

Tanterjavesztat.

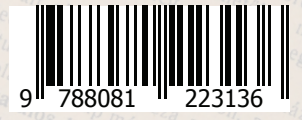
Válogatott források a szlovákiai református egyház történetéhez (1918–1938)

Simon Attila, Tömösközi Ferenc

Selected Sources to the History of the Reformed Church in Slovakia (1918–1938)

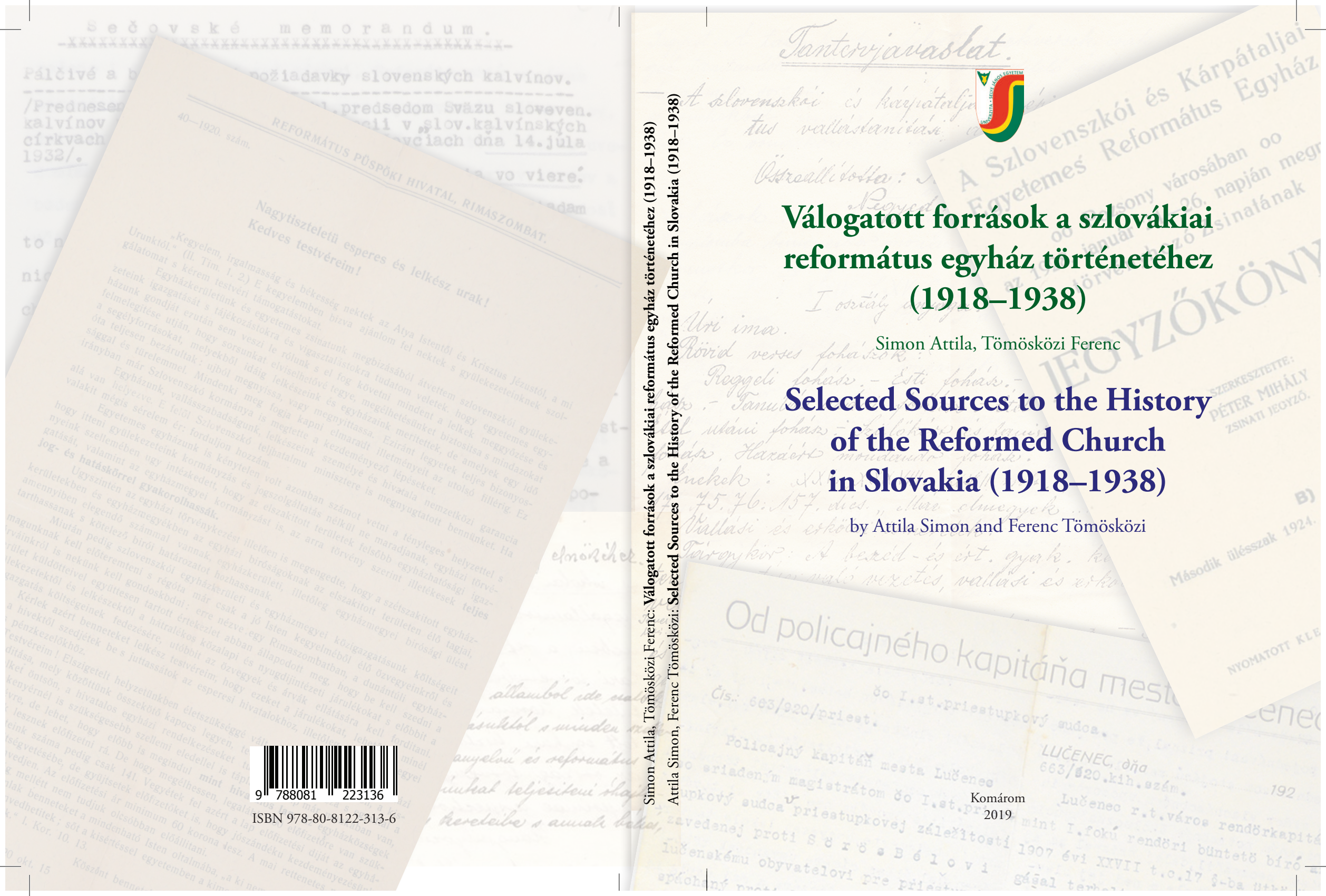
by Attila Simon and Ferenc Tömösközi

Simon Attila, Tömösközi Ferenc: Válogatott források a szlovákiai református egyház történetéhez (1918–1938)
Attila Simon, Ferenc Tömösközi: Selected Sources to the History of the Reformed Church in Slovakia (1918–1938)

ISBN 978-80-8122-313-6

Komárom 2019

**Válogatott források a szlovákiai református
egyház történetéhez (1918–1938)**

**Selected Sources to the History of the Reformed
Church in Slovakia (1918–1938)**

Selye János Egyetem
Tanárképző Kar

**Válogatott források a szlovákiai
református egyház történetéhez (1918–1938)**

**Selected Sources to the History
of the Reformed Church
in Slovakia (1918–1938)**

Szerkesztette és az előszót írta: Simon Attila, Tömösközi Ferenc

Edited by and preface written by Attila Simon and Ferenc Tömösközi

Komárom, 2019

© Dr. habil. Simon Attila, PhD., Tanárképző Kar, SJE
© Mgr. Tömösközi Ferenc, PhD., Református Teológiai Kar, SJE

Angolra fordította / Anglický preklad / English translation: PaedDr. Zolczer Péter

Szerkesztő és nyelvi lektor / Redakcia a jazyková korektúra / Edition and language review by: Dr. habil. Vajda Barnabás, PhD.

A kötet a Vega 1/0528/16 számú, A Református Keresztyén Egyház Szlovákiában 1919–1952 című kutatási projekt eredménye.

Publikácia vychádza v rámci riešenia projektu Vega1/0528/16 Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku v rokoch 1919–1952

ISBN 978-80-8122-313-6

Tartalom (Content)

Szerkeszői előszó	7
Editorial preface	10
I. A szlovákiai reformátusok a két világháború között	13
I. The Slovakian Reformed Community between the Two World Wars	20
II. A kötetben közölt dokumentumok jegyzéke	28
II. List of source documents published in the volume	28
III. Dokumentumok	68
III. 1. Az egyházszerzés és az egyház és az állam viszonyát tárgyaló dokumentumok	68
III. 2. Belső szabályzatok, rendtartások, tantervek	370
IV. Felhasznált források és szakirodalom	540
V. A kötetben szereplő fontosabb személyek rövid életrajza	547
VI. Névmutató	556

Szerkesztői előszó

A Selye János Egyetem Tanárképző Kar Történelem Tanszékének és Teológiai Karának oktatóiból 2016 elején állt össze egy kutatócsoport, amely a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma által finanszírozott A Református Keresztyén Egyház Szlovákiában 1919–1952 (Vega 1/0528/16) című kutatási projekt keretén belül azt tűzte ki célul, hogy megkezdje egy eddig elhanyagolt téma, a szlovákiai református egyház történetének szisztematikus feltárását. Azt már akkor is sejtettük, hogy a kutatómunka kulcsfontosságú és egyben legproblémásabb elemét az egyháztörténet primer forrásainak a feltárása jelenti majd. És nem csupán azért, mert úttörő jelentőségű kísérletről van szó, de azért is, mert a források feltárását számos objektív és szubjektív akadály nehezíti. Elsősorban az, hogy a történeti fejlődés következményeként a szlovákiai református egyház iratanyaga több különböző forrásmegőrző intézmény között oszlik meg, miközben – különböző okok miatt – ezek közül egyik sem tekintette prioritásának ezen anyagok rendszerezését és feldolgozását. Kutatásunknak ezért a térség levéltárainak széles spektrumára kellett kiterjednie: a szlovákiai és a csehországi központi állami levéltárakra, elsősorban a Szlovák Nemzeti Levéltárra és a Cseh Nemzeti Levéltárra, valamint az egyházi levéltárakra. Előzetes reményeink szerint ez utóbbiak közül természetesen a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Komáromban található központi levéltára, illetve a református egyház Rimaszombatban található Tudományos Gyűjteménye kellett volna, hogy a legfontosabb szerepet kapja. Ez azonban különböző okok miatt (részben az itt őrzött anyag feldolgozatlansága, részben magának az anyagnak a jellege miatt, Komáromban kevés anyagokat őriznek a két világháború közötti időszakból) nem így történt. Szerencsére a magyarországi református gyűjteményekben, így Pápán a Dunántúli Református Egyházkerület levéltárban és a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei levéltárában nyitott és együttműködő partnerekre találtunk. Kutatási programunk egyik legnagyobb hozadéka így éppen az, hogy Tömösközi Ferenc kollégánknak sikerült elkészítenie a felvidéki református egyházra vonatkozó Pápán és a Sárospatakon őrzött iratanyag alapjegyzékét, amelyek közül a pápai jegyzék (Szlovenszkói Dunáninnyi Református Egyházkerület és a Szlovenszkói Református Egyetemes Egyház Konventjének Pápán őrzött iratainak válogatott jegyzéke 1920–1938 között) már el is érhető elektronikus kiadásban.

Jelen válogatásunkban a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház első húsz évének iratanyagából válogattunk, különös hangsúlyt helyezve arra, hogy abból minél jobban kirajzolódjon az egyházszerzés folyamata. Dokumentumkötetünk első fejezete elsősorban ennek a folyamatnak a legfontosabb forrásait tartalmazza. Olyan témák jelentik ennek a résznek a sarokpontjait, mint a Csehszlovákiához került csonka egyházkerületek és egyházmegyék újjászervezése, a püspöki tisztségek betöltése, az egyházi alkotmány megalkotásának folyamata és a csehszlovák kormányzattal folytatott szinte mindennapos párbeszéd és küzdelem. Szerves, mégis önállóan is értelmezhető részét képezik ennek a fejezetnek azok a források, amelyek a szlovák anyanyelvű reformátusok kérdését taglalják, különös tekintettel a külön szlovák egyházmegye létrehozására irányuló kormányzati szándékokra.

Az első húsz év egyben a Csehszlovákiai Református Egyház intézményi hálozatának a kiépítését is jelentette, iskolák, árvaházak, alapítványok létrehozását. Ezeknek a belső életébe engednek bepillantást a második fejezet dokumentumai, ahová a különféle egyházi intézmények alapszabályai, belső rendtartásai, tanmenetei kerültek.

A kötetbe besorolt 114 dokumentum döntő többsége levélári anyag. Közlésre kerül azonban néhány olyan dokumentum is, amely a korabeli egyházi sajtóban jelent meg, és amely ma eredeti formában nem érhető el, illetve amelyet még nem találtunk meg levéltárakban. Mint ahogy a két háború közötti konventi tanácskozások kötetekben megjelent anyagából is beválogattunk néhányat a jelen kötetbe.

A dokumentumokat a fellelt forrás nyelvén, lehetőleg eredeti terjedelemben, időrendi sorrendben közöljük. Az első fejezetbe sorolt dokumentumok mindegyikére érvényes, hogy a forrás fejlécében feltüntetjük a dokumentum keletkezési idejét és helyét, magát a forrást pedig egy rövid regeszta vezeti be, amelyben megjelöljük a forrás legfontosabb ismérveit. A dokumentumokat a legszükségesebb esetekben lábjegyzetekkel láttuk el. A források végén feltüntetjük a forrás lelőhelyét, esetlegesen az eddigi közlés helyét. A dokumentumokat szöveghű, de nem betűhű formában közöljük; ahol a megértés miatt szükségesnek láttuk, és ahol a mai helyesírási követelmények megkövetelték, ott módosítottuk a szöveget. A különböző okokból kihagyott szövegrészeket [...] jelöltük. A kötetet bibliográfia, a kötetben szereplő legfontosabb személyek rövid életrajza és névmutató egészíti ki.

Kötetünk részben kétnyelvű. Hogy a magyarul nem tudók is használhassák, a kötet előszavát és a dokumentumok regesztáit angol nyelven is közöljük. Nem

így viszont magukat a dokumentumokat, amelyek lefordítása az idő és az anyagiak szempontjából is oly mértékben megterhelte volna a projektünket, amit nem tudunk vállalni.

A szlovákiai református egyház története a jelen kötet kiadása pillanatában még csupán foltokban feltárt és ismert. Remélni tudjuk viszont azt, hogy ez a kötet is hozzájárul ahhoz, hogy a megismerés és megértés folyamata előbbre jusson.

2019 augusztusa, Balázsfalva – Bátorkeszi

Simon Attila, Tömösközi Ferenc

Editorial preface

In the beginning of 2016, a research team was formed of teachers of the Theological Faculty and the Department of History of the J. Selye University, whose purpose was to begin the systematic uncovering of the history of the Slovak Reformed Church, a topic which had been neglected. The research project is called *The Reformed Christian Church in Slovakia 1919–1952* (Vega 1/0528/16) and is financed by the Ministry of Education of the Slovak Republic. Back in 2016, we suspected that the key issue and, at the same time, the most problematic element of the research was going to be the uncovering of the primary sources of church history, not only because it was going to be a groundbreaking experiment, but also because uncovering the sources was made difficult by numerous objective and subjective obstacles. Due to the consequences of historical development, the records of the Slovak Reformed Church are shared and stored among various archive institutions, none of which – for various reasons – considered the organization and processing of the materials a priority issue. Hence, our research had to expand over a broad spectrum of the local archives, such as the Slovak and Czech central state archives, primarily the Slovak National Archive and the Czech National Archive, as well as the church archives. According to our prior hopes, out of these latter ones, the central archive of the Slovak Reformed Christian Church located in Komárno, and the Scientific Collections of the church located in Rimavská Sobota were supposed to get the most important roles. However, it did not happen this way due to various reasons, such as the fact that the materials stored in Komárno are unprocessed, or that there is only a little amount of materials from the period in between the two world wars stored there. Luckily, we found open and collaborative partners in the Hungarian archives, more specifically, in the archive of the Transdanubian Reformed Church District located in Pápa and the Scientific Collections archive of the Reformed College of Sárospatak. One of the most important results of our research project is that our colleague, Ferenc Tömösközi, was able to compile a register of the records related to the Slovak Reformed Church stored in Pápa and Sárospatak, out of which the records collected from Pápa are already available in an electronic edition (*Szlovenszkói Dunáninneri Református Egyházkerület és a Szlovenszkói Református Egyetemes Egyház Konventjének Pápan őrzött iratainak*

válogatott jegyzéke 1920–1938 között [The Selected List of Records of the Slovak Cisdanubian Reformed Church District and the Convent of the Slovak Reformed General Church stored in Pápa]).

In our present collection, we carefully gathered materials from the first twenty years of the Slovak Reformed Christian Church in a way so that it reflected the process of the organization of the church the best way possible. The first chapter of our volume primarily contains the most important sources of this process. In this part, we focus on topics such as the reorganization of the incomplete church districts and dioceses annexed to Czechoslovakia, the practices and bishops occupying the episcopal positions, or the process of creating the church constitution and the continuous dialogue and struggle with the Czechoslovak government about its acceptance. The sources dealing with the issues of the reformed whose mother tongue is Slovak, especially with the issue of the intention of the government to establish a separate Slovak diocese are integral parts of this chapter, but at the same time, it is possible to interpret them separately, too.

Simultaneously, the first twenty years also meant the establishment of the institutional network of the Czechoslovak Reformed Church, i.e. the establishment of schools, orphanages and foundations. The documents of the second chapter – the statutes, internal regulations and curricula of various church institutions – allow an insight into the internal life of these institutions.

The vast majority of the 114 documents classified into the volume are archive materials. We also have, however, some documents which were published in the then-current ecclesiastic press, and which are not available today in their original form, or we could not find them in the archives, yet. The published materials of the convent symposiums held in between the two wars are also examples of these kinds of documents, which we also have a selection of in our volume.

The documents are in the language of the found source, preferably in their original length and organized chronologically. It applies for all the documents in the first chapter that their header contains the place and time of their origin, and the source is introduced by a short regesta, in which we mark the most important features of the source. In the most necessary cases we attached footnotes to the documents. At the end of the sources, we indicate their place of occurrence, and possibly the place where they were published up until today. We publish the documents in a text-loyal, but not in a letter-loyal form; where it was necessary for comprehension

and where the current spelling requirements demanded it, we modified the text. The parts of the texts which were omitted due to various reasons were marked [...]. The volume is extended by a bibliography, the short biographies of the most important people of the volume and an index.

Our volume is partly bilingual. The preface and the regestas of the documents are translated into English so that people not speaking Hungarian could use it, too. The documents, however, are not translated, since that process would have created obstacles for our project both in terms of time and finances which we would not have been able to overcome.

At the time of publishing this volume, the history of the Slovak Reformed Church is only uncovered and known in spots. We can hope, however, that this volume also contributes to the moving of the process of knowing and understanding forward.

August of 2019, Blažov – Bátorove Kosihy

ATTILA SIMON, FERENC TÖMÖSKÖZI

SIMON ATTILA

I. A szlovákiai reformátusok a két világháború között

Az első világháború befejezését követően Közép-Európa politikai térképe jelentősen átalakult, s az Osztrák-Magyar Monarchia helyén magukat nemzetállamoknak deklaráló országok jöttek létre. Valójában azonban mind Csehszlováki, mind Lengyelország vagy Jugoszlávia esetében etnikai és felekezeti problémákkal terhelt államokról volt szó.

Csehszlovákia megalakulásakor a református egyház az 1919-es népösszeíráskor kimutatott 143 807 hívővel Szlovákia negyedik legnépesebb felekezetének számított a római katolikus, az evangélikus és a görög katolikus egyház mögött.¹ A protestantizmus ún. helvét ágát követők száma a két háború közötti időszakban viszonylag keveset változott, 1921-ben 144 549 fő, 1930-ban pedig 145 829-en vallották magukat reformátusnak, és ez utóbbi évben a reformátusok Szlovákia teljes lakosságának a 4,38%-át tették ki.²

A református egyház legfőbb sajátosságát az jelentette, hogy a hívek által választott presbitériumok által irányított önálló egyházközösségekre épült. Az egyház legfőbb kormányzati szerve az Egyetemes Konvent, törvényhozó szerve az időnként összehívott Zsinat volt. Az egyház jellegét és irányítását alapvetően határozta meg az is, hogy az egyházirányítás minden szintjén érvényesült a paritás elve, vagyis az, hogy a presbitériumon kívül minden testületben azonos számban voltak világi és egyházi képviselők.

A zsinat-presbitéri elv szerint kormányzott Református Egyház a Kárpát-medencében mindig is magyar egyháznak számított, hiszen míg a reformáció során a német vagy szlovák lakosság elsősorban a protestantizmus lutheri vonalát követte, addig a magyar lakosság körében Kálvin követői voltak többségben. Ennek következtében a Szlovákia területén élő református lakosság döntő többsége is, az 1930-as népszámlálás szerint 86,7%-a, magyar nemzetiségűnek vallotta magát, miközben a

---

1 Šprocha, Branislav - Tišliar, Pavol: Štruktúra obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1940. Bratislava 2009, 133.

2 Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I. Praha 1934, 51.

szlovák hívők aránya nem érte el a 13%-ot sem.³ Ez egyben azt jelentette, hogy a trianoni békeszerződés következtében Csehszlovákiához került kálvinisták túlnyomó része a Szlovákia déli, magyarok által lakott sávjában élt, a legnagyobb számban Komárom térségében, Gömörben valamint a Bodroghözben.

A Csehszlovákiába került református egyházközösségek rendkívül nehéz helyzetbe kerültek, hiszen egyházi központjaik Magyarországon maradtak és ezáltal eltek nem csupán az állami de az alapítványi bevételeiktől is. A csehszlovák állam és a református egyház viszonyát a kezdettől fogva meghatározta az, hogy a magyar református lakosság – identitása és szocializációja okán – alapvetően elutasította a versailles-i rendezést, s csupán nehezen békült meg az új államhatárokkal, miközben az állam a magyar irredentizmustól való félelmében eleve megbízhatatlanként és az állam ellenségeként tekintett a magyar lakosságra, s ezen belül is a református magyarokra.

A zavaros államjogi helyzet és a fentiek miatt a csehszlovák állam és a református egyház képviselői közötti első hivatalos kapcsolatfelvételre csupán egy évvel a Csehszlovák állam megalakulását követően, 1919 őszén került sor, amikor is Révész Kálmán kassai püspök kezdett az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának képviselőivel tárgyalásokat az egyház és a papok helyzetének rendezéséről.⁴ A tárgyalásokon a reformátusok legfőbb célja annak elérése volt, hogy a Csehszlovák állam nekik is folyósítani kezdje ugyanazokat az állami támogatásokat, amelyeket a többi egyháznak már folyósított, ám Pozsony ezek kifizetését a kezdetektől fogva ahhoz a feltételhez kötötte, hogy a református papság tegyen hűségesküt az állam irányában, a Csehszlovákiához került reformátusok szervezetileg váljanak le a magyarországi egyházzal és alkossanak önálló egyházat. Erre azonban a református papság nem volt hajlandó: a békeszerződés megkötéséig nem akart hűségesküt tenni, s az új államhatárok ellenére is ragaszkodott a magyar református egyház egységéhez.

Az állami támogatás hiányában az egyház, és különösen a kongruától elesett szegényebb papság, egyre nehezebbé váló helyzete végül a reformátusságot kényszerítette megatrálásra. A trianoni béke ratifikálását követően a lelkészek döntő

---

³ Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I. Praha 1934, 105–106.

⁴ Lásd erről a Referátus képviselőjének 1920-ban kelt beszámolóját: Národní archiv České republiky, Praha (a továbbiakban NA ČR), fond Ministerstvo školství 1918–1937 (a továbbiakban MŠ), karton 3894, a. j. 47.IV.Ref., Usporiadanie kalvinských záležitostí.

többsége letette a megkívánt hűségesküt, s fokozatosan megkezdődött az egyház belső újjászervezése és egy a magyarországitól különálló egyházszerkezet kiépítése is. Ez annál inkább fontosabb volt, hiszen az államfordulat utáni migrációs mozgások (önkéntes elvándorlás vagy hatósági kiutasítások) következtében az egyes gyülekezetekben is jelentős változások történtek. Kassán például – a későbbi lelkész Szabó Lajos visszaemlékezése szerint – a korábbi 4500 helyett csupán 1600 hívő maradt, miközben – kényszerből vagy önkéntesen – Magyarországra tette át székhelyét a gyülekezet lelkésze és segédlelkésze valamint gondnoka is.⁵

Az új egyházszerkezet kiépítése lényegében csak 1922-23-ra fejeződött be, amikor is a Csehszlovákiába került reformátusság három egyházkerületbe szervezte meg magát. A Pozsonytól az Ipoly folyóig tartó térségben alakult meg a Szlovenszkói Dunáninnyi Református egyházkerület Balogh Elemér püspökkel az élén. A gömöri és az attól keletre található területen a jött létre a Pálóczi Czinke István püspök vezette Szlovenszkói Tiszáninnyi Református egyházkerület, Kárpátalján pedig a Kárpátaljai Református Egyházkerület alakult meg Bertók Béla püspök vezetésével.⁶ Ezt követően 1923. június 17-e és 24-e között Léván tartották a Csehszlovákiai Református Egyház első zsinatát, amelynek legfontosabb eredménye egy új egyházi alkotmány elfogadása volt. A lévai zsinat tkp. lezárta a provizórium időszakát, s elindította a (cseh)szlovákiai református egyház önálló történetét.⁷

Az állam és az egyház közötti feszültség azonban továbbra is megmaradt, sőt újabb elemekkel bővült, miközben a két fél közötti viták középpontjába az egyházi alkotmány illetve a szlovák nemzetiségű reformátusok és egy külön szlovák egyház-megye létrehozásának a kérdése került.

A lévai zsinaton elfogadott új alkotmánynak a még a történelmi Magyarország időszakából örökölt, 1907-ben elfogadott egyházi törvényeket kellett volna felváltaniuk. Az egyházi alkotmányról a kormányzat és az egyház között 1924-től megkezdődő tárgyalások azonban kezdettől fogva nehézkesnek bizonyultak, miközben a kormányzatnak számos fenntartása volt az alkotmány szövegével és szellemiségével kapcsolatban: többek között az, hogy az alkotmány az egyház szuverenitását

---

5 Szabó Lajos: Kassai kálvinista krónika 1644-1944. Kassa, 1944, pp. 241–242.

6 Tömösközi Ferenc: A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház önszerveződésének rövid története 1918-1923 között. In: *Pro Minoritate*, 26/1 (2017), pp. 135–141.

7 E helyütt csupán a két szlovákiai egyházmegye ügyeivel foglalkozunk, a kárpátaljai területet érintő kérdéseket nem tárgyaljuk.

az állami szuverenitás fölé helyezte, s hogy az alkotmány – a kormányzat szerint – nem tükrözte azokat a változásokat, amelyeket a csehszlovák állam megalakulása jelentett.⁸ Annak legfontosabb okát, hogy a kormány nem volt hajlandó elfogadni az egyházi alkotmány szövegét azonban a szlovák reformátusok kérdése jelentette.

Egy a lévai zsinat elé terjesztett anyag szerint a Csehszlovákiában akkor működő 492 református gyülekezet (beleértve az anya- és a fiókegyházakat is) közül 31-ben volt az istentisztelet nyelve a szlovák, további 12-ben pedig a szlovák és a magyar.⁹ Összesen mintegy 15 ezer szlovák kálvinistáról lehetett szó, akik döntő többsége Kassától keletre az Ungi, a Felsőzempléni és az Abaúji egyházmegye területén élt. Annak a gondolata, hogy őket egy külön szlovák egyházmegyébe tömörítsék, jelenlegi ismereteink szerint, nem az érintett egyházközsegektől és az ottani hívektől származott, hanem a pozsonyi iskolaügyi referátus közegéből. A terv egyik fő propagálója pedig az a Štefan Štunda volt, aki maga is református lelkészként kezdte pályáját, ám 1919 nyarán a referátus református ügyekkel megbízott titkára volt. A szlovák egyházmegye ötletét – amely nyilvánvalóan az addig egységes és magyar vezetésű egyház megbontását szolgálta – különösen erősen szorgalmazták az Egyesült Államokban élő szlovák kálvinisták szervezetei illetve az onnan hazatelepült szlovák kálvinisták. Mivel azonban az egyházon belül az etnikai alapú elkülönülésnek semmiféle tradíciója nem volt, a református egyház vezetése elutasította az ötletet, mint ahogy nem támogatta azt az érintett szlovák nyelvű egyházközösségek többsége sem.

A kormányzat azonban ragaszkodott az önálló szlovák egyházmegye létrehozásához, így a Samuel Zoch evangélikus püspök közvetítésével az egyház és az állam között folyó tárgyalásokon ismét az egyház hátrált meg, és az 1928-as pozsonyi zsinat az egyházi alkotmány olyan módosítását fogadta el, amely már tartalmazta a szlovák egyházmegye létrehozásának a szándékát.¹⁰ Csakhogy a kormányzat különféle okokra hivatkozva, továbbra sem volt hajlandó jóváhagyni az alkotmány szövegét, így a korszak 1938-as lezárásáig a szlovák egyházmegye gyakorlati létrehozására sem kerülhetett sor. A kormányzati kifogások visszatérő eleme az volt, hogy az egyházi alkotmány eredeti magyar szövege nem egyezik meg a szlovák fordítással,

8 NA ČR, f. MŠ, k. 3894, a. j. 47.IV.Ref., Slovensko, reform. cirkev, ústava.

9 Tömösközi Ferenc: A Szlovenszkói... i. m. p.144.

10 A pozsonyi zsinatról lásd NA ČR, f. MŠ, k. 3894, a. j. 47.IV.Ref., Zpráva vládn. komisára o generálnej synode 1928. Az alkotmányról folytatott tárgyalásokkal kapcsolatban lásd Harsányi Béla: A felvidéki és kárpátaljai egyetemes református egyház törvényalkotó munkája a két világháború között. A lévai és a pozsonyi zsinatok. In: Egyháztörténeti Szemle, 17/4 (2016), pp. 56–83.

miközben a hatalom képviselői ragaszkodtak ahhoz, hogy a szlovák nyelvű változatot tekintsék egyedül érvényesnek. Csakhogy ezt az eljárást egy a köztársasági elnök számára készített jogi szakértői vélemény is kifogásolta, s lényegében azt állította, hogy a kormánynak nincs joga szlovák fordítást kérni az egyháztól, amely maga is hibásan járt el akkor, amikor elfogadta ezt a feltételt.¹¹

Míndez azt jelentette, hogy a Csehszlovákiai Református Egyház a két világháború közötti korszakban tulajdonképpen a féllegális állapotában volt, hiszen bár az egyház az általa megalkotott szabályrendszer szerint működött, ám hivatalosan jóváhagyott alkotmány híján jogi szempontból helyzete végig rendezetlen maradt, ami nem csupán az egyház és az állam viszonyát illetően okozott bizonytalanságot, de magán az egyházon belül is.

A csehszlovákiai református egyház a két háború közötti időszakban a már említett három egyházkerület alkotta, amelyből kettő volt Szlovákiában. A Dunáninnesi egyházkerületet, melynek püspöki székhelye Pozsonyban volt két egyházmegye, a Komáromi és a Barsi alkotta, 77 anyaegyházzal, 16 társegyházzal, 21 leányegyházzal és 14 fiókegyházzal. Az egyházkerület annak megalakulásától 1938 tavaszáig Balogh Elemér pozsonyi lelkész-püspök, halálát követően pedig Sörös Béla losonci lelképásztor irányította. A Tiszáninnesi kerületet 5 egyházmegye (az Abaúj-tornai, az Alsözempléni, a Felsőzempléni, a Gömöri és a Szlovenszói Ungi) alkotta, amelyekben összesen 122 anyaegyház, 44 társegyház, 61 leányegyház és 32 fiókegyház működött.¹² A kerület püspökei sorrendben Pálóczi Czinke István, Péter Mihály, Idrányi Barna és Magda Sándor voltak.

A református egyház egyik legégetőbb problémáját a lelkészképzés jelentette. Egy 1921-es adat szerint az akkor Szlovákiában működő összesen 450 gyülekezetben (ebbe beletartoztak a társ- és az anyaegyházak egyaránt) 227 lelkész működött.¹³ Mivel a papság erőteljes előregedése miatt szinte folyamatos volt a lelkészhiány, a református egyház vezetése a kezdetektől fogva sürgette, hogy az állam tegye lehetővé a lelkészképzés biztosítását. A kormányzat, amelynek a szándéka az volt, hogy állami ellenőrzés alá vonja a papképzést, 1920 decemberében egy olyan teológiai akadémia megalapításáról bocsátott ki rendeletet, amelyen a két legnagyobb protes-

---

¹¹ Lásd a jelen kötet 87. sz. dokumentumát.

¹² Nagy Zoltán: A csehszlovákiai magyar református gyülekezetek pusztulása, elsorvadási folyamata. Adalékok. Budapest, 1990, kézirat, p. 24.

¹³ Az egyházkerületek szervezkedése In: Református Egyház és Iskola, 1921.01.09. p. 2.

táns egyház, az Ágostai Evangélikus és a református egyház papjait képezték volna.¹⁴ A református egyház vezetői azonban attól féltek, hogy ez a lépés mind nyelvi, mind pedig teológiai szempontból hátrányosan érintette volna az evangélikus egyháztól kisebb számú és kisebb befolyással is bíró reformátusságot, és ezért a közös teológia ötletét elutasították. Ehelyett, mint az az 1921-ben a kormányzathoz is eljuttatott Czinke István püspök által megfogalmazott memorandum is jelezte,¹⁵ egy különálló református lelkészképző intézet felállítását javasolták Rimaszombatban.¹⁶ Ez viszont a kormányzattól nem kapott támogatást, így a lelkészképzés továbbra is megoldatlan maradt.

Ebben a helyzetben az egyház egyoldalú lépésre szánta el magát. Sörös Béla losonci lelkész javaslatára az egyházat irányító konvent 1925-ben egy losonci székhelyű református teológiai szeminárium létrehozásáról döntött. A még ugyanebben az évben létrehozott intézet felemás sikerrel működött. Az 1939-ben bekövetkezett megszűnéséig mintegy 120 végzőst bocsártott ki a kapuin, akik szolgálata nélkül a református egyház működésképtelené vált volna.¹⁷ Látni kell azonban azt is, hogy a szeminárium jelentős gondokkal küzdött. Állami elismerést sohasem kapott, s ezért 1930-ban hivatalosan meg is szüntették, noha továbbra is folytatta tevékenységét. Hivatalos elismerés hiányában az innen kikerülő lelkészek képesítését az állam nem ismerte el, így azok kongruában sem részesülhettek. Gondot jelentett az intézmény finanszírozása is, hiszen az eredeti tervek szerint közadakozásból kívánták működtetni, ami azonban nem tudta fedezni a terheket. Így a szeminárium működése a Magyarországról és Skóciából érkező támogatásoknak volt csak köszönhető, azok nélkül működésképtelenné vált volna.

A református egyház már 1918 előtt is kiterjedt iskolahálózattal rendelkezett, s ez Csehszlovákia megalakulása után sem változott meg. Egy 1937-es statisztika szerint az egyház Csehszlovákiában összesen (Kárpátalját is beleértve) 255 elemi

---

14 A lelképásztorképzés. In: Református Egyház és Iskola, 1921.05.08., pp. 1–2; Buza Zsolt: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház helyzete 1945 és 1951 között. Diplomamunka, Selye János Egyetem, Komárom, 2012, p. 12.

15 Lásd a jelen kötet 22. sz. dokumentumát.

16 A slovenskói és rusinskói református (kálvinista) egyház emlékirata külön református lelkészképző intézet létesítéséről. In: Református Egyház és Iskola, 1921.06.26. p.1; Buza Zsolt: A Szlovákiai református, i. m. p. 12.

17 A losonci szeminárium történetével kapcsolatban lásd Puntigán József: A Losonci Teológiai Szeminárium 1925–1939. Losonc, 2005.

iskolát működtetett, amelyekben 409 tanítói állás volt.¹⁸ Sokkal rosszabb volt a helyzet a középiskolák terén, Csehszlovákia megalakulásakor ugyanis Szlovákia területén csupán egyetlen (részben) a református egyház által fenntartott középiskola működött. A nagy múltú rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnáziumot a két protestáns felekezet, a református és az evangélikus egyház által delegált igazgatótanács irányította, ami azonban 1918 után végzetesnek bizonyult. A szlovák szellemiségű evangélikus egyház ugyanis nem volt érdekelt egy magyar tanítási nyelvű iskola fenntartásában, a református egyház pedig egyedül nem tudta vállalni a terheket, így a gimnáziumot 1923 végén államosították, és Csehszlovák Állami Magyar Reál-gimnázium néven működött tovább. Igaz, ekkor már a magyar nyelvű osztályok mellett szlovák párhuzamos osztályokat is nyitottak.¹⁹

A tanítóképzés szintén sokáig megoldatlan volt, s csupán 1935-ben sikerült Komáromban egy református tanítóképzőt létesíteni, amely részben enyhíteni tudta a tanítók hiányát. A gyenge gazdasági háttérrel rendelkező Csehszlovákiai Református Egyház fontosabb intézményei közé tartozott még a Beretkén és Kiskoszmályon működtetett református árvaház, amelynek terhei nagyjából az egyházközösségek tagjai viselték.²⁰

Csehszlovákiában a két háború között a magyar nyelvű sajtó rendkívül gazdag volt, s ebből a református egyház is kivette a részét. Bár a csupán egy-két számot megérfő lapokat lehetetlen számba venni, a tárgyalt korszakban mintegy egy tucatnyi református lap jelent meg Szlovákiában, amelyek a hitélet és az egyházszerzés szinte minden részét lefedték. A legjelentősebb lap kétség kívül a Református Egyház és Iskola c. hetilap volt, amely a hitéleti kérdések mellett egyházpolitikai és oktatási kérdésekkel is foglalkozott. A fontosabb lapok közé a Szeretet, a Református Sion és a Református Világ szemle valamint a szlovák nyelvű Slovenské kalvinské hlasy c. lapok tartoztak még.

---

18 Buza Zsolt: A Szlovákiai református, i. m. p. 11.

19 A rimaszombati református gimnázium államosításával kapcsolatban lásd Popély Gyula: Erős várunk az iskola. Tanulmányok a szlovákiai magyar oktatásügy problémaköréből 1918–1938. Pozsony, 2005, pp. 114–115.

20 Szűcs Ferenc: „... mint tyúk a kiscsirkéit” Nehéz Károly élete és szolgálata. Budapest, 2012, pp. 39-76. Galo Vilmos: A Beretkei Református Árvaház története (1929–1944) 29–51. In: Egyháztörténeti Szemle, 13. évf. 2. sz. (2012.), illetve Galo Vilmos: Református Karitatív intézmények Szlovákiában és Kárpátalján a két világháború között – kitekintéssel a második világháború végéig. ELTE, Budapest, 2017, doktori disszertáció, pp. 83–172.

SIMON ATTILA

I. The Slovakian Reformed Community between the Two World Wars

After the end of the First World War, the political map of Central Europe has changed significantly. New countries, who declared themselves to be nation states, formed on the territory of the former Austro–Hungarian Monarchy. In truth, however, Czechoslovakia, Poland or Yugoslavia were states loaded with ethnic and denominational problems.

At the time when Czechoslovakia was established, according to the 1919 census, the Reformed Church, with its 143 807 believers, was the fourth most populous denomination in Slovakia after the Roman Catholic, Evangelical and the Greek (Eastern) Catholic churches.²¹ The number of followers of the so-called Helvetic branch of Protestantism changed only a little; in 1921 it was 144 549, while in 1930, the number of people who declared themselves to be reformed, was 145 829, and in this latter year, the reformed community accounted for 4, 38% of the entire population of Slovakia.²²

The most important feature of the Reformed Church was that it was built on independent congregations lead by the presbyteries, which were elected by the believers. The topmost governmental body of the church was the General Convent (general assembly), and its legislative body was the periodically summoned synod. The nature and way of leadership of the church was fundamentally determined also by the fact that the principle of parity was applied to all levels of the leading of the church. This meant that, except for the presbytery, there were church and world representatives in all bodies.

The Reformed Church in the Carpathian (Pannonian) Basin governed according to the synod-Presbyterian principles has always been considered a Hungarian church, because, while during the reformation, the German or Slovak population primarily followed the Lutheran line of Protestantism, and among the Hungarian

---

21 Šprocha, Branislav – Tišliar, Pavol: Štruktúry obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1940. Bratislava, Infostat, 2009, p. 133.

22 Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I. Praha, 1934, p. 51.

population, the followers of Calvin were in majority. As a consequence of this, the predominant majority of the reformed population living in the area of Slovakia – according to the 1930 census, it was 86,7% – has declared themselves to have Hungarian nationalities, while the ratio of the Slovak believers did not reach even 13%.²³ This, at the same time, meant that the great majority of the Calvinists who (due to annexation) became the citizens of Czechoslovakia as a consequence of the (peace) Treaty of Trianon, lived in the southern part of Slovakia, where the Hungarians lived, in biggest numbers in the region of Komárno, Gemer and Bodrogköz (Bodrog region).

The Reformed Church communities which became annexed to Czechoslovakia got into a very difficult situation, since their church centers had remained in Hungary, thus they did not get any state or foundational revenue anymore. The relationship of the Czechoslovak state and the Reformed Church was determined from the beginning by the fact that the Hungarian reformed population – due to their identity and socialization – fundamentally rejected the settlement of Versailles, and only made peace with the new state borders with difficulty. The state, in their fear of irredentism, also considered the Hungarian population, more specifically the reformed Hungarians, as untrustworthy and the enemies of the state. Because of the intricate constitutional situation and the aforementioned issues, the first official meeting between the representatives of the Czechoslovak state and the Reformed Church was realized only in the fall of 1919, a year after the Czechoslovak state was formed. It was Kálmán Révész, the bishop in Košice, who started negotiations with the referral of the Ministry of School and Public Education from Bratislava about the settling of the situation of the church and the priests.²⁴ During these negotiations the main goal of the reformed was to make the Czechoslovak state grant the same state subsidies for them which they granted for the other churches. Bratislava tied the payment of these subsidies to a condition, which was that the reformed priesthood were supposed to vow their loyalty towards the state and that the reformed community which had been annexed to Czechoslovakia had to organizationally detach themselves from the Hungarian church and they were supposed

---

²³ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I.* Praha, 1934, pp. 105–106.

²⁴ See the report of the representative of the Referral issued in 1920: Národní archiv České republiky, Národní archiv České republiky, Praha (NA ČR), fond Ministerstvo školství 1918–1937 (f. MŠ), karton 3894, a. j. 47.IV.Ref., Usporiadanie kalvínských záležitostí.

to form an independent church. The reformed priesthood, however, was not willing to do this: they did not want to vow their loyalties until the peace treaty was signed, and in spite of the new state borders, they insisted upon the unity of the Hungarian Reformed Church.

Without state subsidy, the situation of the church and especially the poorer priesthood, which did not receive their usual *congrua*, got more and more difficult, until it forced the reformed community to recoil. After the ratification of the Treaty of Trianon, the great majority of the pastors vowed the required loyalty, and then the internal reorganization of the church gradually started in parallel with the establishment of a church organization separate from the Hungarian one. This latter process was rather important, since the migration movements (voluntary or forced by the government) after the change of the state brought major changes to the congregations as well. According to the reminiscences of the later pastor Lajos Szabó, in Košice, for example, instead of the former 4500, only 1600 believers remained, while the pastor, the assistant pastor and also the curate of the congregation – either due to being forced or voluntarily – moved their seats to Hungary.²⁵

The establishment of the new church organization was completed only in 1922–23. This was the time by which the reformed people who had been annexed to Czechoslovakia organized themselves into three church districts. The region from Bratislava to the river Ipel' became the Slovak Cisdanubian Reformed Church District with bishop Elemér Balogh as its head. The eastern Gemer region became the Slovak Cistibiscan Reformed Church District lead by bishop Czinke István Pálóczi, and in the Subcarpathian region, the Subcarpathian Reformed Church District was formed with bishop Béla Bertók as its head.²⁶ After all this, the first synod of the Czechoslovak Reformed Church was held between the 17th and 24th of June, 1923, and its most important result was the acceptance of a new Church Constitution. The synod of Levice basically put and end to the period of the temporary state and it launched the independent history of the (Czecho)Slovak Reformed Church.²⁷

The tension between the state and the church, however, persisted and even expanded with new elements, while the church constitution and the questions of

---

25 Szabó, Lajos: *Kassai kálvinista krónika 1644-1944*. Kassa, Wiko, 1944, pp. 241–242.

26 Tömösközi, Ferenc: *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház önszerveződésének rövid története 1918-1923 között*. In: *Pro Minoritate*, 26/1 (2017) pp. 135–141.

27 Hereby we only deal with the affairs of the two Slovak dioceses; we do not cover the issues connected to the Sub-Carpathian region.

the reformed people with Slovak nationalities and the establishment of a separate Slovak diocese became the focus points of the debates between the two sides.

The constitution accepted at the synod of Levice was supposed to replace the church laws which had been accepted in 1907 and are from the era of the historical Hungary. The negotiations about the church constitution, which started in 1924 between the government and the church, proved to be difficult. The government had numerous reservations about the text and spirit of the constitution: mostly the fact that the constitution raised the sovereignty of the church above the sovereignty of the state and also that the constitution – according to the government – did not reflect the changes which were brought by the establishment of the Czechoslovak state.²⁸

According to one of the materials submitted to the synod of Levice, from the 492 active reformed congregations in Czechoslovakia (including the parent and subsidiary churches), there were 31 in which the language of the service was Slovak, and 12 others, in which it was Slovak and Hungarian.²⁹ Altogether, there were about 15 thousand Slovak Calvinists whose decisive majority lived east from Košice, in the regions of the dioceses Ung, Felsőzemplén and Abaúj. The idea that they should be concentrated into a separate, Slovak diocese, did not come from the church communities and the local believers in question, but from the agency of the referral of the Ministry of Education in Bratislava. One of the main propagators of the plan was Štefan Štunda, who had started his career as a reformed pastor as well, but in the summer of 1919 he was the secretary of the referral assigned with reformed affairs. The idea of a Slovak diocese – which obviously served the disintegration of the so far Hungarian-led church – was strongly supported by the organizations of the Slovak Calvinists living in the United States as well as the Slovak Calvinists who came back home from there. Since there was no tradition of an ethnicity-based separation in the church, the leadership of the Reformed Church rejected the idea, which was not supported by the majority of the Slovak church communities in question, either.

The government insisted on the establishment of an independent Slovak diocese, thus on the negotiations between the church and the state mediated by the

---

28 NA ČR, f. MŠ, k. 3894, a. j. 47. IV.Ref., Slovensko, reform. cirkev, ústava.

29 Tömösközi: A Szlovenszkói... p. 144.

Evangelical bishop Samuel Zoch, the church recoiled again, and the synod of Bratislava in 1928 accepted an amendment of the constitution which included an intention for the establishment of a Slovak diocese.³⁰ The government, however, alluding to various reasons, still was not willing to approve the text of the constitution, thus the practical establishment of the Slovak diocese was not possible until the closing of the period in 1938. The recurring element of the objections of the government was that the Slovak translation did not match the original Hungarian text of the church constitution, while the representatives of power insisted on considering only the Slovak version as valid. This procedure, however, was objected by a legal expert opinion made for the president, which basically said that the government does not have the right to ask for a Slovak translation from the church which itself also proceeded wrongly when accepted this condition.³¹

All this meant that the Czechoslovak Reformed Church, in the period between the two World Wars, was in fact in a half-legal state only, since in spite of the fact that the church was functioning based on the system of rules it created for itself, due to the lack of an officially accepted constitution, its state from a legal perspective was not clear all along. This caused uncertainty not only in the relationship of the church and the state, but also within the church as well.

The Czechoslovak Reformed Church, in the period between the two World Wars, consisted of the three church districts mentioned above, two of which were in Slovakia. The Cisdanubian Church District, whose seat was in Bratislava, consisted of two dioceses, Komárno and Tekov, with 77 parent, 16 partner, 21 subsidiary and 14 affiliate churches. The church district, since its establishment to the spring of 1938, was lead by Elemér Balogh, the pastor-bishop from Bratislava, and after his death, Béla Sörös, a pastor from Lučenec fulfilled this role. The Cistibiscan Church District consisted of 5 dioceses (Abaúj-torna, Alsózemplén, Felsőzemplén, Gemer, Ung), in which there were 122 parent, 44 partner, 61 subsidiary and 32 affiliate churches functioning.³² The bishops of the district were in succession István Pálóczi

---

30 About the synod of Bratislava, see NA ČR, f. MŠ, k. 3894, a. j. 47.IV.Ref., Zpráva vládn. komisára o generálnej synode 1928. In relation to the negotiations about the constitution, see Harsányi, Béla: A felvidéki és kárpátaljai egyetemes református egyház törvényalkotó munkája a két világháború között. A lévai és a pozsonyi zsinatok. In: Egyháztörténeti Szemle 17/4 (2016) pp. 56–83.

31 See this volume's document no 87.

32 Nagy, Zoltán: A csehszlovákiai magyar református gyülekezetek pusztulása, elsorvadási folyama-

Czinke, Mihály Péter, Barna Idrányi and Sándor Magda.

One of the most pressing problems of the Reformed Church was pastor training. According to a 1921 data, in the 450 active congregations (partner and parent churches included) at the time in Slovakia, there were 227 pastors functioning.³³ Due to the dynamic aging of the priesthood, there was a shortage of pastors, which is why the leadership of the Reformed Church had been urging the state to allow the securing of pastor training from the beginnings. The government, whose intention was to put priest training under state control, in December of 1920 passed an enactment about the establishment of a theological academy, at which the priests of the two biggest protestant churches, the Augustan Evangelical and the Reformed Church would have been trained.³⁴ The leaders of the Reformed Church, however, were afraid that this step would affect the reformed community – which was smaller and less influential than the Evangelical Church – in a disadvantageous way, both from a linguistic and theological point of view, therefore they rejected the idea of a common theology. Instead, as it was stated in the memorandum formulated by bishop István Czinke and sent to the government in 1921,³⁵ they recommended the establishment of a separate reformed pastor training institute in Rimavská Sobota.³⁶ This, however, did not receive support from the government, so the problem of pastor training remained unsolved.

In this situation, the church decided to take a one-sided step. In 1925, on the recommendation of Béla Sörös, a priest from Lučenec, the convent leading the church decided to establish a reformed theological seminar based in Lučenec. This institution, established in the same year, was functioning with mixed success. Until its termination in 1939, it let 120 graduates out through its gates, without whose service the functioning of the Reformed Church would have become impossible.³⁷

---

ta. Adalékok. Manuscript, Budapest, 1990, p. 24.

33 *Református Egyház és Iskola*, 09.01.1921, p. 2. Az egyházkerületek szervezkedése.

34 *Református Egyház és Iskola*, 08.05.1921, p. 1–2. A lelkipáasztorképzés; Buza, Zsolt: A Szlovákiai Református Keresztény Egyház helyzete 1945 és 1951 között. Thesis, Komárom, Selye János Egyetem, 2012, p. 12.

35 See this volume's document no 22.

36 *Református Egyház és Iskola*, 26.06.1921, p. 1. A slovenskói és rusinskói református (kálvinista) egyház emlékirata külön református lelkészképző intézet létesítéséről. Buza: A Szlovákiai..., p. 12.

37 About the history of the seminar of Lučenec, see Puntigán, József: A Losonci Teológiai Szeminárium 1925–1939. Losonc, Plectrum, 2005.

One should also realize, however, that the seminar was struggling with significant troubles. The state never recognized it, therefore it was officially closed down; it kept on functioning, though. Since the state had never officially recognized it, the graduating pastors' qualification was also not recognized, which meant that they could not receive congrua. Financing the institution was also a problem, since based on the original plans, it was supposed to be functioning from community donations – these, however, were not enough to cover the costs. Thus the functioning of the seminar was possible only because of the subsidies from Hungary and Scotland, without which it would not have been able to keep functioning.

The Reformed Church had had an extended school network even before 1918, which fact did not change even after the formation of Czechoslovakia. According to a 1937 statistics, the church in Czechoslovakia had 255 primary schools (including Subcarpathia) under its wing with 409 teacher jobs.³⁸ The situation about secondary schools was much worse, since at the time when Czechoslovakia was formed, in the area of Slovakia there was only a single secondary school maintained (partially) by the Reformed Church. The Egyesült Protestáns Főgimnázium [United Protestant Prime High School] of Rimavská Sobota with a long history was lead by the deputy principal board of the two Protestant denominations, i.e. the Reformed and the Evangelical Churches, which proved to be fatal after 1918. The Slovak-spirited Evangelical Church was not interested in maintaining a Hungarian language school, and the Reformed Church was not able to take on all the expanses, therefore the high school was put under state control at the end of 1923, and it kept on functioning under the name of Csehszlovák Állami Magyar Reálgimnázium [Czechoslovak State Hungarian Real (Science) High School]. It is true though, that by this time, there had been Slovak classes opened parallel to the Hungarian ones.³⁹

Teacher training had also been an unsolved problem for a long time, and only in 1935 were they able to establish a reformed teacher training center in Komárno which partially eased the lack of teachers. The reformed orphanages functioning in Bretka and Malé Kozmálovce also belonged to the more important institutions of

---

38 Buza: *A Szlovákiai...*, p. 11.

39 About the issue of putting the Reformed high school of Rimavská Sobota under state control, see Popély, Gyula: *Erős várunk az iskola. Tanulmányok a szlovákiai magyar oktatásügy problémaköréből 1918–1938*. Pozsony, Madách Posonium, 2005, 114–115.

the Czechoslovak Reformed Church with a poor economic background, and whose expenses were taken care of solely by the church communities.⁴⁰

The Hungarian press in Czechoslovakia between the two wars was extremely rich, and the Reformed Church had its own part in this. Although the newspapers which were alive only for the time of one or two published numbers are impossible to review, there were about a dozen reformed newspapers being published in Slovakia which covered almost all segments of church organizational matters and life in faith. Without question, the most significant newspapers were the Református Egyház [Reformed Church] and the Iskola [School] weekly papers, which beside the questions of life in faith, dealt with the questions of church politics and education as well. Other more important newspapers were the Szeretet [Love], Református Sion [Reformed Zion] and Református Világ szemle [Reformed World Review], as well as Slovenské kalvinské hlasy [Slovak Calvinist Review] in Slovak language.

---

40 Szűcs, Ferenc: „...mint tyúk a kiscsirkéit” Nehézy Károly élete és szolgálata. Budapest, 2012, pp. 39-76; Galo, Vilmos: A Beretkei Református Árvaház története (1929–1944), pp. 29-51, In: Egyháztörténeti Szemle 13/2 (2012); Galo, Vilmos: Református Karitatív intézmények Szlovákiában és Kárpátalján a két világháború között – kitekintéssel a második világháború végéig. PhD Dissertation, Budapest, ELTE, 2017, pp. 83–172.

II. A kötetben közölt dokumentumok jegyzéke

List of source documents published in the volume

1.

1919. november 13., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa protestáns ügyekkel megbízott hivatalnokának, Ján Šimkovičnak a válasza Révész Kálmán tiszáninneni püspök levelére, amelyben Šimkovič egyetértését fejezi ki azzal a püspöki javaslattal kapcsolatban, hogy a szlovenszkói református lelkészek csak a békeszerződés ratifikációját követően legyenek kötelesek letenni a csehszlovák állam iránti hűségesküt.

November 13, 1919, Bratislava

The answer of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to the letter of Kálmán Révész, the Cistibiscan bishop, in which Šimkovič expresses his agreement about the episcopal proposal according to which the Slovak reformed pastors would have to swear an oath of loyalty to the Czechoslovak state only after the ratification of the peace-treaty.

2.

1920. június 28., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusán református ügyekkel foglalkozó Štefan Štunda összefoglalója Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter részére, amelyben beszámol a szlovák reformátusok ügyében végzett tevékenységéről és arról, hogy a referátuson nem kap elegendő támogatást munkájához.

June 28, 1920, Bratislava

The summary of Štefan Štunda, who deals with Reformed matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, written for Vavro Šrobár, the all-powerful minister, in which Štunda tells about his work done for the cause of the Slovak Reformed and also about how he is not getting enough support for his work at the referral.

3.

1920. szeptember 8., Rimaszombat

Pálóczi Czinke Istvánnak, a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökhelyettesének memoranduma Szlovenszkó teljhatalmú miniszteréhez, Vavro Šrobárhoz az egyházkormányzás autonómiájának tárgyában.

September 8, 1920, Rimavská Sobota

The memorandum of István Pálóczi Czinke, the vicar bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, for Vavro Šrobár on the subject of the autonomy of church governance.

4.

1920. szeptember 22. Pápa

Németh István püspök 1920. szeptember 22-én tartott dunántúli egyházkerületi közgyűlés elé terjesztett püspöki jelentésének részlete, amelyben a Csehszlovákiához került reformátusok önszerveződését bírálja.

September 22, 1920, Pápa

An excerpt of the episcopal report presented for the general assembly of the Transdanubian church district held by bishop István Németh on the 22nd of September, 1920, in which he reviews the case of the self-organization of the Reformed people who got attached to Czechoslovakia.

5.

1920. október 15., Rimaszombat

Pálóczi Czinke Istvánnak, a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület adminisztrátor püspökének püspöki körlevele a Csehszlovák Köztársaság területén lévő esperesi és lelkési hivatalok részére, amelyben közli az egyházkormányzásban, bíraskodásban és az egyházi sajtó terén beállt változásokat.

October 15, 1920, Rimavská Sobota

The episcopal circular letter of István Pálóczi Czinke, the administrative bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, for the deanery and pastoral offices on the

area of the Czechoslovak Republic, in which he announces the changes about the church governance, law and press.

6.

1920. november 4., Mingo Junction

Az Egyesült Államokban élő szlovák kálvinisták memoranduma, amelyben elutasítják a Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memorandumában foglaltakat, és azt követelik, hogy a szlovákiai református egyház szakítsa meg kapcsolatait a magyarországi református egyházzal és az istentiszteletek nyelve minden egyházközösségben szlovák legyen.

November 4, 1920, Mingo Junction

The memorandum of the Slovak Calvinists living in the United States, in which they reject the contents of the memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts and demand that the Slovak Reformed Church breaks all bonds with the Hungarian Reformed Church and the language of services be Slovak in all church communities.

7.

1920. december 19., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának protestáns ügyekkel megbízott hivatalnokának, Ján Šimkovičnak a levele Pálóczi Czinke István szlovenszkói tiszáninnyi püspök-adminisztrátorhoz, amelyben közli azzal a kormányzat azon feltételeit, amelyeket az a református egyház helyzetének rendezése szempontjából szükségesnek tart.

December 19, 1920, Bratislava

The letter of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to István Pálóczi Czinke, the administrative bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he announces those conditions of the government which it considers necessary from the point of view of settling the situation of the Reformed Church.

8.

1920. december 21., Kassa

A Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság köztársasági elnökéhez, amelyben több más mellett a református egyház autonómiájának az állami szervek általi megsértését, az egyház és azon belül is az egyházi oktatási intézmények nehéz helyzetét panaszolják el.

December 21, 1920, Košice

The memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts to the prime minister of the Czechoslovak Republic, in which – among others – they complain about the violation of the autonomy of the Reformed Church by the state bodies and the difficult situation of the church in general and the ecclesiastic educational institutions in particular.

9.

1920. december 27., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István Szlovenszkói Református Tiszáninnyi Egyházkerület püspökének levele püspöktársához, Balogh Elemérhez a szlovenszkói református egyház önszerveződése tárgyában a kormánnyal való viszony kérdésében.

December 27, 1920, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to his bishop partner Elemér Balogh, about the self-organization of the Slovak Reformed Church, more specifically, about the matter of its relation to the government.

10.

1920., Miskolc

Révész Kálmán püspök 1920. évi püspöki jelentése az 1919-es eseményekről, amelyben részletezi az első kapcsolatfelvételt a pozsonyi teljhatalmú minisztériummal valamint az önszerveződés és az államszegélyek kiutalásának problematikáját.

1920, Miskolc

The 1920 episcopal report of bishop Kálmán Révész of the events of 1919, in which he goes into detail about the first contact with the all-powerful ministry of Bratislava, as well as the problems of self-organization and the granting of state support.

11.

1921. január 7., Rozsnyó

Kivonat a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület 1920. évi december hó 21-ik napján tartott közgyűlésnek jegyzőkönyvéből, amely beszámol arról, hogy a közgyűlés egyhangúan elfogadta Pálóczi Czinke Istvánnak a tiszáninneri egyházkerület megszervezésével és működésével kapcsolatos határozati javaslatát.

January 7, 1921, Rožňava

An excerpt from the proceedings of the general assembly of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District held on December 21, 1920, which says that the general assembly unanimously accepted István Pálóczi Czinke's regulatory proposal related to the organization and functioning of the Cistibiscan church district.

12.

1921. febr. 7. Komárom

Körlevél a Barsi és Komáromi Református Egyházmegyéek lelkészeihez és gyülekezeteihez, amelyben a levél aláírói Balogh Elemér támogatását kérik az esedékes püspökválasztás során.

February 7, 1921, Komárno

A circular letter to the pastors and congregations of the Reformed Dioceses of Tekov and Komárno, in which the subscribers ask for the support of Elemér Balogh in the upcoming episcopal elections.

13.

1921. február 8., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa református ügyekkel megbízott munkatársának, Štefan Štundának Péter Mihály gálszécsi lelkészhez írt nyílt levele, amelyben a Péter által ellene felhozott vádakra reagál.

February 8, 1921, Bratislava

The open letter of Štefan Štunda, the Reformed matters associate at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, written to Mihály Péter, the pastor of Gálszécs, in which he reacts to the accusations brought forward against him by Péter.

14.

1921. február 9., Pozsony

A Dunáninneni Egyházkerület vezetőinek levele a Szlovákia tejhatalmú miniszteréhez, Vavro Šrobárhoz, amelyben az állam által megkövetelt hűségeskü letételének részleteivel kapcsolatos észrevételeiket ismertetik a miniszterrel.

February 9, 1921, Bratislava

The letters of the leaders of the Cisdanubian Church District to Vavro Šrobár, the all-powerful minister, in which they talk about their remarks about the details of the need to swear an oath of loyalty requested by the state.

15.

1921. február 14. Nyitra

Sedivy László nyitrai lelkész nyílt levele a komáromi és barsi egyházmegye lelkészeihez, amelyben kritizálja Balogh Elemér püspökké választását és helyette Patay Károlyt javasolja a püspöki tisztségre.

February 14, 1920, Nitra

The open letter of pastor László Sedivy to the pastors of the Dioceses of Tekov and Komárno, in which he criticizes the election of Elemér Balogh as bishop and he proposes Károly Patay for the place instead.

16.

1921. február 27., Gálszécs

Péter Mihály gálszécsi lelkész válasza Štefan Štundának, a pozsonyi referátus munkatársának, aki a Református Egyház és Iskola című lap február 13-i számában intézett nyílt levelet Péter Mihályhoz a szlovák kálvinisták ügyében.

February 27, 1921, Sečovce

The answer of Mihály Péter, the pastor of Gálszécs, to Štefan Štunda, the associate of the referral of Bratislava, who published an open letter to Mihály Péter on the subject of the Slovak Calvinists in the February 13 issue of the newspaper Református Egyház és Iskola [Reformed Church and School].

17.

1921. február.

Patay Károlyt támogató lelkészek körlevele a Barsi és Komáromi Református Egyházmegyéek lelkészeihez, amelyben azt kérik, hogy Patay Károlyt támogassák az esedékes püspökválasztáson.

February, 1921

The circular letter of pastors supporting Károly Patay to the pastors of the Dioceses of Tekov and Komárno, in which they ask for support for Károly Patay on the upcoming episcopal elections.

18.

1921. március 31. Alsószece.

Patay Károly püspökhelyettes és a barsi egyházmegye esperesének körleve, amelyben reagál azon vádakra, amelyek a Dunáninnyi Református Egyházkerület önszerveződése során és a püspök helyettesi munkája idején érték.

March 31, 1921, Dolná Seč

The circular letter of Károly Patay, the vicar bishop and the dean of the diocese of Tekov, in which he reacts to the accusations he received during the self-organization of the Cisdanubian Reformed Church District and during the time he was working as vicar bishop.

19.

1921. április 6., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa protestáns ügyekkel megbízott hivatalnok, Ján Šimkovič válasza a szlovenszkói református egyház emlékiratára. A válaszban közli azokat a feltételeit, amelyek teljesítésülete esetén a kormány-

zat hajlandó a református egyház számára vallásszabadságot és a többi egyházzal való egyenlőséget biztosítani.

April 6, 1921, Bratislava

The answer of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, for the memorandum of the Slovak Reformed Church. In the answer, he announces those conditions which, if fulfilled, the government would be willing to assure religious freedom and equality for the Reformed Church.

20.

1921. május 7., Rimaszombat

A Dunáninmeni és a Tiszáninmeni Református Egyházkerület képviselőiből alakult közös bizottság rimaszombati ülésnek jegyzőkönyve, amelyben a Csehszlovákiába került református egyháztestek közötti jogviszony rendezését tárgyalják.

May 7, 1921, Rimavská Sobota

The proceedings of the meeting in Rimavská Sobota of the joint committee formed of the representatives of the Cisdanubian and Cistibiscan Reformed Church Districts, in which they discuss the settling of the legal issues concerning the church bodies which got annexed to Czechoslovakia.

21.

1921. május 12., Gálszécs

Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró memoranduma a teljhatalmú miniszternek, amelyben a tiszáninmeni és dunáninmeni egyházkerületek képviselőiből alakított közös bizottság részéről a szlovák egyházmegye felállításával kapcsolatban megfogalmazott fenntartásokat közli.

May 12, 1921, Sečovce

The memorandum of Mihály Péter, the church district council magistrate, to the all-powerful minister, in which he talks about his reservations about the establishment of the Slovak diocese as phrased by the committee set up of the representatives of the Cistibiscan and Cisdanubian Church Districts.

22.

1921. június 10. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének emlékirata egy teológiai intézet létesítéséről a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház számára.

June 10, 1921, Rimavská Sobota

The memorandum of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, about the establishment of a theological institution for the Slovak and Subcarpathian General Reformed Churches.

23.

1921. július 1., Prága

Összefoglaló jelentés a köztársasági elnök hivatala számára arról a Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memorandumáról, amelyet az Országos Keresztényszocialista Párt és az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt nemzetgyűlési képviselői klubjának képviselői is aláírásukkal támogattak.

July 1, 1921, Praha

A summary report for the office of the prime minister about the memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts which was supported with signatures by the representatives of the representative club of the national assembly of both the Országos Keresztényszocialista Párt [National Christian-Socialist Party] and the Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt [National Hungarian Small Farmer, Agriculturer and Small Industrialist Party].

24.

1921. október 31., Prága

A prágai Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium állásfoglalása a református egyház által a köztársasági elnöki hivatalhoz benyújtott memorandum ügyében.

October 31, 1921, Praha

The position of the Ministry of School and Public Education of Prague on the issue of the memorandum submitted to the prime minister's office by the Reformed Church.

25.

1922. február 6., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusán református ügyekkel foglalkozó Štefan Štunda levele Pálóczi Czinke Istvánnak a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének, amelyben kéri, hogy küldje el a referátusra a közös bizottság jegyzőkönyvét, amellyel bizonyítható a szlovenszkói református egyház létrejötte.

February 6, 1922, Bratislava

The letter of Štefan Štunda, who deals with Reformed matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he asks the bishop to send the proceedings of the joint committee to the referral with which the establishment of the Slovak Reformed Church can be proven.

26.

1922. február 7. Budapest

Baltazár Dezső és gróf Dégenfeld József, a Magyarországi Református Egyetemes Konvent lelkesízi és világi elnökének levele Vass Józsefnek a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi miniszterének, amelyben a Csehszlovák Köztársaság területén maradt reformátusok önszerveződésének és magyar református egyház egységének problémáját tárgyalja.

February 7, 1922, Budapest

The letter of Dezső Baltazár and count József Dégenfeld, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the Hungarian Reformed General Convent, to József Vass, the Hungarian Royal Minister of Religious Matters and Public Education, in which they discuss the problems of the self-organization of the Reformed people left on the area of the Czechoslovak Republic and the unity of the Hungarian Reformed Church.

27.

1922. május 17., Pozsony

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének levele a Csehszlovák Köztársaság Iskola- és Közművelődésügyi Miniszterének, amelyben a lelkészek állami fizetésének rendezését kérik.

May 17, 1922, Bratislava

The letter of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church to the Minister of School and Public Education of the Czechoslovak Republic, in which they ask for the settling of the state salaries of the pastors.

28.

1922. május 17., Pozsony

Pálóczi Czinke István és Lukács Géza az Egyetemes Konvent lelkészi és világi elnökének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság kormányához, amelyben kérik a református lelkészekre és tanítókra is vonatkozó állampolgársági törvény megváltoztatását.

May 17, 1922, Bratislava

The memorandum of István Pálóczi Czinke and Géza Lukács, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the General Convent, to the government of the Czechoslovak Republic, in which they ask for the amendment of the citizenship law concerning the Reformed pastors and teachers as well.

29.

1922. május 17., Pozsony

Pálóczi Czinke István és Lukács Géza az Egyetemes Konvent lelkészi és világi elnökének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság kormányához, amelyben kérik, hogy a hivatali levelezést az állami intézmények a református egyház intézményei között államnyelven és magyar nyelven párhuzamosan folytassák.

May 17, 1922, Bratislava

The memorandum of István Pálóczi Czinke and Géza Lukács, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the General Convent, to the government of the Czechoslovak Republic, in which they ask that the administrative correspondence between the state

institutions and the institutions of the Reformed Church be done in both state language and Hungarian in parallel.

30.

1922. június 6. Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje 1922. május 17-én Pozsonyban tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata a református egyház elemi és felsőbb iskoláinak fenntartásáról és az új iskolahálózat fokozatos kiépítéséről.

June 6, 1922, Rimavská Sobota

The excerpt of the proceedings from the assembly of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church held on the 17th of May, 1922 in Bratislava, which deals with the support of the primary and higher level schools as well as the establishment of a new school network.

31.

1922. június 6., Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje 1922. május 17-én Pozsonyban tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata a református egyház teológiai intézetének felállítása tárgyában.

June 6, 1922, Rimavská Sobota

The excerpt of the proceedings from the assembly of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church held on the 17th of May, 1922 in Bratislava, which deals with the establishment of the theological institution of the reformed church.

32.

1922. augusztus 2., Pozsony

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje által James Jacob Goodnak és Sylvester Woodbridge Beachnek, az Amerikai Presbiterianus Egyház képviselőinek címzett kérelem, amelyben felhívják a képviselők figyelmét a csehszlovákiai református egyházat ért sérelmekre és segítséget kérnek a problémák megoldására.

August 2, 1922, Bratislava

The request of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church addressed to James Jacob Good and Sylvester Woodbridge Beach, the representatives of the American Presbyterian Church, in which they draw the attention of the representatives to the offenses the Czechoslovak Reformed Church received and they ask for help in solving their problems.

33.

1922. december 7., Pozsony

Štefan Štunda levele Pálóczi Czinke Istvánnak, amelyben részletezi, hogyan került a pozsonyi teljhatalmú minisztérium református egyházi ügyek előadó-titkári posztjára és ebben milyen szerepe volt Révész Kálmán püspöknek.

December 7, 1922, Bratislava

The letter of Štefan Štunda to István Pálóczi Czinke, in which he goes into detail about how he got the lecturer-secretary of reformed church matters position at the all-powerful ministry in Bratislava and also about what bishop Kálmán Révész's role was in this.

34.

1922. december 17.

A Rimaszombati Református Egyházközség határozata a Rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium államosításával kapcsolatban, amelyben kifejtik, hogy nem kívánnak részt venni az államosítás folyamatában és továbbra is fenntartják a jogukat egy saját felekezeti iskola felállítására és fenntartására.

December 17, 1922

The decision of the Reformed Church Parish (i.e. congregation) of Rimavská Sobota about the nationalization of the United Protestant High School of Rimavská Sobota, in which they explain that they do not wish to take part in the process of nationalization and they want to keep exercising their right to establish and support an own congregational school.

35.

1923. március 10., Pozsony

Pálóczi Czinke István a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének jelentése a teljhatalmú miniszternek, amelyben részletezi a református egyház legfontosabb megoldandó kérdéseit, mint az állampolgárság, zsinattartás, nyelvkérdés, lelkészutánpótlás, iskolaügy, államsegély és lelkigondozás.

March 10, 1923, Bratislava

The report of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to the all-powerful minister, in which the bishop goes into detail about the most pressing problems of the reformed church, such as citizenship, holding synod, language issues, training new pastors, education, state support and pastoral care.

36.

1923. március 26. Liptószentmiklós

A Szlovenszkói Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyetemes Egyház elnökségének levele a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház elnökségének, amelyben egy közös protestáns teológiai fakultás felállítását javasolják.

March 26, 1923, Liptovský Mikuláš

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the Slovak Augustan Confession Evangelical General Church to the presidency (i.e. presidium) of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church, in which they propose the establishment of a common Protestant theological faculty.

37.

1923. március 26, Losonc

Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház elnökségének válasza az evangélikus egyház levelére, amelyben az egy közös protestáns teológiai fakultás felállítását javasolja.

March 26, 1923, Lučenec

The answer of the presidency (i.e. presidium) of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the letter of the Evangelical church, in which it proposes a common Protestant theological faculty.

38.

1923. április 25–26., Losonc

Péter Mihály konventi jegyző memoranduma az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztériumhoz, amelyben a református egyházi iskolákat ért újabb sérelmeket terjeszti elő.

April 25-26, 1923, Lučenec

The memorandum of Mihály Péter, the notary of the convent, to the Ministry of School and Public Education, in which he reports about the new offenses received by the Reformed Church schools.

39.

1923. június 18., Léva

A csehszlovák minisztertanács megbízottjának, Juraj Sláviknak a felszólalása a lévai törvényhozó Zsinaton, amelyben felsorolja a csehszlovák kormány elvárásait a zsinati törvények megalkotásával kapcsolatban.

June 18, 1923, Levice

The claim of Juraj Slávik, the trustee of the Czechoslovak ministry council, on the synod of Levice, in which he lists the expectations of the Czechoslovak government about the creation of synod law.

40.

1923. június 28., Léva

Pálóczi Czinke Istvánnak, a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének és Lukács Gézának, a Tiszáninneri Református Egyházkerület főgondnokának a levele Tomáš Garrigue Masaryk köztársasági elnökhöz, amelyben felterjesztik az 1923-as lévai alkotmányozó Zsinaton elfogadott egyházi törvényeket.

June 28, 1923, Levice

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, and Géza Lukács, the head curate of the Cistibiscan Reformed Church District, to Tomáš Garrigue Masaryk, the prime minister, in which they introduce the church laws accepted at the 1923 constitutional Synod of Levice.

41.

1924. április 12. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Tiszáninneneni Református Egyházkerület püspökének nyílt levele a pályini református gyülekezet és a többi szlovák nyelvű református gyülekezet tagjaihoz.

April 12, 1924, Rimavská Sobota

The open letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to the members of the Reformed congregation of Pályin and the rest of the Slovak Reformed congregations.

42.

1924. május 27., Prága

Szent-Iványi Józsefnek, az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt elnökének és társainak interpellációja Boldizsár György mohi református lelkész állampolgársága ügyében.

May 27, 1924, Praha

The interpellation of József Szent-Iványi, the president of the Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt [National Hungarian Small Farmer, Agriculturer and Small Industrialist Party], and his partners about the case of the citizenship of György Boldizsár, the Reformed pastor of Mochovce.

43.

1924. május 27., Kassa

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai bizottságának jelentése a lelkész- és tanítóképző intézet felállítására ügyében, amelyben vázolják az egyes intézmények felállításának folyamatát.

May 27, 1924, Košice

The report of the theological committee of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church about the establishment of a pastor and teacher training institution, in which they outline the process of the establishment of the institution.

44.

1924. augusztus 24.

Pálóczi Czinke István a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének levele a szlovák nyelvű gyülekezeteknek, amelyben a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

August 24, 1924

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to the Slovak congregation, in which he discusses the issue of the Slovak diocese.

45.

1924. augusztus 24.

Stunda István a pozsonyi referátus munkatársának levele Pálóczi Czinke Istvánnak a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének, amelyben Pálóczinak a szlovák ajkú gyülekezeteknek írt körlevelére reagál.

August 24, 1924

The letter of István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he responds to the circular letter of Pálóczi written for the Slovak congregation.

46.

1924. augusztus 24.

Pálóczi Czinke Istvánnak a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének válaszevele Stunda Istvánnak a pozsonyi referátus munkatársának a szlovák egyházmegye tárgyában.

August 24, 1924

The reply of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, on the subject of the Slovak diocese.

47.

1924. augusztus 28., Komárom

A Komáromi Református Egyházmegye közgyűlésének javaslata a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház lelkésznevelő intézetének felállítása tárgyában.

August 28, 1924, Komárno

The proposal of the general assembly of the Reformed Diocese of Komárom to the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church on the issue of establishing a pastor training institution.

48.

1924. augusztus 30., Prága

Kormányzati jelentés, amelyben Csehszlovákiához került református egyház három püspökének a köztársasági elnökhöz bejelentett látogatása kapcsán összegzik a református egyházzal kapcsolatos legfontosabb témákat: az egyházi alkotmány, a lelkészek állami segélyeinek, a szlovák egyházmegyének és a református lelkészképzésnek a kérdését.

August 30, 1924, Praha

Governmental report, in which they summarize the most important topics of the Reformed Church in connection to the announced visit to the prime minister by the three bishops of the Reformed Church which became part of Czechoslovakia: the ecclesiastic constitution, the state support of the pastors, the Slovak diocese and the Reformed pastor training.

49.

1924. szeptember 8., Pozsony.

A pozsonyi referátus munkatársának, Štefan Štundának a levele Pálóczi Czinke István-nak a Tiszáninnei Református Egyházkerület püspökének, amelyben a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

September 8, 1924, Bratislava

The letter of István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, to István Pálóczi Czínke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he discusses the issue of the Slovak diocese.

50.

1924. október 11., Pozsony

A Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszter hivatalának leirata a prágai Iskolaügyi és Közművelődésügyi Minisztériumba, amelyben felhívják a figyelmet arra, hogy a szlovák egyházmegye létrehozásának ügyét nem szabad elválasztani a református egyházi alkotmány jóváhagyásának az ügyétől.

October 11, 1924, Bratislava

The rescript of the office of the all-powerful minister assigned with the administration of Slovakia to the Ministry of School and Public Education of Prague, in which they draw attention to the fact that the issue of the establishment of a Slovak diocese cannot be separated from the issue of the approval of the Reformed ecclesiastic constitution.

51.

1924. október 24., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának leirata a prágai minisztériumhoz, amelyben megerősítik, hogy a református egyház keleti egyházmegyéje által a szlovák gyülekezetekben megszervezett szavazás során a hívek elutasították a külön szlovák egyházmegye gondolatát. Javasolják, hogy a minisztérium ragaszkodjon a szlovák egyházmegye ötletéhez és egyben kezdje meg alkalmazni a papok államnyelvtudásával kapcsolatos 1909-ben elfogadott törvényt.

October 24, 1924, Bratislava

The rescript of the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education to the minister of Prague, in which they confirm that the believers of the Slovak congregation had rejected the idea of a Slovak diocese on the vote organized by the eastern church district of the Reformed Church. They propose that the ministry insists upon the idea of a Slovak diocese and also that they start applying the law about the knowledge of the state language of the priests which was accepted in 1909.

52.

1924. november 14., Pozsony

Az Iskolai és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusának körlevele valamennyi püspöki hivatalnak, amelyben felhívják a figyelmet arra, hogy az elemi iskolában csak olyan tanerő alkalmazható, aki megszerezte a csehszlovák állampolgárságot.

November 14, 1924, Bratislava

The circular letter of the referral of the Ministry of School and National Education to all episcopal offices in which they draw the attention to the fact that only those teachers can be employed in primary schools who acquired the Czechoslovak citizenship.

53.

1924. november 26., Rimaszombat

A Szlovenszkói Tiszáninneneni Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak a válasza az Iskolai és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusa által kiküldött és az elemi iskolák tanítóinak állampolgárságát érintő körlevélre.

November 26, 1924, Rimavská Sobota

The answer of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to the circular letter sent out by the referral of the Ministry of School and National Education on the subject of the citizenship of the teachers of primary schools.

54.

1924. december 29., Pozsony

A református egyház és a kormányzat képviselői között tartott kétoldali megbeszélés jegyzőkönyve, amely szerint a kormányzat képviselői közölték az egyház képviselőivel, hogy az alkotmány szövege a beterjesztett formában nem fogadható el, az egyházat illető állami támogatás kifizetését pedig attól teszik függővé, hogy az egyház elfogadja-e a kormányzat által javasolt módosításokat, különös tekintettel a szlovák egyházmegye kérdésére.

December 29, 1924, Bratislava

The proceedings of the bilateral discussion held between the representatives of the Re-

formed Church and the government according to which the representatives of the government informed the representatives of the church that the text of the constitution in the submitted form cannot be accepted and the disbursement of the state support the church is entitled to is made dependent on whether or not the church accepts the modifications proposed by the state, especially regarding the issue of the Slovak diocese.

55.

1925. szeptember 15., Rimaszombat

A Református Egyetemes Konvent elnökségének levele az iskolaiügyi miniszterhez, amelyben kifejtik, hogy az új iskolai törvény a református egyház oktatási autonómiájába való újabb beavatkozását jelenti.

September 15, 1925, Rimavská Sobota

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the Reformed General Convent to the minister of school in which they explain that the new school law is yet another interference with the autonomy of the education of the Reformed Church.

56.

1925. szeptember 23., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István püspök levele Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszterhez, a református teológiai főiskola felállítása tárgyában.

September 23, 1925, Rimavská Sobota

The letter of bishop István Pálóczi Czinke to the all-powerful minister assigned with the administration of Slovakia on the subject of the establishment of the Reformed theological college.

57.

1925. december 16., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István püspök, az Egyetemes Konvent lelkeszi elnökének levele Szent-Ivány Józsefnek és a Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak, amelyben kéri, hogy a prágai nemzetgyűlésben támogassák a református egyház függő ügyeinek megoldását.

December 16, 1925, Rimavská Sobota

The letter of bishop István Pálóczi Czinke, the pastoral (ministerial) president of the General Convent, to József Szent-Ivány and the representatives and senators of the national assembly of the Hungarian National Party, in which he asks that they support the pending issues of the Reformed church on the national assembly of Prague.

58.

1926. szeptember 21, Pozsony

Szlovenszkó teljhatalmú minisztériumának határozata, amelyben a csehszlovák kormányzatnak a losonci református teológiával kapcsolatos álláspontját tárgyalja.

September 21, 1926, Bratislava

The decision of the all-powerful Slovak ministry in which they discuss the standpoint of the Czechoslovak government on the issue of the Reformed theology of Lučenec.

59.

1926. szeptember 9., Pozsony

Szlovákia tejhatalmú minisztere hivatalának levele a szlovenszkói református egyház Egyetemes Konventjéhez, amelyben arra hivatkozva, hogy a losonci teológia nem kapta meg a kormányzattól a működéshez szükséges engedélyt, óvja az egyházat a tanítás megkezdésétől.

September 9, 1926, Bratislava

The letter of the office of the all-powerful minister of Slovakia, to the General Convent of the Reformed Church of Slovakia, in which it warns the church not to start the teaching, since the theology of Lučenec have not received permission for functioning from the government.

60.

1926. szeptember 23., Zólyom

A zólyomi megyei hivatal informálja Szlovákia teljhatalmú miniszterét arról, hogy az 1925-ben megalapított losonci református teológián 1926. szeptember 22-re tervezik az új tanév megnyitását, és a városban már gyülekeznek a leendő hallgatók.

September 23, 1926, Zvolen

The county office of Zvolen informs the all-powerful minister of Slovakia that the new school year is planned to be opened on the 22nd of September, 1926 on the Reformed theology of Lučenec, which was established in 1925, and that future students are already gathering in the town.

61.

1926. szeptember 25., Pozsony

Összefoglaló jelentés a szlovenszkói református egyház Egyetemes Konventjének és Szlovákia tejhatalmú minisztériumának képviselői között 1926. szeptember 21-én lezajlott tárgyalásról, amelynek központi témáját az egyházi alkotmány kérdése képezte.

September 25, 1926, Bratislava

A summarizing report about the negotiation between the General Convent of the Reformed Church of Slovakia and the representatives of the all-powerful ministry held on the 21st of September, 1926, whose central topic was the problem of the church constitution

62.

1926. december 22., Dunaszerdahely

Földessy József memoranduma, amelyben egy prágai missziós lelkészi állás megszervezését vázolja fel, kiemelve annak nemcsak missziói, pasztorális szerepét, hanem az állami szervek és az egyház közötti gyorsabb hivatali ügyintézés fontosságát.

December 22, 1926, Dunajská Streda

The memorandum of József Földessy, in which he outlines the organization of a missionary pastoral position in Prague, emphasizing not only its missionary and pastoral aspects, but also its importance from the point of view of a faster administrative routine between the state bodies and the church.

63.

1927. január 12., Gálszécs

A Magyar Nemzeti Párt református egyházpolitikai alosztálya elnökének, Péter Mihálynak az indítványa a szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészek 1919–20. évről elmaradt államsegélyének kifizetése tárgyában.

January 12, 1927, Sečovce

The proposal of Mihály Péter, the president of the Reformed church-politics subdivision of the Hungarian National Party, on the subject of the payment of the state support arrears for the Slovak and Rusin (Ukrainian) reformed pastors from the years 1919–20.

64.

1927. április 3.

Sörös Bélának az Egyetemes Konvent tagjának összefoglaló jelentése a pozsonyi teljhatalmú minisztériumban tartott információs tárgyalásokról, amelyen a református egyház és az állam közötti jogviszony rendezését és szlovák egyházmege ügyét tárgyalták.

April 3, 1927

The summarizing report of Béla Sörös, the member of the General Convent, about the informational negotiations held at the all-powerful ministry of Bratislava, on which the issue of the legal relation between the Reformed church and the state and the problem of the Slovak diocese were discussed.

65.

1927. november 15., Prága

A Cseh Testvérek Evangélikus Egyháza zsinati végrehajtó bizottsága elnökének, Josef Součeknek a Szlovenszkói Tiszáninzeni Református Egyházkerület püspökéhez Pálóczi Czinke Istvánhoz címzett levele, amelyben arról értesíti Czinkeit, hogy a református egyház és a kormány közötti tárgyalások folytatásához az szükségeltetik, hogy az egyház dolgozza ki az egyházi alkotmánynak egy teljesen új változatát, és azt szlovákra fordítva terjesszék be a kormánynak.

November 15, 1927, Praha

The letter of Josef Souček, the president of the synod executive committee of the Evangelical Church of the Czech Brothers, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, which informs Czinke about the fact that in order to continue the negotiations between the Reformed Church and the government, the church needs to formulate a completely new version of the constitution, which should be presented for the government in its Slovak translation.

66.

1927. december 9., Rimaszombat

A Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak a levele Milan Hodžának az iskolaügyi miniszternek, amelyben tájékoztatja a református egyház megoldásra váró ügyeiről.

December 9, 1927, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to Milan Hodža, the minister of school and education, in which he informs Hodža about the issues of the Reformed Church waiting to be resolved.

67.

1928. november 15., Nagyszombat

A római katolikus lelkészi kar memoranduma a kongruatörvény enyhébb végrehajtásának céljából, amelyhez kéri mind az evangélikus, mind a református lelkészek támogatását.

November 15, 1928, Trnava

The memorandum of the Roman Catholic pastoral faculty written in order to ease the execution of the congrua law, in which they ask the support of both the Evangelical and the Reformed pastors.

68.

1928. január 24., Pozsony,

A Tiszáninnyi Református Egyházkerület főgondnokának, Lukács Géának 1928. január 24-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat alakuló közgyűlésén elhangzott felszólalása.

January 24, 1928, Bratislava

The remark of Géza Lukács, the head curate of the Cistibiscan Reformed Church District, which he gave at the statutory general assembly of the legislative Synod in Bratislava on the 24th of January, 1928.

69.

1928. január 24., Pozsony

A Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökének, Bertók Bélának 1928. január 24-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat alakuló közgyűlésén elhangzott felszólalása.

January 24, 1928, Bratislava

The remark of Béla Bertók, the bishop of the Subcarpathian Reformed Church District, which he gave at the statutory general assembly of the legislative Synod in Bratislava on the 24th of January, 1928.

70.

1928. január 27., Pozsony

A prágai nemzetgyűlés képviselőjének, és a református egyház konventi tagjának, Korláth Endrének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Endre Korláth, the representative of the national assembly and the convent member of the Reformed Church, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

71.

1928. január 27., Pozsony

Sörös Béla válasza Korláth Endrének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén.

January 27, 1928, Bratislava

The answer of Béla Sörös to Endre Korláth at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

72.

1928. január 27., Pozsony

A csehszlovák kormányt képviselő Juraj Sláviknak, a zólyomi megyei hivatal vezetőjének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Juraj Slávik, the representative of the Czechoslovak government and the head of the county office of Zvolen, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

73.

1928. január 27., Pozsony

A Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökének, Bertók Bélának az 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat V. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Béla Bertók, the bishop of the Subcarpathian Reformed Church District, which he gave at the fifth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

74.

1928. január 28., Pozsony

A Kárpátaljai Egyházmegyéből delegált zsinati tagnak Siménfalvy Árpád nagyszőlősi ügyvédnek 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VI. ülésén elhangzott felszólalása.

January 28, 1928, Bratislava

The remark of Árpád Siménfalvy, a lawyer from Vynohradiv (Nagyszőlős) who is a synod member delegated from the Subcarpathian Church District, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928.

75.

1928. január 28., Pozsony

A Szlovenszkői Tiszáninnen Református Egyházkerület főjegyzőjének, Péter Mihálynak nyilatkozata 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VI. ülésén tárgyalt szlovák egyházmegyéről szóló törvénycikkről.

January 28, 1928, Bratislava

The declaration of Mihály Péter, the head notary of the Slovak Cistibiscan Reformed

Church District, on the law article about the Slovak diocese discussed at the the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928.

76.

1928. január 28., Pozsony

Az Egyetemes Református Zsinat a prágai minisztertanács elé terjeszti az 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VII. ülésén elfogadott egyházi törvényeket.

January 28, 1928, Bratislava

The General Reformed Synod submits the church law accepted at the seventh session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928 for the cabinet council of Prague.

77.

1928. május 12, Rimaszombat

Pálóczi Czinke István püspök, egyetemes konventi elnök körlevele valamennyi református gyülekezetnek, amelyben kéri, hogy anyagilag is támogassák a rozsnyófürdői árvaházat és missziós központot.

May 12, 1928, Rimavská Sobota

The circular letter of bishop István Pálóczi Czinke, the president of the general convent, to all Reformed congregations, in which he asks them to support the orphanage of Rozsnyófürdő and the missionary center financially as well.

78.

1928. november 12., Pozsony

Salamon Xavier Ferenc dunáninnyi egyházkerületi tanácsbíró, somorjai közjegyző be-terjesztése a Dunáninnyi Református Egyházkerület közgyűléséhez, amelyben támogatást kér egy Pozsonyban létesítendő református diákokthoz és menza felállításához.

November 12, 1928, Bratislava

The proposal of Ferenc Salamon Xavier, the council judge of the Cisdanubian Church District and notary in Šamorín, in which he asks for support for the establishment of the reformed dormitory and canteen planned to be built in Bratislava.

79.

1929. január 9., Modor

Samuel Zoch evangélikus püspök bizalmas levele Pálóczi Czinke Istvánnak a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének, amelyben kifejti, hogy a zsinattartás, a szlovák egyházmegye és a teológia felállítása ügyében milyen reakcióra számíthatnak a teljhatalmú minisztériumtól.

January 9, 1929, Modra

The private letter of Evangelical bishop Samuel Zoch to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he explains what reaction should they hope for from the all-powerful ministry on the issues of holding synods, the Slovak diocese and the establishment of the theology.

80.

1929. június 11., Prága

Juraj Slávik zsinati kormánybiztos levele a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak, amelyben felhívja a figyelmet arra, hogy a be-terjesztett szlovák nyelvű egyházi törvényeket azok rossz fordítása miatt az iskolaiügyi minisztérium visszaküldi átdolgozásra.

June 11, 1929, Praha

The letter of Juraj Slávik, the government commissioner of the synod, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he draws attention to the fact that, due to the incorrect Slovak translation, the ministry of school and education is sending back the church law for revision.

81.

1929. június 20. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének levele Tornallyay Zoltánnak a tiszáninneri egyházkerület főgondnokának, amelyben lemond a püspöki tisztségéről.

June 20, 1929, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed

Church District, to Zoltán Tornallyay, the head curate of the Cistibiscan Church District, in which he resigns from his position as bishop.

82.

1929. augusztus 2., Nagyszőlős

Biky Ferenc Nagyszőlősi lelkész levele Szilassy Bélának a Dunáninneni Református Egyházkerület főgondnokának az egyházi törvények szlovák, vagy cseh nyelvű fordításának tárgyában.

August 2, 1929, Vynohradiv

The letter of Ferenc Biky, the pastor of Vynohradiv, to Béla Szilassy, the head curate of the Reformed Cisdanubian Church District, on the subject of the Slovak or Czech translation of the church law.

83.

1929. szeptember 3., Budapest

A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konvent elnökségének levele Balogh Elemér püspöknek, amelyben ajánlást tesz arra a lehetőségre, hogy az egyházi alkotmányt hasábosan, szlovák–magyar formában terjesszék be a prágai kormányzat elé.

September 3, 1929, Budapest

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the General Convent of the Hungarian Reformed Church to bishop Elemér Balogh, in which they recommend that they submit the church constitution in a Slovak-Hungarian column format to the government of Prague.

84.

1929. szeptember 6., Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventjének levele a prágai Iskola- és Közművelődésügyi Minisztériumhoz, amelyben az egyházi törvények szlovák nyelvű fordításának problémáját és megoldását tárgyalja.

September 6, 1929, Rimavská Sobota

The letter of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the Ministry of School and Public Education of Prague, in which they discuss

the problem and solution of the Slovak translation of the church law.

85.

1929. szeptember 25., Prága

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium levele a belügyminisztérium elnökségének, amelyben beszámolnak Pálóczi Czinke István lemondásának az okairól és arról, milyen körülmények között került sor Péter Mihály püspökké választására.

September 25, 1929, Praha

The letter of the Ministry of School and Public Education to the presidency (i.e. presidium) of the ministry of home affairs, in which they report the reasons of the resignation of István Pálóczi Czinke and the circumstances under which Mihály Péter was elected as bishop.

86.

1929. december 20., Prága

Összegző jelentés a református egyház alkotmányának elfogadásával kapcsolatos helyzetről, amely jelentés hangsúlyosan foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az egyház által benyújtott alkotmány magyar és szlovák nyelvű verziója közül melyet kell hivatalos szövegnek tekinteni.

December 20, 1929, Praha

A summarizing report about the situation of the acceptance of the constitution of the Reformed Church, which emphasizes the question of whether the Hungarian or the Slovak version of the constitution submitted by the church should be considered as an official text.

87.

1929, Prága

Szakértői jelenés a köztársasági elnök számára Balogh Elemér püspök audienciája előtt, amelyben a jelentés készítője azt a véleményét fejt ki, hogy a kormányzatnak nem lenne joga azt követelni a református egyháztól, hogy szlovák nyelven is terjessze be az egyházi alkotmány szövegét ill. hogy a szlovák változatot tekintse autentikusnak.

1929, Praha

An expert report for the president of the republic in the presence of bishop Elemér Balogh, in which the creator of the report expresses their opinion according to which the government should not have the right to demand from the Reformed Church to submit the text of the church constitution in Slovak as well, and to consider the Slovak version as authentic either.

88.

1930. március 20.

Péter Mihálynak a Tiszáninneni Református Egyházkerület püspökének körlevele melyben a Szlovák Kálvinisták Szövetségének alapszabályainak jóváhagyását és a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

March 20, 1930

The circular letter of Mihály Péter, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he discusses the approval of the statutes of the Slovak Calvinist Union and the issue of the Slovak diocese.

89.

1931. március 18., Kassa

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventjének memoranduma az iskola- és közművelődésügyi miniszternek a református lelkészek állampolgársága és szolgálati idő beszámítása tárgyában.

March 18, 1931, Košice

The memorandum of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the minister of school and public education on the subject of the citizenship and the inclusion of the serving time.

90.

1931. április 24., Szalánc

Péter Mihály püspök körlevele az abaujtornai egyházmegye lelkészeinek, amelyben hiányolja azt, hogy a püspöki hivatal által lebonyolított adatgyűjtés során több község nem közölte a hívek nemzeti adatait, és kéri ezek pótlását.

April 24, 1931, Slanec

The circular letter of bishop Mihály Péter to the pastors of the diocese of Abaúj-Torna, in which he points out that many parishes did not report the data about the nationalities of the believers during the data collection carried out by the episcopal office, and he asks for their supplementation.

91.

1931. június 14., Pozsony

A pozsonyi Tartományi Hivatal jelentése az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának arról az összeírásról, amelyet Péter Mihály püspök a tiszánineni egyházkerületben szervezett, és amelynek célja a hívek nemzetiségi hovatartozásának megállapítása volt. A jelentés beszámol a szlovák kálvinisták mozgalmáról is.

June 14, 1931, Bratislava

The report of the Provincial Office of Bratislava to the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education about the census which bishop Mihály Péter organized in the Cistibiscan Church District, and whose purpose was to determine the nationality of the believers. The report also talks about the movement of the Slovak Calvinists.

92.

1931. június 20., Pozsony

A pozsonyi Tartományi Hivatal kiegészítő jelentése az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának Péter Mihály püspök által végrehajtott statisztikai összeírásról.

June 20, 1931, Bratislava

The supplementary report of the Provincial Office of Bratislava to the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education about the statistical census carried out by bishop Mihály Péter.

93.

1932. június 18., Pozsony

A kassai rendőr-főkapitányság jelentése a pozsonyi Tartományi Hivatal számára a református egyház Gálszécsen tartott konventjéről, amelyen napirendre kerültek a Szlovák Kálvinisták Szövetségének követelései is.

June 18, 1932, Bratislava

The report of the police headquarters of Košice to the Provincial Office of Bratislava about the convent of the Reformed Church held in Sečovce, on which the demands of the Slovak Calvinist Union were also discussed.

94.

1932. július 14., Gálszécs,

A Szlovák Kálvinisták Szövetsége elnökének, Ján Tomašula bánóci lelkésznek a szlovák kálvinista lelkészek Gálszécsen megrendezett konferenciáján elhangzott felszólalása, amelynek keretén belül beterjesztette a Szlovák Kálvinisták Szövetségének követeléseit tartalmazó ún. gálszécsi memorandumot.

July 14, 1932, Sečovce

The remark of Ján Tomašula, the president of the Slovak Calvinist Union and the pastor of Bánovce nad Ondavou, which he gave at the conference of the Slovak Calvinist pastors organized in Sečovce, and in which he submitted the so-called memorandum of Sečovce containing the demands of the Slovak Calvinist Union.

95.

1933. január 31., Kassa

A szlovák anyanyelvű kálvinisták követelései, amelyet 1933. január 31-én terjesztettek elő a szlovák hívők kérdéseit rendezni hivatott 10 tagú egyházi bizottság első ülésén.

January 31, 1933, Košice

The demands of the native Slovak Calvinists (the ones with Slovak as their mother tongue), which was proposed on the 31st of January, 1933, on the first session of the 10 member church committee which was organized in order to settle the question of the Slovak believers.

96.

1933. február 22., Pozsony

Rendőrségi jelentés a szlovák egyházmegye létrehozásának kérdésével foglalkozó egyházi bizottság 1933. január 31-én megtartott megbeszéléséről. A jelentés beszámol a bizottságon belüli erőviszonyokról és arról, hogy a szlovák egyházmegye létrehozásának szempontjából jobb lenne, ha az egyházi alkotmány nem kerülne elfogadásra, mert a jelenlegi helyzet a következő időkben a szlovákok javára fog változni.

February 22, 1933, Bratislava

A police report about the discussion of the ecclesiastic committee dealing with the question of the establishment of a Slovak diocese held on the 31st of January, 1933. The report talks about the power relations within the committee and also about the fact that, from the point of view of the establishment of a Slovak diocese, it would be better if the church constitution would not be accepted, since the current situation will change for the better for the Slovaks in the the forthcoming period.

97.

1934. november 11.

A Tiszáninneni Református Egyházkerület püspökének Magda Sándornak püspöki jelentése a szlovák egyházmegye ügyéről.

November 11, 1934

The report of Sándor Magda, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, about the issue of the Slovak diocese.

98.

1935. október 31., Lasztómér

A szlovák nyelvű egyházközségek presbitereinek Lasztoméron elfogadott követelései, amelyekben támogatásukról biztosítják a Szlovák Kálvinisták Szövetségének törekvéseit.

October 31, 1935, Lastomír

The demands of the presbyters of Slovak parishes (i.e. congregations) accepted on Lastomír, in which they assure their support for the endeavors of the Slovak Calvinist Union.

99.

1936. január. 21., Lasztomér

A Szlovák Kálvinisták Szövetségének memoranduma a Szlovenszkói és Kárpátaljai Keresztýen Református Egyház Konventjéhez, amelyben a szlovák egyházmegye felállítását kéri.

January 21, 1936, Lastomír

The memorandum of the Slovak Calvinist Union to the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Christian Reformed Church, in which they ask for the establishment of a Slovak diocese.

100.

1937. november 10., Prága.

A kassai rendórkapitányág jelentése a református egyház belső viszonyairól, a losonci teológusképzésről valamint a szlovák kálvinisták törekvéseiről és ezzel kapcsolatban az egyházi alkotmány elfogadásának kérdéséről.

November 10, 1927, Praha

The report of the police headquarters of Košice about the internal relations of the Reformed Church, the training of theologians in Lučenec and the endeavors of the Slovak Calvinists, and in connection to this, it talks about the acceptance of the church constitution as well.

101.

1938. december 13, Nyitra.

Sedivý László nyitrai lelkész levele az Egyetemes Konventhez, amelyben sürgeti a visszacsatolás után Csehszlovákiában maradt református gyülekezetek felügyeletét és képviselétét biztosító egyházkormányzati szerv létrehozását.

December 13, 1938, Nitra

The letter of László Sedivý, a pastor of Nitra, to the General Convent, in which he urges the establishment of a church-governing body which would assure the supervision and representation of those Reformed congregations which remained in Czechoslovakia after the annexation.

102.

Konventi szabályrendelet a gyülekezeti egyházfegyelemről

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventje által kiadott szabályrendelet a gyülekezeti egyházfegyelemről.

Rule-ordinance of the convent about congregational church-discipline

The rule-ordinance about the congregational church-discipline issued by the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

103.

A Reformáció Szövetség alapszabályzata

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Egyház keretein belül működő Reformációs Szövetség alapszabályzata.

The by-law of the Reformation Union

The by-law of the Reformation Union which functions within the confines of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

104.

A Református Irodalmi Társaság működési javaslata

A Református Irodalmi Társaság működésének a Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent 1926. évi május hó 25-én, Kassán tartott rendkívüli ülésén előterjesztet javaslata.

The operational proposal of the Reformed Literary Fellowship

The operational proposal of the Reformed Literary Fellowship presented at the extraordinary session of the Slovak and Subcarpathian Reformed General Convent, held in Košice on the 25th of May of the year 1926.

105.

A „Béthel” egyesület alapszabálya

A Nehézy Károly által megalapított Béthel belmissziós egyesület 1931-ben elfogadott működési alapszabályzata.

The by-law of the "Béthel" association

The operational by-law of the Béthel home mission association, which was founded by Károly Nehézy, accepted in 1931.

106.

Megállapodás a Béthel egyesület és a Barsi egyházmegye között

A Barsi Református Egyházmegye és a Béthel egyesület között 1934. augusztus 7-én, Léván létrejött megállapodás, amelyben a Béthel a Kiskoszmályon megalapított árvaházát az egyetemes egyház joghatósága alá helyezi.

Agreement between the Béthel association and the diocese of Tekov

The agreement between the Reformed Diocese of Tekov and the Béthel association which was achieved in Levice on the 7th of August, 1934, and according to which the Béthel places the orphanage established in Malé Kozmálovce under the jurisdiction of the general church.

107.

A Helvetia Jóléti Egyesület alapszabálya

Salamon Xavier Ferenc somorjai közjegyző és Schmidt Imre konventi tag által létrehozott „Helvetia” diákjóléti egyesület 1935. július 1-jén, Pozsonyban elfogadott alapszabályzata.

The by-law of the Helvetia Welfare Association

The by-law of the "Helvetia" student welfare association, which was established by Ferenc Salamon Xavier, a notary of Šamorín, and Imre Schmidt, a member of the convent, accepted in Bratislava on the 1st of July, 1935.

108.

Rendtartás a szlovenszkói és podkarpátszkároszi egyetemes református egyház népiskolái számára.

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Egyház népiskolái számára 1934-ben kiadott szervezeti szabályzat.

Regulation for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

The institutional regulation for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church issued in 1934.

109.

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház nyolcosztályos népiskolái részére

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház nyolcosztályos népiskolái részére elfogadott tanterv.

Curriculum for the eight grade folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

The curriculum accepted for the eight grade folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

110.

A szlovenszkói és kárpátaljai népiskolák református vallástanítási anyaga

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház népiskolái számára 1924-ben kiadott vallástanítási tananyag.

The materials of reformed religious education of the Slovak and Subcarpathian folk (i.e. primary) schools

The teaching materials for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church issued in 1924.

111.

Rendtartási szabályzat a szlovenszkói és kárpátaljai „Egyetemes Református Egyház” magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára összeállított rendtartási szabályzata

Regulation for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian “General Reformed Church”

The regulatory statute created for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

112.

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar-tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

Curriculum for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian *General Reformed Church*

Curriculum for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

113.

Szervezeti szabályzat a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai főiskolája részére

Szervezeti szabályzat a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai főiskolája részére

Institutional regulation for the theological college of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

Institutional regulation for the theological college of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

114.

A losonci református teológiai szeminárium tananyag beosztása

Sörös Béla konventi szakbizottsági előadó javaslata a losonci református teológiai szeminárium tananyag beosztása tárgyában.

The division of the teaching materials for the Reformed theological seminar of Lučenec

The proposal of Béla Sörös, a lecturer of the expert committee of the convent, on the subject of the division of the teaching materials for the Reformed theological seminar of Lučenec

III. Dokumentumok

III. 1. Az egyházszervezés és az egyház és az állam viszonyát tárgyaló dokumentumok

1.

1919. november 13., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa protestáns ügyekkel megbízott hivatalnokának, Ján Šimkovičnak a válasza Révész Kálmán tiszáninneri püspök levelére, amelyben Šimkovič egyetértését fejezi ki azzal a püspöki javaslattal kapcsolatban, hogy a szlovenszkói református lelkészek csak a békeszerződés ratifikációját követően legyenek kötelesek letenni a csehszlovák állam iránti hűségesküt.

November 13, 1919, Bratislava

The answer of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to the letter of Kálmán Révész, the Cistibiscan bishop, in which Šimkovič expresses his agreement about the episcopal proposal according to which the Slovak reformed pastors would have to swear an oath of loyalty to the Czechoslovak state only after the ratification of the peace-treaty.

Tárgy: Válasz a hűségi eskü kérdésében, melyet a református lelkészeknek kell tenniük a Csehszlovák Köztársaság iránt.

Főtiszteletű

Dr. Révész Kálmán református püspök úrnak

Košice.

Van szerencsém Főtiszteletűségednek 1919. november 3-án kelt, november 8-án hozzám érkezett levelére⁴¹ válaszul, a Szlovenszkó közigazgatásával megbízott teljhatalmú miniszter úrral egyetértve, a következő döntést közölni.

---

41 Ez a levél egyelőre nem ismert.

A csehszlovák köztársaság kormánya megnyugvással veszi tudomásul az Ön, Pál apostolnak a Rómaiakhoz írt levele XIII. r. 1–2. verseiben foglalt kijelentésére alapított álláspontját és őszintének tekinti lojalitásának hangsúlyozását, melyet Főtisztelendőséged a Csehszlovák Köztársasággal szemben bizonyítani ígért, ha a békefeltételek a magyar kormány által ratifikálva lesznek.

Mínt hogy végül sem azt nem akarjuk előidézni, hogy a Szlovenszkon levő református egyház elveszítse az annyira kiváló szervező tehetségét, aminőt az ön személyében tisztel, sem pedig azt, hogy Főtiszteletűségeddel együtt elhagyják a református egyháznak ezt a részét éppen a legeszményibb gondolkozású s ennek felvirágoztatásáért a legintenzívebben munkálkodó lelkészek.

Méltányoljuk Főtisztezettségednek óhaját s a Szlovenszkon levő református egyház lelkészi karától csak akkor fogjuk kívánni a hűségi eskü letételét, ha a békefeltételek a magyar kormány részéről ratifikáltattak.

A Csehszlovák Köztársaság kormánya biztosítja az Önök összes autonóm jogait egyházi és iskolai téren, amint az előző, 1919. október 23-án 1904/b. sz. kelt leiratomban is körvonalaztam; az egyháznak és iskoláknak nyújtja mindazokat a segélyeket, amelyeket a volt magyar királyi kormány is megadott.

És jóllehet ezeket a segélyeket csak attól a naptól kezdődőleg kellene jog és igazság szerint kifizetni, amelyen a református lelkészi kar leteszi a csehszlovák köztársaság iránti hűségesküjét, mégis, hogy az egyes lelkészi családok szűkös helyzete, részben addig is enyhíthessék, mindegyiknek az illetékes adóhivatalnál. Főtiszteletűséged kifejezett kívánsága szerint ki lesz utalva a volt magyar törvényes kormány által utalványozott családi segély, visszamenőleg azokra a hónapokra is, amelyekre ezt a segélyt nem kapták meg, csak kérem az illető lelkészeknek, eddigi rendeletek értelmében, fölszerelt kérvényeit összegyűjteni, hitelesíteni és ide felterjeszteni. Viszont azonban a kormány elvárja a református egyház vezető körei és hívei részéről a teljes lojális magatartást a békeszerződés ratifikálásáig is.

Egyébiránt fogadja Főtiszteletűséged teljes tiszteletem kifejezését.

Šimkovič s. k. kormánytanácsos

Közlí: Dusza János (szerk.): A Szlovenszkoí és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1931. évi március hó 18-án tartott rendes ülésének jegyzőkönyvéből. Beregszász, 1932, pp. 161–162.

2.

1920. június 28., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusán református ügyekkel foglalkozó Štefan Štunda összefoglalója Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter részére, amelyben beszámol a szlovák reformátusok ügyében végzett tevékenységéről és arról, hogy a referátuson nem kap elegendő támogatást munkájához.

June 28, 1920, Bratislava

The summary of Štefan Štunda, who deals with Reformed matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, written for Vavro Šrobár, the all-powerful minister, in which Štunda tells about his work done for the cause of the Slovak Reformed and also about how he is not getting enough support for his work at the referral.

Pane Ministre,

Z príležitosti audiencie u pána Ministra 20. júna bežiacého roku ráčil ste ma splnomocniť, aby som predostrel terajšie postavenia kalvínskej cirkvi na Slovensku, taktiež záležitosť kalvínov Slovákov, ktorí dosavád samostatnej slovenskej cirkvi a cirkevnej administrácie nemajú.

Ačkoľvek, ako som už aj ústne prízvukoval, na každý spôsob tu je čas k tomu, aby podrobné správy boli podané pánu Ministrovi o kalvínskej cirkvi na Slovensku: ja zo svojej strany to predsa nemôžem urobiť, pretože na to pán referent evanjelickej cirkvi, Ján Šimkovič dostal poverenie od pána ministra, dra. Šrobára. Do jeho kompetencie sa nechcem miešať, keď aj nemôžem súhlasiť vo všetkom s týmto stanoviskom, ktoré bolo zaujaté a ktoré je v platnosti až dosiaľ ohľadom záležitostí kalvínskej cirkvi na Slovensku.

Keď sa predsa písomne obraciam na pána Ministra, príčinou je tomu nespokojnosť Slovákov kalvínov; požiadavky slovenskej kalvínskej cirkvi v Amerike a zaujímavosť Škótskych i Švajčiarskych kalvínov o slovenskú kalvínsku cirkev.

Keď som sa zaujal za slovenskú kalvínsku cirkev minulého roku a započal som za ňu pracovať, slovenský kalvínsky ľud s veľkou radosťou sa pridružil tomuto pohybu, a dúfal, že jeho nádeje sa splnia v samostatnej cirkvi. Zdarilo sa mi získať pre tú veci farárov. Ak som bol s prípravami hotový a podarilo sa mi jedno zhromaždenie zadržať, kde farári na slovenských sboroch účinkujúci verejne uznali právo slovenského

kalvínskeho ľudu aj na cirkevnom poli: cieľom ďalšieho pojednávania prišiel som do Bratislavy. Robil som to týmto väčšou nádejou, totiž páni župani tak užhorodskej, ako aj zemplínskej župy sa vyslovili, že sú poverení pokyn dávať podobnému pohybu. Prízvukovali, že moja práca bude schválená zo strany kompetentného faktora vlády.

Ale vláda moja predostretie odmietla. Slovenský kalvínsky ľud sa sklamal v svojich nádejach. Márne prichádzali deputácie, ich žiadosti neboli splnené.

Medzitým začal som z Ameriky dostávať dopisy od vrchnosti tamojšej kalvínskej slovenskej cirkvi. Vyzývajú ma, aby som podával správy o vývinu slovenskej cirkvi na Slovensku. Posielajú mi tlačivá, aby som rozširoval a poučoval ľud atď. Vyzývajú ma, aby som obsažne informoval vrchnosť kalvínskej americkej slovenskej cirkvi, že vraj to má význam i pre zahraničnú politiku republiky.

Tieto požiadavky až vtedy som mohol pochopiť, ak som videl, že patričné zahraničné kruhy nesprávne sú informované; keď čítam v americkom časopisu „Slovenskom Kalvine“ č. 5. roč. 1920 v informácii amerického poslanca republiky, Ladislava Moyša, kde znie: “ja dlá možnosti postaral som sa o záujmy slovenských kalvínov tým, že u vlády vymohol som im cirkevného a školského referenta.“

Položenie kalvínskej cirkvi je ab ovo celkom iné. A keď o tom nepodám správy pre zahraničnú tlač, čo odo mňa vyžadujú, robím z vyššieho to záujmu republiky. Veď čo je vlastne skutočnosť Pane Ministre, odhliadnuc od všetkého. Ja som nemohol behom temer jedného roku ani jedenkrát odcestovať medzi tento ľud, od ktorom by som mal aspoň polročne informovať cudzozem!

Onedlho príde misia škótskych kalvínov cieľom návštevy tunajších kalvínov a najmä Slovákov. Nie som v stave poznať najnovšie pomery na východnom Slovensku. Ponevác, pritom že som najšpatnejšie platený úradník cirkevných referátov pri Ministerstve, toľko súkromných peniazi som obetoval na korešpondenciu, na propagačné ciele už dosial, že už nevládzem ani týmto najmenším požiadavkám vyhovieť, ktoré sú mi najposlednejšie predostreté od všelijakých strán. Veď po prvé, nemám žiadneho práva iniciatívy. Som celkom podriadený úradník referátu, evanjelickej cirkvi.

Po druhé, kde ku referátu katolíckej cirkvi pripojený zastupiteľ grécko-katolíckej cirkvi používa právo iniciatívy a iste neodvislosti a má mesačného platu 2 334 korún od začiatku jeho tunajšieho účinkovania: vtedy zastupiteľ kalvínskej cirkvi medzi celkom inými pomermi má mesačný plat 1 200 korún.

Pane Ministre! Prosím Vás s úplnou úctou, ráčte tieto otázky zastupiteľstva kalvínskej cirkvi sa týkajúce čo skorej riešiť, pretože prácu, ktorá je už až príliš potrebná tak pre cudzozemskú tlač, ak pre Škótsku kalvínsku misiu, ale aj pre tunajšiu slovenskú kalvínsku cirkev, nebudem môcť vykonať.

S úplnou úctou Vám oddaný: Štefan Štunda reformovaný tajomník referátu evanjelickej cirkvi augsburského vyznania.

SNA, f. MPS, k. 39, bez čísla. Eredeti szlovák nyelvű gépirat.

3.

1920. szeptember 8., Rimaszombat

Pálóczi Czínke Istvánnak, a Szlovenszkői Tiszáninnen Református Egyházkerület püspök helyettesének memoranduma Szlovenszkő teljhatalmú miniszteréhez, Vavro Šrobárhoz az egyházkormányzás autonómiájának tárgyában.

September 8, 1920, Rimavská Sobota

The memorandum of István Pálóczi Czínke, the vicar bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, for Vavro Šrobár on the subject of the autonomy of church governance.

Református hitfelekezetünk, a leviharzott történelmi események által teremtett helyzetben beilleszkedni kíván az állami jogrend kötelékébe. E kijelentésénél hangsúlyozni kívánja, hogy hitfelekezetünk valamint eddig, úgy ezentúl sem foglalkozik politikával; egyedül és kizárólag kulturális hivatásának akar és fog élni. Viszont ugyanez alapon kívánja elbíráltatni, méltatni, irányíttatni vele szemben az állami életnek minden ténykedését, eljárását a politikai vonatkozásoknak teljes kizárásával.

Hitfelekezetünk ragaszkodik békeszerződésekben, vesztfáliai nemzetközi békében és egyházi törvényekben, közelebbről az 1904-ik évben alkotott, az állami törvényhozás által jóváhagyott és szentesített törvénykönyvben⁴² megalapított egyházi autonómiájához, s ezentúl is ama törvénykönyvben lefektetett zsinat presbi-

---

42 Sárkány Lajos: Egyházi törvények a magyarországi református egyházban. Az 1904. év november havának tizedik napján megnyílt második Budapesti Országos Református Zsinat által alkotott kilencz törvényzikk. Debrecen, Sz. Kir. Város Könyvnyomda-Vállalata, 1906.

teri alkotmányrendszerben kíván élni, a legalsóbb tagozatú egyházi szervezettől a presbitériumtól kezdve a legfelsőbbig: az egyetemes zsinatig. Egyházi életében maga kormányozza magát, iskolai életében pedig, – mindaddig, míg az iskolák államosítása az egész vonalon be nem következik, – a hivatott törvényben foglalt elvek és határozmányok alapján.

Mindaddig, míg az 1848 évi XX. tc. gyakorlatilag és teljes egészében megvalósítottatnék, kijelenti, hogy mindazon állami segélyekre és hozzájárulásokra igényt tart – még pedig a megváltozott megélhetési, létfenntartási viszonyokhoz mért arányban –, amelyeket az állam részéről a múltakban élvezett s ugyanolyan mértékben és alakban, mint azt az Ágostai hitvallású evangélikus egyház a maga egészében és tagozataiban kapja és élvezi; s ugyanazon idő óta – visszamenőleg –, mióta ők annak élvezetében és használatában vannak, a népesség számának megfelelő mértékben és összegben. Az elmúlt időkben is mindenkor egyenlő sorsban és elbánásban volt részünk, ezúttal is és ezentúl is, az állami támogatás tekintetében, egyenlő elbánást kívánunk.

Iskolai életünk terén törvényeinkben, – egyházi és állami törvényekben – lefektetett elvek, rendelkezések és határozmányok alapján kívánunk berendezkedni és élni. Iskolai életünk terén minden politikától ment kulturális hivatásunk és rendeltetésünk szolgálása a célunk és szent kötelességünk.

Elemi iskoláink a vallásos és erkölcsös nevelés melegágyai kívánnak lenni, szabadon használván anyanyelvünket, az általunk kiadott tankönyvek alapján. Középiskolákat, leánynevelő intézeteket, felsőbb iskolákat szabadon kívánunk ezentúl is, az állami vonatkozó törvények tiszteletben tartásával, felállítani és berendezni, a tanítóképzéshez mellőzhetetlen férfi és nőtanító képzőintézetekkel, lelkészképzéshez szükséges teológiai akadémiával, esetleg egyetemmel. Mindezek felállításánál, berendezésénél, fenntartásánál jogot és igényt tartunk mindazon állami hozzájárulásokra, melyeket bármely más felekezet, vagy egyesek, társulatok, intézmények részére ily célokra biztosít az állam; s melyeket a múltakban is élveztünk: most önként értetőleg, a megváltozott viszonyoknak megfelelő alakban és értékben.

Református hitfelekezetünk egésze és összes tagozatai, szervei a múlt év eleje óta elmaradván mindazon állami segélyektől és hozzájárulásoktól, amelyek részökre törvény és rendeletek alapján adattak, s amelyeket az ágostai hitvallású evangélikus egyház egyeteme és szervei kaptak, már most, soron kívül kívánjuk azoknak folyósítását, kiutalását, ellenkezőleg az igazsággal és az állam magasabb,

nemesebb fogalmával és hivatásával, hogy kötelességüket híven és lelkiismeretesen, törvényeknek megfelelően teljesítő polgárainak, köztisztviselőinek ezen jelentékeny része, minden törvényes ok és alap nélkül, továbbra is mellőzösek, s ezzel erő és munkaképesség gyengítő, hivatását megbénító nélkülözésnek legyen kitétetve.

Ezekben terjesztve elő általánosságban, főbb vonásaiban álláspontunkat, jogos, törvényes kívánságait, s kívánván az állam részéről velünk a tárgyalás föl vételét, végleges és helyzetünket, jogainkat biztosító megállapodások és intézkedések létesítését. Magunk részéről már most és ezúttal is készségesen kijelentjük – kulturális hivatásunk és rendeltetésünk összes vonatkozásaiban –, a hitfelekezetünkben rejlő erő és képesség legteljesebb mérvű kifejtését, s erre való készségünk, elhatározásunk teljes jóhiszeműségét és őszinteségét; már most is tárgyilagos jog és igazságérzettel hangsúlyozván, hogy mint minden ízében és szervezetében csaknem kizárólag magyar anyanyelvű felekezet, egyházi és iskolai életében s annak minden vonatkozásaiban, saját anyanyelvén képes és kíván érintkezni úgy az összes politikai hatóságokkal és állam képviselőkkel, valamint azoknak velünk való érintkezéseiben is.

Mindazon jogaink, érdekeink megfelelő képviseltetése, közvetítése céljából a minisztériumban református ügyosztály szervezését és beállítását, miként az a többi felekezeteknek is van, a mi részünkről is mellőzhetetlennek és halaszthatatlannak tartjuk.

Tudomásul már ezúttal is jelezzük s közöljük, hogy szervezkedésünk egyházkerületi alapon már eddig is megtörtént a tiszáninneni egyházkerületnek folyó évi július hó 1-én, a dunántúli egyházkerületnek pedig július hó 16-án hozott határozatával, mely szerint a tiszáninneni és dunáninneni egyházkerület püspök és főgondnok helyetteseket bízott meg az egyházi törvényben körülírt püspöki és főgondnoki jogok és kötelességek gyakorlásával.

Rimavská Sobota, 1920. szeptember 8.

Czinke István a tiszáninneni egyházkerület püspökhelyettese.

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 1. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépírat.

4.

1920. szeptember 22. Pápa

Németh István püspök 1920. szeptember 22-én tartott dunántúli egyházkerületi közgyűlés elé terjesztett püspöki jelentésének részlete, amelyben a Csehszlovákiához került reformátusok önszerveződését bírálja.

September 22, 1920, Pápa

An excerpt of the episcopal report presented for the general assembly of the Transdanubian church district held by bishop István Németh on the 22nd of September, 1920, in which he reviews the case of the self-organization of the Reformed people who got attached to Czechoslovakia.

[...]

g) Zoch Samu pozsonyi zsupán, akit a cseh köztársasági elnök a felekezeti kérdések intézésére teljhatalmú megbízottá nevezett ki, Kovács Lajos komáromi egyházmegyei tanácsbíró s pozsonymegyei főügyész úr útján közölte velem azt az óhaját, hogy mielőtt az ágostai hitvallású evangélikus atyafiaknak adott ideiglenes egyházalkotmányt a református egyházra is kiterjesztené, megbeszélést szeretne velem folytatni. Ennek következtében április 23-án Pozsonyba utaztunk, s Kiss Albert kerületi tanácsbíró, Kovács Lajos megyei ügyész és titkárom jelenlétében beszéltünk a kérdéstről, s abban állapodtunk meg, hogy miután a béketárgyalások menetéről nekünk tudomásunk nincs, a cseheknek azt az állítását pedig, hogy az antant a csehek által megszállt területet a Cseh-Szlovák Köztársasághoz csatolta, a békeszerződés ratifikálásáig befejezett tényként nem fogadhatjuk el, tehát tárgyalásba bocsátkozni már most idő előtti volna, a békeszerződés megkötéséig a kérdést függőben hagyjuk.

E szerint tájékoztattam azokat, akikkel személyesen érintkezni lehetséges volt – a postaközlekedés hónapokon át teljesen szünetelt, – lelkére kötve mindenkinek a református anyaszentegyházunk osztatlan egységéhez való hűséges ragaszkodást, még ha e miatt egy ideig nélkülöznünk kellene is.

h) Vérző sebeket kell érintenem annak fölemlítésével, hogy nemcsak az általános helyzet változott igen nagyot az úgynevezett békeszerződés folytán, hanem ami a legfájdalmasabb, elszomorító változást mutat: tanítóink és lelkészeink egy részének magatartása is.

A cseh kormány a tanítóknak, miután a fogadalmat letették, még annál is na-

gyobb javadalmazást állapított meg, mint nálunk a tanácskormány annak idején folyósított. Ezen felül ad minden hónapra 1800 K havi drágasági segélyt a múltra is visszamenően, úgy hogy volt olyan tanító, aki az első kiutaláskor e címen 26 000 koronánál többet kapott. Ezt látva, a lelkészek közül némelyek mozgalmat indítottak, hogy követelni kell a csehektől a kongrua, a kor- és családi pótlék kiutalását. A cseh állam ez idő szerint hajlandóságot mutat a követelés teljesítésére a húségeskü letevésének feltétele alatt és – incredibile dictu – erre többen annyira hajlandók, hogy még a tőlünk való elszakadás mellett is emelkedtek hangok.

Mivel a mozgalom megindítását azzal a műfeljajdulással vezették be, hogy velük nem törődik senki, nincs, aki vezesse, tanácsolja őket: felhatalmaztam Patay Károly barsi esperes urat, mint rangidősebb esperest, hogy ha szükség esete merül fel, elvégezhesse helyettem a kerületi elnökség jog- és hatáskörébe utalt teendőket. Sajnos azonban, hogy semmi sem úgy történt, mint a mai helyzet parancsolja. A Komáromba összehívott értekezlet mint kerületi közgyűlés alakult; az esperes úr levél papírost és borítékot nyomatott „püspöki hivatal” felirattal, azután pedig siettek Pozsonyba a segélyek ügyében. Szerencsére, Szabó György ügyész úr törvényeink értelmében kezelvén a kérdést, elhárította a veszélyt. Magam is közöltem két levélben is az esperes úrral, hogy a segélyek igénybe vétele a legszerencsétlenebb ballépés lenne, s összes eddigi fáradozásaink sikertelenné tévése mellett külföldi testvéreink előtt mindennél beszédesebb cáfolata annak, hogy a megszállott területeken lakó hitsorsosaink a magyarországi református egyház osztatlan egységének fenntartását óhajtvá tűrnek, szenvednek, készen még a legvégső áldozatra is. Megírtam, hogy a kérdéses borítékokat mellőzze már csak a félreértés kiküszöbölése végett is; megírtam, hogy ha tanácsra van szüksége, ne Kassára írogasson, hanem forduljon hozzám. Közöltem, hogy nagyon bánt eljárásuk azért, mert az érdekükben Budapesten több ízben folytatott tanácskozásokra egész vagyont költöttem, s kilátásunk van rá, hogy nem sok idő múlva abban a szerencsés helyzetben leszünk, hogy minden segélyt megadhatunk. Úgy látom, eredménytelenül, mert az esperes úr folyó hó 8-án Rimaszombatban járt.

Kérem a közgyűlést, hogy intézkedéseimet jóváhagyni, s a barsi és komáromi lelkész urakat az egység elvének jelentőségére utalással a segélysürgetés abbahagyására felhívni szíveskedjék.

[...]

Közli: Czeglédy Sándor: *Dunántúli egyházkerület 1920. évi szeptember 22–23, 1921. szeptember 24–25. napján tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Pápa, 1922, pp. 7–8.*

5.

1920. október 15., Rimaszombat

Pálóczi Czinke Istvánnak, a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület adminisztrátor püspökének püspöki körlevele a Csehszlovák Köztársaság területén lévő esperesi és lelkési hivatalok részére, amelyben közli az egyházkormányzásban, bírászkodásban és az egyházi sajtó terén beállt változásokat.

October 15, 1920, Rimavská Sobota

The episcopal circular letter of István Pálóczi Czinke, the administrative bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, for the deanery and pastoral offices on the area of the Czechoslovak Republic, in which he announces the changes about the church governance, law and press.

Nagytiszteletű esperes és lelkész urak!

Kedves testvéreim!

„Kegyelem, irgalmasság és békeség nektek az Atya Istentől és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól.” (II. Tim. 1. 2.) E kegyelemben bízva ajánlom fel nektek s gyülekezeteinknek szolgálatomat s kérem testvéri támogatásokat.

Egyházkerületünk és egyetemes zsinatunk megbízásából átvettem szlovenszkói gyülekezeteink igazgatását,⁴³ s tájékozástokra és vizsgálatokra tudatom veletek, hogy egyetemes egyházunk gondját ezután sem veszi le rólunk s el fog követni mindent a lelkek meggyőzése és felmelegítése útján, hogy sorsunkat elviselhetővé tegye, megélhetésünket biztosítsa s mindazokat a segélyforrásokat, melyekből idáig lelkészeink és egyházaink merítették, de amelyek egy idő óta teljesen bezárultak: újból megnyissa, vagy megnyitassa. Eziránt legyenek teljes bizonyossággal és türelemmel. Mindenki meg fogja kapni elmaradt illetményeit az utolsó fillérig. Ez irányban már Szlovenszko kormánya is megtette a kezdeményező lépéseket.

Egyházunk, vallászsabadságunk, lelkészeink személye és hivatala nemzetközi ga-

---

43 Pálóczi Czinke István Révész Kálmán püspök Kassáról Miskolcra való átköltözését követően vette át a tiszáninnyi egyházkerület irányítását.

rancia alá van helyezve. E felől Szlovenszko teljhatalmú minisztere is megnyugtatót bennünket. Ha valakit mégis sérelem ér, forduljon hozzám.

Egyetemes egyházunk is kénytelen volt azonban számot vetni a tényleges helyzettel, s hogy itteni gyülekezeteink kormányzás és jogszolgáltatás nélkül ne maradjanak, egyházi törvényeink szellemében úgy intézkedett, hogy az elszakított területek felsőbb egyházhatósági igazgatását, valamint az egyházmegyei kormányzást is, az arra törvény szerint illetékesek teljes jog- és hatáskörrel gyakorolhassák.

Úgyszintén az egyházi törvénykezést illetően is megengedte, hogy a szétszakított egyházkerületekben és egyházmegyékben az egyházi bíróságoknak az elszakított területen élő tagjai, amennyiben elegendő számmal vannak, egyházkerületi, illetőleg egyházmegyei bírósági ülést tarthassanak s kötelező bírói határozatot hozhassanak.

Miután pedig szlovenszkoói egyházkerületi és egyházmegyei közigazgatásunk költségeit magunknak kell előteremteni, s régóta már csak a jó Isten kegyelméből élő özvegyeinkről és árváinkról is nekünk kell gondoskodni: erre nézve, egy Rimaszombatban, a dunántúli egyházkerület küldötteivel együttesen tartott értekezlet abban állapodott meg, hogy be kell szedni a gyülekezetektől és lelkészektől a hátralelő közalapi és nyugdíjintézeti járulékokat, s előbbi a közigazgatás költségeinek fedezésére, utóbbi az özvegyek és árvák ellátására kell fordítani.

Kérlek azért benneteket lelkész testvéreim, hogy ezeket a járulékokat, lehetőleg minél előbb, a hívektől szedjétek be s juttassátok az esperesi hivatalokhoz, illetőleg az egyházmegyei illetékes pénzkezelőkhöz.

Testvéreim! Elszigetelt helyzetünkben életszükséggé vált ránk nézve egy külön egyházi lap megindítása, mely közöttünk összekötő kapocs legyen, teendőinkben tájékozhasson, a kishitűekbe lelket öntsön, a hivatalos egyházi rendelkezéseket tudomásunkra hozza, s egyúttal a mindennapi kenyérnél is szükségesebb szellemi eledellel is tápláljon. A lap már munkában van, legkésőbb újévre, de lehet, hogy előbb is megindul, mint hivatalos lap.⁴⁴ Az egyházközségek tehát kötelesek lesznek előfizetni rá. De hogy megélhessen, legalább 300 előfizetőre van szüksége, gyülekezeteink száma pedig csak 141. Vegyétek fel azért a lap előfizetési díját az egyházak jövő évi költségvetésébe, de gyűjtsetek előfizetőket, is, hogy jó szándékú kezdeményezésünk hajótörést ne szenvedjen. Az előfizetési ár minimum 60 korona lesz. A mai rettenetes nyomdai és papíros drágaság mellett nem tudjuk olcsóbban előállítani.

---

44 Az egyház hivatalos lapja a Református Egyház és Iskola 1921. január első hetében jelent meg.

És most ajánllak benneteket a mindenható Isten oltalmába, „aki nem hágy titeket feljebb kísértetni, mint elszenvedhetitek; sőt a kísértéssel egyetemben a kimenekedést is megadja majd, hogy elszenvedhessétek.” I. Kor. 10. 13.

Köszönt benneteket

A ti szerető testvéretek és osztályos társatok

Pálóczi Czinke István adminisztrátor püspök

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 1. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

6.

1920. november 4., Mingo Junction

Az Egyesült Államokban élő szlovák kálvinisták memoranduma, amelyben elutasítják a Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memorandumában foglaltakat, és azt követelik, hogy a szlovákiai református egyház szakítsa meg kapcsolatait a magyarországi református egyházzal és az istentiszteletek nyelve minden egyházközösségben szlovák legyen.

November 4, 1920, Mingo Junction

The memorandum of the Slovak Calvinists living in the United States, in which they reject the contents of the memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts and demand that the Slovak Reformed Church breaks all bonds with the Hungarian Reformed Church and the language of services be Slovak in all church communities.

Memorandum slovenských kalvínov ve spojených štátoch amerických

Ponevác na schôdzi farárov maďarskej reformovanej cirkvi helvetského vyznania na Slovensku vydržiavanej v Rimavskej Sobote 8. septembra r. 1920,⁴⁵ zástupcovia týchto cirkví uzniesli sa na nasledovnom:

„1. Doterajšie rozdelenia cirkevné nech zostane na dva dištrikty bez biskupov. Biskupi budú v Maďarsku, a budú mať dvoch zástupcov v Československu.

---

⁴⁵ Lásd kötetünk 3. sz. dokumentumát.

2. Československá vláda nech dá podporu cirkvi, má sa zvoľať generálna konferencia farárov. Sirotský fond nech zostane spoločný s tým ktorý je v Maďarsku. A vôbec všetky spoločné vzťahy a voľný styk.”

A poneváž je heslo: „Čo Kalvín, to Maďar,” my tuná na spoločnej cirkevnej konferencii, čo zástupcovia Slovenských Kalvínov v Amerike, vydržiavanej na 4. novembra, r. 1920 v Mingo Junction, Ohio, dovoľujeme si podať nasledovné fakty:

V Československej Republike na Slovenskom východe, v župách Užhorodskej, Zemplínskej, Abujskej atď. býva veľký počet Slovenských Kalvínov jenž prislúchajú do evanjelickej reformovanej cirkvi helvétskeho vierovyznania.

O tomto ľudu bolo málo známo širšej Slovenskej verejnosti, preto že za panovania Maďarského nás opisovala Maďarská vláda za Maďarov, a naši cirkevní predstavení v tom vládu podporovali, ačkoľvek boli presvedčení, že je to oproti vôli ľudu. Lud bez vodcov robil silný odpor a pomaďarčiť sa nedal, a svoj Slovenský pôvod zachoval.

Pre zlé hospodárenie starého režimu a pre prenasledovanie Slovákov, Slovenskí Kalvíni už od r. 1878. hľadali útulok ve Spojených Štátoch, aby tu našli lepší domov, a aby tu mohli slobodne chváliť Boha v reči materinskej.

Čim ďalej, tým väčší počet Slovenských Kalvínov prichádzal do Ameriky, a tu sa organizoval v Slovenskej Kalvínskej cirkvi i v Slovenskú Kalvínsku Presbyteriánsku Jednotu. Táto organizácia vydáva časopis „Slovenský Kalvín”, cestou ktorého všetky cirkvi pracovali a pracujú za prebudenie Slovenských Kalvínov na poli náboženskom i národnom.

Počas svetovej vojny zúčastnili sme sa činne oslobodzujúcej akcii.

Jedni v Československých légiách, iní v Americkej armáde čo dobrovoľníci, iní zase dávali peniaze, a všetci sme ruku v ruke pracovali ve spojení so Slovenskou Ligou, aby sme pomohli vydobýť slobodu Československému národu.

V novembri r. 1918 vydali sme prehlas k Slovenským Kalvínom že súhlasíme s Československou Republikou. Oproti tomuto prehlasu žiaden z našich ľudí neprotestoval, čo značí že všetci Slovenský Kalvíni súhlasia s Československom.

Na základe hore uvedeného pozdvihujeme svoj hlas, a protestujeme oproti tomu aby biskupi z Maďarska spravovali naše cirkvi v Československu. Naopak: Jednohlasne prehlasujeme, že nechceme mať maďarskou reformovanou cirkvou žiadne spojenie, a nechceme aby ešte i ďalej náš lud bol vystavovaný za terč maďarským intrigám a šovinizmu.

Žiadame Československú vládu a zvlášť ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko, aby dovolilo Slovenským Kalvínom založiť samostatný seniorát ze Slovenských Evanjelických. Reformovaných cirkvov a tak zachrániť pamiatku Husitizmu na ďalekom Slovenskom východe, a našu národnú svéraznosť.

Žiadame ďalej aby ve všetkých evanjelických reformovaných cirkvách sa konali služby Božie v reči slovenskej.

Konečne žiadame ministerstvo kultu, aby pri niektorom ústavu vychovávajúcim zariadila fakultu pre vzdelanie našich Slovenských bohoslovcov.

Dáno v Mingo Junction, Ohio, dna 4. novembra, 1920.⁴⁶

NA ČR, f. MŠ, k. 3894. Eredeti szlovák nyelvű gépirat.

7.

1920. december 19., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának protestáns ügyekkel megbízott hivatalnokának, Ján Šimkovičnak a levele Pálóczi Czinke István szlovenszkói tiszáninneni püspök-adminisztrátorhoz, amelyben közli azzal a kormányzat azon feltételeit, amelyeket az a református egyház helyzetének rendezése szempontjából szükségesnek tart.

December 19, 1920, Bratislava

The letter of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to István Pálóczi Czinke, the administrative bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he announces those conditions of the government which it considers necessary from the point of view of settling the situation of the Reformed Church.

---

46 A dokumentum végén 18 kézirásos aláírás található. Ezeket nem közöljük.

A Csehszlovák köztársaság kormányának álláspontja a Szlovenszkói református egyházzal szemben.

Főtiszteletű Czinke István püspök–adminisztrátor Úrnak
Rimavská Sobota

Főtiszteletűségednek 1920. december 5-én 122. sz. kelt felterjesztésére válaszul, van szerencsém a következőket közölni.

Arra a kijelentésére, hogy a szlovenszkói református egyház teljesen tájékozatlan a kormány intenciói felől, amelyek a református egyház helyzetét illetik Szlovenszkón, úgy érzem, hogy ezért a teljhatalmú minisztériumot nem érheti vád, miután a kormánytanácsosnak 1919. október 13.-án kelt 1904/1. és ugyanez év november 13.-án kelt 2181. sz. Dr. Révész Kálmánhoz Košicére intézett leiratai,⁴⁷ válaszul az ő e tárgyban tett kérdéseire, elég világos tájékoztatást nyújtanak. Hogy a teljhatalmú minisztériumnak ez az álláspontja a szlovenszkói református egyház szélesebb körei előtt nem vált ismeretessé, ezért a felelősséget nem lehet a nevezett minisztériumra hárítani.

A szlovenszkói református egyház lojalitási nyilatkozatát a Csehszlovák Köztársaság s annak törvényei iránt, a miniszter megnyugvással veszi tudomásul.

Ami az egykori magyarországi református egyház különböző alapjait illeti, azokra a szlovenszkói református egyház nem vesztette el az igényét. Érvényesítse is ezen igényeit likvidálás útján, amely a szlovenszkói és a magyarországi református egyházak között keresztülvihető akár testvéri megegyezéssel, akár pedig a közös jóvátételi bizottság közvetítésével, amely hivatva lesz pártatlanul megoldani ezeket a kérdéseket. A fundációknál azt a részét, amely a szlovenszkói református egyházra esik, kezelje ez az egyház úgy, mint önálló alapot, mert a Csehszlovák Köztársaság kormánya a két egyház között közös alapokat nem ismer el. Ilyen likvidálás alá eső közös alapok: Az egyetemes alap, egyetemes lelkészi nyugdíjintézet, amely a lelkészözegekéről és árvákról is gondoskodik, a kerületi közigazgatási pénztárak és a többi különböző rendű alapítványok.

Azokhoz az alapítványokhoz és intézetekhez, amelyekhez a volt magyar kormányok hozzájárultak államsegélyekkel, ugyanoly mértékben s ugyanazon alapítványokhoz hozzájárul a Csehszlovák Köztársaság kormánya is. Gyámintézetekhez a

---

47 Lásd az 1. sz. dokumentumot.

volt magyar kormány semminemű államsegélyt nem nyújtott az egyházaknak.

Az iskolákat illetőleg a kormány előkészítő munkálatokat végez, hogy az összes középiskolákat államosítsa még az elemi iskolák államosítása előtt, mivel egyetlen egy felekezeti iskola sincs, hogy a kormány ma csaknem mindegyiknek a fenntartásához ne járulna hozzá a fenntartási költség 50%-án felüli összeggel, amely esetben pedig az érvényben levő magyar törvények értelmében joga ezeket az iskolákat állami igazgatás alá venni.

Ezzel szemben a Csehszlovák Köztársaság kormánya feltétlenül ragaszkodik ahhoz, hogy:

a) a református egyház hívei megszervezkedjenek egy, teljesen független, szlovenszkói református egyházban, amely nem áll semmiféle organikus szervezetben semmiféle külföldi református egyházzal.

b) Ez a szervezés keresztyüviendő autonóm úton, ezen egyház által hozott zsinati törvény alapján.

Ezt a zsinati törvényt vagy átveszi a volt közös egyetemes magyarországi református egyháztól, vagy maga hoz új zsinati törvényt. Előbbi esetben hozzáalkalmazván a Csehszlovák Köztársaság viszonyaihoz és törvényeihez. Mindkét esetben azonban e törvénynek szankcionálva kell lennie a kormány előterjesztésére a Csehszlovák Köztársaság elnöke által.

c) Valamennyi egyházi tisztviselőnek a legalsótól a legfelsőbb fokozatig, úgy lelkészi, mint világi részről, le kell tenniük a hűségi esküt a Csehszlovák Köztársaság iránt.

d) Egyházi tisztviselő nem lehet más, mint csehszlovák állampolgár.

Úgy a volt magyar királyság területén, mint a Csehszlovák Köztársaság is érvényes törvények értelmében ettől fogva csak az lehet lelkész, aki a Csehszlovák Köztársaság területén elvégezte a VIII. évfolyamot, tett érettségi vizsgálatot, a bratislavai teológiai akadémián elvégezte a 8 szemeszteres tanfolyamot, letette az összes előírt vizsgákat, s az illetékes egyházi hatóság által okleveles lelkésszé nyilvánított.

E célra a Csehszlovák Köztársaság kormánya Bratislavában fenntart egy protestáns teológiai fakultást, amelyen szervezve van 3 magyar nyelvű tanszék, egy a magyar nyelvű evangélikusok számára, 2 a magyar nyelvű református egyház számára, egy a német nyelvű evangélikusok számára. 6 pedig az evangélikus szlovák egyház

számára.⁴⁸ Magának a református egyháznak áll érdekében, hogy lelkészjelöltjei el-sajátítsák a hazai szlovák nyelvet.

e) A szlovák nyelvű református hívek számára megszervezendő külön szlovák esperesség szlovák istentiszteleti és közigazgatási nyelvvel, anélkül, hogy ezzel megvolnának rövidítve a magyar nyelvű református hívek anyanyelvi jogaikban.

f) Amiként az evangélikus, a római katolikus és a görög katolikus úgy a református egyháznak is lesz előadója a teljhatalmú minisztériumban.

Egyébiránt fogadja Főtiszteletűséged teljes tiszteletem kifejezését.

A miniszter rendeletéből: Az eredetit ellenjegyezte Šimkovic János

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Szlovákból fordított magyar nyelvű gépirat.

8.

1920. december 21., Kassa

A Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság köztársasági elnökéhez, amelyben több más mellett a református egyház autonómiájának az állami szervek általi megsértését, az egyház és azon belül is az egyházi oktatási intézmények nehéz helyzetét panaszolják el.

December 21, 1920, Košice

The memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts to the prime minister of the Czechoslovak Republic, in which – among others – they complain about the violation of the autonomy of the Reformed Church by the state bodies and the difficult situation of the church in general and the ecclesiastic educational institutions in particular.

---

⁴⁸ A levélben említett protestáns teológiai akadémia csupán a tervezet szintjén létezett, a szlovákiai reformátusság vezetői elutasították annak létrehozását.

A szlovenszkói reformátusok memoranduma a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez

Elnök Úr!

Mi, a csehszlovák köztársaságnak a régi magyar államból csatolt s eddigi egyházi szervezetünkől, intézményeinktől, törvényhozástól s minden szellemi és anyagi segélyforrásaiktól elszakított magyar anyanyelvű és református vallású polgárai: új helyzetünkben is élni és hivatásunkat teljesíteni óhajtanánk. Beilleszkedni a csehszlovák állam törvényes kereteibe s annak békés, munkás, hasznos és szabad polgárává lenni.

Politikával egyházunk nem foglalkozik. Hivatása az Isten országának építése s ezt a magasatos munkát a változó, széthulló és pártosodó politika csak akadályozhatná. Ez országépítő és társadalommentő fáradozásában egyházunk bizalommal számít Elnök úr megértő támogatására. A közös múlt az együtt átélt küzdelmek és szenvedések is feljogosítanak bennünket a reménységre. A 30 éves háború kezdetén mikor a csehek szabadsága eltiportatott a mi nagy fejedelmünk a kálvinista Bethlen Gábor sietett védelmükre magyar hadaival. S a hosszú harc után I. Rákóczy György 1645-ben a linzi békében csak úgy fogadta el a magyaroknak felajánlott vallási és lelkiismereti szabadságot, ha, az a cseh protestáns testvérek számára is biztosítatik, s európai garancia alá helyeztetik. Mikor az 1781-ik évi türelmi rendelet valamennyire megkönnyítette közösen hordozott jármunkat, ismét csak magyar kálvinista diákok, a cseh nép nyelvén egy szót sem tudó, csak a szívükben égő püNKöSDI lángtól hevített sárospataki teológusok voltak azok, akik az elárvult cseh protestantizmusnak, ennek a pásztor nélkül széledező nyájának segítségére siettek, köztük életerős gyülekezeteket szerveztek Csehországban máig is virágzó s a kultúrájának nagy szolgálatokat tett családokat alapítottak, a hitnek magyarságnak ma már csak magyar nevükben él.

Ezt a testvéri kölcsönösséget reméljük most a magunk részére is. Mi szabad elhatározásból felajánljuk a református egyházba elő és ható szellemi és erkölcsi erőknél az állami és társadalmi béke és harmonikus fejlődés szolgálatába való állítását, a kultúra hagyományos és áldozatos fejlesztését, de ugyanakkor ugyancsak hagyományos hűséggel ragaszkodunk a történelmi békeszerződésekben, országos törvényekben, az 1648-iki vesztfáliai nemzetközi békepontokban a trianoni békeszerződésben részünkre biztosított nyelvi és vallási jogokhoz, ragaszkodunk mindennek felett egyházunk háromszázados vértanúsággal kiérdemelt egyházi és iskolai autonómiájához,

államilag szentesített törvénykönyvében megállapított zsinatpresbiteri egyházalkotmányhoz, melynek értelmében, a református egyház minden egyházi és iskolai belügyét a jelen egyházi törvényben (1904. évi I. tc.) megállapított fokozatos képviselőtestületek, kormányzó hatóságok, bíróságok, és törvényesen megválasztott tisztviselők intézik, épen maradván az államfőnek az ország törvényeiben meghatározott legfőbb felügyeleti joga (jus supremæ inspectionis) (Egyházi I. tc. 4. §.)

Hangsúlyoznunk kell, hogy önkormányzati jogaink e törvény szerint az általunk fenntartott iskolákra is kiterjed s ez nekünk minden másnál féltettebb kincsünk, „mert református egyházunk alsó,- közép,- és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlásának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfenntartásának eszközei, mindenestől az egyház testéhez tartoznak s az egyházi hatóságok alatt állnak” (Egyházi I. tc. 3. §).

Mély fájdalommal kell Elnök úrnak nagybecsű tudomására hoznunk, hogy a magyarországi egyetemes református egyházból való kiszakíttatásunk folytán elvesztettük mindazokat az állami és egyházi erőforrásokat, melyekből idáig tápláltak, élni segítettek gyülekezeteinket és iskoláinkat. Sőt elvesztettük intézményeinket is: nyugdíjintézetünket, özvegy- és árva gyámintézetünket, országos egyházi közalapunkat s összes alapítványunkat. Nincs többé lelkészképző akademiánk nincs tanító- és tanítónőképző és leánynevelő intézetünk. Nincsenek középiskoláink. A református és evangélikus egyház által közösen fenntartott egyetlen szlovenszkói magyar gimnáziumot, a rimaszombatit is párhuzamos magyar-szlovák reálgimnáziummá alakította át a tanügyi kormány, s különféle megszorításával református egyházunknak a feletti felügyeleti és intézkedési jogát illuzórikussá tette, tanárait teljes bizonytalanságba taszította. Pedig nekünk életérdekünk, hogy legalább ez az egyetlen középiskolánk – már csak lelkészképzés szempontjából is – megmaradjon tisztán magyaroknak, és lehetőleg egészen reformátusnak, s ne reál, hanem klasszikus gimnáziumnak, s ehhez az állam teljes anyagi támogatása biztosítsák.

De még mélyebb fájdalommal kell megállapítanunk, hogy idáig a mi létezésünkéről, autonómiánkról, jogainkról és szükségainkról a Cseh–Szlovák Köztársaság alig vett tudomást. Rólunk, nélkülünk intézkednek, a helyzettel, a melybe akarunk ellenére kerülnünk, nem megbékéltetni, hanem attól inkább elkedvetleníteni, sebeinket állandó égésben tartani igyekeznek.

Elemi iskoláink névleg még kezünkben vannak, de a valóságban – egyes túlbuzgó és hatáskörüket egyre túllépő alsóbb fokú állami közegek által – ezeknek

igazgatásából majdnem teljesen kiszorítottunk. Törvényeink értelmében az népiskola egyházi hatóságai: első fokon a gyülekezet lelkésze és presbitériuma, felsőbb fokon az esperes és a püspökök. Az állami hivatalok mindeme törvényes egyházi hatóságokat következetesen elmellőzik, s tanítóinkkal törvénytelenül, mint állami alkalmazottakkal rendelkeznek összeütközésbe hozván így azokat nagyon sokszor az egyháznak tett hivatalos esküjükkel is.

Lelkészeinknek hittestvéreinkkel ellenkező, vagy az istentisztelet méltóságát sértő funkciókat rendelnek meg ugyancsak törvényes egyházi felsőbbtségük megkerülésével. Megélhetésükről azonban megfeledkeznek. Két év óta viaskodnak ezek a többnyire népes családú egyetemi képzettségű emberek a szegénységgel, akiknek gyülekezeteik is a lét és nem lét nehézségeivel küzdenek az államsegély megvonása miatt, s melegágyává válnak így a mindenfelől rájuk leselkedő vallás – és egyházellenes igazságoknak, ami nemcsak a társadalmi, de az állami rendet is végzetesen befolyásolhatja.

Nyugdíjazott lelkészeink, özvegyeink, árváink két év óta a jó Isten kegyelméből és alamiznából tengetik életüket.

Elnök Úr! Ünnepeyes óvást emelünk minden jogfosztás ellen s minden sérelmes és igazságtalan megkülönböztetés ellen. Méltányos és egyenlő elbánást kívánunk. Mert ellenkezik az igazsággal s az állam jól felfogott érdekével, hogy kötelességüket híven és lelkiismeretesen teljesítő s törvénytisztelő polgárai között különbséget tegyen, s mellőzésével épen a közerkölcsöket szolgáló tehát az állam alapjait építő munkásokat tegye ki szükségtelenül munkaképességüket gyengítő s erejüket és hitvatásuk teljesítését megbénító nélkülözéseknek.

Mi pedig, ismételten hangsúlyozzuk, hogy a köztársaságnak munkás, hasznos, békés, de szabad polgárai akarunk lenni. Azért ragaszkodunk hozzá, hogy az állam és a kormány a törvénytiszteletre első sorban maga nyújtotta példát s közegeit utasítsa református egyházunk szentesített törvényeinek és önkormányzati jogainak illő respektálására.

Kívánjuk továbbá, hogy az állam mindazokat a hozzájárulásokat, amelyeket a többi keresztyén egyházak, lelkészek és intézmények részére már folyósított, a mi részünkre is ugyanolyan összegben, s ugyanattól az időponttól haladéktalanul utalja ki.

Biztosítsa számunkra és tanuló ifjúságunk számára az általunk fenntartott iskolák szabad használatát, a tanerőknek általunk való alkalmazását, azok felett való fegyelmi jogunkat, nyelvünk használatát, az általunk elfogadott s az állam által ap-

probált tankönyvek taníttatását.

Tegye lehetővé a református lelkész és tanítóképzéshez szükséges képző intézetek és teológiai akadémia felállítást, s annak berendezéséhez, fenntartásához, tanárai korszerű díjazásához adja meg mindazokat az állami hozzájárulásokat, amelyeket bármely más felekezet vagy egyesek, vagy társulatok, intézmények részére ily célokra biztosít, s amelyeket az állam részünkre a múltban is biztosított. Addig pedig engedje meg, hogy lelkészi szükségletünket a magyar református teológiai akadémiaikról kikerült lelkészjelöltekből fedezhessük, nehogy időközben megüresedő gyülekezeteink lekipásztorok nélkül maradjanak, s erkölcsileg alásüllyedjenek.

Kívánjuk, hogy Szlovenszko minisztériumában református ügyosztály is szerveztessek, más felekezetekkel való egyenjogúságunk kifejezéséül s annak élése előzetes meghallgatásainkkal, a mi érdekeinket képviselő egyházi alkotmányunkat ismerő s azt megvédeni is tudó református magyar ember állíttassék.

Végül elengedhetetlennek tartjuk a békeszerződésben részünkre biztosított jogból kifolyólag, valamint az ügyek akadálytalan és gyors elintézése érdekében is, hogy az állami hatóságok hivatalos megkereséseinkben, ezzel a kizárólag magyar anyanyelvű, több mint egy negyed millió lelket számláló, összefüggő s tisztán magyaroktól lakott területen élő református egyházzal, és annak képviselőivel, tisztviselőivel annak anyanyelvén érintkezzenek, s ne vigyék be a politikát s a keserűséget legalább erre az immunis területre.

Így reméljük, hogy a megértésnek és békességnek lelke lakozást fog venni közöttünk, amire mindkét félnek olyan nagy szüksége van. A harcból nekünk elég volt, de elég az elnyomatásból is. Egyik kezünkben karddal, másik kezünkben a törvénykönyvvel négyszáz esztendeig állottunk őrt magyarságunk és kálvinistaságunk mellett az absolut osztrák törekvésekkel szemben. Erről a kettőről most sem tudunk lemondani. Sőt ezek nélkül élni sem kívánunk.

Elnök Úr! Ön egy életet áldozott nemzete jogainak és önérzetének megoltalmazására. Ilyen lélek fogja érteni a mi lelkünket is. Bizalommal tesszük le kezibe a mi igazaink megoltalmazását is.

Kelt Kassán 1920. december hó 21-én és Komáromban 1921. január hó 28-án

A szlovenszkoí tiszáninenni és dunáninenni református egyházkerületek közgyűlésében.

Na ČR, f. MŠ, k. 3894., SNA, f. MPS. K. 39, inv. č. 345, bez čísla/1921. Magyar nyelvű eredeti gépirat.

9.

1920. december 27., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István Szlovenszkói Református Tiszáninneri Egyházkerület püspökének levele püspöktársához, Balogh Elemérhez a szlovenszkói református egyház önszervező-dése tárgyában a kormányzattal való viszony kérdésében.

December 27, 1920, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to his bishop partner Elemér Balogh, about the self-organization of the Slovak Reformed Church, more specifically, about the matter of its relation to the government.

Főtiszteletű helyettes Püspök úr! Kedves Tisztársam. Masarykhoz intézett sürgönyömet és Szlovenszkó miniszteréhez intézett levelemet már közöltem veled. Masaryktól azt a választ kaptam, hogy sürgönyömet átette az illetékes miniszterekhez döntés végett. Szlovenszkó minisztere küldönc útján küldötte el a kormány álláspontját körvonalazó levelét egyenesen Kassára, az egyházkerületi gyűlésünkre.⁴⁹ A levelet egész terjedelmében olvasható majd lapunk újévi első számában. Az ott közlötteken kívül a küldönc élőszoval a kormánynak még azt a kívánságát közölte velem, hogy a szlovenszkói és ruszinszkói összes református egyházak egy egyházkerületbe tömörüljenek. (A ruszinszkói beregi és máramaros-ugocsi egyházmegye már előbb csatlakozott hozzánk.) Hogy ez nem olyan könnyen teljesíthető kívánság, úgy látszik, ezt a kormány maga is sejti, azért nem foglalta bele a levelébe. Közölte azt is, hogy megtiszteltetésképpen papjainktól a hűség fogalmát maguk a zsupánok fogják kivenni és nem valami alsóbbrendű tisztviselők.

Mi december 21-iki közgyűlésünkben a szervezkedést megtettük. A miniszter kívánságai közül a teljesíthetőket teljesítettük: úgy mint önálló egyházkerületté szervezkedtünk, „szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület” név alatt, s annak élére a közgyűlés ez én személyemben rendes püspököt s Lukács Géza személyében rendes főgondnokot választott (természetesen ideiglenes megbízással), s a papokat és tanítókat felhatalmazta a hűség fogalom letételére.

Továbbá az általad fogalmazott memorandum figyelembevételével egy új me-

---

⁴⁹ Lásd az 7. sz. dokumentumot.

morandumot szerkesztettünk, abba összes sérelmeinket felvettük, s ezt a memorandumot négyen fogjuk elvinni Prágába és Pozsonyba, a köztársaság elnökéhez, a nemzetgyűlés elnökéhez, s Szlovénia miniszteréhez. A 4 küldött a 4 elnökből fog állani: te és főgondnokotok, s én és Lukács Géza. Utunkat valamikor január végén fogjuk megejteni. A miniszter azt is üzenté élő szóval, hogy államsegélyünket a nyugdíjas lelkeszeink és özvegyeink segélyét hajlandó előlegezni addig is, míg a kérdőíveket feldolgozhatjuk. De természetesen ezt kérvényezni kell, s előbb letenni a hűségi fogadalmat.

Ha tehát te is hozzájárulnál és megkeresném a minisztériumot aziránt, hogy itt eskümintát közölje velünk, s a zsupánokat már most utasítsa, hogy a lelkeszeket körzetenként egyes centrumokba hívják össze a fogadalom letételére, egyidejűleg pedig minket, püspököket keressen meg a végett, hogy lelkeszeinket utasítsuk a zsupánok előtt való megjelenésre s a fogadalom letételére.

Könnyebbségedre és tájékoztatásodra közlöm veled azt is, hogy én e tárgyban még a múlt hónapban kérdést intéztem a zsinat külügyi bizottsághoz is, ahonnan tegnap azt az utasítást kaptam, hogy a fogadalmat le kell tenni. Ezt tehát egyes lelkeszek ellenkező állásfoglalása meg nem akadályozhatja. Ezt sürgeti a magyar kormány is.

Választottunk egy delegációt is, amely az időközben felmerülő ügyeket veletek közösen intézze.

Az egyházkerületi közigazgatás költségeit – azt írja a külügyi bizottság – első sorban fedezzük a külföldi segélyből, s e célra vegyük igénybe az önmegadóztatást is. Úgy látom, hogy mi egyedül a magunk eszére és erejére támaszkodhatunk. Az egyetlen egyház nem sokat törődik velünk. Vagy csak amolyan Pató Pál módjára. Mutatja az a botrányszámba menő eljárás, hogy az amerikai segélyt magyar pénzbe ölték, s ez által azt 1/7-ed rész értékére szállították alá. Reményteljes új esztendő!

Szerető tisztársad Czinke István sk. püspök

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 2. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

10.

1920., Miskolc

Révész Kálmán püspök 1920. évi püspöki jelentése az 1919-es eseményekről, amelyben részletezi az első kapcsolatfelvételt a pozsonyi teljhatalmú minisztériummal valamint az önszerveződés és az államsegélyek kiutalásának problematikáját.

1920., Miskolc

The 1920 episcopal report of bishop Kálmán Révész of the events of 1919, in which he goes into detail about the first contact with the all-powerful ministry of Bratislava, as well as the problems of self-organization and the granting of state support.

A pozsonyi minisztérium a velem való hivatalos érintkezést az 1919 szeptember 4-én kezdeményezte, amidőn Stunda református titkár a miniszter megbízásából személyesen felkeresett s előadta a kormány álláspontját a református egyházzal szemben, mely szerint autonómiánkat, a megszállott területen lakó egyházi és világi előjáróinkat feltétlenül elismeri, a magyar anyanyelvünket teljesen respektálja, a magyar kormány által kiutalt összes állami segélyeket folyósítja, de ennek ellenében határozottan kívánja, hogy a megszállott területek reformátussága mint »Slovensko református egyház« szervezkedjék, evégre az egyházmegyei közgyűlés majd (Kassára) az egyházkerületi közgyűlés is mielőbb összehívassanak és a lelkészek a csehszlovák államnak hűségfogadalmat tegyenek. Én erre azt válaszoltam Stundának, hogy mind erről a béke ratifikálásáig szó sem lehet, mert mi a magyar református egyház testéhez tartozunk s attól mind addig el nem szakadhatunk, míg a mostani tényleges megszálló hatalom törvényes felelőségünké nem válik. Mi, református lelkészek a csehszlovák államnak a béke ratifikálásáig hűségfogadalmat nem teszünk, készebbek vagyunk inkább a megszállott területekről kivándorolni.

Stunda titkár mind ezeket a minisztériumban előadván, a protestáns ügyek referense, Simkovics miniszteri tanácsos október 28-án 1904/1. szám alatt kelt hivatalos levelében írásban is megismertette velem a kormánynak a református egyházzal szemben elfoglalt álláspontját, teljesen megegyezőleg a Stunda titkár szóbeli előadásával.

Az általam 1919. november 1-én vett levélre válaszolva, november 3-án kelt levelemben én is írásban fejtettem ki fentebb már vázolt és Stundának szóbelileg előadott álláspontomat, mire Simkovics tanácsos november 13-án 2181. sz. a. kelt hivatalos levelében egyebek mellett a következőket írta:

»Méltányoljuk Főtisztelendőséged óhaját s a Slovenskón élő református egyház lelkészi karától csak akkor fogjuk kívánni a hűségeskü letételét, ha a békefeltételek a magyar kormány részéről ratifikáltak.«

»A csehszlovák kormány biztosítja az Önök összes autonóm jogait egyházi és iskolai téren s az egyháznak és iskoláknak nyújtja mindazokat a segélyeket, amelyeket a volt magyar királyság kormánya is megadott.«

»És jóllehet, ezeket a segélyeket jog és igazság szerint csak attól a naptól kezdődőleg kellene kifizetni, amelyen a református lelkészi kar leteszi a csehszlovák köztársaság iránti hűségi esküjét: mégis, hogy az egyes lelkészi családok szűkös helyzete részben addig is enyhíttessék, mindenkinek az illetékes adóhivatalnál, Főtisztelendőségednek kifejezett kívánsága szerint ki lesz utalva a volt magyar törvényes kormány által utalványozott családi segély, visszamenőleg azokra a hónapokra is, amelyekre ezt a segélyt nem kapták meg.«

Az egyszerű családi pótlékon kívül a református lelkészek 1919 II. felétől kezdve semmiféle államsegélyt nem kaptak, míg a megszállott területek másfelekezettű lelkészei részére, természetesen a hűség fogadalom ellenében minden más államsegély folyósítva lett. Stunda titkár december 19. kelt értesítése szerint a pozsonyi protestáns referens felvette a költségvetésbe a református lelkészek 1919 II. félévi államsegélyét is, de ezt a prágai kormány egyszerűen törölte azzal az indokolással, hogy a szlovenszkói református egyház nem szervezkedett s lelkészei hűségfogadalmat nem tettek.

1920. február 27-én ugyancsak Stunda titkár arról értesített, hogy az 1920. évi költségvetésben a református egyház szükséglete 1 270 000 szokollal az evangélikus egyházáé 2 340 000 szokollal vétetett fel. Első tekintetre látszik, hogy a református egyház aránytalanul nagy hátrányban van az evang. egyházzal szemben, mert a két egyház anyaegyházainak száma arányában a református egyházat legalább is 1 700 000 szokol illetné meg. Az aránytalanság szembetűnő példája az egyházi közigazgatásra praeliminált összeg, mely az evang. egyháznál 150 000 szokol, a református egyháznál pedig 20 000 szokol! Ebből látszik milyen mértékkel mér a pozsonyi minisztérium protestáns referense a magyar reformátusoknak. De hát: minden szentnek maga felé hajlik a keze.

1920. március 1-én ugyancsak Stunda titkár figyelmeztetett, hogy kilátás mutatkozik arra, hogy a folyó évi kongrua és korpótlék a református lelkészek részére is folyósíttatik, ám az erre vonatkozó adatok nincsenek min. rendelkezésére. Ez

értésítésre a tiszáninneni megszállott lelkészeinek kongrua és korpótlék igényének kimutatását összeállítottam és március 27-én Stundának elküldtem, nehogy e ségelyek elmaradásáért bárki is engem tehesen felelőssé s esetleg kártérítési igénnyel támadjon meg. Azóta immár négy hónap telt el, de a kongruáról és korpótlékról hallgat a krónika.

Szives üdvözlettel küldöm:

Dr. Révész Kálmán.

Közli: Dusza János (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassan, 1931. évi március hó 18-án tartott rendes ülésének jegyzőkönyvéből. 1932, Beregszász, pp. 165–167.

11.

1921. január 7., Rozsnyó

Kivonat a Szlovenszkói Tiszáninneni Református Egyházkerület 1920. évi december hó 21-ik napján tartott közgyűlésnek jegyzőkönyvéből, amely beszámol arról, hogy a közgyűlés egyhangúán elfogadta Pálóczi Czinke Istvánnak a tiszáninneni egyházkerület megszervezésével és működésével kapcsolatos határozati javaslatát.

January 7, 1921, Rožňava

An excerpt from the proceedings of the general assembly of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District held on December 21, 1920, which says that the general assembly unanimously accepted István Pálóczi Czinke's regulatory proposal related to the organization and functioning of the Cistibiscan church district.

[...]

7. A trianoni békeszerződés ratifikálása folytán elérkezvén annak szüksége és ideje, hogy a magyarországi Tiszáninneni református anyaegyház-kerülettől Szlovenszkóhoz csatolt egyházaink egyházkerületté alakuljanak és szervezkedjenek, Czinke István püspök a következő határozati javaslatot terjesztette elő s olvasta fel:

„A Csehszlovák Köztársasághoz csatolt református gyülekezetek a békeszerződés törvénybeiktatása folytán bekebelez tetvén, annak következményeképp az egyházkerület

a) felhatalmazza lelkészeit és tanítóit az állam iránti hűségi fogadalom letételére.

b) A köztársasághoz csatolt református gyülekezetekből önálló egyházkerületeket, alakít „Szlovenszkói Tiszánineni Egyházkerület” elnevezés alatt; annak élére püspököt és főgondnokot állít, s ez egyházi törvényben előírt összes tisztviselőket, kormányzó és bíraskodó hatóságokat megválasztja, illetőleg az eddigi létszámot kiegészíti.

c) Az így megalakított egyházkerületet öt egyházmegyére osztja be, úgy mint abaujtonnai 28, alsózempléni 11, felsőzempléni 28, gömöri 35. és ungi egyházmegyébe 38 gyülekezettel, felhatalmazván az egyházmegyéket, hogy törvényes hatáskörükben esetleg hiányos tisztviselői karukat szabad választás útján kiegészíthessék.

d) Az egyházkerületi közigazgatás költségeinek részben való fedezésére az ún. közigazgatási perselynek a hat úrvacsora osztás alkalmából való kitételét elrendeli.

e) Megkeresi a kormányt, hogy mindezen egyházi tagozatok és hatóságok részére utalja ki mindazokat az állami segélyeket és hozzájárulásokat, amelyeket egyházunk a magyar állam részéről élvezett, s ugyanoly értékben és alakban, amint azt a testvér ágostai hitvallású evangélikus egyház a maga egészében és tagozataiban kapja és élvezi.

f) Az egyetemes magyar református egyháznál, a tiszánineni anyaegyház-kerületnél, az elszakadt egyházmegyéknél s a sárospataki főiskolánál maradt egyházi alapok és alapítványokhoz tulajdonjogát továbbra is fenntartja, s azok jövedelméhez igényt formál. Addig pedig, míg e jövedelemhez hozzájuthat, megkeresi a csehszlovák kormányt, hogy a járandóságokat egyházunknak hasonló célokra, úgy mint lelkésznevelésre, lelkészi nyugdíjak és özvegy-árva illetmények folyósítására előlegezze, vagy pedig engedje meg, hogy lelkészjelöltjeink a sárospataki teológiai akadémiát továbbra is látogathassák, nyugdíjas lelkészeink, özvegyeink és árváink törvényes járandóságait a magyarországi nyugdíjintézettől, hová a befizetéseket teljesítették, ezután is felvehessék.

g) A kormánnyal való tárgyalásra s a testvér dunántúli egyházkerülettel való együttes eljárásra a jelen ülésből egy állandó bizottságot választ.

h) Hivatalos egyházi lapot indít saját kiadásában, amelynek járátására az összes gyülekezeteket kötelezi, az előfizetési díjakat azoknak költségvetésébe felvenni elrendeli, s az esetleges hiányt a saját pénztárából kiutalja. A szerkesztői teendőkkkel Réz László rozsnyói lelkészt bízva meg, évi 100 korona tiszteletdíj mellett.

i) Felhatalmazza az elnökséget, hogy míg a közigazgatási államsegély folyósítat-

nék: a közigazgatási költségeket az egyházi közalap terhére utalványozhassák; amely alap járuléka a gyülekezetektől szigorúan behajtandók az egyetemes egyházzal utólagos elszámolás feltétele mellett.

k) Elrendeli minden egyházmegyében az egyház- és iskolátogatások pontos megtartását: az ellenőrzésre, közvetlen érintkezésre és a gyülekezetek irányítására nagyobb szükség lévén, mint bármikor idáig.

l) A második lelkészképesítő vizsga felvételére lelkészvizsgáló bizottságot alakít, s annak tagjaiul püspök és főgondnok elnöklete alatt Buzi Márton gömöri esperest, Simon Mihály rimaszombati lelkészt, Réz László egyházkerületi jegyzőt, dr. Kovács László egyházkerületi ügyészt és Süteő István gömöri egyházmegyei tanácsbírókat választja meg.

Egyházkerületi közgyűlésünk a határozati javaslatot változtatás nélkül, teljes egészében, egyhangúlag elfogadja, s azt határozati erőre emeli, és az abban foglalt rendelkezéseket végrehajtja és végrehajtatja; kimondja, hogy egyházi és iskolai életünk összes vonatkozásaiban az 1904/07 évi Egyházi Törvények alapján áll;

a megalakulásra és szervezkedésre vonatkozó határozatból folyólag és annak alapján megválasztja addig is, míg a lehetőség és időszerűség a törvényeinkben meghatározott módon való választásokra módot és alkalmat fog szolgáltatni: püspökké Czinke István rimaszombati lelkészt, egyházkerületi főgondnokká Lukács Géza gömöri egyházmegyei gondnokot, jegyzővé Réz László rozsnyói lelkészt, munkatorlás esetére még Pataky Pál ungtarnóci és Lengyel József szinai lelkészeket, világi jegyzővé dr. Molnár József rimaszombati ügyvédet, papi tanácsbírókká a tizánineni egyházkerület tanácsbíróit, név szerint: Komjáthy Gábor ungvári, Idrányi Barna szalánci és Péter Mihály gálszécsi lelkészeket, világi tanácsbírókká Minay István ungvári, Bornemissza Elemér bátkai és dr. Óváry Pál tornai egyháztagokat, egyházmegyei tanácsbírókat, egyházkerületi ügyésszé dr. Kovács László rimaszombati ügyvédet, azoktól, akik hivatali esküt nem tettek s jelen voltak, a hivatali esküt kivette;

a két szlovenszkoói egyházkerületet közösen – valamint egyetemes egyházunkat érdeklő ügyek megbeszélésére és előkészítésére –, addig is, míg az időszerűség e tekintetben más irányú szervezkedést fog javasolni és kívánni – állandó közös bizottság létesítését határozza el, s ebbe egyházkerületünk részéről megválasztja az elnökséget, papi részről Idrányi Barnát és Péter Mihályt, világi részről Szalay Lászlót és Bornemissza Elemért; végül kimondja, hogy az egyházkerülettől alakulásra és a szervezkedésre vonatkozó e közgyűlési határozatot, jegyzőkönyvi kivonatban közli a

kormányval, s a szlovenszkói dunántúli egyházkerülettel – hasonló eljárás reményének és óhajának kifejezése mellett.

Jegyezte és kiadta

Rozsnyón, 1921. január 7-én Réz László egyházkerületi főjegyző

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 2. doboz. Eredeti magyar nyelvű kézirat.

12.

1921. febr. 7. Komárom

Körlevél a Barsi és Komáromi Református Egyházmegyék lelkészeihez és gyülekezeteihez, amelyben a levél aláírói Balogh Elemér támogatását kérik az esedékes püspökválasztás során.

February 7, 1921, Komárno

A circular letter to the pastors and congregations of the Reformed Dioceses of Tekov and Komárno, in which the subscribers ask for the support of Elemér Balogh in the upcoming episcopal elections.

Nagytisztelelt Lelkész Úr, Érdemes Presbitérium!

A dunántúli református egyházkerületnek a Dunától északra elterülő két egyházmegyéből alakult kerületi közgyűlés folyó évi január hó 27-én elhatározta, hogy a magyarországi egyetemes egyháztól elszakad, külön szervezkedik, püspököt, főgondnokot stb. választ, s ez utóbbiakra a szavazást február 20-iki határidővel el is rendelte. A tények e változhatatlansága előtt még azoknak is meg kell hajolniuk, akik a ker. gyűlés határozatával merőben ellentétes, intranszigenz elvi álláspontot foglaltak el, mert minden félrehúzóds az amúgy is meggyöngyült erők még nagyobb megfogását és az egység megromlását vonná maga után. Ez pedig senkinek sem érdeke, legkevésbé ennek a sokat szenvedett, sok bajjal küzdő egyházunknak, sőt inkább az az érdekünk, hogy a választásban mennél nagyobb egyetértéssel és egyöntetűséggel vegyünk részt és hogy olyan férfiakat emeljünk a vezető tisztségre, akiknek istenadta tehetségére az egyháznak szüksége van és akik eddigi működésükkel és egyházas érzésükkel arra rászolgáltak.

Nem tagadható, hogy a Simkovics kormányelődő leiratán és a tiszáninenni

kerület határozatán felépült egyházkerületi határozatunk sok tekintetben aggodalommal tölthet el minden, az egyház jövőjét féltő szívet. Egyházi és iskolai önkormányzatunkat már eddig számtalan sérelem érte, lelkész és tanítóképzésünk, illetve ezek pótlása a legbizonytalanabb alapon áll, a megkövetelt hűségeskü szövege sok erőt fog elriasztani az egyház téren való munkálkodástól, – a sok égő sebre oly nagyon szükségelt államsegélyek reményét egyre sorvasztja az állam és egyház szétválasztásáról szóló, s a törvényhozásban mindjobban erősödő felfogás, – egyházunk veteményeskertjeink: az iskoláknak államosítása évszázados nevelési céljaink rombadőlését jelenti. Mindezen egyáltalán nem kívánatos dolgoknak ha nem is teljes kiküszöbölése, de legalább is enyhítése olyan férfit kíván a püspöki székhelybe, akinek a működésétől nemcsak szavakat, de tetteket is várhatunk. Ilyen férfiú pedig csak egy van: Balogh Elemér pozsonyi lelkész. Az ő rendkívüli, sok oldalú képzettsége, – angol, francia, német stb. nyelvtudása, – külföldi ismeretségei és összeköttetései, melyeket több utazása és a külföldi lapokban való irodalmi működése által szerzett, erős biztosítékul szolgálhatnak nekünk arra nézve, hogy meg tudja menteni a még megmenthetőt, s kivívja a még kivívhatót.

Habár egyh. közéletünk több tisztos férfira érdemelné meg a püspöki tisztséget, mégis őt: a közszerepléstől szerényen félrehuzódó, de azért köztiszteletnek és népszerűségnek örvendő férfiut jelöljük püspökünknek. Érdemessé teszik őt erre már képzettsége, szónoki; meggyőző képessége, becsületes papi működése is, de ha arra gondolunk, mily kiváló előnyök származhatnak egyházainkra, tisztviselőinkre, híveinkre, ha ez a férfiú akár a vele egy városban székelő kormánynál, akár a külföldi nagy testvéregyházaknál, akár a külföldi hittestvérek világkonferenciáin felszólal tárgyal, érvel, meggyőz, érdeklődésre és cselekvésre serkent, jogvédelmet, erkölcsi és anyagi támogatást eszközöl ki, s teszi mindezeket nem mint tolmács, nem mint szócsó, hanem mint önálló vezetőférfi, aki maga vezeti és irányítja a tárgyalások folyamát s a maga bölcs gondolatait és érzéseit ültetgeti át a bennünket alig ismerő hittestvérek szívébe, úgy-e, ezekre gondolva, szinte lehetetlen másra szavaznunk mint Ő reá?

Az egyházkerület főbb tisztségeinél is a legkiválóbb férfiak a jelöltjeink. Főgondnokká az egyházi élet régi munkását, a legszebb egyházi tisztségek viselőjét: Szabó György eddigi főgondokhelyettest jelöltük. Egyházi főjegyzőül egyházmegyéink tudós és kítűnő főjegyzőjét Gyalóky Lászlót, – világi főjegyzőül pedig a Magyar Népszövetség mindig tettere kész, fajáért és egyházáért mindig szívesen áldozó és küzdő

igazgatóját: Tuba János volt országgyűlési képviselőt ajánljuk. Aljegyző és tanácsbíró jelöltjeink a közélet legkiválóbb férfiainak sorából kerültek ki. Megjegyezzük, hogy a jelölésnél élénk figyelemmel voltunk arra, hogy a barsi és drégelypalánki egyházmegyei férfiai aránylagos számban jussanak be a ker. tisztségekbe.

Jelöltjeink tehát a következők:

Püspök: Balogh Elemér. Fő gondnok; Szabó György.

Egyházkerületi főjegyző: Gyalókay László, nemesócsai lelkész, Világi főjegyző: Tuba János.

Egyházkerületi aljegyző: Sörös Béla losonci lelkész. Világi aljegyző: Kersék János dr., barsi tanácsbíró. Egyházkerületi tanácsbírák: Gyalókay László, Mórocz Mihály, Gálffy Géza f. gelléri lelkész, Udvardy Gyula madari lelkész, Bihary Kálmán pozbai lelkész, Akucs Lajos n. peszeki lelkész.

Világi tanácsbírák: Finkey Ferenc dr. pozsonyi egyet, tanár, Gaál Gyula dr. nyug. komáromi polgármester és ft. m. tbíró, Mohácsy János dr. az Orsz. Kiszgazda párt ügyvezető elnöke, egyházmegyei tanácsbíró, Gombos Kálmán komáromi táblabíró, Kersék János dr., Szilassy Béla, a losonci egyház főgondnoka és eddig is ker. tbíró.

Szíves szeretettel kérjük a ntiszt Lelkész urakat és az érdeemes Presbitériumokat, méltóztassék a fent közöl és jó lélekkel ajánlott névsort elfogadni és arra szavazni. Egy nevet se tessék belőle törölni, mert ez csak az egységben rejlő erő rovására esnék. Ha ez a jelölés a választáson többséget kap – amit bizton remélünk – akkor egyházunk Kormányzata a legjobb kezekbe kerül s reményeinkben nem csalódunk. Adja a jó Isten!

Hittestvéri üdvözléssel⁵⁰

SZRKE KL Komárom, KEL, e. l. 1921. Magyar nyelvű eredeti nyomtatott irat.

---

50 Az aláírásokat nem közöljük

13.

1921. február 8., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa református ügyekkel megbízott munkatársának, Štefan Štundának⁵¹ Péter Mihály gálszécsi lelkészhez írt nyílt levele, amelyben a Péter álltal ellene felhozott vádakra reagál.

February 8, 1921, Bratislava

The open letter of Štefan Štunda, the Reformed matters associate at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, written to Mihály Péter, the pastor of Gálszécs, in which he reacts to the accusations brought forward against him by Péter.

Nyílt levél Nagytiszteletű Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró úrnak

Nagytiszteletű Tanácsbíró Úr! Az a kampány, amelyet Nagytiszteletűséged indított ellenem a szlovák kálvinista esperesség kérdésével kapcsolatban, a maga egész terjedelmében csak e hó első napjaiban vált előttem ismeretessé. Nem tagadom, hogy szóbeli és írásbeli értesüléseim voltak már régebben, de nem helyeztem olyan nagy súlyt az egészre. Feltettem ugyanis, hogy azok a támadások nem nélkülözik egészen a jóindulatot. De miután egyre sűrűbben érkeztek hozzám különböző hangulatú levelek, láttam, hogy többről van szó, mintsem gondoltam volna, megszereztem Nagytiszteletűséged összes erre a kérdésre vonatkozó cikkeit. Legutóbb pedig kezemben van *a Református Egyház és Iskola* száma,⁵² melynek felét – mintha egyéb ennél fontosabb közérdekű egyházi kérdés nem is volna – ez az ügy foglalja el.

Miután látom Nagytiszteletűséged cikkeinek nyilvánvaló intencióit, s látom, hogy azt a célját teljesen elérte, hogy a református egyház közvéleménye előtt lehető legstőtebb színekben álljak; miután a legkisebb megértő szándékot nem tudok cikkeiből kivenni, s miután végképen nem hajlandó észrevenni, hogy tényleg volt s mai napig is van, s még sokáig is lesz szlovák kálvinista probléma, melynek megoldása igen sok szempontból vált égetővé, de amelyhez Nagytiszteletűséged olyan

---

51 Štunda, Štefan (1895, Lakárd –1945, Mauthausen) református lelkész, politikus. Alig elkezdődő lelkészi pályáját otthagya 1919 nyarától az oktatási minisztérium pozsonyi referátusának volt a munkatársa. Később az Agrárpárt bizalmi embereként a kormánytámogató Köztársasági Magyar Földművespárt egyik vezetője, 1935-től 1939-ig országgyűlési képviselője volt. A második világháború éveiben bekapcsolódott az antifasiszta ellenállási mozgalomba.

52 Utalás a lap 1919. február 6-i számára.

eszközökkel közeledik, hogy azokból teljesen hiányzik mindaz, ami minden tekintetben szükséges volna; azért ez alkalommal csak egy pár kijelentésre szorítkozom, s cikkeire s a különböző idevonatkozó közgyűlési határozatokra csak akkor fogok válaszolni kimerítően, ha erre eljön az alkalmas idő, a nyugodtabb napok s nekem is alkalmam lesz bebizonyítani, hogy nem vagyok egészen az a piszkos, jellemtelen fickó, mint ahogy azt Nagytiszteletűséged cikkeinek minden józan olvasója méltán gondolhatja. Egyelőre a következő észrevételeim vannak ebben a kérdésben:

1. Amikor a szlovák kálvinisták ügye a legakutabb volt s a külföldi közvélemény már régen foglalkozott vele, akkor én még teljesen tájékozatlan voltam efelől; de viszont azt sem láttam, hogy Nagytiszteletűséged csak egyetlen egy lépést is tett volna ennek a kérdésnek a megoldása érdekében, Jóllehet ma, amikor az ügy a leghelyesebb mederben van, Nagytiszteletűséged az, aki csaknem lehetetlenné tesz minden lehető békés megoldást.

2. Amikor a szlovák reformátusok jövőjét kell biztosítani, úgy – legalább is azt hiszem, Nagytiszteletűséged is be fogja látni – erre nem csak hivatott, de egyenesen kötelezett valaki olyan, akinek véreiről van szó, s akinek nem lehet közömbös testvéreinek sorsa olyan időkben, mint amilyenek a maiak.

3. Hogy mik a szlovák kálvinisták vágyai, törekvései; azt sokkal illetékesebb elbírálni az, aki vérükből való vér.

4. Ha Nagytiszteletűséged – utólag – annyi gonddal forgolódik e kérdés körül, miért nem tette ezt akkor, amikor igazán szükség volt erre, s amikor senkiben nem volt meg a hajlandóság, hogy a kérdést keze ügyébe vegye?

5. A Slovenský Kalvínban⁵³ megjelent cikkemért nemcsak vállalom a felelősséget, de annak összes következményeit viselem. Vele kapcsolatban csak azt jelentem ki, hogy a nagymihályi értekezleten részt vett lelkészek semmi tekintetben nem felelősek, ők ebben teljesen ártatlanok.⁵⁴ Annak minden következményéért egyedül engem lehet felelősségre vonni.

6. Az egyházi törvények megsértésére vonatkozólag hivatkozom arra, hogy lelkészi tanácskozások tartását a törvény sehol sem tiltja. Így alakilag a törvény megsértéséről aligha lehet szó. Azért az ott megjelent lelkészeket vád nem érheti. Hogy anyagilag történt e törvénysértés, ezt a kérdést egyelőre nyitva kell hagynom, de

---

53 A szlovák anyanyelvű kálvinistáknak az Egyesült Államokbeli Pittsburghban megjelenő lapja.

54 Feltehetően a szlovák gyülekezetek 1919. július 15-én megtartott gyűlésére vonatkozó megjegyzés.

szükség esetén nem maradok adós a válasszal.

7. Az egyházi ügyek itteni előadói állása felett teljesen a kultuszminisztérium rendelkezik.

8. A református egyház ügyeivel szemben egyetlenegy mulasztást sem követtem el, mint hivatalnok. Sőt privátim is siettem érdekelt előmozdítani még abban az időben is, amikor Nagytiszteletűséged nem a legszelídebb „bizonyos Stunda nevezetű papi egyénről” adott interjút.

Hogy mint magánember kikkel állok összekötetésben, az az én ügyem. Ha az a közérkölcsebe nem ütközik, úgy azért csak magamnak tartozom számadással.

9. Végül biztosítom Nagytiszteletűségedet, hogy annyi szolgálatot legalább is tettem a református egyház Ügyének, mint bárki más, anélkül, hogy abból igyekeznék tőkét kovácsolni.

Tiszlelettel vagyok. Stunda István

Közlő: Református Egyház és Iskola, 1921. február 13., p. 3.

14.

1921. február 9., Pozsony

A Dunáninnyi Egyházkerület vezetőinek levele a Szlovákia tejhatalmú miniszteréhez, Vavro Šrobárhoz, amelyben az állam által megkövetelt hűségeskü letételének részleteivel kapcsolatos észrevételeiket ismertetik a miniszterrel.

February 9, 1921, Bratislava

The letters of the leaders of the Cisdanubian Church District to Vavro Šrobár, the all-powerful minister, in which they talk about their remarks about the details of the need to swear an oath of loyalty requested by the state.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Tárgyalásunk során nem részleteztük a fogadalom letévesének kérdéseit.

Erre vonatkozó előterjesztésünk a következő.

Méltóztassék az egyházi felettes hatóságot [...] ⁵⁵ illetve azok előtt a fogadalom letévesét lehetővé tenni, miként az evangélikus lelkészeknél is történt.

A fogadalom letétele csak is a lelkészekre tegye kötelező, világi tisztviselőink, mivel azok bizalmi állásokat töltenek be, erre ne kényszerítessenek.

A fogadalom tartalma, a nevének megfelelőleg is fogadalom legyen, nem pedig eskü, merthogy az állampolgárság és hűség feltétele sohasem szokott lenni.

Kérve ez inkább formai kívánalmainknak megfelelő intézkedését.

Kiváló tisztelettel

Nagyméltóságodnak

Czinke István püspök, Patay Károly püspökhelyettes

Lukács Géza főgondnok, Konkoly Thege Sándor főgondok helyettes

SNA, f. MPS. K. 39, inv. č. 345, bez čísla/1921. Magyar nyelvű eredeti kézirat.

15.

1921. február 14. Nyitra

Sedivy László nyitrai lelkész nyílt levele a komáromi és barsi egyházmegye lelkészeihez, amelyben kritizálja Balogh Elemér püspökké választását és helyette Patay Károlyt javasolja a püspöki tisztségre.

February 14, 1920, Nitra

The open letter of pastor László Sedivy to the pastors of the Dioceses of Tekov and Komárno, in which he criticizes the election of Elemér Balogh as bishop and he proposes Károly Patay for the place instead.

Reflexiók a kerületi tisztségek betöltéséhez.

Február hó 7-én egy Komáromban tartott kisebb értekezlet jelölést ejtett meg

---

55 Olvashatatlan szó.

és favorizál a küszöbön álló kerületi választásokra. Hogy ennek sikert biztosítson, felhívást intézett a gyülekezetekhez azzal a jelszóval, hogy egyetértéssel, egyöntetűséggel vegyünk részt a választásban, fogadjuk el az ott megállapított listát s abból „egy nevet se töröljünk.” Az egyházi közérdeket tekintve lehetetlen szó nélkül hagyni a jelölésnek éppen nem szerencsés voltát sőt több részében céltalanságát és így elhibázott voltát.

Céltalannak kell tekinteni Szabó György úrnak a főgondnoki székbe történt jelölését; hiszen mindnyájunk sajnálatára kijelentette, hogy ezen államterületről nemsokára elköltözik. (Mi értelme van hát az ő jelölésének?)

Elhibázottnak kell tartani Balogh Elemér jelölését a püspöki székre. Azt a sok szépet, jót, dicséretet, amit a felhívás elmond róla, készséggel aláírhatja mindenkiddé az kétségtelen, hogy ő maga tiltakoznék legjobban a terv ellen és pedig nem túlszerénységéből, hanem mindnyájunk által igen sajnált szervi fogyatkozása miatt, a minék kínos voltát ő érzi leginkább!⁵⁶ Ha ez fenn nem forogna, semmi ellenvetésnek nem lenne jogosultsága! Ezt talán mindenki a teljes mivoltában nem is tudja, de nagy hiba volna elhallgatni s a kerület közvéleményét erről nem tájékoztatni, sőt megteveszteni. Tudjuk, hogy teológiánk egyháztörténelmi tanszékére is csupán ezen körülmény miatt nem alkalmaztatott.

Nem oly csekélység ez, amit figyelembe sem kell venni az arravalóságnál!! Hiszen egy püspöknek nemcsak a maga bölcs szavait kell hallatni, tudományát ragyogtatni, de sokkal inkább, vagy legalább is eppenugy hallania kell a másokét is. Balogh Elemérünket azért minden érdemesültsége mellett sem vehetjük jó lelkiismerettel kombinációba hallási szervének nagyfokú deficienciája miatt, hiszen még az élénk diskurzust sem képes meghallani s valósággal közel kell férközni füléhez és erőteljes hangot használni, ha azt akarjuk, hogy azt meg is értse.

Ugyan hát a jelölő értekezlet arra nem is gondolt, hogy a kerületi gyűlés elnöki székéből ily szervi fogyatkozással lehetne figyelemmel kísérni és vezetni a tanácskozásokat, vagy kormányférfiakkal érintkezést keresni, tárgyalást folytatni, replikázni, bármiféle bármily nyelvű világkongresszuson hallgatólag és szereplőleg részt venni. Hiszen ilyen helyeken eszme csere, vita folyik, amihez nemcsak éles elme, ékes nyelv, de jó fül is kell!! Teljes tehetetlenségre volna kárhoztatva a püspöki adminisztráció az elkerülhetlen és igen gyakori személyes érintkezés száz meg száz vonatkozása és esé-

---

⁵⁶ Balogh Elemér jelentős mértékű halláskárosulásban szenvedett.

lyeiben, ennek pedig a közérdeket józanul kitenni nem szabad. Neki ugyan dicsőséget nem szerezne, közügyeinknek nem használna, csakis ártalmára lehetne. Balogh Elemér érdemeit úgy kell honorálni, hogy azzal a közügy hátrányt ne szenvedjen! Egyházszervezetünk, kormányzatunk élére, egész ember kell, akit gyakorlottsága, tapasztalatai, az anyagi téren is tájékozott ismeretei teljesen kvalifikálnak. Tudományosság. Olvasottság, nyelvismeret még nem meríti ki az összes követelményeket, ezt is fontoljuk meg!!

A jelölő lista egyéb részeiben is változtatásra szorul, helyette tehát vétessék szemügyre ez a másik. Püspök: Patay Károly, főgondnok Konkoly Thege Sándor vagy Szilassy Béla. Főjegyzők: Gyalókay László, Dr. Kersék János, aljegyzők: Vargha Sándor, Dr. Tóth Sándor, esetleg Oswald Kálmán. Lelkészi tanácsbírák: Akúts Lajos, Sörös Béla, Sándor Benő, Udvardy Gyula. Világi tanácsbírák: Dr. Kersék János, Dr. Mohácsy János, Dr. Kiss Jenő, Dr. Tóth Sándor, Forray Béla vagy esetleg Schmidt Imre.

Megjegyzem, hogy Tuba János úr egyházm. gondnoknak lenne jelölendő. Finkei Ferenc úr sajnálatunkra szintén alig maradhat itt, különben ő lenne a főgondnoki székbe legkompetensebb. Agilis, élénk, akcióképes emberekre van most szükség. Választásunknak ne legyen se partikuláris majorizáló színezete se személyeskedő tendenciája! Az észszerűség, előrelátás, közérdek legyen a főszempont. Sajnálatos lenne, ha akár a tájékozatlanság, akár a megtévesztés felsülést eredményezne!

Propozíciómhoz tömeg aláírásokat szerezni vagy értekezleten approbáltatni ugyan nincs időm, de hiszem, hogy sokan igazat adnak nekem. Győzzön a jobb! Majd meglátjuk melyik lesz az!

Sedivy László református lelkész.

SZRKE KL Komárom, KEL, e. l. 1921. Eredeti magyar nyelvű nyomtatott irat.

16.

1921. február 27., Gálszécs

Péter Mihály gálszécsi lelkész válasza Štefan Štundának, a pozsonyi referátus munkatársának, aki a Református Egyház és Iskola című lap február 13-i számában intézett nyílt levelet Péter Mihályhoz a szlovák kálvinisták ügyében.

February 27, 1921, Sečovce

The answer of Mihály Péter, the pastor of Gálszécs, to Štefan Štunda, the associate of the referral of Bratislava, who published an open letter to Mihály Péter on the subject of the Slovak Calvinists in the February 13 issue of the newspaper Református Egyház és Iskola [Reformed Church and School].

Válasz Tiszteletes Stunda István református segédlelkész, előadói titkár úrnak,

E lap folyó évi február hó 13-án 7. számban megjelent, hozzám írott Nyílt levélre⁵⁷ röviden a következőkben válaszolok:

Az ügy legfontosabb részén kezdem, ön egy levelet írt a *Slovenský Kalvínba*, melyben azt állította, hogy a szlovák egyházak lelkészei egy esperesség alakítását kimondották, az erről szóló jegyzőkönyvnek magokat aláírták, megállapodtak az esperes és gondnok stb. személyében.

A jelentés nyomán Amerikában egy nagy mozgalom indult meg, hogy ezen „forradalmi akció” után, mely a szlovák reformátusok részéről a „magyar iga” lerázását jelenti, végképp megszervezzék a szlovák esperességet. Miután azonban azon nagy-mihályi gyűlésen jelen volt lelkészek képviselőjében a kassai egyházkerületi gyűlésen két lelkész ünnepélyesen kijelentette, hogy ők ilyen határozatot nem hoztak, mert ők ott más tárgyban tanácskoztak (ti. a kongrua és az ön jelölése ügyében az előadói állásra): hogy a dolgot tisztán lássuk, azért közöltem le az ön levelét és hívtam fel nyíltan igazolásra.

Most aztán nyilatkozik ön. Nyilatkozata ugyan homályos, illogikus, ellenmondásos. Mert egyfelől azt mondja, hogy a *Slovenský Kalvínba* közölt levelét fenntartja, abban pedig az áll ugyebár, hogy a lelkészek a szlovák egyházmegyének aláírtak, de másfelől meg azt írja, hogy a lelkészek ebben a dologban ártatlanok. Ha tehát azok,

---

57 Lásd kötetünk 13. sz. dokumentumát.

amint ezt ők már ünnepélyesen is kijelentették, és amint én azt el is hiszem, akkor ugyebár minden józan logika szerint az Ön állítása koholmány. E szerint tehát Ön hamis módon az amerikai közvéleményt félre vezette, valótlan alapon ott egy akciót indított meg, melynek a következménye volt azon hiedelem, hogy itt a szlovák református nép papjaival az élén már meg is csinálta az egyházi forradalmat holott mi itt magyarok szlovákokkal teljes békességben élünk, s eddigi kötelekeiből kiszakadt, sőt következménye az, hogy a Kassán megjelenő *Slovenský východ*⁵⁸ január 28-án megjelent 23-ik száma már nyíltan izgatja a népet a papok ellen, sőt annyira megy, hogy a tiszta magyar s tiszta református egyházban szolgáló, de szlovák közösségekkel körülvevett Idrányi nagyszalánci lelkészszel szemben azt a tanácsot adja a népnek, hogy segítsék túl a határon. Látja, kedves tiszteletes úr, ide vezet a meggondolatlanság, az elfogultság s a túzzel játszás. Én Önt személyesen nem ismerem, de látva ezt az Ön dolgát, kénytelen voltam ez eljárásra a közvélemény figyelmét, az egyház jó érdeke szempontjából, felhívni. Most Ön azt mondja, hogy én Önt befeketítettem. Nem. Ha Ön befeketítve áll a református egyház közvéleménye előtt, azt nem nekem köszönheti, aki a száraz tényeket leírtam, hanem saját magának, aki a tényeket elkövette.

2. Midőn annak igazán örülök, hogy kollegáimat ezen, mozgalomban ártatlannak mondja: most is fenntartom azon állításomat, amit különben a felső-zempléni egyházmegye határozatilag is kimondott, hogy ti. azon lelkészek cselekedete, akik azon gyűlésen jelen voltak és bármely tárgyban határoztak, igenis törvényellenes. Egyházi törvényeink értelmében a lelkészek is tanácskozhatnak külön, de csak szervezett formában, ti. mint lelkészértekezlet. Ezen tanácskozmány sem az ungi, sem a felsőzempléni lelkészértekezlet tanácskozmánya nem volt, hanem csak pár ad hoc összegyülekezett lelkészé. Eo Ipso ez törvényellenes gyűlés volt; semmi tárgyban, legkevésbé az ön jelölése tárgyában nem volt hivatott határozni, amit az ön főnöke mindjárt felismert, csak ön nem, aki református előadó akar lenni.⁵⁹

3. Ön több ízben kifejezi, hogy, én bennem legkisebb megértő szándék nincs a szlovák református kérdés tekintetében, azért vette azt ön a kezébe, mint aki vérükből való. Vegye azért tudomásul, hogy én már 30 éve figyelem a szlovák református kérdését és úgy is, mint lelkész, úgy is, mint 21 éve egyházmegyei főjegyző, később tiszáninneni egyházkerületi aljegyző, utoljára tanácsbíró mindig a reformátori alapelv

---

58 Kassán 1919 januárjától megjelenő szlovák nyelvű napilap.

59 Péter szerint Štunda ezen a gyűlésen kapott felkérést arra, hogy a szlovák gyülekezet ügyét képviselve álljon a pozsonyi referátus szolgálatába.

alapján állottam, s ennek nyíltan többször kifejezést is adtam, hogy mindenkinek a saját nyelvén kell prédikálni. Erre nézve több bizonyítékot tudnék felhozni, pedig én született magyar ember vagyok, de belátással bírok. Ám, ha az ön érdeklődése olyan nagy volt s annyira szívén viselte szlovák vérei érdekét, miért nem vállalt missiót köztük, hiszen a szlovák egyházakban is van állandó kápláni hely (pl. Bánóc), ott szép mező akadt volna számára, miért ment Miskolcra káplánnak, miért ébredt fel a szlovák kérdés iránti érdeklődés a szívében csak éppen knapp most, vagy ezelőtt 2 évvel.

4. Nem áll az, hogy én útjában vagyok a kérdés békés megoldásának. Nem, csak a törvénytelen megoldást akadályozom, amint ezt a kerületi gyűlésen is kijelentettem. Én ugyan elvi magaslaton és tapasztalati alapon állva, egy külön szlovák egyházmegyévé való alakítást s kiszakítást a szlovák lelkeknek az eddigi kötelekekből, s egy teljesen idegen főhatóság alá való helyezését, vallási, nyelvi szempontból kész veszedelemnek tartom, és pedig magokra a szlovák reformátusokra nézve, amint ezt már ki is fejeztem; de ha ez az alakulás az önrendelkezés elve és az egyházi törvények alapján menne végbe, ki lehet ez ellen? Legfeljebb sajnálnánk a szlovák kálvinistákat, akik a magyar egyházi felsőség alatt is élhettek nyelvükkel, és ez után még jobban élhetnek. De azt csak nem tagadhatja, hogy ez eddig nem történt meg. Hiszen nemcsak hogy a nép meg nem kérdeztetett, de mikor Ön maga állítja, hogy e kérdésben (ti. az egyházmegyévé szervezés ügyében) a lelkészek ártatlanok: akkor ez az egész szervezés egy pusztá koholmány. Ugyebár?

Végül még csak ennyit, ön azt állítja, hogy önnel a kultuszminisztérium rendelkezik. Ez igaz. De akkor mégis, miért látta szükségét annak, hogy akkor azon lelkészek ajánlatával menjen Bratislavába. Szerintem ugyebár azért, hogy az egyház bizalma is valami. Már most bocsásson meg, de sajnálattal ki kell jelentenem, hogy én részemről érdekeim képviselőt nem merném bizalommal oly egyén kezében látni, aki nyíltan falsificatiót követett el, vagy egyházi törvényeinkkel szemben oly engedékeny, hogy feltéve, de meg nem engedve, hogy ezt a szervezést a lelkészek aláírták volna, azt ő rendes és törvényes eljárásnak tekintené. Ez volt a tiszteletes úrhoz az utolsó szavam.

Gálszécs

Tisztelettel

Péter Mihály

Közli: Református Egyház és Iskola, 1921. február 27., p. 2.

1921. február.

Patay Károlyt támogató lelkészek körlevele a Barsi és Komáromi Református Egyházmegyék lelkészeihez, amelyben azt kérik, hogy Patay Károlyt támogassák az esedékes püspökválasztáson.

February, 1921

The circular letter of pastors supporting Károly Patay to the pastors of the Dioceses of Tekov and Komárno, in which they ask for support for Károly Patay on the upcoming episcopal elections.

Kedves Testvérünk!

A világháború leszakított bennünket törzsökünkről. A szörnyű seb miatt sokáig alétlan hevertünk. Legelső sorban ébredt öntudatra az a férfiú, akit most talán a személyes ellenszenv, rosszindulat félre akar dobni az alkotó munka teréről. Hogy ki ez a férfiú – mindnyájan tudjuk. Patay Károly a barsi református egyházmegye hosszú éveken keresztül érdemes esperese, ma, a leszakított dunántúli református egyházkerület szlovenszói részének bölcs értelmű, meleg szívű püspökhelyettese, ki minden ízével, szívének minden gondolatával és érzésével azon munkálkodott és munkálkodik, hogy Sionunk megálljon, ki Jeremiás próféta szavai szerint a legelső pillanattól kezdve hirdette közöttünk: Jertek építsük meg Jeruzsálem kőfalait, ... hogy ne legyünk gyalázatul. Ezt a férfiút, – aki özvegyeink, árváink, gyülekezeteink ügyéért éjjelét is nappallá téve küzdött, ki vállalta a gyaláztatást is, csakhogy használni tudjon, – akarják most eltávolítani éppen azok, kik eddig összetett kézzel, tétlenül nézték mint rohan református egyházunk lefelé a züllés, a pusztulás lejtőjén. Nem akarunk személyeskedni, nem akarjuk az ellenfél önző, hiú érdekeiről lerántani a képmutatás hitvány fátyolát, nem akarjuk megbántani az ellenvéleményen levő atyánkfiaiak jelöltjét sem, de aki csak egy parányit ismerős egyházi közéletünkkel, az tudni fogja mit tett Patay Károly és mit nem tett Balogh Elemér. Józan belátástokra bízunk testvéreink, hova adjátok szavazataitokat; de ha kálvinista egyházunk jövődjét szépnek, boldognak akarjátok látni, akkor ma a mi kerületünkben csak egyetlen egy férfiúra adhatjátok szavazataitokat, aki testben bár gyöngé mint Kálvinunk, de lélekben erős, bátor, fáradságot tűrő, javunkat mindig szíven viselő kálvini harcosunk és ez a férfiú: Patay Károly helyettes püspökünk.

Azon hittel, hogy Isten szent lelkével megvilágosít benneteket is, mint egykor az első keresztyén gyülekezetét, hogy ti a két férfiú közül az érdemesebbet választassátok, vagyunk Testvéreitek a mi Urunkban, a barsi református egyházmegyei lelkészek nevében: ⁶⁰

1921. február hó.

SZRKE KL Komárom, KEL, e. l. 1921. Eredeti magyar nyelvű nyomtatott irat.

18.

1921. március 31. Alsószece

Patay Károly püspökhelyettes és a barsi egyházmegye esperesének körleve, amelyben reagál azon vádakra, amelyek a Dunáninnyi Református Egyházkerület önszerveződése során és a püspök helyettesi munkája idején érték.

March 31, 1921, Dolná Seč

The circular letter of Károly Patay, the vicar bishop and the dean of the diocese of Tekov, in which he reacts to the accusations he received during the self-organization of the Cisdanubian Reformed Church District and during the time he was working as vicar bishop.

Calumniare audacter semper aliquid haeret!⁶¹

Igazolásom!

Ne vegye tőlem – aki lelkemből irtózom minden nyers, a papi lelkülettel ellenkező szótól, érzéstől – senki rossz néven, ha ezeket a fenti szavakat és kifejezést irtam jelen soraim jelmondatául. Gondolja el, képzelje el mindenki azt a lelkiállapotot, a méltatlan bántalmak okozta keserűséget, mely eltöltötte lelkemet, el foglalta egész valómat, akkor, amikor egészen szavahihető, tejesen hiteles forrásból arról értesültem, hogy odaát a mi véreink, az én bajtársaim, akikkel annyi időközön keresztül együtt működtem mindig a közügy, hitfelekezetünk s minden nemes és magasztos

⁶⁰ Az aláírásokat nem közöljük.

⁶¹ Vakmerően kell rágalmozni, valami ügyis ráragad.

cél érdekében, pálcát törnek felettem, elítélnék, megbélyegeznek, a legsúlyosabb kifejezésekkel illetnek, a légsötétebb szemüvegen nézik működésemet, kötelesség szerű hivatalos ténykedésemet s püspököm kijelenti, hogy felakasztat. Isten előtt, ki a sziveket és veséket vizsgálja, tiszta lélekismerettel, az emberek előtt felemelt fővel merem elmondani, hogy teljesen alaptalanul, ártatlanul a legrosszabb akaratu, tárgyilagosságot nélkülözö, egyoldalú információk és ráfógások alapján s mert valamint egész életemben, úgy most is hanyatló korom utolsó éveiben a szigorú kötelességteljesítés a közérdek s az ideiglenesen gondjaimra, vezetésemre bízott hitsorsosaink, reform. egyházunk, hitfelekezetünk sorsa, jövője s az e feletti féltö aggodalom irányította s irányítja ma is minden lépésemet, minden eljárásomat – önzetlenül, minden utógondolat, minden célzatosság nélkül.

A vád, melyet hangoztatnak, hogy elszakadásra törekszem s a püspökségre vágyakozom, szóval hogy a legridegebb, legrutabb önzés és számítás vezeteti hivatalos ténykedésemet!!

Hogy mily igazságtalan, méltánytalan, alptalan e vád, erröl beszéljenek a tények, melyekre nézve az írásbeli acták itt vannak a levéltárban s bárkinek, bármikor készséggel rendelkezésre bocsáthatók.

Már az 1919. év második felében is emelkedtek hangok s intézettek hozzám levelek, melyek elégedetlenségüket fejezték ki helyzetünk, bizonytalansága, magunkra hagyatta tásunk felett s részben az esedékes segélyek elmaradása miatt!!

Legnagyobb bizonytalanság, teljes tájékoztatlanság jelentkezett egyházi közéletünk terén; éreztük a vezetés, irányítás, felügyelet hiányát a reánk szakadt idegen világ közepette. De Püspöki Úr nem hallatta szavát, egy fölvilágosító vigasztaló, megnyugtató sorral sem kereste fel a magára maradt, csüggedt híveit, söt rövid idő múlva valósággal is átköltözött, a nagyobbbrészt gondjait vette vállaira s eltávozott tölünk akkor is minden sor, minden tájékoztatás nélkül. – Nincs jogom, sem akaratom kárhoztatni érette, ok nélküli nem cselekedett; a száraz tény azonban az, hogy teljesen magunkra maradtunk!

Ha jól emlékezem, – az ott levők bizonyosan pontosabban emlékeznek – 1920. február vagy március havában – nem tudva Püspök Úr távozását – Komáromban keresni s beszélni szerettem volna vele, de nem találtam s tudakozódni bemenvén a segédlelkészi lakásba, több komáromi egyházmegyei lelkész társamat találtam ott, kik meglehetősen hangos szavakban adtak kifejezést elégedetlenségüknek zúgolódásuknak s hangoztatták egy közös értekezlet összehívásának szükségét. Megjegyzem,

hogy ily értelemben több lelkészársam már előzőleg is, szóval és írásban is megke-
resett, sőt maga a komáromi egyházmegye köztisztjeletben álló esperese is átírt hoz-
zám, sőt javasolta a helyét is, lelkészársainak sürgetésére, hangulatára támaszkodva
bizonytal. S én, – aki a sötét rágalom szerint püspökségre vágyakoztam, – ott Ko-
máromban is a jelenvoltaknak az esperes úrnak is a nyugtalankodó lelkészársaknak
is határozottan megmondottam, hogy nem látom sem szükségét, sem eredményét
a közös értekezletnek, ahhoz nem járulok. Mert hiszen az teljesen tárgytalan lenne,
a bizonytalan helyzet miatt; azt pedig, hogy csak azért jöjjünk össze, hogy elégedet-
lenségünknek, zúgolódásunknak adjunk kifejezést, magára hagyattatásunk s Püspök
úr passzivitása felett, az akkori viszonyok között hozzánk méltatlannak s reánk néz-
ve megbélyegzőnek tartom

A panaszok és elégedetlenség azonban továbbra is fennálltak, a helyzet bizony-
talansága egyre súlyosabban nehezedett reánk. Ki voltunk téve a megszálló hatalom
erőszakosságának. A bakai és kálnai lelkészek elfogattak, bessei tanító kitoloncol-
tatott, pozbai lelkész és tanító inzultáltattak, kishíján életükkel nem lakoltak, lévai
lelkész, felsőszecsi tanító helyükről eltávoztak, iskoláinkra idegen jelvény, címer,
felirat, képek, tankönyvek erőszakoltattak, elébb a ruttkai missiói lelkész, majd a
zólyomi, mindketten hivatásuk magaslatán álló hűségess szolgálói az Úrnak, javadalom
nélkül maradván, állásaikat elhagyni kényszerítették, innen egy-egy özvegy asszony,
szegény gyülekezet, nélkülöző papi család emelte fel szavát s mindezen teljességben
fel nem sorolható bajok, veszedelmek, hiányok között sehol egy biztató szó, sehol
segítő kéz, sehol kivezető út, ellenkezőleg a legteljesebb magunkra hagyattatás, any-
nyira, hogy még Püspök úr Komáromban léte alatt, egyetlen nyugdíjas lelkészünk
egy fillér segélyben sem részesült, s azt írja, hogy öngyilkossá kénytelen lenni, ha
nem segítünk s a szintén segélyért, támogatásért esdeklő zólyomi lelkész azzal elé-
gíttetik ki, „hogy vegyen váltóra kölcsön s éljen abból!”. . . Senki ne értsen félre
– Főtisztelendő Püspök Úr sem – kedves leányom e sorok írásakor halva fekszik,
két kis árvája itt botlog körültem, sem sérteni, sem bántani senkit sem akarok, sem
valótlanúságot állítani, de reám nézve főben járó vádokról van szó, a tényeket nem
hallgathatom el, magára hagyottságunkat, helyzetünket, a cselekvésre indító mozza-
natokat nem hallgathatom el.

Még mindég kötött azonban, bennünket a helyzet, biztatás, remény, hogy a
népek ítélesekor talán nem törí el felettünk a kegyelem pálcáját, s egy ezer éves nem-
zetet nem töröl ki az élők sorából: éreztem, tudtam, hogy várni kell, s minden össze-

jövetelre sürgető szóbeli vagy írásbeli megkeresést türelemre és várakozásra hívtam.

Midőn azonban versaillesi béke ridegen elzárkózott egy élni akaró nemzet legnagyobbjának felvilágosításai és esdeklő tervei elől, s láttuk, hogy a mi magatartásunk semmit sem nyom az ítélet mérő serpenyőjében: tovább nem zárkozhatva el felelősségem érdekében – hiszem már 2 éven át nem tartottunk egyházmegyei gyűlést,⁶² – összehívtam barsi egyházmegyénk közgyűlését, melyen egyhangú határozattal kimondatott, hogy e bizonytalanság dermesztő lenyűgöző helyzetében egyházunk további veszedelme nélkül nem maradhatunk s meg kell keresni a többi egyházmegyét is, hogy valamely közös tanácskozásban összefőve, beszéljük meg a teendőket s keressük a kivezető utat.

A határozatot – miután értésemre esett, hogy ftdő Révész Kálmán püspök úr még Kassán tartózkodik további intézés végett hozzá küldöttem, kérvén őt, hogy mint arra legilletékesebb elhagyattatásunkban vegye kezébe a vezetést, irányítást s ez ügy intézését. Mire lekötelező előzékenységgel lényegileg azt válaszolta, hogy a mi nevünkben csak az esetben intézkezhettek s ügyünket csak akkor képviselheti, ha vagy az államkormány felhívja, vagy mi is megválasztjuk őt püspökünké. Levelét közölvén a komáromi egihézmegye esperesével, hűséges tisztársammal: egyértelműleg elutasítottuk a közös, illetve egy püspökség eszméjét, sérelmesnek, veszedelmesnek tartván azt egyházunkra, köz- és egyházi jogi szempontból. Többszöri levélváltásra sem juthatván általa és vele eredményre, levélben kértem fel esperes társamat, hogy mint idősebb esperes – az egyetemes névtárban ti. így áll – hívjon össze bennünket most már vagy közös értekezletre, vagy közös tanácskozásra, mert most már csakugyan elérkezett ennek az ideje. Tőle azon választ nyertem, hogy az idősebb esperes én vagyok, s néhány nap múltán Komáromban a Magyar Népszövetség alakuló gyűlésén vele s többekkel találkozáván s két értekezletre összefővén, abban állapodtunk meg, hogy az egyházi törvények I tc. 184. §. alapján én hívjam össze Komáromba az egyházkerületi gyűlést, mely hivatva leszen a teendőkre s továbbiakra nézve határozni.

A jogfolytonosság elvét tartva mindig vezérfonalul, meghívtam közgyűlésre a kerületi gyűlésnek minden itt tartózkodó illetékes és alkotó tagjait, értesítettem Püspök urat is. A meghívottak legnagyobb részben meg is jelentek s bár erős kriti-

---

62 A Barsi Református Egyházmegye az első világháborút követően először 1920. évi június hó 1-én, 1920. évi december hó 9-én, 1920. évi april hó 19-én és 1920. évi december hó 9-én Léván tartotta első üléseit.

kák is hangzottak el előkelőbb világiak és néhány lelkész részéről magunkra hagyatásunk felett, felolvastatván Püspök úrnak gyűlés napján hozzám adott levele. A kerületi gyűlés jóváhagyó eljárása kimondotta a 148. § beállítását és alkalmazásának szükségét s a jogfolytonosság elve alapján a legidősebb egyházmegye gondnokot, bár itt egy gyülekezete sem volt, főgondnok helyettesül bízta meg, egyben a testvér egyházkerülettel s a kormánnyal teendő tárgyalások felvételére bizottságot küldött ki. Csak a történelmi hűség kedvéért jegyzem meg, hogy a referáló jegyző, a komáromi egyházmegye erős lelkületű érdemes főjegyzője, előadói javaslatában már a választás elrendelésére is kiterjeszkedett, azzal az eltéréssel az utóbbi kerületi gyűlés rendelkezésétől, hogy a tanácsbírák számát négygel többre vette, de lényegében, többi részében ugyan azon alapon, ámde az én határozott kérésemre ez határozattá nem emelkedett, egyszersmind a komáromi egyházmegye érdemes esperese, egy elaborátumot adott át a gyűlést megelőzőleg, melyben egyik lelkészársunk javaslatot nyújt az egyházmegyék és kerületek beosztására és szervezésére, amit azonban én a magam felelősségére még csak tárgyalásra se tűztem ki. – Ha püspökségre, elszakadásra törekedtem volna, nemde esztelenység volt a kínáló alkalmat meg nem ragadni, sőt azt egyenesen visszatartani?

A tiszta véletlen folytán éppen előtte való napon tartotta a tiszánineni egyházkerület is a maga gyűlését Miskolcon, ahol egyenesen megbízta jelenlegi elnökségét a püspök és főgondnok helyettesítésével.

A nyert megbízás alapján eljártunk a miniszternél, inkább csak tájékozást szerzendő s nyújtandó, mégis az ott. elfoglalt álláspont abban domborult ki, hogy minden feltétel nélkül folyósíttassék az államsegély, miután a szervezkedés egy bizonyos fokon már megtörtént s midőn a tárgyalásunkról hibás közlés jelent meg a lapokban, siettem azt azonnal rectificálni, biztosítván a közvéleményt, hogy mi semmiféle múltunkkal, tradícióinkkal, autonómiáinkkal ellenkező tárgyalásokba nem megyünk bele, s erőszak esetén készek vagyunk inkább vándorbotot venni kezünkbe.

Majd Rimaszombatban hívtam össze a közös tanácskozást, melyen az általam készített memorandum a tárgyalás alapjául egyhangúlag elfogadott, egyházi közös lap megindítása és a szolidaritás érzésének szüksége határozottan el. Mivel azonban egyházkerületünknek Pápán s egyetemes zsinatunknak Budapesten tartandó gyűlése közvetlen küszöbön állott, a továbbiakra nézve bevárandónak tartottuk azok utasítását.

Elmentem a kerületi gyűlésre Pápára, miután előbb már a Komáromban tartott gyűlés jegyzőkönyvét elküldtem Püspök úrnak s a kerületi gyűlés ellentétben a Tiszáninnyi egyház kerülettel – anélkül, hogy bár csak egy hang megkérdezte volna, hogy mi van Zólyommal, Ruttkával, s a többi nyomorgó gyülekezetekkel, özvegyekkel, árvákkal, nyugdíjas lelkészekkel, s a nagy családú lelkészekkel, annyira nem helyesli sem eljárásunkat, sem szervezkedésünket, sem gyűléstartásunkat, hogy kénytelen voltam Püspök úr, s az egyházkerületi főjegyző úr előtt kijelenteni, hogy ily tárgyalási szellem mellett, kénytelen leszek magamra vonatkozólag a consequentiákat levonni. Sajnos, hogy nem tettem meg, de éreztem, hogy magára hagyott bizonyaink között parancsol a kötelesség és közérdek szava mely elől kitérni nem tudtam soha.

Zsinatunk jóváhagyott határozatával a szervezkedést, sőt teljesen arra az alapra, egyben azonban változatlan egység alapjára helyezkedett, egyházkerületi gyűlés határozatával és szellemével teljesen egyezőleg.

Haza jöve, körlevélben értesíttem egyházainkat a hozott s bennünket érdeklő főbb határozatokról, kilátásba helyezett segélyezésekről s jeleztem, hogy most már a várakozás álláspontjára kell helyezkednünk s magam beszünttettem minden további actiót, tárgyalást, bár itt várt már akkor a ministerium értesítése, melyben a feltétel nélküli segély folyósítását elutasítja, újabb tárgyalást azonban kész folytatni, arra az időt is megjelöli, kérdőíveket küldvén a szükséglet és igényeink kimutatására. A leiratokra kitérő és haladékot kérő választ küldtem, a kérdőíveket is visszatartottam, amit a nagy jóakarát – hallomásom szerint – inkább arra magyarázott, hogy kortes fogásból tartottam vissza a választás elrendeléséig . . . holott határozatom az volt, hogy most már a zsinati határozat után, az egyházkerületi gyűlés határozott utasítására nem teszek és nem is tehetek semmit.

Elfelejtettem, hogy választásául s emberekről van szó, kik pedig erőtlenséggel és fogyatkozásokkal vagyunk teljesek. Azonban a tiszáninnyi egyházkerület tétlenségben nem kívánt maradni s a Kassán tartott k. gyűlésében kimondotta az egyházkerületté szervezkedést s közgyűlésében ideiglenesen megválasztotta összes egyházkerületi tisztviselőit, beleértve a püspököt és főgondnokot is s határozatait csatlakozás végett megküldötte hozam is.

Nem térhetve ki tovább is el felelősség alól s tétlenségbe nem maradhatva, a felelősséget egyedül nem viselhetve áttettem a határozatot és a csatolt kormány leiratot, mely a fogadalom letételét és a szervezkedést kívánja a tárgyalások felvételéhez és

az államsegély folyósításához az esperesi hivatalokhoz, azzal, hogy hívják össze az egyházegyei közgyűlést, terjesszék elé, hozzanak határozatot, hogy azután az egyházkerületi gyűlés foglalkozhassék ezekkel s a helyzetre vonatkozó további intézkedések elrendelésével. A barsi egyházmegye közgyűlése egyidejűleg magáévé tette a tiszáninneri egyházkerület állásfoglalását a tárgyalások felvételére, egyházkerületté alakulásra vonatkozólag, a komáromi, miután korábban tartott kerületi gyűlésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg akar maradni a közös – egységes kapcsolatban, tanácsbírói majd kerületi gyűlési tanácskozásában elutasította a tiszáninneri megkeresést s kimondta, hogy megmarad eddigi álláspontján. – A másnap tartott egyházkerületi gyűlésen három javaslat terjesztetett elő, egyik a barsi egyházmegye főjegyzője, mint előadó részéről mely a tiszáninneri egyházkerület határozatát általánosságban elfogadva az egyházkerületté szervezkedést javasolja kimondani „dunáninneri egyházkerület” név alatt a választások elrendelésével; a másik a komáromi egyházmegye főjegyzője által ugyancsak a kerületté alakulást hasonlóan választások elrendelésével, de a segély elfogadása nélkül s a harmadik a komáromi lelkészé, mely a status quo fentartását tartalmazta. Amazok írásban, emez szóval terjesztetett elő. – A barsi és komáromi egyházmegye főjegyzőinek javaslata tehát teljesen megegyezett, szervezkedni, választani mindegyik szükségesnek véli, ellenben a komáromi a segély igénybe nem vételét javasolja. A szavazás hosszas vita után az előadói javaslatra rendeltetvén el, egyenlő szavazat esett annak elfogadása és annak elintézése mellett. – Bár nem szívesen s a legnagyobb vonakodással s a legnagyobb lelkiismereti tusakodás után mint elnök a javaslat elfogadása mellett döntöttem s így ez jogerős határozatként enunciiáltatott. Ha elszakadni, püspökségre törekedni lett volna célom, csak nem követek el oly tapintatlan, helytelenséget, hogy a közel kétszer annyi szavazattal bíró, nagyobb egyházmegyét mellőzzem, annak neheztelését, kritikáját provokáljam? De éreztem, ha másként szavazok, ott vagyunk, ahol kezdtük, sőt ott se, hiszen azóta is folytonos hanyatlás, törvényeink negligálása, itt ott egész anarchikus jelenségek merültek fel, a segély szüksége is mind égetőbbé vált, az egyik lelkész írja, hogy karácsonykor nem tudtak gyermekei ruhát váltani, a másik, hogy felnőtt leányainak nincs lábbelije, a harmadik, negyedik helyen 8–12 gyermek nyomorog. A barsi egyházmegyében hangok hallatszottak, hogy készek a tiszáninneri kerülethez csatlakozni, ha még sem teszünk semmit s ott ezeken felül a tiszáninneri szervezkedés; szolidaritás s ezerféle cselekvésre készítő, a tétlen tespedés veszélyeire hangosan rámutató okok; lelkiismeretem, meggyőződés ellenére

nem lehetett cselekednem s szavaztam, amint ezek készítették s most itt állok . . . másként nem tehettem, nem is tehetnék, ha százszor ismétlődnék is e parancsoló szükség!

A szavazatok beadását február 25-ig rendelte el a k. gyűlés s én március 15-ig kértem azok beadását, szavazásra felhívó körlevelemben halasztani akartam még tovább is, legalább a kormány válaszáig, úgy vélvén, hogy hátha az beelégzik, vagy nem terjeszkedik ki a szervezkedésre s az esetben elég, amit eddig tettünk, még választani sem kell; miután azonban a választás szennyes hullámai felszínre vetődtek, nem akarva, hogy azok elfajuljanak s az én eljárásom esetleg félremagyarázottság, el kellett rendelnem azt. Holott ha oly nagyon törekedtem volna a püspökségre, siettem volna minél előbb elrendelni! Sőt még a szavazatok felbontásával sem tartottam szükségesnek a sietést; esperes társam több időre túla menvén, kért, hogy mást bízzak meg az elnökléssel, de azt írtam, hogy nekünk nem sietős, bevárjuk, míg haza érkezik. S ma is úgy vannak a szavazatok felbontatlanul; azért sietek e sorokkal, hogy engemet se alteráljon, félre magyarázásra se adjon okot, az azután való ezen válaszom. Ott vannak a szavazatok, hiszem, hogy a többség a komáromi álláspont győz. De ott van az én levelem is, melyet még a választási küzdelmek sejtelve nélkül írtam s a komáromi e. m. espereséhez küldöttem, melyben a kerületi gyűlésnek írom, – mintha sejtettem volna, – hogy mivel koromban már bizonytalan az ember élete s eljárásomat félre magyarázhatják, sőt árulás vádjával is illethetik az embert, felfogásom az, hogy a komáromi – nagyobb – egyházmegyének adassék még az alkalom még egyszer dönteni a teendők felett s amennyiben a helyzet s a szervezkedés tovább vitelének sürgőssége nem kívánná, a megválasztott tisztikar azok élén természetesen a püspök is lemond, illetve a választást nem fogadja el, egyházkerületi gyűlés pedig függessze fel az erre vonatkozó határozatot, vagy ha úgy tetszik, a lemondást fogadja el, s marad a status quo. a jelenlegi alakulat és szervezkedés.

Ott van tehát a levél, a kerületi ülésnek módja lesz felette határozni, de ha, – amit nem hiszek – a barsi esperes választatnék meg, az megkönnyíti a határozatot, sőt meg is előzi s vagy köszönettel nem fogadja el a megtiszteltetést, sőt a püspök helyetteségről is a tartandó ker. gyűlésen lemond, mert ily viszonyok között, áldatlan torzsalkodás, ráfogások, szándékos félremagyarázások között a közérdek védelme nélkül, erőltetett helyzettel, a véletlen folytán részére kijutott püspök helyettesítéssel sem visszaélni, sem pedig tovább ékeskedni nem tud és nem akar.

A tiszáninneni egyházkerület tovább ment, tisztviselőit, püspökét a kerületi gyűlés meg is választotta s azért senki hűtlenség, árulás vádjával nem illet senkit, sőt Révész Kálmán püspök úr – tudomásom szerint – a miskolci lapokban cikket ír, eljárásuk védelmére, igazolásán. Nekem pedig mindent bűnül tulajdonítanak s egyedül engem tesznek felelőssé, holott mindenben közgyűlési határozatok s a felmerült kényszernek megfelelőleg jártam el!

Még egy rövid mentegetőzés. Azt is most hallom, hogy a segély elosztásnál is vádoltatom részre hajtással, igazságtalansággal, hogy ti. két testvérem részére is jutattam, az egyiknek, legtöbbit a kerületben, ti. 12000 magyar koronát (– 2000 cseh korona), a másiknak 6000 magyar koronát. Igaz, de az elsőnek 12 gyermeke van s két év óta mozdulni nem tudó élőhalott felesége s tetemes adóssága, a másiknak tisztos szegénysége s még 2 tanuló gyermeke s a harmadikat is segélyeznie kell. – (Ugyanakkor a komáromi lelkész 8000 koronát, a pozsonyi lelkész ugyancsak 8000 koronát kapott.) Ne adja Isten senkinek, még ellenségemnek sem kívánom, hogy úgy szoruljon rá s úgy érdemelje meg a segélyt, mint a nagy segélyben részesült testvér: mert az már a nyomor s égbekiáltó gyötrelmem és szenvedés, de hát calumnari audacter!! – Bocsáss meg nekik Atyám, mert nem tudják, mit cselekesznek; nekem pedig azok bocsássanak meg, kiknek figyelmét fárasztottam e sorokkal, melyeket a magam és családom becsülete, tisztessége kényszerített megírnom jogos önvédelmemre . . .

Egyébként, hogy milyen szellemben és irányban vezettem a rámbizottakat, mutatja talán az általam készített s Rimaszombatban elfogadott memorandum, melynek nyomán készült a részletes benyújtott memorandum is, melyet az összes magyar nemzetgyűlési képviselők helyeseltek s magukévá tettek.

Alsószece, 1921. március 31. Patay Károly, püspökhelyettes

SZRKE KL Komárom, KEL, e. l. 1921. Eredeti magyar nyelvű nyomtatott irat.

19.

1921. április 6., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusa protestáns ügyekkel megbízott hivatalnok, Ján Šimkovič válasza a szlovenszkói református egyház emlékiratára. A válaszban közli azokat a feltételeit, amelyek teljesítésülése esetén a kormányzat hajlandó a református egyház számára vallásszabadságot és a többi egyházzal való egyenlőséget biztosítani.

April 6, 1921, Bratislava

The answer of Ján Šimkovič, the state official of the Protestant matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, for the memorandum of the Slovak Reformed Church. In the answer, he announces those conditions which, if fulfilled, the government would be willing to assure religious freedom and equality for the Reformed Church.

A Czinke István úr és társai, mint a püspöki illetőleg kerületi főgondnoki hivatalok ideiglenes adminisztrátorai által képviselt szlovenszkói református egyháznak 1920. december 21. Koscicén, 1921. január 28-án Komárnóban keltezett, 1921. március 2-án 509. sz. iktatott emlékiratára⁶³ vonatkozólag újólág hangsúlyozom azt, amit a Szlovenszkó közigazgatásával megbízott teljhatalmú minisztérium 1919 óta ismételtelen hangsúlyozott, hogy a Csehszlovák Köztársaság kormánya a szlovenszkói református egyház számára biztosítja:

1. Teljes egyenlőséget és viszonzóságot a többi egyházakkal, és tisztán az egyházi élet területén mindazokat az autonóm jogokat, amelyek számára a volt Magyar Királyság alatt országos törvényekben biztosítva voltak.

2. Teljes vallás- és kultuszszabadságot, azzal a hozzáadással, hogy a szlovenszkói református egyház tisztáninenni kerületében megszervezendő a szlovák esperesség, és abban, valamint esetleg más esperességekben is, ahol ennek szüksége mutatkozik, minden rendű istentisztelet a tiszta szlovák egyházakban tisztán szlovák nyelven végeztessék. A vegyes szlovák–magyar gyülekezetekben csak oly lelkészek bocsáthatók választás alá, akik teljesen bírják a szlovák és a magyar nyelvet, s ezekben a gyülekezetekben úgy a szlovák, mint a magyar hívek számára külön-külön rendes vasárnapi

---

63 Lásd kötetünk 3. sz. dokumentumát.

és ünnepi istentiszteletek tartandók, mindkét nyelven évenként oly számban, amely a hívek lélekszamarányának megfelel. A kauzális funkciókat azonban végezze a lelkész minden hívének és családjának, annak anyanyelvén.

3. Autonóm egyházi törvényhozást, aminél azonban érintetlenül marad a legfőbb felügyeleti jog, a *ius supremae inspectionis*.⁶⁴

4. Szabad lelkészválasztást, egyházi kanonikus és világi törvények korlátain belül.

5. Ami a református teológiai ifjúság nevelését és tanulmányait illeti, a teljhatalmú miniszter ragaszkodik ahhoz az álláspontjához, melyet 1920. december 19-én keltezett, s Czinke István úrnak, a rimavská sobotai püspöki hivatal adminisztrátorának küldött leiratának d. pontja alatt kifejezett, nevezetesen ahhoz az állásponthoz, hogy: a Csehszlovák Köztársaságban csak az lehet a református egyház lelkészévé, aki annak területén elvégezte a VIII. gimnáziumi osztályt az érettségivel, elvégezte Szlovenszón a teológiai akadémia 8 szemeszterét, letette az előirt vizsgákat s az illetékes püspök által lelkésszé avatott fel. E célra fog szolgálni a szlovenszói ágostai hitvallású evangélikus egyházzal közös teológiai akadémia, később egyetemi fakultás. A református egyház lelkészeinek a Csehszlovák Köztársasággal s a református egyház szlovák híveivel szemben tanúsított lojális magatartásától fog később függeni a külföldi protestáns főiskolák szabad látogatása.

6. A hivatalos érintkezés nyelvét a másnyelvű nemzeti kisebbségekkel országos törvény szabályozza.

7. Ami a református egyházzal szemben esetleg elkövetett sérelmeket illeti, az egyház és intézményei a törvény védelme alatt állnak. Esetleges szabálytalanságokat előterjesztett panasz s ahhoz csatolt bizonyítékok alapján az illetékes hatóság orvosolja.

8. A Csehszlovák Köztársaság kormánya a református egyház lelkészeinek és intézményeinek biztosította mindazokat a segélyeket, amelyeket a volt Magyar Királyság kormánya folyósított. Hogy a református egyház lelkészei és intézményei mind a mai napig nem kapták meg igényelt segélyeiket, azért kizárólag azokra háramlik a felelősség – s ezeket vonja is felelősségre a református közlekedési kar –, akik eddig megakadályozták a szlovenszói református egyház habár csak átmeneti megszervezését is, mert, ha a szlovenszói református egyháznak nem voltak meg a képviselői, a kormánynak nem volt kivel tárgyalnia, és nem volt kivel döntéseit közölnie.

A Csehszlovák Köztársaság kormánya bizonyos pauszál összegeket felvett költ-

---

⁶⁴ Az állam főfelügyeleti jogát jelenti az egyház fölött, amely II. Lipót 1790. évi XXVI. törvénycikkéből ered.

ségvetésébe az 1919. és 1920. évekre is, úgy szintén az 1921. évre is felvett mintegy 2 175 000 Kč-t, csak a szlovenszkói református egyház rendes és rendkívüli szükségleteinek fedezésére, a Podkarpatská Ruson kívül. Hogyha a református egyház nem teljesíti azokat a feltételeket, amelyeket a Csehszlovák Köztársaság kormánya vele szemben felállított, s nem lesznek számára utalhatók ezek a segélyek ez év folyamán sem, el fognak azok veszni 1921. december 31-vel, mint igénybe nem vett hitel, az országos törvény értelmében, az állampénztár javára, amint az az 1919. és 1920. évben előirányzott hitellel is történt. Podkarpatská Rus, mint a Csehszlovák Köztársaság autonóm része, követeli, hogy a Podkarpatská Rus területén levő gyülekezetek külön egyházzá szervezkedjenek meg, amelyiknek aztán ezen terület politikai kormányzósága fogja fizetni a biztosított segélyeket, úgy, amint ezt teszi két Ágostai hitvallású evangélikus egyházközséggel Užhorodon⁶⁵ és Nový Klenovcon,⁶⁶ amelyek annak területén vannak.

Az államsegélyek folyósításának feltételei:

1. Hogy a református egyház autonómikusan megszervezkedjék, az új zsinati törvények alapján mint önálló, a magyarországi református egyháztól teljesen független Szlovenszkói Református Egyház, aminek keresztülvitelét már megígérte.

2. Hogy lelkészei és gondnokai az egyházi közigazgatás minden fokozatán legyenek a hűség esküt a Csehszlovák Köztársaság iránt.

3. Hogy a tiszáninneri egyházkerületben külön szlovák református esperesség megszerveztessék.

4. Az iskolákra vonatkozólag az iskolaügy és nemzeti művelődés minisztériuma a maga álláspontját a következőkben juttatta kifejezésre: Ha a református egyház megszervezkedik mint szlovenszkói önálló egyház Magyarországtól való minden függés nélkül, iskoláinak és tanítóinak, meg lesznek mindazon autonóm jogaik, amelyek meg vannak a törvények és törvényes rendeletek korlátai között a többi egyházaknak is a Csehszlovák Köztársaság területén.

Miniszter helyett: Ján Šimkovic kormánytanácsos

Fordítás hitelül: Stunda

TiREL. Püspöki iratok, Felvidék, 50. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

Közlő: Réz László (szerk): A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület

65 Ungvár, ma település Ukrajnában.

66 Újklenóc, ma község Ukrajnában.

1921. évi június hó 14-ik napján, Ótátrafüreden tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Nagykapos, 1921, pp. 71–73.

20.

1921. május 7., Rimaszombat

A Dunáninnyi és a Tiszáninnyi Református Egyházkerület képviselőiből alakult közös bizottság rimaszombati ülésnek jegyzőkönyve, amelyben a Csehszlovákiába került református egyháztestek közötti jogviszony rendezését tárgyalják.

May 7, 1921, Rimavská Sobota

The proceedings of the meeting in Rimavská Sobota of the joint committee formed of the representatives of the Cisdanubian and Cistibiscan Reformed Church Districts, in which they discuss the settling of the legal issues concerning the church bodies which got annexed to Czechoslovakia.

Felvétetett Rimaszombaton 1921. május 7-én, a Kassán 1920. december 21-én tartott szlovenszkói tiszáninnyi egyházkerületi közgyűlés és a dunáninnyi 1921. január 28-án Komáromban tartott egyházkerületi közgyűlés által a Csehszlovák állam és az annak területébe bekebelezett református egyházak közötti jogviszony rendezésére kiküldött bizottság ülésén.

Jelen voltak:

Czinke István szlovenszkói tiszáninnyi református püspök és Lukács Géza egyházkerületi főgondnok kettős elnöklete alatt: a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerületből Idrányi Barna, Péter Mihály egyházkerületi papi, Bornemisza Elemér, Szalay László világi tanácsbírák. A Szlovenszkói Dunáninnyi Református Egyházkerületből Patay Károly esperes helyettes adminisztrátor püspök, Szilassy Béla egyházkerületi főgondnok, Tóth Kálmán komáromi esperes, Csekey Dávid egyházkerületi papi és Süteő István világi tanácsbírák.

1. Czinke István püspök szívből származó szavakkal üdvözlöi a tagokat, akiknek legnagyobb része sok fáradságok árán jelenhetett meg emez ülésünkön. Jelenti, hogy azon memorandumra, melyet a két egyházkerület a köztársaság elnökéhez, a minisztériumhoz és Szlovenszko teljhatalmú miniszteréhez annak idején eljuttatott, amely az ide bekebelezett református egyházak kívánságait s fejlődésének jogos feltételeit

és garanciáit foglalja magában, a napokban Szlovenszko teljhatalmú miniszterétől válasz érkezett. E tárgyban való tanácskozásra hívta össze a bizottságot. Ezek után a jegyzőkönyv vezetésére Péter Mihály egyházkerületi tanácsbírók kéri fel, hitelesítő bizottsági tagokul az Elnökség mellett Patay Károlyt és Péter Mihályt. Ezzel az ülést megnyitja.

2. Olvastatott Szlovenszko teljhatalmú miniszterének a szlovenszko református egyház püspökségi adminisztrátoraihoz Kassán és Szecsén⁶⁷, 751 szám alatt érkezett leirata, melyre vonatkozólag a bizottság egyhangúlag a következő véleményét fejezi ki:

A válasz 1. és 2. pontjában hangoztatott ama kijelentését a teljhatalmú miniszter úrnak, hogy a köztársaság kormánya a szlovenszko református egyház számára teljes egyenlőséget és viszonyosságot biztosít a többi egyházakkal és hogy biztosítja az egyháznak mindazon autonóm jogokat, melyek számára a volt magyar királyság alatt országos törvényekben biztosítva voltak, továbbá, hogy teljes vallás és kultusz szabadságot ígér egyházunknak: a bizottságot örömmel tölti el, de másfelől aggodalommal kénytelen megállapítani a bizottság, hogy az itt hangoztatott elvi kijelentések a leirat többi pontjaiban közölt konkrét feltételekkel a legmeregvebb ellentétben vannak, amelyet a bizottság a leirat egyes pontjainak részletes tárgyalása folyamán kíván fölmutatni.

3. Ezután kezdetét veszi a leirat részletes tárgyalása, amelynél az 1. pontra vonatkozólag a bizottság egyhangúlag a következőket állapítja meg:

A leirat, míg teljes egyenlőséget és viszonyosságot biztosít a többi egyházakkal, addig másfelől tisztán csak az egyházi élet területén ígéri megadni mindazon jogokat; amelyek számára a volt magyar királyság területén biztosítva voltak. E kifejezést kénytelen a bizottság aggodalommal fogadni s ha a minisztérium eme szavak alatt azt érti, hogy autonóm jogaink az iskoláinkra ki nem terjednének, ez ellen tiltakozik s hangsúlyozza, hogy a volt magyar területen a reformáció kezdete óta református egyházunkban iskoláink mindenestől fogva elválaszthatatlanul az egyház testéhez tartoztak, emez összetartozandóságot mind a vallásszabadság harcok, mind a békés úton létrejött törvények mindenkor biztosították; felkéri azért a miniszter urat, hogy eme kifejezést akképpen módosítani szíveskedjék, miszerint az egyház és az azzal egy testet képező mindennemű iskoláink területén mindazon autonóm jogokat stb., annál inkább biztosítja, mert az Entente és Csehszlovákia között 1919.

---

67 Alsószecse, a barsi egyházmegye esperesi hivatala.

évi szeptember hó 19-én létrejött szerződés I. fejezetének 8 és 9 §-a világosan a következőket mondja: „Azok a csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, jogilag és ténylegesen ugyanazon bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi csehszlovák állampolgárok. Nevezetesen jogukban van saját költségükön jótékonyági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat, vagy más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni és azokra felügyelni azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket szabadon használják és vallásukat szabadon gyakorolják”. (8 §.)

„Olyan városokban és kerületekben (községekben), ahol nem cseh nyelvű csehszlovák állampolgárok jelentékeny arányban laknak, a csehszlovák kormány a közoktatásügy terén megfelelő könnyítéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily csehszlovák állampolgárok gyermekeiket saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza a Csehszlovák kormányt abban, hogy a cseh nyelv oktatását kötelezővé tegye. Azokban a városokban és kerületekben (községekben), ahol jelentékeny arányban laknak oly csehszlovák állampolgárok, akik faji, vallási, vagy nyelvi kisebbséghez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek élvezéséből és felhasználásából, amelyek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási, vagy jótékonyági célokra fordíthatnak” (9 §) amely utolsó mondatból az is látszik tehát, hogy az iskoláknak és tanítóknak nyújtott államsegély sem korlátozza a kisebbségek iskoláinak szabad fejlesztését.

4. A leirat második pontjára vonatkozólag a bizottság egyhangúlag a következőkben állapodott meg:

E pont 1. részében hangsúlyozott teljes vallás és kultusz szabadság, kifejezés és e pont további részében konkretizált feltételek között merev ellenmondást lát a bizottság, midőn egyfelől imperative kimondja, hogy a szlovenszkói református egyház tiszáninneri kerületében megszervezendő a szlovák esperesség és abban, valamint más esperességekben is, a hol ennek szüksége mutatkozik minden rendű istentisztelet a szlovák egyházakban tisztán szlovák nyelven végeztessék. Bizottság már a memorandumban foglaltakhoz képest semmiképpen sem gátolja azt, ha a tiszta szlovák gyülekezetekből egy szlovák esperesség szerveztetik, de kiemeli, hogy a „megszervezendő” szó egyházi törvényeinkkel merő ellentétben van, amennyiben református egyházunk tanítása szerint minden jog forrása a gyülekezet s egyházi törvényeinkkel is egyezőleg egy esperesség szervezése a gyülekezetekből indulhat

ki. De az ígért vallás és kultusz szabadsággal, illetőleg a szabad lelkész választással ellentétben állónak tartja a bizottság eme kifejezést is. „A vegyes szlovák–magyar gyülekezetekben csak oly lelkészek bocsáthatók választás alá a kik teljesen bírják a szlovák és magyar nyelvet, holott református egyházunk a magyar állam égisze alatt korlátlan szabad lelkészválasztási jogot élvezett. Aggodalommal olvassa és a vallás és kultusz szabadsággal össze nem férőnek jelenti ki a bizottság a következő kifejezéseket is s „ezekben a gyülekezetekben úgy a szlovák, mint a magyar hívek számára külön-külön rendes vasárnapi és ünnepi istentiszteletek tartandók mindkét nyelven évenként oly számban, mely a hívek lélekszám arányának megfelel” és pedig azért, mert ezt beleavatkozásnak tekinti református egyházunk belső ügyeibe, amennyiben az istentiszteletek rendjét, számát, nyelvét megállapítani maguknak a presbitériumoknak áll jogában. Végül Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró felkéri a bizottság, hogy a szlovák kálvinista kérdést minden részletében felölelő memorandumot készítsen, hogy a bizottság azt eme jegyzőkönyvvel kapcsolatban a teljhatalmú Miniszter elé juttathassa. (Lásd a mellékletben)

5. A 3. pontra vonatkozólag kimondja a bizottság, hogy azt teljes egészében helyesli és elfogadja.

6. A 4. pontot hasonlóképen helyesli, hangsúlyozza azonban, hogy a szabad lelkészválasztásnak a 2.-ik pontban felállított korlátait az itt közölt elvi kijelentéssel összhangban állónak nem tartja,

7. Az 5. pont tárgyalásánál a bizottság a következőket mondja ki:

A leirat ama pontja: „A papnevelés céljaira fog szolgálni a szlovenszkói ágostai hitvallású evangélikus egyházzal közös teológiai akadémia, később egyetemi fakultás” bizottságunk határozottan elutasítja. A református egyház közös teológiai fakultásban nem kíván lenni semmi más felekezettel, hanem a békeszerződésben biztosított jogánál fogva egy önálló magyar nyelvű teológiai fakultást kíván fenntartani, kéri azért a minisztert, hogy addig is, míg e szervezéssel elkészülhet, engedje meg a szlovenszkói református egyházaknak, hogy a szükséghez képest külföldről hozathassanak magoknak lelkészeket. E kérését a bizottság azzal támogatja, hogy egyetlen művelt államban sincsenek a hívek elzárva attól, hogy bárhol tanult lelkészjelölteket alkalmazzanak magoknak lelkészekül s Szlovenszkoiban épen az ágostai evangélikus egyház az, melynek papjai a legnagyobb mértékben látogatták a külföldi iskolákat s az ilyen lelkészjelöltek szabadon alkalmazása elé a volt magyar királyság soha semmiféle gátat nem vetett, sőt azt a civilizáció és a tanszabadság egyik legfőbb

biztosítékának tekintette. A leirat ama további pontját, hogy a „református egyház lelkészeinek a református egyház szlovák híveivel szemben tanúsított magatartásától fog később függeni a külföldi protestáns iskolák szabad látogatása”, bizottságunk, mint az ilyen egyházakban szolgáló lelkészekre, de magára az egyházi felügyeletre is sértőt ezennel visszautasítja, amennyiben a lelképásztorok bármely nyelvű híveikkel szemben is egyforma bánásmódot szoktak tanúsítani és tanúsítanak is, ennek áthágása ellenkeznie a lelképásztori prudentiával, letett esküjükkal és fegyelmi eljárást vonna maga után.

8. A 6. pontra vonatkozólag a bizottság a következőket mondja ki:

Szlovenszkói református egyházunk csekély kivétellel, majdnem egészében magyar ajkúakból állván, a kisebbséget illető békeszerződés nyújtotta ama jogainkhoz, hogy hatóságaink egymás között és viszont mint kisebbség az állammal vagy annak hatóságaival, s azok mivelünk magyarul levelezzenek, ragaszkodunk. Ezt különben az ügykezelés zavartalan menete szempontjából is szükségesnek tartjuk.

9. A 7. pontra vonatkozólag a bizottság a következőket mondja ki:

Köszönettel tudomásul veszi a bizottság, hogy a református egyházzal szemben elkövetett sérelmek, amennyiben az egyház és intézményei a törvény védelme alatt állanak, az előterjesztett panasz és az ahhoz csatolt bizonyítékok alapján az illetékes hatóság útján fognak orvosoltni, megjelölni kívánja azonban a bizottság, hogy eme hatóság, miként a volt magyar királyság területén is, – a minisztérium legyen akihez a panaszok az illetékes püspök útján terjesztessenek fel.

10. A leirat 8. pontjára vonatkozólag, mint amelyik kimondja, hogy a kormány a református egyház lelkészeinek és intézményeinek biztosítja mindazokat a segélyeket, amelyeket a volt magyar királyság kormánya folyósított s hogy a református egyház lelkészei és intézményei mind e mai napig meg nem kapták az igényelt segélyeket, azért kizárólag azokra hármlik a felelősség, – s ezeket vonja is felelősségre a közlelkészi kar, – akik eddig megakadályozták a szlovenszkói református egyház – habár átmeneti – megszervezését is, továbbá, hogy bizonyos pauszál összegek fel voltak véve az 1919–20 évekre is, 1921. is fel van véve 2 175 000 korona. Ámha a református egyház nem teljesítené az előírt feltételeket, a kormány nem folyósíthatja s az 1921. évi éppúgy el fog veszni december 31-én, mint az az 1919–20 évi hitellel is történt, – bizottság a következőket mondja ki:

Bizottságunk a leirat eme részét egész terjedelmében megütközéssel fogadja, mert fel nem foghatja, hogy a református egyház vezetői mikor és miképp akadá-

lyozták meg azt, hogy a lelkészek az őket jogosan megillető segélyeiket meg nem kapták. Ezért bizottságunk ide iktatja Šimkovič János kormánytanácsos úrnak Dr. Révész Kálmán püspök úrhoz intézett, s Bratislaván 1919 október 23-án kelt levelének azon részét, mely e tárgyra vonatkozik: „Ami még a református egyház intézményei, tisztviselői, hivatalnokai és alkalmazottai állami segélyét illeti a Csehszlovák Köztársaság kormánya a református egyháznak ugyanazokat a segélyeket biztosítja, amelyeket a volt magyar állam megadott s amelyeket az ágostai hitvallású evangélikus egyház számára is biztosított. A kedélyek megnyugtatósára közlöm, hogy ezeket a segélyeket a költségvetésbe felvettem, úgy az ágostai hitvallású evangélikus, mint a református egyház számára, de természetesen, hogy minden egyházi tisztviselőnek és hivatalnoknak le kell tennie a hűségi fogadalmat a Csehszlovák Köztársaságra.”

S midőn e tárgyban dr. Révész Kálmán püspök november 3-án ismét felterjesztéssel élt, s azt a kérését fejezte ki, hogy a lelkészek csak a békeszerződés ratifikálása után tehessek le a hűségi fogadalmat, ecsetelve az őket ért fájdalmat az egyházuk kettészakítása miatt, a kormánytanácsos 1919, november 13-án kelt levelében ezt méltányolta, s e tárgyra vonatkozólag a következő válasszal élt: „A Csehszlovák Köztársaság kormánya biztosítja az önök összes autonóm jogait egyházi és iskolai téren, amint az előző 1919. október 23-án 1904/b. sz. kelt leiratomban is körvonalaztam, az egyháznak és iskolának nyújtja mindazokat a segélyeket, amelyeket a volt magyar kir. kormánya is megadott.”

„És jóllehet ezeket a segélyeket jog és igazság szerint csak attól a naptól kezdődőleg kellene kifizetni, amelyen a református lelkészi kar leteszi a Csehszlovák Köztársaság iránti hűségi esküjét: mégis, hogy az egyes lelkészi családok szűkös helyzete részben addig is enyhíttessék, mindegyiknek az illetékes adóhivatalnál Főtisztelendőségednek kifejezett kívánsága szerint, ki lesz utalva a volt magyar törvényes kormány által utalványozott családi segély visszamenőleg azokra a hónapokra is, amelyekre ezt a segélyt nem kapták meg, csak kérem az illető lelkészeknek eddigi rendeletek értelmében felszerelt kérvényeit összegyűjteni, hitelesíteni és ide felterjeszteni, viszont azonban a kormány elvárja a református egyház vezető körei és hívei részéről a teljes lojális magatartást a békeszerződés ratifikálásáig.” Az ezután következő püspökök a kérdési folytonosan napirenden tartották, midőn a békeszerződés ratifikálása után a szervezkedésre felszólítottak, annak eleget is tettek. Előbb pedig azért nem szervezkedhettek, mert a statárium alatt a gyülekezés és a véleménynyilvánítás nem volt szabad. Azért bizottságunk határozottan visszautasítja a leirat

ama kifejezését, hogy az államsegély kiutalása a vezetők miatt nem történt meg, ami ha a valóságnak megfelelően, alkalmas izgató anyagnak bizonyulna a közlelkészi kar részéről a hivatalos hatóságokkal szemben. Ennek folytán bizottságunk tiltakozik az ellen, hogy ily kifogások alapján a lelkészi kartól az államsegély megvonassék s kéri a minisztert, hogy az a megszállás első napjától fogva utaltassák ki, mind a lelkészek, mind az egyházi intézmények részére, mert a békeszerződés szerint is a Csehszlovák állam, mint utódállam, az előző állam minden terhét köteles volt átvenni.

11. Az államsegély folyósításának feltételeiként közölt amaz 1. számú pontra, hogy a református egyház autonomikusan megszervezkedik, az új zsinati törvények alapján, mint önálló a magyarországi református egyháztól független szlovenszkói Református Egyház, a minek keresztülvitelét már megígérte; bizottságunk kimondja:

hogy bár e szervezkedést teljes erejéből meg is kezdette, mindamelltt tiltakozik az ellen, hogy az államsegély kiutalása ettől a hosszabb időt igénybe vevő eljárástól tétessék függővé, vagy addig halogattassék, hanem kéri a minisztert annak sürgős folyósítására.

12. Ugyanezen rész 2. pontjára, hogy a lelkészek és gondnokok a közigazgatás minden fokozatán letegyék a hűségi esküt a Csehszlovák Köztársaság iránt, bizottságunk kimondja:

hogy bár eme fogadalom letételétől nem vonakodik, mindamelltt óvást emel az ellen, hogy az említett államsegély eme fogadalom lebonyolításáig halogattassék.

13. Ugyanezen rész 3. pontjában közölt ama feltételre vonatkozólag, hogy a tiszáninenni egyházkerületbe külön szlovák esperesség állítsák, bizottságunk szintén azon álláspontot foglalja el, mint a 10 és 11 szám határozatában.

14. Ugyanezen rész 4. pontjában az iskolákra vonatkozó ama feltételre vonatkozólag, hogy: „Ha a református egyház megszervezkedik, mint szlovenszkói önálló egyház, Magyarországtól való minden függés nélkül, iskoláinak és tanítóinak meglesznek mindazon autonóm jogaik, melyek megvannak a törvények és törvényes rendeletek korlátai között a többi egyházaknak is a Csehszlovák Köztársaság területén, bizottságunk megjegyzi, hogy a volt magyar királyság területén a református egyházunk iskoláinak és tanítóinak a többi egyházaktól függetlenül megvoltak a jogaik az egyházunk autonóm keretein belül. Eme jogainkhoz ezután is feltétlenül ragaszkodunk, annál is inkább, mert azokat számunkra a békeszerződés 8 és 9 §-ai minden feltétel nélkül biztosítják.

15. A miniszteri válasz felett tartott tanácskozást követő folytatólagos ülésen,

püspök úr sajnálkozással említi, hogy a miként a bizottság is láthatta, memorandumunk legtöbb pontját a Miniszter hallgatással mellőzte, azért mostan már egyházunkon van a sor, hogy minden erejének összeszedésével megszervezze azokat a kulturális és közhasznú intézményeket amelyek egyházunk létét és jövő fejlődését biztosítják. Szükségessé vált ugyanis lelkész- tanítóképző, középfokú fiú- leányiskolák felállítása.

Bizottság fájdalmasan veszi tudomásul, hogy a miniszter a memorandumunkban ez irányban felsorolt kívánságainkat fegyelemre nem méltatta, másfelől a püspök úr által megjelölt intézmények felállítását maga is sürgős szükségnek tekinti, felkéri azért az elnökséget, méltóztassék a nagyobb és tehetősebb gyülekezetekhez egy felhívást intézni, hogy tekintve ezen az egyházunk létevel szoros összefüggésében lévő kérdést, tegyék vizsgálat tárgyává, hogy saját vagyonukból mit áldozhatnak e szent célokra, esetleg minő helyiséget tudnának felajánlani.

16. Patay Károly szlovenszkói dunáninneni adminisztrátor püspök előterjeszti Kovács Alajos és Végh István tanítók azon ajánlatát, hogy tekintettel arra, miszerint magyar református jellegű népiskoláink nélkülözik a szükséges tankönyveket, az ily könyvek készítésére szívesen vállalkoznak, amelyek az approbatio után egyházkerületeink iskoláiba bevezettetnének. Bizottságunk az ajánlatot örömmel fogadja s mindent elkövet, hogy az ily irányú érdemes munkák iskoláinkban használatba vétessenek.

17. A teljhatalmú miniszter felhívta püspök urat, hogy miután az az albizottság, amely a magyar kormány képviselőivel Szlovenszkrét illető közös gazdasági kérdésekről tárgyalni fog, már ki van nevezve és miután a tárgyalások egyik pontját fogja alkotni a közös egyházi alapoknak igazságos elosztása a magyarországi és szlovenszkói egyházak között, ezért a nevezett albizottság elnöksége kívánja a szlovenszkói református egyház igényeinek részletes kimutatását amelyeknek vagyona, alapjai a kettészakadás folytán Magyarországon vannak, egészben vagy részben. Ugyancsak a kettészakadt esperességek és kerületek e nemű igényeinek részletes kimutatását, hogy azokból tisztán és világosan lássék, hogy a legkisebb részletig mire és mily mértékben van a szlovenszkói református egyháznak igénye a volt Magyarországi Egyetemes Református Egyházzal szemben.

Bizottságunk a maga igényeinek likvidálását a Magyarországi Református Egyházzal szemben belkörüleg testvéri egyetértéssel kívánja elintézni.

18. Püspök bemutatja Idrányi Barna egyházkerületi tanácsbíró számadását, mely szerint a magyarországi református egyházzal való felszámolás alkalmával a következő címeken és összegekben támaszthatunk igényjogosultságot, úgymint:

1. Országos közalapról	200 000 korona
2. Lelkészi nyugdíjintézetből	533 333, 34 fillér
3. Közigazgatási alapról	305 226, 66 fillér
4. Egyházi adóalapról	2 356 640 fillér
Összesen:	3 395 200 kor. – fillér

Tudomásul vették.

19. Püspök úr előterjeszti, hogy a Kassán tartott egyházkerületi közgyűlés határozatához képest körlevelet intézett a gyülekezetekhez az egyházi épületek tűzkár biztosítási díjtételeinek felemelése tárgyában. Az erre vonatkozó felhívásnak azonban még nem volt meg a kellő fogantatja s az esperesek közül némelyek be nem adták az adatokat arra való hivatkozással, hogy némely egyház még be nem küldte, ezért erre várván, együtt akarja beadni. Püspök úr ugyan figyelmeztette őket, hogy ne várjanak a késedelmezők után, hogy abból a többiekre nézve kár ne háramoljon. Előadja végül, hogy a Főnix biztosító társaság egy a Fonciernél⁶⁸ kedvezőbb ajánlatot adott be. Felemlíti püspök úr azt is, hogy a közigazgatással együtt jár a tetemes költség s azoknak nincs fedezete.

Bizottság felkéri püspök urat, hogy a Főnix ajánlatát várja be, az általa beterjesztett ajánlatot küldje el Idrányi Barna egyházkerületi tanácsbírónak, aki felkérheti, hogy kezében a Főnix ajánlatával a Foncierrel a további tárgyalásokat vegye fel és igyekezzék nála bizonyos előnyöket megszerezni. Ennek megtörténte után a társulattól nyerendő részesedési összegből a közigazgatási költségek, illetve a püspök úr tiszteletdíja is fedezhető volna, melyet a bizottság évi 60 000 koronában kíván megállapítani, s mivel végül a dunántúli egyházkerületben is most van folyamatban a tűzkárbiztosítás ügyének rendezése az egyházkerület felkérheti, hogy addig míg ez a Foncierrel való tárgyalás befejeztetik, a Duna Biztosító Társulattal való tárgyalást függesztenék fel.

20. Kassán tartott egyházkerületi közgyűlésünkől már felterjesztéssel éltünk a minisztériumhoz abban az irányban, hogy a viszonsóság elvéből kifolyólag a minisztériumban egy református ügyosztály szerveztessék s annak élére szlovákul is tudó

---

68 Fonciére Általános Biztosító Intézet.

született magyar ember alkalmaztassék. Felterjesztésünknek azonban idáig semmi sikere sem volt.

Bizottságunk ez irányban újabb felterjesztéssel fordul minisztériumhoz, hogy az egyenlőség és viszonyosság elvéből kifolyólag egyházkerületünk eme kérését a megoldásra váró református ügyek nagy száma miatt is mentől gyorsabban elintézni méltóztassék, amidőn is egyházkerületünk minden tekintetben alkalmas egyén alkalmazását javaslatba fogja hozni.

21. Püspök úr előterjeszti a losonci és rimaszombati református egyházak azon kérését, mely szerint az előbbi beszűntetett 4 osztályú, az utóbbi elvett 8 osztályú gimnáziumának visszaadását sürgeti. E kérésük támogatására egyházkerületeink erkölcsei támogatásához is folyamodik.

Bizottságunk a losonci és rimaszombati egyházak eme kérését teljes lélekkel magáévá teszi. Mindkét gimnáziumunk egyházkerületeink féltve őrzött kincsei voltak, melyeket nagy áldozatok árán is fenntartani szükségesnek tartottunk. Miután jelenleg nemzeti kulturális és egyházi szempontból ezek fenntartása még inkább szükségessé vált, arra kéri bizottságunk a minisztériumot, hogy a fentiekre való tekintetből egyházkerületeink eme jogos kérése elől ne zárkózzék el, hogy ez intézetek mielőbb megnyithatók s rendeltetésüknek átadhatók legyenek.

22. Püspök úr előterjeszti, hogy a szervezkedés szempontjából szükségessé válik a konvent megalakítása, erre nézve azon javaslatot teszi, hogy a tiszáninneni, dunáninneni és ruszinszkói egyházkerületekből alakított konvent a 3 püspök és 3 főgondnokon kívül álljon 8 tagból, melyek közül 2 papi és 2 világi tagot a tiszáninneni, 1 papi 1 világi tagot, a dunáninneni, 1 papi 1 világi tagot a ruszinszkói egyházkerület küldene ki, amely utóbbi egyházkerület bár Ruszinszkóban önállólag fog megszerveztetni, de konventileg és zsinatilag hozzánk akar csatlakozni.

Bizottságunk az előterjesztést magáévá teszi, ezt az egyházkerületre felküldi.

23. Patay Károly esperes a következő sérelmet terjeszti elő: Körmendy István hontvarsányi tanítót a minisztérium fegyelmi alá vonta. Az esperes az ügyben reklamációval élt, a melynek a minisztérium helyt adott, de azzal, hogy nevezett fizetését elvonták és azt csak oly feltétel mellett hajlandók folyósítani, ha Körmendy István jelenlegi helyét elhagyja s teljesen magyar egyházba választatja meg magát.

Bizottságunk emez eljárást egyházi törvényeinkbe és autonómiánkba ütközőnek tekinti s a sérelmek orvoslása iránt a teljhatalmú minisztériumhoz fordul.

24. Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró előadja, hogy a felsőzempléni egyházmegyében lévő bodzásújlaki egyház lelkészének Helmeczy Antalnak, aki egyúttal az ottani állami iskolában a vallást is tanítja, azon iskola tanítója kijelentette, hogy rendeletet kapott, miszerint a Helmeczy Antal vallástanítását ellenőrizze s e célból több alkalommal meg is jelent a vallástanítási órán. E tárgy a felsőzempléni egyházmegye Töketerebesén április hó 21-én tartott lelkészértekezleti közgyűlésén is előfordult, s az értekezlet a sérelmes ügyet egyházkerületünkhez kívánta terjeszteni.

Bizottságunk e sérelemről megütközéssel értesül, s ezt autonómiánkba ütközőnek tekinti s felkéri a Minisztert, hogy tartson e tárgyban vizsgálatot, s a túlkapást szigorúan büntesse meg.

25. Püspök előterjeszti, hogy a gömörmegei egyházi énekkarokat a közigazgatási hatóság beszüntette, dacára annak, hogy emez egyesületek nem politikai, hanem tisztán az egyház kebelében, az ének művelésére alakított egyesületek.

Bizottságunk felkéri a Miniszter urat, hogy a hatóságok eme sérelmes intézkedését a fenti indokból megváltoztatni méltóztassék.

26. Patay Károly esperes azon indítványát, hogy híveinkre 4–4 korona vettessék ki, amely eljárás folytán 250 000 református hívőt számítva a három egyházkerületben, egy millió koronát lehetne összehozni.

Bizottságunk az indítványt pártolólág az egyházkerületekre felterjeszti azzal a kéréssel, hogy tegyék ez indítványt magukévá, a mai körülmények között a kivitel nem is ütköznék leküzdhetetlen akadályokba, a rája eső összeget a lelkészek és előjárók lelkes felkarolása után mindenik egyház könnyen elő tudná teremteni, számítván arra, hogy az egész szegényekre eső összegek kifizetésére mindenütt akadnának lelkes és vagyonos egyháztagok. De különben is a külföldi protestáns hitsorsosok támogatására is csak úgy számíthatunk, ha magunk is életelt adunk magunkról, s jelét adjuk annak, hogy az élethez van jogunk, erőnk és akaratunk.

27. Patay Károly figyelmébe ajánlja a bizottságnak a Magyar Tanítók egyesületét, indítványozza, hogy az egyházmegyék az egyházkerületek és egyesek lépjenek bele pártoló tagokként. hogy ez által az Egyesület erős erkölcsi támasztékot nyerjen.

Bizottságunk az indítványt magáévá teszi és pártolólág az egyházkerülethez felterjeszti.

28. A losonci egyház nevében Sörös Béla lelkész a Nagy József féle 200 000 koronát kitevő alapítványát egy oly leánynövelde céljaira ajánlja fel, melyben a két egyházkerület lelkészeinek és tanítóinak leányai nyernének kiképztetést.

Bizottság az ajánlatot lelkes örömmel veszi s erről a további teendők végett az egyházkerületeknek jelentést tesz.

Jegyzetté Péter Mihály bizottsági jegyző.

Hitelesítjük:

Czinke István s. k. püspök, Lukács Géza s. k. egyházkerületi főgondnok.

Közli: Réz László (szerk.): A Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület 1921. évi június hó 14-ik napján, Ótátrafüreden tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Nagykapos, 1921, pp. 74–88.

21.

1921. május 12., Gálszécs

Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró memoranduma a teljhatalmú miniszternek, amelyben a tiszáninnyi és dunáninnyi egyházkerületek képviselőiből alakított közös bizottság részéről a szlovák egyházmegye felállításával kapcsolatban megfogalmazott fenntartásokat közli.

May 12, 1921, Sečovce

The memorandum of Mihály Péter, the church district council magistrate, to the all-powerful minister, in which he talks about his reservations about the establishment of the Slovak diocese as phrased by the committee set up of the representatives of the Cistibiscan and Cisdanubian Church Districts.

Miniszter úr a Szlovenszkóban lakó református lelkészek államsegélyi kiutalásának egyik feltételéül állította fel azt, hogy a tiszáninnyi egyházkerületben egy szlovák esperesség állításék fel. A memorandumunkra adott miniszteri válasszal a közös bizottsága a jelen év május hó 7-én Rimaszombatban tartott ülésében foglalkozván e leiratnak a szlovák egyházmegyét érintő részének tárgyalásával kapcsolatban eme közös bizottság engemet – mint aki e kérdést régóta tanulmányozom – bízott meg, hogy e tárgyról egy memorandumot írjak, mely a jegyzőkönyvhöz csatolván Miniszter Úr elé juttatható legyen. Midőn azért e feladatra vállalkoztam először is kifejtettem Miniszter Úr előtt a legteljesebb őszinteséggel, hogy engem a kérdés

tárgyalásánál semmiféle elfogultság nem vezérel, hanem tisztán szlovákajkú református híveink vallási érdeke, amelyet mi itt közlőről bizonyára jobban ismerünk, mint a távollévők. Mielőtt azonban a kérdés érdemi részére térnénk elő kell adnom azon aggodalmaimat, amelyek a kérdésnek a Miniszter Úr által követelt módon való elintézéséből származnak a melyet sehogy sem tudunk összeegyeztetni még mindig érvényben lévő egyházi törvényeinkkel.

Fennálló törvényeinkkel ellentétben állónak tartom azt, hogy a kormány a priori elfoglal álláspontot mikor egy szlovák egyházmegye felállítását követeli anélkül, hogy figyelemmel volna érvényes törvényeinkre, amelyek szerint ily irányban a kezdeményezés a gyülekezetek és egyházmegyék kezében van. Az első tc. 48. 49. §-a ugyanis azt mondja: „Több egyházköztségnek az egyházi közigazgatás, kormányzás és rendtartás céljából egy felsőbb hatósággá egyesülése alkotja az egyházmegyét. Az egyházmegyék mostani beosztása, törvényesnek tekintetik. Jövöre azonban minden változás vagy új egyházmegyék kialakítása az egyházmegyék indokolt előterjesztésére esetleg a közvetlen felsőbb hatóságot képező egyházkerületek kezdeményezésére az érdekelt egyházmegyék meghallgatása mellett az illető egyházkerület határozásával történik.” Ezek közül itt egyik nem történt meg hanem maga a kormány lépett fel mintegy parancsolólag s oly módon hogy a szlovák esperesség felállítását egyik fel-tételének jelenti annak, hogy minket szervezetteknek tekint, Ha ez nem figyelmen kívül hagyása autonómiánknak és egyházi törvényeinknek, akkor semmi sem az.

Továbbá csak a viszonyok nem ismeretéből vagy helytelen ismeretéből számíthatik egy szlovák egyházmegye felállításának a követelése és pedig következő okokból. Elfogulatlanul ítélve a dolgok Abaújban nincs egy szlovák református egyházunk sem. Felsőzemplénben van négy anyaegyház és néhány filia. Ungban szintén négy és néhány filia 4–5000 lélekkel.

Ezenkívül akad még néhány egyházunk melyben szórványosan vannak szlovákok. Már most el sem képzelhető miképp volna megszervezhető egy 8 anyaegyházból álló egyházmegye, először is a közigazgatás rendes ügyvele szempontjából: miképpen fedezhetné ezen 8 egyházból álló egyházmegye azokat a költségeket, amelyeket egy egyházmegye közigazgatása igényel, miképp állítatná fel tisztikarát mely egy egyházmegyében esperesből és gondnokokból papi és világi tanácsbírákból papi és világi jegyzőkből, ügyészből, pénztárnokból stb. áll.

Ha külön tót egyházmegye volna akkor az nem állna a magyarajkú egyházkerület igazgatása alatt nem is állhatna mert közigazgatási nyelve is szlovák lévén, az

egyházkerülettel magát meg nem érthetné. Hogy az a körülmény következne be, amit a kérdést mozgató szlovákok hangoztatnak is, hogy az egyházmegye a morvai cseh szuperintendens igazgatása alá tartoznék. De ekkor még nagyobb képtelenség jönne elő. Felmerülne elsősorban is az, hogy még Szlovákia nap-nap mellett mind jobban észrevehetőleg az önállóság felé tör, a többi egyházaknak pedig még csak gondolatukban sem fordul meg, hogy egyházilag a csehekkel keressenek kapcsolatot – addig a református egyházunk eme töredéke önállósága eljátszásának adná tanújelét. Ez tehát erős visszafelé való haladást jelentene. De tegyük fel, hogy e szerencsétlen körülmény csakugyan előállana mi következik akkor? Tudvalevőleg a cseh és a zempléni ungi ember és a cseh egymást teljességgel meg nem értik. Ezért a cseh szuperintendens nem értené a saját papjait és a híveket és fordítva. De folytassuk tovább. A mai papok kihalta vagy eltávozása után új papokra volna szükség. Kétségtelen dolog, hogy magyar papok, még ha tótul tudnának is eme tót egyházakba nem pályázhatnának, ezért cseh nemzetiségű papokat kellene alkalmazni. Ez estben már a szuperintendens megértené a saját papjait és megfordítva, de nem értenék meg a népet és a nép őket. Lehet, hogy eme törekvésnek az is a célja, hogy a saját anyanyelven bizonyos vallási fellendítést érjen el és lehet, hogy nagy számmal jelenének meg ezen célt szolgáló iratok. Csehország bizonyára gondoskodnék róla, de mit érne ha a nép azokat nem értené meg. Így eme tótajkú hívek vallásos öntudata nemhogy emelkednék, de határozottan hova tovább süllyedne s miután pedig erős római katolikus és görög katolikus felekezetek közé vannak ékelve, kevesével ezek zsákmányává válnának.

Ezekből tehát megállapítható, hogy azok, akik ezt a kérdést felszínre vetették és a szlovák egyházmegye felállítását sürgetik tulajdonkép a szlovákok vallási érdekei ellen cselekszenek. Egy eszme kergeti őket, kivenni a szlovákajkú reformátusokat a magyarajkú református egyházmegyéik kebeléből, hogy szerintük azok kezei közt el ne sorvadjanak, holott íme éppen így sorvadoznának el.

Már most az a kérdés mi csoda vallási nyelvi hátrányuk van a szlovákajkú reformátusoknak abból, hogy ők olya egyházmegyékben és egyházkerületekben élnek, ahol a többség magyar? Én, aki egyházi történetírással is foglalkozom, és miután szlovákajkú reformátusok által lakott vidéken élek kétségbevonhatatlanul történeti adatokkal tudom bizonyítani, hogy mostani szlovákajkú reformátusaink legnagyobb része magyar eredetű és a 18. század elején elszlovákosodott. E vidék reformátora ugyanis Gálszécsi István irodalmilag is ismertetett nagy egyéniség vala. Ha e vidéken

szlávajkú reformátusok éltek volna azon reformátori elv alapján, hogy mindenkit a saját nyelvén kell az üdvösség forrásaihoz vezetni. Az irodalomtörténetből ismert és 1530-ban megjelent Énekes könyvét katekizmusát szlovák nyelven írta volna, vagy a magyar mellett szlovákul is. Ha mégis mindkét könyv magyarul jelent meg, ez csak azt bizonyítja, hogy e vidéken nem laktak akkor szlovák reformátusok. A későbbi idők nagy vallási üldözése és különösen a vegyes házasságok kapcsán amidőn a reformátusok jó része más nemzetiségűekkel kötött vegyes házasságot, a magyar faj türelme és az a körülmény, hogy más nemzetiségűek közé ékelve könnyen asszimilálódik, – oly helyzetet teremtett, hogy e kálvinisták kevesével elvesztették nyelvüket s szlovákká lettek, de, hogy magyarok voltak bizonyítja a legtöbbször magyar hangzású neve. Ez elszlávosodás egész folyamatát hosszasan tudnám bizonyítani, de ezt feleslegesnek tartom, azért is, mert mint a 18. században élt református vezetőink e kérdés felett napirendre tértek, úgy nekünk is azt kell tennünk. Ők ugyanis látva az adott helyzetet – 1735-től kezdve figyelembe véve a reformátori elvet, egymás után bocsátották közre oly iratokat, könyveket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy szlovákká lett híveiknek a saját nyelvükön ápolják a vallásos érzetet. Már miként említette 1735-től előbből szlovák református könyv megjelenéséről nem tud az irodalomtörténet, jelentek meg Imádságos, Énekeskönyvek, Ágendák stb. Ezt a hagyományt egyházkerületünk mind máig folyamatosan ápolta. Ha egy-egy szlovák könyv elfogyott azonnal gondoskodás történt annak ujjal való kiadásáról.

Egyházkerületünk ez ügyben mindig szabad utat engedett, hiszen éppen ő mondotta ki, hogy az Isten tiszteletek is a tótajkú egyházakban 2 vasárnapon tótul, 1 vasárnapon magyarul történjenek. Hogy magyarul is, az igazságos álláspont volt, hiszen legszlovákabb egyházainkban is vannak magyarok, miképp tiltotta volna be az ő nyelvükön való Istenige hirdetését? Azért jól felfogva, miképp eddig is ápolhatták nyelvüket tótajkú reformátusaink s gyarapodhattak vallásos érzésükben, úgy ez azután is megtörténhetik, ha tovább is kapcsolatban lesznek eddigi egyházmegyéjükkel, sőt ha az szükség úgy hozza magával úgy annak intenzívebb ápolása is lehetővé válhatik, az az egyházkerület intenciójával, mint a múltban nem ellenkezett úgy jövőben sem ellenkezhetik, így külön egyházmegyévé alakítására nincs szükség, hiszen tudtunkkal az evangélikus egyházmegyékben is vegyesen élnek együtt magyar és szlovák ajkú egyházak, s a közigazgatásban a többség nyelve az irányadó.

Egyházkerületünk fenhatósága s a magyar ajkú reformátusokkal egy-egy egyházmegyében való kapcsolat miatt egyetlen szlovák reformátusunk sem felejtette el a

nyelvét sőt a vallásos érzetben őszintén szólva megelőzték még a magyarajkú reformátusokat is, áldozatkézségük is magasabbnak is mondható a magyarajkú reformátusoknál ami minden esetre azt bizonyítja, hogy azon egyházkerület, egyházmegyék és magyarajkú, de később szlovákul is megtanult lelkészek vezetése alatt nem voltak rossz kezekben. Mi félünk, hogy ezen szlovákajkú de mégis hittestvéreink más vezetés alá kerülve nemcsak hitükben fogyatkoznak meg, de az előttük érhetetlen nyugati szláv vagy cseh nyelv hatása alatt nyelvöket is elfelejtik.

Ezek azok a röviden kifejtett indokok, melyek minket arra indítanak, hogy féltő aggodalommal nézünk Miniszter Úr felállított követelése elé. És azt hiszem, hogy ha szlovákajkú reformátusaink az eddigi keretekben megmaradnak, lehet utat és módot találni, hogy nyelvöket, vallásukat még intenzívebben ápolhassák, hiszen a kormány kezében van a legfőbb felügyeleti jog, melyet mi mindenkor tiszteletben fogunk tartani.

Egyébiránt, ha ez a kérdés alkotmányos úton bonyolítottatnék le vagyis ha magok a hívek kérdezhetnék meg, hogy , külön szlovák egyházmegyéknek vagy egyházkerületeknek az előtt mint az önrendelkezés nyilvánulása előtt tisztelettel meg kellene hajolni.

Ezek után mély tisztelettel vagyok

Miniszter Úrnak alázatos szolgája:

a közös bizottság nevében és megbízásából Péter Mihály egyházkerületi tanácsbíró, bizottsági tag.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai, 2. doboz. Eredeti magyar nyelvű kézirat.

1921. június 10. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének emlékirata egy teológiai intézet létesítéséről a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház számára.

June 10, 1921, Rimavská Sobota

The memorandum of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, about the establishment of a theological institution for the Slovak and Subcarpathian General Reformed Churches.

A Csehszlovák Köztársaságba kebelezett református magyarok ragaszkodnak ahhoz, hogy lelkészeiket saját magok képezhessék a szigorú kálvinista egyház szellemében és hitelvei szerint. Minden más szakmában lehet a jelöltre nézve indifferens, hogy milyen iskolában és melyik tanártól hallgatta szaktudományait, mert a tudománynak nincs felekezete, csak az a fő, hogy a szükséges ismereteket alaposan elsajátíthassa. A vallás azonban nem ismeret, hanem az egész életet átható, irányító meggyőződés, világfelfogás, mely nemcsak egyénekre, de nemzetekre nyomja rá bélyegét, jellemformáló erejét. Olyan kincs, amelyet semmi másért odaadni, olyan egyedülálló specialitás, amelyet semmi mással elegyíteni nem lehet. A kálvinista egyház és vallás ezenkívül egyedülálló és idáig az egész keresztyénségben páratlan alakulat a tekintetben is, hogy templomaiban oltárok nincsenek, mert Istennek az evangéliumban hirdetett lélek és igazság szerint való imádását a legeszményibben fogja fel, az ótestamentumi, sőt az ősz természet imádás idejéből eredő testi áldozat fogalmát elveti s azt szellemi áldozattá tökéletesítette.

Nem fogható tehát együvé, lelkészképzés tekintetében, a testvér ágostai hitvallású evangélikus felekezettel sem, amellyel, bár a hit által való megigazulás princípiumában egyezik, de egész világszemléletében attól annyira különböző, a keresztyénség központi hitcikkének, az úrvacsorának felfogásában, kultuszában, az egyetemes papság elvének gyakorlati keresztülvitelében annyira különböző, hogy a reformáció létrejötté óta bár minden érdek – egyházi és nemzeti, sőt egyetemes, nagy protestáns érdekek is, – az uniót javallották, időnként meg is kíséreltek, még sem tudott az mindezidáig testet öltetni, az egyetlen Poroszországot kivéve, de ott se a lelkek meggyőződéséből, hanem fejedelmi parancsszóra. Nem tartjuk azért sem az igazsággal,

sem egyházunk történelmi kialakulásával és külön missziójával, sem a lelkiismeret szabadságának legcsekélyebb respektálásával is összeegyeztethetőnek a kormány azon törekvését, mellyel minket szlovenszkói kálvinistákat az itteni evangélikus egyházzal közös lelkészképzésre akar kényszeríteni egy Bratislavában létesítendő közös teológiai akadémián. Ebbe mi, jólehet a renitenskedésnek még az árnyékát is kerülni óhajtjuk, semmiképpen bele nem mehetünk. Mi felelősök vagyunk az utánunk következő nemzedéknek is egyházunk és vallásunk fennmaradásáért, sőt szolgálatot teszünk az egész keresztyénségnek is a kálvinista világfelfogás és jellem érintetlen tisztaságban való átörökítéséért: a közös lelkészképzés pedig nem volna más, mint mindezekről való könnyelmű lemondás s a kálvinista vallás és egyház lassú, de biztos elorvasztása. Nem is szólva arról, hogy a tervezett, bratislavai közös intézetben, – pár magyar kálvinista kivételével, – az előadó tanárok mind szlovákok és lutheránusok volnának s így vallásunk után a másik nagy kincsünk, a magyarságunk is lassankint veszendőbe menne.

Mi tehát a terv ellen óvást emelünk s az ellen teljes erőnkől protestálunk. Egyben bizalommal kérjük a főiskolai ügyeket intéző miniszter urat, valamint a teológiai akadémiák ügyének is általunk elfogulatlanak és pártatlanak ismert előadóját, Dr. Sommer Eduárd urat, legyenek segítségünkre abban, hogy a szlovenszkói magyar református (kálvinista) egyház részére, Rimaszombat (Rimavská Sobota) székhellyel s legalább 4 (négy) református tanárral, külön lelkésznevelő intézet állíttassák, még pedig minél előbb, mert Szlovenszko teljhatalmú minisztere 1921. január 1. óta nem enged a megüresedett egyházakba Magyarországból lelkészt választani. Másutt nevelkedett, magyarul is tudó lelkészjelöltek pedig nem állanak rendelkezésünkre s így a megüresedett gyülekezetek rövidesen mind lelki vezető nélkül maradnak s állam és társadalom kimondhatatlan veszedelmére az erkölcsi züllésnek és felforgató izgatásnak esnek martalékul.

Pedig a külön teológiai akadémiához már számarányunknál fogva is igényt formálhatunk. A köztársaság szlovenszkói és ruszinszkói területén mintegy 250 000 kálvinista él 400 gyülekezetben, amelyből csak 90 a leány egyház, 310 pedig anyaegyház, tehát ennyi lelkészre van szükségünk. Tekintve már azt, hogy a nyugdíjintézeti statisztika szerint, ennyi lelkészből évenként mintegy 15–20 hal el: legalább is ennyi végzett lelkésznövendékre van évenként szükségünk. A 4 évfolyamos teológiai akadémiának, vagy lelkészképző intézetnek tehát 60–80 hallgatóval nagyon is indokolt a létjogosultsága.

A kálvinista egyház által képviselt nagy erkölcsi tőke, a lelkiismereti szabadság és a kisebbségi szerződés nevében is tisztelettel kérjük és bizalommal várjuk ez emlékiratunknak kedvező elintézését.

A szlovenszkói reformátusok nevében és megbízásából:

Czinke István s. k. református püspök.

Közlő: Réz László (szerk.): A Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület 1921. évi június hó 14-ik napján, Ótátrafüreden tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Nagykapos, 1921, pp. 88–91.

23.

1921. július 1., Prága

Összefoglaló jelentés a köztársasági elnök hivatala számára arról a Szlovenszkói Tiszáninnyi és Dunáninnyi Református Egyházkerületek közös közgyűlésének memorandumáról, amelyet az Országos Keresztényszocialista Párt és az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt nemzetgyűlési képviselői klubjának képviselői is aláírásukkal támogattak.

July 1, 1921, Praha

A summary report for the office of the prime minister about the memorandum of the general assembly of the Slovak Cistibiscan and Cisdanubian Reformed Church Districts which was supported with signatures by the representatives of the representative club of the national assembly of both the Országos Keresztényszocialista Párt [National Christian-Socialist Party] and the Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt [National Hungarian Small Farmer, Agriculturer and Small Industrialist Party].

Předmět: Maďarská kalvínská církev v republice československém, církevní požadavky.

Leg. Exhibit.

Dosavadní stav otázky kalvínské evangelické církve v Uhrách jest viděti z připojených prior.

Memorandum z 4. 3. 1921 maďarský psané podepsané kresťansko-socialistic-

kým a maďarsko-malorolnickým poslaneckým klubem k němuž jest připojen slovenský překlad, vypisuje vznik a osudy kalvínské církve v Uhrách, odvolává se na to, že Kalvíni před časy podporovali český protestantismus, a činí různě požadavky, zejména tyto: úplná autonomie jak církevní, tak i školská, jakož byla dosud, s čímž jest spojen stesk, že vytrhnutím se z maďarské reformované církve ztratili maďarští Kalvíni Slovensku všechny státní a církevní prameny peněžité, ztratili pensijní ustav, fondy podporující vdovy a sirotky, a všechna nadaci, že nemají již akademii pro výchovu duchovních ani preparandii pro učitele a učitelky aniž dívčí vychovávací ústav. Jediné maďarské církevní gymnasium kalvínské na Slovensku v Rimavskej Sobotě že vláda proměnila na paralelní maďarsko–slovenské gymnasium reálné a právo kalvínské církve na něj omezila. Elementární školy jsou sice ještě v rukou církve, ale ve skutečnosti jest církev skoro docela vytisknuta z jejich spravování.

Duchovenstvo kalvínské že zápasí od dvou let s bídou následkem odnětí státní podpory, rovněž tak pensisté a vdovy se sirotky. Vláda že prohlásila, že nepoukáže státní podpory dotud, pokud se kalvínská církev nezorganizuje na Slovensku a pokud nesloží duchovní její slib věrnosti republice, ač to nejde tak rychle a ač na území republiky není ještě ani jedna konfese zorganizována, tak že se tu tíže zachází s kalvínskou církví než s ostatními a ač sama vláda sdělila Kalvínům, že bude jen tehdy žádati složení slibu věrnosti, až budou maďarské mírové podmínky ratifikovány.

V memorandu se proti tomu všemu protestuje, žádá se o výplatu státních příspěvků pro kalvínské duchovenstvo a instituce o preparandii a teologickou akademii a do té doby, než se tak stane, nechť jest dovoleno kalvínské církvi krýti svou potřebu duchovních teology vystudovavšími v Maďarsku. Konečně se požaduje, aby byl v ministerstvu pro Slovensko zřízen také církevní odbor pro kalvínskou církev a v čelo jeho aby byl postaven maďarský Kalvín jakož i aby bylo jednáno s církví touto v maďarském jazyku.

NA ČR, f. MŠ, k. 3894, č. j. 66156. Cseh nyelvű eredeti gépirat.

1921. október 31., Prága

A prágai Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium állásfoglalása a református egyház által a köztársasági elnöki hivatalhoz benyújtott memorandum ügyében.

October 31, 1921, Praha

The position of the Ministry of School and Public Education of Prague on the issue of the memorandum submitted to the prime minister's office by the Reformed Church.

Ministerstvo školství a národní osvěty vracejíc memorandum maďarské kalvínské církve na Slovensku,⁶⁹ tamním přípise sem zaslané, a hledíc ku přání v přípise tom vyslovenému, aby bylo tamní kanceláři sděleno stanovisko, jaké zaujímá zdejší ministerstvo ku požadavkům v memorandu tom vysloveným, činí toto sdělení.

Kdežto evangelíci augsburského vyznání na Slovensku hned po spojení Slovenska s ostatními částmi republiky Československé prohlásili, že se odtrhnou od dosavadního církevního svazku s ostatním Uherským a že si zbudují samostatnou evangelickou církev augsburského vyznání pro Slovensko, což také učinili, při čemž jejich duchovní složili ochotně a včas slib věrnosti republice československé a tím způsobili, že jim platy, státem jim poskytované, mohly býti poukázány k výplatě, Kalvíni na území Slovenska naproti tomu, jsouce z největší části, ač ne veskrze, maďarské národnosti, neměli se k tomu, aby také oni uznali vznik nového státu tím, že by si utvořili samostatnou církevní organizaci pro Slovensko, a tím způsobem přerušili svoje administrativní spojení s kalvínskou církví v ostatních částech bývalých Uher, zejména pak v nynějším Maďarsku. S tím souviselo také to, že jejich duchovenstvo nesložilo slib věrnosti republice, následkem čehož; jakož i s ohledem na to, že k reorganizaci kalvínské církve na území Slovenska nedocházelo, toto duchovenstvo nedostávalo zatím nijakých státních příspěvků, jednak pro důvody právě uvedené, jednak z ohledu státního, protože nebylo záruky za to, že toto duchovenstvo jest loajální, a konečně že tímto nevyplácením chtěl vykonávati jistý tlak na kalvínskou církev, aby si pospíšila se svou reorganizací a se svým přeorientováním.

Teprve po dlouhém jednání, za něhož zástupci kalvínské církve kladli namnoze požadavky se státního stanoviska nepřijatelné, ba při němž církev ta nedávala, nijak

---

69 Lásd a 8. sz. dokumentumot.

najevo potřebnou míru sebezapření a stále trvala ve svých stycích a ve své solidaritě s kalvínskou církví v Maďarsku, podařilo se konečně v poslední době dosáhnouti toho, že se vyslovila pro odtržení od Maďarska na církevním poli, a pro své osamostatnění si zvolila správce pro svoje okrsky na Slovensku vzniklé, jakož i že počali duchovní kalvínské se skládáním slibu věrnosti naší republice, načež jim jednotlivě podle toho, jak slib ten složili, počalo se s vplácením státních platů přesnější příspěvků, zejména kongruy.

V přítomné době tento proces není ještě ukončen a bude trvati ještě nějakou dobu, než bude tato nová konsolidace provedena a než kalvínská církev vstoupí ku státu do normálního a loajálního poměru, v němž jest na Slovensku evangelická církev augsburského vyznání již dávno.

Pokud jde o fondy a nadací mimo hranice našeho státu uložené resp. spravované, o něž prozatím kalvínská církev na Slovensku svým odtržením od maďarské kalvínské církve přišla, podotýká se že při jednání o provedení mírové smlouvy s Maďarskem se na tuto okolnost pamatuje a že pokud se obě kalvínské církve samy o to nedohodnou, bude ve vhodné chvíli vydání resp. rozdělení těchto fondů a nadací od zástupců československého státu reklamováno a to i ve vlastním zájmu státním, protože by náš stát jinak musel svoji podporu této církvi zvýšiti, aby mohla dostáti svým povinnostem, s fondy a nadacemi těmi spojeným.

Požadavek, aby byl při úřadu pana ministra s plnou mocí pro správu Slovenska zřízen kultový odbor pro kalvínskou církev, jest pokud již splněn, že při tamním vládním referátu po věci církve evangelické jest též ustanoven za úředníka kalvínský duchovní slovenské národnosti, jemuž jest svěřeno agenda kalvínské církve na Slovensku. Aby byl tento úředník Maďar, tomu nelze zatím vyhověti s ohledem na to, že státní oddanost kalvínských Maďarů na Slovensku není ještě plně osvědčena, aby se mohly referentu takovému svěřiti práce tohoto oboru, se týkající, jak jest viděti také z hořejšího vylíčení dosavadního poměru kalvínské církve ku státu. Pokud jde o požadavek, aby bylo státními kultovými úřady jednáno s úřady kalvínské církve v maďarském jazyce, souvisí splnění jeho s jazykovým zákonem resp. jeho prováděcími předpisy, a nelze proto této všeobecné úpravě nijak nyní předbíhati. Ostatně mezi Kalvíni na Slovensku jest také něco Slováků a tu jest nutno míti zření také k nim, jakož vůbec jedním z bodů úpravy vzájemného poměru našeho státu a kalvínské církve na Slovensku jest také podmínka státem kladená, aby se těmto Slovákům dostalo v kalvínské církvi náležitého uplatnění.

Ve příčině výchovy kněžského dorostu pro kalvínskou církev na Slovensku záleží na této církvi samé, aby se o tuto otázku starala a nikoliv aby přesunula tuto starost na stát, vždyť také evangelická církev augsburského vyznání na Slovensku otevřela si znovu svou teologickou akademii v Bratislavě, proměnila ovšem její vyučovací jazyk z maďarského na slovenský, a dostává se jí na tento ústav státní podpory. Podle dosavadních dispozic jest na tomto teologickém ústavě rezervováno několik profesorských míst pro případ, že by Kalvíni na Slovensku chtěli svoje teologické studium spojit se studiem evangelíků augsburského vyznání, tak že by potom na bratislavské teologické akademii bylo několik stolic společných, několik pro augsburské a několik pro kalvínské teology. Jestliže kalvínská církev dala by přednost zřízení samostatného učiliště teologického, lze očekávat, že kultová správa státní také jemu udělí subvenci, již z toho důvodu, aby se tím vychovával domácí teologický dorost, čímž by se stalo zbytečným ustanovovati v duchovní správě kandidáty vychované na učilištích zahraničních, u Kalvínů vzhledem na okolnost, že jsou z největší části Maďaři, na učilištích maďarských. Do té doby ovšem, než k něčemu takovému dojde, nebude jiného vyhnutí, než teology v Maďarsku vystudovavši k duchovní službě připojiti i nadále, ovšem s určitými kautelami, v zájmu stát.

Tvrzení reformované kalvínské církve na Slovensku, jakoby ze správy reformovaných lidových škol přehmaty školských úřadů byla vytlačována, neodpovídá pravdě. Reformovaná církev dlouhou dobu nebyla organizována, proto její školy spravovány byly na způsob škol státních. Nyní, když se církev organizovala a vstoupila v používání zákonem zabezpečených autonomních práv, stát respektuje – pokud to neohrožuje jeho zájmy – autonomní právo reformované církve i pokud se týče spravování škol. Jde tu hlavně o respektování zákonných ustanovení § 1. al. 11 XXXVIII. Uh. zák. článku z roku 1868.

Všecky výnosy školského referátu v Bratislavě, pokud jde o školy nestátní posílány jsou církevním referátem při úřadě ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, který je vyšším církevním vrchnostem té které církve intimuje.

Poněvadž mnohé zkušenosti svědčí, že církevní úřady nižšího stupně, jmenovitě školské stolice, svoji indolencí, těžkopádností a konečně právě se strany reformované církve i renitentností práci školských úřadů ztěžují, výnosy zaslány jsou prostřednictvím školských inspektorátů i na správce škol jako odborníky, kteří se všemožně přičiní, aby spravování škol bylo přesné a dochvilné.

Postačí poukázati na případy nejhrubší renitence v Šamoríně a v Lučenci. Na re-

formované ľudové školy v Šamoríně po mnohých represáliích teprve nyní byly opatřeny odznaky našeho státu; volba učitele, pro jeho okázalý projev protistátního smýšlení nemohla býti potvrzena. V Lučenci předseda reformované školské stolice nerespektuje žádného nařízení státních školských úřadu a též nedovolí, aby tato učitelé byla dodržována, proto žádáno bylo jeho sesazení z úřadu předsedy školské stolice. Když se náprava nestala, škola musela býti policejním kapitánem zavřena. Škola koncem bývalého roku dala vysvědčení s maďarskou hymnou a maďarským státním znakem.

Není dobře pochopitelným tvrzení, že učitelé zachovávajíce příkazů státních školských úřadů, přicházejí do kolise se svojí církevní vrchností. Z tvrzení dalo by se souditi, že církevní vrchností žádají od nich výkony atp., které nejsou v soulase s intencemi státních školských úřadů, což by ovšem odůvodňovalo kontrolu církevních vrchností, o které dnes po této stránce nemožno mluvit. Kontrole podléhají předsedové školských stolic, jako instance školskému inspektorovi, co vykonavatelé vrchního státního dozoru podřízené.

Konečně rozhodně dlužno odmítnouti tvrzení, že stát dává dary danajské. Stát má právo vrchního dozoru na školy jakéhokoliv stupně a rázu i tenkrát, když nepřispívá k jejich udržování subvencí více než 90%-ní, jako to činí nyní.

NA ČR. MŠ, k. 3894, c. 66156. Cseh nyelvű eredeti gépirat.

25.

1922. február 6., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusán református ügyekkel foglalkozó Štefan Štunda levele Pálóczi Czínke Istvánnak a Szlovenszkői Tiszáninneneni Református Egyházkerület püspökének, amelyben kéri, hogy küldje el a referátusra a közös bizottság jegyzőkönyvét, amellyel bizonyítható a szlovenszkői református egyház létrejötte.

February 6, 1922, Bratislava

The letter of Štefan Štunda, who deals with Reformed matters at the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education, to István Pálóczi Czínke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he asks the bishop to send

the proceedings of the joint committee to the referral with which the establishment of the Slovak Reformed Church can be proven.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Január 22-én 127. szám alatt kelt felhívás nagyon fontos a református egyházra nézve. Azért nem lehet megelégednünk Főtiszteletű Püspök Úr február 1-jén kelt válaszával. És pedig magának a református egyháznak érdekében. Miről van szó? Arról, hogy a református egyház a Slovenskon tekinthető-e egyetemes református egyháznak, vagy nem. Vajjon megalakult-e ez az egyház, vagy nem. Vajjon mi alapon tekinti ezt az egyházat a kormány megalakultnak? Természetesen, csak átmeneti megalakulásról lehet szó. Az egyház megalakult a régi egyházi törvények alapján. Ismérvei ennek a megalakulásnak, hogy az egyház az összes fokozatokon megalakította az egyházi törvények végrehajtásához szükséges szerveket. Az egyház alapja a régi egyházi törvények. Mindaddig tart ez az állapot, amíg új törvények nem hozatnak. – Kell lennie tehát e törvények értelmében s magának a megalakulásnak értelmében par excellence a református egyházban, konventjének is. Maga a törvényes alap, maguk a törvények ti. csak átmenetiek a mai napig tartó körülményiek között, amíg a törvényhozás meg történik s ezzel csupán átmeneti jellegű lehet a konvent is. De ennek a legfőbb végrehajtó szervnek lennie kell egyrészt az érvényben levő egyházi törvények értelmében, másrészt magának a megalakulásnak értelmében is. – Ha nem volna ilyen végrehajtó szerv, úgy Prága méltán vonhatja kétségbe azt, vajjon a református egyház a Slovenskón csakugyan megalakult. Úgy méltán állíthatja, hogy van úgy két egyházkerület, de ez még nem szervesen megalakított egyetemes református egyház, mert a szükséges szervei nincsenek még meg. – Kétségbe vonhatja továbbá a mi állásfoglalásunkat is, mely szerint mi a református egyházat megalakultnak tekintjük, természetesen átmenetileg. – Mert nekünk sincs semmi a kezünk között, amivel igazolni tudnók, hogy a református egyház tényleg mint egyetemes református egyház a szükséges törvényes szervekkel működik és él.

De hiszen a református egyháznak van ilyen szerve! Az a bizottság tulajdonképpen átmeneti konvent! Kérem hát, méltóztassék beküldeni egyrészt a kerületi jegyzőkönyveket, amelyekből kitűnik, hogy a kerületek ebbe az átmeneti konventbe megválasztották képviselőiket, másrészt magának e konventnek 1921. július 3-án történt megalakulásáról szóló jegyzőkönyvet. Ha ezt nem kapjuk meg, úgy ebből

súlyos komplikációk keletkeznek. S nagy kára lehet ebből magának az egyháznak.

Amit a levél végén méltóztatik mondani, hogy a konventet csak a zsinat fogja megalakítani. A magam részéről nem tartom helyesnek ezt a nézetet. Nevezetesen: a zsinat megalakítja majd a konventet az általa meg csak ezután hozandó törvényes rend vezetésére. De a máig érvényes törvényes rend alapja az eddigi egyházi törvények, s ennek az átmeneti törvényes rendnek vezetése sem történhetik megfelelő szerv nélkül. Ez pedig nem lehet más, mint az átmeneti helyzethez szabott átmeneti konvent. Ezt hangoztattam unos-untalan Révész püspök úrnak is s ma de milyen másképen is állanánk!

Teljes tiszteletül vagyok: Stunda

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

26.

1922. február 7. Budapest

Baltazár Dezső és gróf Dégenfeld József, a Magyarországi Református Egyetemes Konvent lelkesi és világi elnökének levele Vass Józsefnek a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi miniszterének, amelyben a Csehszlovák Köztársaság területén maradt reformátusok önszerveződésének és magyar református egyház egységének problémáját tárgyalja.

February 7, 1922, Budapest

The letter of Dezső Baltazár and count József Dégenfeld, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the Hungarian Reformed General Convent, to József Vass, the Hungarian Royal Minister of Religious Matters and Public Education, in which they discuss the problems of the self-organization of the Reformed people left on the area of the Czechoslovak Republic and the unity of the Hungarian Reformed Church.

A református egyetemes konvent elnöksége:

284/1922 sz.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Nagyméltóságú és Tisztelendő

Dr. Vass József úrnak, magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter

Budapest

Méltóztatott múlt évi november hó 17-én 169.188–11–1921 szám alatt véleménynyilvánítás végett közölni velünk a csehszlovák kormánynak az egyházi ügyek mikénti rendezésére vonatkozó javaslatait.

Van szerencsénk Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy egyházunk a maga szervezeti egységének elvi alapján áll s azon meggyőződésben van, hogy a politikai határok változása nem kell, hogy okvetlenül maga után vonja az egyházi szervezet megbontását is.

A Csehszlovák Köztársaság területén élő egyházi hatóságokkal folytatott levélváltásunkat, melyben álláspontunk bővebb kifejtést nyer, van szerencsénk nagyméltóságodnak tisztelettel megküldeni.

Az ezen iratváltásban is kifejezésre jutó, egyházunk szervezeti egységéhez ragaszkodó álláspontunkból kifolyólag a csehszlovák kormány javaslatait, melyek a területi alapon való külön szervezkedés és elkülönülés álláspontját kép viselik, elfogadhatatlanoknak tartjuk s olyanoknak, melyek a trianoni békeszerződésben vállalt kötelezettségeinket meghaladják. Van szerencsénk ezért tiszteletteljes óvást emelni az ellen, hogy a magyar király kormány ezeket a javaslatokat akár csak általános tárgyalás alapjául is elfogadja. Amennyiben a magyar király kormány a maga eredeti, az egyházak egységét fenntartó javaslatait nem tudná a tárgyalások során elfogadtatni, előnyösebbnek tartanék, ha az egyházi kérdések rendezése kérdésében egyáltalán nem jönne létre a kormányok között megegyezés, hanem a kérdés döntő bíróság elé tereltetnék, mert legrosszabb eset az, hogy a döntő bíróság a csehszlovák álláspontot tenné magáévá s reánk nézve – jogfenntartás szempontjából – még mindig előnyösebb, ha egységünket hatalmi szó bontja meg, mint ha ahhoz a magyar állam önként kötött nemzetközi szerződési járul hozzá.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánítását.

Budapest, február 7

A református egyetemes konvent elnöksége:

Gróf Dégenfeld József s.k. főgondnok, világi elnök.

Baltazár Dezső s. k. püspök, lelkészi elnök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

27.

1922. május 17., Pozsony

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének levele a Csehszlovák Köztársaság Iskola- és Közművelődésügyi Miniszterének, amelyben a lelkészek állami fizetésének rendezését kéri.

May 17, 1922, Bratislava

The letter of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church to the Minister of School and Public Education of the Czechoslovak Republic, in which they ask for the settling of the state salaries of the pastors.

A Csehszlovák Köztársaság Népművelődési és Vallásügyi miniszterének, Praha.

Miniszter Úr!

A szlovenszkói református egyetemes egyházat a régi békeszerződések és a történeti fejlődés, valamint a csehszlovák köztársaság élő törvényei alapján megillető jogok életben tartása iránt az egyház vezetősége és a szlovenszkói teljhatalmú minisztérium, illetőleg ennek kebelében szervezett egyházi referátus között 1919 óta több ízben folytatott tárgyalások, az államhatalom letéteményesei részéről többször hangoztatott jóakarátú készség dacára, – idáig a legcsekélyebb eredménnyel jártak. –

A történeti fejlődés folyamán az államhatalom az egyházak erkölcsi, közművelődési és szociális irányú működésének az állami közéletre kiható fontossággal és jótékony be folyását nemcsak a vallás szabad gyakorlatának, a különböző felekezetek hitéletének, belső dolgai szabad fejlesztésének megengedésében ismerte el, hanem minden fokozatú iskolák felállításának, papok, tanítók alkalmazásának, jótékony intézmények fenntartásának lehetővé tételével, – sőt – kivált az utóbbi évtizedekben fokozódó életszükségletek nyomása alatt, mindezen életműködések fennmaradása érdekében emelkedő irányzatú anyagi támogatásban is részesíttette az egyházakat.

A Csehszlovák Köztársaság szellemi irányítói és vezetői ennek a történeti

fejlődésnek a szellemében jártak el, a mikor az új államalakulás legelső idejében, az állam alapköveinek a lerakásánál, az alkotmányozó nemzetgyűlés teendői közé sorozták egyebek közt az egyházakról szóló gondoskodást is, a mely az 1918 évi december 10-én 64 szám alatt hozott törvényben nyert kifejezést, a melynek 2 §-a kimondja, hogy ..... az egyházi tisztviselők.....eddig javadalmaikkal meghagyatnak hivatalaikban.

Miniszter Úr!

Mint már több ízben, úgy most újólaj jóakarata figyelmébe ajánljuk azt a körülményt, hogy a most hivatkozott törvényt az államhatalom a református egyházra nézve csak részben valósította meg, a mennyiben a református lelkészeket meghagyta ugyan hivatalukban, azonban eddigi javadalmaikat nem szolgáltatotta ki, mert az 1019 és 20. évekre szóló államsegélyeket a lelkészek a mai napig sem kapták meg. Nem képezheti pedig vita tárgyát, hogy az államsegélyek a lelkészi javadalomnak részét képezik, mert alkotmányosan hozott törvények és rendeleteken alapulnak. Ugyanis:

Az 1898. évi XIV. tc. a fizetés kiegészítést

Az 1913 évi XXXVIII. tc. a korpótlékok

A M. E. 2500/1918 sz. rendelet a ruhasegélyt

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium személyre szóló rendeletei a családi segélyt rendelik államsegélyként kiadatni.

Az 1918 évi első csehszlovák nemzetgyűlés határozatai és meghozott törvényei éppen olyan alkotmányosaknak tekintendők, mint a későbbi törvények, amelyek nemcsak az állampolgárait, hanem a közhatalom letéteményeseit is kötelezik, s ez kötelezettség a törvény egészének végrehajtásává terjed ki. Részleges végrehajtást a jogéltét nem ismer és nem tűr meg.

Az 1919 és 1920 évekre szóló járandóságok kiutalása iránti többszörös kéréseinkre az illetékes tényezők által adott halogató válaszok indokolásául hangoztatott az a kifogás, hogy a református egyházi tisztviselők a hűségi fogadalmat nem tették le annak idején, semmiképpen de a fentebb előadottakon kívül még azért sem állhat meg, mert:

a.) A hivatkozott 64/1918 sz. törvénynek nincs olyan rendelkezése, a mely az illetmények kiutalását a hűségi fogadalom letételének időpontjához kötné; ellenkezőleg, a mikor kimondja hogy „hivatalaikban meghagyatnak” ezzel egész világosan

kifejezi a jogfolytonosságot, tehát az egyházak és egyházi tisztviselők javadalmazásában sem lehet megszakítás.

b.) A tiszáninneri egyházkerület püspöke és az evangélikus egyházi ügyek referense között 1919-ben folytatott tárgyalások eredményeként az a megállapodás jött létre, hogy a református egyházi tisztviselők a trianoni békeszerződés ratifikálása után fogják a hűségi fogadalmat letenni. A referens úr csak mint egyéni elvet mondotta azt, hogy jog és igazság szerint az államsegélyeket csak a fogadalom letétel időpontjától kellene kifizetni, de míg egyfelől ezt az elvet a gyakorlatban maga sem tartotta meg, mert a családi pótlékok kifizetésében a folytonosságot nem szakította meg, addig másfelől nem hivatkozott e részben tételes jogra nem is hivatkozhatott, mert ilyen törvény nincs. Ennélfogva nekünk jogunk volt a jogfolytonosság természeté álláspontjára helyezkedni, tudniillik arra, hogy a megállapított időpontban letett hűségi fogadalom a jogrendet az államsegély irányában is helyreállítja.

c.) Azt az indokolást, mely szerint ezek a járandóságok azért sem fizethetők ki, mert a vonatkozó költségvetési tétel az illető években nem használtatott fel, s a fel nem használt összeg az államkincstárnak maradt vissza, – nem fogadhatjuk el azért, mert az államszámvitelben világszerte gyakorlatban lévő három havi pótkézelési időszak alatti kifizetés lehetősége nyilván fennállott, a mennyiben az államsegélyek kiutalásának feltétele gyanánt kikötött szervezkedés szabályszerűen kezdetét vette 1919 november havában, a mikor az egyházmegyék, – decemberben pedig a tiszáninneri egyházkerület szervezkedett meg; – mindkét fokozat nyíltan és határozottan kijelentvén a hűség fogadalom letétele iránti készségét. Ha a teljhatalmú miniszter képviselőjében eljáró referensi úgy akarta volna, semmi akadálya nem lett volna annak, hogy szabályszerűen működő szerveinkhez intézett felhívásra a hűségi fogadalmat letegyük s az 1920. évre járó illetmények a pótkézelési időszak alatt kiutaltassanak.

d.) A visszamaradásra való hivatkozás erőssége elesik az által is, ha felemlítjük az a szintén világszerte alkalmazott államszámviteli gyakorlatot, mely szerint a fel nem használt költségvetési tételek a következő években akár a rendes, akár a pótköltségvetésbe állíthatnak be. Úgy véljük ennek sem volt akadálya

e.) De nem állhat meg ez a kifogás azért sem, mert az evangélikus egyházi ügyek referense konkrét intézkedést tett az iránt, amely felől mi több ízben fordultunk hozzá sikertelenül. Nevezetesen néhány lelkésznek az 1919 és 20. évi járandóságát kiutalta 1922-ben s ezzel beigazolta azt a részünkről több ízben hangoztatott lehe-

tőséget, hogy ha az illetékes faktor részéről meg van hozzá a jóakarát, a visszamenőleges segély kiutalásának sem jogi, sem technikai akadálya nincs.

Az a körülmény, hogy ezek a megkülönböztetett lelkészek még 1919-ben le-tették a hűségi fogadalmat, a kétféle elbánást nem teszi elfogadhatóbbá, mert az eljárásnak az a lényegbe vágó formája, hogy zsupán előtt és egyházi hatóság kezébe tétessék le a fogadalom, – ennél a néhány esetnél ez nem történt meg. Quod uni iustum, alteri aequum!⁷⁰

Miniszter Úr!

Más alkalommal is előszóval és írásban kijelentettük, hogy a köztársaságnak minden hátsó gondolat nélküli, jog és törvénytisztelő és hasznos polgárai óhajtunk lenni. Ezzel szemben viszont ragaszkodunk a régi törvények és jogszokásokban gyökerező jogaink sértetlen fenntartásához. Nem akarunk még az új államalakulás és nemzetközi államrendezés viszonyai közt egyébként természetesnek tekintendő – ahhoz a módhoz sem folyamodni, hogy jogos követelésünk teljesedése érdekében a Népek követségéhez forduljunk támogatásért, – hanem csak a hazai és ránk is vonatkozó minket is védő törvénynek igazságos végrehajtását kérjük, ugyanabban a mértékben, a melyet a többi összes felekezetek kezdettől fogva élveznek.

Az előadottak alapján újólág tisztelettel kérjük a miniszter urat, hogy az 1919 és 20 évekre a többi szlovenszkói felekezet lelkészei által élvezett államsegélyeket a református lelkészeknek is kiutalni és visszamenőleg kifizettetni méltóztassék. Engedje egyúttal remélnünk, hogy jog és igazságérzetébe vetett bizalmunkban csalódní nem fogunk.

Fogadjja Miniszter Úr őszinte tiszteletünk kifejezését, a mellyel vagyunk

A szlovenszkói református egyetemes egyház konventje

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Párhuzamos magyar – német nyelvű gépirat, másolat.

---

70 Ami igazság az egyiknek, az méltányosság a másíknak.

1922. május 17., Pozsony

Pálóczi Czinke István és Lukács Géza az Egyetemes Konvent lelkesi és világi elnökének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság kormányához, amelyben kéri a református lelkészekre és tanítókra is vonatkozó állampolgársági törvény megváltoztatását.

May 17, 1922, Bratislava

The memorandum of István Pálóczi Czinke and Géza Lukács, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the General Convent, to the government of the Czechoslovak Republic, in which they ask for the amendment of the citizenship law concerning the Reformed pastors and teachers as well.

A Csehszlovák Köztársaság kormányának.

Prága.

Az állampolgárságnak a Csehszlovák Köztársaság területén való megállapításáról s megszerzéséről intézkedő 1920. április 9-én kelt 236 száma alkotmánytörvény szerint csehszlovák állampolgárok 1918. október 28-ától az oly személyek:

kik az egykori Osztrák–Magyar Monarchia oly területén, mely jelenleg a Csehszlovák Köztársasághoz tartozik, az illetőséget legkésőbb 1910. január 1-ével megszerezték s azt azóta megszakítás nélkül bírják.

A Csehszlovák állampolgárságot pedig megszerezhetik:

akik 1920 évi január hava előtt szereztek Szlovenszkon illetőséget valamely községben s az előtt az egykori Osztrák–Magyar Monarchiának a Csehszlovák Köztársaság területein kívül eső másutt fekvő részében bírtak illetőséget.

Végül akik az 1. pont első bekezdésében idézett illetőséget 1920. január 1. után szerezték meg és előbb oly községben bírtak illetőséggel, amely a Csehszlovák Köztársaság jelenlegi területén kívül az egykori Osztrák–Magyar Monarchia területén fekszik, a kormány által rendeletileg megállapítandó határidőben beadandó kérvényben kérelmezhetik a csehszlovák állampolgárság elismerését.

A vonatkozó törvényben előírt s fent elsorolt állampolgárság elismerési és megszerzési módok tehát valamennyi esetben egyetlen és szigorúan megkövetelt feltételhez fűződnek, amely feltétel az állampolgársági ügyeknek valóságos bázisaként van előírva s ez a feltétel a községi illetőség igazolása.

A községi illetőség igazolásai nélkül állampolgársági ügy a törvény értelmében el nem dönthető.

Ez pedig aztán nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy a református papok és tanítók állampolgársági ügye túlnyomó esetben rendezhetetlenné válik.

Az 1886. XXII tc. 58. pontja ugyanis kimondta, hogy a lelkészek és tanítók abban a községben, melyben működnek, ha hivatalukkal járó jövedelmükön kívül más adóalapul szolgáló jövedelmük vagy vagyonuk nincs, a község terheikhez hozzájárulni nem kötelesek.

Mínthogy pedig az idézett törvény szerint közteherviselés nélkül községi illetőség nem szerezhető, a papok és tanítók, ha magánvagyonuk nincs, bármeddig laktak legyen egy községben, ott községi illetőséget nem szerezhetnek.

Ezen a törvényes anomálián aztán a városok és fejlettebb községek úgy segítettek, hogy a falaiik közt élő lelkészek, tanítók és tanárookra vonatkozólag helyi státútumokban kimondták, hogy őket ott tartózkodásuk idejére tekintet nélkül, nemcsak ottani községi illetőségeknek tekintik, hanem meg kiváltságos jogokkal is felruházták őket. Ezeket a helyi státútumokat az illetékes felsőbb hatóságok megerősítvén, törvényi erővel bírtak. Fejletlen kisközségek azonban ilyen helyi státútum alkotási joggal nem rendelkeztek, s így ilyet nem is csináltak, ezek lelkészi és tanítói tehát legfeljebb a képviselőtestületek jóindulatára voltak bízva, melyek szükség esetén tartózkodási helyükön községi illetőségüket elismerhették s ehhez joguk is volt, de elismerni kötelesek nem voltak.

Nagyon kevés esetben volt is arra szükség, hogy egy lelkész, tanító községi illetőség igazolására lett volna utalva. Űgyszólván az egyetlen eset volt, ha valamelyik a gyermekének valamely katonai iskolába, vagy más állami intézetbe való felvétele volt kérdésben. Ez a néhány szórványosan előforduló eset nem tette a községi illetőség kérdésének ezt a hézagos voltat valami nagyon kiáltóvá, mert vagy egyszerűen kimondta és elismerte a községi illetőséget a tartózkodási község, vagy fordult az atya (lelkész vagy tanító) a saját szülőhelyére s ott aztán akadálytalanul megkapta az illetőség igazolását.

Igaz, hogy az 1920. 236 számú törvény 139., a községi illetőség megszerzése és elvesztésére vonatkozó eddig határozatokat továbbra is érvényben tartotta, ezzel azonban koránt sincs kiküszöbölve lelkészeink és tanítóink állampolgársági ügyéből a tömérdek akadály.

Nagyon sokan vannak ugyanis lelkészeink és tanítóink közt, kik meg négy évet sem töltötték a jelenlegi tartózkodási s hivatásuk gyakorlására szolgáló helyükön s ezt megelőzőleg is évtizedek óta akár hány helyen lehettek már alkalmazásban, de sehol 4 évig egy huzamban s habár az előbbi alkalmazási helyek, illetve községek mind Szlovenszón voltak is, sehol sem töltvén el a törvényszerű 4 esztendő, tényleg községi illetőségük elismerését sehol nem kérelmezhetik. Ez tehát fennállhat a legidősebb lelkész és tanítóinkra vonatkozólag is úgy, hogy akár hány akadhat olyan, hogy évtizedek óta itt működik a Szlovenszón s községi illetőséget kimutatni, igazolni nem tud. Az állami hivatalnokokra ugyanaz az intézkedés foglaltatik az 1886 XXII tc. 58. §-ában, amely a lelkészekre és tanítókra, vagyis, hogy a községi terhekhez hozzájárulni nem voltak kötelesek s így akár 20–30 évig lakhattak egy helyen, ott községi illetőséget még sem szereztek. Ezek állampolgárságát mégis megállapítja a 236 száma törvény 1 §-ának 4 pontja akként, hogy egyszerűen kiküszöböli az állampolgárság kérdéséből a községi illetőséget, mint feltételt s kimondja, hogy 1918. október 28-tól cseh-szlovák állampolgárok mindazok, kik e nap előtt a volt monarchiának a jelenlegi cseh-szlovák köztársaság területén kívül eső valamely községben bírtak illetőséggel, ha a köztársaság, vagy valamely állami intézet, vállalat, vagy hivatal valóságos hivatalnokaivá, vagy alkalmazottaivá lettek.

Pedig a szlovenszkói református két egyházkerület és Ruszinszko sokkal súlyosabb helyzetben van egyházaink lelkészeinkkel és tanítóinkkal való ellátás tekintetében, mint az állam és vállalatai ezeknek hivatalnokokkal, illetve alkalmazottakkal való mikénti ellátása lehetősége tekintetében.

Ma ugyanis Szlovenszón és Ruszinszkon még sem református lelkészképző, sem tanítóképző intézet nincsen s egészen más helyzetben van e tekintetben, mint a többi vallásfelekezetek, s azok bizonyos időn belül leendő felállítása esetén is a kiképzésre szükséges időnek 4–6 évre terjedő volta miatt még ki tudja, mikor lesz abban az állapotban, hogy egyházait Szlovenszkóban képesítést nyert lelkészekkel, vagy tanítókkal láthassa el.

Nem tételezhetjük fel azt, hogy állami érdeknek volta tekinthető az illetékes felsőbb kormányzati körök részéről annak bekövetkezése, hogy református vallású nagyszáma egyházközségek valláserkölcsi vezetés nélkül maradjanak éveken át, hogy a demokratikus szellemű köztársaságban éppen a legdemokratikusabb szervezeten alapuló vallás egyházai legyenek, meg pedig állami törvények rendelkezése következményeként, száz számra szétzüllésre kárhozhatóva.

Pedig sajnos, ez feltétlenül bekövetkezik, ha lelkészeink és tanítóinknak zaklatása, üldözése az állampolgárság kérdésében meg nem szűnik.

Arra ugyanis a mai viszonyok között, hogy esetleg 10–20 év előtti községi illetőségének igazoló okmányait az esetleg évtizedek óta Szlovenszkon, vagy Ruszinszkon szolgálatot teljesítő lelkészünk vagy tanítónk Magyarországból meg tudja szerezni, számítani nem igen lehet béke időben is egy-egy zavarosabb illetőségi ügy végérvényes eldöntés több évet vett igénybe, nem most, mikor a hivatalos iratváltás is csak diplomáciai úton történhetik. Azon lelkész és tanítók pedig, akik meg négy évet sem töltöttek jelenlegi Szlovenszkó, vagy Ruszinszkó valamely községében, még csak nem is kérhetik községi illetőségük ellen feltételek elé vannak állítva. Ha ez csak az illető lelkészek és tanítók magánügye volna, amint magánügy ez egy iparos, kereskedő vagy más szabad kereseti foglalkozást űző egyénnek, akkor tálán napirendre kellene térnünk egy alkotmány törvény tételes intézkedéseivel szemben.

Ez az így azonban nem az illetők magánügye, hanem nagyon is fájó s nagyon is veszedelmes sebe a szlovenszkói és ruszinszkói református egyház egyetemének, mely felett a református konvent napirendre nem terhet, hanem igenis első rendű s legfontosabb kötelességének kell tekintenie a baj gyökeres orvoslásának a kieszközölését. Ez az orvoslás pedig az egyetemes konvent véleménye szerint nem lehet más, mint az, hogy szorgalmazza a 236. számú alkotmánytörvény olyatén módosítását, hogy a törvény 1. § 4. pontja terjesztessek ki a református lelkészek és tanítókra is, vagyis mondassák ki törvényhozásilag hogy mindazon református lelkészek és tanítók akik a Csehszlovák Köztársaság bármely községében valóságos református lelkészi, vagy tanítói állást töltenek be minden más feltétel igazolása nélkül csehszlovák köztársasági állampolgárnak tekintetnék.

A református egyetemes konvent azért azzal a kéréssel fordul az államkormányhoz, hogy ezt a törvénymódosítást keresztül vinni s ezzel a református lelkészek és tanítók állampolgársága kérdését azok további zaklatása nélkül megoldani méltóztassék, és utasíttassanak az alsó fokú közigazgatási hatóságok, hogy addig is, míg ez a kérdés törvényhozásilag végleges elintézést nyer, lelkészeink és tanítóink állampolgársági ügyében semmiféle intézkedést ne tegyenek és őket teljesíthetetlen követelések támasztásával az állampolgársági ügyben ne zaklassák.

A református Egyetemes Konvent nevében:

Lukács Géza világi elnök, Czinke István püspök

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Magyar-német nyelvű gépirat, másolat.

29.

1922. május 17., Pozsony

Pálóczi Czinke István és Lukács Géza az Egyetemes Konvent lelkészi és világi elnökének memoranduma a Csehszlovák Köztársaság kormányához, amelyben kéri, hogy a hivatali levelezést az állami intézmények a református egyház intézményei között államnyelven és magyar nyelven párhuzamosan folytassák.

May 17, 1922, Bratislava

The memorandum of István Pálóczi Czinke and Géza Lukács, the pastoral (ministerial) and lay presidents of the General Convent, to the government of the Czechoslovak Republic, in which they ask that the administrative correspondence between the state institutions and the institutions of the Reformed Church be done in both state language and Hungarian in parallel.

Csehszlovák Köztársaság kormányának.

Prága

Ismeretes a mélyen tisztelt kormány előtt azon tény, hogy a csehszlovák állam keretei közé kebelezett reformtus egyházaink nyelve, alig néhány egyház kivételével, magyar. Mindezek dacára a mélyen tisztelt kormány s hatóságai egyházunkkal s azok előljáráóságával mindenféle hivatalos ügyekben tisztán és kizárólag a csehszlovák nyelven érintkeznek. Református egyházunk népe az állam iránti hűségben növekedett fel, ennek folytán ezen új államának a nyelvét a legnagyobb tiszteletben tartja, de viszont mindig szigorúan ragaszkodott azon jogaihoz, melyeket számára e tekintetben az állami törvények biztosítottak és biztosítanak. Már pedig, ha egyetemes egyházunk 98%-ban magyar, lehetetlenségnek tartjuk, hogy ne a nagy többségnek, hanem a 2% nyelve vétessék figyelembe az állami hivatalok részéről történő levelezéseknél. De a célszerűségi szempont a hivatalos ügyiratok megbízható és pontos elintézése is egyaránt azt követelik, hogy egyházunk és előljáráói azon a nyelven is megkerestessenek, a melyet majdnem kivétel nélkül és kizárólag beszélnek tudni illik magyarul is.

Mindezek figyelembe vételével mély tisztelettel kérjük a kormányt, méltóztassék intézkedni, hogy a kormány és hatóságai, református egyházunkat és azok eljárásait az állam nyelvén és magyar nyelven párhuzamosan keressék meg s méltóztassék továbbá intézkedni, hogy erre vonatkozólag egy pragmatika készíttessék.

Az Egyetemes Konvent nevében és megbízásából

Lukács Géza világi elnök, Czinke István püspök

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Magyar–német nyelvű gépirat, másolat.

30.

1922. június 6. Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje 1922. május 17-én Pozsonyban tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata a református egyház elemi és felsőbb iskoláinak fenntartásáról és az új iskolahálózat fokozatos kiépítéséről.

June 6, 1922, Rimavská Sobota

The excerpt of the proceedings from the assembly of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church held on the 17th of May, 1922 in Bratislava, which deals with the support of the primary and higher level schools as well as the establishment of a new school network.

A kálvinista egyház népegyház s mint ilyen: tanítói egyház. A kálvini reformáció szinte előbb épített iskolákat, mint templomokat. Ragaszkodni kell tehát túrheteretlenül összes tanintézeteihez, mert ezek életéhez van kötve a saját élete is. A Magyarországi Református Egyháztól történt előszakíttatásunk az összes református jellegű iskolai nevelő-oktató intézetektől (iskolatípusoktól) is úgy hogy valamennyi felekezet közül, egyedül mi nem rendelkezünk ez idő szerint, az elemi iskolákon kívül, egyetlen közép- és felsőfokú tanintézettel sem.

Határozat:

Mint hogy iskolák nélkül egyházunk hivatását nem teljesítheti, egyházunk egyetemes képvisellete, Egyetemes Konventünk elhatározza, hogy:

1., Meglévő elem iskolák kálvinista jellegéhez s a szükséghez képeset új iskolák

felállításához, azok felett való felügyeleti és rendelkezési jogához tántoríthatatlanul ragaszkodik. S kívánja, hogy azokban a tanítási nyelv mindenkor a gyülekezeti tagok anya- és istentiszteleti nyelve legyen, természetesen az államnyelv kötelező tanítása mellett.

2., Egyházunk létérdekéhez és történeti jogához tartozván a középfokú iskolákhoz való joga és saját részére intelligens középosztály nevelése is: mindkét nemű ifjúság részére megfelelő számú, református jellegű középiskolákról, erejéhez képest, gondoskodik. Vagyis úgy Szlovenszko, mint Ruszinszko területén legalább egy-egy gimnáziumot s valamely alkalmas helyen egy leánynevelő intézetet létesít.

Egyenlőre kimondja, hogy lépéseket tesz a már meglévő s jelenleg közös protestáns jellegű rimaszombati főgimnáziumnak már az 1922–23. tanévről tisztán református jellegűvé való alakítása iránt, magyar tanítási nyelvel s a párhuzamos szlovák osztályoknak másüvé való áthelyezésével, mivel párhuzamos osztályok számára az intézetet elegendő helyiséggel nem rendelkezik, a meglévőkre pedig az idei tervezett teológiai akadémia elhelyezésénél magának lesz szüksége. E célból érintkezésbe lép úgy a kormánnyal, mint a testvér ágostai hitvallású evangélikus egyházzal.

3., Felekezeti iskoláink fenntartása, kellő tanerővel való ellátása s gyülekezeteinek tekintélyes száma természetszerűleg vonja maga után egy tanítóképző és egy lelkésznevelő intézet felállítását. Előbbit Komáromban, utóbbit Rimaszombatban óhajtják – lehetőleg már az 1922–23 tanévben – létesíteni, mint a hol leginkább megtalálhatók a létesítés kedvező feltételei.

4., Végül megkeressük az államkormányt az intézetek részére szükséges és törvényes alapon igényelhető államsegély kiutalása iránt, valamint törvénybe és békeszerződésekben a nyelvi és vallási kisebbségek részére biztosított jogok épségben tartása iránt

Jelen határozatunk a saint-germaini szerződés I. fejezetének 8. cikkén alapszik, amelye így hangzik: „Azok a csehszlovák állampolgárok, akik az etnikai, vallási, vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, jogilag és tényleg ugyanazon bánásmódban és ugyanazon biztosítékokban fognak részesülni, mint a többi csehszlovák állampolgárok.

Egyenlő joguk lesz nevezetesen arra, hogy saját költségükön emberbaráti, vallási, vagy társadalmi intézményeket iskolákat és más nevelő intézeteket alapítsanak, igazgassanak és azok felett az ellenőrzést gyakorolják azzal a joggal, hogy ott szabadon használhassák nyelvüket és szabadon gyakorolhassák vallásukat.

Az állami segítséghez való igényüket pedig híveinek állami adóteher hordozásán, egyházunk kultúr feladatának önkéntes teljesítésén kívül ugyanazon békeszerződés I. fejezetének 9. cikkére alapítjuk, amely szerint „olyan városokban és járásokban, amelyekben a kisebbséghez tartozó csehszlovák állampolgároknak jelentékeny hányadrésze lakik, ezen kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mindazoknak az összegeknek az élvezetéből és felhasználásából, a melyek a közvagyon terhére állami, községi, vagy más költségvetésekben nevelési, vallási, vagy jótékonyági célra fordíttatnak.

A kivonat hitelül: Czinke István püspök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Párhuzamos magyar–német nyelvű gépirat, másolat.

31.

1922. június 6., Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje 1922. május 17-én Pozsonyban tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata a református egyház teológiai intézetének felállítása tárgyában.

June 6, 1922, Rimavská Sobota

The excerpt of the proceedings from the assembly of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church held on the 17th of May, 1922 in Bratislava, which deals with the establishment of the theological institution of the reformed church.

Tárgyaltattott a református teológia felállításának kérdése. Előadó ismerteti egyházunk mai helyzetét, mely szerint a csehszlovák kormány azon állásponton van, hogy Magyarországon végzett lelkész és tanítójelöltek itteni egyházainkban való alkalmazását meg nem engedi; Szlovenszkóban pedig nem lévén teológiánk és tanítóképzőnk, egyházaink mihamar abban a helyzetbe jutnak, hogy az elhalálozás, vagy munkaképtelenség folytán üressé vált lelkészt és tanítói állásokat betölteni képtelen lesz, a mely körülmény egyházunk létét fenyegetvén: egy református teológiának és tanítóképzőnek minél előbb való felállítása okvetlenül szükségessé vált. Mivel a teológia és tanítóképző halaszthatatlan felállításának kérdésében az Egyetemes Konvent

tagjai között nem lehet nézeteltérés: a legelső teendő volna egy oly helyben való megállapodás, mely földrajzi fekvésénél, társadalmi, kulturális virágzó egyházi életénél fogva a lelkész és tanítóképzést megkönnyíti, a mely város vagy egyház e cél elérése végett anyagi áldozatokat is hoz.

Egyetemes Konventünk beható vita után a következőleg határoz:

A Szlovenszko és Ruszinszko területén lévő egyetemes református egyház elsőrendű érdekének tekinti egy református teológia és egy református tanítóképző sürgős felállítását.

A mi a hely kérdését illeti, a református teológiát Rimaszombaton kívánja felállítani, a mely hely, mind természeti, földrajzi fekvésénél, mind társadalmi és kulturális, mind virágzó egyházi életénél fogva a lelkészképzésre csak emelőleg hatna, reméli azonban, hogy Rimaszombat városa, – a saját fejlődésének eme kedvező feltételét is figyelembe vévén, de nézvéen a nemzetiségi és valláserkölcsei szempontból is fontos ügyet, a kérdés megoldása elől alkalmas telek s más anyagi áldozatok felajánlása által el nem zárkozik. A mi a református tanítóképző intézet helyét illeti: e tekintetben Egyetemes Konventünk Komárom mellett dönt, tekintve mindazon előnyökre, mellyel Komárom mint város és egyház rendelkezik, nem hagyván számításon kívül azt a kétségtelenül igaz szempontot sem, hogy nevelőintézeteinknek más-más vidéken való elhelyezése azon vidék kulturális fényét is emelni van hivatva.

Egy a Czinke István püspök elnöklété alatt: Balogh Elemér, Réz László és Sörös Béla tagokból álló bizottságot küld ki, melyet a teológia és tanítóképző felállítására vonatkozó szükségletek egybeállításával megbíz, az Egyetemes Konventnek lévén a feladata, kieszközölni az államkormánytól, hogy ez intézetek felállításához és fenntartásához ugyanolyan összeggel járuljon, mint más felekezetek ugyanilyen intézeteihez.

Fölkéri a kormányt, hogy addig is, míg ez intézetekből lelkészek és tanítók állhatnak egy egyetemes egyház szolgálatába: engedje meg, miszerint külföldről, nevezetesen Magyarországból hozathassunk lelkészeket és tanítókat.

Abban az esetben, ha a lelkész és tanítóképző felállítása külön-külön nem sikerülne: megbízza a bizottságot, hogy tegyen javaslatot az iránt, hogy a szellemi tőkék kellő kihasználása szempontjából melyik volna az a hely, a hol az intézet nyugtatóan elhelyezhető lenne.

A kivonat hitelével: Czinke István

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 3. doboz. Párhuzamos magyar–német nyelvű gépirat, másolat.

32.

1922. augusztus 2., Pozsony

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje által James Jacob Goodnak és Sylvester Woodbridge Beachnek, az Amerikai Presbiteriánus Egyház képviselőinek címzett kérelem, amelyben felhívják a képviselők figyelmét a csehszlovákiai református egyházat ért sérelmekre és segítséget kérnek a problémák megoldására.

August 2, 1922, Bratislava

The request of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Reformed Church addressed to James Jacob Good and Sylvester Woodbridge Beach, the representatives of the American Presbyterian Church, in which they draw the attention of the representatives to the offenses the Czechoslovak Reformed Church received and they ask for help in solving their problems.

A Református Egyház Egyetemes Konventje.

Dr. Good és Beach amerikai küldöttek elé terjesztett kérelmünk.⁷¹

Az amerikai urak tekintélyükkel, befolyásukkal támogassák a szlovenszkói református egyház ügyét úgy a prágai kormánynál, mint a szlovenszkói teljhatalmú miniszternél. Már azzal is sokat használnak nekünk, ha mindkét helyen nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy az amerikai protestánsok a szlovenszkói és ruszinszkói magyar reformátusok sorsát élénk érdeklődéssel kísérik, s kiküldötteik által állandóan értesülve vannak a mi dolgainkról. Követeljük, hogy református népiskoláinkat hagyják meg, s miután egyetlen közép- és főiskolánk sincs: adjanak államsegélyt a rimaszombati gimnázium fenntartására, ugyanott teológiai akadémia létesítésére s Komáromban tanítóképző felállítására. A rimaszombati gimnáziumot hagyják meg

---

⁷¹ James Jacob Good daytoni teológiai tanár és az amerikai egyházak által az európai egyházak segítségére létesített bizottsága elnöke, és Sylvester Woodbridge Beach (1852–1940), a princetoni első presbiteriánus egyház lelkesze.

tisztán reformátusnak és magyar nyelvűnek.

Hogy nagy szegénységünkben és elhagyatottságunkban, legalább addig, míg elvesztett és Magyarországon (részben Romániában) maradt intézményeinket, iskoláinkat valamennyire pótoljuk, anyagilag is támogassanak és pedig

a.) miután sem papokat, sem tanítókat nincs hol képeznünk ez idő szerint, adjanak egy bizonyos összeget építkezésre egyszer s mindenkorra, s ezenkívül egy fix összeget évenként a rimaszombati lelkésznevelő intézet s a komáromi tanítóképző tanárainak fizetésére. (Cseh koronában kifejezve az előbbi célra szükséges összeget már kimutattuk a Miller⁷² lelkész úrnak átadott költségvetésben; az utóbbi célra körülbelül 200 000 cseh koronára volna évenként szükségünk.)

b.) Életszükség továbbá, hogy mind papjainkat szakmunkákkal, mind népünkét vallásos olvasmányokkal el tudjuk látni, mert jelenleg teljesen el vagyunk zárva a magyar kultúrától. Kérjük azért amerikai testvéreinket, hogy e téren is jöjjenek segítségünkre s küldjenek nekünk teológiai tudományos munkákat. Legalább egy folyóiratot s a vallásos néplapunk számára némi anyagi segítséget.

c.) Nagy szükséggel küzdő lelkészözvegyeink és árváink részére küldjenek, amit küldhetnek mind pénzben, mind ruhaneműben.

d.) Pozsonyi teljhatalmú minisztériumtól megtudni, hogy remélhetjük-e első sorban a Rimaszombatban létesítendő teológiához már a folyó 1922. év szeptemberétől, az államsegély kiutalását és milyen összeget?

e.) Ugyancsak remélhetjük-e, hogy az egyetlen szlovenszkói közös protestáns gimnáziumunkat, a rimaszombatit, már az 1922–23. iskolai évben megkapjuk tisztán református felekezeti gimnáziumnak, hogy abban helyezhessük el a református teológiát is, s ezáltal megszabaduljunk a drága építkezéstől! Remélhetjük-e, hogy e cél elérése végett kitelepítik belőle a most ott elhelyezett párhuzamos szlovák osztályokat, s megadják a minden felekezeti gimnáziumnak járó államsegélyt?

f.) Papjaink és tanítóink állampolgárságát törvényhozási úton szabályozzák és senkit hivatalából el ne mozdítsanak s ki ne utasítsanak azon a címen, hogy nem szlovenszkói illetőségű. Sőt engedjék meg, hogy szabadon hozzassunk lelkészeket és tanítókat Magyarországból addig is, míg a felállítandó lelkész és tanítóképző intézetekben magunk nevelhetünk magunknak lelkészeket és tanítókat.

g.) Ungban és Zemplénben van mintegy nyolc szlovák nyelvű anyaegyházunk.

---

72 Kenneth Miller, az amerikai presbiteriánus egyház lelkésze.

Azokban most valóságos csehesítő és a magyar református egyházkerület kötelékéből elszakadásra izgató propaganda folyik, éppen az amerikai presbiteriánus egyház által jóhiszeműleg odaküldött lelkész – név szerint Sirny János – túrhetetlen agitálása, aki tiltakozásunk ellenére befészkelte magát egy olyan ungi leányegyházba (Ináčovce, magyarul Sólymos), amelynek megvan a maga rendes lelkésze Lucskán, az anyaegyházban, aki eddig is kizárólag szlovákul szolgált a gyülekezetnek. A Sirny példáját most már mások is követik, akik szlovák gyülekezeteink békéjét teljesen felzavarták s törvényes lelkészei és egyházi felsősége elleni engedetlenségre lázítják.

Erélyes intézkedésre szólítandó fel a pozsonyi teljhatalmú minisztérium ahova Egyetemes Konventünk is megtette még májusban a maga felterjesztését.

Mi pedig kérjük az amerikai presbiteriánus egyházat, hogy Sirnyt haladéktalanul rendelje vissza, mint aki visszaélt bizalmával s az evangéliumi munka helyett cseh politikai propagandát folytat, ami ellen már az Amerikában élő Ung megyei szlovák kálvinisták is tiltakoztak.

h.) Targyalta-e az amerikai presbiteriánus zsinat a Miller lelkész úr által kiküldött memorandumunkat, s ha igen, milyen módon határozott azok felől?

Czinke István püspök, egyetemes konventi elnök

DREL. Felvidéki református egyház iratai. I.2. 1923. 4. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

33.

1922. december 7., Pozsony

Štefan Štunda levele Pálóczi Czinke Istvánnak, amelyben részletezi, hogyan került a pozsonyi teljhatalmú minisztérium református egyházi ügyek előadó-titkári posztjára, és ebben milyen szerepe volt Révész Kálmán püspöknek.

December 7, 1922, Bratislava

The letter of Štefan Štunda to István Pálóczi Czinke, in which he goes into detail about how he got the lecturer-secretary of reformed church matters position at the all-powerful ministry in Bratislava and also about what bishop Kálmán Révész's role was in this.

Főtiszteletű Püspök Úr!

Nagybecsű levelet köszönettel megkaptam. Jól ösmerve az 1919. és 1920-as évek részletes mozzanatait, mindazt, ami ma – a többiek – között – a református egyháznak fáj, éppen, Révész Kálmánnak köszönhető oroszlánrészbén. Ha ő mindjárt félre állt volna, vagy ha ezt nem akarta, hallgatott volna másra, minden másképp volna. Nekem sem kellene küzdenem ember feletti nehézségekkel s még sincs meg a kívánt eredmény, Főtiszteletű Úréknak sem volna oly rendkívüli módon megnehezítve a munkája, ha ő a kálvinista karaktert oly flagránisan nem kompromittálta volna. Sajnos, hogy Kálvin János életének oly kiváló ösmerőjét és egyben oly igazán páratlanul puritán egyéniséget kell tudnom Révész Kálmán ösének.

Hallomásból tudom, hogy írt valamit itteni múltjáról s igyekezett magát menteni másokra szórt vádak segítségével. Ha nem a Révész családról s annak nagy kálvinista múltjáról volna szó, leleplezném már most Révészt. De hagyom még. Ki tudja, kinek ártanék vele esetleg. Talán épen a református egyháznak.

Egy jellemző példája eljárásának épen a levél végén említett állításai.

A nagyobb világosság okáért elmondom röviden küldetésem történelmi részét.

1919. május 6-ról írja Révész Lengyel Istvánnak, hogy a Szlovenszkóra szakadt egyházak ajánlatára a kormány engemet kinevezett miniszteri referensnek. Május 20-án ellátogatott Miskolcra. Megboldogult Tóth Bélának volt vendége. Az első teendője az volt, hogy három ízben is Tóth Béla és Lengyel István jelenlétében elmondta hosszasan, hogy mennyire fontos és szerencsés volna arra a 23 – leginkább szlovák nyelvű – egyházra nézve, amelyek Szlovenszkóhoz fognak tartozni, ha én azt az állást elfoglalnám, s azok ügyét rendezném. Ő nem nyúlhat a dologhoz, mert állása s az egyház egyeteme ebben akadályozza, különben is Kassa Szlovenszkón kívül fog esni. Ezek voltak az ő szavai. És így tovább. Jött Nagymihály, melyről ő tudott. Részletekről pedig augusztus 13-án alaposan bár ferde megvilágításban, már informálva volt.

Augusztus 26-án megjelentem nála Kassán. Nagymihályról informáltam részletesen. Azzal ő egyetértett. Aztán elmondtam neki, hogy Pozsonyba jövök s azt is, hogy az állást csak akkor fogadom el, ha megtudom, mit szándékozik a kormány a református egyházzal, azt vele (Révésszel) közölni fogom s csak ha ő is elfogadhatónak fogja találni az alapot a további tárgyalásokra, fogok visszatérni s véglegesen határozni, elfogadom-é az állást vagy sem. Srobár hihetetlenül liberális és loyális volt. Egyet kötött ki: hűségeskü és szlovák esperesség.

Szeptember 4-én visszajöttem Kassára s elmondtam a hallottakat Révésznek. Révész ezzel tökéletesen egyetértett, a szlovák esperességre nézve pedig a következőket mondta: garantálni tudom, hogy az általános szervezkedés keretein belül ez a kérdés megoldást nyer úgy, hogy a kormány azzal meg lesz elégedve teljes mértékben. Elmondtam neki, hogy ha hajlandó a kormányhoz kérdést intézni, a fentieket, amit neki ti. élő szóval elmondtam, írásban meg fogja kapni a minisztertől. Erre ő ígéretet tett, hogy legkésőbb október 15-re össze fog hívni Kassára egy értekezletet ebben a kérdésben, ahol összefoglalja a kívánságokat és követeléseket. A továbbiak során élő szóval beleegyezését adta, hogy feltétlenül térjek vissza, így vissza is jöttem. Innen azonnal írtam neki, hogy október 15-én a miniszter az ügyek vitelének meggyorsítása céljából, leküldi Kassára a gyűlésre Šimkovičot és engem, hogy azonnal meg lehessen állapodni a részletekre nézve. A gyűlés azonban nem hivatott össze s Révész folyton irt, de semmit sem tett. Egész véletlen, hogy volt egy percem, amikor kételkedtem Révész őszinte szándékaiban. Mondom, egész véletlen, mert rám egészben véve abban az időben olyan férfiúnak benyomását tette, aki az idők magaslatán áll. Ebben a percben a kételkedésnek kértem tőle írásbeli nyilatkozatot magamat illetőleg. Ezt november 17-ki dátummal nekem ki is állította. Itt van nálam! Minden betűje egy-egy cáfolat arra, amit ő – amint a levél végén méltóztatik írni mond. – Ha Főtiszteletű Úrnák szüksége volna rá, másolatban szívesen megküldöm. Címe ez: »Egyházhatósági beleegyezés.« El tetszik képzelni, hogy nem lehet benne szó megtiltásról, vagy pláne tiltakozásról.

Különben hadd álljon itt szóról-szóra, úgy, ahogy van: „156–1919.

Egyházhatósági beleegyezés!

Tiszteletes Stunda István miskolci református segédlelkész úr, a bratislavai (sic!) teljhatalmú minisztérium evang. kormányelődója mellé, a református egyházi ügyek előadó–titkárául neveztervén ki, tőlem, mint egyházi főhatóságtól engedélyt kért az állás elfoglalására annyival is inkább, mert lelkész jellegét megtartani óhajtja s ez egyházkerület kötelékében továbbra is megmaradni kíván.

Amennyiben úgy vagyok meggyőződve, hogy Tiszteletes Stunda István úr, nyelvismertetével, tehetségével és ösmeretével, a fent jelzett állásban úgy a kormánynak, mint a református egyháznak egyaránt nagy szolgálatokat tehet, készséggel beleegyezésemet adom arra, hogy titkári állást nevezett minisztériumban elfoglalhassa.

Košice (sic!) 1919. november 17.

Dr. Révész Kálmán református püspök.

***

Mikor mindent tönkre tett, minden lehetőséget lehetetlenné tett s arra kértem, hogy ha ő megy, ne hagyjon magamra képtelen szituációban, annyi volt a válasza, hogy egy levelező lapon 1920. okt. 2-ról ennyit írt: További munkálkodására Isten áldását és segedelmét kérve maradtam készséges híve: Dr. Révész.

Ez a levelező lap is meg van valahol nálam. Azt hiszem, hogy ennyi is elég volna, hogy egy ember legalább hallgasson. Pedig vannak egyebek is.

Teljes tisztelettel vagyok:

1922. dec. 7-én.

Stunda István.

Közlő: Dusza János (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1931. évi március hó 18-án tartott rendes ülésének jegyzőkönyvéből. Beregszász, 1932, pp. 161–165.

34.

1922. december 17.

A Rimaszombati Református Egyházközség határozata a Rimaszombati Egyesült Protestáns Gimnázium államosításával kapcsolatban, amelyben kifejtik, hogy nem kívánnak részt venni az államosítás folyamatában és továbbra is fenntartják a jogukat egy saját felekezeti iskola felállítására és fenntartására.

December 17, 1922

The decision of the Reformed Church Parish (i.e. congregation) of Rimavská Sobota about the nationalization of the United Protestant High School of Rimavská Sobota, in which they explain that they do not wish to take part in the process of nationalization and they want to keep exercising their right to establish and support an own congregational school.

A rimaszombati református egyház, mint a helybeli főgimnáziumnak már s reformáció századában megalapítója s három századon át, Isten segítségével, a saját erejéből 1853 óta pedig „mint egyesült protestáns gimnáziumnak” a testvér evangélikus felekezettel és Rimaszombat város támogatásával, egyik fenntartója: múltjának

és a jövővel szemben érzett felelősségének megtagadása nélkül nem mondhat le a szlovenszkói református egyetemes egyháznak erről az egyetlen középiskolájáról. Azért elhatározza, hogy a gimnázium államosításához a maga részéről nem járul hozzá s ez okból az államosítást kimondó szerződés megkötésénél, mint egyik szerződő fél szerepelni nem kíván.

Ezen elvi álláspontjának kifejezett hangoztatása mellett azonban, miután az ágostai hitvallású evangélikus egyház, az államosítást határozta el (s ezáltal kilépett a fenntartói közösségből, református egyházunk pedig ez így reá újra visszaszállott intézetet ez idő szerint fenntartani nem képes): nem óhajt semmiféle akadályt gördíten az elé, hogy az állam és a többi iskolafenntartók között a gimnázium államosítása iránt oly értelmű szerződés köttessék, amelynek értelmében a Rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnázium akár az esetleg létesítendő szlovák tannyelvű gimnáziummal kapcsolatban, akár különállóan 8 osztályú magyar tannyelvű állami középiskolává alakul át s az állam, mint ilyent fogja fenntartani.

Világosan fenntartja református egyházunk a jogát azonban arra, hogy akkor, amikor anyagi ereje ezt megengedi saját vagy az egyetemes református egyház költségén, a saint-germaini nemzetközi szerződés és az alkotmány által biztosított jogegyenlőségből folyó joga alapján magyar nyelvű református középiskolát, vagy főiskolát állítson fel a fennálló törvények és rendeletek által előírt feltételek respektálása mellett. Világosan fenntartja továbbá a rimaszombati református egyház a Rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnázium ingatlan és ingó vagyonára, alapítványaira, ösztöndíjaira, valamint azoknak bármikor való visszakövetelésére vonatkozólag az összes vagyoni igényt oly mértékben, mint a mily mértékben a fennálló vagyoni szabályok értelmében az ingatlan és ingó vagyonra, valamint alapítványokra és ösztöndíjakra vonatkozólag a tulajdonjog jelenleg a református egyházat megilleti. Ezen vagyoni jogok fenntartása tekintetében, de csak is ezen tekintetben, a tárgyalásokban képviselői útján kész részt venni.

Ezen elhatározásának indoka az, hogy a rimaszombati református egyház egy magyar tannyelvű református középiskolához és főiskolához, annak fenntartásához, illetve létesítéséhez igazgatásához és felügyeletéhez való jogát, valamint az egyenlő közsegélyezésére való jogát az államosításban való részvételével s az államosítási szerződésnek, mint egyik szerződő fél által való megkötésével feladni nem akarja, ezekről a jogokról lemondani nem hajlandó, ellenben nem óhajt akadályt gördíteni az elé, hogy a magyar nemzeti kisebbség kulturális igényei az állam és a töb-

bi iskolafenntartók között kötetendő államosítási szerződés által legalább annyiban elégtessenek ki, hogy a Rimaszombati Egyesült Protestáns Főgimnázium egy 8 osztályú, magyar tannyelvű középiskolává alakuljon át s esetleg egy létesítendő szlovák gimnáziummal kapcsolatban az állam által mint ilyen tartassék fenn, ahol is a magyar nemzeti kisebbséghez tartozó gyermekeknek középiskolai nevelése a saját anyanyelvükön kétséget kizárólag biztosítva lesz.

A vagyoni igényeinek fenntartását a jelenlegi jogi és térbeli állapot alapján az ágostai hitvallású evangélikus egyetemes egyház hasonló álláspontjával egyértelműen pedig azért tartja a rimaszombati református egyház indokoltnak, mivel vagyoni jogai egyrészt kétségtelenek, másrészt pedig azért, mert ezen vagyoni jogok épségben tartását a református egyház kulturális feladatainak teljesíthetése érdekében okvetlenül szükségesnek véli. Ezen határozat a rimaszombati református egyház legális akarat kijelentése és ezt mint ilyet kívánj az állam részéről is figyelembe vétetni.

Ez a határozat csak az egyházi közgyűlés és ez egyházi felső hatóságok hozzájárulása után válik jogerőssé.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 4. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

35.

1923. március 10., Pozsony

Pálóczi Czinke István a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének jelentése a teljhatalmú miniszternek, amelyben részletezi a református egyház legfontosabb megoldandó kérdéseit, mint az állampolgárság, zsinattartás, nyelvkérdés, lelkészutánpótlás, iskolaügy, államsegély és lelkigondozás.

March 10, 1923, Bratislava

The report of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to the all-powerful minister, in which the bishop goes into detail about the most pressing problems of the reformed church, such as citizenship, holding synod, language issues, training new pastors, education, state support and pastoral care.

Államjogi helyzet

A köztársaság megalakulásakor református egyházunk szervezete, alkotmánya, tagjai és tisztviselői feletti jurisdictiója érintetlenül hagyatott egy alkotmányos zsinatig, mely jelenlegi törvénykönyvünkön az új államjogi helyzet által megkívánt módosításokat megejtí. Ennek ellenére „illetőség címen”, az állami hatóságok legbensőbb egyházi ügyeinkbe is oly módon avatkoznak be, mintha egyházalkotmányunk fel volna függesztve. Igen sok helyen akadályozzák papjaink, tanítóink működését, elutasítják illetőség iránt beadott kérvényüket, holott azt kérniük sem kellett volna, mert törvényeink és százados joggyakorlat szerint, lelkész és tanító megválasztásával és beerősítésével az illetőséget is megszerezte s állásából csak fegyelmi úton és csak saját egyházi bírósága által mozdítható el.

a) Illetőség. Legelső kérésünk tehát az, hogy az állampolgárság kérdésében még 1922. június havában a kormányhoz és a köztársaság elnökéhez beadott memorandumunkat intézzék el s papjainkat és tanítóinkat ne zaklassák.

b) Zsinat. Alkotmányozó zsinatunkat máj 1922-ben óhajtottuk megtartani. Azonban három okból a folyó évi május, vagy június hóra kellett halasztanunk. Első és legfontosabb okunk volt erre teljes vagyontalanságunk. A kormánynál hasztalan zörgöttünk némi támogatásért, gyülekezéseink pedig kilenc tizedrészben olyan csekély népességűek, hogy azok saját szükségüket sem birkák fedezni, nemhogy közegyházi célokra áldozhatnának. Második oka volt az elhalasztásnak, hogy törvényjavaslatunkat – takarékosági szempontból – előre beakartunk a kormánynak mutatni, de nem tudtunk vele elkészülni, sőt még most is csak készülöben van s folyó évi tavaszi konventünk önti végleges formába. A harmadik ok Ruszinszko bizonytalankodása. Úgy szeretnők több oknál fogva, hogy egyházilag Ruszinszkoval egységesek maradhatnánk s miután erre az odavaló gyülekezeteket nem kényszeríthetjük, be kell várnunk, míg maguktól jobb belátásra térnek. Nehezíti ezt a belátást az a körülmény, hogy ők államsegélyüket az ungvári kormányzóságtól kapják s így érdekök a miénktől e tekintetben különbözök. A zsinat hatáskörébe tartozök a szlovák egyházmege kérdése is.

c) Az ungi egyházak. Ebbe a kategóriába tartozök a Ruszinszko-hoz csatolt tíz ungi egyházközség (Ágtelek, Csongor, Eszeny, Kisdobrony, Kisgejőc, Korláthelmece, Nagydobrony, Nagygejőc, Szalóka, Ungvár) egyházi elhelyezkedése is. Eddig a tiszáninneri egyházkerület kötelékébe tartoztak a reformáció óta most az alakulandó ruszinszkoí egyházkerület követeli magának, amibe mi bele nem egyezhetünk. Kérjük

is a kormányt, hogy a nálunk maradhatásnak esetleges politikai akadályait hárítsa el. Hiszen minden többi felekezet akadálytalanul gyakorolja egyházi joghatóságát mindkét államterületen élő hívei felett. Az ungvári kormányzóság ezt velünk szemben is ösmerje el.

d) Nyelvkérdés. 1922. június havában benyújtott memorandumban⁷³ egyetemes egyházunk kérte, hogy tekintettel a reformátusság színmagyar voltára s színmagyar vidékeken való elhelyezkedésére, az állami hatóságok megkereséseiket párhuzamosan szlovák és magyar nyelven intézzék egyházunk tisztviselőihez. Erre ez ideig érdemleges választ nem kaptunk. Sőt, újabban a püspöki hivatalokhoz megkeresés érkezett az anyakönyvi kivonatoknak az állam nyelvén leendő kiállítása iránt, amely intézkedés ha végre hajtatnék, bele ütköznék abba a tételes törvénybe amely az anyakönyvekből, mint hiteles közokiratokból, szóserint rendeli, – még hibákkal együtt is, – kivonatokat kiállítani, a mellett illusoriussá tenné a szlovácul épen nem, vagy csak hiányosan értő lelkészek által kiadott kivonatok megbízhatóságát. A kiadvány csak eredeti lehet, a fordítás és annak hitelesítése a közjegyzői iroda feladata.

Lelkészi succrescentia.

a) Meglevő lelkészek. Hogy a gyülekezetek gondozása fennakadást ne szenvedjen a híveink az elzúllásnak, vagy nagy mohósággal jelentkező szektáskodásnak maratókaivá ne legyenek: hivatalban levő lelkészeink, mint azt az illetőség kérdésénél óhajtottuk, kivétel nélkül idevaló állampolgárocul tekintendők.

Az időközben megüresedő gyülekezetekbe, az állampolgárság utólagos megszerzésének s az állami törvények tiszteletben tartásának feltétele mellett, lelkészek bárholnan szabadon választhatók mindaddig, míg választható lelkész jelölteket szlovenszkói egyetemes református egyház, maga nevelhet magának.

b) Lelkésznevelés. E célból az állam – a mint arra nézve a kormány az amerikai presbiteri egyház kiküldöttje révén már ígéretet is tett, – annyi anyagi támogatásban részesíti, hogy egy lelkésznevelő intézetet állíthasson fel Szlovenszko területén, a rá nézve legalkalmasabb helyen. Az államkormány lehetővé teszi, hogy ez a lelkészképző intézet már a folyó 1923-ik év szeptember havában megnyitható legyen s erre nézve már az ez évi tavaszi konvent az intézkedéseket megtehesse.

Addig pedig, míg ez az intézet létesülne, megengedi a szlovenszkói illetőségű hittanhallgatóknak bármely külföldi s így a magyarországi teológiai akadémiák aka-

---

73 Lásd a 29. sz. dokumentumot.

dálytalan látogatását is s utasítja hatóságait a szabályszerű útlevelek kiszolgáltatására.

Ezt az intézkedést kiterjeszti a jelenleg Magyarországon tanuló lelkész jelöltekre is, akik közül azoknak, akiket idáig útlevél ügyből kifolyólag megbírságotak, vagy pénzüket elkobozták, azt nekik vissza téríteni rendeli.

Iskolaügy.

Az 1922-ik évi Egyetemes Konventnek az iskolákra vonatkozó határozatát a kormányhoz küldöttségileg benyújtották. Annak értelmében ismételten kérjük az abban kifejezett kívánságok honorálását, hogy református egyházunk a maga kulturális hivatását teljesíthesse.

a) Nélkülözhetetlen tanintézetek. Református elemi iskolák, fiú középiskola, leánynevelő intézet, tanítóképző, teológiai akadémia. Magyar tannyelvű szakiskolákról az állam gondoskodik.

b) A tanítási nyelv. Református egyházunk tántoríthatatlanul ragaszkodik ahhoz a jogához, hogy iskoláiban – az államnyelv kötelező tanítása mellett –, a tanítás nyelve a gyülekezet istentiszteleti nyelve legyen, tekintet nélkül arra, hogy kiteszi-e a 20%-nyi kisebbséget. (Saint germaini szerződés I. fej.8-ik cikk, Egyházi VI. tc. 2-ik §.)

Mély fájdalommal kell megállapítani, hogy ennek ellenére Zemplénben, Ungban, Abauj-Tornában egész sereg iskolánk áll üresen a nevelés kimondhatatlan kárára, a szlovák tanítási nyelv erőszakolása miatt. Eddigi tanítóinkat az állam, megkérdezésünk nélkül, elmozdította s mert szlovákul tudó református tanítóink kevesen vannak, inkább szünetelteti a tanítást, minthogy magyar tanító alkalmazását megengedje. – Abauj-Tornában, Ungban, Zemplénben 14 kálvinista iskolában állt meg a tanítás s züllik több száz iskolaköteles magyar gyermek. Hat egyházra idegen vallású tanítót kényszerítettek rá, Nagy József alsófalui, Jakabfalvi Jenő kisvisnyói, Mórítz Árpád bodrogszentesi, Teleki Miklós Pelsőci, Donó Árpád gálszécsi tanítók pedig különböző ürügyek alatt tiltattak el a tanítástól.

Mindezek a provokáló intézkedések szükségtelenül tartják szinte állandó izgalomban református egyházunk közvéleményét és nehezítik meg az egyházi felsőbb-ségnek megnyugtatásra törekvői igyekezetét.

d) Fenntartási költség. Református gyülekezeteink, bár a legnagyobb erőfeszítéssel, továbbra is készséggel hordozzák a felekezeti népiskolák fenntartásának terheit személyi és dologi szükségleteit. Ennek a teherviselésnek azonban semmi értelme nincs, ha a jelenlegi helyzet továbbra is megmarad, amikor az iskolával és a taní-

tóval szemben az egyház minden befolyását elvesztette s azokkal kizárólag az állam rendelkezik.

A lelkésznevelő intézet felállítását Rimaszombatban, a tanítóképzőt Komáromban, a felsőbb leányiskolát Losoncon kontempláljuk. Legsürgősebb ránk nézve a teológia melyet egyelőre két rendes tanárral s két docenssel (bejáró papokkal) vélünk létesítendőnek. Erre igényelünk az államtól, az újabb fejlesztésig, évi 150 000 Korona subvenciót. A többi szükségleteit gyülekezeti adóból vagy adományból fedezzük.

A tanítóképzőt nem forszírozzuk abban az esetben, ha az állam magyar tany nyelvű ilyen intézetet állít s lehetővé teszi, hogy abban a református tanító jelöltek a kántorságra, istentiszteleti funkciókra és vallás- és énektanításra is képeztesenek.

d) Hitoktatói tiszteletdíj. Az állami iskolákban jelenleg nem egyenlően járnak el a hitoktatók tiszteletdíjának megállapításával. Ez is olyan igazságtalanság, amely okvetlenül megszüntetendő, s ugyanaz a tiszteletdíj adandó ugyanolyan munkáért a reformátusoknak is, mint a többi felekezeteknek.

Államsegély.

e) Kiutalás. Mindenek előtt köjjük a tiszáninneri egyházkerület tévesen kiutalt adócsökkentési segélyének helyesbítését. A hiteles kimutatást még 1922. március 9-én beterjesztettük 367/922. szám alatt Prágába is, Bratislavába is, s érthetetlenül most is hibásan folyósított ez a segély, jóllehet mindkét helyen kijelentették, hogy a helyesbítésnek semmi akadályja nincs.

Az 1919–20 évről elmaradt államsegélyek ki nem utalása indokolatlan:

a) azért mert a többi felekezetek megkapták, akár tettek fogadalmat akár nem;

b) azért, mert a református papok nem önhibájukból, hanem a kormány beleegyezéséből tettek csak a békeszerződés ratifikálása után fogadalmat;

c) azért, mert ez a kérdés semmi összefüggésben nincs a fogadalomtétellel, amelyet pl. az egyházközségek le sem tehetnek, holott az adó segélyre elvitázhatatlan joguk van. A lelkésznek nyújtott segély is voltaképpen a gyülekezet terhén könnyít, valamint azon könnyít a tanítók államsegélye is, amelyet ki is utaltak az első perctől kezdve, függetlenül minden fogadalomtételtől.

Ezt tudva, az egyházak nagy része – beleunva a hiába valói várakozásba –, a bíróság elé akarja vinni a maga jogos követelését, s ide vonatkozó keresetét, már be is nyújtotta továbbítás végett az Egyetemes Konvent elnökségéhez. Az elnökség azonban, még mindig bízva a többször megígért békés elintézésben, egyelőre vára-

kozó álláspontra helyezkedett. (álláspontunkat bővebben kifejtettük a konvent által 1922. májusban benyújtott emlékiratban.)

1921-re, 22-re az államsegélyeket köszönettel megkaptuk. De elkedvetlenül hatott reánk, hogy Egyetemes Konventünk feliratát a kormány figyelmére sem méltatta s ridegen elzárkózott az általunk kellően megokolt felemelés elől. Lehetetlenség ma családot fenntartani s két egyházkerületet s egyetemes egyházat igazgatni a régi szükséglethez s a régi pénzértékhez szabott segély emelése nélkül. Ismetelten kérjük azért a Miniszter urat ennek kieszközlésére. Csak azt kérjük, amit a testvér evangélikus felekezet már meg is kapott.

A folyó 1923-ik évre reménylett ezen felemelt rendes dotáción kívül kérjük az eddigi rendkívüli segélyek (szükségsegély: havi 240 korona, ruhasegély: 1000 korona, családi pótlék 400 korona, gyorssegély: 1500+500 korona) folyósítását is.

És kérünk a zsinattartás lehetővé tételére, nem külön e címen, hanem mondjuk „rendkívüli dotáció” címen, vagy a felemelt államsegély keretében legalább 80000 koronát.

b) Elszámolás. Az elszámolásra nézve az az óhajtásunk, hogy az adott segélyről az állam részletes elszámolást ne kívánjon, hanem az elszámolást, amint azt 1923. január hó 18-án 7/923. konv. sz. alatt felterjesztésünkben kérjük, a 72679/908. évi június 11-iki Magyar kultuszminiszteri leirat értelmében eszközölhessük: ti. csak a két egyházkerület és a konvent nyugtáit kívánja be az állam arról, hogy a nekik járó összeget megkaptak.

A részletes számadás lehetetlenség, mert az államsegély beolvad a többi bevételek közzé s a kiadásoknál nem lehet azt feltüntetni, hogy mennyi belőle az államsegély, mennyi belőle az egyházi pénztár egyéb jövedelme.

Ugyancsak az elszámolásra vonatkozólag kérjük, hogy az elszámolás terminusa az év I. felének végére vagyis június végére tétessék. Előbb elszámolni azért nincs módunkban, mert az Egyetemes Konvent az államsegély szétosztásának jogát magának tartotta fenn, a konvent pedig csak az első félév vége felé szokott ülésezni.

A lelkési nyugdíjintézetnél ugyanazt az elvet kérjük elfogadni, a nyugdíj előleg kiosztására nézve, ami az evangélikus egyházban is gyakoroltatik, hogy a nyugdíjas lelkészek, özvegyek és árvák illetménye az itt lakáshoz legyen kötve, tekintet nélkül arra, hogy a családfő a volt magyar állam melyik részében teljesített lelkési szolgálatot. Természetesen a magyar konventtel való viszonyossági megállapítás mellett.

Lelkigondozás. Lélektáplálás.

a) Vallásos kultúra. A vallásos olvasmányokat, néplapokat, a lelkészek részére egyházi szaklapokat, theologiai műveket engedje meg a kormány Magyarországból is behozni.

b) Tankönyvek. Az 1791. XXVI-ik tc. értelmében református egyházunk nem csak minden féle iskolát állíthat, de azokban a tanítási tervet, a tanítási anyagot, és annak módszerét, a növendékek lelki táplálékát, a kézi könyveket is maga szabja meg, abból a nagy elvből kifolyólag, hogy azokban az ő valláserkölcsei világnézete tanítassék.

Ehhez a törvényes jogunkhoz továbbra is ragaszkodunk s óvást emelünk az ellen a divatba jött usus ellen, hogy az iskolai referátus iskoláinkra idegen szellemű, más világnézetet hirdető s pedagógiailag is alacsony színvonalú, hevenyészett tankönyveket kényszerítsen, a régi kipróbált és kifogástalan kézi könyvek helyett. Az állami approbationak azonban magunkat készséggel alávetjük.

c) katonai istentiszteletek, olvasmányok. A magyar vidékekről rekrutált katonák túlnyomó része kálvinista vallású. Ezek ez idő szerint semmiféle lelkipendozásba nem részesülnek, két évig tartó kiképzetésük alatt. Micsoda erkölcsi károk származhatnak ebből államra és társadalomra egyaránt!

Sürgős szükségnek tartjuk azért, hogy katonáink részére rendszeres istentiszteletek tartassanak s részükre a szükséges vallásos olvasmányok és egyéb jellemképző iratok állami költségen beszereztessenek.

A teljhatalmú Miniszter urat kérve kérjük a kérdés gyors és sikeres célhoz juttatására.

Czinke István püspök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai, 4. doboz. Magyar nyelvű gép-irat, másolat.

1923. március 26. Liptószentmiklós

A Szlovenszkói Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyetemes Egyház elnökségének levele a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház elnökségének, amelyben egy közös protestáns teológiai fakultás felállítását javasolják.

March 26, 1923, Liptovský Mikuláš

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the Slovak Augustan Confession Evangelical General Church to the presidency (i.e. presidium) of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church, in which they propose the establishment of a common Protestant theological faculty.

Főtiszteletű Püspök Úr!

A bratislavai ágostai hitvallású evangélikus teológia akadémiánk állami dotációjáról és egyetemi fakultássá való fejlesztéséről folytatott tárgyalások alkalmával az illetékes tényezők által ismételtén az a kérdés vetődött fel, vajjon ez a fakultás kizárólag ágostai hitvallású, vagy pedig közös protestáns fakultás lesz-e.

A mi ágostai hitvallású evangélikus egyetemes egyházunk részéről az volt a válasz, hogy ha az állam nem hajlandó egy ágostai hitvallású evangélikus fakultás felállítására, mi elfogadjuk egy közös protestáns fakultás eszméjét is, feltéve, hogy a református testvéregyház is kész lesz a közös protestáns teológiai fakultás eszméjét elfogadni.

Mivel egyházunk azon fáradozik, hogy a teológiai fakultás államköltségen, Bratislavában mielőbb felállíttassék, kérem Főtisztelendőségedet, hogy a református egyháznak ez ügyben elfoglalt álláspontját mihez tartás végett velem közölni méltóztassék.

Ezzel kapcsolatban közlöm, hogy a napokban az akadémiai tanárok fizetésére és az akadémia költségvetésére vonatkozó felterjesztésünkben tudtára adtuk a minisztériumnak, hogy egyházunk a közös protestáns teológiai fakultás felállításába kész beleegyezni.

Fogadja Főtisztelendő Püspök Úr mély tiszteletem kifejezését, mellyel maradtam testvére az Úrban: Jánoska György⁷⁴ s. k. püspök.

---

74 Juraj Janoška

DREL. f. I.2. Felvidéki református egyház iratai. 4. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

Közli: Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Losoncon, 1923. évi április hó 25–26-án tartott ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, pp. 49–50.*

37.

1923. március 26, Losonc

Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház elnökségének válasza az evangélikus egyház levelére, amelyben az egy közös protestáns teológiai fakultás felállítását javasolja.

March 26, 1923, Lučenec

The answer of the presidency (i.e. presidium) of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the letter of the Evangelical church, in which it proposes a common Protestant theological faculty.

Egyetemes Konventünk a fenti átiratra, az egyetemes egyházzal szemben fennálló felelőssége teljes tudatában, következőleg határoz:

A szlovenszkói egyetemes református egyház immár majdnem öt év óta lelkesképző intézet nélkül tengeti magát, amely körülmény hátrányai már is erősen mutatkoznak, mindamelllett a fenti átiratra, tekintettel arra, hogy ez egyetemes egyházunktól határozott és végleges nyilatkozatot kíván a tekintetben, hogy készek vagyunk-e egy közös protestáns teológiai fakultás eszméjét elfogadni, érdemleges választ nem adhat, mert az erre vonatkozó tervezet hozzá sem a minisztériumtól, sem az evangélikus egyháztól nem érkezett.

Addig is azonban, míg a szóban forgó tervezetre nézve véleményt mondhat, kijelenti Egyetemes Konventünk, hogy immár majdnem négyszázados hagyományaink jogot adnak református egyházunknak arra, hogy Szlovenszkóban is különálló református teológiával rendelkezünk. Egy közös protestáns teológia felállítása Egyetemes Konventünk legjobb meggyőződése szerint csak úgy volna lehetséges, ha legyőzhetőek volnának azok a nagyon fontos, a két felekezetet egymástól sok pontban elválasztó különbségek is. Mert bár Egyetemes Konventünk készséggel elismeri,

hogy a két felekezet egy talajból, az evangélium talajából sarjadzott ki és eme testvéri viszonyt őseink példájára ezután is ápolni óhajtja, mindamellet a két felekezet az idők folyamán külön karaktert öltött magára, amely külön karakter számos elválasztó hitelvi kérdésben, főképpen pedig a két felekezet nyelvi kérdésében tükröződik vissza.

Egyetemes református egyházunk mindkettőt, mind öröksége, mind jövőbeli hivatása tudatában híven és megingathatatlanul akarja ápolni. Hogy miképpen tehetné azt egy közös teológiai fakultással kapcsolatban, miképp őrizhetné meg mind a kettőt, azt Egyetemes Konventünk csak az ígért tervezet birtokában mondhatná meg.

DREL. f. I.2. Felvidéki református egyház iratai. 4. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Losoncon, 1923. évi április hó 25–26-án tartott ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, p. 50.

38.

1923. április 25–26., Losonc

*Péter Mihály konventi jegyző memoranduma az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztériumhoz, amelyben a református egyházi iskolákat ért újabb sérelmeket terjeszti elő.*⁷⁵

April 25-26, 1923, Lučenec

The memorandum of Mihály Péter, the notary of the convent, to the Ministry of School and Public Education, in which he reports about the new offenses received by the Reformed Church schools.

Miniszter Úr!

Ma is érvényben lévő törvényeink jelesen az I. tc. 69. §-a szerint: „Az Egyete-

---

⁷⁵ Az Egyetemes Konvent 1922-ben a 15. számú határozatával az iskolai sérelmek tárgyában kérvényt intézett a prágai kormánynak. Erre a kérvényre nem érkezett válasz. Ezért Czinke István konventi lelkesi elnök megbízta Péter Mihály konventi jegyzőt, hogy újabb memorandumot készítsen a sérelmekről, amelyet újra felterjesztenek a prágai kormány elé. Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói Református Egyház Egyetemes Konventje Losoncon 1923. évi április hó 25–26-án tartott ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, p. 32.

mes Konvent a református egyházat egyetemesen érdeklő ügyek elintézésére hivatott testület.” Ugyanezen tc. 75. §-a értelmében: „Az Egyetemes Konvent jog és hatáskörébe tartozik, Zsinat nemléte esetén képviselni a református egyházat úgy a hitfelekezetek, mint az állam irányában minden olyan ügyben, mely az egyházat egyetemesen érdekli.” A d) pont alapján az egyház törvényes jogait bárhonnán jövő támadás esetében és sérelmi ügyekben védelmezni, a sérelmek elhárítására nézve a szükséges intézkedéseket megtenni. A VI. tc. 120. §. szerint „az Egyetemes Konvent felügyel a református egyházban fennálló összes alsóbb és felsőbb iskolák mindenemű szellemi és anyagi ügyeire s különösen arra, hogy ezekben a jelen törvény rendeletei pontosan végrehajtassanak.”

Az I. tc. 3. §. szerint „A református egyház alsó közép és felső iskolái, mint a vallás szabad gyakorlásának jogával lényeges kapcsolatban álló intézmények s az egyház önfenntartásának eszközei, az alkotmány után létrejött hazai országos törvények, jelesen az 1790/1. évi XXVI tc. mint alaptörvény intézkedéseinek épségben tartásával mindenestül az egyház testéhez tartoznak.”

Miután pedig szlovenszkói egyetemes egyházunk, a csehszlovák állam alapítása óta, különösen iskolai téren, – mely iskolák egyházunk más meghatározása szerint annak veteményes kertjei is, – számos és kiáltó sérelmet szenvedett, Egyetemes Konventünk már 1922. évi május 17–18. napjain Bratislavában tartott üléséből felirattal fordult miniszter úrhoz e sérelmek orvoslása tárgyban (az Egyetemes Konvent jegyzőkönyve 15. pontja), sajnos azonban anélkül, hogy sérelmeink csak részletben is orvosoltattak volna, nemcsak hanem azok még újakkal is tetőztettek.

Mindezek dacára azonban mi nem vállaltuk a hallgatás könnyebb szerepét, hanem azon az autonómiánkba ütköző sérelmek ellen ismét felemeljük szavunkat, tisztelettel kérve azok sürgős orvoslását, mert mélyen érezzük és tudjuk, hogy az egyházunk azzal kapcsolatos iskoláink szabadságán esett legkisebb sérelemért súlyos felelőséggel tartozunk nemcsak a jelen és jövő nemzedéknek, de őseink szellemének, akik számunkra a szabadság e fundamentumait nem csekély küzdelmek között lerakták és megőrizték.

Miniszter Úr! Nem hivatkozunk mi most már más alkalommal felhozott azon fő sérelmünkre, hogy a Szlovenszkóban és Ruszinszkóban lévő református egyházunknak nincs egy önálló teológiai akadémiaja. E tekintetben már tárgyalásokat kezdett egyetemes egyházunk vezetőségével a csehszlovák állam meghatalmazottja, de a csehszlovák államnak is nagy érdeke az, hogy a, két és fél százezer hívővel ren-

delkező református egyház önálló teológiai fakultással bírjon, mert ha üressé válnak templomi katedráink, az ennek következtében bekövetkező vallástalanság nemcsak református egyházunknak, de magának az államnak is létét fogja megtámadni. Arra sem terjeszkedünk ki, hogy Egyetemes református egyházunk nem rendelkezik semminemű fiúk és leányok taníttatására szükséges közép vagy főiskolával, amelyekben református egyházunk szellemében nevelkedő ifjúságot képeznénk magunknak, sem azt nem tesszük most bírálat tárgyává, hogy nincs egyetlen tanító vagy tanítónő képző intézetünk sem, amelyből 98% magyar református egyházunk iskolái részére református vallású és magyar nyelvű tantervet nyerhetnénk magunknak, amely körülménynek mind egyházunkra mind magára az államra nézve áldástalan hatása már is mutatkozik, amennyiben népiskoláink egy tekintélyes része évek óta tanító nélkül van, ezekre tehát most nem terjeszkedünk ki, mert lehetetlenségnek tartjuk, hogy e fontos kérdések a törvényhozó zsinatunk működésével kapcsolatos tárgyalások alkalmával meg ne oldassanak s át ne lássa a kormány, hogy kulturális erőnk szabad, korlátolatlan működése s a református egyház hagyományos erőforrásainak felhasználása végeredményében magára az államra jár jótékony hatással. Csupán azokra a sérelmekre terjeszkedünk ki, amelyek a birtokunkban levő népiskoláinkkal szemben tapasztaltunk, amelyek ez állam keretei közé utaltatásuk óta állandóan napirenden vannak, sőt folytonosan szaporodnak. Ezek a sérelmek pedig két kategóriába sorozhatók. Az első csoportba tartozók azt jelentik, hogy a magunk által feltartott s azok felett szabad rendelkezéssel bíró iskoláink belügyeibe való beavatkozás az állam közegei részéről mind nagyobb mérvű s gyakrabban úgy tűnik fel, mintha az iskolák nem is miénk, a fenntartó testületé volnának, hanem az állami. A második kategóriába tartozó esetek pedig olyan benyomást tesznek reánk, minthogyha tanítóinkkal szemben a fizetés kiegészítések és nyugdíj tekintetében, dacára az állam demokratikus voltának és az egyenlő elbánás elvének, az államkormány nem azt az eljárást követte, amit az államaikkal szemben gyakorol bár mindketten ugyanazon ügyek munkásai. A mi az első kategóriába tartozó eseteket illeti, általános tapasztalatunk, hogy a csehszlovák állam iskolahatóságai abszolút nem respektálják azon számos, most is érvényben lévő jogainkat, hogy iskoláinkat magunk vagyunk hivatva kormányozni. Nem akarjuk mi kétségbe vonni a velünk szemben ősidők óta gyakorolt, általunk mindig tiszteletben tartott legfőbb felügyeleti jogot

(*ius supremae inspectionis*)⁷⁶ ezen új államunkkal szemben sem. Csakhogy az állam hatóságai szoros iskolai s minket illető jogainkba avatkoznak be az állami felügyelet címén, így e hatóságok szabják meg az iskoláinkban alkalmas tantervet, tanóra-rendet, tankönyveket, szüneteket. Fontos kormányutasítások és rendeletek nem az egyházi főhatóságok útján közöltetnek az iskolaszékekkel, hanem a tanfelügyelőségek útján vagy az iskolaszékekkel, vagy egyszerűen csak a tanítókkal. Hogy ez állításunkat példákkal is világosítsuk, hivatkozunk az ungi, az alsó-zempléni és gömöri espereseknek Egyetemes Konventünkhöz küldött jelentésére, melyben mindhárom egyházmegye esperese e törvénytelen beavatkozás miatt panaszkodnék s az ungi esperes külön is felhossa, hogy a nagykaposi tanfelügyelő a tanítói javadalom felszámítását és értékelését az egyházi hatóságok megkerülésével rendelte el a tanítóknál. Ugyanezen jelentés szerint a csapi csendőrség már két ízben is megjelent nevezett esperesnél és iskolájában kifogásolta, hogy sárospataki kiadású vallástani kézikönyveket használnak, holott köztudomású, hogy itteni kiadású vallástani könyvekről egyetemes egyházunk legjobbat akarattal mellett sem gondoskodhatott mindeztidáig. A gömöri egyházmegye esperesének jelentése szerint teljesen illetéktelen tényezők a szolgabírák és körjegyzők útján avatkoznak be iskolaügyeinkbe. Ez történt az egész rimaszombati járásban, ahol az iskolai feliratok, címer, zászló stb. beszerzése a szolgabírák által rendeltetett el.

De ezek egyetemes egyházunkkal szemben általánosan gyakorolt jelenségek. Vannak azonban sporadikus jelenségek is, amelyek szintén a fenti állításunkat igazolják. Így pl. megtörtént az, amit már egy alkalommal elpanaszoltunk, de anélkül hogy arra orvoslatt nyertünk volna, hogy a losonci tanfelügyelő felszólította a losonci népiskolába járó gyermekek szüleit, miszerint a losonci lelkészt, tehát az ottani református iskola törvényes elnökét foszák meg állásától s mást válasszanak helyébe; továbbá hogy Kásik Ilona érsekkétyi tanítónőt a školský referát rendeletére minden alaposabb ok nélkül s minden fegyelmi vizsgálat mellőzésével állásából egyszerűen elmozdították. Általában tanítóinkkal szemben s tudunk nélkül minden csekélyebb okból indított fegyelmi eljárás mind gyakrabban előforduló jelenség, holott tanítóink fegyelmezése szintén a mi hatáskörünkbe tartozik.

Szóljunk-e arról, hogy az alsó-zempléni egyházmegye esperesének jelentése szerint Móricz Árpádot a nagykaposi tanfelügyelő a tanítástól eltiltotta, mert il-

---

76 Az állam legfőbb felügyeleti joga az egyház ügyeiben.

letősége nincsen rendben. Azóta nevezett csak hittant taníthat. Ez intézkedésről a tanfelügyelő a felettes hatóságot nem is értesítette s hozzá az esperesnek ez ügyben intézett levelére még csak nem is válaszolt. A gömöri egyházmegye esperesének jelentése szerint az általa alkalmazott Gaál István, előbb rimasimonyi helyettes, majd jenei ideiglenes tanítót a tanítástól a rimaszombati tanfelügyelő a školský referát rendeletére hivatkozva eltiltotta. Ugyanezen tanfelügyelő az egyházi hatóság megkerülésével fennevezett tanító ellen fegyelmi eljárást rendelt el és Osváth György dernyői tanító ellen. Az állampolgársági kérdés miatt tiltatták el a tanítástól és mozdították el állásaiktól a školský referát által Lábás Zoltán hubói, Teleky Miklós felsővízi, Nagy József alsófalusi, Bálint József bejei tanítók, elrendeltetvén egyúttal, hogy állásaik az iskolaszékek által 60 nap alatt töltsenek be. Ruszkay István csizai tanítót pedig azért, mert az évváró vizsgán a gyermekekkel a többi énekek mellett a Himnuszt is elénekeltette, állásától fegyelmi utón elmozdította anélkül, holott a fegyelmezés kérdésében az egyházi hatóság illetékes eljárni. A rozsnyói tanfelügyelő a lucskai (Gömör megye) református iskolát az egyházközség tiltakozása ellenére táncmultság céljából rekviráltatta. Az abaujtornai egyházmegyéből a következő iskolaügyi sérelmek érkeztek be: A garbócbogdányi, az abaujszini, a petőszinyei és a nagyidai állami iskolákban, amelyek református felekezeti iskolák voltak a közös bizottsági eljárás útján engedtetek át az államnak és a vallás és közoktatásügyi miniszter által aláírt okirat szerint mindig református vallása tanító nevezendő ki, aki az egyházközség által adandó külön díjazásért a kántori szolgálatot is köteles végezni. Ennek dacára a felsorolt iskolák egyikében sincs református vallású tanító, így a templomi és rendkívüli istentiszteleteknél a kántori szolgálat ellátása akadályokba ütközik. Felsőcsály református iskolában az I. kerületi tanfelügyelő szlovák tanítási nyelvet követel, sőt az államsegély sine qua nonjaként⁷⁷ ezt jelölte meg, arra való hivatkozással, hogy a község 75%-a szlovák anyanyelvű, holott a községnek több mint 60%-át kitevő reformátusok kivétel nélkül magyarok s a más vallásúak közt is vannak; magyar anyanyelvűek.

Szóljunk-e tanítóink kiutasításáról azon a címen, hogy 1919 előtt nem szereztek négy évi illetőséget, említsük-e a gálszécsi tanító, Donó Árpád azon esetét, hogy mert előbb állami tanító volt, most midőn gálszécsi református tanítóvá választatott meg, a školský referát által a tanítástól való eltiltással fenyegettetett meg, míg az ál-

---

77 Elengedhetetlen feltétele.

lami hatóság által reaktíválva nincs. Hány lehet az ilyen eset, amelyekről Egyetemes Konventünk nem szerezhetett tudomást.

Ugyanezen kategóriába tartoznak azok az esetek, amelyeket a szlovák nyelven való tanítás követelése vagy erőszakos bevezetése miatt tapasztalunk. Különösen Kelet-Szlovenszón számos olyan református egyházaink vannak, amelyek mindenki által tudottan magyar hívőkből állanak, de apró szigetek gyanánt élnek a körülöttük lakó szlovákok között. Most ezen egyházaktól a szlovák nyelven való tanítás követelik, részint a helytelenül felvett statisztika címén, részint azon okból, mert magyar nyelvi kisebbségül nem bíró járásokban vagy községekben fekszenek, így előttünk van a Szlovenszói Tiszáninneri Református Egyházkerület 1922. szeptember hó 10–11. napján Vajánban tartott közgyűlésén felolvasott tanügyi jelentés, miszerint az abaúji egyházmegyében 11, a felsőzempléni egyház megyében 5 olyan egyháztól követeltetett az, hogy iskolájában szlovákul tanítson, ahol a hívek színmagyarok és protestáns alapelvünk szerint mindenki a saját anyanyelvén oktató mind az iskolájában, mind a templomban.

Ez elnemetlenítési adatokat kétségtelenül igazolja a kormány által az 1922–23. évre kiadott hivatalos iskolai statisztika, ahol a 195 református iskola közül 25 szlováknak, 2 szlovák-magyaroknak van minősítve, az abaúji, felsőzempléni és ungi egyházmegyék területéről feltüntetve, holott ezek közül az ungi egyházmegyében fekvő Pályin, Pinkóc, az abaúji egyházmegyében fekvő Beszter, Csaj, Györke, Felsőhutka, Felsőkemence, Nádasd, Vajkóc, továbbá a felsőzempléni egyházmegyében lévő Gálszecs, Morva hívei csak részben szlovákok. Mindenki által tudottan csak a többiek, u. m. Viszoka, Bánóc, Lasztomér, Bező, Solymos, Kereszt, Lucska, Felsőrevište,⁷⁸ Zahar református egyházaink hívei szlovákok.

Ez elnemetlenítési akció már térképen is szemlélhető, aminek bizonyága a tiszáninneri egyházkerület útján az abaúji egyházmegye által Egyetemes Konventünkhöz benyújtott azon panasz, hogy a hivatalos iskolai térkép a zsadányi járás területén lévő református iskolákat, amelyek keletkezésük legrégebb idejétől kezdve magyar anyanyelvűek voltak, kivétel nélkül és a kassai járás területéről is néhányat szlováknak tüntet fel.

Nem tesszük most bírálat tárgyává azt, hogy mennyi azon magyar ajkú gyermekeink száma, akik kisebbséggel nem bíró területen élven szlovák nyelvű álla-

---

78 Felsőrócse.

mi, községi, római katolikus, görög katolikus, vagy ágostai evangélikus iskolákba kénytelenek jární s ott szlovákul taníttatván, magyarságunkra és református egyházunkra nézve elveszetteknek tekintendők, de ezeket az eseteket, midőn a magunk által fenntartott iskoláinkban is a szlovák nyelv vezetted be, – már igen nagy sérelemnek minősítjük.

Ez elnemetlenítési törekvések már vallástanításunk mezején is mutatkoznak, amire az abaúji egyházmegyéből a fentebb említett jelentés hivatkozik is, amit szaporít a nyitrai református lelkész esete, akitől előbb a nagyszombati gimnázium, majd a ruttkai polgári iskola igazgatója követelik azt, hogy az ezen iskolába járó református, bár tiszta magyar gyermekeket református vallásunkra is szlovákul tanítsa. Az ugyanezen lelkész működési körébe eső illvai fegyházban levő református vallása s magyar ajkú fegyencek lelki gondozása a puchói ágostai evangélikus lelkészre bízott az 1868. 53 törvénycikk ellenére. Nem szólva most arról a lelkiismereti szabadságba ütköző sérelemtől, hogy református vallása fegyencek más vallású lelkész által gondoztatnak, – nyelvi szempontból is kirívó képtelenségnek tartja Egyetemes Konventünk azt, hogy csupán magyarul értő egyének, akiknek főszükségük volna arra, hogy a lelkipásztori munkának rájuk nézve áldó hatása legyen, oly egyén gondozására bízassanak, aki velük egy általuk nem értet nyelven érintkezik.

Említsük-e a nyelvi kérdéssel kapcsolatos azon egyetemesen tapasztalható eljárást, hogy tiszta magyar egyházunk iskolaszékének a tanfelügyelői hivatalok, de az egyéb iskolai hatóságok is állandóan és következetesen csehszlovák nyelvű leiratokat küldenek, az ezekre való feleleteket is ezen nyelven kívánják meg tőlük, – amint erről a gömöri és alsó-zempléni esperesek külön is panaszkodnak, – tehát velük szemben, oly igényeket támasztanak, amelyeket azok legjobb akarat mellett sem képesek teljesíteni.

A második kategóriát azok az esetek teszik, amelyek egyetemes egyházunkban azt a látszatot keltik, hogy egyházunk tanítói fizetések és nyugdíj tekintetében hátrébe vannak szorítva, így általánosan tapasztaljuk, hogy újonnan megválasztott tanítóink a legkésedelmesebben, sokszor 8–10–12 hónap múlva jutnak az őket jogosan megillető fizetőkhez, másoktól pedig legcsekélyebb okból megvonatnak azok. 1922. május hó 17–18. napján Bratislaván tartott Egyetemes Konventünk üléséből kelt feliratunkban már rámutattunk arra, hogy nyugdíjazott református tanítóink és az államiak között mily bántó különbség történik, akkor midőn ezek egyenlő szolgálát s egyazon mezőn eltöltött évek után 2400, az utóbbiak ellenben 16–17

ezer koronával bocsáttatnak nyugdíjba, s midőn azok nyugdíjigényéből az 1923. évi XVI. törvénycikk alapján megállapított 600 korona személyi pótlékot a školský referát egyszerűen törölte, midőn a református tanító helyi pótlékából származó hatóságilag megállapított, 1920 óta nem emelkedett javadalmat magasabbra értékelte s ezt a magasabb összeget vonta le a múlt évben kelt kiutaló elszámolásban az esedékes fizetésükből. Midőn a bár hűségi fogadalmat tett tanítókat a kormány csak ideigleneseknek tekinti, míg bizonyos tárgyakból vizsgálatot nem tesznek, sőt 1923 végén minden kielégítés vagy nyugdíjazás nélkül bocsáttatnak el. Több egyháztól azon cím alatt vonatik meg az államsegély, mert a tankötelesek száma nem üti meg a 30-at, pl. Reste leányegyházat a II. kerületi tanfelügyelő már előre figyelmezteti, hogy a megválasztandó tanítónak nem fog államsegélyt javasolni, mert a tankötelesek száma 30-on alul van, holott az 1897. évi XXVII. tc. csak az újonnan létesítendő iskoláknál köti ki a 30 tankötelest, míg a már eddig is élvezett államsegély emiatt nem vonható el.

Ezek a mi nagyjában előadott sérelmeink. Legyen szabad miniszter urat emlékeztetnünk arra, hogy ezek a sérelmek nemcsak a századok hosszú folyamán mindig élvezett, de most is érvényben lévő automatikus szabadságunkkal, sőt a csehszlovák állam és az antant között 1919. szeptember 13-án létrejött kisebbségi szerződéssel, végül magával az állam alaptörvényeivel merő ellentétben állanak. Ezen állításunkat részletesen tartozunk megindokolni. Foglalkozunk először is az első kategóriába tartozó sérelmekkel, amelyek az iskoláink belügyei felett való szabad rendelkezésünket egyenesen kétségessé teszik, Református egyházunk szabadságának a fundamentumát az 1604. évi bécsi, 1606-ban törvénybe foglalt békeszerződés vetette meg, ezt az 1628. évi nikolsburgi megerősítette, a linzi kiterjesztette, E békekötésék értelmében egyházunk szabadsága oly teljes volt, hogy a történeti adatok szerint még iskolai téren sem tűrte a legfelsőbb felügyeleti jognak még csak az árnyékát sem. Az iskolák feletti felügyeletnek az állam részéről az első csírái csak az 1715. évi 54., majd 1723. évi 70. s az 1741. évi 43. törvény cikkben mutatkoznak, végül 1777-ben megjelent Ratio Educationisban kifejlődnek, de dacára a legfőbb felügyeleti jog eme kifejlődésének: a református egyház az iskolái feletti szabad rendelkezést akkor is megőrizte, mert a saját iskolái feletti felügyelet órájuk magukra bízott, e végett protestáns tanfelügyelők nevezettek ki.

Az 1790/91. évi XXVI. tc. a protestánsok iskolai autonómiáját teljes épségben hagyta, sőt kimondotta, hogy „Mind az alsóbb rendű, mind a nyelvészeti iskolákat,

nemcsak amelyekkel bírtak megtarthatják, hanem ahol nekik szükségesnek látszik, újakat is, valamint felsőbbeket is építhessenek, hozzájárulván mindazonáltal az előleges királyi jóváhagyás és azokba tanárákat, iskolamestereket, igazgatókat meghívjanak, azok számát neveljék, vagy kisebbítsék, legfőbb iskolakormányzókat vagy gondnokokat saját felekezeti emberekből válasszanak; a tanításnak és tanulásnak módját, formáját és rendjét intézhessék, épségben hagyatván a királyi felségnek legfőbb felügyeleti joga.” Ugyebár mindezekben benne foglaltatik mindaz, mid az iskolát külső és belső szabadságára tartozik, mint a milyenek a tanterv, a tanórarend, a tankönyvek megválasztása, a tanítók választása, vagy elbocsátása s maguk az iskolák feletti szabad felügyelet.

Midőn pedig az 1790/91. országgyűlés által kiküldött bizottság munkálata 1806-ban a *Ratio Educationis publicae* cím alatt megjelent s ez az iskolák belügyére való beavatkozást jelentette volna, e munkálat sem üthetett rést a protestáns egyház autonómiáján, mert a Ratio mellőzésével a protestánsok a fenti törvényben biztosított jogukat tovább is élvezték. Kimondatván, hogy reájuk a törvény rendelkezései az irányadók. E szabadságnak az 1855-ban megjelent Thun-féle iskolai reorganizáló munka sem árthatott, mert a protestánsok ezzel szemben az *inertiae vis*⁷⁹ menedékebe húzódtak s a viharok ártalom nélkül húzódtak el fejük felett.

Az 1868. évi XXXVIII. tc. kibővítette ugyan a felügyeleti jogot. Az 1907. évi XXVII. tc. pedig teljes egészében kiterjesztette, de sem ez, sem a másik egyetlen pontjában sem érintette azon jogokat, amelyek iskoláink belügyeit, kormányzását illetik, mint amelyek tanóra rend, a tanterv, a könyvek szabad használata, tanítóink szabad választása, elbocsátása, fegyelmezésére, az állam hatóságai által a református egyház számára is kibocsátott rendeleteknek a presbitériumhoz miként való közlésére vonatkoznak. Ezeket a jogokat kodifikálták számunkra most, érvényben lévő szentesített egyházi törvényeink is. Ez állításaink e törvények ismerői előtt annyira kézenfekvők, hogy e törvényekből idézni, is feleslegesnek tartjuk. Be nem érintette ezt az antant és a csehszlovák állam között létrejött kisebbségi szerződések midőn kezünkben „hagya az iskoláink feletti felügyeletet és igazgatást” midőn 8. §-ában kimondta, hogy „Jogunkban áll iskolákat és más nevelő intézeteket állítani, igazgatni és azokra felügyelni.” Magyar nyelvünk szabad használata sem vonatott soha kétségbe, sőt e jogunkban az idők folyamán mindenkor megerősödünk.

---

79 Tétlen ellenállás, néma tiltakozás.

Még a Ratio Educationis is, mely pedig germanizáló szándékkal adatott ki, kimondja, hogy a tantárgyak az egyik lapon a tanuló anyanyelvén, a másik lapon német nyelven legyen, a szükséges szótárral. A Thun-féle 1855-iki rendelet is, mely szintén a germanizálást tűzte ki célul, elismerte a magyar gyermekeknek magyarul taníthatási jogát. Szóljunk e tekintetben az 1790/91. évi XXVI. tc.-ről, mely a tanítás nyelvét szintén a gyermekek nyelve szerint szabályozza, szóljunk-e az 1868. XXXVIII. t. cikkről, melynek 58. §-a szerint „Minden növendék anyanyelvén nyerve az oktatást, amennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike. Magyar ajkú községben ez okból oly tanító alkalmaztassék ki a községben divatozó nyelveken tanítani képes.” Szóljunk-e a nyelvi szempontból a más nemzetiségek által leginkább támadott 1907. XXVII. t. cikkről, amelynek 18. §-a egyenesen kimondja és pedig az 1868. XXXVIII. t. cikkre támaszkodva, hogy a fenntartó testületek az oktatás nyelvét szabadon határozhatják meg. Említsük-e saját egyházi törvénykönyvünket, mely I. tc. 2. §-ában imperatív ekként rendelkezik: „A református egyház kebelében minden nevelési és oktatási intézetnél a tanítási nyelv kizárólag a magyar.”

Idézzük-e a fentebb felhozott kisebbségi szerződést, mely a már egyszer említett 8. §-ában azt mondja, hogy a kisebbségek saját iskolájukban nyelvüket szabadon használhatják, vallásukat szabadon gyakorolhatják. Figyelmen kívül hagyjuk-e az állami alaptörvényeket, melyek szerint, ahol valamely községben 40 kisebbséghez tartozó gyermek van, azok részére nyelvük szabad használatára iskola építendő. E törvények szerint előszámlált jogainkat meg nem semmisítheti a 20%-ról szóló törvény, mert a békeszerződés és az alaptörvényekkel semmiféle később alkotandó törvény ellentétben nem állhat. Márpedig ha nem volna szabad, bár nem kisebbségi területen lévő, de nyilvánvalóan magyar híveink magyar gyermekét magyar nyelven tanítani, ezzel az intézkedéssel szabadságunk még a vallásoktatásnál is korlátozottanék: kétségtelen, hogy ez az intézkedés ellentétben állam mindig megőrzött s most is érvényben hagyott nyelvi és vallási szabadságunkkal.

Még csak a második kategóriába sorozott sérelmekről akarunk röviden említést tenni.

Eddigi törvényeink sohasem tettek különbséget az egyazon mezőn munkálkodó, bár más fenntartó hatóságok alá tartozó tanítók között. Egyazon mértékkel mért mindenik számára. Ha a volt magyar államnál a felekezeti és az állami tanítók fizetése és nyugdíja tekintetében egy ideig volt is némi különbség, azt az utóbbi időben igyekeztek bölcsen áthidalni. Ha azonban a csehszlovák államban megtör-

ténhetik az, hogy tanítóink sokszor csak egy év elteltével jutnak államsegélyhez, ha megtörténik az, hogy minden csekély okból fizetésük elvonatik és huzamosabb ideig visszatartatik, ez már különbség téves, mert ilyenek az állami tanítóknál soha sem tapasztalhatók. Még inkább kirívó ellentét az, amelyeket a nyugdíjazásnál s egyéb esetekben tapasztalunk. Kérdezzük miniszter urat, növeli-e az ilyen eljárás tanítóink ambícióját, nem elkeseredést támaszt-e lelkükben? Már pedig nem az e az államnak is a célja, hogy bár más mezőn munkálkodó de a tanügy felvirágoztatásán és így az állam szilárdításán is fáradozó tanítói legyenek?

Miniszter úr! Bizalommal előterjesztettük ezen sérelmeinket. Méltóztassék ezeket hasonló bizalommal fontolóra venni s feltárt sebeinkre orvoslást nyújtani. Kétségtelen, hogy Egyetemes Konventünk azt a református egyházat képviseli, mely Szlovenszkóban és Ruszinszkóban 98%-ában magyar, de azt hisszük, hogy ez a körülmény nem lehet ok a bizalmatlanságra akkor, amikor a csehszlovák állam ország-világ előtt tudottan számos nemzetiségből van megalkotva, melyek között ott szerepel a mi református egyházunk magyarsága is. Egyetemes egyházunk ez állam keblében lojálisan elhelyezkedett, minek bizonyosága az is, hogy már minden vonalon szervezkedünk, megalkottuk különféle testületeinket, csakis törvényhozó zsinatunk nem működhet még, de rövid időn belül ez is összeül.

Nem lehet ok a bizalmatlanságra tehát az, ha mi eddig élvezett s törvényekkel garantált jogunk biztosítását s sérelmeink orvoslását hangoztatjuk, mert ez nemcsak a saját, hanem az állam érdekében is tesszük. Mert egy állam, mely különféle egyházakat és nemzetiségeket számlál, csak akkor nyugodhatik szilárd alapon, ha azoknak – megkötvén ugyan a divergáló erőket – minden irányban szabad fejlődésük van, mert jogaik megőrzése, erőik kifejtése nagyobb garancia az államra nézve, mint azok elfojtása, éppen úgy, mint a hogy egy mező is csak akkor ékes, ha minden virága a maga módja szerint virulhat. Hogy ez miniszter úrnak is, aki a törvényeket velünk együtt tiszteli, nemes intenciója, nem vonjuk kétségbe. De éppen azért tisztelettel kérjük, méltóztassék intézkedni, hogy intenciói a törvényekkel egyezőleg megvalósulhassanak, hogy Egyetemes Konventünknek ne legyen oka panaszkodni, sőt inkább, hogy a szükséges konszolidációnak egyházunk is minden részletében tevékeny munkása lehessen.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 4. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat. Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református

Egyetemes Konvent Losoncon, 1923. évi április hó 25–26-án tartott ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, pp. 32–41.

39.

1923. június 18., Léva

A csehszlovák minisztertanács megbízottjának, Juraj Sláviknak a felszólalása a lévai törvényhozó Zsinaton, amelyben felsorolja a csehszlovák kormány elvárásait a zsinati törvények megalkotásával kapcsolatban.

June 18, 1923, Levice

The claim of Juraj Slávik, the trustee of the Czechoslovak ministry council, on the synod of Levice, in which he lists the expectations of the Czechoslovak government about the creation of synod law.

Főtiszteletű és Méltóságos Zsinat!

A tegnapi ünnepélyes Zsinat megnyitáson a csehszlovák minisztertanács határozatából kifolyólag meg voltam bízva a csehszlovák kormány képviseletével. A csehszlovák minisztertanács ezen képvisellettől függetlenül egyúttal megbízott azzal is, hogy a zsinaton, mint annak kormánybiztosa jelen legyek s annak lefolyását az 1790/91. évi XXVI. tc. értelmében figyelemmel kísérem. Mivel az alkotandó zsinati törvények csak úgy fognak bírni érvényességi erővel, ha azokat a csehszlovák kormány helybenhagyja, természetesnek tartom, hogy a zsinat szem előtt fogja tartani azt, hogy alkotmányát a csehszlovák állam alkotmányával, törvényeivel teljes összhangba hozza s tekintettel lesz a kormány intencióira, az állam, és egyház viszonyának jövődöbéli és fokozatos rendezését illetőleg. Ezért, hogy az egyház alkotmányi jóváhagyása fennakadást ne szenvedjen, készséggel állok rendelkezésre, hogy már a törvények megalkotása előtt bizonyos kérdések tisztáztassanak.

Kötelességemnek tartom, hogy a zsinat érdemleges megalakulása után leszögezzem azon irányelveket, amelyeknek szem előtt tartását a csehszlovák kormány elvárja.

Az egyház alkotmányának magában kell foglalnia annak a határozott és világos becikkelyezését, hogy a szlovenszkói református egyház a csehszlovák köztársaság

területén teljesen önálló és minden azonos, vagy hasonló hitvallású, külföldi felekezettől szervezetében teljesen független református egyház. A csehszlovák kormány nem ellenzi, hogy a szlovenszkói református gyülekezetek a Podkárpatiská Rus területén levő református gyülekezetekkel közösen egy egységes, egyetemes egyházat alkossanak, természetesen a Podkárpatiská Rus autonóm alkotmányának teljes figyelembe vételével.

A csehszlovák köztársaság alkotmányos törvényei megadják a zsinat határozatainak a szilárd alapot, amelytől a zsinat nem távolodhatik el. Az állam alkotmánya és törvényei minden állampolgárnak vallási és nemzeti különbség nélkül egyenlő jogokat és kötelességeket biztosítanak. A meghozandó egyházi alkotmánynak is, ennél fogva biztosítani kell minden egyháztag egyenlő jogát és kötelességét. A Csehszlovák Köztársaság kormánya tehát elvárja, hogy a református zsinat teljes egészében biztosítja az egyes egyháztagoknak úgymint az egyházi szervezet minden fokozatának egyenlő jogát nemzetiségi különbség nélkül. E tekintetben s egyébként is legyen szabad rámutatnom az ágostai hitvallású evangélikus egyházi alkotmányra, mely az egyházi szervezetben a teljes egyenjogúságot keresztülvitte s gyakorlatilag is megvalósította. Természetes dolog, hogy elsősorban a szlovenszkói református egyház szlovák kisebbségére gondolok. A Csehszlovák Köztársaság kormánya meg van győződve, hogy a református egyház szlovák híveinek biztosítja az őket megillető szlovák képviselést, az egyház törvényhozási és közigazgatási közéletének minden egyes fokán. Ebben a tekintetben egyébként a református egyház közéletének, felelős tényszerzői részéről a Csehszlovák Köztársaság kormányának már 1919-ben formális és határozott ígéret tétetett. Az egyenlő jogok biztosításának kezességét a csehszlovák kormány abban fogná látni, hogy a Zsinat a szlovák kisebbségnek a szlovenszkói református egyház kebelében külön szlovák egyházmegyét biztosít és a zsinati törvény ezen határozatát a református egyház meg is valósítaná.

A szlovenszkói református egyháznak a Csehszlovák Köztársasághoz való eddigi tisztázatlan viszonyát a csehszlovák kormány provizórikusnak tekintette s természetes, hogy az új zsinati törvény megalkotásával ez a tisztázatlan helyzet megszűnik. Ennél fogva a zsinati törvény megerősítése után a református egyház szervezete minden fokon ezen új törvényes rend alapján újjáalakítandó.

A református egyháznak az államhoz való eddigi tisztázatlan viszonya számos nehézségnek vált forrásává. Ezeket a nehézségeket csak gyarapította az a körülmény, hogy a református egyház lelkészeit eddig idegen állam területén neveltette. Remél-

hető, sőt joggal elvárható, hogy a református egyház a lelkészképzés terén is teljesen függetleníti magát minden külföldi szervezettől s befolyástól, Az állam készséggel nyújt segédkezet ahhoz, hogy a református egyház lelkészeit egyetemi nívón az állam területén belül nevelhesse s képezhesse.

Ezek azok a fő elvi szempontok, melyeket a csehszlovák kormány nevében leszögezni kívántam. Legyen szabad biztosítanom, a főtiszteletű és méltóságos Zsinatot, hogy ezen elvek leszögezésével nem kívántam befolyjni a zsinat tanácskozásaiiba s szavaim csak azt célozzák, hogy az egyházalkotmány jóváhagyása a kormány részéről megkönnyíttessék s hogy a zsinat értesülést nyerhessen a kormány irányelveiről. A református egyház felelős tényezői ezen irányelveket amúgy is ismerték. A zsinat tanácskozásaira ismételtlen Isten áldását kérem s meg vagyok győződve arról, hogy a zsinati törvények megalkotása után az egyház és állam viszonya a jövőben úgy az állam, mint az egyház teljes megalégedésére fog kialakulni.

Ezen szó szerint felolvasott deklarációval kapcsolatban, felkéri az elnökséget, vegye tudomásul a zsinat a kormány amaz álláspontját, mely szerint helyteleníti a református egyháznak és a magyar kisebbségnek azonosítását. Azok a nehézségek, amelyek eddig az állam és egyház viszonyának rendezésében felmerültek, nemcsak az egyháznak ártottak, hanem ártalmára voltak magának az államnak is. Az állam most már – a rendes és törvényes helyzet kialakulván – a református egyházat a többi egyházakkal teljesen jogegyenlőnek ismeri el és ugyanazokban a kedvezményekben részesíti, mint a többi vallásfelekezeteket. A Pálóczi Czinke István püspök elnök úr deklarációjára vonatkozólag felvilágosítással szolgál arra nézve, hogy a köztársaság Elnöke azért nem írta alá a zsinattartás engedélyét, mert a Köztársaság Alkotmánya az elnök jogainak felsorolásánál ilyen jogot nem említ, s a demokratikus köztársaságban nem az államfőt, hanem a köztársaság mindenkori kormányát illeti meg a zsinattartási jog megadása.

Idrányi Barna javasolja, hogy a kormány nyilatkozatot teljes egészében vegyék fel a zsinat jegyzőkönyvébe s egyúttal utalják át a zsinat alkotmányjogi bizottságához véleményezés végett.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Léva városában az 1923. évi június hó 17-ik napján megnyílt törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, pp. 59–61.

1923. június 28., Léva

Pálóczi Czinke Istvánnak, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének és Lukács Gézának, a Tiszáninnyi Református Egyházkerület főgondnokának a levele Tomáš Garrigue Masaryk köztársasági elnökhöz, amelyben felterjesztik az 1923-as lévai alkotmányozó Zsinaton elfogadott egyházi törvényeket.

June 28, 1923, Levice

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, and Géza Lukács, the head curate of the Cistibiscan Reformed Church District, to Tomáš Garrigue Masaryk, the prime minister, in which they introduce the church laws accepted at the 1923 constitutional Synod of Levice.

Köztársasági Elnök Úr!

Az 1923. év június hó 17-től június hó 25. napjáig Léván megtartott Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyházi Zsinat által alkotott s idemellékelte I–IX. alatti egyházi törvényeket⁸⁰ mély tisztelettel felterjesztjük azzal a kérelmünkkel, hogy azokat az 1790/91. évi XXVI. tc. 4. §-a értelmében az államfőt megillető jogánál fogva legfelsőbb megerősítésével törvényerejével felruházni kegyeskedjék.

Ezt az alkalmat felhasználjuk arra is, hogy reá mutassunk azokra az alapelvekre, amelyek zsinatunkat az összes törvénycikkek megalkotásánál vezették s ily módon megállapítsuk, hogy ezek a törvénycikkek teljes összhangban állanak a Csehszlovák köztársaság alaptörvényeivel s a kormány képviselőjének zsinatunk megalakulása után, a köztársasági kormány nevében tett nyilatkozatával. Megállapítjuk nevezetesen, hogy most alkotott egyházi törvényeink a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teljes önállóságát és függetlenségét félreérthetetlenül kimondják és figyelemmel vannak egyszersmind Podkárpatiská Rus autonóm alkotmányára is.

Ugyancsak félreérthetetlenül kifejezésre jut a megalkotott törvényekben a köztársaság alaptörvényeiben biztosított jogegyenlőség elve is, amennyiben egyházalkotmányunk minden egyháztagnak részére az egyházi szervezetek minden fokozatában nemzeti különbség nélkül egyenlő jogokat és egyenlő kötelezettségeket biztosít.

⁸⁰ A felterjesztett eredeti magyar nyelvű egyházi törvények egyelőre nem ismertek.

Egyházi alkotmányunk, midőn a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház szervezetét megalkotja az összes református hívek számára nemzeti különbség nélkül egyenlő jogokat biztosítván, módot nyújt a szlovák egyházaknak és híveknek arra, hogy a törvényes rendelkezések megtartásával saját soruk és tagozódásuk felett nemzeti különbség nélkül szabadon határozhassanak és esetleg új egyházmegyéket is alkothassanak. A kormány-nyilatkozatnak az a része, hogy az Egyetemes Zsinat már most gondoskodik, a külön szlovák egyházmegye létesítéséről, ez idő szerint akadályokba ütközik, mert a kormánynyilatkozatnak a kívánsága ellentétben van alkotmányunk zsinatpresbiteri rendszerével és az egyházunkban már több évszázados múltra visszatekintő igazi demokratikus berendezéssel, mely szerint az egyes szervezetek nem felülről kiadott parancsok értelmében hanem alulról kiindulva, a népakarat s a társulási szabadság alapjain létesülnek. A szlovák egyházaknak, amennyiben ez irányban kívánságukat törvényes formában kifejezésre juttatják, módjukban van egyházi törvényeink (I. t. č. 49. §.) értelmében és annak szem előtt tartásával külön egyházmegyévé alakulni.

A lelkészképzés terén zsinatunknak is az az óhajta, hogy a református egyház a maga lelkészeit a köztársaság területén nevelhesse és képezhesse s e célra készséggel fogjuk igénybe venni azt az állami támogatást, amelyet az államkormány kilátásba helyezett. Már most is hangsúlyozzuk azonban, hogy ennek a lelkészképzésnek kizárólag önálló református intézményben kell történnie.

Ezek után bizonyára nem lehet akadálya annak, hogy a most alkotott egyházi törvényeink az 1790/91. évi XXVI. tc. rendelkezéseinek megfelelően megerősítsenek.

A megerősítés, szentesítés módját illetőleg nem érthetünk egyet a felfogással, hogy egyházi törvényeink jóváhagyása a köztársasági kormány hatáskörébe tartozzék. Ezzel szemben reámutatunk az 1790/91. évi XXVI. tc. 4. §-ának arra a félreérthetetlen rendelkezésére, mely szerint azok szentesítés végett az államfő elé terjesztendők.

Az 1790/91. évi XXVI. tc. érvényessége pedig kétség tárgya nem lehet. Biztosítva van az a békeszerződésben, biztosítva van az a köztársaság alaptörvényeiben s arra, mint érvényben lévő alaptörvényre maga a köztársasági kormány s ennek zsinatunkon jelenvolt képviselője is ismételtelen hivatkozott.

Annak rendelkezéseit tehát, zsinati törvényeink szentesítésénél is alkalmazni kell.

A már több ízben idézett 1790/91. évi XXVI. tc. 4. §-a egyházi törvényeinket az államfő megerősítése után teljes törvényerővel, tehát oly erővel ruhazza fel, „amely sem kormányzói parancsok, sem királyi (jelen esetben államfői) határozatok által megváltoztathatók ne legyenek”. Ezt az erőt pedig államfői megerősítés nélkül egyházi törvényeink nem nyerhetik meg, mert a kormányhatósági megerősítés egy ellentétes felfogású kormány által is bármikor visszavonható lenne s ez eljárás egyházi törvényeinket, alkotmányunkat, autonómiánkat a társadalmi egyesületek alapszabályainak nivójára süllyesztené le.

Erre a törvényes álláspontra helyezkedve kötelességünknek tartjuk itt is hangsúlyozni azt, hogy mi ezen jogunkhoz, egyházunk alkotmányához, önkormányzatunkhoz törhetetlenül ragaszkodunk és nem tartjuk indokoltnak, hogy egyházi törvényeinknek államfői megerősítése, szentesítése, a kormány jóváhagyása által helyettesítessék.

Még csak azt kell felsorolnunk, hogy a fentebb említett I–IX. törvénycikkek közül az I. tc. szól az egyház alkotmányáról és szervezetéről és pedig az első része a tc.-nek az egyház képviselői és kormányzati hatóságairól, a második rész az egyháztagok, egyházközségi, egyházmegyei és egyházkerületi tisztviselőkről és a felelősségről. A II. törvénycikk a lelkészválasztásról, a missziói, katonai, letartóztatási és javítóintézeti lelkészek, általában az állami alapítványi vagy községi közintézeteknél működő lelkészek, állandó vallásitanító lelkészek, segéd és helyettes lelkészek alkalmazásáról és elhelyezéséről s a kegyeleti időről. A III. törvénycikk az egyházi adóról, a IV. törvénycikk az egyetemes református egyházi közalapról, az V. törvénycikk az egyházi törvénykezésről és pedig első részben az egyházi bíróságok szervezete és hatásköréről, második részében a közigazgatási bíráskodás eseteiről, a fegyelmi esetek és fegyelmi büntetésekről, harmadik részében a bírói eljárásról. A VI. törvénycikk a köznevelési és közoktatási szervezetről és pedig első részében a népnevelési és népoktatási intézetekről, második részében a keresztyén felebaráti nevelő intézetekről, harmadik részében a közép fokú iskolákról, negyedik részében a főiskolákról, ötödik részében az Egyetemes Konvent, mint közigazgatási hatóságról és végül hatodik részében az átmeneti intézkedésekről. A VII. törvénycikk az egyetemes református nyugdíjintézetről. A VIII. törvénycikk az egyház belső építéséről és végül a IX. törvénycikk a Kárpátaljai egyházkerület különleges helyzetét domborítja ki.

Mindeme törvénycikkek az őseinktől öröklött zsinat-presbiteri rendszer alapján vannak felépítve s egyetlen pontjában sem térhetünk el e törvényekben azon bázis-

soktól, amelyeken századok óta élvezett önkormányzatunk nyugszik, amellet összes törvényeinket összhangba hoztuk, az állami törvényekkel, azon államéval, melynek területén egyetemes egyházunk elhelyezést talált. Azt mondanunk sem kell, hogy nagy erkölcsi céljaink megvalósítására nézve az állam anyagi támogatását minden vonalon kilátásba helyeztük, amit annál jogosabban tehattünk, mert a csehszlovák állam és református egyházunk demokratikus szelleme teljesen congruensek, így a minket támogató kéz egyúttal magát az államot is támogatja. Felvettünk e törvénycikkbe egy teljesen újat is, a VIII. mely az egyház belső építéséről szól. Ezt azért láttuk szükségesnek, mert az egyház belső erejének feléledését kívánjuk általa szolgálni, végeredményében mindig magának az államnak is a javát, mert a nemes erkölcsi erők szolgálatba állítása az államot is csak erősíti.

Ezekben voltunk bátrak vázlatosan ismertetni a szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes református zsinatunk, alkotta azon kilenc törvénycikket, melyeket köztársasági elnök úrhoz ezennel mély tisztelettel felterjesztünk.

Mély tisztelettel kérjük köztársasági elnök úrnak ezen törvénycikkekhez nagybecsű figyelmét és jóindulatát.

Ezen előterjesztésünk után törvényeink megerősítését s jóváhagyását mély tisztelettel kérve, vagyunk.

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház 1923. június 17-én megnyílt első zsinata és annak nevében:

Lukács Géza a Tiszáninneri Református Egyházkerület főgondnoka mint az Egyetemes Zsinat világi elnöke.

Pálóczi Czinke István a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöke mint az egyetemes zsinat lelkészi elnöke.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Léva városában az 1923. évi június hó 17-ik napján megnyílt törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1923, pp. 65–68.

1924. április 12. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének nyílt levele a pályini református gyülekezet és a többi szlovák nyelvű református gyülekezet tagjaihoz.

April 12, 1924, Rimavská Sobota

The open letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to the members of the Reformed congregation of Pályin and the rest of the Slovak Reformed congregations.

Kedves Atyámfiak! A nagy nyilvánosság előtt válaszolok leveletekre, mert amit ti írtatok nekem, azt nem ti gondoltátok ki s én a sugalmazótoknak is felelni akarok. Meg azért is, mert rajtatok kívül már más gyülekezeteket is félrevezettek s én szeretném, ha szavamat azok is meghallanák.

Nagyon megszorítottátok az én szívemet, amit még el tudnék viselni, mert éppen a nagy hét, a méltatlan bántalmak hete következik ránk. De hálátlansággal illtetétek a magyar református egyház szívét is, amely négyszáz év óta ápol, dajkál, melenget titeket édes anyai szeretete egész melegével.

Csak az igazságtal, hogy nem tudjátok, mit cselekesztek. Különben nem írnátok ilyeneket: „A mi községünk tiszta szlovák, noha a magyar rezsím, mindent elkövetett, hogy miket elnemzetietlenítsen; adott nekünk magyar nyelvű papot, hogy egyházi úton is elnyomjon bennünket és elvegye tőlünk a legdrágábbat: szlovák anyanyelvünket. Ez a magyarosítás, éveken át folyt és részben sikerült is, mivel községünkben is akadnak renegátok, kik készek megtagadni nemzetiségüket és magukat magyaroknak adják ki. Ez a mintegy 10–15% kisebbség (no lám, ti a százalékot is ki tudjátok számítani, csakhogy rosszul tudjátok, mert előbb azt mondtátok, hogy a ti községetek tiszta szlovák, most meg elismeritek, hogy 10–15% nem az: a hivatalos cseh népszámlálás pedig azt igazolja, hogy 30% nem az, mert kálvinistából 170 a magyar) s a kisebbség magyar nyelvű istentiszteletet is kíván és a mi lelkész urunk örömmel meg is teszi azt, mert minden harmadik vasárnap magyarul beszél. Ez tarthatatlan állapot. Méltóztassék itt közbelépni és nekünk szlovákul tudó lelkészt küldeni s alig is elrendelni, hogy gyülekezetünkben az istentiszteletek feltétlenül

csak szlovák nyelven tartassanak, mivel másként elveszítjük hitünkben való, bizodal munkat és kívánságainkat kénytelenek leszünk más úton érvényesíteni. Hát ez a tarthatatlan állapot, kedves atyámfiak, hogy ti ilyen igazságtalanságra engeditek rávenni – tulajdon testvéreitek ellen – magatokat, akikkel békességben éltetek míg el nem hitették veletek, hogy ti ezer esztendeig el voltatok nyomva most pedig már fel vagytok szabadítva? Olyan tisztán látom, mintha csak közöttetek élnék, hogy nem a ti lelketekből fakadt ez a rút hálátlanság s az a káromláshoz hasonló vádaskodás; amit orcapirulás nélkül le tudtátok írni, hogy titeket elnyomott a magyar református egyház és elvette legdrágább kincseteket, a szlovák anyanyelveteket. (Hát a kálvinista hitetek nem éppen ilyen drága kincsetek?) Bizonyára futkározó hamis atyafiak járnak közöttetek s azok sugallották nektek ezeket a káromló szavakat.

Mert azok nem tudják, de nektek tudnotok kéne, hogy régóta írmag se maradt volna belőletek, maroknyi szlovák kálvinistákból, ott a nagy görörg katolikus és római katolikus tengerben, ha a nagyobb és önzetlenebb testvér, a magyar kálvinista egyház a saját testével nem védelmezett volna benneteket. Nektek azt is tudnotok kellene, hogy a magyar református egyház nem a ti véreteket vette, de a saját meleg vére folyt el lassan közöttetek, az ő édes fiai lettek közöttetek – a mi lágymelegségünk folytán – szlovákokká és nem ti lettetek magyarokká. Ti magatok szolgáltatok erre kiáltó bizonyosságot, hozzám benyújtott folyamodástokban, amelynek aláírói közt ilyen szlovák neveket találunk; Egry, Kállay, Kükemezey (persze ő már így írja a nevét: Kikemezey). Balogh, Varjassy, Pogány, Kovács, Gajdos, Magyar Mihály. Ezek még tavaly is, harminc más családfővel együtt azért könyörögtek, hogy gyermekeiket engedjük meg a magyar nyelv tanítását is, mert ők valamennyien régi magyar nemes emberek. Hát ezek azok a renegátok? A magok fajtáját megtagadók? Valóban azok. Magok mondják, hogy ők magyar nemes emberék voltak valamikor s ma se nem tudnak, se nem éreznek magyarul, sőt saját nemzetük ellen fordulnak. És mégis ti panaszkodtok, ti vádaskodtok? Holott ti a 400 esztendő magyar közösségben is megmaradtatok szlovákoknak és kálvinistáknak.

Hát jól van, édes atyámfiak, legyen nektek a ti kívánságtok szerint. Válgatok el tőlünk, ha ti úgy látjátok jónak. Szakadjatok el édes anyátoktól s térjetek „más útra”, ha úgy gondoljátok, hogy magatokban erősebbek lesztek. Én ugyan szánlak benneteket, mert előre látom, hogy úgy fogtok járni, mint a tékozló fiú, aki, megunt a apai hajlékot, az apai gondozást. Vissza fogtok kéredzkedni hozzánk, vagy ha nem, azt is előre megmondom, hogy nem is maradtok meg reformátusoknak,

tán még szlovákoknak se. Mi ápoltuk hiteteket is, a nyelveteket is, ahogy tudtuk; akkor is, mikor még mi voltunk itt a gazda s ép úgy tehattunk volna veletek, mint ahogy mivelünk akarnak most tenni a hatalmon levők.

Ti 400 esztendeig megmaradtatok azoknak, amiknek az Isten teremtett benneteket, minket 4 év alatt ki akarnak forgatni sok százados szent örökségünkéből.

A szlovenszkói magyar református egyház törvénybe iktatta, hogy minden gyülekezetnek joga van arra, hogy anyanyelvén imádjá Istenét s anyanyelvén oktathassa gyermekét. Ehhez nektek is jogotok van. Gyakoroljátok is. De nektek fáj az, hogy a köztetek élő magyarok is élni kívánnak ugyanezzel a joggal s lelkészetek hébe-hóba magyarul is tart istentiszteletet ezeknek a gyászmagyaroknak.

Az ő bűnük ez, vagy a mienk? Hogy nem féltettük őket tőletek? Hogy csak a testvért láttuk bennetek s nem az idegen nemzetbelit?

Most ti megmutatjátok nekünk, hogy kellett volna a múltban cselekednünk. Pedig hiába mutatjátok Mert mi most is ugyanazonképeni cselekednénk, ahogy a múltban cselekedtünk.

Tán hibánk ez. De mi ilyenek vagyunk és ilyenek maradunk. Rövid időn küldötteink elmennek hozzátok, szlovák gyülekezetekhez és meg fogják kérdezni, mit akartok: menni vagy maradni? Majd akkor megtudjuk, melyik volt erősebb: a lélek-e, vagy a politika, a testvéri szeretet-e vagy a bujtogató kéz?

Mert az kavart fel benneteket. A politika nyújtogatja kezét utánatok közelből s távolból, még Amerikából is. Onnan is intéznek nagyhangú kijelentéseket az európai közvélemény félrevezetésére – szintén félrevezetett, bekötött szemű szlovákok –, hogy nekik a magyar erőszak elől kellett a tengerentúlra menekülniök, hogy szlovák nemzetiségüket megmenthessék; még pedig nem valami Jurecska, Jeszenák, Hudo-ba, Malina, Hanesz nevű emberek, hanem: Liszy László, Kaszonyi Mihály, Bajusz János, Korpa András, Szécs György, Szászfái András, Bándy Jenő. stb. (Mennyi elfolyt, drága magyar vér!)

Oh ezek szintén csak eszközök épügy, mint ti a „világ fiainak” kezében, akik nem a ti nyelveteket féltik, hisz tudják, hogy az sohase forgott veszedelemben, hanem az fáj nekik, hogy magyar születésű papotok van. (De mikor sohase voltatok annyian, hogy magatok nevelhettetek volna magatoknak papot.) Meg hogy néha egy-egy szentelésen, a mi templomunkba is betévedtek s velünk énekeltek a szomorú zsolnárt: „Hogy a babiloni vizeknél ültünk.”

Azt már nem akarják tudni ezek a nagy jóakaróitok, hogy II. József császár ide-

jében Csehországban is magyar papok, érettök hazájokat is itt hagyó pataki diákok, mentették meg a haldokló reformátusságot; Nagyok, Tardyak, Fazekasok, Szalayak, akiknek utódai ma is ott élnek közöttük. Akkor jó volt nekik a magyar prédikátor, a magyar apostol, ha kerékbe törte is a cseh prédikációt, de nektek – akarom mondani: nekik már nem kell a pataki diákból lett lelkész, mert nem született szlovák, ha szlovákul prédikál is.

Azt kéritek, hogy a papotokat tegyem el tőletek, bár különben hű lelkipásztor. Hát nem ti választottátok? S adjak más papot helyette. Hát nem ti választjátok? Hiszen ez a legősibb jogotok, mint reformátusoknak. Nálunk nem a püspök nevezi ki a lelkészt, sőt a püspököt is a népe választja. Lássátok, hogy a tanácsadóitok még a törvényeiteket sem ismerik, mégis ők akarnak titeket kitanítani. Micsoda csepp sziget lesztek ti a tengerben, ha reájuk hallgattok. Sehol körülöttetek, fel egész a jeges tengerig nincs több kálvinista testvéretek rajtunk kívül.

Óh testvéreim, meg ne csaljátok magatokat! Nem nekünk van tirátok szükségünk, hanem tinektek mi reánk. Nekünk a világon semmi hasznunk abból, hogy ti mihozzánk tartoztok: csak keserűségünk és háborgatásunk. A mi terhünk csak könnyebb lesz áltál, ha a ti gondotok leszakad lelkünkéről. Mi erősebbek leszünk, ha tisztán magyarok maradunk; csak a Krisztus hamisítatlan evangéliumához való hűségünk és irántatok való szeretetünk az, ami mégis maradásra kér benneteket. Én a ti nemzeti nyelveteket és érzéteket olyan szentnek tartom, mint a magamét (azért siettem kezetekbe adni a Zsoltáros könyvet és a vallástévő kátét az anyanyelvete-ken)⁸¹, de a magamét is tartom olyan szentnek, mint a tieteket.

Ne zúgolódjatok és ne fenyegetődzetek! Tegyétek a szivetekre a kezeteket és gondolkozzatok! Sorsotok a saját kezetekben van. Bármire határozzátok el magatokat, mi ezután is szeretni fogunk benneteket.

Péter apostollal végzem leveletem: Vannak dolgok, amelyeket a tudatlanok és állhatatlanok elcsúrnek-csavarnak, mint egyéb írásokat is, a magok vesztére. Ti azért, szeretteim, előre tudván ezt, őrizkedjétek, hogy az istentelenek tévelygéseitől elragadtatva, a saját erősségeitekből ki ne essetek. Hanem növekedjétek a kegyelemben és a mi Urunknak és megtartó Jézus Krisztusunknak ismeretében. Neki legyen dicsőség mind most, mind örökkön örökké. Ámen. (Péter II. levele. III. rész, 16–18 vers)

---

81 A mi hitünk és életünk. Konfirmációi káté. Rimaszombat, 1923.

A Krisztusban testvéretek
Pálóczy Czinke István püspök.

Közli: Református Egyház és Iskola, 1924. április 13. pp. 57–58.

42.

1924. május 27., Prága

Szent-Iványi Józsefnek, az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt elnökének és társainak interpellációja Boldizsár György mohi református lelkész állampolgársága ügyében.

May 27, 1924, Prague

The interpellation of József Szent-Iványi, the president of the Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt [National Hungarian Small Farmer, Agriculturer and Small Industrialist Party], and his partners about the case of the citizenship of György Boldizsár, the Reformed pastor of Mochovce.

Interpelláció

a Belügyminiszter és a Szlovenszkói Teljhatalmú Miniszter Urakhoz

Boldizsár György mohi-i református lelkész megtagadott állampolgársága ügyében.

Beadják: Szent-Ivány József nemzetgyűlési képviselő és társai.

Miniszter Urak!

Boldizsár György református lelkész 1912. július 7-ike óta működik a szlovenszkói barsi református egyházmegye területén. Jelenlegi állomáshelyén, a volt bars megyei Mohi községben 1917. május 1-én választották meg élethossziglani hatállyal rendes lelkésznek. Nevezett lelkész az állam iránti hűségfogadalmat idejében letette s állampolgárság iránti kérvényét még 1921. december havában – tehát a törvényes határidőn belül – benyújtotta. Állampolgársági kérvényét 192. február havában a hiányzó mellékletek (hadikölcsönről lemondó és jótékonyági összeget felajánló nyilatkozatok, stb.) pótlása céljából visszaküldték hozzá. A kívánt pótlásokkal Boldizsár György a kérvényt rövidesen visszatérjesztette.

Ezután egy esztendei reményteljes s az államhatalom intézőinek igazságérzetében bizakodó várakozás után Boldizsár György lelkészt a verebélyi járási hivatal 1924. február 15-én 1115/1924. szám alatt arról értesítette, hogy a belügyminiszter úr 1924. január 3-án kelt 84900/7.-1923. száma rendelettel a csehszlovák állampolgárság elnyerése iránti kérelmét nem teljesítette. A járási hivatal egyúttal felhívta Boldizsár Györgyöt arra is, hogy az illetékes romániai hatóságtól 60 napon belül szerezzen útlevelet a saját magé és családja részére, s ezen útlevéllel a járási hivatal utján a teljhatalmu miniszter úrtól haladéktalanul kérjen tartózkodási engedélyt, miután máskülönben rövidesen megtörténik családjával együtt a köztársaság területéről való kiutasítása.

Mivel román útlevelet csak román állampolgárnak romániai illetőségi bizonyítványa alapján adnak, Boldizsár György lelkész mindent megkísérelt az iránt, hogy születési helyéről, az erdélyi Háromszék megyei Zágon községből illetőségi bizonyítványt kapjon. Azonban nevezett romániai községben Boldizsár Györgynek évtizedes távollét és „csehszlovák állampolgárság” címén régi községi illetőségét már évek óta megszüntnek tekintik, a község eljárósága és az illetékes közigazgatási hivatalok az illetőségi bizonyítvány kiadását véglegese megtagadták. Így tehát Boldizsár György lelkész a román külügyi képviselőtől útlevelet nem kaphat, így továbbá a kerületi hivatal azon felhívásának sem tehet eleget, hogy a Teljhatalmú Miniszter Úrtól a 60 nap letelte után tartózkodási engedélyt kérjen. És végül ezekután Boldizsár Györgyöt és családját állandóan az a végzetes veszedelem fenyegeti, hogy a köztársaság területéről kiutasítják egy oly állam területére, ahol szintén nem ismerik el állampolgárságát.

A Belügyminiszter Úr és az illetékes közigazgatási hatóságok fenn ismertetett intézkedései eltekintve azok antiszociális, kegyetlen mivoltától mélyen megsértik a református egyháznak a mindenkori államhatalom által évszázadok óta tiszteletben tartott és ma is érvényes törvények által védelt autonómiáját. Ezen egyházi autonómia értelmében ugyanis a református egyházközségeknek elidegeníthetetlen joguk van ahhoz, hogy lelkészeiket élethossziglani hatállyal válasszák meg. És így, ha még idegen állampolgárt is választanak meg egy egyházközség lelkészévé, annak élethossziglani joga van és kötelessége állomáshelyén maradni. Az egyházközségeknek ezen alapvető joga szenved súlyos sérelmet akkor, amidőn élethossziglani megválasztott papjaikat eltávolítja az állam működési helyükről és megakadályozza azokat hivatásuk gyakorlásában.

Miután itt nemcsak Boldizsár György lelkész esetéről van szó, hanem állampolgárságuk bizonytalansága következtében a szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészek jelentős részéről, fölemeljük tiltakozó szavunkat a református egyház autonóm jogainak megsértése s Boldizsár György lelkésznek és társainak hivatalos üldözése ellen.

Kérdjük a Miniszter Urakat,

van-e tudomásuk arról, hogy Boldizsár György református lelkésznek szabályszerűen beadott állampolgárság iránti kérvényét indokolás nélkül visszautasították.

van-e tudomásuk arról, hogy Boldizsár György esetéhez hasonlóan a szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészek tekintélyes részétől szintén megtagadták a cseh-szlovák állampolgárság elismerését.

Van-e tudomásuk arról, hogy ezen hatósági intézkedések megsértik a református egyház autonómiáját.

Van-e tudomásuk arról, hogy a verebélyi járási hivatal kilátásba helyezte Boldizsár György lelkésznek és családjának a köztársaság területéről való kiutasítását.

Hajlandók-e indokolni azt, hogy Boldizsár Györgynek és lelkészársainak miért nem intézte el kedvezően a belügyi kormányzat a csehszlovák állampolgárság elnyerése iránt beadott kérvényeit.

Hajlandók-e sürgősen intézkedni az iránt, hogy Boldizsár György lelkésznek és családjának a köztársaság területéről való kiutasítása meg ne történhessék és hajlandók-e általános érvénnyel intézkedni az iránt, hogy az állain szempontjából is hasznos és kívánatos közérdekű tevékenységet kifejtő szlovenszkói és ruszinszkói lelkészének az állampolgárság kérdésével kapcsolatos rosszakarata hivatalos zaklatása és üldözése megszűnjön?

Prága, 1924. május 27.

Szentiványi, Palkovich, dr. Lelley, dr. Körmendy-Ékes, Křepek, Schubert, Böllmann, Zierhut, Röttel, Kaiser, Pittinger, Simm, Füssy, dr. Jabloniczky, dr. Korláth, Böhr, Schälzky, Bobek, dr. Petersilka, dr. Schollich, Patzel, Knirsch, ing. Kallina.

Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. NS RČS 1920-1925, Poslanecká sněmovna, Tisk č. I./4748. http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4748_03.htm

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 7. doboz. Eredet magyar nyelvű gépirat.

1924. május 27., Kassa

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai bizottságának jelentése a lelkész- és tanítóképző intézet felállítása ügyében, amelyben vázolják az egyes intézmények felállításnak folyamatát.

May 27, 1924, Košice

The report of the theological committee of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church about the establishment of a pastor and teacher training institution, in which they outline the process of the establishment of the institution.

Főtitiszteletű Bizottság!

A szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes református egyház Kassán 1924. évi január hó 8. napján tartott ülésében 18. jegyzőkönyvi számú határozatával egy bizottságot küldött ki a lelkész és tanítóképző intézet felállítása ügyében azzal a felhatalmazással, hogy ez a bizottság magát mindenik egyházkerületből kiegészítse s munkálkodásáról az Egyetemes Konvent legközelebbi ülésére jelentést tegyen.⁸²

E bizottság Kassán tartott ülésében 1924. május 27-én mindkét intézet felállításának sürgősségét állapította meg s a nyert felhatalmazás alapján kötelességének ismerte, hogy az adott feltételek gondos mérlegelése mellett, azok 1924. évi szeptember hó 1-vel leendő felállítása, illetve megnyitásához a szükséges előkészületeket megtegye.

Az egyes intézmények felállításának tervezetével a szakbizottságok bízáttak meg. A tervezetek keresztülvezetése pedig a végrehajtó bizottság kezébe tétetett le.

A teológiai szakbizottság a közül a hármast választás közül, hogy a lelkészképzés ügye (1) pusztán a szakoktatás megindítása, vagy (2) rendszeresített szaktanfolyam alakjában, avagy pedig (3) intézményes formában teológiai főiskola felállításával

---

82 Patay Károly határozati javaslatot terjesztett elő egy lelkész- és tanítóképző intézetnek még 1924. évi szeptember 1-én való megnyitására nézve. Az Egyetemes Konvent a tervezetet nem fogadta, de egy lelkészképző és egy tanítóképző intézet felállítását szorgalmazta. E célból egy bizottságot küldött ki, amelynek tagjai voltak: Bertók Béla püspök, Patay Károly, dr. Szilassy Béla, Sörös Béla, Vargha Sándor, dr. Mohácsy János, Idrányi Barna, Péter Mihály, Tornallyay Zoltán, dr. Kovács László, Komjáthy Gábor, Peleskey Sándor, dr. Polchy István és dr. Korláth Endre, vagyis mindenik egyházkerületből 4–4 tagot és a tanítók képviselőiben: Vass Ádámot. Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje Kassán 1924. évi január hó 8. napján tartott ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1924, p. 17.

oldassék-e meg, a teljes bizottság által kimondottan a 3. számú megoldás előkészítésére nyert felhatalmazást és így egy lelkészképző főiskolának, mint intézetnek alapítási tervet kell nyújtania.

E célból a végrehajtó bizottság útján a plénum, majd az Egyetemes Konvent elé a következő I. számú határozati javaslattal járul:

Alapítás, fenntartás és igazgatás.

Határozati javaslat.

A lelkészképzés ügyének megoldása tárgyában, illetve a lelkészképző teológiai főiskola létesítése érdekében kiküldött bizottság előterjesztésére az Egyetemes Konvent kimondja:

A szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes református egyház a lelkészképzés céljából egy teológiai főiskolát állít fel.

A teológiai főiskola fenntartója a szlovenszkói és kárpátaljai egyetemes református egyház, „Egyetemes Konvent”-je.

Az Egyetemes Konvent a teológiai főiskola alapítását, szervezését, állandó felügyeletét, belső és külső fejlesztését, a főiskolai igazgatótanács által végzi és gyakorolja.

A főiskola igazgatótanács tagjai a három egyházkerület püspöke és főgondnoka, az Egyetemes Konvent által három év tartamára választott három konventi tag és az egyetemes egyházból általa szabadon választott bárom lelkész. Rajtuk kívül minden egyházkerület két-két tagot küld ki a főiskolai igazgatótanácsba.

A főiskola igazgatója az igazgatótanácsnak hivatalból tagja.

A főiskolai igazgatótanács elnökét és gondnokát, mint főiskolai gondnokát, az Egyetemes Konvent, többi tisztviselőjét – aszerint, amint azok beállítása szükségessé válik – az igazgatótanács saját kebléből választja.

A főiskolai igazgatótanács rendszerint évenként egyszer, az Egyetemes Konvent gyűlését megelőzőleg tart ülést. Évközben a folyó ügyeket időszaki tanácsa által intézi. Ennek tagja az elnökön és gondnokon, valamint az intézeti igazgatón kívül a teljes ülésben titkos szavazással megválasztott három tag, valamint az ezek akadályoztatása esetére ugyanígy választandó és sorrend szerint behívandó két póttag.

Az Intézet közvetlen igazgatását és belkörü felügyeletet az igazgatótanács által erre ideiglenes, vagy három év tartamára rendes igazgatói minőségben megválasztott főiskolai tanár végzi.

Mindaddig, amíg az Egyetemes Konvent az igazgatótanácsot megválaszthatja

s az az egyházkerületek kiküldötteivel kiegészíthetik, az igazgatótanács hatáskörét ideiglenesen – az Egyetemes Konvent határozatától függővé téve – az a bizottság látja el, amelyet a lelkész és tanítóképző felállítása érdekében a Kassán 1924. évi január hó 8. napján tartott ülésében 18. jegyzőkönyvi szám alatt széleskörű felhatalmazással az Egyetemes Konvent kiküldött.

A teológiai főiskolát illető szabályrendelet kidolgozásával és beterjesztésével a bizottság a saját kebeléből alakított teológiai szakbizottságot bízta meg, amely ezt a végrehajtó bizottság útján a plénum elé terjeszteni tartozik.

A teológiai főiskola működését az 1924. év szeptember havában kezdi meg. Az e tárgyban tett előzetes bizottsági intézkedések a megbízás értelmében utólagos jóváhagyást nyernek.

A teológiai főiskola további határozat hozataláig nyitattik meg.

Szakoktatás.

A teológiai szakoktatás alapvető kérdéseire nézve a következő szempontokat állítja a szakbizottság a plénum, majd az Egyetemes Konvent elé, melyeket ezek megoldásánál figyelembe kellett vennie.

A szlovenszkói és kárpátaljai magyar kulturális központok csaknem mindegyikében a köztársasági kormány a középfokú oktatás céljaira fennállott intézeteket reál gimnáziumokká változtatta. A magyar ajkú ifjúság nagyobb része a görög nyelv tanulásától esett. Ennek utánpótlása a növendékek jelentékeny idejét kötné le. Oly idővesztést jelentene a teológusra a görög nyelven való elkezdése, hogy az erre fordítandó időt valamely modern nyelv elsajátítása útján éppen a teológiai oktatás és eredményes gyakorlati lelkészsképzés érdekében sokkal jobban tudja értékesíteni, mint a holt nyelv megtanulásával.

Ugyanez a szempont állott a bizottság előtt a héber nyelv tanítása tekintetében. Őszinte határozottsággal foglalt állást azzal a régi magyar teológusképzéssel szemben, mely ezen az utón jelentékeny eredi lények felmutatására sohasem vezethetett. Eredeti magyar exegetát sohasem termelt. A külföld gazdag teológiai irodalom eredményei pedig egy modern nyelv elsajátítása mellett sokkal inkább rendelkezésre állanak, mint e nélkül a holt nyelvek bárminemű ismerete alapján.

Azok, akik a teológia szakkérdései iránt komolyabban érdeklődnek, ezt később is elsajátíthatják. A gyakorlati lelkészsképzés bennünket az eddigi tudományos álarc elvetésére és a praktikus célok erőteljesebb figyelembe vételére kényszerít.

Az első szempont szerinti döntés elhatározó befolyással bír az egész bibliai anyag,

úgy az ó, mint az újszövetségi teológiai tárgyak kezelése és oktatása tekintetében.

Amennyi időt megtakarítunk a nyelvoktatásnál, annyival többet fordíthatunk a biblia magyar szövegének tanulmányozására. Természetesen a régi exegézisek eredményeinek gondos felhasználásával.

Az új tudományággá fejlesztett biblika részben a bevezetések, részben a szöveg tanulmányok keretében nyerhet előadást, így a másik kettő is sokkal több tartalommal és az előadók időfecsérlése is elkerülhető.

A tantervek is a helyett az idő helyett, amit a nyelvtanításra és a mindig idegen ízű szórszálhasogató exegézisre fordítanak, szaktárgyaik körébe eső más előadások tartására is időt és alkalmat nyernek. Ez által legalább is egy tanszék felállítása feleslegessé válik, ami anyagi tekintetben és kifejezhető eredmény a mi elhagyott szegénységünk mellett, a nélkül, hogy ez egyúttal szellemi kárt jelentene, így egészen külön szakok lesznek összekapcsolhatók egyes tanszékeknel, másoknál pedig új és szükséges tárgyak bevonásával lényegesen kibővíthetők.

Az ószövetségi szak kibővíthető a művelődéstörténet előadásával.

Az újszövetségi szak és az egyháztörténelem egy kézbe adható.

Összefoglalható a filozófiai és pedagógiai szak a dogmatika és morál előadásával.

A gyakorlati tanszék kibővül a bel- és külmiszióval és szemináriumok vezetésével. Szükség esetén az egyház jogtan előadásával.

Négy rendes tanszék felállításával a lelkészképzés ügye viszonyaikhoz szabott szerénységgel, megoldást nyerne.

Az ide csatolt „Kimutatás” teljes képet ad arról, hogy úgy az évfolyamok, mint a tanszékek szerint miként lehetne a teológia egész anyagát beosztani. A megválasztandó tanárok egyénisége és készültsége szerint e beosztás egész természetesen másként is volna csoportosítható. Az újszövetségi tanszék például kapcsolatban volna hozható a gyakorlati teológiaival. Ennek egyházjogtani része pedig egy egyháztörténeti szakcsoporthoz volna adható kiegészítésül.

A „Kimutatás” szerinti beosztás egyéb figyelemre méltó okokon kívül, annak szem előtt tartásával készült, hogy nehéz anyagi viszonyaink között miként lehet a fokozatosság elvét a takarékoságával párosítva, az intézet tanári karát a legcélszerűbben beállítani.

Az első évben csak két tanári szék: betöltésére volna szükség. Az ószövetségi és a filozófiai szakcsoport előadóinak megválasztására.

A második évben jönne az újszövetség–egyháztörténelmi tanszék betöltése.

A harmadik évben gyakorlati teológia tanára.

A négy évfolyam beálltáig mindegyik így kellő időt nyerne a maga képzésében, szaktárgyaiban való előhaladásra.

Az ötödik csoportba foglalt kötelező tárgyak óraadók által volnának elláthatók.

A négy tanszék tárgyai az egyes évfolyamok szerint úgy csoportosíthatók, hogy az első négy év növendékei, amint évről-évre tovább mennek, szisztematikusan állítatják eljüket:

a.) az első évben az Ige testté létele: Jézus a Krisztus.

b.) a másodikban az Ige tanukat teremt: az egyház Krisztus teste.

c.) a harmadikban az Ige örök alap a tan változik, Krisztus mindig ugyanaz marad.

d.) a negyedikben az Ige propagálása: az élet-Krisztus.

Sajnos a teológiai nevelésnek ez a lépcsőzete csak minden második évben jelentkező növendékek előtt maradhatna ennyire világos, mert az élet kényszere az első és második év együttoktatására szorítana már a második esztendőben, úgyszintén a harmadik és negyedik év összevonására a negyedik évben. Ez a rendszer nem ismeretlen a régi magyar teológiákról. Ha az összevonás nem terjedne is ki az év egész anyagára: mindenesetre minden tanszéknél jelentékeny óraszám csökkentésekkel járna és így könnyebbséget jelentene.

A filozófiai tanszék tárgyainak beosztásánál figyelemmel kellett lennünk arra, hogy az intézet növendékei, amennyire ezt magukra nézve előnyösnek ismerik, a második év leteltével letehessék azt a különbözeti vizsgát, amely őket a tanítói oklevél birtokába segíti.

A vizsga letétele nem feltétele a tovább haladásnak.

Megszerzése azonban épen azért, mert annak anyaga csaknem teljesen benne foglaltatik az I. és II. tanév anyagában, semmi különös nehézségbe nem ütközik, az oklevél pedig úgy a lelkészjelöltekre, mint magára az egyházra nézve több szempontból előnyt jelent.

A művelődéstörténet, közigazgatástan és mezőgazdaságtan rendes tárgyakul való felvétele e tárgyak nagy fontosságában s a lelkészek ismeretkörének ily irányban szükséges kiterjesztésében találja magyarázatát. Ezek birtokában hadd lehessenek minél hivatottabb tényezői az elnyomott magyar nemzet közéletének s a magyar nemzeti kultúrájának.

E szempontok által vezetettve a teológiai szakbizottság a következő II. számú

határozati javaslattal, mint szakoktatási tervezettel járul a végrehajtó bizottság, a plénum, majd az Egyetemes Konvent elé:

Határozati javaslat.

A szlovenszkói és kárpátaljai református egyház Egyetemes Konventje a lelkész-képző intézet felállítása ügyében kiküldött bizottság által előterjesztett szakoktatási tervezet értelmében kimondja:

Az Egyetemes Konvent tudomásul veszi és jóváhagyja az 1924. évi január hó 8-án tartott ülésében 18. jegyzőkönyvi szám alatt kiküldött bizottságának a lelkész-képzés alapvető kérdéseiben elfoglalt álláspontját. Hozzájárulását adja ahhoz, hogy speciális viszonyainkra való tekintettel úgy a héber nyelv, mint a görög nyelv tanítása a felállított lelkész-képző intézetben mellőztessék, helyettük egy modem nyelv eredményes tanításával kívánja megadni annak lehetőségét, hogy az intézetből kikerülő lelkész jelöltek valamely széleskörű tudományos teológiai irodalom felhasználásával bővíthessék szakismereteiket.

Súlyt a bibliai tudományokra helyezve, a négy évfolyamon keresztül a teljes szentírás, bevezetéstani, bibliai és szövegmagyarázati anyagát átvenni és tárgyalatni feltétlen szükségesnek ismeri.

Elfogadja és jóváhagyja a bizottság által készített „Kimutatás”-t az intézet szakoktatási tervezetéről.

Az egyes tanszékek fokozatos felállítása és betöltése tárgyában a következő sorrendet állapítja meg:

Az első esztendőben felállítandó:

a.) az ószövetségi tanszék, melynek betöltője az ószövetségi bibliai tudományokon kívül a szakoktatási tervezetben hozzá beosztott egész művelődéstörténeti anyag előadására kötelezett leend.

b.) a filozófiai és pedagógiai tanszék, mely később a dogmatikai anyag hozzá történt beosztásával, egyúttal dogmatikai tanszék is leend.

B.) A második esztendőben felállítandó:

a.) az újszövetség – egyháztörténelmi tanszék

C.) A harmadik évben felállítandó:

a.) a gyakorlati teológiai tanszék, mely egyúttal egyházjogi tanszék is leend.

D.) Az első évtől kezdve a szakoktatási tervezet ötödik csoportjába osztott tárgyak tanítását óraadók által látatja el.

E.) Azoknak a tárgyaknak előadását, amelyek más, még fel nem állított tanszék

csoportjához tartoznak, ennek betöltéséig a már ideiglenesen, vagy véglegesen megválasztott tanárok által végezteti.

A lelkészképző szakoktatásának irányát, valamint az egyes évfolyamok egybevágo építő munkáját lépcsőzetesen eként jelöli meg:

a.) az első évben: Az Ige testté lett: Jézus a Krisztus.

b.) a második évben: az Ige tanukat teremt: az egyház Krisztus teste.

c.) a harmadik évben: Az Ige örök alap: a tan változik, Krisztus meg ugyanaz marad.

d.) a negyedik évben: Az Ige propagálása: az élet-Krisztus.

A főiskolai hallgatók tanulmányi előhaladásának igazolására általánosan kötelezőleg egy alap- és két képesítő vizsgát kivétele követeltetik meg.

Kívánatos, hogy a második évfolyam végeztével a főiskola hallgatói a tanítói képesítés és oklevél megszerzése végett az előírtas különbözeti vizsgát letegyék. Ennek kötelező voltát azonban a konvent meg nem állapítja.

E vizsgákra vonatkozó vizsgálati szabályzat, az Egyetemes Konvent megállapítása szerint, az intézeti leckönyvekben (index) is kinyomtatandó és minden hallgató által beszerzendő.

A főiskolai szakoktatás kifejlesztésének és fenntartásának anyagi feltételei:

A szakoktatási tervzet értelmében felállítandó tanszékek mindegyike legalább is 16000 Kč alapfizetéssel és 3000 Kč lakbérrel kerülhet csak betöltés alá. (Költségvetés 1–2.)

A rendes tanári fizetések mellett az intézet kiépítésének időtartamára készített költségvetés szerint, ennek többi pontjában előirányzottan fedeztetnének a főiskola egyéb kiadásai.

Ilyképpen az első év szükséglete 69 970 Kč.

a második év 106 740 Kč

a harmadik 143 010 Kč

a negyedik 162 100 Kč

Évenként tehát 162 100 koronával állandósulna a teológiai főiskola szükséglete. Amennyiben megfelelő helyiség nyerésével a teológiai tanári lakberek kifizetése törlesztésbe jönne, megszűnne a 2. tétel szám alatti kiténtetés. Ez az összeg a 12. pontban feltüntetett segélyek növelésére volna fordítható.

Gondolni kell azonban arra szükségletre is a mi a tanári kar fizetési osztályban való előlépés és korpótlókra vonatkozó igényeiből fog előállani. Ezért mindenre te-

kintettel körülbelül 175 000 Kč. évi kiadás fedezetéről kell gondoskodnia az Egyetemes Konventnek, ha a lelkészképző teológiai szakiskola e szerény keretek között készített tervezetét keresztülveteni s annak állandó fenntartását biztosítani akarja.

A növendékek elhelyezését az első esztendőben megnehezíti az, hogy sem az Egyetemes Konvent, sem a főiskola létesítése ügyében kiküldött bizottsága az intézet elhelyezése tárgyában döntést még nem hozott.

A költségvetés könnyen megállapítható szükségleti oldalával szemben, a legnehezebb kérdés megoldásához, illetve e kérdés nyitva hagyásához, a fedezet kimutatásához is hozzá kell nyúlnunk. Bár a dolognak ez a része szorosan véve nem tartoznék a szakbizottság előkészítő munkálatához, lévén ez inkább a végrehajtó bizottság, vagy a plénum, végeredményben pedig az Egyetemes Konvent feladata. A költségvetés épen azért a fedezeti oldalon csak feltételezett összegeket mutat ki. Pozitív adatok nem állván rendelkezésre, sem pedig olyan jogerős határozatok, melyek a fedezet előteremtésére alapul szolgálhatnának, az 1–6. felsorolt tételek közül az 1. és 2. évenként jelentkező tíz–tíz növendék feltételezésén alapult mégpedig azzal a számítással, hogy a tandíj fele valószínűleg elfog engedtetni. A 3. és 4. tételnél pesszimiztikusan kalkuláltunk. Ugyanily kalkulációval állítattott be az 5. tétel is. Ennek kiindulási alapjául az a hipotézis szolgált, hogy minden, egyes egyházkerület a teológiai főiskolára legalább 100 000–100 000 Kč. alapítványt gyűjt. Ugyancsak 100 000 K.-ás alapítványt létesít e célra az Egyetemes Konvent is. Ez egészben 400 000 Kč. alapítványi tőke kamataiból kell befolytania az 5. pont alatti összegeknek. E bevételek fokozatosan növekednek, aszerint, amint az alaptőke befizetése várható és remélhető.

A teológiai főiskola fenntartására adót sem az egyházkerületekre, sem a lélekszáma kivetni nem hozhattunk javaslatba. Meggyőződésünk, hogy a kényszerűt kizáró ezen elvi álláspont a 4. tétel alatt levő belföldi adományokat, az ott kitüntetett összegnek többszörösére fogja felemelni.

A mi szerény számításunk szerint előálló fedezet csak igen parányi részét adja az évenként óriási arányokban növekvő szükségletnek. A hiány pótlását államsegélyben kell keresnünk és megtalálnunk. A köztársaság kormánya a mi kisebbségi jogaink és az ő nemzetközi szerződéseikben vállalt kötelezettsége alapján ennek folyósítására szorítandó. Költségvetésünk összeállításánál arra a taktikai szempontra is figyelemmel voltunk, amelynek bennünket e kérdésben a köztársaság kormányával szemben vezetni kell. Még ha szükségünk nem volna is ez államsegélyre, azt kombinációba vennünk és kérnünk akkor is szükséges volna, annál inkább a mi mostani mostoha

viszonyaink és tényleges szegénységünk mellett.

Ha az államsegély nem utaltatnék, az ily címen kitüntetett egész összeg előteremtése ismét csak a mi egyháztagjaink vállaira nehezül. A teherbírás e nagy erőpróbáján dől el, hogy képesek leszünk-e lelkészképző intézetünkkel egyházunk jövőjét biztosítani, tudunk-e nevelni olyan új papi generációt, amelyik a mai szlovák ágostai hitvallású lelkészi kar sok oldalú feladatait és igénybevételét annak idején, amidőn a mi papjainknak kell a mérőserpenyőbe vettetni, a ma látottak és tapasztaltaknál sokkal hívebben, sokkal igazabban, az evangélium lelkétől átítatott életfelfogással és nemes érzülettel tudja ellátni és vállalni.

Az intézeti internátus szükséglete aszerint alakul, amint azt a jelentkezők igénybe venni kívánják. Azért erre nézve ez idő szerint korai volna egy pontos előirányzat készítése. Költségvetésünk alján a baloldalon erre nézve nagyban és egészben elfogadható szám adatok fekszenek. Mert az intézet helye még ismeretlen, az első évben lakbérfizetést is számításba kellett vennünk. Ennek évi 10 000 Kč. összege a későbbi években már nem szerepel. Az első éven való felvétele pedig annyival inkább szükséges, mert ebben az esztendőben minden valószínűség szerint a privát házaknál való elhelyezésre szorulunk reá.

Költségvetésünk alján, a jobb oldalon, egy egyes növendék főbb kiadási összegei csoportosítottak. Alapul egy közepesen drága város árai vétettek arra az eshetőségre tekintettel, hogy a növendékek részére ez idő szerint kifőzésben kell az ételmezésről gondoskodnunk.

III. Határozati javaslat.

A szlovenszkói és kárpátaljai református egyház Egyetemes Konventje a lelkészképző intézet felállítása ügyében kiküldött bizottság által előterjesztett javaslatot, a főiskolai szakoktatás kifejlesztésének és fenntartásának anyagi feltételeiről méltányolva kimondja:

A bizottság által a teológiai szakoktatási tervezet értelmében készített költségvetést elfogadja és jóváhagyja. A hiány kipótlására szükségelt államsegély megszerzése és kiutaltatása iránt az elnökséget a szükséges lépések megtételére felkéri.

A teológiai szakbizottság nevében

Bertók Béla bizottsági elnök, Sörös Béla, Péter Mihály, Szilassy Béla

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 1. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

1924. augusztus 24.

Pálóczi Czinke István a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének levele a szlovák nyelvű gyülekezeteknek, amelyben a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

August 24, 1924

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to the Slovak congregation, in which he discusses the issue of the Slovak diocese.

Kedves testvéreim a Krisztusban!

Tiszáninneri református egyházkerületünk kebelében századok óta élünk együtt magyar és szlovák ajkú reformátusok testvéri szeretetben és békességben. Aminek az volt a nyilvánvaló oka, hogy a nagyobb számú kálvinista magyarság oltalma alatt mai napig megőrizhettétek két legdrágább kincseteket: evangéliumi hiteteket és szlovák anyanyelveteket. Egyházi felsőbbségetek éppen annyi gondot fordított mindenkor reátok, mint magyar testvéreitekre. Az ígét minden szlovák gyülekezetben szlovákul hirdettette. Énekes könyvekről s gyermekeitek számára szlovák nyelvű vallásos könyvekről gondoskodott. Gondoskodása jó eredményéről ti magatok tehetek bizonyosságot, hogy nincs egyetlen református szlovák, aki anyanyelvét elfelejtette volna és nincs, aki református vallásában ne volna kellőképpen tájékozva. Vallásosság tekintetében pedig a szlovák reformátusok semmit sem engednek a magyar reformátusoknak.

Gondoskodásunkat továbbra is ki akarjuk terjeszteni reátok s elkövetni mindent, hogy ősi hiteteket és nyelveteket megtarthassátok.

A Csehszlovák Köztársaság kormánya azonban – valószínűen rosszul értesítve helyzetetek felől – azt az óhajtást fejezte ki előttünk, hogy a szlovák kisebbség részére, a szlovenszkói református egyház kebelében, külön szlovák egyházmegyét biztosítsunk; ami azt teszi, hogy titeket magyar testvéreitektől teljesen külön válasszunk és külön igazgathassunk, megszakítva veletek a sok százados testvéri közösséget, amelynek kebelében idáig megmaradtatok szlovákoknak és kálvinistáknak.

Meggyőződésünk szerint ugyan erre a különválásra semmi szükség nincsen, sőt azt egyenesen veszedelmesnek tartjuk reátok, gyengébb félre nézve s attól tartunk, hogy magatokban könnyen elmerülhettek, mint egy maroknyi sziget, a körültekert elterülő idegen tengerben, a másvallásuak nagy tengerében: mindazáltal, mivel re-

formátus egyházunk a népszabadság egyháza s tagjai sorsuk felett magok határoznak, egyházkerületünk egyenkint és gyülekezetenkint titeket magatokat kérdez meg aziránt: külön szlovák egyházmegyévé akartok-e alakulni, vagy velünk az eddigi testvér közösségben kívántok-e tovább is megmaradni? Természetesen szlovák nyelveknek eddigi szabad használata mellett. Ennek megkérdezésére egy bizottságot fogunk hozzatok küldeni egyházkerületünk és eddigi egyházmegyékét részéről. A bizottság megérkezésének idejét lelkipásztorotok tudatni fogja veletek. Nyilatkozatok előtté teljes őszinteséggel, legigazabb meggyőződésetek szerint. Mint említetem, inkább a ti érdekeitek, mint a miénk, hogy velünk további közösségben maradjatok (mert nekünk most csak meggyanúsításban van részünk miattatok, hogy elnyomunk benneteket), de ha ti a különválást látjátok jobbnak magatokra nézve, külön esperessel: határozatok úgy, teljesen szabadságotokban áll. Mi megsiratunk benneteket mint testvér a testvért, akivel annyi időn át összeszokott, de utatokra bocsátunk, külön egyháznak tekintünk, amellyel többé semmi közösségünk nincs, s azt sóhajtjuk utánatok: Legyetek boldogok! Áldjon meg az Isten benneteket!

Atyafiságos szeretettel köszönt benneteket a Krisztusban testvéretek: Pálóczi Czinke István püspök.

Közlő: Református Egyház és Iskola, 1924. augusztus 24. p. 133.

1924. augusztus 24.

Stunda István a pozsonyi referátus munkatársának levele Pálóczi Czinke Istvánnak a Tiszáninnei Református Egyházkerület püspökének, amelyben Pálóczinak a szlovák ajkú gyülekezeteknek írt körlevelére reagál.

August 24, 1924

The letter of István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he responds to the circular letter of Pálóczi written for the Slovak congregation.

Kérelem Főtiszteletű Czinke István püspök úrhoz a szlovák egyházmege ügyében!

Főtiszteletű Püspök Úr! Kezembe kerüli Főtiszteletűséged ama körlevele, melyet a szlovák ajkú gyülekezetekhez a szlovák református egyházmege tárgyában intézni méltóztatott. Azok után, amik e kérdés körül 1919 óta történtek, s amikről Főtiszteletűségednek is részletes tudomása van, s azok után a személyes tárgyalások után, melyeket Főtiszteletűségeddel személyesen lefolytattam, Főtiszteletű püspök úr, körlevele iszonyatos érzelmekkel tölt el. Méltóztassék megengedni, hogy az egész kérdéstről s erről a körlevélről a szlovenszkói református egyház közvéleménye előtt feltárjam véleményemet s arra kérem Főtiszteletűségedet, méltóztassék ezt a körlevelet visszavonni és a szlovák református egyházmege ügyét más úton és más eszközökkel megoldani.

Főtiszteletű Püspök Úr! A körlevél rövid tartalma ez: Szlovák kálvinisták! A kormány azt az óhajtását fejezte ki a szlovenszkói református egyház vezetősége előtt, hogy a szlovák kisebbség részére a szlovenszkói református egyház kebelében külön szlovák egyházmeget biztosítsunk. Az egyházi vezetőség elküld hozzátok egy bizottságot; mely meg fog benneteket kérdezni, akarjátok-e a szlovák egyházmeget, vagy pedig továbbra is testvéri közösségben akartok élni a szlovenszkói reformátusokkal. Ha külön szlovák egyházmeget akartok, külön egyháznak fogunk benneteket tekinteni, s mellyel többé semmi közösségünk nincs és azt sóhajtuk utánatok: Áldjon meg az Isten benneteket! Főtiszteletű Püspök Úr! Mit jelent ez a körlevél? Es a körlevél sokat, nagyon sokat jelent! Elsősorban jelenti a szlovák kálvinisták kizárását a református egyházból arra az esetre, ha a szlovák gyülekezetek

élnének azzal a joggal, mely minden gyülekezetnek biztosítva van az egyházi törvényekben. Ha pedig – amihez kétség egy pillanatig sem férhet – a szlovák kálvinisták kálvinisták és így a református egyház tagjai akarnak maradni, jelent jogfosztást, ti. nem kérhetik a külön egyházmegyévé való megalakulást. Abban a pillanatban, amelyben ezt a körlevelet a lelkészek híveik tudomására hozzák, következményeiben beláthatatlan jogbizonytalanság áll be a szlovák református gyülekezetekre, lelkészekre, egyházközségi iskoláikra és egyáltalában intézményeikre nézve. Végül pedig felmerül egy súlyos egyházalkotmányi bonyolult kérdés: lehetséges-e egymás mellett két református egyház Szlovenszkón? Nem akarok itt érzelmi húrokat pengetni; nem akarok rámutatni arra, mennyire fáj a szlovák reformátusokkal való ez a bánásmód; nem akarok rámutatni arra, mint dobja oda ez a körlevél a szlovák református gyülekezeteket a szekták, a görög és római katolikus misszionáriusok szabad prédájául, mint dülja fél a gyülekezetek belbékéjét, mint ingatja meg a kálvinizmushoz való eddigi törhetetlen rágáskodást. Nem akarok rámutatni arra, hogy a többi egyházmegye kálvinistái annak ellenére, hogy külön-külön egyházmegyét alkotnak, mégis testvéri közösségben élhetnek. De rá kell mutatnom arra a méltánytalanságra, ami itt éri a szlovák kálvinistákat és olyan férfiakat, akik minden önfeláldozással is meg akarták menteni a szlovák kálvinistákat kálvinistáknak s azt, hogy a szlovák egyházmegyék az egyetemes református egyház belügye maradjon.

Főtiszteletű Püspök Úr! 1919-ben ennek a kérdésnek többféle megoldását követeltek különböző oldalról! Az általános forradalmi hullámverések között mindenféle megoldás volt lehetséges. Azok azonban, akik akkor felelősséget éreztek a református egyházért és annak autonómiájáért s abban a helyzetben voltak, hogy azért tegyenek is, meggyőztek az illetékes tényezőkét, hogy ezt a kérdést csak a református egyház kebelében lehet és szabad megoldani. Hogy a református egyház szlovák kisebbségének fog kelleni biztosítani ez egyházkerületen belül egyházmegyét, azt akkor senki kétségbe nem vonta és természetesnek találta. Úgy, hogy dr. Révész Kálmán püspök úr, amikor e tárgyban hivatalos részről kérdést intéztek hozzá, azt válaszolta, hogy a szlovák egyházmegye ügye az általános szervezkedés keretein belül fog oly megoldást nyerni, amely mindenkit ki fog elteltem. A kivitel módjára nézve pedig azt válaszolta, hogy egy négyes bizottság fog alakíttatni és pedig a református egyház és a teljhatalmú minisztérium delegáltjaiból. Ez a bizottság meg fogja állapítani (sic!), melyek a szlovák gyülekezetek. S ezek egy egyházmegyévé fognak szerveztetni a református egyházon belül.

Főtiszteletű Püspök Úr! A szlovenszkói református egyház a történeti jogfolytonosság elve alapján áll. Dehát hogyan, dr. Révész Kálmán tiszáninneri református egyházkerületi püspök nyilatkozatai, garanciái a mostani szlovenszkói kerület püspöki hivatalai még csak erkölcsileg sem köteleznék?

Főtiszteletű püspök Úr, azok, akik ezt az egész kérdést másképen is megoldhaták volna a forradalom jogán, de nem akartak így megoldani a református egyház jogai iránti tiszteletből, azok nem fognak-e méltán felháborodni, hogy a református egyház az 1919. évi kölcsönös megállapodást 1924-ben így másítja meg?

S aztán, legyünk egészen tárgyilagosak, ennek a bizottságnak, mely ez év szeptember elején sorra fogja járni a szlovák gyülekezeteket, van-e csak egyetlen egy szlovák kálvinista tagja is? Meg vagyok győződve róla, hogy ez a bizottság teljes tárgyilagossággal fogja végezni a maga munkáját. De az a körlevél, mely e tárgyban elküldetett s amely marsrutaja ennek a bizottságnak, hogy hat valakit kétségben az eredményt illetőleg? Főtiszteletű püspök Úr! Nem akarom tovább szaporítani a szót, bár volna meg rengeteg mondani valóm. De kérve kérem, méltóztassék körlevelét az utolsó órában visszavonni, mert ebből így, ahogy van, nem lesz sem Istennek dicsőség, sem az egyháznak tisztesség.

Stunda István.

Közli: Református Egyház és Iskola, 1924. augusztus 24. pp. 133–134.

46.

1924. augusztus 24.

Pálóczi Czinke Istvánnak a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének válaszlevele Stunda Istvánnak a pozsonyi referátus munkatársának a szlovák egyházmegye tárgyában.

August 24, 1924

The reply of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, to István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, on the subject of the Slovak diocese.

Igentisztelt Titkár Úr! A Református Egyház és Iskola szerkesztője időnyeres kedvéért, – expressz átküldötte hozzám az Ön „Nyílt levelét.” Megfoghatatlan előttem, hogy miért óhajtja azt a nyilvánosság elé vinni, miután az kizárólag én rám magamra tartozik, mert annyi a magva, hogy a szlovák gyülekezetekhez intézett Körleveletem vonjam vissza.

Ennek a kívánságnak azért nem tehetek eleget, mivel ilyen tartalmú Körlevél kibocsátására engem az egyházkerület utasított. Az ellen azonban semmi kifogásom nincs, sőt részemről is óhajtandónak tartom, hogy a bizottságban, saját érdekünkben, egy szlovák ember is részt vegyen. Leghelyesebb volna, ha Ön maga vállalkoznék erre, nem mint hivatalos személy és kormány közeg (éppen az Ön által is hangsúlyozott autonómia miatt), hanem mint jó szlovák és jó református. Kérem is lehetőleg távirati válaszát, hogy hajlandó-e a kiküldött bizottsághoz csatlakozni s azt körútján kísérni? Ha erre nem hajlandó: úgy ajánljon nekem Ungból is, Zemplénből is egy, egy meggyőződése szerint megbízható szlovák papot, akit a bizottságba felkérhessek.

Bár meg kell jegyezmem, hogy egy. házkerületünk részéről épp azért küldöttük ki Péter Mihályt és a két egyházmegyei gondnokot, mert mindannyian jól tudnak szlovákul. Ez utóbbiak kiküldetésénél ezenkívül még az a szempont is vezetett, hogy ezek saját fogatukon fognak járni s így a szegény gyülekezeteket megkíméljük a fuvarköltségektől.

Hogy Révész püspök úr micsoda titkos egyezséget kötött a kormánnyal, arról se nekem, se egyházkerületemnek nincsen tudomása s így az nem lehetett ránk nézve irányadó. Azt hiszem, ezt a titkár úr is elismeri.

Még azt kell megjegyezmem, hogy Ön ismer engem annyira, hogy ne gyanúsítson meg azzal a gyanúval, mintha engem e kérdés elintézésénél más szempont vezethetne, mint tisztán református egyházunk érdeke, még pedig úgy a szlovák, mint a magyar reformátusoké. Mindkettő részére a teljes önállóságot óhajtanám biztosítani.

Atyafiságos szeretettel: Pálóczi Czinke István püspök.

Közlő: Református Egyház és Iskola, 1924. augusztus 24. p. 134.

1924. augusztus 28., Komárom

A Komáromi Református Egyházmegye közgyűlésének javaslata a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház lelkésznevelő intézetének felállítása tárgyában.

August 28, 1924, Komárom

The proposal of the general assembly of the Reformed Diocese of Komárom to the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church on the issue of establishing a pastor training institution.

A komáromi református egyházmegye 1923 évi közgyűlése által a lelkésznevelő intézet létesítése tárgyában kiküldött bizottság egyházunk és magyar nemzetiségünk fennmaradásának biztosítása végett feltétlenül szükségesnek tartja, hogy egyetemes egyházunknak minden más teológia akadémiától független és így önálló lelkésznevelő intézete létesítessék, mert a magyarországi teológiai akadémiákat végző ifjaink okleveleit a csehszlovák állam nem nosztrifikálja és az azok birtokában esetleg alkalmazott, illetve megválasztott lelkészeket nem ismeri el, s így az elhalálozás stb. útján előálló lelkészhiányt meggátolandó: magának az egyháznak kell az intézetet felállítani és azt fenntartania, mindezt a saját szunnyadó erőire támaszkodva, mert állandó állami és külföldi segílyre számítanunk nem lehet. Ez alapon felkéri a bizottság a főtiszteletű és méltóságos Konventet, a „periculum in mora”⁸³ elvére tekintettel, határozza el az önálló lelkésznevelő intézet minél előbbi, hacsak lehet, már az 1924/25. tanév kezdetével leendő felállítását az alábbi tiszteletteljes tervezet figyelembevételével és hívja fel nagyobb és a célnak alkalmas gyülekezeteinket, nyilatkoztassák ki, hogy milyen hozzájárulást (épület, fűtés, világítás, pénz stb.) tudnának nyújtani az esetre, ha az intézet keblükben állíthatnák fel.

Kijelenti már előre a bizottság, hogy tervezete csak a minimumra terjeszkedik ki, tehát nem akar külön épületet, internátust, rendszeresített tanárokat, továbbá az államsegélyek bizonytalansága miatt csak a saját erőinkre támaszkodik, megjegygyezvén, hogy ha állandó jellegű állami, avagy külföldi segélyekhez juthatnánk, azok birtokában könnyen kiépíthető lenne egy rendes, önálló teológia akadémia. A bizottság szeme előtt csak az a gondolat lebeg: alkossuk meg mielőbb az intézetet,

---

83 A késedelem veszedelem.

különben a lassú szétmálladásnak nézünk elébe. E gondolatból kifolyólag a következőkép javasolja az intézet felállítását:

Alapelvek.

a) Az intézet felállítása és fenntartása minden tekintetben a legszerényebb módzatok szerint történik, bármenyire szeretnénk is célunkat magasabb igény szerint kítűzni, de a szükség törvényt bont, s azzal kell megelégednünk ami van, ami lehető.

b) Az előadó tanárok tisztét gyakorló lelkészek és óraadó szakférfiak töltenek be.

c) Belső és anyagi okok kívánják a lelkészképzés nem annyira szárazon tudományos, mint inkább lehetőleg tudományos és szükségszerű gyakorlati jellegét.

d) A lelkészjelöltek létszámát 25-ben lehet megállapítani.

e) A lelkészjelöltek szegény sorsa és fizetés képtelensége már előre figyelembe vétetvén, élelmezésükről a fenntartó testületnek kellene gondoskodnia konviktus alakjában, ahol a lelkészjelöltek átlagban az ellátási díj egyharmadát fizetnék.

Székhely.

Az intézet székhelyéül valamelyik olyan nagyobb gyülekezetünk (Rimaszombat, Beregszász, Komárom, Losonc) választatnék ki, ahol az illető egyházközség legalább 2 tantermet, azok fűtését, világítását és takarítását magára vállalná, ahol a lelkészjelöltek elegendő szállást és gyakorlati kiképzést találhatnának; – amelyben néhány szakképzett tanférfiú és jogász vállalkoznék órák adására; – amelynek közel könyökén elegendő képzetebb lelkészt lehetne megnyerni az egyes tantárgyak előadására; – amelynek környékén nagyobb számú és jobb módú lakosokból álló gyülekezet van, amelyekbe a lelkészjelöltek fenntartásuk eszközeinek beszerzése végett magunk is könnyen is gyakran kimehetnének. (Krumpli szupplikáció, előadások, estélyek.)

Tantárgyak.

Héber nyelv az I. éven heti 2 órán.

Újszövetségi görög nyelv az I. éven heti 1 órán.

Bibliai irodalomtörténet (izagógika) a biblia tartalmának ismertetésével és bibliaolvasással, hozzákapcsolva a bibliai teológia, az I–II. éven, heti 2 órán.

Bibliamagyarázat (exegézis), két részben, tanévenként felváltva, a III. és IV. éven, heti 2 órán.

Egyetemes egyháztörténet; az I–II. éven, heti 2 órán.

Magyar protestáns egyháztörténet, a III–IV. éven, heti 1 órán.

Keresztény hittan, a III–IV. éven, minden második tanévben heti 3 órán.

Keresztény erkölcsstan, a III–IV. éven, minden második tanévben heti 3 órán.

Gyakorlati teológia.

a) Homiletika, a III–IV. éven, minden második tanévben félévig heti 1 órán előadva.

b) Liturgika, a III–IV. éven, minden második tanévben félévig heti 1 órán előadva.

c) Katehetika és kat. gyakorlatok, úgyszintén.

d) Cura pastorális és a belmisszió elmélete a III–IV. éven, minden második tanévben félévig heti 1 órán előadva.

e) Gyakorlatok a cura pastorálisból és a belmisszióból, a III–IV. éven, minden második tanévben félévig heti 1 órán előadva.

f) Gyakorlatok a biblia magyarázatból és az egyházi szónoklatból, az I–IV. éven, minden tanévben heti 1 órán előadva.

Egyházjogtan, a IV. éven, heti 1 órán.

Egyházi ének, az I–IV. éven, minden tanévben heti 1 órán.

Vallástörténet és vallásbölcshészt minden tanévben az I–II. éven heti 1 órán.

Bölcshésztörténet minden tanévben az I–II. éven heti 2 órán,

Nevelés és oktatástan szociológia az I–II. éven minden második tanévben heti 2 órán.

Módszertan és neveléstörténet az I–II. éven, minden második tanévben heti 2 órán.

Szlovák nyelv az 1. és II. éven, heti 2–2 órán.

Német nyelv az I–II. éven, minden tanévben heti 1 órán.

Alkotmánytan és magánjogi ismeretek a III–IV. éven, minden második tanévben félévig heti 1 órán.

Egészségtan, az I–IV. éven, minden negyedik tanévben heti 1 órán.

Világi ének, műének, az I–IV. éven, minden tanévben heti 1 órán.

Zene (harmónium, orgona) az I–IV. éven, minden tanévben heti 1 órán.

Esetleges szemináriumok, különösen a rendszeres teológia mezéjéról.

Mindezen tantárgyak hallgatása és róluk vizsga adása minden hallgatóra nézve kötelező. Mindjobban lép előtérbe annak szükségessége, hogy lelkészeink maguk tanítsák a vallástant és az egyházi énekeket, hogy maguk létesítsenek és vezessenek énekkart, – miért is a műének és zene tudása a jövendő lelkészeire nézve elsősorú fontosságú. Ezért az intézetben csak olyan ifjak lennének fölvehetők, akiknek az

éneklésnél használható hangjuk és zenei hallásuk van.

A tantárgyak hallgatásán kívül végtelenül fontos, hogy a jelöltek a tudományos teológia irodalmából mennél többet olvassanak, és hogy a gyakorlati teológiából mennél több írásbeli dolgozatot készítsenek.

A tantárgyak összeállítása egyébként majdnem a magyar református konvent 183/911 sz. határozatával megalkotott tanulmányi rend alapján történt. A szlovák nyelvet azért vette be a bizottság a tantárgyak közé, nehogy ennek hiánya miatt az állam az intézetei kifogásolja és mert az államnyelv némi tudására a lelkészeknek is mind több szükségük lesz.

A lelkészképzés jellege.

A lelkészképzés jellege az egyes tárgyak előadási órája számának megfelelően nagyon szűk körű lenné a túloidali teológiai akadémiához képest. Ez azonban még nem jelenti a leendő lelkészek képzetlenségét. Azon teológiai oktatás, amelyen a mai lelkészek keresztülmentek, lehetett tudományosabb jellegű de száraz volt s éppen azt hanyagolta el, amire legtöbb szükségünk lett volna, a biblia alapos ismertetését, a helvét hitvallás és a heidelbergi kátéval együtt hitcikkeink tudását és a gyakorlati kiképzést. A bizottság felfogása szerint teljesen elegendő, ha a hallgatóink e tekintetben nyernek alaposabb és intenzívebb kiképzést, ezt pedig sokkal jobban meg lehet oldani a gyakorló lelkészek, mint a száraz tudománynak élő s a gyakorlati keresztyén étellel ismeretlen tanárok által, mert a gyakorló lelkészek tudják jobban, hogy künn az életben milyen körű tudásra van inkább szükségük a lelkészeknek.

A lelkészképzés jellegét tulajdonképp a gyakorlati szükség szabja meg. Ma a lelkészek igehirdetőnek, lekipásztornak, hitoktatónak, sokszor énekvezérnek is kell lennie kell, hogy jogi, egészségügyi és gazdasági tanácsadója is legyen gyülekezetének. Ezek mellett egy és tágas mező nyílt még a magyar pap előtt; a nemzeti érzület, a fajunk megmaradásának mezeje. Vallásunk mindenkor magyar vallás volt, papjaink mindig magyarok voltak. Ma is azok. Függetlenek minden állami beavatkozástól. A krisztusi tudomány e felszentelt óreire vár első sorban a feladat a nemzeti érzületet ápolni, anyanyelvünk tisztaságán őrködni, múltunk hagyományait és emlékeit ápolni, a közélet terén magyar szempontok szerint irányító és vezérszerepet vinni.

A lelkészképzésnek tehát mindezekre figyelemmel kell lennie és ezen vezérelvekhez kell mennél jobban idomulnia, hogy megfelelő új lelkészhez juthassunk.

Tanárok.

Ezen tantárgyaknak megfelelően az intézetnek rendes tanára lenne, kik közül a

neveléstani tárgyak, ének és zene, a szlovák nyelv előadója szakférfiú, az alkotmánytan előadója jogi képzettségű egyén, az egészségügy előadója gyakorló orvos lehetne, míg a szigorúan vett teológiai tárgyakat mindenkor okleveles lelkészek adnák elő.

Az intézet vezetője az igazgató tanár, aki ezen működéséért külön tiszteletdíjban részesülne.

A lelkészjellegű tanárok minősítését összhangzásba lehetne hozni az E. T. VI. t. cikkével az által, hogy az alkalmazandó lelkészek tudományos képzettségükről egy a szakcsoportjukba tartozó tételtől készített értekezéssel tennének bizonyosságot.

Tanszékek.

A bizottság a következőképp javasolja a tanszékek megszervezését;

I. tanszék. Héber nyelv, ószövetségi bevezetés, ószövetségi exegézis, német nyelv. Hetenként tanítana 5 órát.

II. tanszék. Görög nyelv, újszövetségi bevezetés, újszövetségi exegézis, bölcsészettörténet. Hetenként tanítana 5 órát.

III. tanszék. Keresztény hittan, erkölcsstan, egyházi jogtan, szeminárium. Hetenként tanítana 5 órát.

IV. tanszék. Egyetemes egyháztörténet, magyar protestáns egyháztörténet, vallástörténet és vallásbölcsészet. Hetenként tanítana 4–5 órát.

V. tanszék. Homiletika, liturgia, katechetika. Cura pastorális, belmissziói gyakorlatok, szóoklati gyakorlatok, egyházi ének, világi ének, zene. Hetenként tanítana 5 ½ órát.

VI. tanszék. Neveléstan, lélektan, módszertan, neveléstörténet. Hetenként tanítana 2 órát.

VII. tanszék. Alkotmánytan, minden második, tanítana hetenként 1 órát.

VIII. tanszék. Egészségügy Minden negyedik tanévben tanítana hetenként 1 órát.

IX. tanszék. Szlovák nyelv. Hetenként tanítana 4 órát. A gyakorlati tanszéket betöltő lelkész helyett, ha az a zene és ének tanításához megfelelő szakképzettséggel nem bírná, külön tanító alkalmaztatnák.

Konviktus.

A lelkészjelöltek részére bérlakásban konviktus állíthatnák fel. Felügyelője és pénzkezelője a helyi lelkész, vezetője lelkész, vagy tanító özvegye, esetleg más megbízható nő lenne. A komáromi diákmenza adatai szerint egy ily konviktusban 25 ifjú ebédrel és vacsorával ellátása 3000 koronát kíván, azonban még ez is csak úgy

lehetséges, ha a konviktus a hívek részéről természetbeni adományokkal segélyezettnek, 25 ifjú ellátása tehát évenként 75000 koronába kerülne, amelynek kétharmad részét; 50000 koronát viselné a fenntartó testület.

Költségvetés.

Szükséglet:

Tanári tiszteletdíjak.	Összeg/Korona
4 vidéki lelkész tanár tiszteletdíja a 4000	16 000
4 vidéki lelkész tanár ellátási és utazási díja a 2000	8 000
1 helybeli lelkész tanár tiszteletdíja	4 000
1 helybeli tanár tiszteletdíja (VI. tanszék)	2 000
2 helybeli tanár tiszteletdíja (VII. tanszék)	500
3 helybeli tanár tiszteletdíja (VII. tanszék)	250
4 helybeli tanár tiszteletdíja (XI. tanszék)	3 000
Igazgató tiszteletdíja	1 000
Szolga tiszteletdíja	500
Irodai kiadások	500
Könyvtárlétesítés, lapok	1 000
Zeneeszközök, kották	1 000
Nyomtatványok	1 000
Igazgatói tanácsülés	2 000
Konviktus segélye	50 000
Előre nem láthatókra	1 000
Intézeti orvos és gyógydíjak	3 000
Összesen	94 750

Fedezet:

Ezt két úton lehetne előadni, és pedig:

a) Egyetemes egyházunkban van összesen 284 egyházközség, ezekből levonva a 34 legszegényebbet, maradna 250. Ezen 250 egyházközség fizetne évi fenntartói járulékot és pedig:

30 egyház fizetne évi	50 koronát, az kitenne	1500 korona
30 egyház fizetne évi	75	2 250
30 egyház fizetne évi	100	3 000
30 egyház fizetne évi	125	3 750
30 egyház fizetne évi	150	4 500
30 egyház fizetne évi	175	5 260
30 egyház fizetne évi	200	6 000
30 egyház fizetne évi	250	7 500
10 egyház fizetne évi	300	3 000
Összesen:		36 760 K

Ezenkívül a lelkészek közül, a munkaképtelenek levonásával fizetne csak 260 és pedig:

30 lelkész fizetne évi	50 koronát, az kitenne	1 500 koronát
30 lelkész fizetne évi	100	3 000
30 lelkész fizetne évi	150	4 500
30 lelkész fizetne évi	200	6 000
30 lelkész fizetne évi	250	7 500
30 lelkész fizetne évi	300	9 000
30 lelkész fizetne évi	350	10 500
30 lelkész fizetne évi	400	12 000
10 lelkész fizetne évi	450	4 500
10 egyház fizetne évi	500	5 000
Összesen:		36 760 korona

A két címen bevétel lenne tehát 36 750 és 63 500 korona, együtt 100 250 korona. Ez esetben a járulékok egy részét a gyülekezetek közpénztárai fizetnék, a másik részét pedig a lelkészek lennének kötelesek előadások, estélyek rendezéséből, esetleg gyűjtésből előteremteni és pedig anyagi felelősség terhe mellett. A fedezetszerzés e szokatlan módját azért választotta a bizottság, mert lelkészi hivatásunk Krisztus egyházának nemcsak a mostani jólétére terjed ki, hanem a jövőendő helyzetére is, az ősök példáit csak úgy tudja a mai lelkészi kar méltóan követni, ha a jövőendőt is biztosítani igyekszik. Ezért várja a bizottság a lelkészi kar önzetlen és egyáltalán nem nehéz munkájától a fedezet egy részét, de hogy az Istennek tetsző, munkából senki se vonhassa ki magát és a jó kedvvel serénykedők igyekezetét néhány gáncoskodó tönkre ne tehesse: az anyagi felelősség sokszor bevált elvétől várja a sikert.

b) Másik útja a fedezet előteremtésének: a lélekszám utáni kivetés. A missióegyházak és a szórványok nélkül van

a barsi egyházmegyében kerekaszámban 23100 lélek, a 50 fillér	11 550 K
a komáromi egyházmegyében kerekaszámban 43200 a 50 f.	22 100
az abaúji egyházmegyében kerekaszámban 10400 a 50 f.	5 200
az alsó zempléni egyházmegyében kerekaszámban 7000 a 50 f.	3 500
a felső zempléni egyházmegyében 10000	5 000
a gömöri egyházmegyében kerekaszámban 26100	13 050
az ungi egyházmegyében kerekaszámban 15400	7 700
a beregi egyházmegyében kerekaszámban 38200	19 100
a máramarosi egyházmegyében kerekaszámban 15400	7 700
az ungi egyházmegyében kerekaszámban 10200	5 100
Összesen 200000	100 000 K

Ezen az úton is befolyónék tehát a kellő fedezetés ezt a módozatot kétféleképpen lehetne alkalmazni:

a) vagy a gyülekezetek közpénztárai viselnék az egész, lélekszám utáni 50 filléres járulékot

b) vagy pedig a közpénztárak $\frac{1}{3}$, a lelkészek pedig $\frac{2}{3}$ részben köteleztetnének e 100 000 korona beszoigálatására.

Igaz ugyan, hogy a nagyobb lélekszámú gyülekezetben sokkal többen veszik majd igénybe a felnevelendő lelkészek szoloíatát, és így nagyobb összeggel is kel-

lene járulniuk a lelkésznevelő intézet fenntartásához – azonban a bizottság mégis az első módot ajánlja a konventnek, mert ennek alkalmazásával a konvent igazságos osztályba sorozást eszközölhetne az által, hogy a gazdagabb, de kis lélekszámú gyülekezetet magasabb fizetési osztályba helyezné, mint a szegényebb, de nagyobb lélekszámú gyülekezetet.

Számításba lehetne még venni, mint rendkívüli fedezeti forrásokat:

a konvent hozzájárulását az államsegély terhére, tan- és vizsgadíjakat, külföldi hitrokonok segélyét, az államsegélyét, esetleg a pozsonyi evangélikus teológiai fakultásra adott 500 000 koronából legalább 130 000 koronát, adakozásokat, estélyek stb. jövedelmeit, évenként egyszeri persely pénzeket, nyilvános gyűjtések jövedelmeit, szupplikáció jövedelmét, egyes hagyományokat és alapítványokat.

Mindezeket azonban csak úgy vélné felhasználni a bizottság, hogy azok részint az intézet kiépítését szolgálják, részint alap-, és tartaléktökök képeznének. Az intézet fennállásának bázisa, azonban mint legbiztosabb, mindenkor a fentebbi kettős fedezeti módszer lenne intézet létesítésével kapcsolatban a konvent a magyarországi konvent teológiai akadémia tanulmányi és vizsgarendje alapján megfelelő hasonló szabályzatot dolgozna ki és léptetne életbe.

Az intézet ügyeit első fokon az igazgató és a tanári testület, másodokon az igazgató tanács intézné, legfőbb felügyelő hatósága pedig, miután az intézetet az egyetemes egyház tartaná fenn, az Egyetemes Konvent lenne. Az intézet létesítésével kapcsolatban a konvent a magyarországi konvent teológiai akadémia tanulmányi és vizsgarendje alapján megfelelő hasonló szabályzatot dolgozna ki és léptetne életbe.

A konvent hivatása lenne végül a lelkésznevelő intézetnek az állam által való elismertetés és az államsegély kieszközlése.

Ezen javaslatot a főtiszteletű és méltóságos Konventhez felterjesztik a komáromi egyházmegye bizottsága nevében.

Dr. Erdélyi Pál gondok, Gyalókay László esperes.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 7. doboz. Magyar nyelvű kézirat, másolat.

Közlő: Soós Károly (szerk.): Jegyzőkönyv a komáromi református Egyházmegye 1924. augusztus 28-án tartott rendes évi közgyűléséről. Spitzer Sándor könyvnyomda, Komárom, 1924, pp. 94–102.

1924. augusztus 30., Prága

Kormányzati jelentés, amelyben Csehszlovákiához került református egyház három püspökének a köztársasági elnökhöz bejelentett látogatása kapcsán összegzik a református egyházzal kapcsolatos legfontosabb témákat: az egyházi alkotmány, a lelkészek állami segélyeinek, a szlovák egyházmegyének és a református lelkészképzésnek a kérdését.

August 30, 1924, Praha

Governmental report, in which they summarize the most important topics of the Reformed Church in connection to the announced visit to the prime minister by the three bishops of the Reformed Church which became part of Czechoslovakia: the ecclesiastic constitution, the state support of the pastors, the Slovak diocese and the Reformed pastor training.

Informace pro ministra.

Podle sdělení sem neúředně došlého a podle telefonické zprávy z kanceláře presidenta republiky hlásili se biskupové reformované církve k audienci u pana presidenta republiky za jeho pobytu Topolčiankách. Jde patrně o 3 biskupy této církve, totiž o Czinkeho z Rimavské Soboty, Balogha z Bratislavy a Bertóka z Podkarpatské Rusi. Předmět audience nebyl sice uveden, ale mohlo by jíti asi o následující:

Otázka církevní ústavy reformované církve.

Církev po dlouhém váhání a jednání předložila loni návrh své ústavy panu ministroví s plnou mocí, aby tak provedla důsledek se svého usnesení učiněného již v r. 1922, že se odlučuje od bývalé uherské reformované církve a osamostatňuje se v mezích našeho státu, resp. pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Tato ústava byla loňského podzimu od pana ministra s plnou mocí církvi vrácena s poukazem, že jest třeba k maďarskému textu jejímu připojení jaké slovenské znění. Církev se z počátku bránila, poukazujíc na to – ovšem ne správně – že jest národní církvi maďarskou, a že jest proto oprávněná k předložení maďarského textu ústavy. I předložila maďarský text znova a to přímo presidiu ministerské rady leč na jaře, leč později, mezitím co mezi zdejšími ministerstvem a panem ministrem s plnou mocí bylo jednáno, o tom, že od požadavku slovenského textu nebude upuštěno, povolila a poslala také slovenské znění ústavy.

Když tímto způsobem tato jazyková překážka byla odstraněna, zaslalo ji zdejší

ministerství počátkem července ústavu jednak panu ministrovi s plnou mocí, jednak referátu mšano⁸⁴ v Bratislavě, jednak kanceláři pana viceguvernéra v Užhorodě k posouzení in merito, ovšem také se stanoviska státně-církevního, politicko-právního a národnostního.

Odpověď s vyjádřením přišla sem dosud pouze z Užhorodu. Pan ministr s plnou mocí a referát mšano v Bratislavě vyjádření ještě neposlali, nebyli však dosud urgováni, vzhledem na pomalejší chod agendy v těchto úřadech, způsobené letními dovolenými. Až vyjádření přijdou, bude s nich viděti, zdali jsou tak příznivé, že je možno předložit ústavu ministerské radě k potvrzení, nebo zdali ústavě činí výtky, takže by musela být vrácena k přepracování, po případě muselo by býti jednáno ze zástupců církve o změnu obsahu.

Tento postup jest stejný, jako byl při úředním jednání o ústavě evangelické církvi augsburského vyznání na Slovensku předloňského roku.

Otázka státních dotací za rok 1923 a 1924

Ve státním rozpočtu kultovém jsou pro reformované církve na Slovensku obdobné položky dotační jako pro evangelické církve augsburského vyznání tamtéž, zařadovány každoročně. Protože reformovaná církev dlouho otálela se svou reorganizací a osamostatněním – patrně pod vlivem maďarského smýšlení svých předáků a členů – bylo nutno vykonávati na ni tlak, aby konečně přistoupila k tomuto přerodu a úplně se odtrhla od maďarských reformovaných, podobně jako to již před tím bez zdráhání učinila evangelické církve augsburského vyznání slovenská. Tlak tento dal se vykonávati hlavně na poli finančním, a byly z toho důvodu nikteré dotace reformované církve (zejména dotace na administrační výlohy a řádná podpora církevní) za rok 1923 vyplaceny nikoliv obnosem obsaženým ve státním rozpočtu, nýbrž jen jeho dílem. Za rok 1924 nebyly tyto centrální dotace ještě vyplaceny vůbec a to z téhož důvodu. Budou-li vyplaceny, záleží hlavně na tom, jak dopadne jednání o ústavě, takže, půjde-li hladce, bude lze pomýšleti na to, aby se dotace vyplatily buď úplně, nebo částečně, kdežto bude-li se církev zdráhati vyhověti tomu, co ve příčině ústavy budeme na ni žádati, zdůrazňoval by se náš požadavek tím, že by se dotace nevyplatili.

Církev již také žádala, aby ona část dotací za 1923, která zůstala nevyplacena, byla jí letos vyplacena dodatečně. K tomu však není jednak po ruce peněz, jednak

---

84 Az oktatási minisztérium rövidítése.

není ani důvodu, aby loňská liknavost církve byla letos tím honorována.

Otázka dodatečné výplaty kongruy duchovenstva.

Ono nadřzení dotací netýkalo a netýká so kněžské kongruy, která jest poukazována jednotlivým duchovním i s přídavky k ní náležejícími, pokud ovšem tito duchovní vyhovují podmínkám pro to stanoveným, zejména pokud složili slib věrnosti republice. Protože složení tohoto slibu stalo se u mnohých duchovních velmi pozdě a tito duchovní byli tedy zkráceni o peníze, přála by si nyní církev, aby tito duchovní dostali kongruu také za dobu před složením slibu, tedy zejména za léta 1919 a 1920. Tento požadavek byl by jednak těžko splnitelný pro nedostatek peněz k tomu potřebných, jednak však jest také podpora se zásadou při poukazu kongruy všeobecně uplatňovanou, že před slibem věrnosti se kongrua neposkytuje. Církev ovšem při tom asi chce se dostat z rozpaků, v nichž se octla vůči duchovním, jelikož se zdá, že právě vůdcové její to byli, kteří kdysi zrazovali duchovenstvo, aby slibu neskládalo. Námitka církve, jako by bývalo jí dovoleno nesložiti slib duchovenstva před podepsáním mírové smlouvy, ukázala se lichou.

Otázka slovenského seniora, v reformované církvi.

Reformovaná církev čítá na Slovensku 150 000 a v Podkarpatské Rusi 80 000 příslušníků. Tito věřící jsou až na asi na 10% Slováků vesměs Maďaři. Slováci kalvinisté žijí na Slovensku (na Podkarpatské Rusi kalvinských Nemaďaře není) asi ve 30 sborech a to vesměs v košické župě. Jakmile začalo být jednáno mezi státní správou kultovou, po případě panem ministrem pro Slovensko a mezi reformovaném církvi o organizaci její, byl se státní správy zdůrazňován požadavek, že kalvinským Slovákům nesmí býti od církve národnostně ubližováno, že musí se jí dostat duchovních slovenských nebo aspoň slovenštiny, a že by měl býti pro ně zřízen zvláštní slovenský senior. Tomuto požadavku se církev a počátku bránila vůbec, zejména pokud jde o slovenský seniorát, později pak namítala, že není v moci její takovýto seniorát zřídit bez vůle náboženských obcí a jejich osadníků, resp. že si to tyto obce a tyto osadníci mají a musí rozhodnuti sami. To má ovšem tu zá vadu, že jde tu vesměs o Slováky málo uvědomělé, kteří by nedovedli tento požadavek sami uplatniti, po případě dali by se přemluvit od svých farářů (to jsou vesměs Maďaři), aby toho nežádali. Bylo proto při rozhovorech mezi zástupci státu a církve, týkajících se nové ústavy již od počátku zdůrazňováno se strany státu, že nová ústava bude musiti nutně obsahovati ustanovení o tomto slovenském seniorátu, a bylo naznačováno, že zřízení a zabezpečení tohoto seniorátu jest nezbytnou, má-li se mluvit o potvrzení ústavy. Na tomto

stanovisku státní správa kultová stojí i dnes, jelikož ze státních a národních států nemůže připustiti, aby kalvínští Slováci, byli svou církví maďarizováni.

Otázka teologického učiliště resp. teologické fakulty.

Reformovaná církev nemá na Slovensku a v Podkarpatské Rusi teologického učiliště. Svoje kněžstvo doplní jednak povoláním duchovních ze zahraničí, zejména z Maďarska, jednak tím, že dorost na Slovensku studuje teologii v zahraničí, rovněž ovšem ponejvíce v Maďarsku. Následek tohoto stavu jest, že duchovenstvo nemá a nebude míti v budoucnosti dosti státního cítění a příchylnosti k našemu státu a že týmž neblahým způsobem vykonána pak vliv také na věřící.

Když byla zřízena hned po převratu pro evangelické církvi augsburského vyznání touto církví evangelická teologická akademie v Bratislavě, bylo proponováno, že mohou na ní studovati také Kalvíni. Tito však se tomu zhola vzepřeli s poukazem, že jde o ústav církevní, jenž je určen pouze evangelické církvi augsburského vyznání. Při tom však reformování církev nijak se nesnažila napodobiti církev augsburskou a zřídit si rovněž teologické učiliště v tuzemsku, ačkoliv jí bylo naznačováno, že by mohla dosáhnouti podobné státní subvence, jako jí dostává evangelická církev augsburského vyznání na svoji akademii.

Od té doby se poměry změnily do té míry, že byla připravena osnova zákona, kterým se zřizuje státní protestantská fakulta teologická v Bratislavě. Tato fakulta má sloužiti oběma vyznáním, jak augsburskému, tak i reformovanému, při tam jazykově vyhovovati jak pro Slováky, tak i pro Maďary a Němce. Ač by Kalvíni byli na této fakultě s augsburskými rovnoprávní a ač zřízení tohoto učiliště znamená pro Kalvíni zřejmý prospěch, počali Kalvíni v poslední době prohlašovati, že svůj kněžský dorost na této fakultě studovati nedají, že tedy tuto fakulta nechce, a že si zřídí svůj vlastně církevní teologický ústav, resp. fakultu, na což prý mají již připraveny 2 miliony korun.

Státní správa kultová ocitá se nyní před otázkou, jak se zachovati k takovému učilišti pro případ, že by bylo zřizováno. Že by při existenci protestantské fakulty v Bratislavě nemohlo býti toto učiliště státem subvencováno, o tom není sporu. Jest však pochybní, zdali by státní správa kultová vůbec povolila jeho otevření resp. existenci, když jest dána reformované církvi příležitost vzdělávati dorost na protestantské fakultě bratislavské, o případě zdali by odchovance tohoto učiliště připouštěla ke službě v duchovní správě, pokud je spojená s požíváním státní kongruy.

Není pochyby, že tento ohlašovaný krok reformované církve souvisí s maďar-

ským ba možno říci iredentistickým smýšlením panujícím. Reformovaná církev označována jest ústy svých vůdců za maďarskou národní církev, ač proto není nijaké opory právní. Naopak ve starém Uhersku nebyly trpěny církev národní resp. rasové ze strachu před posílením Nemaďarů. Není pochyby, že církev udržuje spojení s Maďarskem, že jest odtamtud posilována a patrně i hmotně podporována, jak je zvláště viděti na oněch shora zmíněných 2 milionech korun, o kterých lze důvodně pochybovati, že by byly sebrány v tuzemsku.

Konečně nutno podotknout že oni 3 biskupové, na počátku této informace uvedení, nejsou zatím státní správou kultovou uznáváni za skutečné biskupy, protože uznání taková bude se moci státy až po potvrzení ústavy a provedení volby na jejím podkladě, nýbrž že státní správa kultová může v nich spatřovati nejvýše správce zatímních distriktů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

AKPR, D 13679, k. 152. Eredeti cseh nyelvű gépirat.

49.

1924. szeptember 8., Pozsony.

A pozsonyi referátus munkatársának, Štefan Štundának a levele Pálóczi Czínke Istvánnak a Tiszáninnei Református Egyházkerület püspökének, amelyben a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

September 8, 1924, Bratislava

The letter of István Stunda, the associate of the referral of Bratislava, to István Pálóczi Czínke, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he discusses the issue of the Slovak diocese.

Dr. Révész Kálmán püspök úr e lap f. évi szeptember 7-iki számában hozzám intézett felhívására a következőket közlöm:

1918. aug. 26-án a püspök úrral lefolytatott tárgyalás után feljöttem Bratislavába a teljhatalmú minisztériumba. hogy megtudjam, milyen álláspontot foglal el a kormány a református egyházzal szemben. A teljhatalmú minisztérium válasza ez volt:

1. A református egyháznak önálló egyházzá kell alakulnia Szlovenszón.

2. A kormány a református egyház autonómiáját respektálni fogja.
3. Az egyház keretén belül meg kell szervezni a szlovák reformátusok szlovák egyházmegyéjét.
4. A lelkészeknek le kell tenniük a hűségi fogadalmat.
5. Szemben a kormány folyósítani fogja mindazon járandóságokat, melyek a református egyházat megilletik.

Ezeket a feltételeket 1919. szeptember 4-én közöltem a püspök úrral, kifejezve a kormánynak amaz óhaját, hogy kívánatos volna, ha a püspök úr pl. Kassára összehívna értekezletre a református egyház itteni vezetőséget, ahol a teljhatalmú minisztérium képviselője is megjelenék, s ezen az értekezleten a református egyház vezetősége memorandumba foglalhatná össze az egyház kívánságait, s a minisztérium képviselője a részletekre nézve megadhatná az esetleg szükséges információkat.

A püspök úr a kormány állásfoglalását – mely élszóval történt – alkalmasnak találta a tárgyalások felvételére. A szlovák egyházmegyére vonatkozólag pedig azt a kijelentést tette, hogy az az általános szervezkedés keretein belül megnyugta ő megoldást fog nyerni.

Felhatalmazást kaptam a püspök úrtól, hogy ezt (a többi között) a minisztériummal közöljem. Dr. Révész Kálmán püspök úr szóbeli válaszát a kormány tudomásul vette. Ezek természetesen szóbeli tárgyalások voltak.

Ám a szlovák egyházmegyére vonatkozó kijelentését a püspök úr írásban is megerősítette.

1919 novemberében, amikor a református szlovákok ügyét széltében hosszában letárgyalták, Radechovský csehtestvér egyház lelkésze, egyháza képviselőjében meg akarta látogatni a szlovák ajkú gyülekezeteket. Erre a teljhatalmú minisztériumtól engedélyt kért. A minisztérium tekintettel szóbelileg közölt álláspontjára az egyház autonómiáját illetőleg, másrészt Révész Kálmán püspök úr válaszára, a kölcsönös megállapodás után elutasította Radechovskýt kérésével. Engem azonban felhívtak, hogy írjak e tárgyban dr. Révész Kálmán püspök úrnak. A püspök úr erre vonatkozó 1919. december 16-án Košicéről (sic!) keltezett válasza szövege szerint a következő:

„Az egyházkerületben levő szlovák gyülekezeteknek Radechovský úr által szándékolt meglátogatására nézve legelőször is kívánatos, hogy a minisztérium állapítsa meg – az én véleményemnek is meghallgatásával – a szlovák gyülekezeteket. Idevonatkozólag nagyon kívánatos, hogy készítsék el a tervezetet a minisztériumban, azt közöljék velem, s én indokolt megjegyzéseimet megteszem a névsorra, s aztán

meglesz a névsor. Én már említettem kedves öcsémnek, hogy (természetesen a béke ratifikációja után) semmi kifogásom az ellen, ha a szlovák nyelvű református gyülekezeteket egy külön esperességbe egyesítik, élükön szlovák esperessel. Ekkor lesz aztán helyén és idején a Radechovský úr vizitációja, de addig, szerintem, csak bajt, kellemetlenséget és félreértéseket okozna.”

A tervezet erre nézve elkészült. E szerint a tervezet szerint egy vegyes (nem négyes, ahogy az e lap augusztus 26-ki számában tévesen szedetett ki) bizottság állapította volna meg, mellyek azok a szlovák gyülekezetek, amelyek a szlovák egyházmegyéhez fognak tartozni. Csakhogy ezt a tervezetet, mire aktuális lett, már nem volt kivel közölni. Dr. Révész Kálmán püspök úr akkor már Miskolcon volt, itt pedig teljes lett az egyházban a fejtelenség. Hogy a fent vázolt megállapodás titkos egyezség lett volna, ilyet én soha élelemben nem áhítottam. Sőt ellenkezőleg. Stunda István.

Közli: Református Egyház és Iskola, 1924. szeptember 14.

50.

1924. október 11., Pozsony

A Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszter hivatalának leirata a prágai Iskolaügyi és Közművelődésügyi Minisztériumba, amelyben felhívják a figyelmet arra, hogy a szlovák egyházmegye létrehozásának ügyét nem szabad elválasztani a református egyházi alkotmány jóváhagyásának az ügyétől.

October 11, 1924, Bratislava

The rescript of the office of the all-powerful minister assigned with the administration of Slovakia to the Ministry of School and Public Education of Prague, in which they draw attention to the fact that the issue of the establishment of a Slovak diocese cannot be separated from the issue of the approval of the Reformed ecclesiastic constitution.

Slovensko, reformovaná cirkev, zriadenie slovenského seniorátu.

Ministerstvu školstva a národnej osvety v Prahe.

Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska sú známe fakty uvedené v správe referátu ministerstva školstva a národnej osvety číslo 4727 prez. a ďalej to, že

komisionálne vyšetrenie respektíve dotázanie sa dotýčajúcich zborov už bolo prevedené a to s výsledkom, ktorý sa musel dostaviť, proti zriadeniu slovenského seniorátu.

Ministerstvo s plnou mocou prihliadajúc k tomu, že práve pojednáva sa v ministerstve školstva a národnej osvety otázka schválenia ústavy reformovanej cirkvi na Slovensku a súc toho názoru, že otázku slovenského seniorátu je nutné a možné úspešne vybaviť len pri riešení otázky ústavy, nepokladá za účelné a vhodné, aby oddeľene od otázky ústavy reformovanej cirkvi bolo v tejto veci niečo podniknuté, keď celá akcia biskupa Czinkeho vo veci slovenského seniorátu nebola hneď od počiatku zastavená a jeho postup v tejto veci rázne zakríknutý.⁸⁵

Akciu biskupa Czinkeho vo veci zriadenia slovenského seniorátu je brať ako jednu zložku, ktorá je smerodajnou pre stanovisko ministerstva školstva a národnej osvety respektíve vlády v otázke schválenia ústavy reformovanej cirkvi a je nutné, aby sa podobné veci neopakovali, zaujať v otázkach týchto presné a jasné stanovisko, na stanovisku tom konzekventne zotrvať, a rozhodnúť sa o prostriedkoch, ktorými ministerstvo školstva respektíve vláda je odhodlaná rešpektovanie svojho stanoviska si vynútiť ako aj o konzekventnom použití týchto prostriedkov.

Minister: Kállay

NA ČR. f. MŠ, k. 3894. Eredeti szlovák nyelvű gépirat.

51.

1924. október 24., Pozsony

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának leirata a prágai minisztériumhoz, amelyben megerősítik, hogy a református egyház keleti egyházmegyéje által a szlovák gyülekezetekben megszervezett szavazás során a hívek elutasították a külföldön szlovák egyházmegye gondolatát. Javasolják, hogy a minisztérium ragaszkodjon a szlovák egyházmegye ötletéhez és egyben kezdje meg alkalmazni a papok államnyelvtudásával kapcsolatos 1909-ben elfogadott törvényt.

---

⁸⁵ A kormányzat részéről szorgalmazott szlovák egyházmegye terve ellen Czinke István, a Tiszáninneni egyházkerület püspöke az érintett egyházközségek véleményét akarta szembeállítani, és ezért 1924 augusztusában szavazást szervezett arról a szlovák nyelvű egyházközségekben. A szavazás végeredménye azt az álláspontot igazolta, hogy a szlovák kálvinisták nem kívánják az önálló szlovák egyházmegye létrehozását.

October 24, 1924, Bratislava

The rescript of the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education to the minister of Prague, in which they confirm that the believers of the Slovak congregation had rejected the idea of a Slovak diocese on the vote organized by the eastern church district of the Reformed Church. They propose that the ministry insists upon the idea of a Slovak diocese and also that they start applying the law about the knowledge of the state language of the priests which was accepted in 1909.

Predmet: Slovensko, reformovaná cirkev, zriadenie slovenského seniorátu.

Vo veci na hore uvedenej – vzhľadom k tamojšiemu zvrchu citovanému – sdeľujem toto:

Akcie proti zriadeniu slovenského seniorátu bola v podobe plebiscitu reformovanou cirkvou na Slovensku poťažne jej východný dištriktom v dni 27. srpna – 1. září 1924 skutočne prevedená a výsledok sa dostavil tak, ako bolo očakávané, totiž veriaci hlasovali proti zriadeniu. Toto ovšem je odôvodnené u nich zase tým, že úradná cirkevná vrchnosť im hrozila vylúčením z cirkvi.

Ponevác táto akcia je zreteľne namierená proti československej národnej jednote, proti záujmom národným a z tohto výsledku plebiscitu čerpá maďarská tlač, i politicky, že totiž Slováci zavrhlí nabídku, aby sa im zriadil slovenský seniorát a chcú naďalej maďarskú cirkevnú nadvládu, ponevác vidieť jasne, že tuná predsedníctvu východného dištriktu ide o politiku, tunajší úrad je toho názoru, že jest bezpodmienečne a konzekventné zotrvať na tom, aby tento seniorát bol pojatý, ešte pred jej schválením, do ústavy reformovanej cirkvi.

Ďalej bolo by doporučiteľné, aby sa prísne začalo prevádzať ustanovenie §-u 3. z. čl. XIII. z roku 1909 o znalosť štátnej reči reformovaných farárov na Slovensku, čo by tunajší úrad mohol učiniť, až sa dostane tunajšiemu návrhu so dňa 30. listopadu 1923 č. 7003/pres. súhlasu i so strany tamojšieho úradu.

V tejto veci uvádzam tunajší prípis zo dňa 24. dubna 1924, číslo 2395 pres na pamäť.

Prednosta referátu:

NA ČR. f. MŠ, k. 3894. Szlovák nyelví gépírásos másolat.

1924. november 14., Pozsony

Az Iskolai és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusának körlevele valamennyi püspöki hivatalnak, amelyben felhívják a figyelmet arra, hogy az elemi iskolában csak olyan tanerő alkalmazható, aki megszerezte a csehszlovák állampolgárságot.

November 14, 1924, Bratislava

The circular letter of the referral of the Ministry of School and National Education to all episcopal offices in which they draw the attention to the fact that only those teachers can be employed in primary schools who acquired the Czechoslovak citizenship.

Tárgy: A nem állami elemi iskolák tanítóinak szolgálattól való eltiltása körüli eljárás, akiknek nincs csehszlovák állampolgárságuk.

113. sz. Körlevél.

Valamennyi püspöki hivatalnak Szlovenszón.

Az 1907. évi XXVII. tc. 32. §-a értelmében az összes elemi iskoláknál csak olyan tanítói erők alkalmazhatók, melyeknek megvan a csehszlovák állampolgárságuk.

A tanfelügyelők jelentései szerint előfordulnak olyan esetek, hogy olyan felekezeti elemi és polgári iskolai tanítók, kik állampolgárság hiánya miatt a szolgálat végzésétől eltiltattak, illetve ottani hivatal felkérte, hogy azokat a tanítókat a szolgálatból bocsássa el és a törvényes feltételeknek megfelelő erőkkel helyettesítse (pótolja) őket, e tilalom ellenére is meghagyatnak tényleges szolgálatban.

Az 1918. december 10-iki 64. sz. törvény (Törvények és Rendeletek Tára) 2. §-ának értelmében önkormányzati és egyházi hivatalnokok és alkalmazottak – volt magyar királyságbeliek – az ott felsorolt feltételek mellett csak ideiglenesen (ideiglenesen) hagyták meg hivatalukban. Ezen intézkedésnek intenciója odairányul, hogy nevezett törvényesen alkalmazottak idő múltával, amennyiben a csehszlovák köztársaság idevonatkozó törvényei által előírt, összes feltételek betöltenek, saját helyükön végleges alkalmazottakká lehessenek a megváltozott államjogi viszonyok szerint is, hasonlóan ahhoz, amint ez az állami tanítósággal történt az 1923. november 29-iki 226. sz. kormányrendelet (Törvények és Rendeletek Tára) értelmében. Ennek következtében az adott esetben mindenekelőtt a csehszlovák köztársaság alkotmány törvényei szerint az állampolgárságra megállapított feltételek be nem töltéséről van szó.

A fentiek alapján tisztelettel kérem, miszerint ottani hivatal az összes alárendelt iskolafenntartóknak imperatívve hagyja meg:

1. Haladéktalanul gátolja meg a szolgálat végzésében mindama tanítói erőket, melyeknek azt itteni hivatal állampolgárság hiánya miatt megtiltotta avagy jövőre meg fogja tiltani.

2. Továbbá 60 nap alatt – választással – a törvényes feltételeknek megfelelő tanítókkal helyettesíts e mindama tanítókat, kiknek elbocsátását itteni hivatal a fent felsorolt okok miatt kérte avagy kéri.

A 60 napi határidő itteni határozatnak: az iskolafenntartóval vagy az egyházi hatósággal való közlése napjától számítatik.

Hogy azonban egyrészt emiatt az iskolai oktatás ne szenvedjen, másrészt azoknál a tanítóknál, akik a csehszlovák állampolgárság megadása iránt kérvényt adtak be, kérvényük kedvező elintézése esetére az ő helyüknek külön erővel való végleges betöltése által előbbi állásukba való visszatérésük lehetetlenné ne tétessék, tisztelettel adom tudomásul, hogy itteni hivatal egyes konkrét esetekben a következőképpen fog eljárni:

a) Azok a tanítói személyek, akiknél az állampolgárság hiánya megállapítottak, de akik ennek megadását kérték, esetről-esetre meghagyatnak szolgálatukban ebbeli kérésük elintézéséig, amennyiben az állami iskolai igazgatás részéről nincs ellenük kifogás és e (szolgálatban) meghagyást kérelmezik, Megjegyzem, hogy szabály szerint csak az első ízben, a csehszlovák állampolgárság megadása iránt beadott kérvény vehető figyelembe.

b) Azoknak a tanítói erőknél, akik azoknak a tanítóknak a helyettesítésére választatnak még, akiknek a szolgálat végzését itteni hivatal é rendelet 4. szakasza 1-ső pontja értelmében eltiltotta, fizetéskiegészítő államsegély engedélyeztetik arra az időre, amíg a belügyminisztérium annak a tanítónak állampolgárság megadása iránt beadott kérvénye felett dönt, akit helyettesítenek, amennyiben ezt az illető iskolafenntartó kéri. Ilyen helyettesítő tanerőknek meg kell felelni legalább az általános feltételeknek (állampolgárság . . . stb . . .) és lehetőség szerint, mindenképp a kvalifikált tanerők sorából választandók.

c) Amennyiben e rendelet 4. szakasza 1-ső pontjában felsorolt tanítói személyek a tényleges szolgálatból haladéktalanul el nem távolíthatnak, itteni hivatal kénytelen lesz esetleges további törvényes szankciókhoz nyúlni. Hasonlóképpen azokban az esetekben is, amikor e rendelet 4. szakasza 2-ik pontjának értelmében a tanerő nem

szabályszerűen választott tanerővel fog helyettesíttetni, amely minden törvényes feltételnek megfelel.

Miniszter helyett: Fr. Masek, s. k.

*DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 6. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.*⁸⁶

53.

1924. november 26., Rimaszombat

A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak a válasza az Iskolai és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusa által küldött és az elemi iskolák tanítóinak állampolgárságát érintő körlevélre.

November 26, 1924, Rimavská Sobota

The answer of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to the circular letter sent out by the referral of the Ministry of School and National Education on the subject of the citizenship of the teachers of primary schools.

Tárgy: Református elemi iskolai tanítók állampolgársága. Szolgálatból elbocsátása.

Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztérium Referátusa Bratislava.

Hivatkozással fenti számra, a református elemi iskolai tanítók állampolgárság hiánya miatti szolgálatból való elbocsátása és helyüknek a törvényben előirt feltételeknek megfelelő tanerőkkel való betöltése tárgyában legyen szabad a következő felterjesztéssel élnem:

Egyházi törvényeink értelmében a rendes tanítókat a presbitérium választja „élethossziglan”, akik „hivatalukból csak a fegyelmi törvények szerint s rendes fegyelmi eljárás útján mozdíthatók el”. (E. T. VI. tc. 26. §.)

A legtöbb tanító, kinek állampolgársága kétségbe vonott, ilyen törvény szerint „élethossziglan” megválasztott tanító. Ha most ottani hivatal hivatkozva az 1907. évi

⁸⁶ Az eredeti szlovák nyelvű forrást lásd: Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöki iratai, PF/3–1924.

XXVII. tc. 32. §-ára, azt követeli, hogy ezek az iskolai szolgálatból elbocsáttassanak, ez úgy az egyházi, mint a hivatkozott állami törvény rendelkezésével ellentétben áll, mert hiszen azok a tanítók igenis „magyar” állampolgárok voltak, tehát minden, a választás idején, érvényben volt törvényes követelményeknek megfeleltek. Egészen más elbírálás alá esik az 1918. évi december hó 10-iki 64. sz. törvény

2. §-ának rendelkezése. Ez a törvény a békeszerződés megkötése előtt hozott és így érthető a békeszerződés szellemével ellentétben álló rendelkezése melynek törvényhozás útján való megváltoztatását egyetemes református egyházunk az illetékes faktoroknál már több ízben sürgette.

Mínthogy azonban az iskolai minisztérium e törvénye alapján kívánta több régóta működő, az érvényes törvények szerint megválasztott tanító iskolai szolgálatból való elbocsátását, egyházkerületünk e kívánság következtében igen nehéz és felelősségteljes helyzetbe került úgy a minisztériummal, mint a demokratikus egyházalkotmányunk szerint, minden jogforrását birtokló egyházközségekkel szemben. Az egyházközségek ugyanis teljes tudatában vannak annak, hogy ők annak idején „életfogytiglan” megválasztott tanítóikat az akkor érvényben levő összes törvények betartásával választották meg. Hogy a viszonyok ma másként alakultak, arról ők nem tehetnek. Itteni hivatal tehát, ha – engedve a minisztérium rendelkezésének – ráparancsolja az egyházközségekre törvényesen megválasztott tanítóik azonnali, minden további nélküli elbocsátását, e tény által maga ássa alá, sőt semmisíti meg a törvény erejébe vetett hitét, kálvinista gyülekezeteinknek a törvény iránti, őseitől öröklött feltétlen tiszteletét. Hogy ennek az állami életre milyen mélyreható következményei lehetnek, arra itteni hivatal több rendbeli felterjesztésében ismételtelen rámutatott, de bárki egyszerre megérti, ha csak egy kissé is értékelné tudja az állami élet erkölcsi alapjait.

Míndezek dacára megkísérelte itteni hivatal a törvényes rendeleteknek, a lehetőség határain belül való teljesítését. Azok a tanítók, akiknek állampolgársága az újabb törvény intézkedése szerint kétségbevonatott, kérték az állampolgárság elismerését abban a reményben, hogy kérésük kedvező elintézését nyer, az egyházak által szolgálatukban továbbra is meghagyattak, mert hiszen humánus szempontból sem lehetett évek, sőt olykor évtizedek óta hűségesen munkálkodó, becsületes munkásokat kezükben koldusbottal útnak ereszteni.

Noha az egyházak inhumánusnak, antidemokratikusnak, joggal és igazsággal ellentétben állónak tartották törvényesen megválasztott és hosszú idő óta érettük fárado tanítóik elbocsátását, azokban az esetekben, mikor az állampolgárság iránt

beadott kérvények a minisztérium által kedvezőtlenül intéztettek, fájó szívvel próbáltak eleget tenni a rendelkezésnek, kihirdették a tanítói állásra a pályázatot, de miután az eredménytelen volt, az illetékes egyházi hatóság jóváhagyásával s az állami iskolai hatóságnak is tudomására hozva, az elbocsátani rendelt tanítót a törvényes követelményeknek megfelelő tanerők hiányában, hogy gyermekeik tanítás nélkül ne maradjanak, továbbra is alkalmazta időről-időre, egy kedvezőbb intézkedés reményében.

Ha megfelelő tanerők nincsenek, annak nem az egyházközségek, hanem az állam az oka, miután magyar tanítóképző intézet még mai napig sincs. Tehát az egyházközségeknek egyáltalában nem állana módjában a hiányzó tanerőket az állam által felállított követelményeknek minden tekintetben megfelelő tanerőkkel helyettesíteni. Már pedig éppen a demokratikus államformának elsőrangú feladata és kötelessége, hogy a nép jólétét minden tekintetben előmozdítsa, kulturális fejlődését elősegítse. De vajjon elképzelhető-e ez abban az esetben, ha az iskolák bezáratnák?!

És vajjon ez az államnak annyira kívánatos belső konszolidációját előmozdítani különösen alkalmasnak látszik-e? Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy nem, de a fentidézett leirat utolsó szakaszában említett „sankciók” esetén ez bekövetkezhet, mindkét félnek végtelen nagy kárára.

Éppen azért legyen szabad ismételtlen hangsúlyoznom, hogy egy kis jóakarattal sokkal többet lehet elérni, mint bármilyen esetleges sankciókkal, melyeknek alkalmazása mint a világpolitikában, úgy a belpolitikában is mindenkor kétélű fegyver.

Kérem azért, hogy tanítóinkkal szemben követendő eljárás, nem a rideg jogon, hanem a sokkal célravezetőbb méltányosságon épüljön fel. De nem kevésbé döntő tényező itt a kisebbségek kulturális igényeinek méltányos kielégítése, ez pedig a dolgok mai állása szerint a törvény betűjének szigorú alkalmazásával teljességgel meg nem valósítható.

Bölcs belátás, méltányos elbírálás: ezt kívánja a demokratikus alkotmány, a magyar református egyház, de ugyanezt a köztársaság érdeke is! Erre kérem ismételtlen az Iskolai és Nemzetművelődésügyi Minisztériumot református tanítóinkkal és egyetemes egyházunkkal szemben.

Pálóczi Czinke István s. k. püspök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 6. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

1924. december 29., Pozsony

A református egyház és a kormányzat képviselői között tartott kétoldalú megbeszélés jegyzőkönyve, amely szerint a kormányzat képviselői közölték az egyház képviselőivel, hogy az alkotmány szövege a beterjesztett formában nem fogadható el, az egyházat illető állami támogatás kifizetését pedig attól teszik függővé, hogy az egyház elfogadja-e a kormányzat által javasolt módosításokat, különös tekintettel a szlovák egyházmegye kérdésére.

December 29, 1924, Bratislava

The proceedings of the bilateral discussion held between the representatives of the Reformed Church and the government according to which the representatives of the government informed the representatives of the church that the text of the constitution in the submitted form cannot be accepted and the disbursement of the state support the church is entitled to is made dependent on whether or not the church accepts the modifications proposed by the state, especially regarding the issue of the Slovak diocese.

Zápisnica

napísaná o porade, zadržanej v Bratislave, dňa 29. prosinca 1924 v ministerstva pre správu Slovenska v záležitosti ústavy reformovanej cirkvi na Slovensku.

Prítomní:

Zo strany ministerstva školstva a národnej osvety sekčný šéf Dr. Václav Müller, ako predseda porady, zo strany ministerstva pre správu Slovenska min. rada Dr. Ján Moural, odb. rada Pavel Poničan, vl. tajomník Dr. Ján Halla, zo strany referátu ministerstva školstva a národnej osvety vrchný rada Ottokár Kunc, tajomník Štefan Štunda a Dr. Vavro Valentin.

Zo strany reformovanej cirkvi biskupovia: Pálóczi Czinke István, Balogh Elemér a Bertók Vojtech, hlavní kurátori: Lukács Gejza, Szilassy Vojtech, seniori: Idrányi Barnabás a Gyalókey Ladislav, farár Nemes Koloman a biskupský tajomník Végh Koloman.

Predseda pozdravuje prítomných a zahajuje poradu.

Oznamuje, že predmetom porady je schválenie novej ústavy reformovanej cirkvi na Slovensku a štátne dotácie pre túto cirkev.

Sdeľuje, že proti novej ústave reformovanej cirkev na Slovensku sa vyskytli zo strany jednotlivých rezortných ministerstiev podstatné námietky, pre ktoré je ústava táto neprijateľná, a ako taká nemôže byť predložená vláde a návrhom na schválenie.

Úpravu pomeru reformovanej cirkvi ku štátu tesne súvisí s otázkou finančných príspevkov štátu nastane li dohoda v záležitosti novej ústavy cirkvi, odpadnú ťažkosti, ktoré sa vyskytli v otázkach finančných.

Po tlmočení reči predsedovej biskup Bertók sa táže, či sa otázky tieto vzťahujú aj na Podkarpatskú Rus.

Predseda konštatuje, že veci tieto sa týkajú aj podkarpatoruskaj reformovanej cirkvi.

Biskup Czinke poukazuje na to, že prítomní zástupcovia reformovanej cirkvi nemôžu v tejto veci jednať záväzne, pretože to patri do kompetencie generálnej synody a pre tu môžu uznesenia porady len ad referendum vziať na vedomie.

Predseda podotýka, že ministerstvo školstva a národnej osvety si bola vedomé toho, avšak o dotáciách cirkví na rok 1924 musí byť rozhodnuté ešte toho roku a preto bolo potrebné poradu bezpodmienečne zvolať. Účelom tejto porady je, aby sa zástupcovia reformovanej cirkvi oboznámili so stanoviskom štátu a prejavia li ochotu vyhovieť prianiu štátu, nebolo by prekážky vo veci výplaty dotácie.

Min. radca Dr. Moural na to prednáša stanovisko ministerstva pre Slovensko, zaujaté k ústave reformovanej cirkvi a sdelené ministertvu školstva a národnej osvety prípisom zo dňa 10. září 1924 č. 9862 pres. až na námietku strán utvorenia slovenského seniorátu.

Zástupcovia reformovanej cirkvi prehlasujú, že uvedené nedostatky sú len následkom rýchlej práci respektíve pochádzajú z nedopatrenia a niet žiadnej prekážky, aby text ústavy bol modifikovaný vo zmysle priania zástupcov štátu.

Po v známosť vzatí tohto prehlásenia predseda porady prednáša požiadavku štátu strán utvorenia slovenského seniorátu a zastúpenia slovanského živlu v dištriktu, v generálnej synode a v konventu. Zástupcovia reformovanej cirkvi sa osvedčujú, že niet prekážky, aby bol utvorený slovenský seniorát, a aby bol tento zastúpený v dištrikte a v generálnej synode, avšak zastúpenia tohože v konvente zabezpečiť nie je možné, lebo v tomto prípade by bolo potrebné zmeniť celú ústavu.

Predseda podotýka, že zastúpenia slovenského živilu v konventu jest zo strany štátu *conditio sine qua non*,⁸⁷ ináč spôsob prevedenia tohto je internou vecou cirkvi a je li k tomu cirkev ochotná, nájde i spôsob k prevedeniu.

Zástupcovia reformovanej cirkvi prehlasujú, že predložia generálnej synode návrh čo najpriaznivejší, a by táto vec bola riešená vo zmysle požiadavku štátu.

Zástupcovia reformovanej cirkvi poznamenávajú, že týmto vzniknú väčšie administratívne výlohy, na ktoré nemá cirkev úhrady.

Predseda porady prehlasuje, že pri pojednávaní administratívnych výdavkov cirkvi ministerstvo školstva a národnej osvety bude mať zreteľ na túto okolnosť.

Navrhuje ďalej predseda, aby za účelom prevedenia potrebných zmien v zmysle uznesenia porady bola utvorená zvláštna komisia, v ktorej by obe stránky boli zastúpené troma - troma členmi.

Návrh bol prijatý.

Strán úhrady výluh, spojených s touto komisiou predseda poukazuje na svoje horejšie prehlásenie.

B. Czinke navrhuje, aby komisia zasadala v Košiciach.

Návrh bol prijatý.

Podľa uznesenie porady zástupcovia reformovanej cirkvi vydávajú nasledovné prehlásenie:

Predsedsníctvo generálnej synody a prítomní členovia reformovanej cirkvi na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi uznávajú v dôsledku dnešnej ankety, že text cirkevnej ústavy vláde k potvrdeniu predložený potrebuje revíziu podľa prání vlády prejavovaných jednak pri dnešnom spoločnom ústnom jednaní, jednak snád' i v budúcnosti pri ďalšom pojednávaní tejto záležitosti, žiada, aby ďalšie úradné jednania o potvrdení tohto dosavadného textu bolo zastavené a ústava k účelu hore uvedene-nému cirkvi vrátená.

(Preklad. A szlovenszkói és podkarpátorusi református egyház egyetemes zsinatának elnöksége és ezen egyház jelenlevő tagjai a mai tanácskozásból kifolyólag belátván a kormánynak jóváhagyás céljából felterjesztett egyházi alkotmánynak a kormány részéről kifejezett és a jövőben esetleg kifejezendő óhajai értelmében szükséges revízióját, kéri hogy a beterjesztett szöveg a további tárgyalás beszüntetésével s fent jelzett célból az egyháznak visszaadassék.)⁸⁸

⁸⁷ Elengedhetetlen feltétel.

⁸⁸ A nyilatkozat szövege egy külön kétnyelvű dokumentumban is megtalálható, amelyen a

Biskup Czinke vyslovuje štátu menom cirkvi vďaku za dobroprajnosť, ktorú prejavil voči reformovanej cirkvi.

Predseda prijíma túto vďaku menom, pána ministra školstva a národnej osvety a pána ministra pre správu Slovenska v známosť a ďakuje tiež za ochotu reformovanej cirkvi.

Tým bola porada skončená.

NA ČR. Ministerstvo školství, k. 3894. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

55.

1925. szeptember 15., Rimaszombat

A Református Egyetemes Konvent elnökségének levele az iskolaiügyi miniszterhez, amelyben kifejtik, hogy az új iskolai törvény a református egyház oktatási autonómiájába való újabb beavatkozását jelenti.

September 15, 1925, Rimavská Sobota

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the Reformed General Convent to the minister of school in which they explain that the new school law is yet another interference with the autonomy of the education of the Reformed Church.

Miniszter úr!

Szlovenszkói és kárpátaljai Egyetemes Református Egyházunk Konventje 1925. szeptember hó 8-án, Losoncon tartott ülésében tanácskozás tárgyává tette az iskolai és nemzetművelődésügyi minisztérium referátusának az 1924. december 22-én kelt 286. sz. törvény végrehajtása tárgyában, ami református egyházunknak is megküldött 46337 1/A. 1925. július 30-iki 104. sz. körlevelét, melyre vonatkozólag Egyetemes Konventünk egyhangúlag hozott határozatával a következő tiszteletteljes felirattal fordul a miniszter úrhoz.

E törvény, illetőleg az ennek végrehajtására kiadott rendelet sérelem tekintetében mindazon eddigi intézkedéseket, melyek sérelmet tartalmaznak, felülmúlja. Hogy ez állításunkat igazoljuk, a törvényt és a végrehajtási rendeletet három szempontból

---

tanácskozáson a református egyházat képviselő személyek aláírása is szerepel.

vesszük bírálata alá, amennyiben először gyökerében támadja meg sok százados autonómiánkat, amennyiben másodszer hátraveti az iskolai kultúrát és amennyiben harmadszor vallási életünk rendszeres gyakorlata elé is gátat vet.

Ami első állításunkat illeti, hogy ti. e törvény és annak végrehajtása iránt kiadott rendelet gyökerében támadja meg ősi autonómiánkat, e tekintetben nem is kell hosszas bizonyítékokhoz folyamodnunk.

Református egyházunk iskoláinak szabadsága az előbbi békekötéseken alapuló 1790/91. évi országos törvény 26 cikkével van biztosítva. E hivatkozott törvénycikk szó szerint a következőket mondja: „Nemcsak mind alsó, mind grammatikai iskolákat melyekkel bírnak, megtarthatják, hanem mindenütt, hol szükségesnek tartatik, újakat, felsőbbeket is állíthatnak, azokba mestereket, tanárokat, igazgatókat hívni, azokat elbocsátani, azokat nevelni, vagy kevesbíteni, mind a helybelieket, mind a felsőbbeket, vagy legfelsőbbeket saját embereikből választani: a jövőben mindig szabad leend a két hitvallású evangélikusoknak.”

Református egyházunk e törvényen építette fel az iskoláira vonatkozó alkotmányát. A magyarországi törvényhozás e fundamentális jogunkat soha meg nem nyírálta, sőt bővítette. Ezen hivatkozott 1924. évi 286. sz. törvény pedig, anélkül, hogy hatályon kívül helyezné az 1790–91. évi. 26. tc.-et, egyenesen úgy tekinti iskoláinkat és azok tanítóit, mintha azok nem is a mieink, hanem az államéi volnának, amennyiben, amikor takarékosági intézkedéseket teremt a közigazgatás terén, ugyanakkor II. szakasza alá vonja a mi iskoláinkat és tanítóinkat is. Saját kérelmükre vagy kényszerű intézkedéssel Egyetemes Egyházunk területén egy sereg tanítót von el azon iskolától, ahová ők törvényesen megválasztattak, egy sereg iskola felett húzza meg a lélekharangot, melyet református egyházunk századokkal előbb épített és saját erejéből tart fenn.

A magyar állam, melynek a kebelében mi reformátusok négyszáz éven át élünk, midőn az iskolázásnál csak igen csekély jelentőségű intézkedéseket akart is tenni: Egyházunk főhatóságát előzetesen ankétekre hívta meg, amely ankéteken a kölcsönös felvilágosítás után kialakult az állam és az egyház érdekeit összeegyeztető felfogás.

Hogy minő nagy jogsérelem érte református egyházunkat e törvény meghozatalával és a rendelet kiadásával, még inkább kitűnik abból, ha azokat a gyakorlati élet világánál tesszük vizsgálat tárgyává. A törvény végrehajtását célzó rendelet kifogás alá eső iskoláinkat három csoportba osztja.

Első csoportba azokat, melyekben a gyermekek száma kevés, ezért azokat megszünteti s az eddig odajárt növendékeket akár helyben, akár más községben más felekezeti iskolába akarja utasítani. A második csoportba azokat az iskolákat, amelyekben elég számú gyerek van ugyan, de az állás nincs betöltve. Ezeket az állásokat pályázat útján kívánja betölteni, valamint azokat a harmadik csoportba sorozottakat is, ahol kvalifikálatlan tanerők működnek.

Mielőtt e kívánalom gyakorlati lehetetlenségét feltüntetnénk, bírálat tárgyává tehetjük, jogos-e a rendeletnek azon intézkedése, mely szerint már évszázadok óta fennálló iskoláinkat, a csekélyebb létszám indokával akarja megszüntetni, mikor az 1907. évi XXVII. tc. melyre pedig a kormány, egyéb tekintetben minduntalan hivatkozik, csak újonnan alakított iskoláktól kívánja meg a 30 létszámot és amely törvény törvényhozási utón nincs hatályon kívül helyezve, sem ezen, sem semmiféle más törvénnyel.

Kiemelhetjük azt is, hogy mi egyáltalában nem vagyunk okai annak, hogy vannak iskoláink, melyekben az állás részint betöltetlen, részint kvalifikálatlan tanerőkkel van betöltve, mert hiszen mi számtalanszor kértük már a kormányt, hogy segítsen minket egy református tanítóképző felállításában, vagy nyisson egy magyar jellegű állami tanítóképzőt. De kérésünk mindig süket fülekre talált. Ez hát az egyedüli oka annak, hogy számos tanítói állás betöltetlen, vagy többen kvalifikálatlan tanerő működik. Hozzárult az üres iskolák számának növeléséhez, hogy számos kvalifikált tanerőnket, illetőség és más címenek maga a kormány tiltotta el a tanítástól.

Így állott elő tehát, a mi hibánkon kívül, ez a siralmas helyzet, melyet sokkal élesebb vonásokkal volna módunkban ecsetelni, de mi most azt akarjuk kiemelni, hogy minő helyzetet teremtene ránk nézve az, ha a törvény végrehajthatnék. Ugyebár, azok a tanítóink, akik most elbocsájtatnának, megszűnnek tanítók lenni. Kikkel töltenének, tehát be a most üres, vagy kvalifikálatlan tanerőkkel rendelkező iskoláink? Bizonyára azokkal, akik kvalifikáltaknak találtatván, egy másik iskolánkhoz pályáznának. De ez a körülmény sem változtatja meg az üres iskolák számát. Miután pedig azt föl nem tételezzük a miniszter úrról, hogy általunk fenntartott, református jellegű iskoláink tanítói állásainak a betöltésénél más nemzetiségű és vallású tanítókra gondol, mert hiszen református egyházunkban a tanítói állás az orgonistakántori állással van egybekötve: így egész természetes, hogy iskoláink egy nagy része üresen maradna. Hogy az ekképpen üresen álló iskolák és kántori állások

folytán minő vész következne egyházunkra, a tudatlanság és erköcstelenség terjedése által és hogy következményeiben ez magát az állam fundamentumát is aláásná: az egészen bizonyos. Hiszen a tudomány, hatalom és minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.

Így jogosan állíthatjuk, hogy ez a törvény és az annak értelmében született rendelet iskolai kultúránkat hátraveti és az erkölcsiség terjedésének gátat vet. De leszállítja e törvény és rendelet a népnevelés igazságát és célját is a legalacsonyabb számítások színvonalára.

A népnevelésnél, felfogásunk szerint, nem szabad takarékoskodni, sőt szociáldemokrata államnál e téren fokozott áldozathozatalra van szükség. De e törvény ellenmondásban van az 1922. évi 226-ik, a népnevelés ügyét előmozdítani hivatott törvénnyel is, mely az iskolákat 8 osztályúvá fejlesztette. Lehetséges lesz-e a tanerők redukálásával az 1922. évi 226-ik törvényben kitűzött nemes célt elérni akkor, amikor azon törvényből logikailag következik, hogy inkább a tanerők szaporítását kellett volna kimondani.

Miniszter úr! Egyetemes Konventünk vállain óriási felelősség nyugszik. Hivatása először is, melyet egyházi törvényeink is előírnak, megvédelmezni azokat a törvényeket, melyeket őseink sok százados küzdelem útján számunkra kivívtak, másodszor örködni afelett, hogy iskoláinkban, templomainkban az evangéliumi tudomány, a vallás és erkölcs fáklyái ki ne aludjanak, hogy népünk martalékává ne válják az újabb kor tetet-lelket ölő tanításainak. Miután pedig, miként röviden kimutattuk: ez a hivatkozott törvény épen őseinktől reánk szállott jogainktól foszt meg bennünket, másfelől kulturális és morális szempontból siralmas jövőt készítene elő nemcsak számunkra, hanem magára az államra nézve is: e felelősség tudatában mély tisztelettel kijelentjük, hogy a püspökeinkhez intézett felhívásnak eleget tenni nem vagyunk képesek. De kérjük a miniszter urat, komoly érveink figyelembe vétele után, méltóztatssék odahatni, hogy a törvény és rendelet függesztessék fel, illetőleg törvényes módon, – egy újabb törvény álfái – helyeztessék hatályon kívül. Abban a reményben, hogy ez be is következik, Egyetemes Konventünk az illetékes hatóságok útján utasította az iskolafenntartókat, hogy az általuk törvényesen megválasztott orgonista-kántor tanítókat – ha különben ellenük fegyelmi ok fenn nem forog – állásukban továbbra is tartsák meg s a tanítást tovább folytassák.

Hogy pedig az üresen álló iskolák, a kultúra és erkölcsiség hasznára betölthetők legyenek s azokban kellőleg, kvalifikált tanerők alkalmaztassanak: arra kérjük

a Miniszter urat, siessen segélyünkre a tekintetben, hogy mihamar felállíthassuk tervbe vett református tanítóképezdénket, vagy egy magyar jellegű állami tanítóképző létesítésével vessen véget, miniszter úr, ama szégyenletes állapotnak, – így is kifejezhetjük: kultúrbotránynak, – hogy a milliós kisebbséget kitevő magyarságnak nincsen egy magyar tanítóképzője, holott a köztársaság területén 41 tanítóképző van s ennek alapján – a népesség arányszámát tekintve – a magyarságot nem is egy, hanem több képző illetné meg.

Kiváló tiszteletünk nyilvánításával:

Lukács Géza s. k főgondnok, egyetemes konventi világi elnök

Pálóczi Czinke István s. k. püspök, egyetemes konventi lelkési elnök.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1925. évi szeptember 8-án tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1927, pp. 83–88.

56.

1925. szeptember 23., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István püspök levele Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszterhez, a református teológiai főiskola felállítása tárgyában.

September 23, 1925, Rimavská Sobota

The letter of bishop István Pálóczi Czinke to the all-powerful minister assigned with the administration of Slovakia on the subject of the establishment of the Reformed theological college.

Teljhatalmú Miniszter úr!

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje 1925. évi szeptember hó 8-án, Losoncon, tartott rendkívüli ülése 9. sz. határozatával ki-mondotta egy református lelkészképző intézetnek felállítását és az 1925/26. iskolai évben, Losoncon való megnyitását.⁸⁹

---

89 Sörös Béla előadó jelentést tesz arról, hogy Egyetemes Konventünk Poprádon, 1923. év március hó 31-én tartott ülésében a teológiai bizottságot megbízta egy konkrét tervet elkészítésével s annak jelen ülésünkre való betérjesztésével. Előadó a bizottság munkálatát a következőkben

Egyetemes Konventünket ez intézet felállítására egyrészt az már-már érezhető lelkészhiány s az a körülmény kényszerítette, hogy a Kormány, illetve annak közgazgatási közegei nem jó szemmel nézték a jövőnd lelkészi nemzedéknek külföldi tanulmányútja elé nehézségeket gördítettek, illetve azt csak egy bizonyos határidőig voltak hajlandók – tekintettel a kényszerhelyzetre – engedélyezni: de másfelől református egyházunknak életérdeke egy tisztán, minden idegen befolyástól mentes lelkésznevelő intézet szervezése, mert csakis ez biztosíthatja egy egyházához s annak hitelveihez s tiszta evangéliumi tanaihoz minden körülmények között ragaszkodó lelkésznevezdek nevelését.

Midőn a fentnevezett lelkésznevelő intézet felállítását Egyházi Törvényeink VI. tc. 73.-a alapján, – illetve az 1883. évi XXX. tc. 54. § rendelkezése értelmében bejelenteni szerencsém van, kérem, hogy e tényt a köztársaság kormányának tudomására hozni méltóztassék. Egyben legyen szabad tisztelettel bejelentem, hogy az intézet részére az állami támogatásra való jogigényünket fenntartjuk és azt, – tekintettel a testvér ágostai evangélikus egyház hasonló intézetének állami segélyezésére. – rövidesen érvényesíteni is szándékozunk. Megjegyzésem azonban, hogy egyetemes református egyházunk s annak úgy vezetői, mint tagjai áthatva ez intézmény életbevágó fontosságától egyházunk jövőnd fennmaradására nézve, ez intézet fenntartására a legmesszebbmenő anyagi áldozatokra is el van határozva s ennek teljes függetlenségét, – természetesen az állam törvényeinek és szuverenitásának tiszteletben tartása mellett, – és autonómiáját minden rendelkezésre álló jogos és törvényes eszközzel megvédelmezi.

Hivatkozással fenti számú leiratára, az intézet felállítását illető bejelentésre nézve, legyen, szabad tisztelettel megjegyzem, hogy a leiratában hivatkozott 1790. évi XXVI. tc.-ben csak a református egyháznak ama joga van elvileg lefektetve, amely szerint „bárminemű iskolákat” alapíthat, az állammal szembeni köteles bejelentés módozata azonban a királyilag szentesített Egyházi Törvényekben – VI. tc. 73. §. változást szenvedett, ennek következtében ez intézet felállításának bejelentése is egyházi törvényeink rendelkezése szerint történik.

Kiváló tiszteletem nyilvánításával: Püspök, egyetemes konventi elnök.

---

mutatja be. [...] Lásd a 113. forrást (a szerk.) Egyetemes Konvent a tervezetet elfogadja s ennek alapján az államsegéllyel felállítandó theológia akadémia ügyében a további lépések megtételével – szükség esetén a bizottság bevonásával – a konvent elnökségét megbizza. Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1925. évi szeptember 8-án tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1927, p. 8.

Tudomásul Főtiszteletű Bertók Béla református püspök úrnak, a teológiai bizottság elnöke, Munkács.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 8. doboz. Magyar nyelvű gépirat.

57.

1925. december 16., Rimaszombat

Pálóczi Czinke István püspök, az Egyetemes Konvent lelkeszi elnökének levele Szent-Ivány Józsefnek és a Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak, amelyben kéri, hogy a prágai nemzetgyűlésben támogassák a református egyház függő ügyeinek megoldását.

December 16, 1925, Rimavská Sobota

The letter of bishop István Pálóczi Czinke, the pastoral (ministerial) president of the General Convent, to József Szent-Ivány and the representatives and senators of the national assembly of the Hungarian National Party, in which he asks that they support the pending issues of the Reformed church on the national assembly of Prague.

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Református Egyház Egyetemes Konventjének Elnökségétől Rimaszombat

Nagyságos Szent-Ivány József úrnak s általa a Magyar Nemzeti Párt nemzetgyűlési képviselőinek és szenátorainak

Prága

Kedves Barátom!

Nem a magam, de egyetemes református egyházunk nevében intézem ezt a megkeresést Hozzád és általad a prágai nemzetgyűlés valamennyi magyar nyelvű és lelkű képviselőjéhez és szenátorához.

Nem újság előttetek, hogy Szlovenszko és Ruszinszko déli részén a magyarság túlnyomó többségét a kálvinisták alkotják s az itteni magyarság jövője, élete, kultúrájának fennmaradása az ő fennmaradásukhoz, magyar nyelvű népiskoláihoz és magyar nyelvű gyülekezeteihez van kötve. Ha ezek elvesznek, ha a kálvinista népiskolák bezárulnak, a kálvinista harangok elnémulnak, a kálvinista papok hazátlanokká

tétetnek: akkor ránk nézve Szlovenszko is elveszett. Akkor nincs szükség itt többé a magyarság megmentésére, mert lesz kit megmenteni. Semmiféle kultúregylet, Kazinczy-társaság, Magyar Asszonyok Szövetsége, lapok és folyóiratok nem tudnak akkor rajtuk segíteni.

Nektek tehát, akiknek lelketek az itteni magyarság sorsa miatt emésztődik: minden gondotokat arra kell első sorban fordítani, hogy a református egyházat segítsétek megmenteni és vessétek latba minden erőtöket és befolyásokat avégből, hogy a kormány mostoha és igazságtalan bánásmódja velünk szemben megváltozzék.

Az állami költségvetés összeállításánál követeljétek, hogy a református egyház államségelye, úgy Szlovenszko-ban, mint Ruszinszko-ban, a törvényes követelményeknek megfelelő összegben vétessék fel.

Követeljétek, hogy a református egyház és annak lelkészei a kongruát, korpótléket, családi pótléket, adósegélyt, közigazgatási és nyugdíjintézetű segélyt és minden más segélyt ugyanabban az arányban kapja meg, mint kapja az evangélikus egyház.

A kormány a Losoncon felállított református lelkészképző szemináriumot részesítse a törvényes segélyben s gondoskodjék református tanítók kiképzetéséről, mert Szlovenszkon már ma sincs egyetlen alkalmazható református tanító sem.

Zsinati törvényeinek a kormány hagyja jóvá.

Papi özvegyeinknek, árváinknak, nyugdíjas lelkészeinknek az állam már második éve nem folyósít semmit. Ezek az éhenhalás szélén vannak. Az elmaradt segély haladéktalanul utaltassák ki.

Most jön a legfájóbb sebünk. Papjainkat, tanítóinkat – köztük engem is – tömegesen megfosztottak az illetőségünktől és honosságtól. Szavazati jogunkat elkobozták. A segélyeket beszüntettek. Kilátásban van a folytatás. Ez ellen az embertelenség és jogtiprás ellen, amely végső elzúllással fenyegeti papjaitól és tanítóitól megfosztott gyülekezeteinket, teljes erőttökkel szálljatok síkra, agitáljatok a többi pártok között is hogy ez orvosoltassák. Ez ma mindennél előbb való ügy. Ha ezen nem tudtok segíteni, akkor minden egyéb hiába való. Egy sereg tönkretett intelligens magyar család lesz megint földönfutóvá s bármilyen hazafias párt álljon, bármilyen hazafias jelszóval a következő választásnál a mi népünk elé: foganat nélkül fog lehullani annak szívéből minden szivárványos ígérete. Nagy hiba volt most is, – engedjétek meg az őszinte szóért; nem magamért, de magyar egyházamért beszélek, amelyért fáj a lelkem – nagy hiba volt, hogy legalább egy református szlovenszko-i képviselőt be nem hoztatok. Olyat, aki a mi ügyeinket töviről hegyire ismeri és megvan hozzá a szakképzettsége és a szónoki készsége is. Mert a Péter Mi-

hály (akire eddig égető szükségünk lett volna) eperjesi s az Isaák Imre 4-ik helyen való jelölését ugye, nem vehettük komoly jelölésnek? S talán Református egyházunk vezetősége is megérdemelt volna annyi figyelmet, hogy megkérdezzétek: kit tart a maga részéről legméltóbbnak és legalkalmasabbnak arra, hogy a nemzetgyűlésen az ő érdekeit képviselhesse. Ezeket nem neheztelésből mondom, csak jövőre való megszívlelésül. Tudom, hogy szívvel-lélekkel mind a mi embereink vagytok. S ha valamiben tájékoztatásra volna szükségetek s mi ügyeinkben: bármikor készséggel állok rendelkezésetekre. Most csak arra kérlek: keressétek meg az illetékeseket (talán az új közoktatásügyi minisztert), már most, hogy a nyugdíjintézeti és közigazgatási államsegélyt s a lelkészek visszatartott államsegélyt, –legalább illetőségük végleges elintézéséig, – azonnal utalják ki. Hogy azoknak is lehessen Karácsonyra egy falat kenyерük. Egyházamat és magamat a ti testvéri szívetekbe ajánlva, hazafias tisztelettel és szeretettel maradtam készséges hívetek:

Pálóczi Czinke István püspök, egyetemes konventi elnök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 8. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

58.

1926. szeptember 21, Pozsony

Szlovenszko teljhatalmú minisztériumának határozata, amelyben a csehszlovák kormányzatnak a losonci református teológiával kapcsolatos álláspontját tárgyalja.⁹⁰

September 21, 1926, Bratislava

The decision of the all-powerful Slovak ministry in which they discuss the standpoint of the Czechoslovak government on the issue of the Reformed theology of Lučenec.

---

⁹⁰ A határozatot a pozsonyi teljhatalmú minisztérium tanácsstermében Jozef Kállay, Szlovenszko teljhatalmú minisztere, Müller osztálytanácsos és Štefan Stunda titkár adta át az Egyetemes Református Egyház ott lévő képviselőinek: Balogh Elemér püspöknek, Szilassy Béla főgondnoknak, Sörös Béla lelkésznek és Végh Kálmán püspöki titkárnak. Csomár Zoltán: Csehszlovák államkeretbe kényszerített református egyház története. Ungvár, 1941, p. 147.

1. A kormány részéről tudomásul szolgál, hogy a Losoncon felállított teológiai szeminárium nem azonos azzal a teológiai főiskolával, amely az egyházi törvények VI. törvénycikkében, mint teológiai főiskola, teológiai akadémia néven volt ismeretes.

2. Az Egyetemes Konvent elnöke részéről tett hivatalos bejelentés az 1925. év őszén a kormány részéről olybá tekintetett, mintha az aszerint felállítani szándékolt teológiai főiskola nyílt volna meg 1925. évi szeptember hó 15-én, ez okból, mint késői bejelentés, elismerésre és jóváhagyásra nem találhatott.

3. Minden félreértés kiküszöbölése végett megállapítást nyert, hogy az elnöklő miniszter: Dr. Kállay József ez alkalommal értesült először arról, hogy a Losoncon működött református teológiai szeminárium a skót egyesült szabad egyház Cseh-szlovákiában hivatalos utat tett moderátorának ajánlatára, a skót presbiteri egyház korábbi lelkészképzésének mintájára létesítettett, azzal a különbséggel, mellyel a helyi viszonyoknak megfelelően itt alkalmazni kellett. Mint ilyen létesítmény, a presbiteri világszövetség erkölcsi és anyagi támogatását élvezi. Különleges jellegénél fogva addig áll fenn, amíg az egyház és az állam közötti jogviszony véglegesen rendeztetik, az ott szabályozott módon egy rendszeres teológiai főiskola, amilyenre nézve az előzetes bejelentés kötelezettsége fennáll, felállítható lesz.

4. Ilyen alakban a losonci lelkészképzés ügye továbbra is rendezve marad. A Losoncra jelentkező papnövendékek tanulmányaikat itt mindaddig tovább folytathatják, amíg egy véglegesen elismert teológiai főiskola felállítatik. Előtanulmányaik a hallgatók félevek szerint főiskolán hallgatott 1/2 éveknek tekintetnek, eredményes előhaladásukat igazoló növendékek Losoncról hozott bizonyítványaik alapján tanulmányi idejüket el nem veszíthetik.

5. A bezárni rendelt teológiai főiskola helyett Losoncon megindult lelkészképzés ügyének biztosítására a következő gyakorlati megoldást javasolja: adjon ki az Egyetemes Konvent az egyház hivatalos lapjában, a Református Egyház és Iskolában egy hivatalos rendeletet, mellyel a Református Egyetemes Konvent a losonci teológiai főiskolát beszünteti 1926. október hó 1-vel. Ezzel egyidőben a Losoncra jelentkezett I. és II. éves papnövendékek nagy számára való tekintettel, valamint ezek egyéni érdekeit is szem előtt tartva, az egyház hatáskörében úgy gondoskodjék a volt losonci teológiai főiskola hallgatóiról, hogy ők addig is, amíg az Egyetemes Konvent az állandó jellegű teológiai főiskolát felállítja, előtanulmányaikat Losoncon végezhessek.

E két rendelkezés bár egyidőben, de külön szám alatt adassék közre.⁹¹ Ily módon a lelkészképzés ügyének mindaddig, míg az állandó jellegű főiskola létesíthető lesz, semmi sem áll útjában.

Közli: Csomár Zoltán: Csehszlovák államkeretbe kényszerített református egyház története. Ungvár, 1941, pp. 147–148.

59.

1926. szeptember 9., Pozsony

Szlovákia tejhatalmú minisztere hivatalának levele a szlovenszkői református egyház Egyetemes Konventjéhez, amelyben arra hivatkozva, hogy a losonci teológia nem kapta meg a kormányzattól a működéshez szükséges engedélyt, óvja az egyházat a tanítás megkezdésétől.

September 9, 1926, Bratislava

The letter of the office of the all-powerful minister of Slovakia, to the General Convent of the Reformed Church of Slovakia, in which it warns the church not to start the teaching, since the theology of Lučenec have not received permission for functioning from the government.

---

⁹¹Az egyetemes egyház delegátusai elfogadták ezt a megoldást és a következő konventi határozatokat hozták. 172. – 1926. E. K. szám. Tárgy: A losonci teológia beszüntetése. Rimaszombat, 1926. október 1. A Református Egyetemes Konvent a losonci teológiai főiskolát beszünteti. Egyidejűleg az Egyetemes Konvent elnöksége megbízást adott Sörös Béla losonci református lelkésznek, hogy egy a református egyház keretében létesítendő oly állandó jellegű teológiai főiskolának tervezetét készítse elő, amely a csehszlovák köztársaság törvényei által előírt bejelentés után, a köztársasági kormány engedélyével és támogatásával a legrövidebb időn belül felállítandó lesz. Lukács Géza főgondnok, az E. K. világi elnöke. Pálóczi Czinke István püspök, az E. K. lelkészelnöke. 173. – 1926 E. K. szám. Tárgy: Gondoskodás a beiratkozott papnövendékekről. Rimaszombat, 1926. október 1. A Református Egyetemes Konvent elnöki tanácsa a Losoncra jelentkezett I. és II. éves papnövendékek nagy számára való tekintettel, valamint ezek egyéni érdekeit is szem előtt tartva, az egyház belkörü hatáskörében úgy gondolkodott a volt losonci teológiai főiskola hallgatóiról, hogy ők addig is, amíg az Egyetemes Konvent az állandó jellegű teológia főiskoláját felállítja, előtanulmányaikat Losoncra végezhetik. Az előtanulmányokhoz szükséges anyagi eszközök előteremtésével Bertók Béla, a kárpátaljai egyházkerület püspöke, – az előtanulmányok irányításával pedig Sörös Béla losonci lelkész bízott meg.

Reformované teologické učilište v Lučenci.

Predsedníctvu generálneho konventu reformovanej cirkvi v Rimavskej Sobote.

K rukám predsedu nadp. Štefana Czinke.

S poukazom na tunajšie prípisy číslo 8684 prez/1925 z 23. IX. 1925 a číslo 9215 prez/1925 zo 6. X. 1925 a vzhľadom na to, že nastáva počiatok nového školského roku 1926/27, prezídium ministerstva pre správu Slovenska považuje za nutné a dôrazom upozorniť tit. predsedníctvo, že k zriadeniu a utvoreniu reformovaného teologického učilišta v Lučenci nebolo dosiaľ udelené platnými zákonnými predpismi požadované schválenie vlády československej republiky, poťažne že o udelení takéhoto schválenia ani jednané byť nemohlo, pretože nebolo dosiaľ v tejto veci podaná žiadosť, ktorá by bola vyhovovala platným zákonným predpisom a tak by bola bývala spôsobilá k tomu, aby o nej bolo zahájené príslušné úradné jednanie.

Preto prezídium ministerstva vnútra pre správu Slovenska s dôrazom vystríha a varuje tamojšie predsedníctvo pred tým, aby na tomto dosiaľ podľa práva nejestvujúcim učilišti bolo zahájené v nastávajúcim školskom roku akékoľvek vyučovanie.

Pre prípad, žeby táto výstraha zostala nepovšimnutou, ministerstvo pre správu Slovenska je odhodlané siahnúť bezodkladne k opatreniam, ktoré by zamedzili ďalšie porušovanie platných zákonných predpisov v tejto veci.

Za ministra:

NA CR, AMV 225, 225–814–2. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

60.

1926. szeptember 23., Zólyom

A zólyomi megyei hivatal informálja Szlovákia teljhatalmú miniszterét arról, hogy az 1925-ben megalapított losonci református teológián 1926. szeptember 22-re tervezik az új tanév megnyitását, és a városban már gyülekeznek a leendő hallgatók.

September 23, 1926, Zvolen

The county office of Zvolen informs the all-powerful minister of Slovakia that the new school year is planned to be opened on the 22nd of September, 1926 on the Reformed

theology of Lučenec, which was established in 1925, and that future students are already gathering in the town.

Predmet: Reformovanej teologická učilište v Lučenci

K tamojšiemu nariadeniu zo dňa 9. septembra 1926, čís. 7846/26 prez. po prevedenom vyšetrení oznamujem,⁹² že reformovaná teológia bola zriadená v roku 1925 v súkromnej miestnosti vo Veľkej Bég. ul. č. 10. Táto miestnosť je i teraz pripravená k vyučovaniu, ale sa nevyučuje.

Dôverne bolo zistené, že vyučovanie by sa malo započat' 22. IX. 1926, poslucháči už prichádzajú do Lučenca už tu sa ich nachádza asi 10, z čoho je vidno, že sú pripravení k výučbe.

Profesor Kövy, reformovanej farár sa vyjadril, že v predmetnej veci bude pojednávané u ministerstva v Bratislave, kde má byť rozhodnuté či vyučovanie bude v Lučenci povolené alebo nie.

NA CR, AMV 225, 225–814–2. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

61.

1926. szeptember 25., Pozsony

Összefoglaló jelentés a szlovenszkói református egyház Egyetemes Konventjének és Szlovákia tejhatalmú minisztériumának képviselői között 1926. szeptember 21-én lezajlott tárgyalásról, amelynek központi témáját az egyházi alkotmány kérdése képezte.

September 25, 1926, Bratislava

A summarizing report about the negotiation between the General Convent of the Reformed Church of Slovakia and the representatives of the all-powerful ministry held on the 21st of September, 1926, whose central topic was the problem of the church constitution

Záznam o porade, ktorá bola dňa 21. septembra 1926 v Bratislava v ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska o veciach reformovanej cirkvi na Slovensku.

---

⁹² A tejhatalmú miniszter hivatala azonnali jelentést kért a zólyomi megyei hivaltaltól arról, hogy a losonci református teológián megnyitják-e az új iskolai évet. A dokumentumot nem közöljük.

Predsedníctvo generálneho konventu reformovanej cirkvi oznámilo prezídiu ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska prípisom zo dňa 3. septembra 1926, čís. 152 E. K., že generálny konvent vyslal svojich splnomocnených delegátov na pojednávanie o dosiaľ nevybavených veciach reformovanej cirkvi s vládou poťažne príslušnými orgánmi štátnej správy. Súčasne vyššie menované predsedníctvo požiadalo pána ministra pre správu Slovenska, aby určil deň, v ktorý by prijal zmocnencov generálneho konventu vo vyššie označených veciach. V tom samom oznámení udáva predsedníctvo generálneho konventu i mená delegátov: Bélu Sö-rössa, lučeneckého farára, a Dr. Bélu Szilassyho, podpredsedu generálneho konventu zo svetského stavu. Následkom toho prezídium ministerstva a plnou mocou pre správu Slovenska, prípisom zo dňa 9. septembra 1926 č. 7719 prez. pozvalo vyslancov reformovanej cirkvi na deň 21. septembra 1926 do Bratislavy do prezídia ministerstva a plnou mocou pre správu Slovenska. Porady pod vedením pána ministra Dra Jozefa Kállaya sa zúčastnili: pán minister a plnou mocou pre správu Slovenska Dr. K Jozef Kállay, Dr. Ivan Markovič, vládny tajomník, Dr. Václav Müller, sekčný šéf a Štefan Stunda min. m. tajomník.

I. Po zahájení porady delegáti a zmocnenci generálneho konventu reformovanej cirkvi prehlásili, že ako bolo predsedníctvom generálneho konventu prezídia ministerstva pre správu Slovenska i písomne oznámená, generálny konvent reformovanej cirkvi na mimoriadnom zasadnutí v Košiciach dňa 26. mája 1926 odvolal uznesenie generálneho konventu zo dňa 31. marca 1925, čím sa reformovaná cirkev ohľadne podmienok a postupu v jednaní o úprave právneho pomeru reformovanej cirkvi československom štáte vracia na podklad, zjednaný v ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska dňa 29. decembra 1924. Podstatou dohodnutia z 29. decembra 1924 bolo nasledovné prehlásenie zástupcov reformovanej cirkvi: Predsedníctvo generálnej synody a prítomná členovia reformovanej cirkvi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi uznávajú a dôsledku dnešnej ankety, že text cirkevnej ústavy vláde k potvrdení predložený potrebuje revíziu podľa prianí vlády prejavovaných jednak pri dnešnom spoločnom ústnom jednaní, jednak snáď i v budúcnosti pri ďalšom pojednávaní tejto záležitosti, žiada aby ďalšie úradné jednanie o potvrdení tohoto dosavadného textu bola zastavané a ústava k horeuvedenému účelu cirkvi vrátená. Ďalej za účelom podrobnej porady o potrebných zmenách na osnove ústavy bude utvorená zvláštna komisia, v ktorej by obe stránky boli zastúpené troma členmi.

II. Pán minister s plnou mocou pre správu Slovenska vzal prehlásenie delegácia

reformovanej cirkvi na vedomie, avšak podotknul, že od 31. marca 1925 učinilo vedenia reformovanej cirkvi celý rad takých opatrení, bez predchodzieho odstránenia ktorých nie je mu možné nadviazať jednanie s reformovanej cirkvou na dohodu z 29. decembra 1924. Tieto opatrenia sú nasledovné:

1.) zriadenia s aktivovanie reformovanej teologického učilišťa v Lučenci (prípisy ministerstva s plnou mocou č. 8684 prez. 1926 sa dňa 20. IX. 1925 prez. a čís. 9215 prez. 1925 zo dňa 6.1.1925);

2.) postup reformovanej farského úradu v Rim. Sobota pre použitie štátneho jazyka v prípade dočasného správcu gymnázia v Rim. Sobote (Zrovnej dopis menovaného farského úradu čís. 185/1924 zo dňa 24. XI. 1924);

3.) uvádzanie do života niektorý ustanovení dosiaľ neschválenej cirkevnej ústavy (zrovnej obežník predsedníctva gen. konventu čís. 290 E. K. 1925 zo dňa 10. XII. 1925. uverejnený v úr. časopise „Református egyház és iskola“, v č. 51. z 20. XII. 1925).

K bodu 3.) Vyslanectvo reformovanej cirkvi sa osvedčuje, že generálny konvent nemal na myslí uviesť do života žiadne ustanovenie dosiaľ neschválenej cirkevnej ústavy, menovite ani VIII. článku jej osnovy. Vyhlásenie dotyčného článku bolo iba nesprávnou interpretáciou príslušného uznesenia generálneho konventu jeho prostredníctvom delegáti reformovanej cirkvi ako splnomocnení generálneho konventu sa postarajú o to, aby toto opatrenie predsedníctva generálneho konventu bolo napravená k úplnému uspokojeniu vlády.

K bodu 4.) Vojtech Szilássy, člen delegácie sa zaväzuje, že svoj prejav prenesený na dištriktuálnom zasadnutí zo dňa 2. decembra 1925 v Bratislave, skoriguje takým spôsobom a v takom zmysle, že vláda bude s tým uspokojená.

K bodu 5.) Delegácia prehlasuje a osvedčuje sa, že cirkevné úrady všetkých troch dištriktov reformovanej cirkvi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi prijímú podania jednotlivých farárov, cirkevníkov a zborov cieľom postúpenia štátnym úradom a vrchnosti i výhradne v reči štátnej. Východný dištrikt na Slovensku prijme podania mimo toho i k úradnému pojednávaniu pred cirkevnými vrchnostiam, nakoľko tento dištrikt má značnú slovenskú menšinu.

K bodu 6.) Záležitost' skúšobnej komisie sa nachádza v pojednávanií medzi vládou a cirkvou následkom toho táto záležitosť sa ponecháva na pozdejšie riešenie.

Pán minister pre správu Slovenska uvedená prehlásenie zmocnencov generálneho konventu reformovanej cirkvi vzal na vedomie.

IV.) Ohľadne postupu vo veci schválenia ústavy došlo na porade k nasledovnej dohode:

V zmysle zjednania medzi zástupcami vlády a cirkvi zo dňa 29. decembra 1924 vyšle tak vláda, ako cirkev svojich referentov k rozhovoru čiste informatívneho rázu ohľadne osnovy ústavy. Tieto rozhovory sa začnú dňa 8. októbra 1926 v Lučenci a bude sa v nich pokračovať, bude-li to potrebné, v Bratislave. So strany cirkvi bude referentom Vojtech Söröss, lučenecký reformovanej farár.

V.) Delegáti cirkvi žiadali potom zástupcov vlády, aby boli poskytnuté reformovanej cirkvi zo štátnych prostriedkov podpory na administratívne výdavky a na penziu farárom, kňazským vdovám a sirotám. Pán minister Dr. Kállay odpovedal, že o týchto veciach sa bude uvažovať pozdejšie.

VI.) O tejto porade a o jej výsledkoch bola vydaná pre noviny táto správa:

Jednanie o upravení právneho pomeru generálnej reformovanej cirkvi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi k štátu, zahájené dňa 21. septembra 1926 pod vedením ministra s plnou mocou pre správu Slovenska Dr. Jozefa Kállaya znamenajú z hľadiska definitívnej úpravy týchto neriešených otázok značný pokrok.

Boli úplne odstránené tie prekážky, ktoré stály v ceste behu jednaní.

Podrobné rozhovory informatívneho rázu, ktoré, pred schválením reformovanej cirkevnej ústavy a levickou synodou vyneseny cirkevných zákonov za javia nutnými, začnú sa 8. októbra v Lučenci.

Generálna reformovaná cirkev lučenecká teologickú vysokú školu ihneď zatvorí. Avšak hneď potom učiní zákonmi Česko-slovenskej republiky predpísané podanie ohľadne zriadenia teologickej vysokej školy stáleho rázu, ktorú si praje cirkev založil vo svojom rámci s povolením a za podpory vlády republiky behom najkratšej doby. S ohľadom na osobné záujmy do Lučenca sa prihlásených početných (39) poslucháčov i do tej doby, kým túto vysokú školu bude možno utvoriť, cirkev vo vlastnej vnútornej pôsobnosti sa postará o to, aby títo poslucháči svoje predštúdia ešte v tomto školskom roku mohli v Lučenci konať.

Štefan Štunda v. r. min. m. tajomník.

NA ČR, f. AMV225, 225–814–2. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

1926. december 22., Dunaszerdahely

Földessy József⁹³ memoranduma, amelyben egy prágai missziós lelkészi állás megszervezését vázolja fel, kiemelve annak nemcsak missziói, pasztorális szerepét, hanem az állami szervek és az egyház közötti gyorsabb hivatali ügyintézés fontosságát.⁹⁴

December 22, 1926, Dunajská Streda

The memorandum of József Földessy, in which he outlines the organization of a missionary pastoral position in Prague, emphasizing not only its missionary and pastoral aspects, but also its importance from the point of view of a faster administrative routine between the state bodies and the church.

Főtitiszteletű és Méltóságos Konvent!

A református egyház helyzete Szlovenszkón jelentékenyen módosult az anyaegyháztól való elszakíttatása következtébe, a mi kifejezésre is jutott úgy az egyház adminisztratív átszervezésében, mint az egyházi törvények módosításában. Az új helyzet, változott viszonyok, új szükségességeket eredményeztek, bizonyos sokáig el nem odázható pótlásokat, kiegészítéseket involváltak, melyeket ugyan az egyház vezetősége a nehéz körülmények között az évek folyamán igyekezett eliminálni, orvosolni, pótolni, de a dolgok természetéből folyólag még mindig maradtak hézagok, hiányok.

Ilyennek kell tekintenünk a prágai magyar református missziói lelkészség megszervezésének szükségességét is. A lelkészet létesítésének gondolatát legelőbb Szilassy egyházkerületi főgondnok úr vetette fel s jelölte meg az egyházi, mint magyar kulturális érdekeket, amelyeket az szolgálni hivatva lenne.

A prágai missziós lelkészet a református egyház kiépítése egyik legjelentősebb mozzanatának volna [...] ⁹⁵ magyar református egyház egyik legnyugatabbra előreto-

93 Földessy József református lelkészként bekapcsolódott a szlovenszkói magyar szociáldemokrata mozgalomba, amelynek képviselőjeként a prágai parlamentbe is bekerült, később azonban kizárták a pártból.

94 A memorandumhoz kapcsolódik egy levél, amelyben kéri, hogy fontolják meg a kérését és egyben jelentkezik a missziói lelkészi állás betöltésére.

95 Olvashatatlan szöveg.

landó őrszemei [...]»⁹⁶ lelkészi, magyar kulturális és egyház adminisztrációs feladat megoldására volna hivatva.

E tevékenységi köröket külön-külön részletezve alábbiakban bátorkodom kifejteni és a Főtiszteletű és méltóságos Konvent elé juttatni szakszerű mérlegelés és döntés céljából.

I. A prágai magyar református egyház successió megszervezéséig és teljes kiépítéséig a missziós lelkészt az ott élő mintegy 750–800 református lélek lelki szükségletét eleinte csak a legnagyobb utánajárásai és lelkiismeretes buzgalom árán láthatná el. Ugyanis az említett, statisztikailag kimutatható 750–800 református társadalmilag nem homogén, hanem a legkülönbözőbb kategóriákból kerül ki. Ezek lelki szükségletének kielégítési vágya igen különböző fokú, és fajsúlyú. A legnagyobb lélekszám (mintegy 350–400) a katonaságból kerül ki. A katonák pásztorlása már csak azért is nehéz feladat, mert magyar református katonai lelkészet nincs megszálva, és az evangélikus szlovák katonai lelkészek gondjaira vannak bízva a magyar református katonák is, és csak a hatásköri összeütközések kikerülésével lehet őket egyházi gondozásban részesíteni. Ez úgy érhető el, hogy a heti istentiszteleteken őket be kell vonni és az egyházi kegyzerek kiszolgáltatásában egyes különös ünnepi alkalmakkor külön részeltetni, miután a szlovák evangélikus katonai lelkészt úgysis csak szlovák nyelvű istentisztelet tartására kötelezi szolgálati rendtartása.

A második kategóriát a prágai magyar református diákság (mintegy 100–150) képezi, a kik a legkülönbözőbb tanintézetekben elszórtan folytatják tanulmányaikat és csupán csak akkor lehetne bennük a református egyházhoz való vonzalmukat fejleszteni és a protestáns vallásos lelki közösségbe való bekapcsolásukat eszközölni, ha egy csudálatos program szerint működő missziós lelkész velük tanintézetekként foglalkozna és a heti istentiszteletek látogatására őket beszoktatná és az istentiszteletek keretén kívül vallásos beszélgetéseket (gyakorlat) tartana velük.

A harmadik kategóriát az állandóan odatelepedett reformátusok képezik, akik a hivatalnok, kereskedő és munkás rétegekből kerülnek ki (mintegy 150–200). Ezek a többi másnyelvű egyházak iránt természetszerű indolenciával viseltetvén, ha saját magyar nyelvű egyházuk hozzájuk nem férközik: a legteljesebb vallásos közöny rabjai lesznek, amiből a vállaltalanság burjánzik föl. A családok gyermekei is majdnem minden vallásos oktatás nélkül nőnek fel. Az állandóan megtelepedett magyar

---

96 Olvashatatlan szöveg.

reformátusok felkutatása, az egyházközségbe való beszerzése, vallásos érzésük új-
jélesztése, gyermekeik vallásos oktatása a legelsőrendű és leggyorsabban ellátandó
feladatát kell, hogy a missziói lelkészetnek képezze.

Nem elhanyagolható működési tere lenne a prágai lelkészetnek a különféle köz-
és magán kórházakba, szanatóriumokba, klinikákra és operálás céljából felkerülő
magyar református betegek lelki szükségletének kielégítése is. Ezek nem képviselnek
matematikai értelemben vett nagy számot (10–15) de annál intenzívebben érzik e
szerencsétlenek. – betegség mindenkiben tünetkező természete szerint a vágyat a
vallásos lelkigondozás után, nem is említve a súlyosabb betegeknél a szentvacsora
felvételének leküzdhetetlen óhaját.

II. Természetes feladatát fogja képezni a prágai missziós lelkészetnek az ott élő
magyarság kulturális mozgalmában való részvétel s ezen mozgalmaknak a többi
erre hivatott tényezők társas irányítása s minden magyar kulturális megmozdulás
istápolása.

III. Talán a református egyház anyagi érdekeit tekintve legfontosabb munka-
köre lenne a prágai lelkészetnek az állam centralisztikus rendszeréből kifolyólag a
fővárosban elhelyezett minisztériumokban, különösen a kultuszminisztériumban az
évek óta oda elintézés alá került református egyházi – ügy összességi mint egyéni –
ügyeknek állandó figyelemmel tartása. Ez ügyek elintézésének meggyorsítása, kisür-
getése, az illetékes referensekre szakszerű tanácsokkal kedvező elintézésre való befo-
lyásolása. Személyes tapasztalatból tudom ugyanis, hogy még a pozsonyi referátusok
legkedvezőbb javaslata dacára is történnek kedvezőtlen, sőt rosszakaratú döntések.

Ezen fontos feladat legtökéletesebb elláthatása céljából a prágai lelkészet minden
egyházkerületből, egyházközségből, a minisztériumokba felkerülő ügyet nyilvántar-
tana, az elintézés módját, idejét illetékesekkel hivataltól közölné, az egész ügyintézés
gyorsítását szorgalmazná, az államigazgatásban már szinte szokványossá vált aktael-
temetéseket, elirányításokat megakadályozná, a netán pótlásra szoruló ügyiratok ki-
egészítését a hivatalos utak megkerülésével személyesen eszközölné, a mi által egyes
ügyeknek évekre való elhúzódását lehetlenné tenné, különösen a kongrua törvény
végrehajtásával kapcsolatos sok ezer esetenként elbírálandó ügyintézésénél lehetne
az egyház materiális érdekeit súlyosan sérthető intézkedéseket szelídíteni, mértékel-
ni vagy teljesen eliminálni. Hogy e cél mindinkább megközelíthető legyen a lelké-
szet vezetőjének a cseh nyelvet perfektné beszélnie, a prágai helyi viszonyokat alaposan
ismernie és az államigazgatási viszonyaival alaposan tisztában lévőnek kell lennie.

A prágai missziós lelkészet felállításának anyagi alapját elsősorban a kongrua törvény 9000 K-ás maximális kiegészítése – az egyház által biztosítandó lakpénz – s esetleg más alapokból (kulturális) való kiegészítések képeznék.

Az istentisztelet tartására mint legalkalmasabb és legkönnyebben megkapható helyiségek: a csl. cirkev cseh nemzeti egyház imaháza (Václavski Námesti) vagy a német evangélikusok temploma jöhetne számításba.

Kiváló tisztelettel:

DREL, f. 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 12. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

63.

1927. január 12., Gálszécs

A Magyar Nemzeti Párt református egyházpolitikai alosztálya elnökének, Péter Mihály-nak az indítványa a szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészek 1919–20. évről elmaradt államsegélyének kifizetése tárgyában.

January 12, 1927, Sečovce

The proposal of Mihály Péter, the president of the Reformed church-politics subdivision of the Hungarian National Party, on the subject of the payment of the state support arrears for the Slovak and Rusin (Ukrainian) reformed pastors from the years 1919–20.

A Magyar Nemzeti Párt 1927. február 1–2. napjain Léván tartott országos pártgyűlése elé terjesztette: Péter Mihály, a Magyar Nemzeti Párt egyházpolitikai református alosztályának elnöke.

Indítványozom: Méltóztassék a Magyar Nemzeti Párt országos pártgyűlésének kimondani a következőket:

Az országos pártgyűlés felkéri a Magyar Nemzeti Párt Clubját, terjesszen be egy javaslatot a nemzetgyűlésnek parlamenti vizsgálóbizottság kiküldése iránt, a szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészeknek az 1919–20. évről ki nem fizetett államsegélye tárgyában. Ezen parlamenti vizsgálóbizottságnak a feladatát képezze megvizsgálni: kit terhel a felelősség azért, hogy a szóban forgó államsegélyeket, melyek e lelkészeket törvényesen megilletik, és amely államsegélyek az 1919–20. évi

költségvetésekbe is fel voltak véve, miért nem kapták mind mostanáig? Hová lettek ezek a pénzek, mi célra fordítottak? Ha e kérdésben bárkiket mulasztás terhel, vonassák az illetők felelősségre és intézkedés történnék, hogy ezen lelkészek az őket törvényesen megillető fizetésükhöz azonnal hozzájuthassanak.

Indokok:

A szlovenszkói és ruszinszkói református lelkészeket a különféle című államsegélyek, az államalakulás óta épp oly jogosan megilletik, mint a többi felekezetek lelkészeit, mert az utódállamok az elődállamok összes törvényes terheit fedezni tartoznak. A lelkészek államsegélye pedig országos törvényen alapul. Amíg azonban ezeknek a többi felekezetek lelkészei az 1919–20. évekről is, kevés kivétellel, hiánytalanul megkapták: a református lelkészek nem, – dacára annak, hogy törvényes hatóságaik útján azok kiutalását mindjárt kezdetben s azóta is folytonosan szorgalmazzák, – sőt az ügy parlamenti interpelláció tárgyát is képezte már. De mindig az volt ezen eljárásokra adott felelet, hogy a református lelkészek nem akartak eleget tenni kötelezettségüknek a fogadalom letétele tekintetében. Ez azonban üres kifogás, mert a szlovenszkói református lelkészek is akkor tették le a fogadalmat, amikor a többi felekezet lelkészei, amidőn a békeszerződés ratifikációja után arra hivatalos felszólítást kaptak. Sőt, hogy a helyzet annál kirívóbb legyen, 6 református lelkész is hozzájutott törvényes illetményeihez, akik pedig szintén egy napon tettek fogadalmat a többi református lelkészekkel.

Azonban a református lelkészekkel szemben gyakorolt ez a merevség, jéghidegség, mostohaság és demokratikus állam éppen helyén nem való jogegyenlőség káros hatását maga a kormány is átlátta később, mert 1925 végén utasította a református lelkészeket, hogy adjanak be ez ügyben a szlovenszkói tejhatalmú minisztériumhoz kérvényeket, amelynek felhívásnak minden lelkész eleget is tett. De ennek a jéghidegségnek az oszladozása is csak látszat volt, mert a református lelkészek e lépését sem koronázta semmi siker. Üres szóbeszédnek bizonyult a teljhatalmú miniszternek 1926 végén a református Egyetemes Konvent elnöki tanácsa előtt tett ama nyilatkozata is, hogy a református egyház és a kormány között fennálló összes anyagi függő kérdéseket rendezni honorálni kívánja s felhívta azért azon tanácsot, hogy terjesszen e tárgyban hozzá kimutatást. Igenis, ez is üres ígéretnek bizonyult, mert jóllehet ezt az elnöki tanács meg is cselekedte s egyik tagját a többi függő ügyeknek a miniszterrel való tárgyalásával megbízta: de ezeknek a tárgyalásoknak az lett az eredménye, hogy midőn az 1919–20. évi államsegély megbeszélésére került volna a

sor, a miniszter ezt ismét ad graecas kalendas⁹⁷ halasztotta.

Ezen államsegélyek ki nem fizetése mellett, hogy jogtalan, törvényellenes, inhumánus és antiszociális is egyúttal, mert a kivétel nélkül szegény, sokgyermekű református lelkészek az 1919–20. év folyamán, hogy magukat valamiképpen fenntarthassák, adósságokba voltak kénytelenek bonyolódni, hiszen az eljárás fejenként évi: 8–10 ezer, e két évről: 16–20 ezer koronától, tehát fizetésük legnagyobb részétől fosztotta meg a lelkészeket, minden elfogadható indok nélkül. Jogállamban ilyen mellőzése egy egész felekezet lelkészi karának elképzelhetetlen lévén, ezért kellett országos pártunkhoz ez indítványomat előterjeszteni.

Tisztelttel: Péter Mihály s. k. a Magyar Nemzeti Párt egyházpolitikai református alosztálya elnöke.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 12. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

64.

1927. április 3.

Sörös Bélának az Egyetemes Konvent tagjának összefoglaló jelentése a pozsonyi teljhatalmú minisztériumban tartott információs tárgyalásokról, amelyen a református egyház és az állam közötti jogviszony rendezését és szlovák egyházszervezését tárgyalták.

April 3, 1927

The summarizing report of Béla Sörös, the member of the General Convent, about the informational negotiations held at the all-powerful ministry of Bratislava, on which the issue of the legal relation between the Reformed church and the state and the problem of the Slovak diocese were discussed.

1926. szeptember 21-én dr. Kállay József miniszter elnöklésével a református egyház és az állam delegáltjai között hivatalos tárgyalás folyt le a teljhatalmú minisztériumban. E tárgyalás az egyház és állam jogviszonyának rendezése céljából indult. Már akkor elimináltattak mindazok a félreértések, amelyek addig a közeledés útjá-

---

97 Sohanapjára.

ban állottak. A függő kérdések között első helyen állt az 1923. évi lévai zsinat által alkotott törvényeknek a minisztertanács részéről való megerősítése és jóváhagyása.

E törvényekre vonatkozó észrevételeit a kormány írásban ki nem adta. Azokat az egyház az előszóban való közlések révén csak nagy általánosságban ismerte. Ezért a szeptemberi tárgyalás, során, úgy az egyház, mint az állam megbízottat illetve megbízottakat küldött ki, akik privát jellegű megbeszéléseket folytattak, kölcsönösen informálták egymást. Ezeknek a privát jellegű megbeszéléseknek során – amelyeknél a kormány megbízottai egymást váltották, hogy minden kérdés tárgyalásánál szakember vegyen részt – közzétett az egyház megbízottjával a zsinati törvényre vonatkozó minden egyes kormány-észrevétel. Az egész törvényszöveg átvizsgálatott.

Az egyházi megbízott az információk átvétele után a megbeszélések egész anyagát feldolgozta, úgy, hogy a kormány által tett észrevételek és ellenvetések figyelembevételével a törvény szövege „revízió” céljából mindjárt a konvent és az összeülő zsinat elé terjeszthető legyen, mint előkészített: módosított szöveg. Az így feldolgozott anyag egyidőben küldetett be a teljhatalmú miniszternek és az egyetemes, konvent elnökének. Dr. Kállay József miniszter távozása miatt egyideig szünet állott be a munka végzésében. A Magyar Nemzeti Párt képviselői és szenátorai, akik már a szeptemberi tárgyalás megindítása előtt igen értékes segítséget nyújtottak a református egyház ügyeinek sürgetésével, most teljes súlyuk latbavetésével igyekeztek a tárgyalások újabb felvételének előmozdítására. Különösen Szent-Ivány József és dr. Törköly József kísérték az ügy állását állandó meleg érdeklődéssel.

Az egyházi megbízott javaslatai, melyek időközben a konventi elnöki tanács által elfogadásra találtak, a kormány képviselői részéről további ellenvetésekbe ütköztek. Az információs tárgyalás e 2. szakaszában komoly ellentétek éleződtek ki, amelyek csaknem a tárgyalás megszakításához vezettek. A kormány és az Egyetemes Konvent elnökeinek hozzájárulásával ekkor vett részt a tárgyalásokon Zoch Sámuel püspök mint az Evangélikus Szövetség elnöke. Az ő éleslátása és jóindulata közbelépése, egyházunk történelmi fejlődése irányában tanúsított megértése a tárgyalásoknak gyorsabb tempót adott.

Így érkezett el az információs tárgyalások 3. szakasza 1927. márc. 14-ikével. Ez mindvégig Zoch püspök úr jelenlétében folyt le. Részben a pozsonyi Školkský Referrátusban, részben a pozsony–prágai gyorsvonaton. A tárgyalás e szakaszában azok a fentartások kerültek megvitatás alá, amelyek a tárgyalás 2. szakaszában még eldöntést nem nyertek. Ezek sorába tartozott az új szövegezésű X tc. az egyházmegyék és

egyházkerületek beosztásáról és a szlovák egyházmegye felállításáról. E tekintetben a kormány feltétlenül ragaszkodott a zsinati kormánybiztos által adott kijelentéseihez. És a szlovák egyházmegye felállításától függött nemcsak a törvény jóváhagyása, de összes egyéb függő kérdéseinek elrendezése is. Egyházi megbízott emiatt azt az általa képviselt álláspontot, hogy a szlovák egyházmegye megalakítását a zsinat elrendeli és ennek keresztülvételét a tiszáninneni egyházkerülethez utalja, mint amelyiknek belülege e kérdés, feladni kényszerült. Ily módon a szlovák egyházmegyének a zsinat által való felállításánál teljes munkát kellett végezni. Úgy az államnak, mint az egyháznak érdekében állott, hogy a zavaroknak egyszer s mindenkorra eleje vételessék. Ily célból vesz részt a zsinat megbízottaival együtt a kormány képviselője is az egyházmegye felállításában. Az egyház nem akart a saját kebelében nemzeti elkülönítést végezni. Ez a kormány követelménye volt A X. tc. értelmében ezért a felelősség a kormányra hárul. Viszont a felelősség e vállalása kellett hogy együtt járjon a kívánság keresztülvételében való részvétellel. Így lett a X. tc. egy oly kompromisszum eredménye, amelyben egy elvárhatatlan kormánykövetelés és egy évszázados autonómia-védelem nyer összeegyeztetést.

A szlovák egyházmegye felállításával kapcsolatban a zsinat részéről – ha nem a törvény szövegében is – de zsinati határozat formájában intézkedni kell arról, hogy a felállítandó szlovák egyházmegyére vonatkozó átmeneti intézkedések előre megállapított elvek szerint irányítottassanak. Az információs tárgyalások 3. szakaszán idevonatkozólag egy „rezolúció” szövege nyert megbeszélést és elfogadást. Ez a rezolúció a törvény szellemében rendezi a személyi, vagyoni és gyakorlati hitépítés irányvonalait. Mint határozati javaslat, a X. tc.-kel kapcsolatosan kerül a zsinat elé, a kormány előzetes tudtával és hozzájárulásával.

Március 15-én, mikor a gyorsvonat Prágába megérkezett, az információs tárgyalások utolsó szakasza teljes befejezést nyert. Délután 4 órakor Zoch Sámuel püspök, az Evangélikus Szövetség elnökének közbenjárására és az ő vezetésével Hodzsa Milán iskolaügyi miniszter kihallgatáson fogadta az egyház megbízottját, aki jelentést tett az információs tárgyalások befejezéséről, a kölcsönös megállapodásokról. A nemzetművelődési és iskolaügyi miniszter úr a leghatározottabban kijelentette, hogy: az időpontot elérkezettnek tartja arra, hogy a Református Egyetemes Egyház jogviszonya rendezésében az összes függő kérdések mielőbbi megoldást találjanak. Határozott akarata, hogy ez megtörténjék. Mihelyt az egyház részéről az információs tárgyalások első szakasza után benyújtott revíziós előterjesztés az információs

tárgyalások 3. szakaszában megállapított végleges szöveggel pótolta az Evangélikus Szövetség elnökének közbenjöttével elébe kerül: ez, mint az egyház hivatalos előterjesztése, a ministerium megfelelő szakosztályai részéről – a megelőző kölcsönös megállapodások után – gyors elintézést nyerhet. Az előtte ily módon lereferált anyag áttekintése után azonnal magához kéri az egyház hivatalos delegátusait és ugyanekkor végleges elintézést nyernek az Egyetemes Református Egyház összes függő kérdései. Minden egyházat a Köztársaság területén rendezett viszonyok közé akar helyezni. Kijelentése szerint most a református egyház van soron.

A miniszter ajkáról elhangzott határozott kijelentések az egyház egyetemének szóltak. Nyomatékos hangsúlyozásuk szinte parancs volt megismertetésükre az egyházi közvéleménnyel.

Mint a korábbi törvényszöveg mellett egész új szövegezésű törvényjavaslat kerül a zsinat elé a X. tc. Hogy ez kellő időben ismertté váljék s a rávonatkozó észrevételek szélesebb körben megtétethessenek, szükségesnek ítéljük a közreadását, valamint a vele kapcsolatos „Rezolúció” közlését is.

Az információs tárgyalások során a kormány részéről kiküldött megbízottak teljes felhatalmazással nem rendelkezvén, e privát jellegű megbeszélések során több ízben kénytelenek voltak kikérni megbízóik véleményét. Ez lassította a tárgyalások folyamatát, a melyben egyébként a megbízatásban való hűséget mindenütt nyomon kísérte a kölcsönös megértésre törekvő jóakarát. Az 1924 évi december hó 29-én, az egyház képviselőiben megjelentek által adott nyilatkozat következményeire vonatkozólag állott csak elő súlyosabb véleményeltérés. E tekintetben az Evangélikus Szövetség elnöke – mint döntésre felhívott – egyházunk álláspontját természetesnek és elfogadandónak jelentette ki. Az általa adott felvilágosítások a kormány megbízottait teljesen megnyugtatták. Kétségtelen, hogy a törvény módosított szövege sok korlátozást tartalmaz, sőt a VI. tc.-ben feltűnő csonkítások találhatók. Ez azonban jórészt természetes következménye annak, hogy az 1923. évben alkotott törvények jóvá akkor nem hagyatván, közben a szocialista koalíció oly állami törvényalkotásokat végzett, a melyek föltétlenül megnyirbálták azt a jogkört, amivel eddig az egyház rendelkezett. Az állami legfőbb felügyelet a meglévő törvények keretei közé helyezhette csak a református egyház alkotmányát és ezen belül számára biztosított autonóm berendezkedését.

Ebben a helyzetben az egyház és állam jogviszonyának rendezését mindkét fél megegyezésével oly módon kellett biztosítani, hogy az eddigi jogfejlődés iránya to-

vábbra is megtartható legyen az egyház részéről, az állam pedig az ezután felállítandó egyházi intézményeknél esetről esetre ellenőrizheti azoknak a fennálló állami törvényekkel való összhangba hozatalát. Erre nézve a VI. tc. záróhatározata a következő rendelkezést tartalmazza:

„121. §. A református egyházi jog fejlődésének azt az irányát, amely a korábbi békekötésekben (bécsi és linzi) valamint az 1790/91. évi XXVI. tc.-ben nyert meghatározást s az egyház belkörü zsinatai által 1881, 1891 és 1904. évi törvényalkotásokban (kánon) nyert kifejezést és amelyet teljes egészében számára az 1920. évi február 19-én kelt 121. számú törvény 124. és 130. §-ai is biztosítanak, e törvény szakaszai csak oly szempontból érintik, de irányzatától ugyanekkor eltéríteni nem célozzák, a mely szempont a hiányzó egyházi intézmények felállításánál, vagy pótlásánál esetről-esetre kívánja meg a felállítandó intézményeknek a Csehszlovák Köztársaságban a fennálló állami törvényekkel, való összhangba hozását.”

E szakasz az eddigi ellentétek teljes kiegyenlítődéhez vezet. Meggyőződésünk az, hogy ennek ellenében az állam és egyház mindenkor megérthetik egymást.

X. Törvénycikk az egyházmegyék és egyházkerületek közigazgatási beosztásáról, a szlovák egyházmegye felállításáról.

1. §. Az Egyetemes Református Egyház kebelében levő egyházközségek törénelmi, földrajzi és közlekedési viszonyaik következtében az idők folyamán több egyházmegyébe csoportosultak, amelyek a Csehszlovák Köztársaságban Szlovenszkó és Podkarpatska Russ területén a jelenben három külön egyházkerületet alkotnak. Ezek a következők: I. északi egyházkerület. Kebelébe tartoznak: 1. abaujtonai-, 2. alsózempléni-, 3. felsőzempléni-, 4. gömöri-, 5. ungi (északi) egyházmegyék; II. keleti egyházkerület. Kebelébe tartoznak: 1. beregi-, 2. máramaros-ugocsbai-, 3. ungi (keleti) egyházmegyék; III. nyugati egyházkerület. Kebelébe tartoznak: 1. barsi-, 2. komáromi egyházmegyék.

2. §. Az egyházmegyék kormányzását intéző esperesek és az egyházkerületi kormányzást intéző püspökök hivatali székhelyeül mindig azok a politikai községek szolgálnak, amelyek területén az őket lelkészül megválasztó egyházközség fekszik. Más egyházközségbe történt elválasztásuk esetén egyházkormányzói tisztüket új lelkészi állomásuk székhelyén végzik. Az egyházmegye, illetve az egyházkerület területén viselt lelkészi állásukból való eltávozásuk, ennek következtében más egyházmegye és más egyházkerület területén levő egyházközségbe történt lelkészi beiktatásuk a viselt tisztségről való lemondásukat vonja maga után.

3. §. Az egyes egyházközségeknek az I. tc. 49. §.-a értelmében más egyházmegyékhez való csatolása s az egyházmegyék területének ily módon beállott változása az egyház alkotmányát nem érintvén, újabb törvényhozási intézkedést nem igényel.

4. §. A Csehszlovák Köztársaság összkormányára részéről kiküldött kormánybiztosnak a zsinat megnyitáskor tett kormány nyilatkozata alapján, mely szerint az egyházi törvényhozás másik faktora részéről a hozandó törvények elfogadásának és jóváhagyásának egyik feltételül állított az, hogy a zsinat az Egyetemes Református Egyház kebelében fennálló szlovák nyelvű egyházközségekből szlovák egyházmegyét alakít: – a zsinat ez egyházmegyét megalakítja s ebbe beosztja a következő egyházközségeket:

I. a felsőzemléni egyházmegyéből: 1. Bánóc anyaegyház, 2. Vásárhely leányegyház, 3. Morva leányegyház, 4. Miglész anyaegyház, 5. Vécse társegyház. 6. Tusa anyaegyház, 7. Tusaújfalú társegyház, 8. Hór társegyház, 9. Lasztomér anyaegyház, 10. Málca anyaegyház, 11. Szalók leányegyház;

II. az északi ungi egyházmegyéből: Bező anyaegyház, 2. Zahar leányegyház, 3. Felsőrőcse anyaegyház, 4. Sárosrőcse leányegyház, 5. Pályin anyaegyház, 6. Jenke anyaegyház, 7. Kereszt leányegyház, 8. Pinkóc anyaegyház, 9. Nagyszeretva anyaegyház, 10. Kisszeretva társegyház, 11. Vámoslucska anyaegyház, 12. Sólýmos leányegyház, 13. Sárosmező anyaegyház, 14. Visoka leányegyház.

A zsinat elrendeli, hogy az e kérdésben egyedül érintett északi egyházkerület, – melyben csak egymagában található szlovák nyelvű egyházközségek, mégpedig több egyházmegyébe kebeleztetett, – mindazon szlovák anyanyelvű egyháztagokból alakult egyházközségekben, melyekben az 1927. évi január hó 1-től az 1928. évi január hó 1-ig az egyházi törvények előírása szerint (I. t c. 22, §. 4. pontja) az egyházközség hivatalos használati nyelvül a szlovák nyelv állapított meg és ahol az egyházközségek autonóm hatáskörükben a szlovák egyházmegye alakítását önmaguk is óhajtják, a különálló szlovák egyházmegyéhez való csatlakozás tárgyában az egyházközségi közgyűlések megnyilatkozzanak.

E célból a köztársasági kormány és a zsinat részéről egyenlő számban kiküldött meghatalmazottak együttes jelenlétében lesznek az egyes egyházközségek a helyszínen megkérdendők. A csatlakozás tárgyában való megnyilatkozást illetően minden egyes egyházközség részére teljes szabadság biztosított.

5. §. A szlovák egyházmegye felállításával a régi egyházmegyében megmaradó egyházközségek tisztviselőinek, valamint a szlovák egyházmegyéhez csatlakozott

egyházközségek tisztviselőinek díjlevele csonkítást nem szenvedhet. Az előállott hiányok a kongrua révén nyernek megtérítést.

6. §. A szlovák egyházmegye a többi egyházmegyével teljesen, egyenlő jogokkal bír úgy az önkormányzati berendezkedés, közigazgatás, bíráskodás, közoktatás és belső hitépítés tekintetében, mint a felsőbb egyházi hatóságoknál való képviselőlet dolgában.

7. §. A szlovák egyházmegye egyes egyházközségei részére szintén ugyanazok a törvényes rendelkezések az irányadók, melyek az Egyetemes Református Egyház magyar hivatalos nyelvű többi egyházközségeire nézve, tehát egyetemlegesen az I. tc.-ben megállapítottak.

8. §. Azokban az egyházközségekben, melyekben az istentiszteletre s az egyházi közigazgatásra nézve kettős nyelvhasználat nyert bevezetést, bármelyik egyházmegye fenhatósága alatt álljanak is, mindegyik nyelvi kisebbségnek, vagy többségnek jogában áll az egyházközség lelkészének irányításával a belső hitépítés céljaira anyanyelvének megfelelő gyülekezeti szervek felállítása és fenntartása. (VIII. tc. 21–31. §-ig.)

9. §. Olyan egyházközségekben, melyekben a nyelvi kisebbség részére külön istentisztelet az I. tc. értelmében meg nem állapítottatik, az egyházközség tagjai meg nem gátolhatók abban, hogy az anyanyelvüknek: megfelelő istentisztelet látogatására más egyházközségbe eljárhassanak s egyes külön őket illető lelkészi funkcióknál az idevonatkozó törvényes előírások értelmében (I. tc. 140. §.) anyanyelvüknek megfelelő egyházi szertartást vegyenek igénybe.

10. §. A szlovák egyházmegye egyházközségeinek iskoláiban a hittestvéri kapcsolat ápolása céljából, amennyiben az egyházközség ezt kívánja, a megengedett idegen nyelv tanításaként a magyar nyelv éppen olyan óraszámban és terjedelemben tanítandó, mint amily óraszámban és terjedelemben a szlovák nyelv, mint államnyelv, a magyar ajkú iskolákban tanítottatik.

11. §. Az 1–10. §.-ok alapján létesített szlovák egyházmegye az Egyetemes Református Egyház elválaszthatatlan alkotó részét képezi; úgy hitelvi, mint szervezeti kérdésekben ennek alkotmánya és joghatósága alatt áll. Egyházi és világi hatóságokkal szemben, bel- és külföldi képviselőlet, vagy képviselőtetés dolgában az Egyetemes Református Egyház törvényes közvetítése, felügyelete és ellenőrzése alatt áll.

12. §. A szlovák egyházmegye felállításával kapcsolatos átmeneti intézkedésekre vonatkozólag hozandó elvi jelentőségű zsinati határozol gyakorlati érvényesítése és

keresztülvezetése az Egyetemes Konvent ellenőrzése alatt áll és végső fokon ez által nyer elintézést, illetve befejezést.

Közli: Református Egyház és Iskola, 1927. április 3. pp. 2–6.

65.

1927. november 15., Prága

A Cseh Testvérek Evangélikus Egyháza zsinati végrehajtó bizottsága elnökének, Josef Součeknek a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökéhez Pálóczi Czinke Istvánhoz címzett levele, amelyben arról értesíti Czinkeit, hogy a református egyház és a kormány közötti tárgyalások folytatásához az szükségeltetik, hogy az egyház dolgozza ki az egyházi alkotmánynak egy teljesen új változatát, és azt szlovákra fordítva terjesszék be a kormánynak.

November 15, 1927, Praha

The letter of Josef Souček, the president of the synod executive committee of the Evangelical Church of the Czech Brothers, to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, which informs Czinke about the fact that in order to continue the negotiations between the Reformed Church and the government, the church needs to formulate a completely new version of the constitution, which should be presented for the government in its Slovak translation.

Cseh Testvérek Evangélikus Egyháza – Zsinati végrehajtó bizottság.⁹⁸

Szenior és a bizottság elnöke: Dr. Josef Souček.

Pálóczi Czinke István püspök úrnak, Rimaszombat

Igen tisztelt Püspök Úr!

1927. október 31-iki nagybecsű átiratára van szerencsém a következő információkat adni:

Zoch püspök úrnál és az iskolaügyi minisztériumnál (egyházi ügyosztály) interveniáltam és a következőket állapítottam meg:

---

⁹⁸ Az eredeti német nyelvű levél: DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 12. doboz. Német nyelvű gépirat.

A szlovenszkói református egyház körülbelül négy évvel ezelőtt betervezte a minisztériumba egyházalkotmányát, azonban az 1924. december 29-iki írásbeli nyilatkozat szerint – amelynek püspök úr is aláírt – ez az alkotmánytervezet visszavetett. Azonban tárgyalások tartottak, amelyeken az Önök egyházának és a minisztériumnak képviselői személyesen vettek részt. E tanácskozáson az Önök egyházi képviselőinek mindama kívánságok és követelések tudtára adattak, amelyeket a minisztérium az alkotmány jóváhagyásának céljából szükségesnek tart és efelett kellene az önök képviselőinek a minisztériummal megegyezni. Ámde ezek a személyes tárgyalások nem vezettek célhoz és pedig nem a minisztérium hibájából. – Később e tárgyalások újból folytatódtak és itt az Önök képviselője Sörös losonci lelkész úr volt és Zoch püspök úr is részt vett azokon. – Az egyházalkotmány összes §§-ai átvettek és megvitattak, soknál teljes, némelyeknél csak részleges megegyezés jött létre; a többi §§-oknál Sörös lelkész úr a mi minisztérium összes követeléseit tudomásul vette. Megjegyzem itt, hogy a minisztériumnak eme követelése az Önök egyházalkotmányával szemben majdnem ugyanazok, amelyek többi egyházalkotmányba is bevettek. A tárgyalások azzal a határozattal végződtek, hogy egyházak az elért megegyezés értelmében és tekintettel a minisztérium kifejezett kívánságaira és követeléseire egy egészen új egyházalkotmányt fog kidolgozni és a minisztérium elé terjeszteni.

És Ön levelében tényleg azt írta nekem, hogy egy olyan tervezet a minisztériumnak beterveztetett és pedig szlovák fordításban. Azonban én a minisztériumban megállapítottam, hogy az egyházalkotmánynak egy ilyen új tervezete nem terjesztett be, hanem csak annak egy kis töredéke, csak néhány újrasztilizált paragrafus. És még hozzá ezeknek a paragrafusoknak a stilizációja sem felel meg mindenütt az előző tárgyalásokon elért megegyezésnek. Azt mondták nekem, hogy ismételen arra a tapasztalatra jutottak, hogy egyházuk azt a megegyezést, amely az Önök képviselőjének hozzájárulásával jött létre, nem tartotta be. Lehetséges, hogy ön püspök úr nem tudta, hogy az egyházalkotmánnyal hogy áll a dolog, azaz, hogy csak töredékek terjesztettek be abból, de magától értetődik, hogy a minisztérium az új egyházalkotmányról sem a miniszternek, sem az önök egyházának nem adhat vélemény, mivel ez az alkotmány nem terjesztett be. És nem lehet csodálni, ha a minisztérium egyházi ügyosztályában efelett keserű csalódás uralkodik. – Feltétlenül szükséges, hogy az egyházalkotmánynak teljes új tervét kidolgoztassák és szlovákra lefordíttassák, természetesen tekintetbe vévén az eddig elért megegyezéseket és a

minisztérium követeléseit. Nem követelhetik és nem remélhetik, hogy a minisztérium és a kormány egyházalkotmányuk jóváhagyásánál más mértékhez tartsa magát, mint a többi ev. egyházaknál.

Az egyházalkotmánynak ügyével függ össze a többi is, amiről írt. A miniszter nem fogadhatja az Önök küldöttségét, míg legalább egyházalkotmányukat be nem terjesztették. Meg tudom érteni, hogy nem volna értelme az Önök képviselővel tárgyalni, ha az egyházi ügyosztálynak ez ügyre vonatkozó véleménye nem lehetne a miniszter kezei között. És Zoch püspök úrtól és az egyházi ügyosztálytól azt az információt kaptam, hogy a többi kívánságaik és panaszaik (államsegély, némely lelkészek cseh-szlovák állampolgárságnak elismerése etc.) az egyházalkotmány kérdésétől függ.

Végül biztosíthatom, hogy a minisztérium egyházi ügyosztályánál a legjobb akaratot találtam az egyházalkotmány jóváhagyása kérdésének mielőbbi elintézésére nézve, azonban azt hiszik, hogy az önök egyháza maga különböző akadályok által nehezíti ezt meg a minisztériumra nézve. Nagyon sajnálom, hogy levelére nem küldhetők kedvezőbb választ. Újból ismétetem kérésemet, hogy az alkotmánynak teljes tervezetet terjesszék be a minisztériumba.

Ami Soós lelkész úr ügyét illeti az illető referensnél interveniáltam az ügyben. A káplánok fizetését illetőleg pedig azt az információt kaptam, hogy ebben az ügyben a pozsonyi egyházi ügyosztályban, Kunz úrhoz kell fordulni.

Őszinte üdvözléssel: Josef Souček s. k.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 12. doboz. Magyar nyelvű gépirat, fordítás.

1927. december 9., Rimaszombat

A Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak a levele Milan Hodžának az iskolaügyi miniszternek, amelyben tájékoztatja a református egyház megoldásra váró ügyeiről.

December 9, 1927, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to Milan Hodža, the minister of school and education, in which he informs Hodža about the issues of the Reformed Church waiting to be resolved.

A nagyméltóságú iskolaügyi miniszter úr tájékoztatására.

Megállapítandók az újabb zsinat elé terjesztendő egyházi törvényeken eszközözendő módosítások és változtatások, a már egyszer tárgyalt és Zoch püspök úr útján a minisztériumba beadott munkálatok alapján.

(Az egyházi törvények jóváhagyásáig is elintézendő, attól független egyéb ügyek)

A szlovenszkói és podkarpátoruszi református lelkészek és tanítók állampolgárságának rendezése olyformán, hogy miután ezek a lelkészek és tanítók élethossziglan választatták és állásuk elfoglalásával hivataloskodásuk helyén illetőséget is nyertek: mindazok a lelkészek és tanítók, akiket az államfordulat mai csehszlovák területen ért, idevaló állampolgároknak ismertessenek el s visszatartott kongruájuk folyósíttassák.

Az Egyetemes Református Egyház által igényelt s az 1919. év óta az állami költségelőirányzatba felvett, de ki nem utalt államsegélyek utólagos folyósítása, a betervezett részletes kimutatás szerint. (8 324 917 Kč., az 1926. év végéig.)

A közigazgatási és adócsökkentési segélynek az Egyetemes Konvent elnökségéhez egyösszegben leendő kiutalását és az elnökség nyugtatója által való elszámolását, kérjük. Továbbá, miután a jelenlegi tagok kihalásáig a régi lelkesi nyugdíjintézetet is fenn kell tartanunk: kérjük annak részére is az évenként szükséges államsegély kiutalását az elmaradt évekre is legalább: 134 000 korona.

Jelenleg hivatalosan magánjellegűnek tekintett lelkesképző szemináriumnak teológiai főiskolává való fejlesztéséhez az engedély megadása s az e célra szükséges államsegély folyósítása.

Mindazokban a gyülekezetekben, amelyekben az istentisztelet nyelve magyar, az iskola tanítási nyelve is magyar legyen. A vallást pedig a magyar anyanyelvű református gyermekek az állami intézetekben is mindenütt magyar nyelven tanulhassák. Ahol pedig már idáig is a szlovák tanítási nyelv vezetett be, ott a magyar tanítási nyelv állíttassák vissza. A tanfelügyelők az egyes iskolákat érintő rendelkezéseiket ne közvetlenül a tanítókhöz, hanem a presbitériumok elnökségéhez intézzék. Az egyetemes egyházat érdeklőket pedig az Egyetemes Konvent Elnökségéhez. Általában egyházunk iskoláinak autonómiája – az állami törvények keretein belül – respektáltassék.

Míg a római katolikus és evangélikus segédlelkészek a kongruát teljes egészében megkapják, a református segédlelkészek részére annak csak 60%-a utaltatott ki (évi 4600 korona). Kérjük ennek egyenlő rendezését.

A tiszai egyházkerület adócsökkentési segélye – az 1921-ik évtől kezdődően – tévesen utaltatott ki. Kérjük annak helyesbítését a bratislavai referátusban fekvő kimutatásunk szerint.

Református tanítóknál már is nagy hiány van. Sürgősen szükséges tehát egy magyar tannyelvű tanítóképző felállítása, illetőleg magyar anyanyelvű tanítók képzése, ami állami intézetekben is történhetik, csak azt kérjük, hogy ott a református vallású tanítójelöltek a református vallásos énektanításra és (mint előkönyörgők–preorantes) az istentisztelet vezetésére és a kántorságra is előkészíttessenek.

A csehszlovák hadseregben 3 evangélikus táborigazgató van, református pedig egy sincs. Holott a magyar nyelvű református katonák többnyire a történelmi országokba vitetnek kiképzésre, ahol nincs magyar nyelvű istentisztelet. Kérjük legalább egy református magyar katonai lelkészi állás szervezését s a református katonáknak magyar nyelvű vallásos olvasmányokkal való ellátását.

Csehszlovák Köztársasághoz csatolt magyar ajkú református papok a magyar nyelvű tudományos és egyházi művek és szakfolyóiratok be nem bocsátása miatt valóságos szellemi koplalásra vannak kárthatva. S így szellemi színvonaluk sajnálatosan le fog süllyedni, ami az állam szempontjából sem kívánatos, tisztelettel kérjük az irodalmi határozat feloldását s a tudományos könyvek és egyházi lapok akadálytalan bebocsátását. Közelebről kérjük annak a Pápán mintegy 200 példányban raktáron heverő könyvnek az ókori műveltség története, II kötet behozhatását, mely az itteni egyházközösségek parókiális könyvtárainak jogos illetménye, s amelynek árát még 1919 előtt befizették a magyarországi Egyetemes Konventnek.

A rimaszombati volt egyesült protestáns reálgimnázium átvételénél az állam szerződésileg kötelezte magát (jóváhagyva iskolai minisztérium 1923. nov. 3-ikán 125,027/II-23. sz. a.) a rendes református és evangélikus vallásánárok átvételére az állam tanárokéval egyenlő fizetési és nyugdíj illetmények mellett s e szerződés ellenére e tanárokat máig sem vette át hanem őket kiegészítő tanítókká degradálta.

Mély tisztelettel kérjük a szerződés feltételeinek betartását s a két vallásánár szerződés szerinti átvételét és fizetésük visszamenőleges teljes kiutalását.

A losonci református egyház volt főgimnáziumi épületének e teljes berendezésének a losonci református egyház tulajdonába való visszaadását kérjük, miután egyetemes egyházunk teológiai szemináriumát ott kívánja elhelyezni. Az egyház az államtól az eddigi használatért évi 100 000 korona haszonbért kíván.

Ugyancsak a losonci református egyház kéri a földhivatal által lefoglalt földbirtokának a lefoglalás alól való feloldását.

Mindezekhez a pontokhoz és kívánalmakhoz a részletes és bő indokolást és szükséges felvilágosítást megadtuk a Sörös-féle munkálatokban, amelyeket az iskolaügyi minisztériumba 1927. május 25-én Zoch püspök úr útján terjesztettünk be. E rövid összeállítás csak ezt a célt kívánja szolgálni, hogy a miniszter úr a református egyház elintézésre váró ügyeit és főbb kérdéseit könnyebben áttekinthesse.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 12. doboz. Magyar nyelvű gépirat.

67.

1928. november 15., Nagyszombat

A római katolikus lelkészi kar memoranduma a kongruatörvény enyhébb végrehajtásának céljából, amelyhez kéri mind az evangélikus, mind a református lelkészek támogatását.⁹⁹

---

⁹⁹ Balogh Elemér azzal a megjegyzéssel küldte tovább a memorandum másolatait és annak magyar nyelvű kivonatát az esperesi hivataloknak, hogy ez a katolikus egyház részéről nem a hivatalos egyházi hatóság ténykedése, hanem a lelkészi kar magánakciója, így nem is a püspöki hivatalon keresztül küldte az esperesnek. Viszont jelezte, hogy a támogatás önkéntes, de ha csak lehet, minél többen írják alá, és az aláírt memorandumokat legkésőbb 1929. január 15-ig küldjék is vissza a püspöki hivatal címére.

November 15, 1928, Trnava

The memorandum of the Roman Catholic pastoral faculty written in order to ease the execution of the congrua law, in which they ask the support of both the Evangelical and the Reformed pastors.

Memorandum na Vysokú Vládu Republiky Československej, Slovného Pána Ministra školstva a národnej osvety a Slávny Krajinský úrad v Bratislave.

Z príležitosti vydania vládneho nariadenia č. 124. zo dňa 17. júla 1928. Sb. z. a. n. o úprave platov duchovenstva, kňazstvo r. katolíckeho, augsburského evanjelického a evanjelického reformovaného vierovyznania na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, podporované inými vierovyznaniami, rozhodlo sa upraviť na Vysokú Vládu Republiky Československej, Slovného Pána Ministra školstva a národnej osvety jako aj na Slávny Krajinský Úrad v Bratislave nasledujúce memorandum:

Kňazstvo menovaných vierovyznaní s potešením a uspokojením konštatuje chváľtebnú sociálnu snahu, ktorá sa v zákonodarstve Republiky Československej dôsledne javí a ktorá behom desaťročného trvania štátu uznaniahodné výsledky preukazuje. V tejto činnosti vidí plnenie jedného z hlavných úkolov štátu a zo svojej stránky úprimným oduševnením za všetky tie snahy sa stavia, ktorých cieľom je nerovnosť odstrániť, biedu uľaviť, o slabých a spoločensky nízko stojacích sa postarať. Iste tieto smernice nášho zákonodarstva to boli, ktoré nám uznanie a úctu i pred širokou európskou verejnosťou zabezpečili. Kňazstvo spomenutých vierovyznaní i v budúcnosti vždy celým svojim vlivom sa zasadí za tie úsilia zákonodarstva, ktoré chcú medzi jednotlivými stavmi a triedami rovnováhu, spravodlivosť zaviesť a nerovné zaobchádzanie, vykorisťovanie odstrániť.

S povďačnosťou spomíname tuto i snahu Vysokej Vlády kňazstvu rôznych vierovyznaní pomôcť a biedu, nedostatok v ich radoch zmierniť a odstrániť. S uspokojením a nádejami sme boli naplnení, keď r. 1926 Vysoká Vláda sa rozhodla, že dôchodky a podpory duchovenstva dľa terajších pomerov a sociálneho postavenia kňazstva zákonom upraví. Sme presvedčení o tom, že nebyť iných neprajných vlivov, ustanovenia takzvaného kongruového zákona ku všeobecnému uspokojeniu by boli dopadli.

Ale, bohužiaľ, zákon č. 122 z r. 1926 sociálnu otázku duchovenstva nerozriešil, ba isté rozhorčenie v kruhoch kňazských vyvolal. My, ktorí sme úfali, že z platové-

ho ohľadu zákon nás na úroveň ostatných vysokoškolských úradníckych kategórií postaví, museli sme sa uspokojiť š platom, ktorý je pre najnižšie triedy neškoleného zamestnanectva určený. Je to zákon, ktorý keď sa v plnej prísnosti prevedie, len nedostatok a biedu nižšieho duchovenstva zveční a uzákoní.

No, duchovenstvo i tento zákon s kludom prijalo. Predpokladalo totiž, že Vysoká Vláda zákon tento blahovoľne bude vykladať a prevádzať. A hlavne kojilo sa nádejou, že na základe širokého splnomocnenia, ktoré sa v § 7. Vysokej Vláde dáva, prevádzajúce nariadenie bude sa snažiť priazeň tohto zákona rozšíriť a takto zaslúženú pomoc biednemu duchovenstvu v patričnej miere poskytnúť.

V našom očakávaní sme sa opätovne trpko zklamali. Dlhé časy očakávané vládne nariadenie nielen, že výhody zákona v ničom nerozšírilo, ale opačne všetky je o ustanovenia na toľko zúžilo, od všetkých očakávateľných výhod oklieštilo a zákon takými krutými sankciami podoprelo že máme dojem, akoby priazeň zákonodarcov voči duchovenstvu, v pravý opak sa bola zmenila.

Neni tu na mieste zásluhy duchovenstva i voči štátu zvlášť zdôrazňovať, ani nie nutnosť priaznivejšieho zaobchádzania zo strany štátu voči duchovenstvu dokazovať. Iste sme triedou, ktorá i štátu najväčšie služby a nepretržite preukazuje. A preto vzhľadom na terajšie pomery a na sociálne postavenie kňazstva neni možno, aby to pri tomto zákone, najmä ale pri prevádzajúcom nariadení zostalo. Keďže ale zákon ťažko sa dá zmeniť, je nutno aspoň prevádzajúce nariadenie opraviť. Nový, nariadeným stvorený stav je totiž už vopred neudržateľný.

A preto duchovenstvo hore spomenutých vierovyznaní s patričnou úctou voči zákonom a nariadeniam spolu ale s povedomím svojej spravodlivej veci dôrazne žiada Vysokú Vládu, aby kongruové nariadenie – mali byť cieľ zákona, duchovenstvu pomôcť dosiahnuť – bolo aspoň v medziach a možnostiach zákona zmenené a v niektorých bodoch v prospech duchovenstva oprávnené.

Menovite žiadame:

1. Aby pri vypočítaní čistého výnosu farských nemovitostí tak vo vlastnou obrábaní, jako aj v prenájme sa nachádzajúcich čistý vynos započítateľný bol v desaťnásobnom čísle katastrálneho výnosu, jestli tento obnos aspoň dvakrát prevyšuje všetky dane a prirážky z neho odpočítateľné. Toto stanovisko odôvodnené je tým, že keď pre duchovenstvo kongruou určené existenčné minimum ani sedemnásobné neprevyšuje starou kongruou určený obnos, nebolo by ani odôvodnené započítať viac ako desaťnásobný obnos, starého ináč veľmi presného katastrálneho výnosu,

má li byť novou kongruou prijateľné živobytie kňaza umožnené. Inak presný výmer môže sa diať iba dľa katastru.

2. Pri vypočítaní veriacimi poskytovaných naturálnych dávok pšenica nech sá ráta v prvom lustre v cene 100 Kč, raž v cene 90 Kč a jačmeň v cene 80 Kč, pretože nariadením povolená šestinová srážka vôbec nekryje terajšie výlohy vydobývania a z druhej strany následkom neblahých sociálnych pomerov a ochudobnenia ľudu sú tieto dávky aspoň z 50 procentov nedobytné. Pričom poznamenať treba, že pri učiteľských dôchodkoch sa tiež obilie v týchto cenách započíta, a tieto ceny sa úradne prijímajú.

Pri poskytovaní dreva in natura, cena nech sa určí nasledovne: v lesnatých krajoch siaha tvrdého dreva nech je zarátaná v 120 Kč, mäkkého v 100 Kč, v krajoch ďaleko od lesov vzdialených siaha tvrdého nech sa ráta v 150 Kč, mäkkého v 120 Kč, rátajú do toho dovoz a prípadné porezanie.

3. Žiadame, aby bol štolárny paušál i v obciach s viac ako 12,000 veriacimi v 50 halieroch za každého cirkevníka určený, pretože rastúce obyvateľstvo miest zbiera sa zväčša z prístahovavších prácu hľadajúcich chudobných a majetok sa nachádza skoro výlučne v rukách živlov nekresťanských.

4. Žiadame, aby bola pôsobnosť § 89. i na Slovensko a Podkarpátsku Rus rozšírená.

5. Žiadame, aby všetky podpory boli vôbec z kongruového popisu vyňaté, pretože ich cieľ a smysel je práve ten, že sa kňaz z kongruy udržať nemôže.

6. Žiadame, aby na miestach, kde sa pozemková reforma prevádza, ktorou je práve patrón postihnutý, započítanie všetkých nim poskytovaných preštácií bolo až do definitívneho zákonného riešenia patronátskej otázky suspendované, pretože následkou pozemkovej reformy sú tieto preštácie všade zredukované alebo zastavené.

7. Žiadame, aby §. 162 bol vo smysle §. 103 unifikovaný resp. premenený, pretože výdavky spojené s vedením matrik a udržovaním kancelárie nie sú na Slovensku a Podkarpátskej Rusi (i napriek štátnym matrikám) menšie, ako v Čechách a na Morave.

8. Žiadame, aby medzi započítateľnými výdavkami paušál za úradné povozy bol v desatnásobnom obnose kongruových hárkov z r. 1896 určený.

9. Žiadame, aby medzi započítateľné výdavky zaradiť sa mohli i príspevky na diecézny penzijný fond platené, pretože sama 20%-ová srážka pri ustáľovaní odpočív-

ného predpokladá pobočné podpory pre penzistu bez ktorých by sa pri tak nízko vyrubenej penzii dôstojne vyživiť nemohol.

10. Žiadame, aby 1. bod § 170. a 3. bod §174. bol vo smysle 1. bodu § 113. a 2. bodu § 117. unifikovaný resp. premenený, pretože z jednej stránky nie je dôvodu, aby ten istý priestupok bol na Slovensku a Podkarpatskej Rusi prísnejšie, ako v Čechách a na Morave trestaný, z druhej stránky ale sa podobná krutá sankcia v žiadnych iných nariadeniach nenachádza. Ohľadom pokračovania navrhujeme, aby pri všetkých závažných sporných prípadoch priznania, ako aj pri nesrovnalostiach rozhodovala miešaná komisia štátnych a cirkevných poverencov po dvoch z oboch strán vyslaných pod predsedníctvom resortného úradníka Krajinského Úradu.

11. Žiadame, aby na základe navrhovaného paušálneho výpočtu výnosu nemovitostí a štolárneho dôchodku boli predpisy § 148. a § 153. ohľadom vedenia zvláštnych kníh a záznamov príjmov škrtnuté.

12. Žiadame, vzhľadom na doterajšie nezriadené pomery a veľkú drahotu, aby prípadné doterajšie preplatky zo strany štátu pri zálohách na kongruu aspoň u tých neboli v smysle § 173 vymáhané, ktorí vôbec nárok na kongruu preukážu.

13. Žiadame, aby pri vymieraní kongruy štátne občianstvo kňazov bolo blahovolne posudzované. Mimo preukázaných št. občanov nech je poukázaná kongrua i tým kňazom, ktorí od prevratu na území Č. S. R. činnú službu konajú, alebo v nasledujúcich rokoch do činnej služby vstúpili o ktorých štátne občianstvo sa pod pojednávaním nachádza.

Keď tieto požiadavky Vysokiej Vláde predostierame činíme to v tom povedomí, že len také uľavenie na vydanom nariadení žiadame, ktoré zákonu neodporujú, štát prílišnými peňažnými obeťami nezaťažujú a kňazom aspoň ich stavu primerane zaobchodenie zabezpečujú. Tvorením t. z. platového zákona zákonodarstvo Č. S. R. soc. otázku úradníctva príkladne rozriešilo, tvorením kongruového zákona hmotnú otázku kňazstva len z čiastky vybavilo. Úľavami na vydanom nariadení v horeoznačenom smere a jeho blahovoľným prevádzaním mnoho ešte bude možno ku uspokojivému riešeniu otázky prispieť. Kňazstvo svojim vznešeným zástojom, svojou prácou na zošľachtení ľudu a ku dobru štátu prevádzanou v plnej miere si to zaslúži.

Preto oprávnená je nádej a očakávanie, že nám tieto požiadavky Vysoká Vláda tiež v plnej miere splní. V výrazom dokonalej úcty

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 15. doboz. Szlovák nyelvű nyomtatott másolat.

68.

1928. január 24., Pozsony,

A Tiszáninzeni Református Egyházkerület főgondnokának, Lukács Gézának 1928. január 24-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat alakuló közgyűlésén elhangzott felszólalása.

January 24, 1928, Bratislava

The remark of Géza Lukács, the head curate of the Cistibiscan Reformed Church District, which he gave at the statutory general assembly of the legislative Synod in Bratislava on the 24th of January, 1928.

Méltóságos és Főtiszteletű Egyetemes Zsinat!

Léván megtartott Zsinatunk óta csaknem 5 esztendő telt el. Akkoron meghozott törvényeinket illetékes helyre terjesztettük föl; majd a szlovenszkói teljhatalmú miniszter tanácsára visszavettük azokat, hogy az általa és általunk kiküldendő vegyes bizottság ülésének keretében megismerhessük azon kívánalmakat, amelyeknek általunk történendő figyelembe vételével, – hozott törvényeink szentesítése biztosítottnak tekinthető legyen! Sajnos azonban, hogy ezen vegyes bizottság érdemleges ülését csak hosszú idők lefolyása után tarthatta meg.

Ezen évek a megpróbáltatások és szenvedések évei valának, amely szomorú helyzetet az államnak egyházunkkal szemben való bizalmatlansága idézett elő és a melynek kiélesítésére mindkét oldalon áldatlan befolyásolások hatottak közre. Mindezek legyenek a múlt szomorú emlékei, amelyekre borítsuk a feledés homályát.

Másfél év előtt hallottunk megértő szavakat, amidőn Hodža miniszter úr kijelenté, hogy a református egyház ügyeinek állam és egyházra nézve megnyugtató rendezését ambicionálja magának. Felcsillámlott a remény szíveinkben, annál inkább a miniszter mellé társult boldog emlékü dr. Samuel Zoch ágostai evangélikus püspök úr is; s e két tényező közrehatása eredményezte, hogy törvényeink vegyes bizottságilag tárgyalás alá vétettek s azok átdolgoztatván, alkalmassá tétettek a most egybehívott folytatólagos Zsinat érdemleges tárgyalására.

Legyen megengedve e helyen őszinte és hálás köszönetünket hangsúlyozni

Hodža miniszter úr előzékenységéért s elhelyezni a váratlanul elhunyt dr. Samuel Zoch ágostai evangélikus püspök frissen hantolt sírjára igaz elismerésünk soha el nem hervadó babér lombokból font koszorúját, kívánva, hogy, legyen síri álma zavartalan s emléke honfitársai előtt megszentelt.

Az imént említett vegyes bizottsági tárgyalást követőleg megtartott, azonban már előzően egybehívott Egyetemes Konvent határozta el és tűzte ki Zsinatunknak helyét és idejét. Tehette ezt annál inkább, mivel az újként jelentkező X-ik tc. és az arra vonatkozó rezolúció hivatalos lapunk 1927. évi április 14-én megjelent számában¹⁰⁰ már közétetett; a többi törvénycikkben tervezett módosítási javaslatok általa az alkotmányügyi bizottság tárgyalása köréhez utaltattak.

Megnyugtathatom úgy az Egyetemes Zsinatot, valamint egyéb egyházi szervezeteinket, hogy a magas kormány kiküldötteivel megtartott tárgyalások során sem biztosaink, sem az elnökség magát el nem kötelezte, hanem a kormány kívánalmait »ad referendum« vette. De amidőn ezen kijelentésemet nyílt őszinteséggel megteszem, épen oly nyíltan jelentem be azt is, hogy azt ellentétek kiküszöbölésének vagyunk hívei; s a kormányt kívánalmait azon határvonalig, amelyig önkormányzati jogunk sérelmet nem szenved, teljesíteni óhajtjuk.

Iskolai ügyeink az újabban alkotott állami törvények figyelembe vételével lényeges átalakításon estek át, amelyek jelen alkalommal szintén érdemlegesen méltatandók lesznek.

A Prágai Magyar Hírlap f. hó 18-án 1641. sz. a. napvilágot¹⁰¹ látott példányában megjelent kommunikére térve, meg kell említenem, hogy az alkotmányügyi bizottságnak az egyházi tisztviselők 10 évenkénti megválasztásáról és az egyházkerületek új beosztásáról megejtett tárgyalásáról az elnökségnek előzetes tudomása nem volt. A maga teljességében méltányolom az alkotmányügyi bizottságnak közjóra irányuló nemes buzgalmát; mégis egyéni véleményként bátor vagyok megjegyezni, miszerint ezen kérdésekkel Egyetemes Zsinatunk jelenleg csak annyiban foglalkozhat, amennyiben azokat megfontolás céljából az érdekelt egyházkerületekhez kívánja utalni.

Nagyban és egészen Egyetemes Zsinatunknak a fentebb elsoroltak képezik tárgyalási anyagát. Ezen munkálatainkhoz küldetett ki kormánybiztosként dr. Juraj Slávik nagysupán öngyméltóságának rokonszenves egyénisége, kit lévai Zsinatunk óta ismerünk és tisztelünk. Igaz nagyrabecsüléssel üdvözlöm tehát őt és kérem, hogy

---

100 Valójában a Református Egyház és Iskola 1927. április 3-án jelent meg.

101 Prágai Magyar Hírlap 1928. 7. évf., 14. sz., p. 4.

tudásával, jóindulatával és nagy befolyásával ügykörünkben, mint a kormánynál törvényeink megalkotása és szentesítése érdekében hatékonyan közbenjárni méltóztassék, hogy ekként református egyházunk és ezzel kapcsolatban a Csehszlovák Köztársaság konszolidációja egy hatalmas lépéssel előrevihető legyen.

Végezetül mély sajnálattal jelentem be, hogy Zsinatunk tagjai, tehát oszlopos férfiaink sorából közelebbi ülésünk óta Réz László, Szalay László, dr. Kersék János, Thuránszky Tihamér, dr. Komáromy Lajos és Molnár Ferenc elhaláloztak; legyen nekik, e vérrel és könnyel áztatott hazai földben csendes nyugodalmuk. Továbbá Patay György és Stépán László – más hazát keresendő – eltávoztak a köztársaság területéről; kívánom nekik, hogy reményeikben meg ne csalódjanak. Ezek után szeretettel és mély tisztelettel üdvözölve a zsinati tagokat, az ülést megnyitom.

Közli: Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 61–64.*

69

1928. január 24., Pozsony

A Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökének, Bertók Bélának 1928. január 24-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat alakuló közgyűlésén elhangzott felszólalása.

January 24, 1928, Bratislava

The remark of Béla Bertók, the bishop of the Subcarpathian Reformed Church District, which he gave at the statutory general assembly of the legislative Synod in Bratislava on the 24th of January, 1928.

Mélyen tisztelt Zsinat! Igen tisztelt Kormánybiztos Úr!

Méltóztassanak megengedni, hogy napirend előtt néhány pillanatra igénybe vegyem becses türelmüket és egy fontos és nézetem szerint döntő jelentőségű kérdésben kérjem nagybecsű válaszát úgy, a tisztelet Zsinatnak, mint különösen az igen tisztelt kormánybiztos úrnak. Tényeket sorolok fel röviden. 1922. évben Podkarpatszka Rusz kormányzóságának tanügyi referátusa a Podkarpatszka Rusz területén levő egyházaknak külön egyházkerületté szervezkedését szorgalmazta s e célra 20

000 korona szervezkedési költséget utalt ki, melynek kétharmadát a szervezkedés után érthetetlen módon visszafizettette. A következő év elején a szlovenszkói tiszáninneri egyházkerület püspöke szorgalmazta egyházkerületté alakulásunkat, mert ha a Zsinat a törvényrevíziót 1923. év június 30-ig nem eszközli, a kormány a református egyházak és lelkészek összes államsegélyét beszünteti. Ily körülmények között kénytelenek voltunk egyházkerületté szervezkedni s ezt még is. Tettük úgy, hogy az 1923. június 17-én Lévára összehívott Zsinaton megjelenhettünk s annak tárgyalásaiban részt vehettünk s részt is vettünk. Ennek immár négy és fél éve.

Azonban e négy és fél év óta minden kísérletünk arra vonatkozólag, hogy Podkarpatszka Rusz kormányzata kárpátaljai református egyházkerületünket törvényes alakulatnak ismerje el s azzal az összeköttetést felvegye, mind a mai napig meg hiúsult, sőt e tárgyban 1924. év február 16-án kelt előterjesztésünkre érdemleges választ sürgetésünk ellenére ma sem kaptunk, közigazgatási államsegélyt egy fillért sem kaptunk, püspöki hivatallal egyáltalában nem érintkeznek, hanem összes intévényeiket, rendeleteiket s közleményeiket az esperesi hivataloknak küldi, szóval egyházkerületünket nem létezőnek tekinti.

Tehát, jóllehet a Podkarpatszka Rusz kormányzata által is szorgalmazott egyházkerületté alakulásunk s azóta való működésünk a ma is érvényben levő egyházi törvényeink idevonatkozó rendelkezéseinek szigorú és pontos betartása mellett történt és történik, mégis a Kárpátaljai Református Egyházkerület, mint ilyen, az államkormányval való viszonylatában Podkarpatszka Rusz kormányzatának magyarázata s gyakorlata szerint nincsen! Ha nincsen, felvetődik a súlyos és kínos kérdés, hogyan vehetnek részt a Podkarpatszka Rusz kormányzata részéről de facto teljesen negligált kárpátaljai református egyházkerület megválasztott zsinati tagjai a Zsinat törvényalkotó munkájában?! Hogyan létesíthet a Zsinat az államkormány által is elfogadható törvényalkotást, ha e törvényalkotásban a Podkarpatszka Rusz kormányzata eddigi magatartása által illegitimnek tartott egyházkerület képviselői is helyet foglalnak?! E kérdés megnyugtató megoldása nélkül zsinati törvényalkotásunk könnyen illuzórikussá válhatik!

Méltóztassék azért megengedni, hogy e régen húzódó s lelkiismeretünket kínzó, súlyos felelősséggel járó ügyben a mélyen tisztelt kormánybiztos úrhoz a következő kérdéseket intézhessem, mély tisztelettel kérve azt, lépjen még e zsinati ülészakartama alatt érintkezésbe a magas kormányval e kérdéseket illetőleg s adjon megnyugtató és kielégítő választ s eszközöljön ki megfelelő intézkedést azokra nézve

még e zsinati ülészak folyama alatt.

Mély tisztelettel kérdem:

1. Elismeri-e az államkormány jogos és törvényes alakulatnak a Kárpátaljai Református Egyházkerületet? Ha nem, miért nem?

2. Ha igen, hajlandó-e a Kárpátaljai Református Egyházkerülettel az önkormányzatunknak megfelelő, törvényes érintkezést azonnal felvenni s Podkarpatszka Rusz kormányzatával is felvételni?

3. Hajlandó-e 1922. és 1923. években felmerült szervezkedési költségeinket megtéríteni?

4. Hajlandó-e 1923 június 7-től esedékes, összes elmaradt s egyházkerületünket megillető közigazgatási államsegélyünket haladéktalanul folyósítani?

Közli: *Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 65–67.*

70.

1928. január 27., Pozsony

A prágai nemzetgyűlés képviselőjének, és a református egyház konventi tagjának, Korláth Endrének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Endre Korláth, the representative of the national assembly and the convent member of the Reformed Church, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

A legnagyobb sajnálatomra, bármennyire bizalommal vagyok is Sörös Béla nagytiszteletű úr munkája iránt, melyet a törvények előkészítése körül végzett, mégsem tudok teljesen arra az állápontra helyezkedni, amelyre ő. Lehetetlennek tartom a törvényhozást olyan formájában, mint az a mi zsinatunkon történik. Hogy miért történik így, arra nézve nem kaptunk megnyugtató választ. Nem tartom elfogadhatónak, hogy nekünk erre elfogadható okaink voltak a kormánybiztossal és a ha-

tóságokkal való tárgyalások folyamán. Én a legfontosabb hibát abban látom, hogy azok a tárgyak, melyek a Zsinat elé kerültek abban a formában, ahogy meg kellett változtatni őket, nem voltak megvitatva sehol sem. E tárgyak titkosan voltak kezelve, hogy ezt a szót használjam, – e kérdéseket úgy kezelték, hogy nekünk azok csak a legutolsó pillanatban jutottak tudomásunkra, noha a Zsinat rendtartása azt írja elő, hogy: annak az anyagnak, mely a Zsinat tárgyalási anyaga, legalább 24 órával előbb közölni kell a Zsinat tagjaival. – Mai Zsinatunk anyagát, törvényhozását oly fontosnak tartom, hogy azt nézetem szerint előbb az egyházkerületeknek is le kellett volna tárgyalniuk. Szerintem még az egyházi hivatalos lapban is le kellett volna közölni azokat a tárgyalásokat, melyeket az előadó úr a kormánnyal folytatott, hogy református közvéleményünk helyesen lásson.

Ránk s különösen rám nézve nem voltak titkok azok a kérdések, melyek a kormányra nézve titkosak voltak. Hogy a kormányra nézve miért voltak titkosak, azt értem. A kormány megszabta mit kell és mit szabad törvényhozásunknak csinálnia. Amikor betérjettünk a kormányhoz 1923-ban hozott törvényeinket, vártuk a választ. Vártuk egy-két évig, de a választ lehetetlen volt kiforszírozni. Azt kértük és az lett, volna a helyes, hogy a kormány közli azokat a pontokat, melyeket a kormányzat szerint nem lehetett fenntartani. Ha így járt volna el a kormány, akkor módunkban lett volna megvitatni a kormány kifogásait és kívánságait. Ez azonban nem történt meg. A válasz és a kívánságok feltárása helyett a kormány olyan eszközökkel dolgozott, melyekkel dolgoznia nem lett volna szabad. 1924 december hó 29-én Pozsonyban dr. Müller miniszteri tanácsos módot adott az élőszóbeli tanácskozásra. Az egyház vezetőségével megtárgyalta azt az anyagot, melyet a kormány nehezményez. Akkor még csak két óráig tartottak a kifogások megtárgyalásai. A mi uraink jegyzeteket vettek fel arról és ígéreteket is kaptak. Nagy nehezen megkapták azt az ígéretet, hogy a kifogásokat három hónap múlva írásban is megadja a kormány. Ugyanakkor azt is kérték, hogy a kifogások megadásáig az egyház vegye vissza a szentesítésre beterjesztett törvényeket. A törvények visszavétettek, de az ígéretet nem teljesültek és a kifogásokat a kormány nem közölte az egyházzal. Csak azt akarta a kormány elérni ezzel az ígérettel, amit egy kormánynak megtennie nem szabad, hogy vegyük vissza törvényeinket válasz nélkül. – Hogy ennek mi volt az oka, ezt sejtethjük. Egy év múlva személyesen mentem el Müller tanácsos úrhoz, hogy megsürgessem a választ. Ő meglepetést mutatva mondta, hogy nála nincsenek az egyházi törvények és elővette egyházi ügyeink aktacsomagját, melyben egy ív papíron kívül semmi más

nem volt s az ív papíron az egyház vezetőségének azon nyilatkozata, melyen aláírja és kinyilatkoztatja, hogy visszaveszi a törvényeket annak ellenére, hogy időközben a poprádi konvent a kormányhoz visszaküldte a törvénytervezetet. Olyanra akartak kényszeríteni és kényszerítettek, mely a mi egyházunk törvényhozásának szellemével homlokegyenest ellenkezett. Azért kellett a tárgyalásoknak titkosnak maradniuk – és itt a nyitja mindennek – mert nem akarták írásban adni azokat a kérdéseket és intézkedéseket, amelyeket ránk akartak kényszeríteni.

Így nem mehet tovább. Nem kaptunk megnyugtató választ Sörös nagytiszteletű úrtól. Mi mindent lojálisan és becsületesen megszavaztunk, amit a kormány kívánt, de a kormány semmit sem ad abból, amit meg kellett volna adnia. Sörös nagytiszteletű úr jóhiszeműségében sok hibát látok. A jóhiszeműség ugyanis könnyelműséget is jelent bizonyos fokig. Már pedig egyházunk ügyeivel és jövőjével szemben könnyelműeknek lenni nem szabad. Alaposan meg kell tárgyalnunk azokat a törvényeket, melyek egyházunk rendjét évtizedekre szabályozni lesznek hivatva.

És újabb aggasztó körülményt is látok. A kormány újból és újból előveteti azt, amit már egyszer letárgyaltunk. Ez sziszifuszi munka, értékét nem is akarom lebecsülni, de én, aki más fórumom is részt veszek a magyarság küzdelmeiben, kötelességemnek tartom, hogy az óvatosságra figyelmeztetést tegyek. Ma az óvatosság hiányát vagyok kénytelen megállapítani. Ugyanis minden nap meg kellett volna csinálni a kormánnyal folytatott tárgyalásoknak és anyagának jegyzőkönyvét és a tárgyalásokat és megállapodásokat a kormánybiztossal parafáltatni kellett volna. Ha minden anyag elő lett volna készítve és a tárgyalások parafáltattak volna, akkor a Zsinat munkája gyorsabb lehetett volna. – A kormánybiztossal nem lettek volna újabb és újabb viták és tárgyalások azért, hogy egyik vagy másik szakasz így vagy úgy lett elfogadva.

Mikor rövid hat hétig kormánytámogató voltam, akkor a törvényhozáshoz be akartam nyújtani azt az indítványt, melyet most dr. Siménfalvy zsinati képviselőtársam tett, hogy a lelkészek állampolgársága a kongrua törvényben megállapíttassék akként, hogy azon a helyen hová egyházi törvényeink szerint életfogytiglan megválasztattak, ott illetőségük van. Hodža miniszter úr a tárgyalások során azt a kijelentést tette, hogy ezek az állampolgársági és illetőségi kérdések minden esetben egyénenként lesznek kedvezően elbírálva s ezért felesleges az idevonatkozó indítványt megtenni. Sajnos, azóta is csak azt látjuk, hogy ezek az egyénenkénti kedvező elintézkések nem történnek meg, mert pl. Komjáthy nagytiszteletű úr, ki már 75 éves és több

mint 30 év óta ungvári lelkész, még mindig járja a kálváriát, mert vitásnak minősítik illetőségét, állampolgárságát. A tisztviselő törvényben, ahol több, mint száz millióról volt szó, amit a cseh tisztviselők részére megszavaztunk, kértük, hogy szavazásunk ellenében oldják meg a jog és igazság alapján az elbocsátott tisztviselők ügyét is. Kaptunk paraffált nyilatkozatot, hogy 1926. szeptember 15-ig az összes tisztviselők ügye rendezve lesz. Biztosítottuk tehát a megállapodást, és a nyilatkozatban tett ígéret teljesítése mégsem történt meg. Ezért kellett figyelmeztetnem az óvatosságra. Ha ez így megy tovább, mint ahogy a zsinati tárgyalások folyamán eddig történt, akkor mi ne is hozzunk új törvényt, mert hiszen vannak nekünk élő törvényeink.

Kénytelen voltam megállapítani és elmondani ezt Sörös nagytiszteletű úrral és válaszával szemben a magam és az elégedetlenkedők nevében. Teljes tiszteletemet fejezem ki ugyan, de a tapasztaltak után meg kell állapítanom, hogy a jóhiszeműséggel nem lett volna szabad túlzásba menni.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 72–76.

71.

1928. január 27., Pozsony

Sörös Béla válasza Korláth Endrének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén.

January 27, 1928, Bratislava

The answer of Béla Sörös to Endre Korláth at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

Az itt elhangzottak után nem szabad szó nélkül hagynom azt, hogy miért kezeltettek a tárgyalások titkosan és ennek szükségességéről meg akarom győzni a Zsinatot. Zsinatunk 1923-ban meghozta a törvényeit. Teljesen bele kívánt egyezkedni azokba a keretekbe, melyeket az új helyzet kívánt. Akkor azonban történt egy kis mulasztás, mégpedig abban, hogy a kormány a gyűlés előtt nem hívta meg előzetes megbeszélésre az egyház vezetőségét, melyben tájékozást adott volna arra

nézve, hogy mik azok a pontok, amelyeket a Zsinatnak törvényalkotásánál figyelembe kell vennie. Nem az egyházat terheli tehát a felelősség azért, hogy az egyház törvényhozása állami szempontokból kívánni valókat hagyott hátra (mint pl. a régi kormányfőt megillető jogok gyakorlásának kérdésében), hanem a kormány azon közegeit, melyek az egyház részére nem tették lehetővé a szükséges előzetes tájékozdást. Egy szuverén testület hozott törvényeket, melyek egy másik szuverén hatalom jóváhagyásával érvényesek. Ezért volt szükség a titoktartásra. Egyházunk külföldi figyelem és ellenőrzés alatt áll. A kormány észrevételeit nem adhatta írásban. Nem hallgathatom el, hogy 1924. december hó 29-én a kormány részéről történt ugyan kezdeményezés a megegyezésre, de nem az Egyetemes Konventen keresztül, hanem a dunáninneneni egyházkerület vezetősége útján. Az egyház és kormány képviselői Pozsonyban megbeszélésre ültek össze. Megállapították, hogy mik azok az ütközőpontok, melyek az állam és az egyház szuverenitása között fenállanak. Ezeket a tárgyalásokat megzavarta az a körülmény, hogy azokat a segélyeket, melyek az állam részéről lettek volna kiutalandók, az egyház nem kapta meg. A tárgyalók egy junktimban állapodtak meg. Ennek alapján az egyház vezetősége visszaveszi a be-terjesztett 17 törvény példány egyikét, de nem az egész törvényt. Az egyház kiadott egy nyilatkozatot, hogy revízió céljából veszi vissza azt. Müller tanácsos úr viszont azt a kijelentést tette, hogy az egyháznak azonnal ki fogja ualtatni egyrészt az elmaradt államsegélyeket, másrészt pedig a minisztérium az egyházzal való tárgyalás érdekében, az egyház három képviselőjével való tárgyalásra kiküldi a maga három megbízottját az egyes §-oknak módosítására és az ellenvetések megbeszélésére. Ekkor hívtam én be a tárgyalásokra a konventi Elnökség részéről. A minisztérium nem tette meg a megígért intézkedést, a minisztérium részéről a három tag nem jelent meg, így nem is lehetett átvizsgálni a szöveget, melyre szükség Tett volna kiegyenlítés céljából. Később az információs tárgyalások megindulásakor 1926 októberében bár hivatalosan küldettünk ki, de csak mint magánemberek jöttünk össze, hogy megbeszéljük a vitás anyagot, hogy igyekezzünk az ellentéteket elsimítani és megállapíthassuk az elfogadható szöveget. Külön megbízást kaptam az egyház részéről az információs tárgyalásokban való részvétellel és a tárgyalások alapján az elfogadható szöveg megállapítására. Megbízásomnak a kormány delegátusaival való tárgyalásokra és megállapodásra nézve eleget tettem. A kormány részéről minden ellenvetést jegyzékbe foglaltam és módot adtam arra, hogy a kormány részéről is minden ellenvetés jegyzékbe foglaltassék. Minden jegyzékre olyan propozíciót

készítettem, hogy az az Egyetemes Zsinat elé volt terjeszhető. Ezt a miniszter úrhoz is benyújtottam átnézés céljából. A tárgyalások során azonban mindig újabb és újabb kívánság merült fel. Végül a kormány részéről Zoch püspök úr küldetett ki döntésre jogositva, mint magánember, de teljes hatalommal.

Zoch püspök úr, mint az evangélikus szövetség elnöke, a mi részünkről is fel volt kérve arra, hogy segítse az ellentéteket elintézni. Magával vitt Prágába, és az úton megtárgyaltuk az anyagot. Azonnal Hodža miniszter úrhoz vitt kihallgatásra és referált arról, amit végeztünk. A miniszter úr kijelentette, hogy amit megállapítottunk, azt a maga részéről elfogadja. Mivel Zoch püspök úrral a függő kérdésekről is beszéltünk és a jogos követelésekről (mint azt egyházi lapunkban is jeleztem)¹⁰² is szó volt, ezekre vonatkozólag Zoch püspök úr azt a kijelentést tette, hogy tegyem azokat is szóvá a miniszter úr előtt. Ő megelőzőleg ezekről is tájékoztatta a miniszter urat. Ekkor közöltem le a tárgyalások eredményét a hivatalos egyházi lapban, hírül adva, hogy a tárgyalások befejeződtek, a függő kérdések megoldatnak és hogy míg a teológia kérdése végleges megoldást nem nyer, a losonci teológia mint előkészítő tanfolyam végezheti munkáját. Az egyház a maga részéről le akarta zárni a tárgyalást. E célból vártuk a hivatalos összejövésre szóló meghívót. Ez azonban nem történt meg, bár Zoch püspök úr a legnagyobb készséggel állott egyházunk ügyének szolgálatára, lefordította az összes módosításokat és felterjesztette a miniszter úrhoz. A minisztérium azonban a módosítás helyett a törvény revízióját várta, amit azonban csak az újonnan összehívott Zsinat adhatott volna. Hivatalos nyilatkozatot kaptunk arra nézve, hogy: lehetetlen az egyházi delegáció fogadása a miniszter által, mert a revízió nincs az illetékes minisztériumban a szakosztályok kezében. Erre írtam egy levelet a miniszter úrhoz, melyet másodpéldányban Zoch püspök úrnak is elküldöttem. Hivatkoztam arra, hogy a hivatalos nyilatkozat ellentétben áll a miniszter úrnak a tárgyalásokon tett kijelentésével. A minisztérium az összes törvények revízióját akarja. A miniszteri szakosztály álláspontja e kérdésben tarthatatlan és kértem, haszon oda, hogy a szakosztály e véleményét változtassa meg. Ekkor Zoch püspök úr kieszközölte, hogy egyházunk küldöttsége kihallgatásra mehessen, de közben a konvent nem győzve várni a kormány választát, a Zsinatot összehívta. 1927. december 14-én felmentünk a minisztériumba, a kihallgatás előtt azonban Zoch püspök úrral ismételt megbeszélést folytattunk és harmadszor tétettek módosítások. Másnap

---

102 Nem tudni, hogy pontosan melyik cikkről van szó.

kormánynyilatkozatot kaptunk törvényeink jóváhagyását ígérve, de a függő kérdésekre nem kaptunk választ, mert a miniszter úrnak arra nem volt ideje. Ennek kell tulajdonítanunk, hogy a személyem ellen támadások hangzanak el.

Az egész anyagot előkészítettem, amely mint a kormány követelése állott velünk szemben. Igaz, hogy jóhiszeműen tárgyaltam. Feltételeztem, hogy azok, akik velem tárgyalnak, ugyanolyan őszinteséggel tárgyalnak, mint amilyen őszinte a kálvinista ember. Az információs tárgyalásokon mindkét oldalról szem előtt tartottuk ezt. A megállapított dolgokkal kapcsolatban nincs nehézség s az autonómia csorbítását csak az mutatja, ami nincs benne a szövegben. 1923 óta a kormány sok törvénnyel elébe vágott az autonómikus törvényalkotásnak. A kormány a várakozási időt a maga részére teljesen kihasználta. Mi ez alatt az idő alatt normális államsegélyeinket sem kaptuk meg az államtól és ez az oka a most elhangzott bizalmatlanságnak.

A hivatalos lap miért nem adott információt? A tárgyalást és anyagát nem volt szabad nyilvánosság elé tárni. Ha a nyilvánosság elé kerültek volna, akkor sok minden befolyásolta volna a kormánnyal folytatott tárgyalásunkat, melyre azt vagyok kénytelen megállapítani, hogy annak folyamán a felek a legteljesebb jóindulattal tárgyaltak és nyilatkoztak.

A minisztérium szakosztálya részéről felmerült akadályok voltak tehát a külső gátló tényezők. Most az új ülészakon pedig a munka ez akadályok elhárítása következtében kényszerült a lassúbb tempó tartására a gyorsabb helyett.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinátának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 77–81.

1928. január 27., Pozsony

A csehszlovák kormányt képviselő Juraj Sláviknak, a zólyomi megyei hivatal vezetőjének 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat IV. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Juraj Slávik, the representative of the Czechoslovak government and the head of the county office of Zvolen, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

1. Elsősorban magának az egyháznak a joga elhatározni, hogy milyen egyházi hatóságokat és hivatalokat rendszeresít és hogyan osztassák fel az egyház közöttük területileg. Ezen közigazgatási beosztás kifejezést nyer magában az egyházi alkotmányban, amely mint az egész egyházi közigazgatási élet alapköve, kell, hogy egyúttal határozottan megjelölje az egyházi hivatalokat (hatóságokat), azok területi körzetét, hatáskörét és joghatóságát. Mivel ezen egyházi alkotmány még nincs véglegesen kiépítve és még nem nyert állami, jóváhagyást, nem jogérvényes azon része sem, amely az egyháznak ezen közigazgatási beosztását tartalmazza. Ezért, még nincsen jogérvényesen eldöntve az a kérdés sem, hogy vájjon az államhatalom elfogadja-e azon beosztást, a mint azt az egyház az ő alkotmánytervezetébe felvette a mint azt a gyakorlatban bevezette és tényleg fenntartja.

2. Ezen ideiglenes tényleges állapotot a kormány elismeri addig, amíg az a református egyháznak az államhoz való jogi viszonyának végleges rendezésével, tehát az új alkotmány elfogadásával és jóváhagyásával meg nem szűnik. Bizonyítéka ennek ama körülmény is, hogy a kormány beleegyezését adta az egyházi Zsinat megtartásához jelen összetételében és hajlandó az ezen Zsinat által meghozott kánonokat – amennyiben azok az egyházzal közölt irányelveknek megfelelnek – jóváhagyni.

3. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak nincsen tudomása arról, hogy a podkarpatsko-rusiai politikai hatóság milyen magatartást tanúsít az ottani egyházkerülettel, mint a református egyház által életbeléptetett intézménnyel szemben, amelynek az alkotmányban még nincsen jogerősen kifejezés adva és nincsen jóváhagyva és éppen azért nem nyilatkozhatik a szükséges vizsgálat megejtése nélkül arról, – amely le fog folytatódni – hogyan lesznek az interpellációban megjelölt mai állapotok rendezve és szabályozva.

4. Az a körülmény, vajjon a református egyházat az 1922-ik és 1923-ik években tényleg megillették-e bizonyos szervezési költségek, megejtendő vizsgálat útján lesz megállapítva.

5. Az állam már évek óta folyósít az egyháznak dotációt közigazgatási szükségletei fedezésére, amely hozzájárulás, mint az egész egyház vonatkozó szükségleteinek fedezésére szánt az egyházi központnak fizettetik s így az illetékes egyházi tényezők feladata, hogy a hozzájárulás felosztásánál vegye tekintetbe a podkarpatskorusiai egyházkerületet is. Az állami költségvetésben nincsenek külön tételek az egyes egyházkerületekre nézve, s éppen ezért nem szerepel benne külön a podkarpatskorusiai egyházkerület sem.

Amennyiben ezen, az egyház által létesített és fenntartott egyházkerület nem részesedik az állam által nyújtott és közigazgatási célokra szánt dotációból, az az ő ügye az egyház egyetemével szemben és az ő feladata, hogy a szükséges anyagi alapot az egyetemes egyháztól magának biztosítsa.

6. A református egyház lelkészeinek az 1926. évi július hó 1-én kelt 152 számú törvény, avagy az 1879. évi L. törvénycikk alapján az állampolgárság elnyerésére irányuló kérvényei esetről esetre lesznek gyorsított eljárással és teljes jóindulattal elintézve, amennyiben nem merülnek fel akadályok az ő konkrét eseteikben. Az állampolgárság megállapítására irányuló kérelmek szintén gyorsított eljárással lesznek elintézve úgy, hogy az illető fél, amennyiben a határozatban jogainak sérelmét látná, további jogorvoslattal élhessen, avagy az állampolgárság megadását kérelmezhesse.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 84–87.

1928. január 27., Pozsony

A Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökének, Bertók Bélának az 1928. január 27-én a pozsonyi törvényhozó Zsinat V. ülésén elhangzott felszólalása.

January 27, 1928, Bratislava

The remark of Béla Bertók, the bishop of the Subcarpathian Reformed Church District, which he gave at the fifth session of the legislative Synod in Bratislava on the 27th of January, 1928.

Főtisztelendő és méltóságos Zsinat, Kormánybiztos Úr!

A kormánybiztos úr által kérdésemre adott feleletnek egyházkerületünk megalakulásának és tényleges területi beosztásának elismerését tartalmazó részét tisztelettel tudomásul veszem.

Nem nyugtat meg azonban a felelet harmadik bekezdésének ama része, amely úgy állítja be a tényt, mintha a prágai kormányzatnak nem lett volna tudomása Podkarpatszka Rusz kormányzóságának egyházkerületünkkel szemben tanúsított és azt semmibe sem vevő, el nem ismerő, sérelmes magatartásáról. Ez a beállítása tényekkel a legélesebben ellentétben áll. Ugyanis a prágai kormánynak, mint amelynek az ungvári kormányzóság tanügyi és vallásügyi referátusa adminisztratív alá van rendelve, hivatalból tudomással kellett és kell bírnia az ungvári kormányzóság egész vallásügyi ügymenetéről, az ungvári kormányzóságnak pedig hivatalos iratban, személyesen és küldöttség útján több alkalommal tudomására juttattuk egyházkerületi alakulásunkat és felmerült sérelmeinket, sőt költségvetés tervezeteinket is bemutattuk. De közvetlenül is tudnia kellett arról a prágai kormányzatnak is, mert 1924. december 29-én a pozsonyi tárgyalás alkalmával Müller miniszteri tanácsos vezetése alatt folytatott egyházügyi megbeszélések alkalmával én és az egyetemes egyház vezetősége személyesen hoztuk tudomására viszonyainkat és tőle már akkor ígéretet kaptunk egyházkerületünket illetően, továbbá egyházkerületünk világi tanácsbírája: Korláth Endre dr. nemzetgyűlési képviselő Müller tanácsosnál több ízben sürgette egyházkerületünk ügyének rendezését és intézkedését abban az irányban, hogy Podkarpatszka Rusz kormányzóságának tanügyi és vallásügyi referátusa egyházkerületünkkel a hivatalos érintkezést szabályszerűen vegye fel.

Nem nyugtat meg a felelet ötödik pontjában adott felvilágosítás sem, mert Pod-

karpatszka Rusz autonóm ügyeinek költségvetése egészen 1927 évig külön szakaszban volt törvényhozásilag megállapítva, és ebben a többi egyházak közigazgatási segélyezése kifejezetten fel volt véve, és egyedül egyházkerületünk volt az, amelynek közigazgatási államsegély iránti igényei következetesen mellőzve voltak és nem utaltattak ki. Szlovenszko költségvetésében és a konventi elnökséghez intézett kiutalásokban nem volt feltüntetve az, hogy a szlovenszko egyházkerületek részére megszavazott államsegélyekben a podkarpatszka ruszi egyházkerületet illető államsegély is bennfoglaltatik. Ennek egyébként is államjogi akadályai lettek volna.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszko és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 88–89.

74.

1928. január 28., Pozsony

A Kárpátaljai Egyházmegyéből delegált zsinati tagnak Siménfalvy Árpád nagyszőlősi ügyvédnek 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VI. ülésén elhangzott felszólalása.

January 28, 1928, Bratislava

The remark of Árpád Siménfalvy, a lawyer from Vynohradiv (Nagyszőlős) who is a synod member delegated from the Subcarpathian Church District, which he gave at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928.

Sajnálattal kell bevallanom, hogy a lelkészek állampolgársága ügyében a kormánybiztos úrtól kapott és a kormány felfogását híven tükröztető válasz nem kielégítő, engem semmi részben meg nem nyugtat, sőt a legmesszebbmenően igazolja aggodalmaim jogosultságát s kérem, ne méltóztassék azt tudomásul venni.

Mert a válasz lényege az, hogy kérik az egyes lelkészek a lex Dérer, illetve az 1879 évi régi magyar törvény alapján kétségesnek tartott csehszlovák állampolgárságuk elismerését s kérelmük esetről–esetre jóindulatilag fog elintéztetni. De hiszen az a baj, hogy ez a válasz már eleve magában hordja, amint szerdán már bátor voltam kijelenteni az esetről–esetre való kedvezőtlen elintéztést. Ugyanis azok a lelkészek,

akiknek az állampolgársága a kormánybiztosi enunciacióban jelzett törvények keretében, vagy az 1920 évi 236. számú állampolgársági törvény alapján erre igényük volt, már vagy kérték és megkapták, vagy ezután kérik és megfogják kapni állampolgárságuk elismerését. Az én javaslatom azonban éppen azon lelkészek és tanítók jogvédelme céljából adatolt be, akik az említett jogigénylők egyik kategóriájába sem sorozhatók. Akik tehát hontalanok, e szomorú szó minden súlyával és gondjával megterheltek, s akiknek a csehszlovák állampolgárság megszerzésére már semmi jogigényük sincs, legalább a létező állami törvények szerint nincs. És miután az állam a még fennmaradt egyetlen lehetőséget; a saint-germaini békeszerződés azon pontját, hogy a békeszerződések kötésekor volt itt lakás, tehát a köztársaság mai területén volt akkori állandó lakás ténye is megállapítja a csehszlovák állampolgárságot – az ilyen igények elbírálásával nem ismeri el jogforrásnak – ha jogalapon kívánjuk ezt a kérdést rendezni, akkor kizárólagos jogalapot csak az I. törvénycikk 136-ik §-ához és a VI. törvénycikk 18-ik §-ához fűzött pótlás szolgált még, amelyet szerdán voltam bátor benyújtani.

Ez a pótlás arra a jogalapra támaszkodik, amit a ma is érvényes 1904. évi egyházi törvényeinknek nevezünk. Ez a mi, autonómiánk, ami jogforrásunk sértetlenül megillet bennünket, mert az államprevrát előtt hozott jogérvényes, szentesített törvény.

Az állam azzal a jogrenddel vette át az e területen lévő református egyházunkat, amit itt a prevrátkor talált. Ez a jogrend a mi autonómiánk, s ha az állam átvette a területet, ezzel együtt átvette a rajta lévő egyházat is minden szerzett joggal együtt.

A lelkészeknek, tanítóknak és általában az egyházi tisztviselőknek az egyházi törvény alapján élethosszigan történt megválasztásuk tényével meg szerzett csehszlovák állampolgársága nemcsak az ő személyes joguk, de az érdekelt egyházközségek joga is és maga a jus particularist képező élő református egyház jog, a mit a köztársaság, mint jogutód állam, respektálni tartozik. Szerintünk tehát minden lelkéset, bár a prevrát [*államfordulat – a szerk.*] után lett légyen választva, mindaddig, amíg az új egyházi törvénykönyv létre nem jön, amíg tehát az 1904 évi törvények érvényben vannak –akit a köztársaság területén lévő református egyházközség választott meg – a csehszlovák állampolgárság, mint szerzett jog illet meg.

Igen kérem a kormányt, ne csináljon tehát az én javaslatomban foglalt megállapításból presztízskérdést, mert a lex posteriori képező és a kormánybiztos úr által megjelölt állami törvények nem derogálnak a jus specialist, illetve particularist

képező egyházi törvényeknek, s így a kormánybiztos úr legyen jó odahatni, hogy az államkormány a javaslatomra – amely tehát nem ütközik az állami jogrendbe – nézve emelt kifogást ejtse el, amivel azután ez a kínos ügy végleges megnyugtató elintézését nyerjen.

A magam részéről egyedül ezt találom igazságos, jog- és törvényszerű megoldásnak s a kormánybiztos úr részéről jobban informálandó kormány újabb elhatározása reményében is kérem a mélyen tisztelt Zsinatot, méltóztassanak a kormánybiztos úr választát tudomásul nem venni és javaslataimat elfogadni.

De tegyük fel, hogy a kormány a remélt és kért jobb információ dacára is hajthatatlan marad s e kérdésben nem enged. Hát Uraim, ezért a kínos helyzetért nem minket fog terhelni a felelősség és mégis vállalhatjuk a felelősséget, mert amikor egyéb kérdésekben végig a törvény revízió egész vonalán mindenütt engedtünk s a §§. számainál honoráltuk a kormány kívánságait az állam és egyház közötti viszony végleges rendezése kedvéért, ebben a minimális jelentőségű, átmeneti kérdésben, amelyhez azonban papi és tanítói családok nyomora és hontalansága fűződik, engednünk nem szabad.

Megengedem azonban, hogy e kérdésben ma már több a gyakorlati, mint a jogi rész, és csak az úgynevezett hontalan egyházi tisztviselőket érinti, ha tehát a kormány csakugyan jóindulatú, de jog- vagy presztízskérdésből nem honorálná az általam beadott javaslat kipótlásával esetleg meghozandó törvényeket, ha ennek dacára a lényegét teljesíti, még továbbmegyek, s a magam részéről hajlandó vagyok a jogalapot is, amelyre már csak átmeneti érdekeket építünk, elejteni.

Alkalmazzon végre a kormány a mi egyházunkkal szemben is egy nemes gesztust, és a zsinati elnökség által felterjesztendő kimutatásban felsorolni kért összes kétes állampolgárságú egyházi tisztviselőknél, ne az állami jogrendszer szerinte áttörése mellett jogelismeréssel, hanem saját diszkrécionális jogánál fogva adományozza a csehszlovák állampolgárságot. Adományozza külön rendelettel és olyan visszamenő, a lelkészek és tanítók anyagi igényeit biztosító joghatállyal, amilyen az 1926 évi 152. törvénycikk 6. §-ban van kontemplálva. Továbbá adja ezt az állammal azonos erkölcsi célokat szolgáló egyház tisztviselőinek ingyen, minden díj és minden csendőri nyomozás bevezetése nélkül az egyetemes egyház morális garanciája mellett, mert nyugodt lehet, a mi egyházi hatóságaink csakis becsületes és államhű embereket tartanak meg tisztviselői állásaikban, s a mienknél különb kvalifikációt polgáraitól az állam sem kívánhat.

Az lesz tehát javaslatom elfogadása esetén külön rezolucionális javaslatom, hogy amennyiben a kormány időközben ezt a kérdést az összes érdekeltek javára való adományozása útján rendezné, a zsinati Elnökség hatalmaztassék fel az első törvénycikk 136-ik §-a és a VI-ik törvénycikk 18-ik §-a utolsó bekezdéseinek elhagyására.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 14. doboz. Magyar nyelvű gépirat. Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 90–94.

75.

1928. január 28., Pozsony

A Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület főjegyzőjének, Péter Mihálynak nyilatkozata 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VI. ülésén tárgyalt szlovák egyházmegyeröl szóló törvénycikkéről.

January 28, 1928, Bratislava

The declaration of Mihály Péter, the head notary of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, on the law article about the Slovak diocese discussed at the fourth session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928.

Főtiszteletű és Méltóságos Zsinat!

Kevés reményem van ugyan arra nézve, hogy az én felszólalásom megváltoztatja a helyzetet, de ha mégis felszólalok, csak azért teszem, hogy beszédemnek nyoma legyen a jegyzőkönyvben.

A szlovák egyházmegye kérdésével kapcsolatban először is visszapillantást kell vetnem a múltakba. Az a terület, ahol most szlovák kálvinisták laknak, a reformáció megindulásakor színmagyar volt. Sok argumentummal tudnám ezt igazolni, de csak néhányat hozok fel most. Gálszécsi István annak a vidéknek a reformátora, könyveit, énekes könyvét, katechizmusát magyarul írta. Míután a reformációnak az volt az elve, hogy a nép nyelvén szólaljon meg s hirdesse az ígét. Gálszécsi István nem írta volna könyveit magyarul, ha annak a vidéknek a népe nem magyar lett volna. A második argumentum az, hogy az okiratok szerint azon a vidéken akkoriban a

dúlók nevei magyarok voltak. Már pedig a dülőknek a nép adott nevet. A harmadik argumentum az, hogy a szlovák kálvinisták között még ma is igen sok a magyar nevű. Már ma szokásban van a nevek etimologizálása, ha ez helyes, akkor a szlovák kálvinisták neve azt mutatja, hogy ők valamikor magyarok voltak. Miképpen történt az elszlovákosításuk, erre akarok röviden megfelelni:

Az a vidék, ahol most szlovák kálvinisták élnek, nemcsak a tatár és török dülásoknak volt kitéve, hanem mint a tiszavidék egyik része, bele volt kapcsolva a Bocskay-, Bethlen- és Rákóczi-féle mozgalmakba. Mindez óriási vérveszteséggel járt, annyira, hogy mikor a szatmári békekötést követő 1720. évi népszámlálást megtartották, az országban csak 1 és fél millió magyart találtak. Ez a pusztulás ezt a vidéket is mélyen sújtotta. Mivel pedig akkor is a gazdasági érdek volt a domináló, a kálvinista földesurak, hogy a munkaerőt pótolják, ruténeket hoztak be községekbe. S megtörtént az, hogy míg a rutének a kálvinista urak hatása alatt kálvinistákká lettek, addig a megmaradt kálvinisták a körülöttük hullámzó szláv tengerben nyelvüket illetőleg elvesztek, ők is szlávokká váltak, mert egész a XIX-ik századig a magyarságnak a nemzetiségi kérdés iránt nem volt érzéke, hiszen jól tudjuk, hogy már Szent István ilyen intelmet intézett fiaihoz, legboldogabb ország az, amelyben soknyelvű nép lakik. Ez az oka annak, hogy a magyar nevű szlovák kálvinista mellett annyi a rutén nevű. Ez a helyzet aztán arra indította az egyházat, hogy a szlovákká vált kálvinisták részére szlovák vallásos könyvekről gondoskodott. Így jelent meg 1752-ben Debrecen város költségén az első szlovák énekeskönyv, melyet többször adott ki az egyház, így 1824-ben, 1864-ben és most legközelebb 1924-ben. Ilyen képet lehet festeni a szlovák kálvinistákról. Ilyen sovének voltak a magyarok. Mikor a kormány a szlovák egyházmegye felállítását sürgette, azzal argumentált, hogy ezt a hitélet emelése miatt kell megcselekedni, és azért is, mert a magyar uralom alatt a szlovákok elmagyarosodtak. Ha azonban tudjuk azt, hogy a szlovák kálvinisták még vallásosabbak, mint a magyar kálvinisták, ha továbbá azt is tudjuk, hogy mind nyelvüket, mind nemzetiségüket megőrizték, akkor ezek a vádak magoktól esnek.

Most rátérek annak az eljárásnak a jellemzésére, amelyet a kormány a szlovák egyházmegye felállításával kapcsolatban tanúsított. Mikor a Zsinat múlt ülészakán, Léván a kormánybiztos úr a kormány nevében nyilatkozatát felolvasta, ebben többek között az is ott volt, hogy maga a Zsinat mondja ki a szlovák egyházmegye szervezését. De a Zsinat a kormányhoz intézett feliratában erre azzal felelt, hogy református egyházunk zsinat-presbiteri elve szerint nem engedhet felülről kiadott

oktrojnak, hanem magokat, ezeket a gyülekezeteket fogja megkérdezni. És a Zsinatot követő Konvent egy bizottságot küldött ki a szlovák községekbe, mélynek az én elnökletem alatt dr. Patay György és Thuránszky Tihamér voltak a tagjai, az első az ungi, a második a felsőzempléni egyházmegye gondnoka. Mondhatom, hogy szavazatot vezető bizottság soha becsületesebben nem járt el küldetésében, mint mi. A gyülekezeteket előre értesítettük, a nép a gyűlésre – a tárgy megjelölésével – előre meg volt híva. És a nép oly számban jelent meg a gyűléseken, hogy a templomok annyira tömve voltak, mint a legnagyobb sátoros ünnepeken. Senkire pressziót nem gyakoroltunk, mindenkit felhívtunk, hogy legjobb belátása szerint szavazzon: a szlovák vagy a magyar egyházmegyéhez akar-e csatlakozni. És a szavazásnak az lett az eredménye, hogy a nép 80%-a az eddigi keretekben való megmaradást mondta ki. Erről mindenütt jegyzőkönyvet vettünk fel és íratunk alá. Íme a kormány most mégis azt akarja, hogy ez a szavazás semmis legyen s az egyházaknak a népakarat ellenére a szlovák egyházmegyéhez való csatlakozását mondjuk ki. Hogy ez mennyiben egyezik a kormány által többször hangoztatott népakarat tiszteletével vagy a demokráciával, de még a mi zsinat-presbiteri rendszerünk respektálásával is, amely szerint minden jog forrása a gyülekezet, – azt én nem tudom megérteni. De tovább megyek. A kormány javaslata szerint a vegyes nyelvű községekbe ki fog ugyan szállani egy bizottság, de ez a kormány és az egyház küldötteiből fog állani. 400 éves történetünk óta soha se tudok esetet arra nézve, hogy a kormány legbensőbb ügyeinket tárgyaló gyűléseinken képviseltette volna magát, különösen pedig, hogy azokat a gyűléseket vezette volna. Az 1790/91. évi 26. törvénycikk értelmében a Zsinaton a kormány képviseli ugyan magát, de itt is csak passzív szerepre van utalva. Ez tehát merev beavatkozás legbensőbb ügyeinkbe. Még rettenetesebb a kormánynak az a kívánsága, hogy minden olyan gyülekezetünkbe kimehet népszavazást tartani, ahova akar, az egyházi küldöttek esetleges tiltakozása dacára is. Én nem tudom, miféle statisztika alapján száll ki majd az egyes egyházakba, de ha a legújabb statisztika lesz az irányadó, akkor ebből igen szomorú eredmények fognak származni. Mert, hogy csak egy példát hozzak fel, a színmagyar Deregnőn a statisztika szerint 40% szlovák van, tehát bizonyára oda is ki fognak menni. Már most elképzelhetjük, hogy minő terror, presszió fogja megelőzni, ezt a kiszállást és hány magyar református egyház fog a szlovák egyházmegyébe besoroztatni.

De van a javaslatnak egy másik része is, amely szintén kétségbeejtő. A szlovák egyházmegyébe sorozott egyházakban tudvalevőleg minden magyar szó megszűnik.

Az istentisztelet nyelve kizárólag szlovák lesz. Bekövetkeznek tehát az az állapot, hogy azok a magyarok, akik valamikor ott templomot építettek, akik megvetették földbirtok adományozásaival, alapítványok létesítésével az egyház alapjait, akik most is a legnagyobb egyházi adófizetők, a saját templomukból ki lesznek zárva, a magok által fizetett papjuktól magyar szót nem hallhatnak. Ha magyar istentiszteletet akarnak hallgatni, csak úgy engedtetik nekik, hogy valamelyik magyar gyülekezetbe elmehetnek. Ez valóban igen nagy kegy. Tehát visszatértek a régi idők, midőn istentiszteleti helyekül egyes artikuláris községek voltak kijelölve s megengedtetett, hogy a kálvinista ember elmehetett oda, de a saját községében, a saját egyházában, amelyet ő tartott fenn, a lelkész szolgálatát igénybe nem vehette. Ha a mostani javaslat nem visszaesés, ha nem az autonómia megcsönkítése, akkor nem tudom mi az a megcsönkítés.

A törvényjavaslatához egy rezolúció van ugyan csatolva, amely rezolúció némi enyhítéseket tartalmaz, de hogy ennek minő értéke van, világosan mutatja az, hogy a kormány nem engedi ezt a törvény szövegébe felvenni. De tegyük, hogy megengedné, akkor is csak igen keveset változik a helyzet a magyar kálvinisták javára. Sőt egy igen furcsa körülmény áll elő. Mert képzeljük el, hogy missziói lelkészi állásokat állítanánk fel, melyeknek az volna a célja, hogy a magyar ige olykor-olykor a szlovák egyházmegyében levő magyarokhoz is eljusson. Ez maga egy új teher egyetemes egyházunkra, holott eddig mindég mindent szépen el lehetett intézni, mert a lelkész a szlovák és a magyar érdekeknek is eleget tehetett anélkül, hogy a szlovákok vagy magyarok zúgolódtak volna. Kérdés akkor is, hogy hol végezhető ez a magyar istentisztelet? A javaslatból nem világlik ki, hogy a templomban, de ha mégis, akkor is csak az ottani lelkész engedélyével. Mert fog-e az a lelkész engedélyt adni erre, mikor a kormány minden pillanatban bosszút állhat rajta az államsegély elvonásával. De nemcsak az egyetemes egyháznak kell egy külön terhet vállalnia missziói lelkészi állások szervezésével, hanem meg lesz nyomorítva az ilyen egyházakban lakó magyarság főképen. Az a missziói lelkész nem lehet mindenütt egyszerre ott. Tehát az ige után óhajtozó lélek nemcsak hogy magyar egyházközségbe kénytelen vándorolni, ami magában is költséges, de keresztelés, esketés, temetés alkalmával kénytelen valamely magyar egyházban szolgáló papot kihozatni, annak a szállítását, stóláját fizetni. A helyzet tehát így fog alakulni. A magyar hívőnek lesz helyben temploma, iskolája, egyháza, melynek minden terhét hordozni tartozik, rendes és rendkívüli adók alakjában, lesz papja, tanítója, akinek a fizetéséhez hozzá tartozik járulni, hi-

szen annak az egyháznak a tagja, ahol él, de a saját egyházában nem lesz semmi joga. Ezt a javaslatot nem a vallásos érdek sugallta, mert a vallásos érdek nem szenvedett eddig csorbát, de nem sugallhatta a tiszta szlovák nemzeti szempont se, hiszen az ki volt elégtve, az megmaradt a maga épségében. Ez a javaslat a szlovák sovénizmus, az elnemzetlenítési törekvés szüleménye. Ezért, ha azon az állásponton vagyok is, hogy legyen hát szlovák egyházmegye, mert mit cselekedjünk, mikor presszió alatt állunk, mikor a kormány a retorzió politikáját folytatja egyházunkkal szemben. Hiszen tudvalevő, hogy mikor konventünk Poprádon egy teljesen törvényes, alkotmányos határozatot hozott, – a kormány egyszerre 45 lelkésztől vonta meg e határozat miatt az államsegélyt. Ha most kereken kimondanók, hogy nem akarunk szlovák egyházmegyét és ezt indokolni is tudnók, ki tudja, hogy hány lelkészen bosszulná meg a kormány magát. Mondjuk ki tehát, hogy elvileg nem perhorreszkáljuk a szlovák egyházmegye felállítását, de csak úgy, hogyha az alkotmányos úton létesül, és ha ezek az általam felsorolt veszedelmek kiküszöböltetnének, amikre vonatkozólag javaslatot is fogunk benyújtani. Ezek nélkül a javaslat alkotmányunk és magyarságunk sírját fogja megásni.

Ennyit akartam mondani.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 95–101.

76.

1928. január 28., Pozsony

Az Egyetemes Református Zsinat a prágai minisztertanács elé terjeszti az 1928. január 28-án a pozsonyi törvényhozó Zsinat VII. ülésén elfogadott egyházi törvényeket.

January 28, 1928, Bratislava

The General Reformed Synod submits the church law accepted at the seventh session of the legislative Synod in Bratislava on the 28th of January, 1928 for the cabinet council of Prague.

Nagyméltóságú Minisztertanács!

Egyetemes Zsinatunk Pozsonyban 1928. évi január 24-től 1928. évi január 28-ig tartott második ülészakában ismételten revízió alá vette egyházi törvényeinket, amelyeket az államváltozás folytán szükségessé vált mértékben már első ülészaka is a maga részéről a viszonyoknak megfelelően megváltoztatott.

Ez az 1923. június 28-án kelt felirattal felterjesztett törvény az állami főhatalom által érdemleges elbírálás tárgyává rajtunk kívül eső okokból nem tétetett és bár egyházunk szilárdan áll az államváltozás folytán államjogi vonatkozásaiban minden kifejezett megváltozás nélkül is a köztársaság államformájának megfelelően értelmezendő 1904–1907 évi törvényeink jogalapján és így autonómiánk keretében egyházi jogrendszerünk egész állományának csorbíthatatlan birtoka illeti meg egyetemes egyházunkat, törvény előkészítő bizottságunknak az illetékes kormánytényezőkkel folytatott tanácskozása és az ennek folytán felmerült kormánykívánság folytán az egyház és az állam közötti viszonyt minden kétséget kizárólag rendezni akarván: az 1927. évi november hó 22-én Kassán tartott egyetemes konventi ülés határozata alapján összeült Zsinatunk átvizsgálta és letárgyalta az egész régi törvény és új törvény előkészítési anyagot s a tárgyalások eredményeként hozott határozatok erejével létesítette az I–IX. kánonokat, törvényeket.

Ezt az egész joganyagot azzal a tiszteletteljes kérelemmel vagyunk bátrak a Nagyméltóságú minisztertanácshoz felterjeszteni, hogy azt a köztársaság alkotmánya értelmében jóváhagyásra és megerősítésre jogosított állami főhatalmi szerv hagyja jóvá, erősítse meg és ezzel az idemellékelt 1928 évi I., II., III, IV., V., VI., VII., VIII. és IX. számú kánonokat, törvényeket emelje törvényerőre.

A revíziót törvényhozási évszázados autonómiánk szellemében kívántuk gyakorolni, de nem hallgathatjuk el, hogy e szellem rovására sok esetben tudatosan hoztunk áldozatokat, amelyekért azonban a történelem ítélőszéke előtt kénytelenek vagyunk a felelősséget vállalni, meri, mintegy erkölcsi és lelkiismereti befolyása alatt állottunk azoknak a körülményeknek, amelyek egyházunk igazgatása, tisztviselőink és egyházi intézményeink ellátása tekintetében előállott hiányok s az ezekre vonatkozó kívánságok folytán állandóan akadályozták az egyház és állam érdekében egyaránt kívánatos nyugalmi helyzet létesülését, amelyeket pedig az egyház békés építő munkája s az állami konszolidáció érdekében megteremteni hő óhajunk volt.

Ez a kettős, de egy erkölcsi alapon álló szempont nagymértékben irányította tanácskozásainkat akkor, amikor az államkormány kívánságait az egész vonalon az

előadói tervezetnek és az előzetes tárgyalásoknak megfelelően honoráltuk. Viszont a nemzetművelődési miniszter úrnak a törvény előkészítési és egyeztetési munkálato-
kat végző küldöttségünk előtt tett jóakarató nyilatkozatában bízva reméljük, hogy
az összkormány előtt kellő megértésre fognak találni azok a törvényszakaszok is,
amelyeket legégetőbb, függő kérdésünknek tovább már az egyházalkotmány szem-
pontjából sem halasztható megoldásként iktattunk a most már írott, jogilag is tel-
jessé váló református egyházalkotmányunkba és amelyek lényegükben sem az állami
jogrendszert, sem szlovák ajkú hittestvéreink jogegyenlőségét nem érintik.

Egyházunk részére ismételten kérve az összkormány megértő jóindulatát, va-
gyunk teljes tisztelettel

Az Egyetemes Református Zsinat nevében:

Lukács Géza s. k., világi elnök.

Pálóczi Czinke István s. k., lelkési elnök.

*DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 14. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat. Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt tör-
vényhozó Zsinatának jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1928, pp. 102–104.*

77.

1928. május 12, Rimaszombat

*Pálóczi Czinke István püspök, egyetemes konventi elnök körlevele valamennyi reformá-
tus gyülekezetnek, amelyben kéri, hogy anyagilag is támogassák a rozsnjófürdői árvahá-
zat és missziós központot.*

May 12, 1928, Rimavská Sobota

*The circular letter of bishop István Pálóczi Czinke, the president of the general con-
vent, to all Reformed congregations, in which he asks them to support the orphanage of
Rozsnjófürdő and the missionary center financially as well.*

Kedves Testvéreim! Lelkipásztorok, Tanítók, Presbiterek és minden buzgó Lel-
kek!

A május 3-iki rimaszombati Leánykonferencia alkalmából összegyűlt nagyszá-

mú lelkészek és világiak közös értekezletükből felkérték az Egyetemes az Egyetemes Konventet, hogy az eladás alatt álló rozsnyói fürdőt az Egyetemes Református Egyház részére: Árvaházul és a belmissziói munkák központjául vásárolja meg, pénz nélkül is, támaszkodva arra a nagy fundusra, amelyet Isten a hívő lelkekben elhelyezett.

Az Egyetemes Konvent Elnöki Tanácsa a kérelemnek haladéktalanul eleget tett. A konferencia bevégezése után, – szakértőkkel kiegészítve magát, – kiutazott Rozsnyóra s a szóban forgó mintegy hat katasztrális holdnyi területet, a rajta lévő épületekkel együtt, – több mint 400 000 koronáért – az Egyetemes Konvent utólagos jóváhagyása reményében – megvásárolta.

Megvásárolta először is: lelkiismereti kényszerből. Legelső kötelessége egy keresztyén társadalomnak, hogy az elhagyottat és árvák gondját felvegye s az ahhoz való szükségéseket a föld alól is előteremtse. Addig nincs bennünk a Krisztus lelke s nem vagyunk az övéi, míg ezt a szent kötelességünket nem teljesítettük.

Megvásárolta másodsor: becsületből: hogy ne kelljen pirulnunk itthon is, külföldi testvéreink előtt is, mikor azt kérdezik tőlünk, hogy milyen jótékony intézményeink vannak? S nekünk szégyenkezve azt kellett felelni idáig: Bizony semmilyen.

Megvásárolta harmadsor: célszerűségből. A megvett ingatlan – amellet, hogy anyagilag is kifizeti magát – egyik erős bástyája lesz kálvinista egyházunknak is. Szinte a központon, a magyarság határvonalán, a kálvinista Sajó-völgynek záró pontján. Egy balzsamos levegőjű, természeti szépségekkel megáldott vidék ölében, nagy jövőjű turistaközponton, Krasznahorka vára, Dobsinai jégbarlang, Aggteleki barlang, Sztracenei völgy, Áji völgy, Szádellői völgy, Murány vára közelében. Istentől árvák és gyengélkedő gyermekek paradicsomául rendelt helyen. Ki sem lehet mondani, mennyire felette áll ez a hely – egészségügyi tekintetben – a poros Alföldön elhelyezett: hajdúböszörményi és nyíregyházi két Kálvineumnak! Ez az igazi Bethesda!

Megvásároltuk. De miből? Mit mondott Ábrahám Izsáknak, mikor az azt kérdezte tőle: Édes Atyám! Itt a tűz, meg a fa, de hol van az áldozathoz való? – Azt mondta: Az Isten majd gondoskodik arról is, édes fiam!

Rólunk sem fog elfelejtkezni. Támaszt bizonyára minden gyülekezetben irgalmas női lelkeket, egyet vagy kettőt, vagy többet is, akik a lelkipásztor és presbitérium felkérésére és megbízásából, házról házra járva: összegyűjtik a filléreket, amelyeket Isten gyelyme majd megsokasít.

Erre a szent célra rendezetek vallásos összejöveleteket is. Esetleg többször is

egy télen. Tegyétek ki a perselyt is, lehetőleg egy nagyobb ünnepen. Ezt a levelemet olvassátok fel a presbitériumban, sőt a szószékről is!

Hiszem, hogy maguktól is megnyílnak a szívek s történni fognak egyénekenkénti nagyobb adakozások is azoknak a részéről, akik így kívánják megszerezni maguknak a földön elérhető legtisztább és legnagyobb örömet.

Az épület falába illesztendő márványtáblán meg fogjuk örökíteni mindazoknak a nevét, akik legalább 1000 koronát adományoznak az Árvaház javára.

És felírjuk mindenkiét, aki szándékunk emberséges voltát megéri, az árvák szívébe s elhagyatott református anyaszentegyházunk küzdelmes életének történetkönyvébe.

Isten pedig felírja az Élet Könyvébe!

Legyetek segítségemre abban Testvéreim, hogy oda írja az én nevemet is!

Annyi lelki gyönyörűséggel szerkesztett énekeskönyvünk és vallástani kézikönyveim jóvedelmét is erre a legszentebb célra óhajtom fordíttatni. Ehhez is Isten adta nekem a segedelmet és erőt. Szolgáljon hát ez is az ő dicsőségére!

Az ő véghetetlen kegyelméből püspöki hivatalomban is csak addig kívánok még megmaradni, míg ezt a munkát elvégeztem. Azután megyek. Talán nyugalomba. Talán Isten ítélőszéke elé. De akár oda, akár ide, mindkét helyre azzal a boldog megnyugvással távozom, hogy ezért az egy jó cselekedetért Isten minden többi gyarlóságomat megbocsátja.

Krisztusban testvéretek:

Pálóczi Czinke István püspök, egyetemes konventi elnök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 14. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

1928. november 12., Pozsony

*Salamon Xavier Ferenc dunáninneni egyházkerületi tanácsbíró, somorjai közjegyző be-
terjesztése a Dunáninneni Református Egyházkerület közgyűléséhez, amelyben támoga-
tást kér egy Pozsonyban létesítendő református diákokthoz és menza felállításához.*

November 12, 1928, Bratislava

*The proposal of Ferenc Salamon Xavier, the council judge of the Cisdanubian Church
District and notary in Šamorín, in which he asks for support for the establishment of the
reformed dormitory and canteen planned to be built in Bratislava.*

Méltóságos és Főtiszteletű Elnök Urak!

Nagytekintetű Egyházkerületi közgyűlés!

Alulírott Salamon Xavier Ferenc dr. egyházkerületi tanácsbíró somorjai közjegyző tisztelettel a következő indítványt terjesztem elő:

Mondja ki az egyházkerületi közgyűlés a Pozsonyban felállítandó református keresztyén internátus létesítésének szükségességét, és a szükséges előkészületi munkálatok végzésével bízva meg a pozsonyi gyülekezet presbyteriumát.

Mondja ki az egyházkerületi közgyűlés, hogy az internátus költségeit az egyházkerület gyülekezeteinek ilyen célra szolgáló alapjaiból, közadakozásból és a hívektől vagy más támogatóktól kölcsön útján fogja előteremtetni és ebből a célból szükséges lépések megtételére a pozsonyi református gyülekezet presbitériumát kéri fel és bízva meg.

Az egyházkerület felkéri a slovenskói egyetemes református egyház összes híveit és mindazon nemes gondolkodású, bárha más vallású egyéneket és testületeket, akik ezzel az eszmével és a szent céllal egyetértenek vagy rokonszenveznek, hogy az internátus létesítését kölcsönkötvények jegyzésével elősegíteni méltóztassanak.

A nyújtandó kölcsönért szavatolni fog a megszerzendő ingatlan és annak felülepítménye, erkölcsileg pedig a slovenskói nyugati református egyházkerület.¹⁰³

A tőkekölcsön az internátus felépítése után következő ötödik évtől kezdve 5%-ot fog kamatozni, és ugyanezen évtől kezdve a kölcsönjegyek 5%-a évenként ki fog sorsoltatni. Olyan kölcsönök, amelyek egyházi, templomi vagy alapítványi közpén-

103 Szlovenszkói Dunáninneni Református Egyházkerület.

zekből nyugtatnak, a tényleges befizetéstől kezdve élvezik e kamatokat.

Az internátus ügyeinek végleges rendezésére az egyházkerület egy 12 tagú nagybizottságot küld ki, amely gyakorolja az egyházkerület egyetemét megillető összes jogokat és a pozsonyi presbitériumot működésében támogatja, ellenőrzi és felülbírálja, valamint a felmerült összes vitás esetekben dönt végleges joghatállyal. Ezen kivételes hatáskör megszűnik az internátus megnyitásával. A határozatok a jelenvolt bizottsági tagok egyszerű, szótöbbségével hozatnak, de az ingatlanvétel és az építés mikénti keresztülvitele az egyházkerületi elnökség jóváhagyásától is függ.

Ha ez a javaslat elfogadatik, és kellő agitációval a jótékony cél az összes tényezők által propagáltatni fog, azt hiszem, hogy a legrövidebb időn belül áll a slovenszkói református Sion legnyugatibb pontján a lelket és nemzetet mentő református keresztyén internátus!

Tisztelettel: Salamon X. Ferenc egyházkerületi tanácsbíró somorjai közjegyző.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 15. doboz. Magyar nyelvű gépirat.

79.

1929. január 9., Modor

Samuel Zoch evangélikus püspök bizalmas levele Pálóczi Czinke Istvánnak a Szlovenszkói Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspökének, amelyben kifejti, hogy a zsinattartás, a szlovák egyházmegye és a teológia felállítása ügyében milyen reakcióra számíthatnak a teljhatalmú minisztériumtól.

January 9, 1929, Modra

The private letter of Evangelical bishop Samuel Zoch to István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he explains what reaction should they hope for from the all-powerful ministry on the issues of holding synods, the Slovak diocese and the establishment of the theology.

Főtitiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Kedves Barátom!

Fenti számú levele értelmében, áthatva attól a tudattól, hogy nem szabad egy-

házaink testvéri viszonyáról csak beszélünk, de a szerint cselekednünk is, – tegnap meglátogattam Kállay miniszter urat s megkérdeztem, mi az oka annak, hogy a református egyház ügyei még nincsenek elrendezve? Bizalmasan közlöm, hogy a miniszter úr a református egyház vezetőségére neheztel, azért mert állítólag nem tartotta be a múlt értekezleten létesített megállapodásokat és az Egyetemes Konvent ép ellenkező álláspontot foglalt el. A miniszter úr, aki meg van győződve, hogy a református egyházunk mindenben kezére járt, személyében is sértve érzi magát Szilassy főgondnok egyik beszéde által, amelyben egyenesen ő reá céloz.

A mi a dolog lényegét illeti, különösen három dologról van szó. Az első a zsinati szervezkedés. Erre vonatkozólag, amint arra biztosan emlékezel, még a zsinat megnyitása alkalmával azt mondtam, hogy a kormány ilyen alakban nem lesz abban a helyzetben, hogy ezt elfogadja. Te erre azt felelted, hogy nekünk tótoknak könnyű volt az állam álláspontjára helyezkednünk, de nektek a dolgot úgy kell rendezni, hogy a kormány erőszakot kövessen el rajtatok s ti ezt protestálással el fogjátok viselni. Ezt az erőszakot a kormány nem akarja elkövetni s tőletek várja, hogy a zsinati alkotmányt az új államalakulatnak és a meglévő törvényeknek megfelelően dolgozzák át. Ellenkező esetben a kormány el van tökélve titeket úgy kezelni, mint meg nem szervezett vallási csoportot.

A másik dolog a szlovák esperesség ügye. Itt azt hiszem, nem okos az ellenkezés. A mikor mi német esperességet szerveztünk s a magyar esperesség csak azért nem létesült, mert azt a magyarok nem akarták, tinektek sem kellene ezt akadályozni.

A harmadik a teológiai főiskola ügye. Erről nem akarok bővebben írni, mert a kérdésben nagyon exponáltam magam. De véleményem az, hogy nem kellene a protestáns fakultás felállítást akadályozni. Hisz lelkészeink igazi tudományos nevelése nagyon fontos.

A miniszter úr azt mondta, hogy hétfőn értekezletük van. Szeretném, ha levelemet addig megkaphatnád, azért egy példányt Balogh püspök úr címére küldök.

Ha bármikor lesz szükségetek rám, szívesen állok rendelkezésetekre.

Hitrokonni üdvözléssel evangélikus püspök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 11. doboz. Magyar nyelvű gépirat.

1929. június 11., Prága

*Juraj Slávik zsinati kormánybiztos levele a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének, Pálóczi Czinke Istvánnak, amelyben felhívja a figyelmet arra, hogy a be-
terjesztett szlovák nyelvű egyházi törvényeket azok rossz fordítása miatt az iskolaügyi
minisztérium visszaküldi átdolgozásra.*

June 11, 1929, Praha

*The letter of Juraj Slávik, the government commissioner of the synod, to István Pálóczi
Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, in which he
draws attention to the fact that, due to the incorrect Slovak translation, the ministry of
school and education is sending back the church law for revision.*

Méltóságos Püspök Úr!

116. E. K. sz. 1929. május 24-én kelt becses levelére válaszolva, sajnos, arról kell tudósítanom méltóságodat, hogy az egyházi törvényeket az iskolaügyi minisztérium kénytelen volt visszaadni a református egyház egyetemes elnökségének, mivelhogy a szlovák fordítás oly lehetetlen rossz volt, hogy teljes átdolgozása okvetlenül szükséges. A minisztérium és jómagam azon voltunk, hogy a szlovák fordítást itt kijavítsuk, de lehetetlen volt azt a nagy munkát magára vállalnunk, mert egy mondat sem állja meg a helyét, s a termini technici hibás volta az egyháznak magára volna kárára, mivelhogy az állam a szlovák fordítást tartja irányadónak. Különbön a törvények jóváhagyásának – bizonyos fenntartásokkal – semmi sem állna útjában, s mihelyt az egyház újból felterjeszti a törvényeket megfelelő szlovák fordítással, sürgősen felterjeszti őket a minisztérium a minisztertanácsnak.

Sajnos, hogy a törvényeket nem fordították Jasnicky professzorral vagy más per-
fekt szlovákkal, a dolog már régen el volna intézve. A késés éppen az által lett elői-
dézve, hogy ki akartuk kerülni a törvények visszaadását s magunk akartuk a szlovák
szöveget korrigálni. Csak mikor láttuk, hogy ez hiábavaló munka – határoztuk el a
törvények visszaadását.

Kiváló tisztelem őszinte nyilvánításával:

Dr. Juraj Slávik s. k. zsinati kormánybiztos

Praha

Podhradské tř. 639

Méltóságos Pálóczi Czinke István református püspök úrnak Rimavská Sobota

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 17. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

81.

1929. június 20. Rimaszombat

Pálóczi Czinke István a Tiszáninnei Református Egyházkerület püspökének levele Tornallyay Zoltánnak a tiszáninnyi egyházkerület főgondnokának, amelyben lemond a püspöki tisztségéről.

June 20, 1929, Rimavská Sobota

The letter of István Pálóczi Czinke, the bishop of the Slovak Cistibiscan Reformed Church District, to Zoltán Tornallyay, the head curate of the Cistibiscan Church District, in which he resigns from his position as bishop.

Méltóságos Főgondnok Úr!

Kedves Elnöktársam és Testvérem!

Elfogódott lélekkel tudatom veled s általad a Főtiszteletű Egyházkerülettel, hogy hosszas tusakodás után végre is arra határoztam el magamat, hogy püspöki hivatalomról lemondok. A ti kérő szavatokra még egyszer elbírálás alá vettem szándékomat és lelkiismeretemet, s az a szilárd meggyőződés alakult ki bennem, hogy továbbmaradásommal senkinek sem használnék. Egyházam bizonytalan helyzetét csak hosszabbítanám, a magam életét pedig csak megrövidíteném.

Ahol az egyik fő-fő erkölcsi testületnek, az államnak, reprezentánsai a másik fő-fő erkölcsi testületnek, az egyháznak, legelső reprezentánsai előtt nyilvánosan és hivatalosan tett, tehát erkölcsileg kötelező, kijelentéseken könnyű szívvel és szemrebenés nélkül tudnak napirendre térni: ott az én kezemből kiesett az utolsó erkölcsi fegyver is, amellyel egyházam érdekeit sikerrel védelmezhetném s érette a felelősséget vállalhatnám.

Azt hiszem, hogy ötvenéves lelkipásztori szolgálatom is felment engem attól, hogy elhatározásomat bővebben is megindokoljam. Nem a munkába fáradtam bele mégsem (az nekem az élet), de állandó fájdalmat okoz itt lelkészársaim egy részének

bizonytalan sorsa és könnyel sózott kenyere, akiknek állampolgárságát s ezáltal megélhetését is kérdésessé tették. S ugyanúgy fáj iskoláinknak, legdrágább reformációi örökségünknek, lassú, de tervszerű elsorvasztása, a régi ideálok szolgálatából való kiforgatása.

Búcsúzásom pillanatában, – bár csordultig van a szívem, – nem mondhatok sokat. Elveimet, terveimet, lelkeket ismeritek. Azokat évről-évre beleöntöttem püspöki és konventi jelentéseimbe. Ha keveset tudtam belőlük, – veletek karöltve, – megvalósítani: nem rajtam múlt, nem rajtunk múlt, hanem azokon a látható és láthatatlan hatalmakon, amelyeknek ereje a mi erőnket meghaladta. A ti helyzetetek annyiban könnyebb lesz, amennyiben talán rövidesen jóváhagyott egyházi törvények fognak fedezni benneteket.

Magam részéről a politikát igyekeztem egyházunktól mindenkor távol tartani, s ezt a szent intézményt magasabb ideálok szolgálatába állítani. Ha a politika romboló árja kezdett mégis az utóbbi időkben gátjainkon átszivárogni, az annak a kisértő ördögnek az aknamunkája volt, aki népünket és annak pásztorait elébb a kenyértelenség köves pusztájában hurcolta meg, onnan pedig felvitte az ígéretek csillogó hegyére, ahonnan csábító kilátásokat mutogatott nekik, ezt mondván: „Mindezt neked adom, ha te is nekem adod – a lelked.”

Lelkiismeretem tiszta és nyugodt, hogy majdnem tízévi püspökségem alatt sem egyházam érdekei, sem az állam törvényei ellen nem vétettem. Méltán vártam azért jobb megértést és több igazságosságot mindkét részről. Addig hiába vártam. Csoda-e, ha belefáradtam abba az örökös csalódásba, hogy tíz esztendő óta egyszeregyszer ránk mosolygott a nap, azt hittük, hogy a természet örök rendje szerint most már tavasz lesz s nyomban reá mindig dermesztő fagy következett.

Ezt nem bírom tovább nézni tehetetlenül és reménytelenül. Megyek haza.... meghalni. Szabad földön, szabad, szabad földben megnyugodni. Gyermekeim ölébe s nemzetem fájó szívére hajtani le megfáradt fejemet, meggyötört szívemet!

Ti, akiknek még van időtök várni: álljatok erősen! Isten meg fog segíteni benneteket. A Jelenések könyve szerint mindenek rendre-rendre lesznek s végül is a Bárány győzedelmeskedik.

Kik szívemhez közelebb állottatok s igyekeztetek engem mindenkor megérinteni, áldjon meg az Isten sok jóságotokért, amellyel nehéz munkámat könnyebbé tettétek, és sokszor a keserűt is megédesítettétek. A János apostol mondását hagyom rátok örökül: „Fiaim, szeressétek egymást!” Igaz, hogy ez a mondás is csak legenda.

Június hó végeztével Szlovenszkóról véglegesen eltávozom. Kérlek, hogy akkorra irodám átvételéről s utódom megválasztásáig és beiktatásáig püspökhelyettesről gondoskodni s eltávozásomról az Egyetemes Konventet is értesíteni méltóztassál. Mindenkor hálás leszek Istennek azért a nagy kegyelemért, hogy az itteni elárvult kálvinista magyarságnak én lehettem első püspöke.

Az örökkévaló Gondviselés nyugodj+
ék meg rajtatok s az ő anyaszentegyházán!
Szerető testvéretek: Pálóczi Czinke István s.k.
Méltóságos Tornallyay Zoltán Tornalja.

TiREL. Püspöki iratok, Felvidék, 8. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

82.

1929. augusztus 2., Nagyszőlős

Biky Ferenc Nagyszőlösi lelkész levele Szilassy Bélának a Dunáninneri Református Egyházkerület főgondnokának az egyházi törvények szlovák vagy cseh nyelvű fordításának tárgyában.

August 2, 1929, Vynohradiv

The letter of Ferenc Biky, the pastor of Vynohradiv, to Béla Szilassy, the head curate of the Reformed Cisdanubian Church District, on the subject of the Slovak or Czech translation of the church law.

Kedves Barátom!

A múlt hó 7-ről kelt, de pár napi távollétem miatt kézhez csak ma vett szíves leveledre sietek azonnal válaszolni.

A kormánynak véleményem szerint nincs joga a magyar nyelven készült s a zsinat által elfogadott törvények mellé ezen egyházi törvényeink hivatalos – cseh vagy szlovák – nyelvű fordítását is követelni.

A mi régi, a magyar király által szentesített egyházi törvényeink kétségtelenül hatályosak ma is, mint azt az 1918. évi 11. számú csehszlovák törvény 2. cikke megállapítja, s e törvény értelmében a volt magyar, most csehszlovákiai református egyház hivatalos kormányzati és törvényalkotási nyelve a magyar. E nyelven hagyta jóvá és

erősítette meg 1907-ben legfőbb felügyeleti joga alapján az uralkodó. A legutóbbi zsinat alkalmával jelenvolt csehszlovák kormánybiztos a maga jogkörében szintén és kizárólag e nyelven fungált. Ezt a jogot törvényeinken felül biztosítja a magyar református egyház számára a saint-germaini szerződés 8. cikke, az 1920. évi 121. számú alkotmánytörvény 130. §-as még inkább a 128. § amely szerint „bárminemű közzétételnél” tehát a törvények kihirdetésénél is a magyar nyelv szabadon használható. Az 1920. évi 122. számú nyelvtörvény így biztosítja ezt a nyelvi jogot, és e törvény 1926. évi 17. számú végrehajtási rendelete 56–57 cikkéből is arra lehet következtetni, hogy a kormány törvényeinket magyar nyelven köteles megerősíteni és jóváhagyni.

A mi törvények biztosította autonómiánk mellett ezek a hivatkozások azt hiszem eléggé indokolják álláspontomat.

A pozsonyi referátus leiratában jelzett törvények nem változtatnak ezen a jogi fel fogáson. Az 1919. évi 139. számú törvény illetőleg az ezt módosító és a cseh nyelv helyett csehszlovák nyelvet beiktató 1921. évi 500. számú törvény csak a kihirdetés módjára nézve állapítja meg azt a kötelező szabályt, hogy a kihirdetés a törvények és rendeletek gyűjteményében való közzététel által s ennek idejében történik. De a mi autonómiánkban, s az előbb említett alkotmánytörvényekben biztosított nyelvi jogunknak a bár későbbi, de nem alkotmánytörvény jellegű 1921. évi 500. számú törvény nem derogálhat. Sem az alkotmány, sem más törvényekben nem látok arra nézve kötelező szabályt, amely előírná, hogy az egyházak illetőleg egyházi törvényhozó vagy kormányzó testületek kötelezve lennének felterjesztéseiket vagy azok mellékleteit államnyelven is bemutatni. A kisebbségi nyelvjogok használata ilyen fordítási kötelezettségekkel általában sehol sincs megszorítva ott, ahol e nyelvjogokkal való élés meg van engedve, a nyelvtörvény 122/1920/2. és 2. és utolsó bekezdéséből ez nyilvánvaló, s lehetetlen, hogy teljesen magyar református egyház egyetemét kevesebb jog illesse meg, mint egy minimális 20% nyelvi kisebbséggel bíró járás akármelyik ily kisebbségi nemzethez tartozó tagját. Ezt az intenciót a kormánytól feltételezni nem lehet, nem szabad.

A helyzet tehát az, hogy egyházunk nem tartozik Pozsonyban alkotott törvényeink csehszlovák fordításáról gondoskodni. Ha ellenben az állam törvényeinket nagyon helyesen a 139/1919. 32. § pontja alá sorolja, amihez nem lehet nagy reményünk, mert csak kánonoknak tekinti, de a mi ellen viszont kifogásunk nem lehet; akkor gondoskodják ő maga a hivatalos cseh szövegről. Viszont ez esetben

nekünk lesz jogunk és kötelességünk, hogy egyházunk konventi elnöksége útján gondoskodjunk a cseh szöveg ellenőrzéséről, hogy az a magyar eredetinek pontosan megfeleljen, s a kétféle magyarázat esete elő ne fordulhasson, vagy a megerősítésben deklaráltassák, vagy az egyház autonómiájára való tekintettel a kihirdetett cseh szöveg dacára a jóváhagyott magyar eredeti az irányadó előfordulható kétértelműség esetén.

Azt hiszem, az előbbi konventi elnökség illetve az említett értekezlet udvariasságból vagy rosszul gyakorolt lojalitásból tett eleget a kormány felhívásának, s ha lehet, véleményem szerint reparálni kellene ezt a jogfeladást, és pedig úgy, hogy az egyházat megillető autonómiára és nyelvi jogokra való hivatkozással a kormányt értesíteni kellene, hogy a kívánt új fordítás elkészíttetése és csatolása az egyháznak nem kötelessége. Tehát nem tehet eleget az egyház a kormány kívánságának. Ha ellenben a kihirdetés szempontjából az államnak van a csehszlovák nyelvű fordításra szüksége, úgy készítse el azt a saját szervei útján, de jóváhagyás és megerősítés előtt az egyház fenntartja magának azt a jogot, hogy ezt a fordítást ellenőrizhesse abból a szempontból, megfelel-e az hűen az eredeti magyar szövegnek.

De ha a kormányzati opportunitas vagy politikai szempontok azt kívánnák, hogy ne utasítsassék el ridegen a kormánykivánság, akkor az lenne a javaslatom, hogy az egyház a kivánság jogtalan voltát megállapítva, s autonóm egyházi és nyelvi jogainkat fenntartva kifejezetten udvariasságból tegyen eleget a kivánságnak, s ez esetben is csak a hivatkozott hibásan fordított szakasznak új helyet fordítását csatolja.

Szíves megtisztelő megbízásodat megköszönve és kérve, hogy az értekezlet határozatáról lehetőleg értesíttetni szíveskedjél, Balogh főtisztelendő úrnak is mély tiszteletem jelente vagyok.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 19. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

1929. szeptember 3., Budapest

A Magyarországi Református Egyház Egyetemes Konvent elnökségének levele Balogh Elemér püspöknek, amelyben ajánlást tesz arra a lehetőségre, hogy az egyházi alkotmányt hasábosan, szlovák–magyar formában terjesszék be a prágai kormányzat elé.

September 3, 1929, Budapest

The letter of the presidency (i.e. presidium) of the General Convent of the Hungarian Reformed Church to bishop Elemér Balogh, in which they recommend that they submit the church constitution in a Slovak-Hungarian column format to the government of Prague.

3162/1929 sz.

Főtiszteletű és Méltóságos

Balogh Elemér úrnak, református keresztyén püspök Bratislava

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Folyó évi szeptember hó 1-én kelt nagybecsű iratára hivatkozással van szerencsénk tisztelettel értesíteni, hogy a szlovenszkói és podkarpatska-russi magyar református egyház alkotmányának magyar nyelvű szövegben való jóváhagyását nem látjuk célszerűnek erőszakolni.

Szíves tájékozódás céljából tisztelettel értesítjük méltóságodat, hogy amidőn az 1868. IX. tc. alapján a román görög keleti egyház szervezési szabályzata kiadatott, a román nyelvű görög keleti egyház szervezési szabályzata hasábosan román és magyar nyelven terjesztetett fel jóváhagyásra. A jóváhagyást a magyar nyelvű szöveg nyerte el, jöllehet ezen szervezeti szabályzat 175. §-ában kimondatott az is, hogy a román görög keleti egyház nyelve mind befelé, mind kifelé a román.

A későbbi gyakorlat mind a román, mind a szerb nyelvű görög kelet egyház ügyeinek intézésénél az volt, hogy a szabályzat alapítólevél hasábosan két nyelven szerkesztve terjesztetett fel jóváhagyásra. A jóváhagyás mindig magyar nyelven történt s a jóváhagyási záradékba felvétellett az is, hogy szövegtérés esetén a magyar szöveg tekintendő irányadónak.

Fogadja Méltóságot kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánítását.

A református egyetemes konvent elnöksége:

Főgondnok, világi elnök. püspök lelkészi elnök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 18. doboz. Eredeti magyar nyelvű, gépirat.

84.

1929. szeptember 6., Rimaszombat

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventjének levele a prágai Iskola- és Közművelődésügyi Minisztériumhoz, amelyben az egyházi törvények szlovák nyelvű fordításának problémáját és megoldását tárgyalja.

September 6, 1929, Rimavská Sobota

The letter of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the Ministry of School and Public Education of Prague, in which they discuss the problem and solution of the Slovak translation of the church law.

Tárgy: A szlovenszkói és podkárpatká rus-i református egyház alkotmánya; szlovák fordítás.

Az Iskolaügyi és Nemzetművelődési Minisztérium Referátusa, Bratislava, 1929. július 9-iki 40.317/IV.–1929. számú leiratával visszaküldötte a szlovenszkói és podkárpatká rus-i egyetemes református egyháznak 1923. június 17–25. napjain, Léván ülésezett törvényhozó zsinata által megalkotott, 1928. január 24–28. napjain Bratislavában, ülésezett zsinat által revideált és a Zsinat elnöksége által 1928. június 9-án a Miniszterelnökséghez, Praha, 170. Egyetemes Konvent 1928. szám alatt az 1791. XXVI. tc. 4. §-a értelmében leendő jóváhagyás és megerősítés céljából – két eredeti magyar szövegű és 17 szlovák fordított szövegű példányban – beterjesztett kánonait-törvényeit abból a célból, hogy az egyház új, tökéletes szlovák fordításról gondoskodjék, mivel „az alkotmány szlovák szövege, mely a törvények és rendeletek tárában való kihirdetésekor tekintettel a 139/1919. sz. törvény 3.§-a, illetve 500/1921. sz. törvényre, az eredeti szöveg lesz, sok helyen nem fedi a magyar szöveget, sőt helyenként az eredeti szövegtől lényegben is eltér”.

Bár az Egyetemes Református Egyház a bratislavai volt teljhatalmú minisztérium 1923. október 36-iki 7882. prez/1923. számú leirata óta, amellyel az először beterjesztett egyházalkotmányt visszaküldetett s először kívántattott a szlovák fordítás

beterjesztése, – minden lehető megkísérlett abban az irányban, hogy tökéletes szlovák fordítást szerezzen be: ez a törekvése minden igyekezete és jóakarata dacára sem sikerült.

Az is tény hogy minden e tárgyú felterjesztéseinkben állandóan hangsúlyoztuk, hogy szlovenszkói és podkarpatská rus-i egyetemes református egyházunk, – eleynyszően csekély számú szlovák hívein kívül, – túlnyomó többségében 98% magyar nyelvű és nemzetiségű lévén, – törvényeit magyar nyelven alkotta. meg s azt tekintette a felterjesztett törvény autentikus nyelvének azon egyszerű okból, mert a hívek és funkcionáriusok igen kis száma beszéli csak legfeljebb az egyszerű társalgási szlovák nyelvet, az úgynevezett irodalmi szlovák nyelvet azonban, amelyen a törvények fordítása kívántatik, talán senki!

Hogy ez a két körülmény, ti. a fennemlített leirat kívánságra a tökéletes szlovák fordítást illetőleg s másfelől a precíz nyelvismeret hiánya mily szöges ellentétben állanak egymással, ezt bővebben bizonyítgatnunk felesleges. Az is teljes lehetetlenség, hogy egy törvényhozó testület olyan nyelven hozza meg a törvényeket, amelyet nem bír, nem beszél. Hogyan követelhetné most már ugyanezen törvényhozó testület a törvény végrehajtására hivatott funkcionáriusaitól ennek tökéletes végrehajtását, ha a törvény az eredeti, megalkotási nyelv helyett, amelyen megalkotni pedig a törvények szerint teljes joga van – olyan nyelven adatik „hitelet szövegben”, – kezükbe melyet nem vagy nem tökéletesen értenek?

A múlt tapasztalatai elég bizonyítékul szolgálhatnak a tekintetben, hogy a legjobb akarat mellett sem vagyunk képesek olyan fordítást beszerezni, mely a hivatalos kívánalmaknak teljesen megfelelne; s hogy el sem tudjuk bírálni azt, mi felel meg, mi nem: bizonyítja ez a körülmény, hogy immár kétszer terjesztettjük be törvényeinket a legjobb reményekkel azoknak közeli jóváhagyását illetőleg s mindkét esetben tört reményekkel állunk a jövőt illetőleg s hiába várja Egyetemes Egyházunk a nyugodt, békés élet bekövetkezését.

Ez, a mi kötelességteljesítésünkkel ki nem érdemelt helyzet készlet bennünket annak kérésére, méltóztassék több feliratunkban hangsúlyozott azon álláspontunkat elfogadni, hogy, ha egyszer jogosan alkothattuk meg törvényeinket–kánonainkat magyar nyelven, fogadtassák az el magyar nyelven hiteles, autentikus szövegnek is és a törvények és rendeletek tárában tétessék az közzé magyar nyelven is, hogy a mi funkcionáriusaink kezébe általuk tökéletesen értett nyelvű hiteles szövegét adhasunk. A hivatkozott 139/1919. s 500/1921. sz. törvények intézkedéseinek pedig

akként szeretnék érvény, hogy a hiteles magyar szövegű kánonokat–törvényeket fordítsa le maga az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium saját szakközeivel szlovák nyelvre, – vagy, – mennyiben ennek akadályai volnának és főleg az egyházi törvények–kánonok mielőbbi megerősítését időleg késleltetné: jelölje meg az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium számunkra azt a fordítót, aki a törvények–kánonok tökéletes szlovák fordítását elkészítse, s akinek fordítását az iskolaügyi és nemzetművelődési minisztérium, mint megfelelőt és hitelest hajlandó elfogadni; az így készült hiteles szlovák szöveg az eredeti hiteles magyar szöveggel együtt jelenjen aztán meg a törvények és rendeletek tárában.

Nem szükséges bővebben indokolnunk, hogy úgy állami, mint egyházi szempontból milyen megkönnyítése volna ez a törvények alkalmazásának s mennyi félreértést küszöbölne ki már eleve ez a kihirdetést mód, – ami a tételes törvényekkel sem ellenkezik, mert ha van törvényhozási jog, – akkor kell lenni a körülményeknek megfelelő életbeléptetési jognak is.

Kiváló tiszteletünk nyilvánításával:

Konventi világi elnök. Püspök, lelkesi elnök.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 17. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

85.

1929. szeptember 25., Prága

Az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium levele a belügyminisztérium elnökségének, amelyben beszámolnak Pálóczi Czinke István lemondásának az okairól és arról, milyen körülmények között került sor Péter Mihály püspökké választására.

September 25, 1929, Praha

The letter of the Ministry of School and Public Education to the presidency (i.e. presidium) of the ministry of home affairs, in which they report the reasons of the resignation of István Pálóczi Czinke and the circumstances under which Mihály Péter was elected as bishop.

Vec: Refom. cirkiev na Slovensku a v Podk. Rusi resignace biskupa Czinka. Volba Michala Pétera jeho nástupcem.

Rimavskosobotský biskup reformované cirkve na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi Štefan Czinke, resignoval na jaře svůj úřad a nástupcem jeho byl zvolen farář Michal Péter.

Přípravy k volbě a jejich průběh byly sledovaný na zdejší požádání důvěrníkem zdejšího úřadu, který po skončení volby poslal sem o svých pozorováních informaci, jejíž obsah, o světlující církevní poměří v této cirkvi, zejména po stránce štátni a národnostní zrníňuje se také o politických úřadech na Slovensku.

Zdejší ministerstvo májíc za to, že by proto mohla táto zpráva zajímati i tamní presidium, dovoluje si ji k tamní vědomosti a informaci reprodukovati, jak následuje: Volba reformovaného biskupa vo východnom dištrikte reformovanej cirkvi na Slovensku, konanej v dobe od 23. júla do 23. augusta 1929.

I. Přípravy.

Volba reformovaného biskupa vo východnom dištrikte bola pripravovaná už od jaseň r. 1928. Biskup Czinke dostal sa koncom r. 1928 so svojimi priateľmi do ťažkej situácie. 29 reformovaných farárov z jeho dištriktu sa prihlásilo koncom augusta do republikánskej strany československej.

Príčiny:

Všeobecná nespokojnosť so správou dištriktu, jalovosť Czinkeho cirkevnej politiky, teroristické počínanie veľkostatkárskeho živlu v správe cirkevných záležitostí za pomoci Czinkeho a jeho priateľov po seniorátoch.

Toto jednanie týchto farárov pôsobilo hromovým úderom a malo ozvenu i v Budapešti.

Ale Czinke dostal sa do konfliktu i so svojimi priateľmi. Czinke na jednej strane básnik a najväčší náboženský lyrik reformovanej cirkvi, bol až neuveriteľne materialista hmotár. Ako predseda generálneho konventu vydal nový cirkevný spevník. Na tomto podniku chcel hodne zarobiť. Najprv sa pokúsil tento zborník náboženských piesní vydať v židovskej tlačiarňi, vzdor tomu, že cirkev má tlačiarenský podnik v Beregszásí (Podkarpatská Rus). Už tento pokus vyvolal nevoľu u niektorých jeho priateľov. Spevník bol nákladný a piesne, písané Czinkem, ako vôbec celý zborník sa nevydaril. Czinke ako predseda generálneho konventu za túto prácu ši dal odhlasať 15 000 Kč z pokladni generálneho konventu v dobe, keď siroty a kňazské vdovy, ako i farári nemajúci štátneho občianstva československú, trú biedu.

Napísal katechizmus. Za ten si vyzdvihol z pokladni sirotinca v Bátke¹⁰⁴, vydržia-
vanej z milodarov, 15 000 Kč. Sirotinec zatým nie ešte v stave prijímať siroty pre
nedostatok finančných prostriedkov.

Nad oficiálnym časopisom cirkvi disponoval až diktátorský spolu so Sörösom,
farárom z Lučenca a Michalom Péterom, farárom zo Sečoviec. Články v tomto
časopise nesmeli byť uverejňované, len za jeho predchozej cenzúry. Subvencia na
tento časopis, prostredkovaným Sörösa, dochádzala totiž zo zahraničia k jeho ru-
kám. Prehadzoval a vyhadzoval redaktorov podľa vlastnej ľubovôle. Kritika, alebo
poznámky, k doktorej verejnej záležitosti ktoré neboli po vôli Czinkemu, nemohli
byť uverejnené.

Czinke za svojho biskupovania nesmierne zbohatol. V Maďarsku si získal značný
majetok, kde má tri dcéry vydaté.

Pod tlakom tunajších pomerov a na naliehanie svojich dcér ako i panej, odhod-
lal sa vo februári b. r. poďakovať sa z biskupstva a vysťahovať sa do Maďarska.
Poďakovanie predložil generálnemu konventu v marci. Domácnosť v Rim. Sobote
likvidoval začiatkom apríla.

O tom všetkom mala byť zachovávať naprostá mlčanlivosť. Keď sa predsa dostalo do
novín sdelenie, že čo hodlá urobiť cirkev, Péter a Sörös prekvapení vyzradením sku-
točnosti (staral sa o to referát ministerstvo školstva a národnej osvety, resp. dolupod-
písaný) čo najrozhodnejšie popierali menom generálneho konventu po všetkých
maďarských novinách, že tvrdenie takého niečoho je vyložená lož.

V novembri r. 1928 dali sa do práce činitelia Kresťansko socialistickej a Maďarskej
národnej strany na celom slovenskom východe. Z počiatku len v spoločenských
rozhovoroch. Vyhrážali sa farárom, ktorí sa politicky preorientovali, rôznymi
následkami zo strany Maďarska, keby prekročili hranice (jedného v Novom Meste
pod Šiatrom i zadržala pohraničná polícia a len za protekcie vplyvného svojho prí-
buzného sa mohol bez následkov vrátiť domov – Vojtech Jármý, farár z Čarnahova).
II. Kandidáti.

Za všeobecnej nespokojnosti v kňazských kruhoch už 2 roky bol spomínaný, ako
jediný možný nástupca Czinkeho, Barnabáš Idrányi, farár zo Slanca a senior aba-
újského seniorátu. Idrányi je všeobecne uznávaný a uctievaný svojou rozvahou,
kludnou, rovnou, otvorenou povahou, vzdelanosťou a múdrosťou. Človek, ktorý

---

104 Bátkán soha nem létezett árvaház. A forrás a Beretkén létrehozott árvaházal téveszti össze.

je priamo neschopný negativistickej činnosti. Jeho najvladnejšou vlastnosťou je pozitívnosť. Toto svedectvo mu vydal i úradne bývalí košický župan Dr. Ruman už r. 1923.

Ako taký bol jednohlasne zvolený predsedom Sdruženia reformovaných farárov v Československej republike. Keď toto videli kalvínski veľkostatkári, iredentistickí politikovia, ďalej Czinke, Péter a Sörös, začal sa pohon proti Idrányimu. Od roku 1925 hromada farárov nemohla byť zvolaná, lebo Czinke a ostatní členovia predsedníctva generálneho konventu to nezvolili. (I do osnovy ústavy dali, že pred tým voľné a autonómne sdruženie farárov generálnej cirkvi stáva sa v ČSR závislým na predsedníctve generálneho konventu. V Maďarsku je porád voľné a autonómne toto sdruženie, neodvislé od akejkoľvek ústavnej cirkevnej vrchnosti, v ktorej polo-
vicu tvorí svetský živel.)

Bola veľká obava, že pri voľbe po Czinkeho odchode nebude možné presadiť voľbu kandidáta maďarskej iredentistickej politiky, Michala Pétera. Popularita Idrányiho bola tak všeobecná. Odtiaľ ten spôsob odchodu Czinkeho.

Czinke odišiel začiatkom apríla b. r. v apríli a v máji Sörös, Péter a Zoltán Tornallyay, veľkostatkár z Tornale a hlavný kurátor dištriktu, ustavične popierali, že by sa bol Czinke z biskupstva poďakoval. Avšak v júni vydali menom dištriktu obežník na cirkevné sbory, že Czinke sa vystaňoval do Maďarska a správu dištriktu preberá Tornallyay a Péter. Kým každá podobná udalosť býva uverejnená vo všetkých maďarských politických časopisoch v republike a v Maďarsku. O tomto obežníku zpráva bola zastrčená v oficiálnom cirkevnom časopise, a to až koncom júna.

Medzitým agitátori a síce poslanci, senátori, sekretári spojených maďarských iredentistických strán, teda i katolíci cestovali automobilmi, motocyklami, povozmi po cirkevných sboroch a nie farárov kapacitiovali, ale v prvom rade Maďarom inteligentov po dedinách, popredných sedliakov a obzvlášť členov presbytéria.

III. Kandidácia.

Do agitácie sa hodilo predsedníctvo dištriktu. Dňa 23. júla Zoltán Tornallyay, dištriktuálny hlavný kurátor zvolal do Košíc mimoriadne dištriktuálne zasadnutie, ač práve k tomu nijako nebol oprávnený. Predne: ani dosavadná stará cirkevná ústava nepozná žiadne kandidačné mimoriadne valné dištriktuálne zasadnutie. Područie: mimoriadne dištriktuálne zasadnutie zvoláva v podobných prípadoch najstarší senior a dištriktuálny hlavný kurátor. (Bude záhodno dbať tejto okolnosti pri schváliť sa majúcej novej ústave.)

Predsedníctvo, až sa začalo rokovať o voľbe biskupa, vylúčilo členov zo zasadnutia, až na 13. Predsedníctvo v tomto tajnom zasadnutí horlivé prehováralo prítomných, aby sa jednohlasne usniesli na kandidácii Michala Pétera. Na to povstal Karol Keresztury a protestoval proti tomuto postupu predsedníctva a navrhol za druhého kandidáta Barnabáša Idrányiho, na to predseda postavil otázku; Či je prítomné členstvo dištriktu za Pétera Michala? Povstali 5 a 8 ostali sedieť. Ba to predseda vyhlásil Michala Pétera za jednohlasné kandidovaného farára na biskupstvo. Toto jednanie vyvolalo síce nechúť a odpor, avšak atmosféra bola už po celom dištrikte taká, že nebolo odvahy na ostré vystúpenie zo strany prívržencov Idrányiho. Teror na celej čiare a násilie. Každý krok a každé slovo za Idrányiho nieslo na sebe stigma zradu maďarskej vecí. Potom zápisničné napísal sa chválospev o Péterovi Michalovi s uložením všetkým seniorom, aby výťah z dištriktuálnej zápisnice bol rozmnožený, všetkým presbytériám patričným farári prečítaný a to v tom zasadnutí presbytéria, v ktorom sa bude hlasovať na biskupa. Súčasne bolo uložené farárom, aby o hlasovaní presbytérií bola spísaná zápisnica, zaslaná na seniorské úrady a v tej zápisnici hneď udané verejne a otvorené, na koho ten ktorý sbor hlasoval, aby sa takto hneď dozvedela cirkevná vrchnosť, že ako má jednať s tým ktorým cirkevným sborom resp. farárom. (Najbrutálnejšie porušenie slobody svedomia, ako - tak tajného hlasovania a vyhrážka, akaj svet nevidel.) Ovšem dvaja seniori odopreli vyhovieť tomuto beťárskemu spôsobu voľby biskupa.

Potom nasledovali výhražné dopisy i od katolíckych veľkostatkárov. (Konkrétny prípad: pani Molnárová, vdova po bývalému maďarskému poslancovi a veľkostatkárovi v Sečovciach, na členov presbytéria v slovenskom cirkevnom sbore Malčice. Sbor hlasoval skutočne na Pétera).

IV. Agitácia.

Agitácie sa zúčastnili s najväčšou horlivosťou využívajúc všetkých prostriedkov spoločenských, príbuzenských i hospodárskych, ako i prostriedkov spojených maďarských: politických strán, menovite títo exponovaní maďarský politikovia: Zoltán Tornallyay, člen predsedníctva Maďarskej národnej strany, hlavný kurátor dištriktu, člen predsedníctva generálnej Synody.

Ondrej Korláth, poslanec, spojených iredentistických strán na Podkarpatskej Rusi, člen generálnej synody, František Egry, senátor spojených iredentistických strán na Podkarpatskej Rusi, Vojtech Virágh, predseda kresťansko socialistickej strany iredentistickej na východnom Slovensku, reformovaný farár v Kráľovskej Chlumci

(nazval prívržencov lojálneho smeru zločincami, 25 farárov ho zapravotilo pre urážku na cti). Dr. Andrej Lengyel, predseda okresnej organizácie Maďarskej národnej strany, kurátor zemplínskeho seniorátu, Dr. Štefan Sutka, pravotár, kurátor užhorodského seniorátu, predseda Maďarskej národnej strany okresnej organizácie Zoltán Bernáth, hlavný kurátor užhorodského seniorátu, veľkostatkár, bývalý poslanec v Budapešti, Dr. Alfred Mertens, pravotár hlavný kurátor seniorátu hornozemplínskeho, Dr. Baksay pravotár a cirkevný dozorca, Rimavská Sobota.

Títo riadili agitáciu, zaobstarávali prostriedky články do maďarskej tlače, ale i sami bezprostredne pochodili cirkevné sbory, o ktorých bolo najmenej pochybnosti, že by mohli hlasovať proti Péterovi. Štvali koho štváť len mohli. Mimo týchto účastníci sa agitácie sekretári maďarských opozičných strán.

V. Idrányi se vzdá kandidácie.

Zoltán Tornallyay hneď po dištriktuálnom zasadnutí navštívil Idrányi v Slánci, kde mu pohrozil, že jestli sa nevzdá dobrovoľne kandidácie, on sa poďakuje z hlavného kurátorstva, lebo otvorene vyhlasuje, že v prípade zvolenia Idrányiho za biskupa nebude ochotný s ním spolupredsedať. Idrányi túto vyhrážku odmietol.

Potom rozširovali o Idrányimu pomluvy. Keď toto nepôsobilo, bolo odkázané Idrányimu, aby nezapomínal, že má štvoro detí v Maďarsku.

Idrányi po tých štvanicich vydal obežník v prvých dňoch augusta na všetkých farárov, že sa kandidácie vzdáva v prospech Dr. Alexandra Magdu, redaktora cirkevného časopisu a farára v Čičeri. Ovšem, tým odpadol vážny protikandidát Péterov a situácia bola zo stanoviska lojálnych farárov a kruhov beznádejná.

Na naléhaní svých oddaných stoupeneců Idrányi 8. augusta pristal na odvolaní své abdikace a na to, aby bol vydaný obežník za jeho kandidáciu, čo sa i stalo.

VII. Úrady a tlač.

Medzi tým, čo ináčé až beznádejná situácia sa takto napravovala, stalo sa niečo, čo by v inom štáte nebolo ani mysliteľné. Od 6. augusta až do 22. augusta nemohol dôverník týto statoprejně menšiny nájsť maďarského časopisu, kde by bol mohol urobiť dva prejavy. Vzдор tomu, že podľa jeho vedomostí vláda a pod vládnym dozorom stojace rôzne pramene a podniky mesačne aspoň 50 000 Kč venujú na subvenciu maďarskej tlače, neni od Nových Zámkov až po Užhorod možností, aby v záujme štátu a štátnej myšlienky bolo možné proti iredente povedať jedného jediného slova. Naproti tomu deň čo deň donášali rôzne agitačné články maďarské opozičné časopisy v záujme kandidáta maďarských politických strán, Michala Pétera. Je

povážlivé z hľadiska štátnych záujmov, že tak rečeno celé južné Slovensko od Levíc až po ďaleký východ je v každom ohľade nášho verejného života štvané maďarskou iredentistickou tlačou a není ani len možnosti povedať sebe menšieho objektívneho kritického maďarského slova proti týmto štvaniciam.

Keď povážime, že Prágai Magyar Hírlap, Kassai Újság a všetky tie ostatné maďarské iredentistické časopisy, i keby nechcel, musí čítať i ten najlojálnejší Maďar už či inteligent či sedliak, lebo mimo týchto nemôže sa dostať k iným maďarským tlačovým produktom, môže si každý súdny človek myslieť, v akej atmosfére sa konala voľba takéhoto maďarského Kalvínskeho biskupa.

Ale čo je najsmutnejšie a najzármutejšie skúsenosť a poučenie z celej tej volebnej kampane, to je až hrozivé nedostatočný vliv našich školských a politických úradov – maďarský dedinský roľnícky ľud, ktorý tvorí vlastne kalvínsku cirkev. Dovolím si uviesť niekoľko príkladov;

Ladislav Thuránszky, bývalý hlavný župan župy zemplínskej, maďarský štátny občan, bývajúci stále na území Maďarska, majiteľ menších nemovitostí na území Slovenska, mohol brať účasť na agitácii za Michala Pétera. (Docela určite a bezpečne som zistil, že bol za tým účelom v Toroni). Ani na jednom jedinom mieste, v žiadnej maďarskej dedine Kalvínskej nemohol som zistiť, že by si československým štátom tak dobre platení učitelia boli uvedomili svoju povinnosť k tomuto štátu v tom cirkevnom sbore, v ktorom už roky a roky pôsobia a že by sa boli usilovali oni vychovávatelia maďarského roľníckeho ľudu, získať tento ľud pre lojálneho Maďara – biskupa Idrányiho.

A čo je najneslýchanejšie, farári, obzvlášť niektorí, docela veselo si počínali v tichej agitácii za Pétera Michala v dobe, keď okresné úrady práve prevádzali revíziu popisov dôchodkov kňazských pod kongruu.

Nielen. Predseda východoslovenských kresťanských socialistickú kráľovsko chlumecký reformovaný farár člen okresného výboru za kresťanskú socialistickú stranu, na schôdzi farárov dolnozemplínskeho seniorátu, kde sa pojednávalo práve o voľbe biskupa, mohol vyhlásiť: „Jestli by z Vás daktorý mal pri popise dôchodku nejaké ťažkosti, oznámte mi to, ja to na okresnom úrade zariadim.“

Predsedomi presbytéria reformovaného cirkevného sboru v Bačke ten samý farár a Péterov agitátor pohrozil, že jestli nebude sbor hlasovať na Pétera, dá mu zobrať úradom dovolenie na držanie zbrane.

V Michalovciach práve na nátlak Michala Pétera hornozemplínsky seniorát zakázal

vyučovať na tamojších školách slovenskému farárovi Balážovi z Lastomíra slovensky a celé Michalovce prideliť farárovi slovíčko nevediacemu z taktiky, aby ani len náhodou sa nemohol stýkať se slovenským kalvínskym žiactvom slovensky. Toto sa stalo pred dvoria rokmi. Vôbec celkový dojem po tejto stránke je ten u tamojších Maďarov, že štát nemá zvláštny záujem na tom, ako sa majú maďarské kruhy v určitých otázkach zachovať. (Proti maďarským metódam každá demokracia predbežne musí zlyhať.)

Ovšem krivdilo by sa tamojším úradom a úradným orgánom, keby se z druhej strany nekonštatovalo, že o tomto o hlade, menovite pokiaľ sa tyká tejto voľby, krajiný úrad žiadnych pokynov im neudelil. Prirodzene že proti maďarskej mentalite musí sa ísť docela inak, než sa ide u nás. Maďari sú si plne vedomí slabosti našich demokratických metód a taktik a týchto slabostí plne využívajú proti nášmu štátu vo svoj vlastný a iredentistický prospech.

Tejto okolnosti bolo využito menovite v posledných desiatich dňoch voľby, kde iredentistický agitatori mohli vyhlasoval, že štát a vláda nemá žiadneho záujme na tom, koho si budú oni voliť.

Ešte len toľko, že volebná kampaň za Pétera Michala bola zahájená dlhým úvodným článkom v časopise Sdruženia maďarských iredentistických spolkov v Budapešti, v Magyarságu.

Ostatné jednalo sa tiež o tom, že vzhľadom na rôzne momenty, ktoré sa pri tejto voľbe vyskytli a ktoré sa priečia podstate cirkvi, slobode svedomia, ba i cirkevným predpisom, že proti voľbe bude podaný. Sám Idarányi sa vyslovil, že by sa postavil na čele takejto akcie. Ovšem sám pochybujem o tom, že by po tých skúsenostiach, ktoré získali lojalní farári po čas tejto voľby o tom, čo všetko je možné v našom štáte, že by sa títo farári odvážili k tomuto kroku. Veď i tak ich očakáva teror a prenasledovanie za to, že si trúfali postaviť sa proti kandidátovi maďarskej iredenty v Československej republike. Lebo voľby nie sú tajné. A volebná komisia pozostáva zo samých prívržencov Michala Pétera.

Konečne musím poznamenať nasledovné:

Týmto farárom kalvínskej cirkvi nie len že sa merá rovnakou mierou všetkým, ale opačne, je to záhadná náhoda, u nás skoro lepšie vychádzajú tí, ktorí sa nechovajú nejako zvlášť prajné k štátu, ale podporujú maďarskú opozíciu protištátnu zastávajú sa jich vedúci politikovia tejto opozície, u všetkých úradov počnúc, od notárov až po centrálnu úradu a ako mi to vyprával i tí lojalní farári, nie bez úspechu. Kým

týmto kruhom sa podarí vymôcť štátne občianstvo pre zrejmeho priateľa politickej maďarskej opozície, lojálnym farárom ani z ďaleka sa nevydarí vymočiť niečo pre svojich utisnutých priateľov. (Farár o Strážnom Keresztény Szocialista farár v Hrhove, exponovaný maďarský národovec už dávno mal štátne občianstvo, zakiaľ až prenasledovaní republikáni ešte roky a roky čakali a budú čakali kým sa im štátne občianstvo na základe lex Derér prizná. A kde ide o udelenie štátneho občianstva podľa ústavného zákona tam teprvá sa načakajú, lebo súc lojálnymi a exponovanými za lojálny smer, maďarské ministerstvo vnútra im odpiera vydať prepustenie zo zväzku maďarského štátneho občianstva. Sochár, reformovaný farár v Međerčí a Berecz, reformovaný farár v Jastrabe, ako kriklavé prípady.)

Záležitost táto by vyžadovala, aby sa ňou zaoberali naše centrálné úrady a vládny činitelia. Táto voľba sama o sebe poskytuje toľko materiálu a toľko poučenia, že priamo volá po nových metódach v otázkach maďarskej menšiny v Československej republike. U nás je možné, aby autonómna cirkevná korporácia prenasledovala Slovákov a maďarizovala slovenské deti.

Za ministra:

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

86.

1929. december 20., Prága

Összegző jelentés a református egyház alkotmányának elfogadásával kapcsolatos helyzetről, amely jelentés hangsúlyosan foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az egyház által benyújtott alkotmány magyar és szlovák nyelvű verziója közül melyet kell hivatalos szövegnek tekinteni.

December 20, 1929, Praha

A summarizing report about the situation of the acceptance of the constitution of the Reformed Church, which emphasizes the question of whether the Hungarian or the Slovak version of the constitution submitted by the church should be considered as an official text.

Věc: Reformovaná církev na Slovenská a v Podkarpatskej Rusi, církevní ústava
Informáce o posavadním průběhu a dnešním stavu táto věci.

Všichni reformovaní na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi za uherských dob patřili do uherské reformované církve. Nejsou to vesměs Maďaři, nýbrž (z celkového jejich počtu cca 200 000 duší) jest mezi nimi také asi 15–20 000 Slováků. Stará uherská reformovaná církev nebyla církví národní, maďarskou, nýbrž byla církví teritoriální, zahrnujíc v sobě všechny příslušníky tohoto vyznání bez rozdílu národnosti.

Kdežto augsburští evangelíci na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, kteří obdobně tamním reformovaným patřili kdysi rovněž k celouherské církvi, ovšem augsburské, brzo po převratu rozhodli se pro samostatnost a zřídili si tuzemskou evangelickou církev a. v., váhali zdejší reformovaní dlouho, takže teprve v r. 1923 prohlásili svoje osamostatnění, a vypracovali si pro svou novou církev návrh církevní ústavy. První elaborát tohoto návrhu nerespektoval dosti nové státoprávní Slovenska a Podkarpatskej Rusi a neobsahoval také ničeho, co by ukazovalo na to, že církev, jsouc teritoriální, pamatuje i na to, že v jejím lůně vedle Maďarů jsou Slováci. Nicméně byl tento návrh resp. jeho slovenský překlad církvi pořízený, učiněn základem vyjednávání mezi církví a ministerstvem pro správou Slovenska spolu s ministerstvem školství. Koncem r. 1924 [...] ¹⁰⁵ se církev, že provede řadu změn, jak byla žádána se státní správa a vzala proto svůj návrh ústavy za tím účelem zpět. Dříve než revise provedla, byly na několika společných schůzkách mezi referenty ministerstva školství a zástupci probřány jednotlivé stránky budoucí revise, tak aby církev věděla, co se od ní požaduje. Revidovaný návrh ústavy předložilo vedení církve generální synodě, konané v lednu 1928 v Bratislavě, na které podle platných předpisů stát byl zastupován županem Dr. Slávikem, nynějším ministrem vnitra, jako vládním komisařem. Tam po velkých debatách a značném odporu církev konečně přistoupila jak na požadovanou revisi, tak na zřízení slovenského seniorátu, o němž rovněž v ústavě musí se státi zvláštní zmínka, a v základě tohoto projednání předložilo vedení církve v polovici, r. 1928 zrevidovaný návrh v maďarském i slovenském znění předsednictvu ministerské rady, odkud byl dodán ministerstvu školství. Ministerstvo školství podporováno jsouc zmíněným vládním komisařem, začalo zkoumati tento návrh po stránce vhodnosti, případně po stránce toho, zda vskutku církev požadav-

---

105 Olvashatatlan szó.

kům vyhověla. Hned při počátku tohoto zkoumaní ukázalo se, že slovenské znění ústavy, které bylo vzato za podklad úředního jednání a kterého je také potřeba pro příští předložení ministerské radě i pro úřední publikaci ústavy, nesouhlasí s maďarským textem, od kterého při přepravování ústavy církev vycházela, že tedy toto znění není věrné a že především bude nutno uvést v soulad s textem maďarským; také po jazykové stránce byl překlad nedostatečný. Z toho důvodu byl tento slovenský překlad na konci r. 1929 vrácen církvi, která byla vybíduta, aby předložil pro další úřední jednání překlad věrný a správný.

Státní správa kultová musí státi na tom, že církev je povinna předložit návrh ústavy ve znění slovenském, poněvadž již výše bylo neznáno, podobně jako v starém Uhersku, i u nyní je tato církev církvi teritoriální, závaznou pro všechny příslušníky reformovaného vyznání na tomto území bydlící, a nikoliv nějakou národní církvou, určenou jen pro reformované Maďary. Nelze proto případe tohoto druhu mluvit o nějakém úředním maďarském jazyku církve a není správným to, co církevní representanti právě v poslední době při různých veřejných příležitostech vyhlášovali, že jde o církev maďarskou, pře ni že platí maďarský text ústavy, a že chceli stát míti návrh ústavy ve slovenském, je jeho věcí, aby si je pořídil. Maďarskost církevního vedení je jen faktickým stavem způsobený tím, že většina příslušníků je maďarské národnosti, není však nijakým stavem právním.

V podobné situaci, že je teritoriální, je také evangelická církev a. v. na Slovensku, jakožte východoslovenská augsburská církev evangelická na Českém Těšínsku. I u těchto církvi stojí státní správa kultová na stejném stanovisku a je zajímavé, že u církve posléze uvedené, u níž se právě této doby jedná o potvrzení církevní ústavy a která původně se dožadovala toho, aby polština byla jako církevní jazyk v ústavě fixována, podařilo se s poukazem na její teritoriálnost a nikoli polskou výlučnost přesvědčiti vedoucí činitele, že u teritoriální církve, určená pro všechny věřící na určitém území bez rozdílu národnosti, nelze mluvit o některé řeči jako panující a pro církev výhradně, kdyžto i v tomto případě prevaluace polštiny je jen faktickým stavem.

Státní správa kultová nemá naprosto úmyslu způsobiti průtahy ve věci církevní ústavy reformované církve, ba záleží jí na tom, aby celá záležitost byla brzo a se zdarem skončena, o čemž byla a její strany církve při různých příležitostech ujištěna, leč musí důsledně státi na svém stanovisku, výše již uvedeném, a je věcí církve, aby se tomu přizpůsobila a vyhověla. To plně uznávají v ní oni, kdož stojí na státní půdě

a jímž záleží na dobrém soužití církve se státem. Vedení církve jak se zdá nepropracovalo se však ještě k témuž náhledu a nenaučilo se ještě rozlišovati záležitosti zájmy církevní od zájmů politických, které opět jsou ovlivňovány národnostními poměry v církvi panujícími.

AKPR, D 13679, k. 152. Cseh nyelvű gépelt másolat.

87.

1929, Prága

Szakértői jelenés a köztársasági elnök számára Balogh Elemér püspök audienciája előtt, amelyben a jelentés készítője azt a véleményét fejtí ki, hogy a kormányzatnak nem lenne joga azt követelni a református egyháztól, hogy szlovák nyelven is terjessze be az egyházi alkotmány szövegét ill. hogy a szlovák változatot tekintse autentikusnak.

1929, Praha

An expert report for the president of the republic in the presence of bishop Elemér Balogh, in which the creator of the report expresses their opinion according to which the government should not have the right to demand from the Reformed Church to submit the text of the church constitution in Slovak as well, and to consider the Slovak version as authentic either.

Se stanoviska čisté právníckého má se věc takto:

Reformovaná církev na Slovenska přistoupila přes původní odpor na požadavek ministerstva školství, aby její ústava byla vydána jak ve znění maďarském, tak i ve znění slovenském. Pak však předložila texty, které nejsou věcně shodné. Kromě toho slovenský text je (snad) jazykové vadný.

Soudíme, že jediné správné bylo by tu, kdyby ministerstvo požádalo církev, aby texty upravila tak, aby byl mezi nimi soulad.

Chybou je, že ministerstvo vyzývá církev k pořízení správného překladu slovenského, jako je zase na druhé straně chybou církevních orgánů, když se domnívají, že ministerstvo je (samo) oprávněno nebo dokonce povinno, opatřit si jej.

Církev jsou autonomní, dávají si ústavu samy a proto jen jejich vlastní projev může býti brán za podklad úředního jednání.

Jiná je ovšem otázka, bylo-li ministerstvo školství vůbec oprávněno, žádati od církve, aby vedle maďarského textu přijala i slovenský jako autentický.

Soudím, že pokusiti se o to bylo jeho povinností, plynoucí z jeho dozorčího práva diktovanou jak ohledom na dosti početnou slovenskou menšinu v církvi (skoro 10%), i intencí církve samotné, která snažíc se zakořeniti i u Slováků vyhýbá se označení „maďarská.”

Ovšem nesprávný je názor ministerstva, že by se přičilo zákonu, kdyby církev přes to trvala jen na znění maďarském. Naopak bylo by porušením jazykových předpisů, kdyby se v tom směru činil na církev jakýkoliv nátlak, nebo kdyby se jí z toho důvodu schválení stanov odepřelo.

AKPR, D 13679, k. 152, cím nélkül 11/30-as jelzésű. Eredeti cseh nyelvű gépirat.

88.

1930. március 20.

Péter Mihálynak a Tiszáninneneni Református Egyházkerület püspökének körlevele melyben a Szlovák Kálvinisták Szövetségének alapszabályainak jóváhagyását és a szlovák egyházmegye ügyét tárgyalja.

March 20, 1930

The circular letter of Mihály Péter, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, in which he discusses the approval of the statutes of the Slovak Calvinist Union and the issue of the Slovak diocese.

Tárgy: Szlovák kálvinisták szövetsége; alapszabályok jóváhagyása; szlovák egyházmegye ügye. Rimaszombat, 1931. március 20. 168/1931. sz. körlevél.

Valamennyi Nt. esperesi és lelkési hivatalnak!

Tomašula János, bányai lelkész, mint a „Szlovák Kálvinisták Szövetsége” elnöke, Balázs János lasztoméri lelkész és ezen szövetség több világi tagjának aláírásával egy kérvény érkezett hozzám, melyben arra kértek, hogy ezen szövetség alapszabályait erősítsem meg; egyszersmind e szövetségnek Nagymihályon, 1931. január 6-án tartott ülésén hozott határozatát is közölték velem, amelyben többek között

arra kértek, hogy – tekintettel az 1930-iki népszámlálás adataira, – már most azon egyházakban is rendeljem el a szlovák istentiszteletek tartását, amelyek nincsenek ugyan besorozva a szlovák egyházmegyébe, de az 1930. évi népszámlálás, – kisebb vagy nagyobb számban, – szlovákokat talált bennük és ha én ezt nem tehetném meg, terjesszem kérvényüket az Egyetemes Konventre. Habár a kérvény tárgyában, jogkörömből kifolyólag, magam is intézkedhettem volna, mert az egyházi egyesületek alapszabályainak megerősítése első fokon az egyházmegye s végső fokon az egyházkerület elé tartozik és mivel a felterjesztett alapszabály az egyházmegye jóváhagyásával ellátva nincsen, így azt, törvényeink értelmében, az egyházmegyére kellett volna visszaküldenem, de hogy e tekintetben magamat az Egyetemes Konvent határozatával is fedezhessem, – a kérvényt, – úgy e tekintetben, mint annak ama másik pontjára vonatkozólag is, hogy az 1930. évi népszámlálás adatainak figyelembevételével már most rendeljem el a szlovák istentiszteletek tartását azon egyházközösségekben is, melyeket egyházunk, a való tényeknek megfelelőig magyar egyházaknak tekint, amelyekben azonban a népszámlálás kisebbségben vagy többségben szlovákokat talált, amely népszámlálás adatait én nem ismerem, úgy lát-szik azonban, hogy ők ismerik, ámbár ez irányban is meg van azon törvényes és evangéliumi felfogásom, hogy az istentisztelet nyelvének ügyében a gyülekezetek döntenek, és hogy az Isten igéjét a hívők nyelvén kell hirdetni, mert csak az áltatok vallott nyelven történő igehirdetés lehet a gyülekezetre építő hatású, és ámbár ennek megfelelőleg ezen kérésüket is visszautasíthattam volna, – de ezt is az Egyetemes Konvent elbírálása alá bocsátottam.

Mivel pedig az Egyetemes Konvent álláspontomat mindenben osztotta, vagyis helyeselte azon felfogásomat, hogy az alapszabályok megerősítése első fokon az egyházmegye elé tartozik, az istentiszteletek nyelvének s ezzel összefüggőig annak meghatározása, hogy mely egyházak fognak még a szlovák egyházmegyébe osztatni, csak az új törvénykönyv megerősítése után, a kiszállandó bizottság előtt, a gyülekezeti tagoknak az új törvényben biztosított szabad elhatározása által tett nyilatkozata és nem a népszámlálás figyelembe vételével, – amiről az új egyházi törvényben egy szó sincsen, – lesz eldöntve: ezennel értesítem mind a felsőzempléni esperesi hivatalt, mind a kérvényezőket, hogy a szlovák kálvinista szövetség alapszabályait, kellő elbírálás végett, a felsőzempléni egyházmegyére letettem; annak határozata után terjesztendő az fel az egyházkerületre. Addig is ismételten kijelentem azonban, hogy a szlovák gyülekezetekben szlovák nyelven való minden egyházi működés, a hitélet

fejlesztése alapszabályok nélkül is nemcsak szabad, de egyenesen az evangéliom szelleméből folyik; mert, minit már több ízben hangsúlyoztam: nem szavakból áll az Isten országa, de a Szentlélek működéséből. Ami pedig az istentiszteletek nyelvét illeti, felhívom az összes egyházak lelkészeit, hogy a ma fennálló jogrend gyakorlásában senki által magokat megzavartatni, terrorizáltatni ne engedjék. Az istentiszteletek mostani állapota törvényesen van megállapítva. Ezeket a nyugtalankodó lelkészeket és a szövetséghez tartozó tagokat pedig még egyszer és utoljára figyelmeztetem, hogy eljárásuk alkalmas ugyan zavar keltésére, de nem a béke biztosítására és az Istenország építésére és mivel a jórend fenntartása egyházi közérdek, Pál apostolnak ahhoz a figyelmeztetéséhez tartsák magokat, hogy közöttünk mindenek ékesen és szép renddel folyjanak. (I. Kor. 14:40) Péter Mihályt püspök.

Közlí: Református Egyház és Iskola, 1930. március 29. p. 7.

89.

1931. március 18., Kassa

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventjének memoranduma az iskola- és közművelődésügyi miniszternek a református lelkészek állampolgársága és szolgálati idő beszámítása tárgyában.

March 18, 1931, Košice

The memorandum of the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church to the minister of school and public education on the subject of the citizenship and the inclusion of the serving time.

Nagyméltóságú Miniszter úr!

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház 1928. évi január hó 24–28. napján Pozsony városában tartott törvényhozó zsinatán az egyházalkotmányról és szervezetről szóló I. törvénycikk tárgyalása során a zsinat a jegyzőkönyv 31. pontja alatt foglalkozott a 136. § szövegének megállapításával. E szöveg a következőképpen fogadtatott el.

136. §. Lelkészül választhatók minden 24 életévét betöltött református vallású csehszlovák állampolgár, aki elvégezte valamely református teológia főiskolán az

Egyetemes Református Egyház Konventje által előírt tanulmányait, melyek magánúton semmi részben sem végezhetők s valamelyik egyházkerület vizsgáló bizottsága előtt képesítést nyer (I. tc. 67. §. b. pont) és jártas a választó egyházközség használati nyelvben, illetőleg nyelveiben. (II. tc. 1. §.)

Idegen állampolgára csak az egyházi hatóság és a közoktatásügyi miniszter hozzájárulásával választható lelkészül azzal a feltétellel, hogy a választás érvényét veszti, ha az illető lelkész a csehszlovák állampolgárságot az adott határidőben meg nem szerzi. A második bekezdésnek visszaható ereje nincs, mert mindazok a lelkészek, akik valamely szlovenszkói vagy ruszinszkói egyházközségben ténylegesen lelkészi állást töltenek be, megválasztásuk és állásaikban való beiktatásuk folytán eo ipso megszerezték a csehszlovák állampolgárságot még pedig visszamenőleg az államváltozástól, illetőleg állásaikba való beiktatásuktól kezdődő joghatállyal és e státusukból folyó minden jogigénnyel.

Az iskola és nemzetművelődésügyi minisztériumban folyamatban van a pozsonyi zsinaton alkotott egyházi kánonok átvizsgálása. A jóváhagyás előtt újból ki fogják kérni az egyes szakminisztériumok észrevételeit. Mivel ez előkészítés során az iskolaügyi minisztériumban e 136. § harmadik bekezdésének szövege tárgyában a belügyminisztérium részéről minden bizonnyal észrevételt várnak; legyen szabad azért a legmélyebb tisztelettel a Nagyméltóságú Miniszter Úr kegyes figyelmét kérni e bekezdésre, annyival is inkább, mert e zsinaton a minisztertanács megbízásából kiküldött kormánybiztos képen a Nagyméltóságú Miniszter Úr volt jelen tárgyalásainknál.

E harmadik bekezdés a csehszlovák állampolgárság kérdését érinti. Azt az államváltozástól kezdve a lelkészekre vonatkozólag megadottnak tekinti, amennyiben valamely szlovenszkói vagy kárpátaljai református egyházközségben ténylegesen lelkészi állást töltenek be.

A nagy nyilvánosság előtt már több ízben közölve volt a belügyminisztérium ama terve, mely szerint az állampolgárság kérdésében olyan törvény fog benyújtatni, amelyik lényegesen enyhíteni fogja az eddig állampolgárság nélkül valók súlyos helyzetét.

Megállapítani kívánja az Egyetemes Konvent azt, hogy egyes lelkészek állampolgársági kérvényeinek elintézésénél az egyénenkint való elbírálásban többszörösen megnyilatkozott a belügyminisztérium állampolgárságot adó jóindulata. De az állampolgárság joghatálya miatt sok szegény református lelkész esett el szolgálati

díjazását illetően a korábbi éveire vonatkozó jogigényétől.

Kánon alkotásunk e szövege ezeken is segíteni kíván. Mély tisztelettel kérjük most a Nagyméltóságú Miniszter urat, hogy amennyiben a belügyminisztérium részéről új állampolgársági törvényjavaslat készítettnek elő, vagy amennyiben bármely irányból egy e kánonnal egyetértő javaslat kerülne a parlament elé, úgy szakminisztériuma részéről, mint saját jóindulatának latba vetésével is az e kánonban foglaltak állami törvényekben való biztosítását elősegíteni kegyeskedjék.

Az esetben pedig, ha a kánonaink jóváhagyására még egy ilyen állami törvény beterjesztése előtt kerülne sor: mély tisztelettel kérjük a belügyminisztériumtól várt észrevétel olyan érvényesítését, amelyik kánonaink jóváhagyását nem akadályozza meg s az itt érintett kérdések elrendezésében a köztársasági kormány méltányos és jóakarató intézkedésének, vagy a parlament későbbi hasonló törvényalkotásának az útját szabadon hagyja.

Kérésünk kegyes figyelembe vételét kérve, a legmélyebb tisztelettel vagyunk a Nagyméltóságú Miniszter Úrnak igaz hívei a szlovenszkói és kárpátaljai Egyetemes Konvent nevében

Dr. Szilassy Béla s. k. főgondnok, Balogh Elemér s. k. főgondnok. püspök.

Közlő: Dusza János (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassan, 1931. évi március hó 18-án tartott rendes ülésének jegyzőkönyvéből. Bejegyzés, 1932, pp.167–169.

90.

1931. április 24., Nagyszalánc

Péter Mihály püspök körlevele az abaujtornai egyházmegye lelkészeinek, amelyben hiányolja azt, hogy a püspöki hivatal által lebonyolított adatgyűjtés során több község nem közölte a hívek nemzeti adatait, és kéri ezek pótlását.

April 24, 1931, Slanec

The circular letter of bishop Mihály Péter to the pastors of the diocese of Abauj-Torna, in which he points out that many parishes did not report the data about the nationalities of the believers during the data collection carried out by the episcopal office, and he asks for their supplementation.

Od seniorátu abaujturnánskej dieceze.

Predmet: Štatistické výkazy

Dôstojní moji spoluduchovní!

Sdeľujem Vám doslovný opis dopisu vd. biskupa Michala Pétera zo dna 21. apríla 1931, ad č. 123/1931:

„Ctihodnému reformovanému seniorátu v Slanci. Veľadôstojný Pane! Seniore. Z pomedzi štatistických výkazov zaslaných sem pod horeuznačeným číslom z 19. cirkevných obcí dieceze abujskej vraciam k doplneniu údaje o: 1. Abaujszina, 2. Nádašd, 3. Petőszinye, 4. Tarcavajkóc,¹⁰⁶ Z výkazu schádza práve údaj pre nás najdôležitejší: vyznačenie národnosti. Nádasd zasa vlastne ani nezaslal „výkaz“ o veriacich. Nie to ma zaujíma, že podľa sčítania ľudu z roku 1921 napríklad v Tarcavajkóc koľko sa nachádzalo % Maďarov, ale jaké je terajšie rozvrstvenie veriacich podľa národnosti. Teraz, keď sa chystám navštíviť veriacich práve v Abujskej, rád bych bol na čistom so shromaždením, do ktorého vkročím. Duchovný pastier má v takej miere poznať svojich veriacich, aby vedel o nich vpísať údaj, kto je Maďar a kto Slovák. Divím sa, že v Szine, Petőszine, a Nádasde otázka národnosti nie je ani tangovaná a tento nedostatok nie je ani odôvodnený. Bol by som rád, keby som náhradne údaje mohol obdržať a prehliadnúť ešte pred návštevami.

S láskou spolublízných Péter Mihály v. r. biskup.

Tento prípis sdeľujem k prevedeniu. Idrányi v. r. senior.

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3. Az eredeti magyar nyelvű szöveg szlovák nyelvű gépelt másolata.

91.

1931. június 14., Pozsony

A pozsonyi Tartományi Hivatal jelentése az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának arról az összeírásról, amelyet Péter Mihály püspök a tiszáninmeni egyházkerületben szervezett, és amelynek célja a hívek nemzetiségi hovatartozásának megállapítása volt. A jelentés beszámol a szlovák kálvinisták mozgalmáról is.

---

106 Tarcavajkóc

June 14, 1931, Bratislava

The report of the Provincial Office of Bratislava to the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education about the census which bishop Mihály Péter organized in the Cistibiscan Church District, and whose purpose was to determine the nationality of the believers. The report also talks about the movement of the Slovak Calvinists.

Michal Peter, reformovaný biskup, prevádzanie súpisu veriacich. Prísne dôverné.

Dodatkom k prípisu so dňa 2. marca 1931, číslo 5945 prez. sa sdeluje, že reformovaným biskupom Michalom Péterom uložené prevedenie súpisu rôznych štatistických dát ohľadom veriacich kalvínskeho (reformovaného) vyznania sa v jednotlivých okresoch spadajúcich do jeho (východného) dištriktu previedlo takto:

Feledince: Všetci reformovaní farári štatistické dáta biskupovi zasiali. Sostavili ich bez vypočutia stránok, nakoľko svojich veriacich veľmi dobre poznajú. Kalvíni v tomto okrese sú všetci národnosti maďarskej.

Veľké Kapušaný: V 12 farnostiach reformovaní duchovní previedli sčítanie svojich veriacich podľa intencií biskupa Pétera. Vo farnostiach Stretava, Palín a Bajany, kde sú veriaci slovenskej aj maďarskej národnosti, bol súpis verejne prevedený len ohľadom súpisu dát rodinných a majetkových. Ohľadom národnosti veriaci dotazovaní vôbec neboli, a je pravdepodobné, že národnosť veriacich udali farári sami podľa vlastných poznatkov. Farári títo sú však národnosti maďarskej.

V okresoch: Michalovce a Moldava nad Bodvou reformovaní duchovní sami sostavili štatistické výkazy veriacich, ktorých pomery dobre poznajú.

Revúca: V okrese je len jedna reformovaná fara v Hucíne. Žiadaný štatistický výkaz miestny reformovaný farár Alexander Deési podľa náhodného prehlásenia miestnemu notárovi sostavil len odhadom, pretože on „vraj z dom do domu chodiť nebude“.

Rožňava: Reformovaní duchovní previedli súpis veriacich len na základe pomôcok im po ruke súcich, ako sú matriky, s oznamy cirkevnú daň platiacich, školopovinných, resp. so zreteľom na známe dáta o počte obyvateľstva z roku 1921 a pod. Veriaci na svoju národnosť nikde dotazovaní neboli, lebo v okrese tomto ide len o obce maďarské a dá sa predpokladať, že farári zapísali svojich veriacich za Maďarov, ako aj skutočne sú.

Rimavská Sobotá: V okrese je len jedna kalvínska farnosť v Zacharovciach s

filiou v Nižnej Pokoradzi. Tamojší kalvíni sú všetci národnosti maďarskej.

Sobrance: Z okresu Sobrance reformovaní farári štatistické dáta o svojich veriaciach biskupovi zaslali, avšak tieto zhotovili len dľa svojich cirkevných matrík a ani v jednom prípade nie dotazom u veriaciach. Veriaci tamojší reformovaných cirkví sú skoro všetci Slováci a farári ich za Slovákov údajne vo výkazoch aj označili.

Reformovaní farári v tomto okrese chovajú sa voči nášmu štátu lojálne a bohoslužby konajú až na malé výnimky slovensky.

Trebišov: Všetci reformovaní farári s okresu žiadané štatistické dáta biskupovi zaslali. Dáta ohľadom majetkových pomerov dľa národnosti zostavili s osobných poznatkov, po prípade pomocou kurátorov. Že by reformovaní veriaci boli priamo dotazovaní na svoju národnosť, ani v jednom prípade zistené nebolo.

V Rožňave previedol súpis kalvínskych rodín člen presbytéria kalvínskej cirkvi Štefan Győri, penzionovaný mestský strážnik. Menovaný previedol tento súpis veľmi nenápadne, čo mu bolo umožnené tým, že osobne zná majetkové, rodinné a národnostné pomery takmer všetkých rožňavských rodín kalvínskeho náboženstva. Bezprostredne listoval tieto dáta Győri len u troch rodín. V Rožňave sú príslušníci kalvínskej cirkvi všetci národnosti maďarskej.

V ostatných okresoch, kde kalvínski veriaci prichádzajú v úvahu, sa priebeh a postup pri súpise veriaciach zistiť nepodarilo, nakoľko reformovaní farári previedli tento asi sami bez dotazovania sa svojich veriaciach.

Podľa informácií policajného riaditeľstva v Košiciach – dosiaľ len kusých – bude sa biskupovi Péterovi jednať patrne o súpis veriaciach podľa národnosti pre boj medzi kalvíni slovenskými a maďarskými, ktorá okolnosť ostatne tvorí podklad pre niekoľko diskusných článkov v oficiálnom časopise kalvínskej cirkvi „Református Egyház és Iskola” a potom pre požiadavky slovenských kalvínov, ktorí, sa v poslednej dobe usilujú, aby v kalvínskych kostoloch, kde sú veriaci aj Slováci boli bohoslužby konané i v jazyku slovenskom, po prípade len slovensky.

O hnutí slovenských kalvínov sa k tamojšej informácii deluje toto:

Sväz slovenských kalvínov svolal na deň 10. marca 1931 poradu do Michaloviec. Porady sa zúčastnilo 13 osôb. Z farárov boli prítomní: Štefan Sakál, bučinský, Ján Kalniczky Bežovce, Vojtech Egyed, Jenkovce, L. Nitray, Stutava, Karol Haraszy, Polin, Štefan Könyves, Svinica, Dezider Nitray, Tušice, Baláž, Lastomír, Tomašula, Bánovce n/Ondavou a Peter Király, Malčice. Jeden učiteľ: Karol Ludwig a hlavný pokladník Sväzu slov. kalvínov: Pavel Kostraj.

Na tejto porade jednohlasne bolo uznesené v každom sbore, kde sú Slováci, založiť Sväz slovenských kalvínov a spoločne, hromadne urgovať schválenie stanov na biskupskom úrade. Jako ďalší kladný výsledok tejto porady bolo ustavenie sa Spolku slovenských kalvínskych farárov. Za predsedu zvolený bol Baláž. Súčasne bolo uznesené, že každý farár účinkujúci na slovenskej kalvínskej fare, musí byť členom jak Sväzu slovenských kalvínov, tak i spolku slovenských kalvínskych farárov. Za hlavný úkol vytkli si prítomní: pracovať osvetové a takto budiť a šíriť slovenské národné povedomie medzi kalvíni. Jedným z prostriedkov tejto kultúrnej činnosti rozširovanie časopisu „Slovenská kalvínske hlasy“ orgánu to Sväzu slovenských kalvínov.

Jak vidno, pohyb slovenských kalvínov začína sa pekne rozvíjať a je odôvodnená nádej, že menovite po stránke národnej ponese svoje ovocie. Bolo by potrebné i zo strany štátnej správy vhodným spôsobom podporovať toto hnutie jak morálne, tak i materiálne. Vedúci tohoto pohybu Tomašula, Baláž atď. sú chudobní dedinskí farári, ktorí zo svojho súkromného príjmu, koľko je len možné, obetujú. Zamedziť v slovenských kalvínskych s boroch maďarizovanie cestou cirkvi je možné, keď tieto budú opatrené lacnými slovenskými modlitebnými knižkami a spevníkmi. Správnu slovenčinou písané spevníky možno dostať v Amerike a stály by asi jeden dolár po kuse. Sväz slovenských kalvínov však nemá prostriedkov na ich objednanie. Prevažná väčšina spevníkov by musela byť daná sborom zdarma a len týmto spôsobom by bolo možné vytačiť maďarské spevníky a vynútiť si slovenské bohoslužby.

Žiada sa, aby bolo uvažované o možnosti materiálnej podpory tohoto pohybu prostredníctvom Sväzu slovenských kalvínov. Slovenské národné spolky: Národná rada Bratislave, Slovenská liga atď. majú vedomosť o tomto pohybe.

K boju o slovenský kalvínsky seniorát sa uvádza, le tento je s veľkou pozornosťou sledovaný i slovenskými kalvíni v Amerike, ktorí dľa svojich síl, podporujú tento požiadavok. Slovenská Kalvínska Presbyterianska Jednota v Amerike – Lakewood, Ohio obrátila sa v tejto veci memorandom na ministerstvo školstva a národnej osvety.

Odpis memoranda sa k tamojšej informácii v prílohe zasiela.¹⁰⁷

Záležitosť sa i na ďalej venuje patričnú pozornosť prípadné kladné výsledky ďalšieho pozorovania budú tamojšiemu úradu svojho času sdelené.

---

107 A memorandumot nem kőzöljők.

K vlastnému súpisu národnosti kalvínských veriach zaujíma krajinský úrad toto stanovisko: Je treba, vyčkat', či a do akej miery biskup Péter alebo iný maďarský činiteľ tohoto súpisu verejne použije. Potom bude možné snadno odmietnuť tento štatistický materiál získaný spôsobom nie práve seriosným.

Krajinský prezident:

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

92.

1931. június 20., Pozsony

*A pozsonyi Tartományi Hivatal kiegészítő jelentése az Iskola- és Közművelődésügyi Minisztérium pozsonyi referátusának Péter Mihály püspök által végrehajtott statisztikai összeírásról.*¹⁰⁸

June 20, 1931, Bratislava

The supplementary report of the Provincial Office of Bratislava to the referral of Bratislava of the Ministry of School and Public Education about the statistical census carried out by bishop Mihály Péter.

Michal Péter, reformovaný biskup – prevádzanie súpisu veriach.

Dôverné!

Dodatkom k prípisu zo dňa 14. júna 1931, číslo 28943 prez. zasiela sa v prílohe odpis prekladu prípisu református seniora v Slanci zo dňa 24. apríla 1931, č. 974, z ktorého je patrné, že biskup Péter kladie veľkú váhu pri prevádzanom súpise na označenie národnosti veriach.¹⁰⁹

V okrese košickom bolo sčítanie kalvínov prevádzané takto: V Seni farár Lengyel neuviedol národnosť. Farár Oláh v Bidovciach vyslovil sa pred kolegom, že sa bál uviesť národnosť veriach. Farár O. Lengyel v Barce uvádzal národnosť len odhadom, farár Št. Könyves vo Svinici nevyplnil rubriku národnosť.

Farár Št. Szobonya v Ďurkove uviedol viac Maďarov, ako bolo zistené pri sčí-

¹⁰⁸ A jelentés a jelen kötetben közölt 91. sz. dokumentumot egészíti ki.

¹⁰⁹ Lásd a kötet 90. sz. dokumentumát.

taní v r. 1930, ale dáta uvádzal len odhadom. Farár Csalány v Bystrom uviedol národnosť podľa pravdy, tedy aj slovenských, veriacich. Farár Kozár vo Vajkovciach neudal národnosť veriacich a poukázal na úradné výsledky sčítania ľudu z roku 1921. D. Mesko vo Veľkej Ide odhadom udal všetkých veriacich za Maďarov. Ako previedli súpis farári: L. Vajthó (Čaña), S. Körössy (Ždaňa) a Rác (Skároš) nedalo sa zistiť. L. Kovács v Nádošti neuviedol národnosť veriacich. Farár a senior B. Idrányi v Slanci rovněž žiadané dáta nepodal, rovnako farár L. Kiss v Bohdanovciach.

Reformátski farári báli sa, že budú stíhaní pre súkromné sčítanie ľudu, preto v obežníku požadované dáta nezisťovali dotazmi na svojich veriacich, lež písali dáta len pomocou svojich domácich evidencií. Dezider Meskó vo Veľkej Ide dňa 22. 11. 1931 vyhlásil veriacim, aby každý veriaci spísal svoju rodinu, hlavne koľko má deti, ich vek a súčasne aby každý na lístku podotknul, aký je jeho materinský jazyk. Veriaci ale sú k takýmto veciam ľahostajní a výkazy farárovi dosiaľ nezaslali, iba niektorí.

Je veľmi žiadúce, aby reformátska cirkevná ústava schválená bola len po uverejnení výsledkov sčítania ľudu, lebo zariadenie slovenského seniorátu len vtedy sa dá správne riešiť.

Michal Péter uvedené dáta potrebuje na ciele iredentistické a propagačné, lebo sa takýmito dátami už manévroval i v minulom roku v zápisnici napísanej o dištriktuálnej schôdzi dňa 30. októbra 1930 v Košiciach (zápisnica vytlačená nedávno u Rábelya v Ríme. Sobote, zostavil ju Dr. Magda). Táto zápisnica zaslúži si povšimnutia hlavne preto, že od začiatku do konca líči len domnelé krivdy, ktoré vraj utrpeli reformáti v republike a tiež obsahuje rôzne mystifikácie o krivdách Maďarov.

Z prameňa dôveryhodného bolo sdelené, že Michal Péter je veľmi lakomý na peniaze. Keď bol ešte farárom v Sečovciach mal vraj priznať v kongruálnej fassii na I. lustrum ročný príjem Kč 3 600 z prenajatej časti farskej budovy a nepriznal nič šetrenie v tom smere bolo zavedené.

Krajinský prezident:

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

1932. június 18., Pozsony

A kassai rendőr-főkapitányság jelentése a pozsonyi Tartományi Hivatal számára a református egyház Gálszécsen tartott konventjéről, amelyen napirendre kerültek a Szlovák Kálvinisták Szövetségének követelései is.

June 18, 1932, Bratislava

The report of the police headquarters of Košice to the Provincial Office of Bratislava about the convent of the Reformed Church held in Sečovce, on which the demands of the Slovak Calvinist Union were also discussed.

Reformovaná cirkev-konvent v Sečovciach.

Dňa 14. VI. 1932 o 9 hod. vydržiavaný bol za prítomnosti kalvínskeho biskupa Michala Pétera v kalvínskom kostole v Sečovciach konvent, ktorého sa zúčastnilo 18 kalvínskych farárov a to prívržencov sväzu slovenských kalvínov i prívržencov biskupa Pétera. Konvent svolal biskup Péter prípisom, ktorého preklad pripojujem.¹¹⁰

Konvent bol započatý bohoslužbou, ktorú slúžil v slovenskej reči, v zemplínskom nárečí farár Egyed a tento vydržiaval aj kázeň. Tendencia kázne vzťahovala sa na dnešný nešvár spoluobčanov, ktorí si vraj nevedia uvedomiť evanjelium Kristove a ním hlásanú lásku k blížnemu.

Po ukončení bohoslužby vyzval biskup Péter prítomných, aby si zasadli ku stolu spasiteľa, kde budú prejednávať rozpory, ktoré sa v kalvínskej cirkvi v dnešnej ťažkej dobe vyskytujú. „Mne vytýkajú osoby do pomerov kalvínskej cirkvi nezasvätené (hovori Péter), že zakazujem, aby sa prívrženci našej svätej cirkvi modlili slovensky. To som nikdy nečinil, ani činiť nebudem. Jako príklad, že obvinenie proti mne pozdvihnuté nie je pravdivé, uvediem ako omluvu toto: Tu v Sečovciach bol som tridsať rokov farárom a už aj za maďarského režimu cez to, že ma k tomu nikto nenútil, ba ani nútiť nemohol, vykonával som bohoslužby v reči slovenskej, teda v tej reči, ktorej rozumie. Teda tu vidíte, drahí bratia, že to, čo sa o mne tvrdí, nie je pravdivé.”

---

110 A jelzett dokumentumot nem közöljük.

V ďalšej svojej reči pojednal biskup Péter o veciach čiste rázu náboženského.

Po ukončení preslovu biskupa zvolení boli dvaja členovia, ktorí uhodnovernia zápisnicu.

Ako prvý rečník prihlásil sa k slovu kalvinský farár z Bánoviec, predseda „Sväzu slovenských kalvínov” Tomašuľa, ktorý podával na biskupa Pétera žiadosť vo forme sťažnosti, kde boli uvedené všetky sťažnosti a požiadavky „Sväzu slovenských a podkarpatsko-ruských kalvínov”. Tomašuľa svoju sťažnosť v slovenskej reči písanú predčítával. Po ukončení sa očakávalo, že snáď biskup Péter proti týmto požiadavkám vystúpi, alebo sa proti nim ohradí.

Biskup Péter však v krátkej reči Tomašuľovi odpovedal takto: „Pán farár, Vy hovoríte, že je 10 slovenských cirkví, kde je slovo božie kázané veriacim po maďarsky. Ja poukazujem na predlohu zákona, ktorá bola za prítomnosti vládneho zmocnenca dnešného pána ministra vnútra Dr. Slávika na konvente kalvínskej cirkvi zkoncipovaná a ktorého konventu som sa zúčastnil aj ja. V tejto predlohe zákona, ktorá jedná o cirkevných pomeroch kalvínskej cirkvi, nie je uvedená 10, ale 13 obcí, kde je treba riešiť otázku jazykovú, ale do tej doby, kým tento zákon, čiže táto predloha zákona nebude uvedená do života ako zákon, nedá sa v tom rozhodovať lebo ja musím postupovať podľa toho cirkevného práva, ktoré mám doposiaľ k dispozícii.”

Týmto rozhodnutím biskupa bola celá sporná záležitosť „Sväzu slovenských kalvínov” vybavená, ba biskup Péter ešte vyhlásil, že sa z dôveryhodného prameňa dozvedel, že ona predloha zákona bude ešte behom toho roku v parlamente prejednaná a schválená. Potom bolo prikróčené k inej otázke, totižto k otázke podávania správ o cirkevných záležitostiach. Cirkevné správy podával každý tam prítomný farár písomnej predtým však než tieto odovzdal zapisovateľovi konventu, verejne ich na konvente predčítal.

Konvent trval do 12.45 hod. kedy bol za požehnanja biskupa ukončený a prítomní sa v klude rozišli. Jednanie konventu bolo kľudné a k žiadnemu výstupu medzi členmi „Sväzu slovenských kalvínov” a „Spolkom kalvínov maďarských” nedošlo.

Vládny radca a policajný riaditeľ: Dr. Jungwirth, V. r.

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

1932. július 14., Gálszécs

A Szlovák Kálvinisták Szövetsége elnökének, Ján Tomašula bánóci lelkésznek a szlovák kálvinista lelkészek Gálszécsen megrendezett konferenciáján elhangzott felszólalása, amelynek keretén belül beterjesztette a Szlovák Kálvinisták Szövetségének követeléseit tartalmazó ún. gálszécsi memorandumot.

July 14, 1932, Sečovce

The remark of Ján Tomašula, the president of the Slovak Calvinist Union and the pastor of Bánovce nad Ondavou, which he gave at the conference of the Slovak Calvinist pastors organized in Sečovce, and in which he submitted the so-called memorandum of Sečovce containing the demands of the Slovak Calvinist Union.

Šecovské memorandum

Pálčivé a bezodkladná požiadavky slovenských kalvínov.

Vaša Biskupská dôstojnosť a bratia vo viere:

Keď žiadam o vypočutie môjho referátu, žiadam to nie ako farár bánovskej cirkvi, ale ako mluvčí „Predsedníctva Sväzu slovenských kalvínov na Slovensku“. Predniesť chcem nie len sám svoj názor a požiadavky, ale všeobecný názor a požiadavky slovenských kalvínov, zorganizovaných vo Sväze.

Dnešný deň je víťazným pre nás slovenských kalvínov, jestli ním sa nám má pomôcť k duševnému vývoju. Jestli je ale za programom terajšej našej porady scvrknutie a ohraničenie slovenských kalvínov, tedy naša vnútornomisijná porada je pre slovenský kalvinizmus osudnou.

Bolo by bohumilšie, keby sa ten deň stal pamätným v histórii slovenského kalvinizmu, nakoľko snáď ešte niet dosiaľ zaznamenané v análoch slovenských kalvínov, aby duchovný Arcipastier zvlášť povolal na poradu kňazov účinkujúcich v cirk. sboroch slovenských.

Z môjho hľadiska ten deň stáva sa historickým i preto, lebo dnes po prvý krát daná je príležitosť zástupcovi predsedníctva Sväzu slovenských kalvínov predniesť naše pálčivé a bezodkladne potrebné požiadavky svojmu duchovnému Arcipastierovi.

Všetko to, o čom pred reprezentantom našej cirkevnej vrchnosti máme jednať, je opravdu len k úžitku a duševnému obohateniu našich cirkevných sborov a všeobecne rečeno i celej našej reformovanej cirkvi. Referáty majú úprimne naznačiť

smer tohto zdokonalovania, upevnenia nášho slovenského kalvínskeho ľudu vo viere našich predkov. Keď si toto všetko uvedomím ako vzpruhu k novému životu našich cirkevných sborov a budeme sa snažiť s Božou pomocou svojej povinnosti zadosť učiniť, s určitosťou máme očakávať aj dobré výsledky.

Ba ešte viac by prospelo k budovaniu kráľovstva Božieho, keď by nám slovenským kalvínom nebolo potrebné dožadovať sa u svojej cirkevnej vrchnosti našich samozrejmych ľudských práv a náležitostí, špeciálne vzťahujúcich sa na vývin slovenského kalvinizmu.

Našou najpálčivejšou otázkou je slovenský seniorát od ktorého závisí asi a osvetová práca v duchu nábožensko-kresťanskom. Sme si toho vedomí, že slov. seniorát má byť uskutočnený po schválení cirkevnej ústavy. Vieme aj o tom, že jednotliví činitelia našej cirkvi sú proti uskutočneniu slovenského seniorátu do toho času, kým vláda neschváli novú cirkev, ústavu, S tou cirkevnou politikou snáď by sme sa uspokojili, keby do toho trpezlivo očakávaného slovenského seniorátu boli pojaté všetky slovenské cirkevné sbory, totiž aj tie reformované sbory, kde sa bohužiaľ ešte dnes i nášmu slovenskému kalvínskemu ľudu káže Slovo Božie nie v jeho materčine. Tisť maďarčinu kalvínom slovenského pôvodu podľa zdravého rozumu každého človeka je hriechom a nie učením Kristovým. Svinickí kalvíni nie sú Maďarmi, valkovskí kalvíni nie sú Maďari, kalvíni v Hrašovíku nie sú Maďari, barčanskí kalvíni nie sú Maďari, gerčeľskí kalvíni nie sú Maďari, klačanovskí kalvíni nie sú Maďari, kistčanskí, jastrabskí, kolbášski atď. ešte na mnoho iných miestach nie sú Maďari. Prečo teda má sa im zvestovať Kristovo evanjelium nie v ich materčine? Tu máte žiadosť slovenských kalvínov z Uherského Žipova, tu máte žiadosť z Kisty-Klačanova, tu máte žiadosť z Kolbáši a o krátky čas ich predostrieme ešte viac Vašej Dôstojnosti z tých cirkevných sborov, kde žijú slovenský kalvíni a si žiadajú a žiadali budú slovenskú bohoslužbu. Už teraz máme informácie so sborov, kde priamo bolo povedané kňazom, že deti, chodiace do slovenských škôl, už maďarskej bohoslužobnej reči nerozumejú a predsa sa ich žiadosti nevyhovelo, ale bolo im povedané: „Úgy volt és úgy lesz”. Tým, Vaša Dôstojnosť, sa nášmu slovenskému kalvínskemu ľudu krivdí a nielen jemu sa krivdí, ale i celému slovenskému národu, keď ešte i dnes v 14. roku Československej republiky také veci robí kresťanská cirkev, organizovaná demokraticky. Pýtam sa každého opravdivého kresťana – takto sa má budoval kráľovstvo Božie! Dosiahne tým naša cirkev niečo užitočného? Viete čoho dosiahne? Ubúdanie na členstve. Verte alebo nie, pravdou je, a pravdou zostane, že práve

urputná maďarizácia poškodila mnohým našim slovenským kalvínskym sborom. Mnohí slovenský kalvíni išli ta do kostola, kde porozumeli bohoslužobnej reči. Jestli nepríde náprava v tých našich slovenských kalvínskych sboroch, kde sa ešte dnes káže maďarsky, bude sa to stávať ešte viac teraz ako pred prevratom.

Priznám a prizná to mnou každý, kto pozná slovenské kalvínke pomery okolo Košíc a v trebišovskom okrese, že mnohí kalvíni rodom Slováci bijú sa do prs, že oni sú „Maďari“. To im dala bohužiaľ maďarská výchova. Tu máte príklad z kolegu Jenčíka, sečovského farára, na ktorého tvári spozorujete tisícročné otroctvo jak aj na, a predsa hlási k maďarskému rodu. A koľko je ich takých medzi našimi slov. kalvínmi na košickom okolí a taktiež aj na trebišovskom?

Je isté, že Slovák, byvši sám utlačený nemaďarčil. Pred prevratom nesmel ani pomyslieť na takéto veci, preto je nelogické tvrdiť, že Slováci poslovenčili Maďarov, žijúcich teraz v obciach čiastočne pomaďarčených. Nakolko poznáme pomery v našej cirkvi pred prevratom, môžeme bez obalu úprimne povedať, že zvlášť slovenského kalvína zasiahla rana urputnej maďarizácie, lebo maďarizačný inštrument našej cirkvi veľmi dokonale plnil svoju odnáródňovaniu povinnosť. To bolo pred prevratom. Dnes sa v našej cirkvi nenariaďuje takáto hlúposť zhora, preto je odsúdenia hodné, keď sa ešte i dnes násilím udržuje starý duch v slovenských kalvínch. Toto by sa nemalo robiť, lebo vôbec nesúvisí s našim kresťanským poslaním. Škodí cirkvi a jej rozvoju, škodí i nášmu národu.

Vaša Biskupská Dôstojnosť a bratia vo viere. Keď som Vám pripomenul, čo sa dialo v minulosti, úprimne zdôrazňujem, že tým nechcem nikomu ubližovať. Urobil som to preto, pri terajšej príležitosti, aby som Vás upozornil, že takáto cirkevná politika nesmie sa dnes robiť, keď žijeme vo vlasti Československej, kde má zvrchovanosť a právo riadiť si svoje osudy sám slovenský národ. Príživukujem, to sa už nesmie robiť, lebo kým je našej cirkvi účelom zadržať si starú predprevratovú líniu vývoja i tam, kde ona nepatrí, do toho času sa našej cirkvi bude zle vodiť v republike Československej. Toto by mali vedúci činitelia pochopiť i u nás.

Ja by som si prial, aby sa s našou cirkvou so strany vlády nejednalo rezervovane a s pocitom, že jej vedúci sú len rečou, ale nie srdcovým citom lojálni k vlasti Československej, do ktorej ich dobrý osud prideliť. Toto naši vedúci len vtedy dosiahnu, keď sa prispôbia štátotvornosti a demokracii terajšieho nášho štátu a uznajú Bohom dané práva i kalvínskym Slovákom. Prestať maďarčiť tam, kde je to i tak bezúčelné. Chrániť si svoje maďarské povedomie tam, kde je ono na pravom

mieste a nie v slovenských sboroch. Len vtedy uveríme Vašej Dôstojnosti slovám: „Nincs közöttünk sem Zsidó, sem Görög atd...”, keď nám slov. kalvínom doprajete slobodného vývoja všadiaľ, kdekoľvek žijeme v tomto našom dištrikte. Keď medzi nami Slovákmi a Maďarmi nebude rozluka jak náboženská taktiež ani národná v tom slova zmysle, že slovenským kalvínom bude dopriane všetko to, čo sa dopraje z národného stanoviska maďarským kalvínom.

My si nežiadame Maďarov do slovenského seniorátu, len pomadžarčených slovenských kalvínov. Len to, čo nám bolo za posledných sto rokov odcudzené. Nič viac. Kde je stopa po slovenských kalvínoch ešte i dnes, prosíme úctive, vráťte ich hneď slovenskému národu a slovenskému kalvínskemu seniorátu.

Kristus nie preto založil cirkev, aby ona bola odnárodňovaním a asimilačným inštrumentom v počte slabších bratov, slabších mocnejšími. Kristov rozkaz bol: „Chodte, učinte učeníkmi všetky národy...” atď. Pavel apoštol hovorí: „Dlžník som Grékom i barbarom, múdrym i rozumným.” Áno, dlžník bol každému, ale čo? Snáď nie asimiláciu odnárodňovania tých, ktorých chcel získať pre Krista? Bol im dlžen evanjelium Kristove. Bol im dlžen to, čo poznal o Pánu Ježišovi a nič iného. To, čo podľa môjho skromného názoru, bol dlžen maďarský silnejší brat slovenskému bratovi, ale nie to, že ho chcel pod kepienkou Kristovho učenie priviesť do lona maďarského národa. Takýto spôsob jednania kresťana-človeka je odsúdeniahodný. Cesta kresťana, ktorú tak krásne opisuje Ján Bunyan vo svojej knihe: „Cesta pútnika” nie je cestou utlačovania slobodného vývoja a nedoprania slobodnej vôle človeku, ale cestou, ktorá bo má viesť k nebeským výšinám v duchu pravého a mravného života, k Bohu. Toto si žiadame i teraz od nášho vo viere – národne silnejšieho brata, s ktorým nás vo viere osud spojil. Stejnú povinnosť, rovnú práva a plnú rovnoprávnosť.

I toho sme si vedomí, že naša náboženská výchova aspoň čiastočne súvisí s národnou výchovou maďarskou, ale tá národná výchova nech nesiahá na cirkevných členov inej národnosti. Nemôžem súhlasiť s tými, ktorí hlásajú, že v rôznych náboženských spolkoch máme na prvom mieste pestovať národné maďarské povedomie. Podľa môjho názoru není toto cele správny postup. Cirkevné spolky, keď sú to číročisté cirkevne, nesmú sa jednostranne s politikou zapodievať, ale vecami duševnými, náboženskou mravnou výchovou. Národné veci by sa mali ponechať národným organizáciám. Kristova cirkev nech sa stará o záchranu duše človeka a nie o záchranu národného šovinistického povedomia, zvlášť tam, kde sa nezachraňuje ná-

rodná povedomie, ale odnárodňuje, ako sa dosiaľ deje na škodu kalvínov Slovákov.

Zdôrazňujem, že medzi slovenskými kalvínmi a ich cirkevnou vrchnosťou len vtedy nastane úplne porozumenie, keď sa aj v tých slovenských kalvínskych sboroch začne kázať po slovensky, kde sa ešte dnes káže po maďarsky. Protestujeme a protestovať budem proti všetkým krivdám na nás páchaným. Odsudzujeme tých kňazov, ktorí silou-mocou vyučujú naše slovenské deti náboženstvu po maďarsky u odnárodňujú nám ich.

Žiadame a žiadať budeme, aby do slovenského seniorátu pojaté bolo nielen tých 13–14 matkocirkví, ktoré málo čo boli postihnutá predprevratovou maďarizáciou, ale i tie nech sú do neho pojaté, čo sa o nich verejne vie že sú pôvodom slovenské a je na nich znak slovenského kalvínskeho pôvodu ešte i dnes. Ich súpisom, štatistikou poslúžime cirkevnej vrchnosti našej.

Dôrazne žiadame, aby cirkevnou vrchnosťou nariadené bolo, že by sa ráz na vždy prestalo kverulančiť mechanickým tajným udržovaním maďarského ducha v slovenských kalvínoch. Slovenským kalvínom nech je ponechaný národný vývoj, ako je ponechaný maďarskému kalvínovi. Pýchou maďarského tuzemského kalvinizmu malo by byť, že sa so svojim slabším bratom delil o duchovné dary, že mu pomáhal v boji za slobodu uvedomia a duševného vývoja. Kiež by sa tak už zajtra stalo!

Žiadame a žiadať budeme pre slovenské menšiny rovnosť bohoslužobnej reči. Taktiež žiadame, aby pri cirkevných schôdzkach seniorálnych, dištriktých, konventných bola používaná i štátna reč československá, keď ju niektorý delegát chce použiť. Zdôrazňujeme rečovú rovnoprávnosť na všetkých cirkevných pojednávaniach. Je to požiadavka viacej ako samozrejmy.

Tu chceme uplatniť apoštolovu zásadu: „Lebo niet medzi nami ani žida, ani Gréka atď...“, to nech bude naším heslom nielen na papieri, ale i v chovaní sa jedných k druhým. Rovnosť, ako pred Bohom, tak aj v ľudskej spoločnosti. Či je tomu tak, nech sa Vaša Biskupská Dôstojnosť informuje ohľadne vizitátorov v hornozemplískom senioráte, kde nebol jeden z vizitátorov pripustený na vizitáciu do maďarských cirkevných sborov. Tiež nech sa informuje či je tak aj pri náboženských skúškach, kde na maďarskej škole vizitátorom bolo povedané; „A Szlovák gyereketől nem kell kérdezni“. A čo s nami, ktorí bránime záujmy slovenských kalvínov? Odsudzujeme takýto nezmysel, že pri slovenskom kázni kantor nechce spievať po slovensky s naším ľudom. Je to chovanie Bohu milé, keď sa jednotlivci tak násilne chovajú pri oslavovaní Boha? Takého kantora treba vyšmarit so sboru. Prichádza-

jú nám správy, že farári účinkujúci na slovenských farách, nakoľko sa im len dá, rozprávajú s naším ľudom po maďarsky, hoci málokto z nich ich cirkvi rozpráva po maďarsky. I to je odsúdenia hodné. Prečo dnes sa má dávať v rozhovore so Slovákom prednosť maďarčine. Je smutné (česť výnimkám), že naši farári účinkujúci na slovenských farách, si neuvedomili, že majú čím dokonalejšie ovládať reč ľudu, medzi ktorým pracujú. Bolo by dobre, keď by si takéto bratia vo viere vzali príklad z tých maďarských, čo šli kedysi hlásať evanjelium do Čiech. Hovoríme rečou ľudu s ľuďom, ktorý nám chlieb dáva. Prosím bratov vo viere o porozumenie. Nejedná sa mu ubližovať iba uviesť na pravú koľaj to vozidlo, ktoré sa z nich vyšinulo. Preto to činím, lebo dnes je verejne hodná príležitosť, aby som otvorene povedal čo počúvam a sám tiež viem, že bolí slov. kalvínov. Nech to vie pán Biskup a verejnosť z tejto schôdzky. Ďalšie naše požiadavky sú tieto:

1.) Žiadame si zastúpenie na všetkých cirkevných fórach, aby bez nás o cirkevných veciach nebolo pojednávané.

2.) Žiadame si neohraničenosť slovenského seniorátu, totiž, aby sborom cirkevným, ktoré sú dnes nepridelené do neho, nebolo bránené pozdejšie sa k nemu pripojiť, keď si toho budú žiadať.

3.) Vizitačné zápisnice pre slovenské cirkevné sbory nech sú slovenské.

4.) Žiadame si, aby na stredné školy v Košiciach, Michalovciach a Užhorode bol žiadaný od vlády pre vyučovanie náboženstva katechéta kňaz Slováka.

Vaša Dôstojnosť dnes už nepostačí pre slovenské stredné školy katechéta, ktorý neovláda slovenčinu, lebo ho naši žiaci vysmieávajú a mnohí len preto zanedbávajú vyučovanie náboženstva. Ako môže byť taký katechéta porozumený žiactvom, ktorý miecha češtinu, maďarčinu, slovenčinu mimo slovenského nárečia, keď chce niečo vykladať žiactvu? Tu sa musí postarať cirkevná vrchnosť o nápravu. Ďalej to tak nemôže ísť, lebo robí nám to verejnú ostudu a cirkvi škodí ohromne.

5.) Žiadame si, aby cirkevná vrchnosť sa postarala bezodkladne o potrebné náboženské príručky ako pre obecné ľudové školy, taktiež aj pre stredné školy. Potrebný je nám katechizmus pre konfirmandov. Pálóczi Czinkeov je veľmi chybný v slovenskom preklade, teda nevyhovuje. V slovenských kalvínskych učebniciach nedovolíme oflinkovať slovenčinu.

Nemáme ani cirkevného dejepisu pre vyučovanie na stredných školách. Navrhujem, aby sa ešte dnes zvolila trojčlenná komisia, ktorá pod cirkevným dozorom a za spolu účinnosti nášho sväzu ihneď by sa dala do práce a zostavila potrebný

materiál pre vyučovanie náboženstva čím skoršie. Odporúčam, aby sa do toho času povolilo tým, ktorí budú chcieť užívať katechizmu vydaného v Amerike. Keď je v ňom niečo, čo snád nezodpovedá našim pomerom, nech sa vynechá a dodá, čomu by sa malo vyučovať naše žiactvo.

Odporúčame schváliť viac náboženských príručiek. Priali by sme si demokratickejší postup pri schvaľovaní náboženských príručiek, totiž, čo sa uzná komisiou k vydaniu hodné, nech sa čím skoršie vydá až tak nech ide k schváleniu pred cirkevné inštalácie. Keby náhodou taká príručka nezodpovedala našej potrebe pre školu, môže sa použiť ako poučná príručka pre ľud. Neodporúčame pri prvom vydaní tlačiť väčší počet so žiadnej príručky len vtedy, keď sa ona osvedčí pri užívaní.

6.) Žiadame si, aby v najkratšom čase bola ustanovená pri lučeneckom bohosloveckom kalvínskom ústave i slovenská katedra, jestli ten bude štátom uznaný. Nech je na ňu volený taký Slovák kalvín, ktorý by bol spôsobilý vyučovať aj niektorému inému predmetu v maďarskom jazyku. Keď sa to nedá uskutočniť, nech sa povolí slovenským bohoslovcem študovať na niektorom tuzemskom protestantskom teologickom ústave s tou podmienkou, že kaplánske a kňazské skúšky budú skladať po slovensky. Sme za to, aby sa slovenskí bohoslovci naučili i maďarsky. Čím viac rečí zná človek, tým je pre neho lepšie.

7.) Žiadame si, aby v budúcnosti na slovenské fary volení boli farári, ovládajúci plyne slovenčinu slovom i písmom.

8.) Žiadame si, aby základiny, založené pri slovenských kalvínskych sboroch pre maďarizačné ciele ponechané boli týmto slovenským sborom k ich ďalšiemu zveladeniu v duchu číročistom náboženskom a nie odnárodňovacom.

9.) Žiadame si, aby naša cirkevná vrchnosť, keď dostane podpory zo zahraničia, udelila z nich i slovenskému seniorátu. Nech je tiež dovolené slov. kalvínom žiadať si podpory i samostatne pre svoje zveladenie.

10.) Žiadame si aby nám nebolo zazlievané, keď sa stýkame s inými tuzemskými protestantskými cirkvami. Osob z toho má vždy celá cirkev. Takéto luhaniny, akým dal nedávno miesto i úradný časopis „Református Élet és Iskola” z pera kolegu Harasztyho, nemajú miesta v rozumných hlavách. Sme slovenskými kalvínmami a nimi chceme zostať. Cirkevná vrchnosť mala by zakročiť, aby nás neslováci neprovokovali, lebo sa budeme brániť. Masaryk povedal, že proti krivde treba sa brániť. Nás už nemožno hrozbami a provokovaním zastaviť.

11.) Žiadame si na koniec, aby Sväz slovenských kalvínov bol uznaný i cirkev-

nou vrchnosťou ako jediný národno-náboženský slovenský kalvínsky spolok cirkevný. Sväz nie je spolkom protináboženským, ale obhajcom zásad reformovaného vierovyznania. On je a bude i v budúcnosti obhajcom zásad kalvínsko-náboženských a čo sa týka jeho národnej činnosti do toho cirkvi nič není. My sa nestaráme do podobných združení v maďarských sboroch.

V národnom vývoji slovenským kalvínom sa brániť nesmie. Dost' bolo toho doteraz, čo je tu dovolené Maďarom, nesmie byť zazlievané Slovákom. My si svojich rečových práv nikým ubrať nedáme: Budeme sa brániť na všetky strany.

Vyslovujeme lojálnosť svojej cirkvi vo veciach náboženských, ale žiadame si i my, aby už prestalo ustavičné osočovanie, pomlúvani a prenasledovanie kalvínov Slovákov. Keď sa nám slovenským kalvínom nebudú diať krivdy, nebudeme ani my ich vyhľadávať a na nich poukazovať. Kým sa ním krivdí, neprestaneme sa žalovať a brániť, Použijeme každej slúžnej zbrane na svoju obranu. Pôjdeme s krivdami i na medzinárodné fórum. A či to má byť ideálom úradnej cirkvi, aby trpela páchal na nás toto príkorie. Za vývoj veci u nás Je ona zodpovedná. Podľa môjho názoru naša cirkev je snáď nie cirkvou teokratickou, feudálno-despotickou, ale má demokratický podklad. Keď je tomu tak, nech je demokratizmus v cirkvi našej zachovaný dôsledne v hlave i v údoch. Nezakrývať zlý stav veci u nás dovolávanie sa Božej milosti, ale podívať sa zlu rovnako do očí a liečiť ho, neoddávať sa ležérnemu mesianizmu, ktorý i veľké Rusko zničil, ale oprieť sa v prvom rade o prácu vlastných rúk. My slovenský kalvíni od Košice až po Užhorod žijúci hlásime sa k úprimnej spolupráci i na poli vnútornom misijnom, ale nie za cenu pozbytia svojej jazykovej samobytnosti a ohraničenosti. Vaša Dôstojnosť dobre zná, že slovenskí kalvíni hoci pomaďarčení žijú nie v 13. alebo 14. matkocírkvach, ale nájde sa ich výše 31. My uvedomelí slovenský kalvíni neprestaneme v medziach zákona dožadovať sa prídely i tých našich bratov k nám, ktorých Vy už nám dnes nechcete priznať. Keď Vám to dávame na vedomie, prosíme Vás, aby ste nás považovali za sebe rovných v našom boji za svoje práva. Tým, čo sme tu povedali, nechceme búriť, ale len prosiť, aby ste nám dali čo nám patrí.

Rovnosť, bratstvo, láska nech prebýva medzi nami. Toto sa len vtedy docieli, keď sa splnia Vaše požiadavky. Boh daj, aby na to stalo čím skoršie.

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3 Sečovské memorandum. Szlovák nyelvű gépírást másolat.

1933. január 31., Kassa

A szlovák anyanyelvű kálvinisták követelései, amelyet 1933. január 31-én terjesztettek elő a szlovák hívők kérdéseit rendezni hivatott 10 tagú egyházi bizottság első ülésén.

January 31, 1933, Košice

The demands of the native Slovak Calvinists (the ones with Slovak as their mother tongue), which was proposed on the 31st of January, 1933, on the first session of the 10 member church committee which was organized in order to settle the question of the Slovak believers.

Požiadavky slovenských kalvínov na svojej cirkevnej vrchnosti

1.) Žiadame si zastúpenie na všetkých cirkevných fórach, riadnym a náhradným členom, aby bez nás a o našich veciach nebolo pojednávané. Totiž na konventoch a synodách, nech reprezentuje slovenské kalvínske veci senior a hlavný kurátor seniorátu s plným právom, vo veciach slovenských kalvínov a aspoň poradným právom vo veciach generálnych. Referentom slovenských kalvínskych vecí nach vždy bude vsadiť na akýchkoľvek cirkevných pojednávaniach Slovák-kalvín.

2.) Žiadame si neohraničenosť budúceho slovenského seniorátu, totiž žiadame si rovnoprávnosť slovenského seniorátu, aby slovenský seniorát ako aj ostatné senioráty dištriktu nebol determinovaný lež, aby ostali autonómne práva shromáždení neporušené, t.j. aby pohraničné sbory sa mohli pripojiť k nemu alebo vylúčiť z neho ak to odôvodnia dokladmi, že je to pre nich z národného stanoviska výhodnejšie. Toto nech sa vzťahuje ak na matkocirkve taktiež aj na filie.

3.) Žiadame si katechétu Slováka pre stredné školy v Košiciach, Michalovciach a Užhorode.

Tiež si žiadame dozorčie právo nad výučbou náboženstva vo všetkých školách slovenského seniorátu ako i hospitačné právo na všetkých školách mimo seniorátu, na ktorých študujú slovenské kalvínske deti.

4.) Žiadame si, aby pri lučeneckej bohosloveckej škole bola zriadená katedra slovenská s profesorom Slovákom.

5.) Žiadame si, aby našim slovenským kalvínskym bohoslovcom dovolené bolo študovať aj na iných tuzemských protestantských bohosloveckých ústavoch, ku príklad na takzvanej Husovej fakulte, v Prahe. Tiež nech je im dovolené študovať i

v zahraničí.

6.) Žiadame si aby našim bohoslovcom dovolené bolo skladať skúšky kaplánske s kňazské v ich slovenskej materčine.

7.) Žiadame si, aby základiny založené pri slovenských cirkevných zboroch ponechané boli týmto slovenským zborom k ich ďalšiemu zveľadeniu v duchu číročisto náboženskom. Tiež si žiadame, aby seniorálne fondy a celý terajší majetok potažne zaviazanosť seniorátov boli dľa počtu duší rozdelené.

8.) Žiadame si aby cirkevné zbory so slovenskou väčšinou boli bez plebiscitu pridelené do slovenského seniorátu, totiž sbory, kde sú slovenské školy. V sboroch týchto matkocírkvach a filiálkach je ihneď započaté so slovenskou bohoslužbou a výučbou náboženstva slovensky.

9.) Žiadame si aby v budúcnosti pre cirkevné slovenské sbory vizitačné zápisnice boli písané dvojrečové totiž slovensky a maďarsky alebo len slovensky.

10.) Žiadame si viac náboženských príručiek pre našu študujúcu mládež.

Taktiež si žiadame právo posúdenia a vydávania náboženských príručiek pre slovenský seniorát a k tomu dľa počtu duší primeranou finančnou pomoc s dištriktálnych a generálno-verejných prostriedkov čili pokladníc. Vydávanie týchto učebníc bud' urýchlené a nezdraževané. Nemôže byť záujmom cirkvi, aby trpela duševný stav, keď naše deti majú byť bez učebníc vyučované náboženstvu.

11.) Žiadame si uznanie „Sväzu slovenských kalvínov na Slovensku“, ktorý do teraz bol všemožným spôsobom prenasledovaný. Jakož i schválenie jeho stanov a disciplinárne prenasledovanie a hanobenie jeho činiteľov nech je zastavené.

12.) Žiadame si voľnosť udržovania priateľstva s tuzemskými a zahraničnými cirkvami a organizáciami, nakoľko podľa návrhu novej ústavy nemôžem to urobiť bez dovolenia cirkevnej vrchnosti.

13.) Žiadame si, aby tam kde sú slovenské menšiny bola tiež slovenská bohoslužba na útraty dištriktu, ak ten bude hradíť trovy maďarskej misii v slovenskom senioráte. Taktiež si žiadame, aby slovenské kalvínske deti boli po slovensky vyučované náboženstvu.

14.) Žiadame si misijného farára alebo diakona Slováka na náklad dištriktu.

Tiež na náklad dištriktu bud' nám vychovávaní sboroví kantori.

15.) Žiadame si povolenie založil slovenský kalvínsky misijný sbor v Košiciach a pridelenie k slovenskému seniorátu misijný sbor v Humennom a vo Vranove.

16.) Žiadame ustanovenie slovenského seniorátu hneď, ešte pred sankcionovaním

vládou novej cirkevnej ústavy našej. Ak by kreovanie slovenského seniorátu z hocakých príčin nebolo možné do schválenia cirkevnej ústavy vládou – žiadame, aby už prijaté a splnené požiadavky sub. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15. Ohľadne samozrejmych požiadavkov našich sub. 2, 8, potažne aj ostatných, nakoľko by snád' kolidovali s textom cirkevnej ústavy, na sankciu vláda čakajúcej – buď v zmysle týchto požiadavkov prevedená úprava príslušných paragrafov a náležitosti tieto nech sú nám aj cirkevnou ústavou plnoprávne zabezpečené.

NA ČR, f. AMV225, 225–714–3 Poziadavky slovenskych kalvínov. Szlovák nyelvű gépírásos másolat.

96.

1933. február 22., Pozsony

Rendőrségi jelentés a szlovák egyházmegye létrehozásának kérdésével foglalkozó egyházi bizottság 1933. január 31-én megtartott megbeszéléséről. A jelentés beszámol a bizottságon belüli erőviszonyokról és arról, hogy a szlovák egyházmegye létrehozásának szempontjából jobb lenne, ha az egyházi alkotmány nem kerülne elfogadásra, mert a jelenlegi helyzet a következő időkben a szlovákok javára fog változni.

February 22, 1933, Bratislava

A police report about the discussion of the ecclesiastic committee dealing with the question of the establishment of a Slovak diocese held on the 31st of January, 1933. The report talks about the power relations within the committee and also about the fact that, from the point of view of the establishment of a Slovak diocese, it would be better if the church constitution would not be accepted, since the current situation will change for the better for the Slovaks in the the forthcoming period.

Reformovaná kalvínska cirkev, činnosť.

Prezídium krajinského úradu v Bratislave.

Boj, ktorý vedú slovenskí reformovaný kalvíni za svoje cirkevne-národné práva konečne prinútil i najvyšší orgán kalvínskej cirkvi na východnom Slovensku, aby sa týmito požiadavkami zaoberal. Preto dištriktuálny konvent zasadaajúci 12. októbra 1932 rozhodol sa vyslať 10–člennú komisiu, ktorá by zisťovala a skúmala a tieto

požiadavky na východnom Slovensku. Za slovenských kalvínov v tejto komisii je: Ján Baláž, farár v Lastomíru; Eugen Bikfalvy, notár v Bánovciach nad Ondavou; Ľudevít Kiss, notár v Rakovci; Bedrich Daniš z Vyšného Čaju; Ján Tomašula, farár v Bánovciach nad Ondavou. Členmi potom, ktorí zastávajú smer ochrany maďarských záujmov sú: Dr. Štefan Šutka, advokát vo Veľkých Kapušanoch; Dr. Valentín Kiss, advokát vo Veľkých Kapušanoch; Dr. Alfréd Mertens, advokát v Michalovciach; J. Lengyel, farár v Seni; M. Böszörmény, farár v Humennom. Tejto komisii predsedá senior Barnabás Idrányi. Prvé zasadanie konalo sa 31. januára tohto roku v Košiciach a malo ráz viac informatívny. Pri tejto príležitosti odovzdali zástupcovia slovenských kalvínov v prílohe pripojené svoje požiadavky podporené podrobnými štatistickými výkazmi. O týchto bolo potom uznesené, že budú podrobne skúmané.

Proti splneniu bársakých požiadaviek slovenských kalvínov stavia sa hlavne advokát dr. Alfréd Mertens a advokát dr. Šutka z Veľkých Kapušian. Títo zaujímajú krajne maďarsko-šovinistické stanovisko a sú proti zmiernemu rozriešeniu celej veci. Obhajujú to stanovisko, že kalvínska reformovaná cirkev je cirkvou maďarskou a preto o zriadení slovenského seniorátu v jaj lona nemôže byť ani reči. Dr. Alfréd Mertens je bratom hlavného komisára politickej správy, Alfonza Mertensa, ktorý je toho času správcom expozitúry okresného úradu vo Vyšnom Svidníku.

Celý boj slovenských kalvínov vedený je za zriadenie slovenského seniorátu, a usiluje sa o to, aby obvod seniorátu vopred ustanovený nebol, nakoľko Sväz slovenských kalvínov nemôže a nechce upustiť od požiadavku, aby behom posledných niekoľko desaťročí zmaďarizované cirkevné sbory neboli späť získané a pridelená potom požadovanému seniorátu. Úradná cirkev pripustila by snáď jednanie o zvláštnom slovenskom senioráte, avšak za podmienky, že k nemu budú patril len te-rajšie skutočne slovenské sbory. Jednanie iste sa potiahne dlhšiu dobu. Je v záujme slovenských kalvínov a to z dôvodov národne-politických, aby štatút cirkevnej ústavy reformovanej cirkvi na Slovensku nebol schválený, nakoľko sám čas pracuje pre splnenie ich požiadaviek.

O jednaní horeuvedenej komisie neopomeniem svojho času podal príslušnú správu.

Vládny radca a policajný riaditeľ: Dr Štefánik, v. r.

NA ČR, f. AMV225, 225-714-3 Reformovaná Kalvínska cirkev – činnosť. Szlovák nyelvű gépírásos másolat.

1934. november 11.

A Tiszáninneni Református Egyházkerület püspökének Magda Sándornak püspöki jelentése a szlovák egyházmegye ügyéről.

November 11, 1934

The report of Sándor Magda, the bishop of the Cistibiscan Reformed Church District, about the issue of the Slovak diocese.

Előterjesztve a tiszáninneni református egyházkerületi közgyűlésen 1934. október 25-én.

(Folytatás.)

II. A szlovák egyházmegye.

Foglalkoznom kell jelentésemben a szlovák egyházmegye kérdésével is. Mindnyájunk előtt ismeretes, hogy ez év március 20-án tartott rendkívüli közgyűlésünkön egyházkerületünk elhatározta, hogy nem várja be egyházalkotmányunk jóváhagyását, hanem eddig is érvényben levő régi törvényeink alapján felállítja a szlovák egyházmegyét. Kimondta az említett közgyűlés azt is, hogy határozatát felterjeszti az Egyetemes Konventre tudomásvétel végett. A június 27-én Losoncon tartott konventi ülésen azonban egy nagy meglepetés ért bennünket. Az Egyetemes Konvent ugyanis arra az álláspontra helyezkedett, hogy e kérdést illetőleg részéről nem pusztán tudomásvételtől van szó, hanem joga van a kerület határozatát jóváhagyni vagy megsemmisíteni. Bár elnöktársammal mindent megtettünk, hogy a konventet más elhatározásra bírjuk, nem tudtunk sikert elérni s a konventi ülés szótöbbséggel kimondta, hogy a szlovák egyházmegye csak az egyházalkotmány állami jóváhagyása után állítható fel, amelyben külön törvénycikk gondoskodik a felállítás módozatairól. Tekintettel azonban arra, hogy egyházalkotmányunk két hónappal ezelőtt már felküldetett Prágába jóváhagyás végett: minden reményünk megvan arra nézve, hogy az állami aprobáció még ez évben megtörténik, amely után a szlovák egyházmegye haladéktalanul felállítható. Arra az időre, amely a törvényeink jóváhagyásáig rendelkezésünkre áll, nagy szükségünk van. Én ugyanis nem, úgy képezem el a szlovák egyházmegye felállítását, mint egyesek, hogy összegyűjtik a szlovák kálvinistákat egy népgyűlésre s ott kikiáltják a szlovák egyházmegye megalakulását. A szlovák egyházmegye egészen új tag lesz egyetemes egyházunk szervezetében s hogy

ebbe zökkenés és zavarok nélkül beleilleszkezhessék annak érdekében előbb egy egész csomó részletkérdést kell elintézni a kölcsönös türelem, békesség és szeretet jegyében. Ezért szükségesnek tartom, hogy mostani közgyűlésünk egy bizottságot küldjön ki ennek a munkálatnak elvégzésére. Már előre hangsúlyozom, hogy amint az állami életben a magyar kisebbségnek alkalmazkodni kell a többséghez, épúgy a református egyház keretein belül a szlovák kálvinista kisebbségnek respektálni kell a magyar kálvinista többséget. Mert ha a szlovák kálvinista egyházmegye azzal a gondolattal lép a magyar egyházmegyék sorába, hogy ott a vezetést és irányítást a maga részére vindikálja, vagy éppen diktatórikus szándékai vannak, akkor jobb, ha még ma különválnak s megy mindenki külön a maga útján.

A szlovák kálvinista kérdéssel kapcsolatban itt akarok felelni a szlovák kálvinista szövetség hozzám intézett beadványára, amelyben ha kellő respektussal is, mégis csak felelősségre von, azt állítván, hogy én püspöki székfoglaló beszédemben alaptalanul politizálással vádoltam meg a szlovák kálvinisták vezetőit. Aki figyelmesen elolvassa programbeszédem ide vonatkozó részeit, azelőtt azonnal nyilvánvaló lesz, hogy én a szlovák kálvinista vezetőket nem vádoltam politizálással, hanem csak figyelmeztettem, illetve óvtam, nehogy erre az útra tévedjenek. Hogy ezen óvás nem volt felesleges, az kitűnik a szövetség beadványának ama passzusából, ahol ez áll: „Ossza be (a püspök úr) a szlovák egyházmegyébe mindazokat a gyülekezeteket, amelyek szlovákok, vagy a múltban azok voltak és ezzel elhárítja a mai egyenetlenkedést.” Ha azt kezdjük feszegetni, hogy ki mi volt a múltban, akkor már nyakig benne vagyunk a politikában és pedig annak legátkosabb fajtájában, amely etimológiai, illetve fajelméleti alapon akarja megállapítani valakinek nemzeti hovatartozását. Ez a politikai módszer, amely feltétlenül megbosszulja magát azon, aki alkalmazza: talán akceptálható más államokban, de a demokráciára s az emberi jogok megbecsülésére épített Csehszlovák Köztársasághoz, a Masaryk Tamás köztársaságához teljesen illetlen. S ha akadnának esetleg ebben az államban is elvakult emberek, akik ezt a politikai módszert alkalmazzák, a szlovák kálvinistáknak magasan felől kell emelkedni ezeknek alacsony mentalitásán. Mi magyarok szemrebbenés nélkül vesszük tudomásul, ha valaki szlováknak vallja magát, akinek ősrégi magyar neve van s pár évvel ezelőtt még nem tudott szlovákuul, de viszont senkinek sincs joga háborgatni nemzeti meggyőződésében azt, akinek szlovák hangzású neve van, de már a nagyapja sem beszélt a magyaron kívül más nyelvet. Ismét hangsúlyozom, mint székfoglaló beszédemben, hogy kölcsönös megértésre, megbecsülésre, türe-

lemre van szükség magyar és szlovák kálvinisták békés együttéléséhez. Ami engem illet – ismét kijelentem – semmiféle oktan támadás és méltatlan vád nem fogja tudni kiirtani belőlem a szlovák kálvinista hívek iránt érzett megbecsülést és szeretetet.

Közli: Református Egyház és Iskola, 1934. november 11. p. 2–3.

98.

1935. október 31., Lasztomér

A szlovák nyelvű egyházközségek presbitereinek Lasztoméron elfogadott követelései, amelyekben támogatásukról biztosítják a Szlovák Kálvinisták Szövetségének törekvéseit.

October 31, 1935, Lastomír

The demands of the presbyters of Slovak parishes (i.e. congregations) accepted on Lastomír, in which they assure their support for the endeavors of the Slovak Calvinist Union.

Rezolúcia

Presbyteri slovenských kalvínských cirkví, ktorí sa zišli na prvú svoju presbyter-skú konferenciu pamätného dňa reformácie 31. októbra 1935 v Lastomíre okres Michalovce, uzniesli sa spoločne na nasledovnom:

1.) Sme za jedno so Sväzom slovenských kalvínov na Slovensku, čo sa týka sriadenia slovenského seniorátu. Žiadame si bezodkladne sriadiť slovenský seniorát a to v takom rozsahu, ako ho žiada Sväz. Taktiež súhlasíme s ostatnými požiadavkami Sväzu, ktoré boli predostreté už či predtisskému dištriktu reformovanej cirkvi alebo vládnyim úradom Československej republiky.

2.) Žiadame si oslobodenie od všetkých príspevkov, ktoré sú vyrubované cirkevnou vrchnosťou rovnako na slovenské kalvínske sbory ako aj na maďarské a slúžia výhradne záujmom len maďarských sborov. Maďarský sirotinec v Beretke, teológia v Lučenci a iné.

Súhlasíme s platením tých príspevkov zo slovenských sborov v rovnosti s maďarskými, ale len pod tou podmienkou, aby dľa ich počtu pripadajúce procento z príspevkov, bolo uložené do jedného fondu, z ktorého by sami podporovali svojich študujúcich mládencov na farárov a učiteľov a misijné ciele. Podobne aj z poist-

ného, ktoré veľadôstojný generálny konvent uzavrel s poisťovňou Fónix pre všetky cirkevné sbory, žiadame si, aby procento dľa počtu, cirkvi slovenských bolo dané k dispozícii slovenskému seniorátu ku tým samým cieľom,

3.) Súhlasíme a odporúčame, aby pri bohoslužbe užívaný bol nový slovenský spevník v každej našej slovenskej kalvínskej cirkvi, čím chceme docieľiť jednotného bohoslužobného programu vo všetkých slovenských kalvínskych cirkevných sboroch. Zároveň odsudzujeme starý zlovyk, ktorý ešte i doteraz je v niektorých našich cirkevných sboroch, totiž predpovedanie piesní pri bohoslužbe. Odporúčame tým našim cirkevným sborom, kde sa ešte doteraz predpovedá, aby predpovedanie čím skorej odstránili a spievali bez neho.

4.) Žiadame, aby čím skoršie vydané boli slovenské kalvínske príručky, ktoré by členstvo slovenských kalvínskych cirkvi poučovali o vieroučných základov nášho vierovyznania. Toto žiadame preto, pretože sme sa presvedčili, že iba tým spôsobom dá sa odstrániť sektárstvo i z našich cirkvi, ktoré sa v nich šíri.

5.) Žiadame si na svojich farároch, aby organizovali našu mládež do sdružení a ju poučovali o našom náboženstve a tým chránili [...] osidlom sektárstva.

6.) Žiadame si zakladanie cirkevných spevokolov v každej našej cirkvi, kde je o to záujem aj e nadostač takých cirkevníkov, ktorí by riadne brali účasť vo spevokole. Toto žiadame na našich kantoroch.

7.) Odporúčame našim cirkevným vodcom, aby viac pracovali vnútornomisijne vo svojich cirkevných sboroch, lebo uznávame, že tým sa členstvo našich cirkvi iba posilní vi viere našich otcov.

8.) Uznávame, že i nedeľné školy by slúžili iba k povzneseniu našich cirkvi, keď by sa v každom sbore sriadily.

9.) Ďalej i my presbyteri cirkvi slúbime na svoju česť a svedomie, že svoj presbyterský úrad budeme poctivo a čestne zastával. Taktiež i všemožnými prostriedkami bojoval proti sektárstvu, ktoré sa v našich cirkevných sboroch veľmi šíri.

podpisy

Michal Kudroč, Ján Petrejčík, Ján Knežo, Michal Hrešan, Michal Dzurina, Juraj Knežo, Andrej Mihók, Juraj Knežo, Pavel Eštók, Ján Eštók, Michal Bodnár, Pavel Hrešan, Ján Krocko, Ján Verbovský, Michal Kostrej, Pavel Kostrej, Pavel Valovčík, Juraj Dóci, Juraj Kačmar, Pavel Geroč H, Michal Matta ml., Michal Horovčák, Ján Marcín, Juraj Dóci ml., Juraj Virčík, Michal Tatár, Andrej Geroč H., Michal Dobó,

Ján Šikra, Ján Elečko, Pavel Kačkoš, Ján Dobó Jeník, Ján Palkóci, Andrej Sabadoš.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai, 40. doboz 410. Szlovák nyelvű gépirat, másolat.

99.

1936. január. 21., Lasztomér

A Szlovák Kálvinisták Szövetségének memoranduma a Szlovenszkói és Kárpátaljai Keresztyén Református Egyház Konventjéhez, amelyben a szlovák egyházmegye felállítását kéri.

January 21, 1936, Lastomír

The memorandum of the Slovak Calvinist Union to the General Convent of the Slovak and Subcarpathian Christian Reformed Church, in which they ask for the establishment of a Slovak diocese.

A slovenskói és podkarpatskorusi keresztyén református egyház Főtiszteletű és méltóságos egyetemes Konventjéhez!

A slovenskói szlovák kálvinisták szövetsége által 1935. október 31-re Lastomírba összehívott szlovák református presbiterek értekezlete a legmélyebb tisztelettel biztosítván az Egyetemes Konventet, mint egyházunk legmagasabb kormányzó instanciáját az összes szlovák kálvinisták feltétlen engedelmességéről és odaadásáról korszerű szükségességből folyó kötelességének tartja, hogy az Egyetemes Konvent nagyabecsült figyelmét ezen az úton felhívja a szlovák kálvinista ügy áldatlan állapotára s kérje, hogy az Egyetemes Konvent 1934. 22. számú határozatának érvénytelenítésével lehetővé tévén a szlovák egyházmegye felállítását azt mielőbb jobb karba hozza.

Az a körülmény, hogy minket az Isten kegyelme az elmúlt 400 év bajai s viharai között a mának megtartott erősíti bennünk jövődő küldetésünkbe vetett rendíthetetlen hitünket... Ámde sajnálattal látjuk, hogy külön sajátos jellegű vezetés, saját célhoz szabott magasabb szervezet nélkül nemcsak hogy a haladás és a missziói siker, elgondolhatatlan, hanem maga az eddigi pozíciók megtartása is úgyszólván lehetetlenné válik... Új idők új feladatok elé állítanak minket, amilyenek: a destruktív

szellemi irányok támadásaival szemben való védelem, különösen a szektárizmussal szemben, népünknek szükséges könyvekkel, valamint a minden szellemi támasz nélkül álló tanuló ifjúságunknak, szükséges tankönyvekkel való ellátása – hogy csak a legszükségesebbekről és a legszembetűnőbbekről beszéljünk... A támadásoknak ellent állni és e feladatokat teljesíteni csakis a szlovák misszió jól átgondolt egységes vezetése mellett lehetséges.

Őszintén meg vagyunk győződve arról, hogy a szlovák egyházmegye kérdése első sorban ezzel a szlovák keresztyén misszióval, azaz a való élet követelményével függ össze, nem pedig a még meg sem született új törvény holt betűjével. A mi vezetőink világosan látták ezt az összefüggést, amikor 15 év előtt napfényre hozták a szlovák egyházmegye kérdését, észrevette ezt az 1928. évi zsinat többsége, mikor oly komolyan foglalkozott vele, hogy az új alkotmányban külön kánont szentelt neki, ez az összefüggés diktálta a mi lelkészeink 1932. évi értekezletének a „Gálszécsi memorandumot”¹¹¹, melynek alapján kerületünk is meggyőződött ennek nagy horderejéről és jogerősen elhatározta a megoldását: a szlovák egyházmegye felállítását. Minthogy ebből, az összefüggésből – miként az a gálszécsi memorandumból látható – ennek az egyházmegyének, a felállításán kívül az egyházkerület illetékességét meghaladó követelmények is folynak, ezeknek a kedvéért terjesztett fel ez a határozat az Egyetemes Konventre szíves megerősítés végett. Sajnáljuk, hogy a konvent nem vette figyelembe annak a határozatnak komoly praktikus jelentőségét s az új kánonokkal való fiktív összefüggése alapján ítélte meg ill. el.

Mi ugyan a gálszécsi memorandum alapján állunk és erősen bízunk abban, hogy a benne foglalt kívánásaink maguk idejében ad majorem Dei gloriam mind teljesedésbe mennek, de nincs semmi kifogásunk azok osztályozása ellen, amint azokat a kerület az elintézés illetékességét illetőleg felosztotta.

De a fő kívánalom: a szlovák egyházmegye felállítása már többé nem csak a mi kívánalmunk, hanem a szlovák kálvinizmus mai, sőt tegnapi és holnapi valóságos életének kategorikus imperativusa, azé a szlovák kálvinizmusé, amely lehetne s legjobb tudomásunk szerint akar is lenni a református egyház Úrban való dicsekvése és büszkesége. Ha szabad helyzetünk megvilágítása céljából hasonlattal élünk, hasonlítjuk azt a termékeny alföld fekete talajának helyzetéhez, mely állandó árvizek által rongálva belső értéke szerint eddigelé megbecsülve nem volt, de most az ármentesí-

---

111 Lásd a 93. és 94. sz. dokumentumot.

tés után a legjobb reményekre jogosít s csak várja szántóját, ki nem néz sem jobbra, sem balra, ha egyszer az ekeszarvára tette a kezét.

A szlovák esperes kell, hogy ez a szántó legyen. Kár, minden kihasználatlan napért, pótolhatatlan kár!

E memorandumunk konklúzióját abban a tiszteletteljes kérésben foglaljuk össze, hogy a Főtiszteletű és méltóságos konvent az egyházkerület javaslatának első részét illető negatív határozatát érvényteleníteni méltoztassék annál is inkább mert az az eddig érvényben lévő 1904/7. évi törvény értelmében úgy nélkülözi a törvényes alapot, hogy így teljesítse több esztendőös vágyainknak legalább így részét azáltal, hogy a kerületnek lehetővé teszi a szlovák Egyházmegyének saját hatás- és törvényes jogkörében való felállítását.

Soli Deo Gloria!

Hittestvéri szeretettel, gyermeki bizalommal és teljes tisztelettel Juraj Kačmár v. R. predseda porady.

Az egyházak nevében:

L. az eredeti szlovák másolatát. A fordítás helyességéért, Lasztomér, 1936. I. 21. Balázs János

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 40. doboz. Szlovák nyelvből fordított eredeti magyar nyelvű gépirat.

100.

1937. november 10., Prága

A kassai rendőrkapitányság jelentése a református egyház belső viszonyairól, a losonci teológusképzésről valamint a szlovák kálvinisták törekvéseiről és ezzel kapcsolatban az egyházi alkotmány elfogadásának kérdéséről.

November 10, 1927, Praha

The report of the police headquarters of Košice about the internal relations of the Reformed Church, the training of theologians in Lučenec and the endeavors of the Slovak Calvinists, and in connection to this, it talks about the acceptance of the church constitution as well.

Kalvínská církev na Slovensku poměry.

Důvěrné.

Policejní ředitelství v Košicích podalo sem v hořejší záležitosti tuto důvěrnou zprávu:

Kňazský dorast kalvínskej cirkvi je vychovávaný v bohosloveckom semináriumu v Lučenci, vedenom Vojtechom Sörösöm. Menovaný je nielen maďarskej národnosti, ale podľa informácii i veľkomaďarského zmýšľania. Exponoval sa pred tým v Maďarskej národnej strane a teraz je členom Sjednotnej krajinskej kresťansko-sociálnej a maďarskej národnej strany. Udržiava vraj styky s ríšskomadařskými kalvínskymi kruhmi, dochádza častejšie do Maďarska a hovorí sa, že odtiaľ dostáva pre bohoslovecký seminár, ktorý nie je vraj ani riadne zorganizovaný, i finančné podpory. Podľa toho vypadá vraj i výchova kňazského dorastu, takže kalvínsky bohoslovci z Lučenca vychádzajúci sú všetci maďarskými nacionalistami, tak jako až na malé výnimky všetci kalvínsky farári.

A je to v prvom rade Sörös, ktorý sa staví proti štúdiu kalvínskych bohoslovcov v Bratislave a na Husovej fakulte v Prahe a jeho pričinením bola odmietnutá biskupom Magdom žiadosť slovenských kalvínov o štipendia pre slovenských kalvínov, ktorí chceli študovať v Prahe, ačkoľvek Husova fakulta ponúkala zvláštne výhody. Bohoslovecký seminár v Lučenci v čele so Sörösom podlieha vplyvu vedúcich osôb zo Sjednotenej maďarskej strany, hlavne však senátora sjednotenej strany Dr. Vojtecha Szillasyho, ktorého styky s ríšskomadařskými cirkevnými i politickými kruhmi sú známe.

Poklal sa týka stanoviska biskupa predtiského kalvínskeho dištriktu Dr. Alexandra Magdu k otázke štúdia kalvínskych bohoslovcov v Prahe, prípadne Bratislave, nebude jeho údajne priaznivé stanovisko diktované jeho vlastným názorom a presvedčením, jako skorej taktikou kalvínskej cirkvi, ktorej štatút nebol dosiaľ schválený. Bola výslovne hovorené, že biskup Dr. Magda jako cirkevný reprezentant svoju lojalitu k štátu a teda aj k rôznym otázkam prejavuje viac menej z taktických dôvodov, poklal nebude štatút cirkvi schválený. Z tohto dôvodu nedá sa vraj o jeho blahovoľnom stanovisku k štúdiu kalvínskych bohoslovcov v Prahe hovoriť, nakoľko i styky maďarských kalvínov s českými nie sú tak značné, jako styky slovenských kalvínov s českými.

V kalvínskej cirkvi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi dosiaľ prevláda maďarský smer, ktorý sa proti požiadavkám slovenských kalvínov i pres „udánlivé“ ústupky

biskupa Dr. Magdu dosiaľ ostré staví. Slovenskí kalvíni už roky požiadajú zriadenie slovenského seniorátu, u ktorý je vedený urputný boj zrovna tak, jako o takmer každého veriaceho Slováka. Boj tento najlepšie a najvýstižnejšie osvetľuje t. zv. „Sečovské memorandum o páľčivých a bezodkladných požiadavkách slovenských kalvínov“, ktoré predniesol dňa 14. 7. 1932 na konferencii farárov v Sečovciach Ján Tomašula, kalvínsky farár, hlavný predseda Sväzu slovenských kalvínov na Slovensku.

Požiadavky slovenských kalvínov narazili na veľký odpor jak u farárov, tak aj predstaviteľov cirkvi a takmer o každého veriaceho je zvädzaný tuhý boj. Maďarskí kalvínski farári vzopreli sa požiadavku slovenských bohoslužieb i vyučovaniu náboženstva v slovenskom jazyku a niekoľko farárov Slovákov alebo tolerantnejších Maďarov, ktorí vyhovelí slovenským veriacim, bolo vystavené nepriazni vedúcich cirkvi, ba aj priamo prenasledovaniu.

Úsilíu slovenských kalvínov, ktorých sami maďarskí kalvíni odhadujú na 18 000, sa behom času podarilo, že vedenie predtiského dištriktu bolo by ochotné zriadiť slovenský seniorát pre 13 matkocirkví a príslušný počet filií a zaručiť to v kánonu IX. o administratívnom rozvrhu seniorátov a dištriktov a o zriadení slovenského seniorátu. S tým však nie sú slovenskí kalvíni spokojní, nakoľko týmto spôsobom bolo by po schválení štatútu vládou navždy zamedzené zakladať nové slovenské fary z filií, poťažne vrátiť pomaďarčené fary a filiie Slovákom. Slovenskí kalvíni rátajú pre slovenský seniorát pri najmenšom s 32 farami a 70 filiálnymi sbormi, ktorý počet by národnostným pomerom asi zodpovedal.

Boj o zriadenie slovenského seniorátu v kalvínskej cirkvi dostáva sa pomalú do konečného štádia. Sväz slovenských kalvínov v dohľadnej dobe podá svoje námietky k návrhu zákona-kánonu IX. o administratívnom rozvrhu seniorátov a dištriktov a o zriadení slovenského seniorátu, ktorý sa značne odlišuje od podobného návrhu vedenia kalvínskej cirkvi.

Podľa dôverného upozornenie nie je ani tento návrh Sväzu slovenských kalvínov ideálnym a vedúci slovenských kalvínov sú toho názoru, že by bolo najlepšie utvoriť znovu kalvínsku cirkev, ktorá by zahrnovala celé teritórium Slovenska, na ktorom by sa mohli zriaďovať podľa potreby slovenské i maďarské fary a sbory. Týmto spôsobom by bolo slovenským kalvínom umožnené, aby si zriaďovali fary a sbory, kde toho bude zapotrebí a neboli by odkázaní na určité, v cirkevnom štatútu vymedzené miesta.

Maďarskí kalvíni ponáhlajú sa z pochopiteľných dôvodov, aby cirkevný štatút bol čím skôr schválený, kdežto slovenskí kalvíni majú eminentný záujem na odkladu, nakoľko čím pozdejšie bude štatút schválený, tým situácia bude pre nich priaznivejšia, lebo agitáciou síce pomalu, ale predsa len získavajú nových prívržencov a môžu tak maďarskému vedeniu cirkvi dokázať, že tých 13 matkocirkví, ktoré sú im ochotní povoliť, zďaleka nevyhovuje súčasným pomerom.”

K nahlédnutí se pripojuje v opise tzv. Sečovské memorandum, návrh Sväzu slovenských Kalvínů k opravě IX. zákona-kánona, který, až na některé změny, jež mají býti nyní převedeny, odpovídá přibližně požadavkům slovenských Kalvínů, a statistický přehled o počtu slovenských Kalvínů, pořizeny v r. 1934. Tyto přílohy buďte sem po nahlédnutí vráceny. Obdrží zároveň předsednictvo ministerské rady a ministerstvo školství a národní osvěty.

Za ministra:

NACR. Min Skol, k. 3894, 23756. Kalvínska c. na slov – pomery. Szlovák nyelvű gépelt másolat.

101.

1938. december 13, Nyitra

Sedivy László nyitrai lelkész levele az Egyetemes Konventhez, amelyben sürgeti a visszacsatolás után Csehszlovákiában maradt református gyülekezetek felügyeletét és képviselőtét biztosító egyházkormányzati szerv létrehozását.

December 13, 1938, Nitra

The letter of László Sedivy, a pastor of Nitra, to the General Convent, in which he urges the establishment of a church-governing body which would assure the supervision and representation of those Reformed congregations which remained in Czechoslovakia after the annexation.

A bekövetkezett újabb államfordulat a csehszlovák területeken maradt reformátusságot olyan helyzet elé állította amelyben gondoskodnunk kell késedelem nélkül jövőendő sorsunk, a gyülekezeteknek egymáshoz és összességnek az államhoz való viszonyainak rendezéséről. Miután eddigi egyházhatóságainkkal való kapcsolatunk

megszakadt: a körülmények parancsolata egyházigazgatási szervezet mielőbbi létesítése igen fontos feladat, mert eddigi egyházi hatóságaink aligha gyakorolhatnák a felügyeletet, irányítást, rendelkezést, mert ezt az itteni kormánykörök nem engednék meg, tehát szervezetünket belkörüleg kell megalkotni.

Vannak és lesznek folyamatosan olyan ügyeink, amelyeket egyházhatósági irányítás, ellenőrzés, felügyelet, jóváhagyás mellett lehet és kell intézni, rendezni (lelkész, tanítóválasztás, zárszámadások, költségvetések felülvizsgálása, jóváhagyása, ingatlanszerzés, elidegenítés engedélyezése kölcsön felvétel, felsőbb fokú közigazgatási és fegyelmi bírósági ügyek, stb.).

Az állam határvonalat berajzolva a megyei térképbe, azt látom, hogy Szlovenszón 27, Kárpátalján pedig 14 egyházunk maradt. Ezeket haladéktalanul egy szerves testületbe kell bekapcsolnunk és számukra felelős egyházkormányzatot létesítünk s ezt az állam kormányának bejelentenünk, annak törvényes védelmét, támogatását kérünk, nehogy ennek elmulasztása vagy halogatásából erkölcsi vagy anyagi kárunk származhasson (emlékezve az 1919–20-as évekre). Kétségtelen, hogy ez igen nehéz feladat – elgondolva a földrajzi távolságot: Pozsonytól–Técsőig mintegy 1000 kilométert, de még kell csinálnunk, hogy legyen törvényes és hivatalos szerve, képvisellete egyházunknak a gyülekezetek felett s az állam és hatóságai irányában.

Ennek előkészítéséhez tehát késedelem nélkül hozzá kell fognunk. Önjogúlag ezt kezdeményezni közülünk senki nem [...] magának. Tehát eddigi főhatóságunktól kell kiindulni s valami provizórikus szerv vagy bizottság összeállítására utasítást adni.

Én propagálnám, hogy a konventi elnökség bízna meg a legsürgősebb teendőkkel, (lehetőleg autodatált, mondjuk november 5-iki keltezéssel), egy bizottságot, melynek tagjai lehetnének: Kovács Alajos, Dr. Szilárd Marcell, Dr. Salamon Ferenc pozsonyi lakosok, Pap József nagyszalánci, Dr. Sárkány Lajos királyházi, Szabó Béla huszti lelkészek és Izsák Imre ugocsei esperes, Dr. Simánfalvi Árpád nagyszőlősi ügyvéd. Kétségtelen, hogy e bizottság a nagy távolság és tetemes költség okán együttes tanácskozással legfeljebb csak egyszer jöhetne össze valamely közepes távolságú helyen, ott, ahová nem kell útlevel, pl. Eperjesen, vagy Zólyomban – azután pedig az ügyvezetők megválasztva levélbeli érintkezéssel intézhetnék az ügyek azon időpontig midőn a törvényes [...] ¹¹² között, legalábbis egy egyházmegyei tisztikar

---

112 Olvashatalan szöveg.

megválasztatik.

Kívánatos lenne, hogy a [...] ¹¹³ módon elmulasztott pozsonyi lelkész választást mielőbb meg lehetne ejteni és egy tapasztalt, agilis, reprezentálásra alkalmas egyént beállítani lehetőleg a fentebb nevezett kartársak közül, hogy az egyúttal a kormányhatóságnál is eljárhasson a felmerülő ügyekben.

Külön figyelmébe kérem és ajánlom a konventi elnökségnek azt, hogy a midőn most a Csehszlovák és Magyar állam kiküldöttjei összeülnek jogügyi, gazdasági kérdések rendezése, likvidálására: terjesztessenek elő a csehszlovákiai református egyetemes egyháznak az 1918. október 28. és 1938. november 10-iki időköz alatt az állam irányában fennállott, mindezidáig kielégítést, rendezést, kárpótlást nem nyert jogos, de jogtalanul megtagadott igényei, követeléseit feltétlen kielégítést nyernének s amennyiben ez elől elzárkóznék a csehszlovák fél ez esetben a követeléseket vonja le a magyar állam az államkövetelésekből, amelyeket a Csehszlovák állam a visszacsatolt területen létesített befektetések címén támaszt. Ha ezeket most nem érvényesítjük úgy soha többé nem nyílik arra alkalom. Követeléseinket pedig valorizált értékben és késedelmi kamataival kell igényelnünk úgy a visszatartott kongrua, mint az adócsökkentési államsegélyt illetően.

Miután pedig az indokolta sürgős szervezkedés elmaradhatatlanul elég jelentős költséggel jár, amire semmi nemű fedezet nincs: arra gondoltam, hogy a konventi elnökség ajánlaná szíves anyagi támogatásra a „Magyar a magyarét” akciónak az itt maradt református gyülekezetek megszervezésének munkáját s alkalmas módon tudna e célra bizonyos segélyt, sőt huzamosabb időn át rendszeres támogatást, amíg össze, amíg összeszedhetjük mi is anyagi erőnket. Erre számítunk az Egyetemes Egyház részéről is. Ezeknek megbeszélésére utazok most le Budapestre és bocsátom útnak e leveletem. Nagyon célszerű lenne az eperjesi missziós lelkészi állomás betöltése a Sáros és Szepes megyei reformátusság gondozhatása szempontjából, csak az a kérdés, vajjon fenntartatott e annak idején a kongruára való igénye a midőn a megüresedés után nem töltetett be a lelkészi állomás? Nemleges esetben nagyon nehéz, sőt talán lehetetlen is volna visszareklamálni a kongruát ami Révész Kálmán idejében még meg volt, midőn a jelenlegi kassai lelkész működött ott. Tudomásom szerint 2–3 egyház lelkészi állomása üresedésben van Felső Zemplén és Ungban ami természetesen érinti a lelkészi utánpótlás kérdését, két lelkészársunk életkora

---

113 Olvashatalan szöveg.

78–79 év, az üresedés innen onnan azok után is bekövetkezik, hogy és mi módon lehet majd és kikkel betölteni ezen állásokat? Ez is nagy probléma amivel jó előre gondolni kell.

Ezekre óhajtánánk részletes irányítást nyerni.

Nem tartom kizártnak, hogy most Štunda érkezettnek látja az időt és alkalmat, hogy szakadást idézzon elő és keresztül vigye a felső zempléni és ungi szlovák gyülekezetek külön szervezését, ezért kell sietnünk a normálisabb egyetemes szervezkedéssel.

Kiváló tisztelettel: Sedivy László, Nyitra 1938. december 13.

A Csehszlovákia területén visszamaradt református anyaegyházak kimutatása:

Dunáninnen: Pozsony, Nyitra, Bori, Zólyom.

Tiszáninnen: Eperjes, Tarcavajkóc, Magyarbőd, Petőszinye, Nagyszalánc, Bánóc, Gálszécs, Hardicsa, Homonna, Kazsó, Kisazar, Lasztomér, Magyarizsép, Míg-lész, Tussa, Lucska, Bező, Felsőőrőcse, Sárosmező, Jenke, Nagyszeretva, Pályin, Ungpinkóc.

Kárpátalja: Beregrákos, Bilke, Kajdanó, Dolha, Fancsika, Gödényháza, Huszt, Királyháza, Nagyszöllős, Tekeháza, Técső, Visk, Verbóc.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 42. doboz. Eredeti magyar nyelvű kézirat.

III. 2. Belső szabályzatok, rendtartások, tantervek

102.

Konventi szabályrendelet a gyülekezeti egyházfegyelemről

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Egyetemes Konventje által kiadott szabályrendelet a gyülekezeti egyházfegyelemről.

Rule-ordinance of the convent about congregational church-discipline

The rule-ordinance about the congregational church-discipline issued by the General Convent of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

1. §

Az egyházközségek gyülekezeti életének épségét, tisztaságát, jó rendjét és békességét a gyülekezeti egyházfegyelem védi. E fegyelem mindazokkal szemben alkalmazható, akik a gyülekezetet és hithűséget akár a vegyes házasságok alkalmából a gyermekek vallására vonatkozólag kötött megállapodásokkal (reverzális) vagy egyébként bármi módon sértik, valamint az I. tc. 109-ik §-ban meghatározott kötelességek elhanyagolása, vagy megszegése eseteiben.

2. §

A gyülekezeti egyházfegyelem fokozatai:

1) A lelkipásztor részéről:

- a) a négy szemközti figyelmeztetés.
- b) két presbiter jelenlétében való megintés.

2) A presbitérium elé idéztetés során:

a) dorgálás.

b) a gyülekezet megkövetése. Ez lehet a határozat szerint egyszerű állva maradás a záró ének alatt a bűnvallás jelképes kifejezésére, vagy pedig annak a nyilvános Istentisztelet végén, a záró ének előtt élőszóval való bejelentése.

c) az Úrvacsorától meghatározott időre való eltiltás.

d) a gyülekezeti közösségből bizonytalan időre való kirekesztés. Ez azonban az egyházközséghez való tartozást nem érinti.

3. §

A gyülekezeti egyházfegyelem követelményeinek a bűnbánat nyílt bevallása és a gyülekezethez való hűség megbizonyításával mindenki eleget tehet.

4. §

A presbitérium által gyakorolt egyházfegyelem olyan esetei, melyekben a követelményeknek elég nem tétel, az egyházközségi fegyelmi bíróság elé terjesztendők.

Ha a gyülekezeti egyházfegyelem alkalmazásának során a presbitérium arról győződik meg, hogy a gyülekezeti élet sérelme szándékosan okoztatott, az ügyet ebben az esetben is az egyházközségi bírósághoz teszi át, fegyelmi bírósági eljárás céljából.

5. §

Annak az egyháztagnak, aki a gyülekezeti egyházfegyelemnek vele szemben alkalmazni kívánt fokozatát elfogadhatatlannak tartja, jogában áll a presbitérium írásban közölt határozatának átvételétől számított 15 napon belül az egyházmegye elnökségétől felülvizsgálatot kérni.

6. §

A gyülekezeti egyházfegyelem felülvizsgálatai eseteiben az egyházmegyei elnökség a presbitérium határozatát, vagy jóváhagyja, vagy pedig feloldja és a presbitériumot új határozathozatalra utasítja.

7. §

A presbitérium e tárgyú határozataiban mindenkor kifejezendő, hogy az egyháznál, vagy szótöbbséggel és pedig milyen arányú többséggel hozott; a megidézett félnek, vagy feleknek a törvény-kánon ide vonatkozó rendelkezései felolvastattak és magyaráztattak, a megidézett felek a presbitérium határozatában megnyugodtak, vagy felülvizsgálat céljából annak írásbeli kiadását kérték.

8. §

A felülvizsgálat során hozott határozatokat az érdekelt egyháztagokkal 15 napon belül a presbitérium elnöksége közli.

II.

9. §

Az egyházközségek anyakönyveit vezető s a kötendő házasságok kihirdetését eszközöző református lelkészek e szabályrendelet 1. §-nak eseteiben a kötendő házasságok kihirdetésétől eltiltatnak.

Közlí: Csekes Béla (szerk.): A Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1936. augusztus 27-én tartott rendes közgyűléséről. Komáromi egyházmegye, Komárom, 1936, p. 94.

103.

A Reformáció Szövetség alapszabályzata

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Egyház keretein belül működő Reformációs Szövetség alapszabályzata.

The by-law of the Reformation Union

The by-law of the Reformation Union which functions within the confines of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

A szövetség címe: Reformáció Szövetség. Székhelye: Az elnök lakóhelye

Célja: Az emberek öntudatos evangéliumi keresztyénségre eljuttatása, igaz és boldog földi élet s a dicsőséges örök élet elnyerése céljából, épen e magasztos esetekből a magyar református egyház megújításának munkálása a Cseh-Szlovák Köztársaságban a mai kornak megfelelőleg, bibliai és testamentumi alapon. Védekezés a szekták támadásai ellen.

Munka módszerei és eszközei:

1. Konferenciák, kurzusok rendezése elsősorban lelkészek és más egyházi tisztet viselők és az után általában a tagok részére.

2. Az egyes gyülekezetekben gyakorlati segítség a munkát vezető lelkész és munkatársai számára a belmisszió (cura pastoralis) különböző ágaikban, mint: bibliaórák, vallásos esték tartása, vasárnapi iskolák vezetése, a régi családí istentiszteletek felújítása, énekkarok szervezése, egyéni lelkigondozásban stb. E szolgálatot szóbeli megbeszélés, tanács, levélben közlés, vagy valamely tagnak a gyülekezetbe való személyes kiküldése által teljesíti.

3. Bibliai és keresztyén iratterjesztés.

Tagok: Tagok lehetnek mindazok a református és evangélikus egyháztagok, akik az ő saját egyházukban az Úr Jézus Krisztus igaz követői akarnak lenni továbbá a Szövetség elveivel egyetértének is ezekért munkálkodnak. A tagokat a választmány évenként jelentkezés útján veszi fel.

Kötelességek: A biblia naponkénti olvasása és imádkozás. Fedhetetlen tiszta erkölcsi élet. A templomi istentiszteletek szorgalmas látogatása. A gyülekezet építő lelki munkában való részvétel s a Szövetség által reá bízatik a munka teljesítése. Tagsági díj nincs, de önkéntesen valamennyi összeget (bármely csekély legyen is az) köteles minden tag adni minden évben.

Szervezete: A Szövetség tisztikarát a közgyűlés választja, melyben a „Szövetség” minden Tagjának Tanácskozási joga és szavazata van. A tisztikar tagjai és munka körük:

Elnök: Vezeti a szövetség munkáját. A szövetséget képviseli. A köz és választmányi gyűlést szükség szerint összehívja, az előbbi 15, az utóbbit 8 nappal előzőleg s a gyűléseken elnököl.

Alelnök: Az elnök akadályoztatása esetén azt mindenben helyettesíti rendes körülmény között vele egyetértőleg részt vesz a munkában.

Titkár: A Szövetség tagjaival az összeköttetést fönntartja és a levelezést végzi. Gyűlések jegyzőkönyvét vezeti.

Pénztáros: Anyagi felelősség és számadás mellett a Szövetség pénztárát kezeli.

Ellenőr: Időnként megvizsgálja és ellenőrzi a pénztár és erről időnként az elnöknek és választmánynak jelentést tesz.

Választmány: A tisztikar többi tagjaival a választmányi tagok alkotják. Számuk a tagok számától függ. E választmány a szövetség minden fontosabb egyet megtárgyalja és abban határoz. Tagokat vesz föl vagy kizár. Ellenőrzi, hogy a tagok vállalt követelményeiket teljesítik-e. A pénztárost és a számadást évenként megvizsgálja. A tisztikar tagjai csak reformátusok lehetnek. A tagok harmada határozatképes.

Közgyűlés. Az összes tagok alkotják a közgyűlést. Határoz a választmány által eléje terjesztett ügyekben. A Szövetség munkájára általános irányítást ad. Alapszabályokat változtathat. A tisztikar tagjai 3 évre megválasztja. A tagok negyede határozatképes.

A vezetőség az egyes tagokkal rendszeresen a lelkészek útján értekezik. A szövetség munkája a gyülekezeti autonómiát nem érinti.

A Szövetség a Konvent felügyelete alatt áll.

A másolat hitelül: Dancsaházy Sándor a Szövetség elnöke.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 4. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

A Református Irodalmi Társaság működési javaslata

A Református Irodalmi Társaság működésének a Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent 1926. évi május hó 25-én, Kassán tartott rendkívüli ülésén előterjesztet javaslata.

The operational proposal of the Reformed Literary Fellowship

The operational proposal of the Reformed Literary Fellowship presented at the extraordinary session of the Slovak and Subcarpathian Reformed General Convent, held in Košice on the 25th of May of the year 1926.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A folyó évi március 31-én tartott poprádi konventi ülés azzal, hogy a Református Irodalmi Társaság első 20 tagját megválasztotta, az első alapvetést a társaság kiépítésére megkezdte. A mai napon összehívott közgyűlés feladata az, hogy az Irodalmi Társaság tovább fejlesztése céljából most már a választott tagok önmaguk vegyék át a szervezés munkáját azok között a keretek között, amelyeket erre nézve a VIII. tc. megállapított.

A Református Irodalmi Társaság célja e törvény értelmében általánosságban az egyházi irodalom fejlesztése, külön tagolva:

- a.) A teológia iratkérdéseinek tárgyalása.
- b.) A különböző tudomány ágazatok állandó figyelemmel kísérése.
- c.) A szépirodalom nemes irányban fejlesztése.
- d.) A református hívek lelki szükségletét képező evangéliumi olvasmányok kiadása és terjesztése.
- e.) A sajtó útján való hitépítő evangelizáció előre vitele.

Régen túl vagyunk azon, hogy a sajtó és az irodalom jelentőségét manapság bárkinek is magyarázni vagy fejtegetni kelljen, de annál inkább rászorulunk arra, hogy a sajtó és az irodalom helyes irányba vezetését felismerjük és felismertessük és a nyilvános életnek e hatalmas tényezőjét oly téren állítsuk munkába, amelyen az örök emberi eszmények az örök Isten reáhatása alatt elevenednek meg és bontakoznak ki egyéneket és társadalmakat megújító és átformáló élő hatalommá. A mi Református Irodalmi Társaságunk előtt ez a hivatás áll. Az Isten országa építésén fáradozó egyháznak egyik szárnya az élő szó, az eleven tanulságtétel, a másik szárny pedig az új

életet hirdető repülő betű, a sajtó és irodalom.

Ez az irodalmi társaság sohasem vallhatja célnak azt, hogy az irodalmat mint művészetet csak önmagáért a művészet életéért és szépségéért pártolja és műveli. A kálvinista ember szeme előtt az egy örök Istenen kívül nincsen semmi önmagában álló érték. Minden csak annyit ér, amennyit Ő dicsőségéből képes tovább sugározni. A mi irodalmi társaságunknak is ez az életfelfogás szab célt és ennek kell vezetni bennünket az organizációknak megteremtésénél, azoknak a munkaprogramoknak megállapításánál, amelyek a mai gyűlés közvetlen feladatát képezik.

Legelső feladatunk az organizáció megteremtése.

- 1.) A mai gyűlés megválasztja ideiglenes elnökét.
- 2.) Megválasztandó három év tartamára a titkár, a jegyző és a pénztárnok.
- 3.) Megejtendő a tagválasztás azokra nézve, akik ajánlottak.
- 4.) Megállapítandó a tagsági díj összege.
- 5.) Megbízás adandó a társaság akár egy tagjának, akár egy bizottságnak, a szer-
vezeti szabályzat, az ügyrend és a Szakosztályok felállítására vonatkozó javaslatok elkészítésére.

6.) Minden egyházmegye részére egy világi és minden egyházkerület részére két akár világi, akár egyházi megbízott jelölendő ki, akik az egyházi hatóságok missziói bizottságaiban az irodalmi társaságot képviselik és akik a társaság céljainak elérését épp úgy mint a missziói bizottságok egyházépítő irodalmi feladatait elősegíteni lesznek hivatottak.

7.) Kibocsájtandó egy felhívás, mellyel az Irodalmi Társaság csatlakozó tagokat, érdeklődő lelkes híveket és anyagi segítséget toborozzon.

8.) A mai közgyűlés mint még csak a választott tagok gyűlése, már most meghozhatja határozatát arra nézve, hogy a törvény értelmében kiket hoz javaslatba a közgyűlésnek az elnök és 2 alelnök választása tekintetében.

Második fontos feladatunk az Irodalmi Társaság munkaprogramjának megállapítása és ennek kivitelére vonatkozó tervet.

1) Tekintettel arra, hogy egyházunk minden oldalról támadásoknak van kitéve úgy a sajtó mint, a kommunista izgatok és az ateista szabadgondolkodók részéről. A többi történelmi egyház, mely szintén védekező harcot kénytelen folytatni, önvédelemben néha küzdőtársán is sebet ejt, sőt nem egyszer saját falainkon belül egymás közt való félreértéseink is kellemetlenségeket okoznak: elengedhetlenül szükséges egy sajtó és egy védőiroda felállítása.

Egyházunk szerves működése megköveteli azt is, hogy egyetlen egy kultúrközpont, egyetlen egy város és egyetlen egy sajtóorgánium se maradjon figyelő szemek és védekező de egyúttal életbiztosító fegyver: toll nélkül, amely a kálvinista életfelfogás egyenességével és hűségével kell hogy védelmezze az Isten országának szent ügyét.

Azok között, akik e tisztet látják el időnként egy a sajtóiroda központjától zét-futó könyvatosnak, vagy egyszerű körlevélnek kell tudtul adni, hogy mikor miért kell e tollaknak síkra szállaniuk. Ugyancsak e szétszórt órállók lesznek hivatva tudatni a központtal a helyenként jelentkező bajokat és veszélyeket.

A kivitelre nézve legyen szabad javaslatba hoznom, hogy e sajtó és védőiroda a központi fekvésű Losoncon állítassék fel. A losonci református egyház részéről kilátásba helyezhetem azt, hogy megfelelő helyiséget az egyház rendelkezésére bocsát akár saját bérházában, akár egyik egyháztagnak e célra felajánlott helyiségében. A sajtóhálózat céljából pedig jelentkezésre hívandók fel a társaság ama tagjai, akik a köztársaság területén végig tevékenységet fejthetnek ki.

2. A református hívek lelki szükségletét képező evangéliumi olvasmányok írása, kiadása és terjesztése tekintetében programba kell vennünk:

a.) Egy hitépítő családi néplapnak olyan elterjesztését, hogy az minden kálvinista család kezébe eljuttathassa minden egyes példányát. Amikor meglevő alkalmas orgánium áll rendelkezésére, akkor csak ennek teljes lélekkel való felkarolása szükséges a kivitelhez. Nincs senki, aki a nagy eredményeket kivívó „Szeretet”-et a teljes sikerhez hozzásegíteni ne kívánná.

b.) Ezzel összefügg a traktátusok íratása és kiadása. Társaságunk már itt is megtört útra talál. A beregi egyházmegye Kálvin–nyomdájából kikerült traktátusokat kell csak hónunk alá vennünk és szerte hordanunk, hogy a szétszállt fecskék útját újjak követhessék. Vigyük be őket a most létesíteni rendelt községi könyvtárakba, az iskolába, az evangéliumi összejövetelekre, ne hallgassunk róluk, ha szólhatunk felőlük. Buzdítsuk a termelőket és vásárlókat.

c.) Szerveznünk kell az iratterjesztés ügyét minden gyülekezetben.

d.) Minden egyes egyházmegye területére fel kell állítanunk egy repülő könyvtárt, amely az egyházmegye kulturális és gazdasági központjában fekvő városban úgy az egyházközségi tisztviselők mint a gyülekezeti tagok által hetivásárok, vagy más alkalmakkor könnyen megközelíthető és használható lehet.

A losonci „Kultúra” könyvkereskedés kilátásba helyezte azt, hogy minden egyes egyházmegyére hajlandó ezt kölcsönkönyvtár alakjában összeállítani, csak legyen

mindenütt egy megbízható ember ennek kezelésére. Társaságunk feladata ezt megtalálni és kijelölni.

e.) Komoly utánalátással kell megválogatnunk azokat a szépirodalmi termékeket, amelyeket bármely oldalról népünk közé engedhetünk. Ha nem söprünk a kezeink körül, elborít bennünket a szemét. Az iratterjesztéssel foglalkozó társasági tagok erre is útmutatással kell, hogy szolgáljanak az egyes gyülekezetek iratterjesztői és könyvbarátai számára.

f.) Meg kell kezdenünk az új énekeskönyv terjesztését. Úgyszintén a régi énekeink gyűjtését. Nemzeti szempontból népdalaink és népszólmaink gyűjtése, a mai időköt jellemző feljegyzéseknek az elkallódástól való megóvása, a néplélek mai megnyilatkozásának sok apró színes, fájdalmas emléke mind egy-egy kortörténeti adat, amit meg kell mentenünk. Ha mi sem tesszük meg, mástól álig várhatjuk sem mi, sem a nemzetünk ezek megóvását.

Az itt a–f. alatt összefoglaltakat, mini munkaprogramot állandóan kezében tarthatja egy bizottság és kivitelre segítheti. Javaslom egy ily bizottság megválasztását.

3. a) Teológiaiánk számára egy erőteljes könyvtár gyűjtésére van szükség.

b.) A mi országrészünknek sok egyháztörténelmi emléke van. Ezek összegyűjtése és megőrzése szintén reánk vár. Javaslom egy egyháztörténelmi múzeum létesítését. A losonci református egyház készséggel ajánl fel számára helyiséget.

c.) Teológiai irodalmunk részben önálló művek kiadásával is gyarapodhatik, most különösen, hogy lelkészi gazdánk a teológiai szakoktatással kapcsolatosan nagyszámú előadót kénytelen kitermelni magából, másrészt pedig azon kell lennünk, hogy azokat a külföldi egyházi irodalmi termékeket, amelyek a tudományos fejlődést szolgálják, amennyiben azok más országokban nyelvünkre még le nem fordítottak, mi adjuk magyarul az érdeklődők kezébe.

d.) A fenti célból ki kell egészíteni a megkezdett parókialis könyvtárakat.

e.) Figyelemmel kell kísérenünk minden irányban a külföldi egyházi irodalmat; erről könyvismertetéseket és szemléket kell kiadnunk.

f.) Egyházi hivatalos lapunk az irodalmi társaság sokoldalú feladatainak elősegítésére, rendelkezésére áll. Időszakonként e lap adhat olyan mellékletet, mely irodalmi szemle alakjában a tagsági díj ellenében járulékká válhatik.

Az itt 3 pontban (a–f) alatt foglaltak ügyét nagyon könnyen intézheti és érlelheti egy bizottság, amelynek megalakítását szintén javaslom.

4. a) Azoknak a gyülekezeti szervezeteknek, melyek a VIII. tc. életbeléptetése után

minden elevebb egyházköztségben ki fognak alakulni, nem csak, hogy ártalmukra nem válik, – hanem amint a sürgetések mutatják – feltétlen szükségük lesz oly egyöntetű és rendszeres irányításra, amely megkönnyítse élet-működésüket, valamint azokat a szolgálatokat, amik ily evangéliumi munkatéren a lelkészekre és tanítókra várnak. Adni kell anyagot a vallásos esték számára az ifjúsági egyesületeknek és nőegyleteknek, stb. Társaságunkra vár egy ilyen gyakorlati útmutató kiadása akár havonként, akár az egész télre előre. Az előbbi előnyösebb.

b) Szükséges gyűjtenünk gazdasági és egészségügyi előadásokat. Kereskedelmi és ipari tájékoztatásokat.

c) Gondoskodnunk szükséges arról, hogy népiskolai, középiskolai könyveink a különböző oktatás céljaira a szükséghez mérten rendelkezésre álljanak. Az egyes önkéntes vállalkozók kiadásai idejében megfelelő bírálatban részesíttessenek. Az énekarok számára szükséges szövegek és dallamok beszerezhetőek legyenek.

d) Társaságunk feladata irodalmi erőkről gondoskodni olyan alkalmakhoz, amidőn az ország valamely pontján a helyi jelentőségen túlnövő egyházi ünnepek, vagy kulturális összefüggések tartatnak.

e) 4. a–d alatt foglaltaknak a kivitelhez segítésére ismét egy bizottság alakítását látom szükségesnek.

Az így megalakítandó négy bizottság minden téren szép lendülettel indíthatja meg. Társaságunk munkáját, amelyik sohasem szolgálhat más célt, mint hogy az egyházban és ennek gyülekezeteiben, mint az Isten országa földi és nyilvános organizációiban, jelentse meg a benne élő Istennek lelkét és háládatos szolgálatával keresse Isten egyedül való dicsőségét.

Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1926. évi május hó 25-én tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1926, pp. 40–45.

A „Béthel” egyesület alapszabálya

A Nehézy Károly által megalapított Béthel belmissziós egyesület 1931-ben elfogadott működési alapszabályzata.

The by-law of the “Béthel” association

The operational by-law of the Béthel home mission association, which was founded by Károly Nehézy, accepted in 1931.

1. §

Az egyesület neve és székhelye.

Az Egyesület neve: „Béthel” egyesület.

Székhelye Nová Vieska.

2. §

Az egyesület célja

Az egyesület célja a keresztyén könyörülő szeretet gyakorlása és a keresztyén élet felvirágoztatása. Ezt pedig ez úton szeretné megvalósítani.

1. Árvák és elhagyott gyermekek nevelése árvaházban, tehetetlen aggok és betegek ápolása menhelyeken, vagy saját otthonukban, továbbá a könyörületesség szeretet gyakorlása mindazokkal szemben, akik rá vannak szorulva.

2. A biblia igazságainak hirdetése felolvasások, vallásos összejövetelek, konferenciák és helyi csoportok szervezése által, továbbá a pogány misszió iránti érdeklődés felkeltése missziói összejövetelek tartása által és a pogány misszió pénzügyi támogatása.

3. Keresztyén könyvek és folyóiratok kibocsátása, bibliai és vallásos könyvek és iratok terjesztése kolpoltör útján.

4. Diakónusok és diakonisszák képzése, bibliai tanfolyamok tartása.

5. Mindezen munkához szükséges épületek beszerzése és adományok elfogadása.

3. §

A tagjai

Az egyesület tagjai csak cseh szlovák állampolgár lehet, vagy belügyminiszteri engedéllyel idegen állampolgár is.

Az egyesület tagjai 2 félék: rendes és pártoló tagok. Az egyesület rendes vagy pártoló tagja lehet mindenki, aki Jézus Krisztust Megváltójának tartja és az Üdvözítő parancsola-

tainak teljesítésére komolyan törekszik.

4. §

A tagok kötelességei

1. A rendes tagok az egylet pénztárába évente legalább 20 koronát fizetnek és az egyesület munkájában való részvételre magukat kötelezik.

2. Pártoló tagok legalább évi 10 koronát fizetnek.

A tagok kötelessége: az évente elvállalt munkát végezni, tagdíjat pontosan befizetni és örködni, hogy az egylet komoly és határozott keresztyén szellemenben vezettessék. A tagokat a választmány veszi fel. Amelyik tag kötelességét nem teljesíti, a választmány által az egyletből kizárandó.

5. §

A tagok jogai

A tagok általában a közgyűlésen tanácskozási joggal bírnak, de szavazati joggal csak a rendes tagok bírnak és tisztségekre is csak a rendes tagok választhatók.

6. §

Az egylet szervezete

Az egylet ügyeit a közgyűlés és ez által választott igazgató választmány vezeti. A választmány tagjai: 1. elnök, 2. két alelnök, 3. két titkár, 4. pénztáros, 5. ellenőr, 6. négy választmányi tag. A választmányi tagok száma a szükség szerint nagyobb is lehet. A tisztviselők és választmány többi tagjai is a közgyűlés által 3 évre választatnak.

7. §

Az elnök és alelnök hatásköre

Az elnök vezeti a közgyűlést és a választmány tanácskozásait, képviseli az egyesületet más testülettel és a hatósággal szemben és általában minden más esetben is. Rendkívül fontos és sürgős esetben joga van az elnöknek a rendes közgyűlésen kívül is közgyűlés összehívására. Az egyesület iratait az egyesület részéről aláírja az elnök és a 2 alelnök. Az alelnökök az elnk akadályoztatása esetén végzik az elnöki teendőket.

8. §

A titkárok teendője

A titkárok vezetik a jegyzőkönyvet, viszik az egylet mindennemű írásbeli munkálatait, gondoskodnak alkalmas felolvasásokról az összejövetelekre és személyes utazásaikkal fenntartják a kapcsolatot az egyesület tagjai között, akik különböző községekben laknak.

9. §

A pénztáros és ellenőr teendője

A pénztáros átveszi a tagdíjakat, a választmány illetőleg az elnök felhatalmazásra végzi a bevételeket, kifizeti a kifizetendő összegeket s az egyesület vagyonát biztos helyre elhelyezi.

A pénztáros köteles egyszer évente a közgyűlésnek, a választmány kívánatára pedig az elnöknek bármikor számadást bemutatni.

Az ellenőr felügyel a pénztárra.

10. §

A közgyűlés

A közgyűlés rendszeresen egyszer évente tarttatik, rendkívüli esetekben azonban ezenkívül is tarthat az egylet közgyűlést. A tagok összehívása meghívó útján történik.

A közgyűlés teendője:

- a.) az egylet működését, vagyonának kezelését, valamint az igazgató választmány eljárását felülvizsgálja és jóvá hagyja.
- b.) a választmány hatáskörét szabályozza,
- c.) a választmány által eléje terjesztett ügyekben határozatot hoz.
- d.) a pénztáros által beterjesztett számadást felülvizsgálja és jóvá hagyja.

A közgyűlésen a jelenlévők többsége határoz. A közgyűlés határozatképes, ha a tagoknak legalább kétharmada jelen van. De, ha a tagok kevesebb számban jelennek meg, akkor a közgyűlés a kitűzött időnél egy órával később tartatik meg és akkor már határozatképes.

11. §

Az igazgató választmány

A választmány gyűléseinek megtartására legalább négy tag szükséges.

A választmány:

- a.) határoz az eléje terjesztett kérvények felett.
- b.) megvizsgálja a pénztárt
- c.) gondoskodik a kiadások fedezéséről.
- d.) felveszi vagy elutasítja jelentkező tagokat.

12. §

Fiókegylet

Fiókegyletet egyáltalán nem létesít az egyesület.

13. §

Az egyesület feloszlása

Az egyesület vagyonának hovatartozásáról feloszlás esetében az utolsó közgyűlés határoz. A közgyűlésnek a feloszlására vonatkozó határozata azonban csak akkor érvényes, ha a meghívón világosan ki volt téve, hogy a tanácskozás és határozathozatal tárgyát az egyesület és vagyonának feloszlása is képezi.

14. §

Záró határozat

Abban az esetben, ha az egyesület nem tartja be az alapszabályokban benn foglalt és kitérített célját, vagyis átlépne hatáskörét, s a további működésével az állam érdekei veszélyeztetve volnának, vagy pedig a tagok anyagi érdekei forognának veszélyben, úgy joga van a hatóságnak az egyesületet felfüggeszteni s a rendes vizsgálat eredménye szerint, mely a felfüggesztés után történik, az egyesületet feloszlítani, vagy pedig a feloszlítás terhe alatt az alapszabályok legszigorúbb betartására kötelezni.

1931. április 23. Nehézy Károly elnök, Szűcs Lajos alelnök, Németh János alelnök

MREZSL, 2. e. fond, 104. d., Béthel Árvaház. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

106.

Megállapodás a Béthel egyesület és a Barsi egyházmegye között

A Barsi Református Egyházmegye és a Béthel egyesület között 1934. augusztus 7-én, Léván létrejött megállapodás, amelyben a Béthel a Kiskoszmályon megalapított árvaházát az egyetemes egyház joghatósága alá helyezi.

Agreement between the Béthel association and the diocese of Tekov

The agreement between the Reformed Diocese of Tekov and the Béthel association which was achieved in Levice on the 7th of August, 1934, and according to which the Béthel places the orphanage established in Malé Kozmálovce under the jurisdiction of the general church.

A Barsi Református Egyházmegye és a Béthel egyesület a köv. megállapodást létesítik.

A Béthel egyesület kimondja, hogy az általa Kiskoszmályon fenntartott árva- és szeretetház mindenestül a református egyház testéhez tartozik, mint református jellegű szeretet intézmény és ezért az intézetet a Barsi egyházmegye, Dunáninneri egyházkerület, illetve az egyetemes református egyház hatósága alá helyezi. (E.T. VI. tc. 70. §.)

Az árvaház és szeretetház a keresztyén karitás, a szociális gondozás és a belmisszió munkáját a református egyház törvényeinek oltalma alatt, a Szentírás és a hitvallásos könyveink: a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás szellemében református egyházunk javára és fejlődésének előmozdítására az egyházi hatóságokkal összhangban, azok felügyelete alatt végzi. Ezen munkánkat az egyházmegye egyes gyülekezeteiben az E.T. I. tc. 140. § korlátai között, tehát az illetékes lelkész felhívására és előzetes beleegyezésével kezdeményezheti és végezheti. A gyülekezet kereteit meghaladó konferenciát a részletes program és előadók előzetes bejelentésével az egyházmegyei elnökség engedélyével rendezhet.

A Béthel egylet az árva és szeretetház részére ingatlant csakis az egyházmegyei közgyűlés engedélyével szerezhet. Ugyancsak ily engedély szükséges az árvaház céljait szolgáló ingatlanok elidegenítése és telekkönyvi megterheléséhez is.

A Barsi református egyházmegye, mint erkölcsi testület a fenti kötelezettségek pontos betartása mellett az árva és szeretetházat testéhez tartozónak tekinti, a felügyeletet kötelességszerűleg elvállalja s magát az intézményt az egyházmegye gyülekezeteinek s minden hivatalos egyházi tényezőnek szeretetében és hathatós támogatásába ajánlja s felsőbb egyházi testületek, polgári közületek és hatóságok előtt az árva és szeretetház érdekében közreműködni kötelességének ismeri.

Az árva és szeretetház működéséről a Dunáninneri református egyházkerület s ennek mindkét egyházmegyéje évenként jelentést kap. Ezen jelentés elkészítése az árva és szeretetház igazgatójának képezi kötelességét.

A mindenkori újbarsi református lelkész hivatalból tagja az árva és szeretház ügyeit intéző Választmányoknak.

A Barsi református egyházmegye felügyeleti jogát az árvaházzal szemben úgy gyakorolja, amint azt a területén lévő egyházközségekkel szemben teszi.

A Béthel egylet kötelezi magát arra, hogy az árva és szeretházban elsősorban református vallású árvákat, elhagyottakat és közellátásra szorulókat vesz fel.

A Béthel egylet kötelezi magát arra, hogy az árva és szerzetház nevelő, gondozó és ápoló személyzet tagjaiul csakis református vallású egyéneket alkalmaz, s minden alkalmaztatásról a Barsi református egyházmegye esperesi hivatalát értesíti.

A Barsi református egyházmegye felügyeleti jogából folyik, hogy az árvaház igazgatója, annak összes személyzete és növendékei az egyházmegye fegyelmi hatósága alá tartozik.

A Béthel egylet feloszlása esetén az egyetemes református egyház, vagy annak valamely kerülete, egyházmegyéje vagy gyülekezete jogosult lesz az árvaházat ingó és ingatlan vagyonával, adóságaival együtt minden ellenszolgáltatás nélkül kezelésbe venni, s a szeretetintézmény további fenntartásáról saját hatáskörben gondoskodni. Ha a református egyház a Béthel egylet estleges feloszlása esetén nem kívánna az árvaház fenntartójává lenni, a Barsi református egyházmegye vagyoni részesedését a kifejezetten árva és szerzeteházi vagyonban az egyházmegyei közgyűlés 1931. évi 43. sz. határozatának 3. 4. pontjaiban kreált választott bíróság állapítja meg.¹¹⁴

Az árvaház épületének homlokfalára a Béthel egylet a következő feliratot alkalmazza: „Béthel református árva és szerzeteház.” Ugyanilyen feliratú pecsétet is használ minden alkalommal.

Jelen megállapodás csupán akkor lesz érvényes, ha a református egyház részéről az Egyetemes Konvent, az árva és szerzeteház részéről pedig a Béthel egylet közgyűlése jóváhagyja.

Kelt Léván 1934. augusztus 7-én.

Elfogadta a Barsi egyházmegye 1934. augusztus 7-én 11/1934. szám alatt hozott közgyűlési határozatával.

1143. pont: Az adományozott 30 000 koronának az árvaház részéről az egyházmegyei pénztárba való visszafizetési kötelezettsége csak akkor állna elő, ha az árvaház feloszolna, megszűnne, vagy az egyházmegye területéről elköltözne, amikor is az ingatlan eladási árából oly összeget kapna az Egyházmegye, ami tekintette] a vételárba befektetett 30 000 koronás adománynak arányában reá esne. 4. pont: Előállana az árvaháznak, illetve a fenntartótötestületnek a visszafizetési kötelezettsége akkor is, ha az árvaház nem református jellegit lenne, vagy református jellegét elveszítené. Ez esetben a visszafizetési összeget egy választott bíróság állapítaná meg, melybe két tagot delegálna a nem református jelleggel működő árvaház, vagy missziói intézet fenntartó testülete, két tagot küldene bele a barsi református egyházmegye, az elnök pedig lenne a református Egyetemes Konvent világi elnöke, kinek a szavazatok egyenlő megosztása esetén döntési joga lenne. Akúcs Lajos (szerk.): A Barsi Református Egyházmegye 1931. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Léva, 1934, pp. 63–64.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 33. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

Közlő: Agyagási Sándor (szerk.): *A Barsi Református Egyházmegye 1934. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve. Léva, 1934, pp. 73–75.*

107.

A Helvetia Jóléti Egyesület alapszabálya¹¹⁵

*Salamon Xavier Ferenc somorjai közjegyző és Schmidt Imre konventi tag által létrehozott „Helvetia” diákjóléti egyesület 1935. július 1-jén, Pozsonyban elfogadott alapszabályzata.*¹¹⁶

The by-law of the Helvetia Welfare Association

The by-law of the “Helvetia” student welfare association, which was established by Ferenc Salamon Xavier, a notary of Šamorín, and Imre Schmidt, a member of the convent, accepted in Bratislava on the 1st of July, 1935.

§

Az egyesület címe Dobročný spolok Helvetia, magyarul: „Helvetia” Jóléti Egyesület, németül: „Heivetia” Wohlfahrtsverein.

§

Az egyesület székhelye Bratislava és működési területe a Csehszlovák köztársaság.

§

Az egyesület pecsétje: Az egyesület címe köralakban, közepén az alakulási évszámmal (1935). Az egyesület hivatalos nyelve magyar, de tagjainak jogában áll

115 Az alapszabályzat tervezetét lásd: DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 35. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

116 Az egész egyesület teljesen civil kezdeményezés, amelyet református értelmiségiek és az egyházban világi szolgálatot ellátó személyek hoztak létre. Az egyesület célja a református egyház szociális irányú munkájának általános és hathatós támogatása volt. Salamon Xavier Ferenc somorjai közjegyző a diákjóléti intézmények támogatására egy jótékony célú egyesület megszervezését hirdette, amely visszhangra is talált. Párhuzamosan Salamonnal Schmidt Imre konventi tagja temetkezési segély biztosítása végett indított meg egy másik mozgalmat. A hathatósabb együttműködés céljából a két mozgalmat a „Helvetia” jóléti egyesület magába olvasztotta olyanformán, hogy az új egyesület mindkét mozgalom célkitűzéseit továbbvitte. Református Egyház és Iskola, 1936, 16. évf., 14. sz., p. 2.

bármely belföldi nyelvnek használata.

§

Az egyesület célja

A Református Egyetemes Egyház szociális irányú munkájának általános és hat-
hatós támogatása anyagi segélyek nyújtása, tanulságos előadások és folyóirati cikkek
útaján.

Az egyesület tagjainak anyagi támogatása, különösen a családfő, vagy valamelyik
családtag elhalálása esetén, esetleg kölcsönös adományok nyújtása által.

Az egyesület tagjainak támogatása leánykiházásítási és fiúneveltetési gondjaik-
ban.

Segélyek nyújtása és alapítványok létesítése az arra érdemes és reászorult tagok
gyermekai, valamint református vallású szegények részére.

Előadások tartása a tagokat érdeklő közhasznú kérdésekről.

Az egyesület céljai elérése érdekében helyi műkedvelői előadások, valamint ka-
rácsonyi ünnepélyek és szegény gyermekek és árvák felruházásának rendezése a Re-
formátus Egyház szociális ténykedésének keretén belül.

Tanácsadás különféle gazdasági kérdésekben, jogi tanácsadás kivételével.

Szorosabb kapcsolatok létesítése állami és más jótékonyági intézményekkel.

Az egyesületben mindennemű politika ki van zárva. Az egyesület minden se-
gélyt bárminő jogi kötelezettség nélkül nyújt s ennek magasságáról a választmány
határoz.

§

E célok elérése érdekében az egyesület havi 5.- (öt) Kč tagdíjat szed be tagjaitól.
Ebből és esetleges más bevételekből fedezi az egyesület kiadásait. Egyéb bevételi
források:

- a.) önkéntes pénzbeli és természetbeni adományok,
- b.) hatósági engedéllyel lefolytatott gyűjtések,
- c.) egyesületi rendezésekből és az egyesületnek juttatott tárgyak értékesítéséből
származó jövedelmek.

§

Az egyesület tagjainak felvehető

a.) Rendes tagnak mindén büntetlen és józan életű református vallású csehszlo-
vák állampolgár nemre való tekintet nélkül, aki 18. életévét már betöltötte. A rendes
tagok az alapszabályok 8.§-a értelmében aktív és passzív szavazati joggal bírnak.

b.) Pártoló tagnak minden 18. életévét már betöltött egyén nemre és vallásra való tekintet nélkül. A rendes és pártoló tagok számába egyforma meghatározott tagsági díjnak a 8. § szerint való megfizetése a pártoló tag részére is minden egyesületi jogot biztosít, kivéve az aktív és passzív szavazati jogot.

c.) Tiszteletbeli tagoknak a közgyűlés által megválaszthatók mindazok, akik az egyesület érdekében kifejtett munkásságukkal erre különös érdemet szereztek.

d.) Alapító tagok lehetnek természetes és jogi személyek, ha egyszer s mindenkorra 500 – (ötszáz) Kč-t az egyesület pénztárába befizetnek és ezt a választmány elfogadja.

e.) Örökös tagok a református egyház mindenkori püspökei és az egyes egyházkerületek főgondnokai.

A rendes és pártoló tagok belépési nyilatkozatot tartoznak aláírni és abba az egyesület által megkívánt adatokat a valóságnak megfelelően pontosan és lelkiismeretesen bevezetni, valamint magukat a tagdíjak pontos befizetésére kötelezni.

A belépési nyilatkozási alapján a választmány dönt a tag felvétele vagy elutasítása felett. Elutasítás esetén 15 napon belül a közgyűléshez van fellebbezésnek helye. – Kiskorúnak belépésénél a gyám, vagy érvényes képviselőjének írásbeli hozzájárulása szükséges.

§

A tagsági díj havonta 5 Kč, azaz öt csehszlovák korona. Ezenkívül köteles minden egyes belépő tag a belépési nyilatkozat aláírásával és átadásával egyidejűleg megfizetni a választmány által megállapítandó összegű beíratási díjat is, mely legalább 1 Kč-t és legfeljebb 5 Kč-t tehet ki. Az egyesület köteles minden egyes jelentkező tagot legkésőbb 45 napon belül értesíteni a felvételtől, illetve visszautasításáról. A belépési nyilatkozat aláírása legalább egy évi tagságra kötelez.

§

A rendes, az alapító és örökös tagok az egyesület közgyűlésén tanácskozási, indítványozási, valamint aktív és passzív szavazati joggal bírnak. A pártoló tagokra a 6. § p. pontja irányadó. Mind a rendes, mind a pártoló tagok jogukat csak úgy gyakorolhatják, hogyha nincsen 3 hónapnál régiebb díjhátralékban. A közgyűlésen csak azon tagok vehetnek részt, akik a közgyűlést megelőzően az ehhez szükséges igazolványt az egyesületi irodában beszerezték.

§

Az egyesületi tagság megszűnik:

- a.) elhalálozás esetén,
- b.) kilépés esetén,
- c.) törlés folytán, vagy
- d.) kizárás folytán.

A kilépés hat hónapi előzetes írásbeli bejelentés után történhetik a 7. § előírásainak sérelme nélkül. Törölhető az a tag, aki hat havi díjjal van hátralék bán, kizárható pedig az, aki az egyesületnek erkölcsi vagy anyagi kárt okoz és akit bűncselekmény miatt a bíróság jogerősen elítélt. A törlés és kizárás kérdésében a választmány határoz, melynek határozata ellen 15 napon belül a közgyűléshez van fellebbezésnek helye.

§

Az egyesület szervei és vezetősége

- a.) közgyűlés,
- b.) a választmány,
- c.) az elnökség és
- d.) a számvizsgáló bizottság.

§

A tagok összességének képviselője és az egyesület legfőbb szerve a közgyűlés, mely lehet rendes és rendkívüli.

§

Az elnök által évenként legalább egyszer az év első felében rendes közgyűlés hívandó egybe. A közgyűlési meghívónak tartalmaznia kell a közgyűlés helyét idejét és tárgysorozatát. A meghívó legalább 8 nappal a közgyűlés előtt a Református Egyház és Iskola című hivatalos lapban közzéteendő.

§

A közgyűlést az előbb meghatározott módon az elnök saját kezdeményezésére, vagy a társelnökök valamelyikének, vagy az ügyvezető elnök indítványára bármikor összehívhatja, de köteles azt összehívni, ha egy társelnök és az ügyvezető elnök együttesen, vagy a számvizsgáló bizottság, avagy a tagok (rendes vagy pártoló) egytized része írásban kéri.

§

A közgyűlésen az elnök elnököl és vezeti a közzétett tárgysorozat keretei között a tanácskozás és szavazás rendjét. A közgyűlés nyílt szavazással és egyszerű szavazat-többséggel határoz, de 10 jelenlévő tag indítványára az elnök köteles titkos szavazást elrendelni.

§

Minden tagnak jogában áll a közgyűlésen indítványt előterjeszteni, de köteles ezen indítványt 8 nappal a közgyűlést megelőzőleg a vezetőségnek írásban bemutatni.

§

A közgyűlés határozatképes, ha azon a rendes tagok 1/3-a személyesen vagy képviseltetve jelen van. Az alapszabály módosítás, az egyesület feloszlata vagy más egyesület be való beolvasztása esetén azonban a határozatképességhez a rendes tagok 2/3-ának jelenléte, vagy képvisellete szükséges. Ha a közgyűlés nem határozatképes, úgy 8 nap elteltével, de 30 napon belül, ugyanazon tárgysorozattal újabb közgyűlés hívandó össze, mely a megjelentek számára való tekintet nélkül határoz.

§

A közgyűlés hatáskörébe tartozik

a.) A választmány tagjainak 3 évre és a számvizsgáló bizottság tagjainak, valamint a választott bizottságba kiküldendő tagoknak egy évre való megválasztása. Választhatók csakis az egyesület rendes tagjai.

b.) A záró számadások és a költségvetés megállapítása, valamint a felmentvény megadása és a határozathozatal végső fokon minden vagyoni kérdésben.

c.) választmány hatáskörét meghaladó fontosabb szerződések, az egyesület vagyonát és annak kezelését érintő jogügyletek jóváhagyása.

d.) A választmányi határozatok ellen beadott fellebbezések elbírálása.

e.) Az alapszabályok módosítása és más egyesülettel való összeolvadás kérdésében való határozat.

f.) Az egyesület feloszlata és az egyesületi vagyon hová fordítása tárgyában való határozat.

g.) Az egyesület által nyújtandó szolgáltatásoknak lényegesebb megváltoztatása, avagy azoknak hasonló célokra szolgáló, de más irányú kiterjesztése.

h.) A tagok által előterjesztett esetleges indítványokról való határozat.

§

A közgyűlésről jegyzőkönyv vezetendő, melyet az elnök, a jegyzőkönyv vezetője és két annak hitelesítésére kijelölt tag ír alá. A jegyzőkönyvek megőrzendőek.

§

A választmány tagjai kizárólag csak református vallású egyének lehetnek. A választmány tagjai: az elnök, a 4 társelnök, továbbá az alakuló közgyűlés által az első

3 évre megválasztott 6 választmányi tag, egyébként ezen idő elteltével évente választandó 10 tag és a 3 református egyházkerület, illetve ezek elnöksége részéről kinevezett 3–3 tag, akiknek megbízatása visszavonásig tart, valamint tanácskozási és indítványozást joggal az ügyvezető elnök és az igazgató. Az egyházkerületi megbízottakat távollétük esetében a megjelent többi egyházkerületi kiküldött helyettesíteti különös meghatalmazás alapján.

§

A választmány a szükséghez képest bármikor, de legalább 1/4 évenként összehívandó, mely ülésen az elnökség egy tagja elnöklő és határozatképes akkor, ha az elnöklő funkcionáriuson kívül legalább négy tag van jelen.

§

A választmány feladatát képezi

a.) Az alapszabályok rendelkezéseinek és a közgyűlés határozataink végrehajtása és a kezelési ügyrend megállapítása.

b.) A tagok felvétele, törlése, esetleg kizárásától való határozathozatal.

c.) Az egyesület működésének irányítása és a tagszerzés érdekében szükséges intézkedések foganatosítása.

d.) Az elnök utalványozási jogkörét meghaladó rendelkezések foganatosítása.

e.) Az egyesület tisztviselőinek megválasztása s azoknak a konventi elnökség jóváhagyásának beszerzése után való kinevezése fizetések megállapítása, ezeknek felüggesztése és elbocsátása, valamint mindazon intézkedések megtétele, amelyeket jelen alapszabály nem utal kifejezetten a közgyűlés hatáskörébe

f.) Az egyesület jogi képviselőinek megválasztása.

A választmány egyszerű szótöbbséggel határoz, de hozott határozatai 15 napon belül a közgyűléshez megfellebbezhetőek. Az ülésről jegyzőkönyv vezetendő, mely az összes jelenvoltak növelt és a hozott határozat okát tartalmazza. A jegyzőkönyv az elnöklő, a jegyzőkönyv vezetője és a két hitelesítésre kijelölt tag írja alá és utána megőrzendő.

§

A választmány tagjai fizetésben nem részesülnek, azonban igényt tarthatnak az egyesület érdekében felmerült kiadásaiak megtérítésére.

§

Az egyesület elnöksége: az elnök, a 4 társelnök, az ügyvezető elnök, tisztikara: az igazgató, a titkárok, pénztáros és könyvelő. A tisztviselők a választmány fölött

fogadalmat tartoznak tenni reájuk bízott tisztségük hűséges ellátásáról. A tiszviselői kar általában szintén csakis református vallású egyénekből állhat, de a nem vezető szerepet betöltő kezelő személyzetnél, kellően indokolt esetekben kivétel tehető. Az elnökség gondoskodik a választmány határozatainak pontos végrehajtásáról, intézkedik mind ott, ahol ezen alapszabályok nem a közgyűlés vagy a választmány illetékességét állapítják meg, a választmánynak jelentést tesz az egyesület folyó ügykezeléséről és a tiszviselőkar felett felügyeletet gyakorol. Az elnökség egyszerű szótöbbséggel határoz, de határozatai 8 napon belül a választmányhoz megfellebbezhetők. Az elnökség határozatképes, ha legalább 3 tagja jelen van. Az ülésről jegyzőkönyv vezetendő, amely az összes jelenvoltak neveit és a hozott határozatokat tartalmazza. A jegyzőkönyvet az elnöklő funkcionárius és a jegyzőkönyv vezetője írják alá és azután megőrzendő.

Az elnök, vagy társelnökök egyike képviselik az egyesületet kifelé minden egyesületi ügyben. Jogérvényes és az egyesületet kötelező nyilatkozatok és iratok hatályosságához az egyesület két funkcionáriusának együttes, mégpedig egyrészt az elnök vagy társelnök, másrészt az ügyvezető elnök vagy igazgató aláírása szükséges. Az elnökség utalványozási jogát az egyesület ügykezelési rendje írja elő. Az ügyvezető elnök az igazgatóval együtt gondoskodik az adminisztráció pontos ellátásáról, beosztják az egyes alkalmazottak munkakörét, ellátják és aláírják az egyesületi levelezést.

A titkárok feladata, hogy az elnökséget és a választmányt az egyesület megszerzésében és taggyűlésében hathatósan támogassák.

A pénztáros és könyvelő kezelik az egyesület vagyonát, annak összes értékeit, valamint okmányait és vezetik a szükséges könyveket.

Az ügyészek az egyesület jogi tanácsadói, akik pereket csakis a választmány meghatalmazása alapján vezethetnek.

§

A számvizsgáló bizottság legalább 3 és legfeljebb 5 tagból áll, kik a közgyűlés által a rendes tagok sorából választandók. Nem lehet tagja a számvizsgáló bizottságnak azon személy, ki az egyesületben bármely tisztséget betölt.

A számvizsgáló bizottsági feladata az egyesület összes bevételeinek és kiadásainak megvizsgálása, az egyesületi vagyon és annak kezelésének ellenőrzése, végül az egyesületi zárszámadásnak és évi jelentésnek felülvizsgálása. E végből évente legalább kétszer összejönni tartozik.

Ezen gyűlésről, amely határozatképes tagjai 3-ának jelenléte esetén, kényszerű szótöbbséggel határoznak, jegyzőkönyv veendő fel és azt a bizottság összes jelen volt tagjai aláírni kötelesek.

§

Minden vitás esetben, mely az egyesület belső életében felmerülhet az erre a célra megalakult választott bíróság dönt végleges joghatállyal. A közgyűlés ezen céltól a rendes tagok sorából évenként 6 személyt választ meg választott bizottsági tagként, kik kötelesek a következő évi közgyűlésig a választott bírói tisztet ellátnia. Vitás kérdés felmerülése esetén mindegyik fél köteles ezek közül egyet-egyet választott bíróként saját részéről megnevezni, az ekként kijelölt választott bírák azután közösen választanak körükből egy választott bírót, aki egyben a választott bíróság elnöke. Az ekként összeállított választott bíróság a vitás kérdésben szótöbbséggel határoz és ügyrendjét maga állapítja meg.

§

Az egyesület a Református Egyházzal ellentétes működést és törekvést nem fejthet ki. Ez okból jogában áll a Református Egyetemes Egyház szerveinél az egyesület működését és vagyonkezelését bármikor megvizsgálni, míg az egyesület köteles az egész ügykezelésbe szabad betekintést adni.

Ettől eltekintve az egyesület köteles az egyházmegyéknek, az egyházkerületeknek és a konventnek évi jelentését több példányban megküldenie.

§

Ha az egyesület az alapszabályokban előírt céljaitól eltér, hatáskörét túllépi, államellenes működést fejt ki, avagy további működése által az állam s az egyesületi tagok érdekeit veszélyezteti, úgy az illetékes hatóság az egyesület működését megszüntetheti, vizsgálat lefolytatása után feloszlathatja avagy az alapszabályok pontos betartására kényszerítheti.

Ha az egyesület az ezen alapszabályokban kitűzött céljaitól eltérne, hatáskörét túllépné vagy ténykedése által a református vallás és egyház s az egyesületi tagok érdekeit veszélyeztetné, a konvent elnökségének jogában áll a vizsgálatot megindítani és az egyesület működésének felfüggesztése után az illetékes hatóságtól a feloszlást kérelmezni.

§

Az egyesület feloslása esetén, hacsak a feloszlást nem a közgyűlés határozza el, mely az egyesület vagyonával is rendelkezett, az egyesület minden vagyona a

szlovenszkói és Podkarpátcska rusi református egyházkerületekre száll oly arányban, mint amilyen arányban vettek szám szerint az egyesületi tagságban. Ez a vagyón azonban az egyházkerületek által is egyedül és kizárólag szegény segélyezési, szociális és diákjóléti célokra fordítható, esetleg ilyen célú kerületben intézmények támogatására használható fel.

§

Ezen alapszabályok, valamint az alapszabályok megváltoztatására, az egyesület feloszlására, vagyonának felhasználására és átadására irányuló határozatok a Cseh-szlovák Köztársaság belügyminisztériumának és a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház konventi elnökségének jóváhagyása alá esnek.

Ezen alapszabályokat a Bratislavában, 1935. július 1-én megtartott alakuló közgyűlés elfogadta.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 40. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

108.

Rendtartás a szlovenszkói és podkarpátcskáruszi egyetemes református egyház népiskolái számára.

*A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Egyház népiskolái számára 1934-ben kiadott szervezeti szabályzat.*¹¹⁷

Regulation for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

The institutional regulation for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church issued in 1934.

A református népiskola feladata jó erkölcsű és vallásos egyháztagok és értelmes, munkaszerető honpolgárok nevelése. E célból minden anya- és leányegyházközségnek egyik legszentebb feladata, hogy népiskolákat állítson s azokat legodaadóbb gondozással fenntartsa. Hogy pedig a református népiskola hivatását kellőképpen

---

¹¹⁷ A rendtartás tervezetét lásd: DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 33. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

betöltse, arra nézve az egyházi és állami törvények keretében az egyes egyházkerületek hozzájárulásával a következő szabályrendelet állapíttatik meg:

I. FEJEZET.

Az iskola anyagi ügyei.

1. *Épületek.*

1. §.

Az újonnan építendő iskolákat az érvényben levő 1914. évi 52.261. sz. V. K. M. rendeletben foglalt utasítások és az egyházi építkezésekre vonatkozó szabályzatok szerint kell felállítani, a már meglevőket pedig – amennyiben a törvény és a fentemlített szabályzatok kívánalmainak meg nem felelnek – azoknak megfelelően kell átalakítani.

2. §.

Az iskolaszék, illetve a presbitérium felügyel s a gondnok által intézkedik, hogy az iskolaépület, annak udvara, a tanító lakása és a mellékhelyiségek tisztán és jókarban tartassanak; gondoskodik, hogy a tantermek – legalább a nagy szünidőben – kimeszeltessenek, a bútorok lemosattassanak, a padlózat negyedévenként felsúrolás után beolajoztassék, az ajtók, ablakok épek, a kályhák a termek célszerű fűtésére alkalmasak legyenek; a fűtést és a tantermek tisztogatását kellő időben, rendes fűtő és tisztogató végezze. Az iskola seprését és fűtését a tanulókkal végeztetni, a fűtőanyagot hazulról azok által vitetni nem szabad. A tanterem bele nem való tárgyak rakodóhelyéül a szünidő, alatt sem szolgálhat.

3. §.

A tantermet nem egyházi és nem oktatási célokra a tanítási időn kívül a tanító véleményének meghallgatásával a presbitérium, vagy sürgős esetekben annak elnöke engedheti át. Politikai összejövetelekre, pártgyűlésekre az iskola helyiségei át nem adhatók, az iskolaépületre s a tanító lakására pártjelvényeket kitzüzni nem szabad.

4. §.

A tanteremnek naponként rendes és tiszta kiséprésére, fűtésére és szellőztetésére közvetlenül a tanító ügyel fel s szükség esetén az igazgató-tanító útján az iskolaszék elnökének azonnal jelentést tesz. A tantermek fűtésére szükséges tüzelőanyagot az egyház szerzi be, de azt a tanítók javadalmához tartozó tüzelőanyagtól külön kell kezelni.

5. §.

Az iskolának „a nem állami népiskolák kötelező tanszerbeli felszerelésének hivatalosan kiadott jegyzéke” szerint felszereléséről a gyülekezet költségén a presbitérium gondoskodik. A presbitérium köteles gondoskodni arról is, hogy a tanulók a szükséges összes tankönyveket helyben szerezhessék meg. Minden tanteremben elhelyezendő Kálvin János képe.

6. §.

A beíratási díjak összegszerű megállapítása és az érvényes törvények értelmében való felhasználása a presbitérium hatáskörébe tartozik, de figyelembe veendő az egyházmegyei tanügyi bizottságnak a könyvtárak gyarapítására vonatkozó határozata.

7. §.

Az iskolai rendtartási nyomtatványoknak, szivacsnak, krétának, tintának, a kézügyességi oktatáshoz szükséges anyagoknak stb. – a rendelkezésre álló anyagiakhoz képest – beszerzéséről az igazgató-tanító jelentése alapján kellő időben a presbitérium gondoskodik. Ennek elmulasztása fegyelmi vétséget képez.

8. §.

Az iskola összes felszerelési tárgyainak közvetlen és természetes őre a tanító, illetve az igazgató-tanító, aki mindezekről pontos leltárt vezet. A hosszas használat folytán használhatatlanná vált tárgyakra minden tanév végén az iskolaszéknek jelentést tesz, a kiselejtezett tárgyakat a leltárból törli, az újabb beszerzéseket pedig a leltárba bevezeti. Törés, rongálás esetén, amennyire lehet, a kár okozóját kinyomozza s erről az iskolaszéket haladéktalanul értesíti. A kárért annak okozója, illetőleg annak szülei, a kellő felügyelet hiányából eredő kárért a tanító felelős.

II. Fejezet.

Rendtartás.

9. §.

Minden gyermek életének 6-ik évétől 14-ik évének betöltéséig tartozik iskolába járni. E tankötelezettség beáll azon év szeptember 1-én, melyben a gyermek 6-ik évét betöltötte. A tankötelezettség tehát teljes 8 évig tart, miből önként következik, hogy tanév közben senki sem menthető fel az iskolába járás alól azon okból, mert időközben 14-ik életévébe lépett, vagy azt betöltötte.

10. §.

Hogy a református tankötelesek létszáma pontosan kimutatható legyen, az is-

kolaszék a tankötelesek névsorát (mind a 8 korosztályról) a községi elöljáróságtól az iskolaév elején kikéri. Az összeírásból még azokat a tanköteles gyermekeket sem szabad kihagyni, kik testi fogyatkozásuk miatt vagy egyéb okból valószínűleg nem fognak iskolába járni.

11. §.

A tankötelesek naplója az iskolaszék irattárában őrzendő és abba minden tanév kezdetén bejegyzendő a következő adatok: a tanköteles neve, születési helye és ideje, vallása, nemzetisége, szüleinek neve, lakóhelye, melyik iskolába és hányadik évfolyamba iratkozott be.

12. §.

A beíratásokat az igazgató-tanító a tantestülettel együtt végzi az alkalmas módon meghirdetett időben olyképen, hogy a tanköteleseket jelentkezésük sorrendjében a tankötelesek naplójának adatai szerint felmutatott okmányok alapján beírja. A beírásnál figyelembe veendő:

1. Más intézettől jött, vagy magán úton készült tanulók csak akkor vehetők fel, ha érvényes bizonyítványt mutatnak fel arról, hogy az általuk végzett osztályról vizsgát tettek, különben felvételi vizsgálatnak vetendők alá.

2. Ragályos bajban, vagy undorító betegségben levő, avagy szellemi beteg (hülye) tanköteleseket nyilvános iskolába felvenni nem szabad.

3. Más vallású tanulók csak akkor vehetők fel, ha ezt a tanterem térfogata, vagy az egy osztályba felvehető tanulók létszáma megengedi.

13. §.

A szülők, vagy ezek helyettesei kötelesek a beíratásra kitűzött napokon tanköteles gyermekeiket az iskolába személyesen felvezetni s azokat a szorgalmi idő alatt rendesen feljírni, a tanító pedig köteles a mulasztási eseteket az előmeneteli és mulasztási napló megfelelő rovataiba az iskolai év megnyitásától kezdve naponként délelőtt a második, délután pedig az első tanítási óra végén pontosan bejegyezni.

14. §.

Az iskolai mulasztások igazolásának elbírálása első fokon a tanító, továbbá az igazgató-tanító, kétes esetekben az iskolaszéki elnök hatáskörébe tartozik.

A mulasztás igazolt:

a) ha a tanuló oly betegségbe esik, mely miatt kénytelen otthon maradni, vagy ha iskolába menetele esetén tanulótársaira veszélyes lehetne;

b) ha szülője, vagy családjának valamely tagja ragályos betegségben van, vagy oly

súlyos beteg, hogy a tanulónak erkölcsi kötelessége otthon maradni;

c) a család körében előfordult nagyobb csapás, tűzvész, haláleset stb. miatt;

d) a családban előforduló nagyobb családi ünnep pl. lakodalom következtében.

Ezenkívül egyes tanulóknak alapos okok mellett a tanító, egy napi szünidőt engedhet, több napra terjedő szünidőt mindig írásban a szorosan meghatározott időre – az igazgató-tanító véleményezése alapján az iskolaszéki elnök engedélyezhet, az így engedélyezett mulasztási eseteket, mint igazolt mulasztásokat a naplóba pontosan be kell jegyezni. Szolgálatba állás, szegénység s más efféle címeken egyes tanulókat az iskolalátogatás alól felmenteni nem szabad. Az iskolás gyermeknek mulasztási engedély csak a szülők, vagy helyetteseik kérelmére adható.

Az első ízben igazolatlanul mulasztó gyermek szülői (helyettesei) írásbeli megintést kapnak. Utólagos igazolásnak helye nincs.

15. §.

A presbitérium minden eszközt, alkalmat és utat felhasznál arra, hogy a nagyon szegény egyháztagok gyermekei ruházat hiányában az iskolából elmaradni kénytelenek ne legyenek, másfelől, hogy az igazolatlanul mulasztó tankötelesek szüleivel s szülőhelyetteseivel szembe a polgári hatóság a törvény teljes szigorát alkalmazza.

16. §.

A szorgalmi idő szeptember hó 1-től június hó 28-ig tart.

A tanév kezdetét a lelkész a szószékről az előző vasárnapon kihirdeti s felhívja a szülőket, hogy a kitézött napra gyermekeiket az iskolába felvezessék, illetve elküldjék.

17. §.

Az iskolai év első napján a szülők és a tanulók jelenlétében templomi istenítisztelet tartandó, mely a köznapi istentiszteleti rend mellett a református iskolában jelentkező isteni kegyelmet méltassa.

18. §.

A szorgalmi időbe eső szünidők és napok tárgyában az Egyetemes Konvent idevonatkozó határozata irányadó.

19. §.

Az iskolakötelesek a szünidők alatt is tartoznak az istenítiszteleteken a tanító vezetése alatt megjelenni s temetéseknél tanítónak segédkezni. Járványos betegséginél azonban a gyermekeket egyáltalán el kell tiltani a temetésen való megjelenéstől. Az istentiszteletek és temetések idejét úgy kell megállapítani, hogy az a tanítást ne akadályozza.

20. §.

Amelyik református népiskola tanítási nyelve nem magyar, s ahol a kisebbségi nyelvhasználati jog meg van állapítva, köteles a tanító a testvéri együttérzés és lelki összetartozandóság fejlesztése érdekében a magyar nyelvet rendes kötelező tárgyként heti 3 órában tanítani.

21. §.

A magyar nyelvű iskoláinkban nemcsak a tanításnak, de az egész adminisztrációnak is magyar nyelven kell történnie.

Fegyelmi eljárás terhe melleit köteles a tanító, az igazgatótanító és az iskolaszék ügyelni arra, hogy az összes iskolai naplók, könyvek, kiadványok stb. mind magyar nyelven vezettessenek. Amikor pedig az állami törvények rendelkezései értelmében az államnyelv nem mellőzhető, akkor a kiadvány kettős nyelven, állam- és magyar nyelven adandó ki.

Az iskolai levelezésnek kizáróan magyar nyelven kell történnie és meg kell az egyházi felsőbbségnek követelnie, hogy a magyar tannyelvű iskoláinkhoz érkező nem magyar nyelvű leiratok – az állami törvények idevonatkozó rendelkezései értelmében – iskoláinkkal magyar nyelven is közöltessenek.

22. §.

Népiskoláinkban semmiféle olyan szemléltető eszközt, képeket, térképeket használni nem szabad, amelyen magyar megnevezések, feliratok nincsenek. Ha magyar felirattal ellátott szemléltető eszközök nem szerezhetők be, akkor a tanítók kötelessége az illető szemléltető eszközökre a feliratokat magyar nyelven a felettes egyházi, iskolai hatóság által megállapított szöveg szerint felírni. Ennek elmulasztása fegyelmi vétséget képez.

23. §.

Minden iskolai évet a tanítótestület, iskolaszék, illetve presbitérium és a gyülekezet tagjainak jelenlétében tartandó ünnepélyes templomi vizsgálatall kell bezárni. Ezen vizsgálat összekapcsolható a körfelügyelők iskolalátogatásával.

24. §.

Az év végi vizsgálatok célja az, hogy a tanulók egész évi munkájukról beszámoljanak s a nyilvánosság előtt való megjelenésre szokjanak, másrészt a szülők a tanítók munkájának sikerét látva, az iskolát és tanítót becsülni tanulják.

Nem célja ellenben sem a tanító munkájának megbírálása, ami az egyházi felsőbb hatóságnak s az iskolai körfelügyelőknek tiszte, sem a gyenge tanulók megszé-

gyenítése s ez által a szülők elkedvetlenítése.

E célból a következőképen kell eljárni:

a) A vizsgálat idejét a tanítótestület meghallgatásával az iskolaszék elnöke határozza meg, úgy azonban, hogy az évvizsga június 15.-e előtt meg nem tartható.

b) A vizsgálaton az iskolaszéki elnök elnököl. Ő nyitja meg és zárja be a vizsgálatot, ő jelöli ki a tantárgyakat, de a vizsgálat vezetése, a tanulók feleletre szólítása, a kérdések feltevése s a tanulók útbaigazítása a tanító joga és tiszte.

c) A vizsgálat legelső és legfontosabb tárgya a vallástan, melyből lehetőleg minden tanuló feleljen.

25. §.

Azon tanköteleseket, kik augusztus hó 31. napjáig életüknek 14. évét betöltik, anyaegyházakban a lelkész, leányegyházakban a tanító által teljesített előkészítő oktatás után, évenként áldozócsütörtökön az anyaegyház lelkésze a gyülekezet előtt történt hitvallás és ígértétel után a gyülekezetnek úrvacsorával élő tagjai közé felavatja. Ezen felavatásnak megtörténtéről s nyilvántartásáról a lelkész felelős.

26. §.

A tanulók magaviseletéről, szorgalmának és előmenetelének bejegyzését az előmeneteli naplóba minden negyed év végén kell eszközölni. Az érdemjegyek fokozatait az áll. iskolákra érvényes rendelkezések alapján kell alkalmazni.

A tanítók minden tanuló részére Iskolai értesítőt állítanak ki, melybe a tanuló előmenetelét negyedévenként az előmeneteli naplóból kiírják, november 15-én, január 31-én, április 15-én, június 28-án, a szülőkkel láttamoztatják s aláírás után ismét beszedik és tovább gondolják.

Osztálykönyvül, előmeneteli és mulasztási naplólól, iskolai értesítőül és végbizonyítványul az iskolai minisztérium által megállapított mintájú nyomtatványokat kell használni. Ismételten kivett iskolai bizonyítvány kiállítás díja. 10 Kč, mely a tanítót illeti, aki szegényeknek díjmentesen köteles ezt kiadni.

27. §.

Az a tanuló, aki az iskolai év befejezése előtt kimaradt, vagy az évvizsgálaton nem jelent meg, iskolai bizonyítványt csak megfelelő vizsgálat sikeres letétele után nyerhet.

Magántanulók csak az év elején, vagy az évvégén vizsgázhatnak az iskolaszéki elnök és az ig. tanító jelenlétében. E vizsgálat díja 50 Kč, mely a vizsgáztató tanítót illeti.

28. §.

Az iskolai év végén elégtelen osztályzatot kapott növendék szülőit (gyámját) az évváró vizsgák után a tanító azonnal értesíti és pedig azon figyelmeztetéssel, hogy a növendék a következő iskolai év elején javítóvizsgálatot tehet s csak azon esetben mehet felsőbb osztályba, ha elégtelen osztályzatát vagy osztályzatait kijavította. A javítóvizsgálat legfeljebb csak két tantárgyból tehető és az díjmentes.

A javítóvizsgálat idejét s eredményét az előmeneteli és mulasztási napló „Észrevételek” rovatában meg kell jegyezni. Hasonlóképpen a magántanulókról is külön lapot vezet a tanító e naplóban.

29. §.

A reformáció emléknapján vallási ünnepély legyen a felekezetünkbeli és az iskoláinkba járó ág. h. ev. növendékek részére; az ünnepély sorrendjét a tanító, illetve a tanítótestület a lelkésszel együtt állapítja meg. Az iskola másvallású növendékeinek ünnepnapjaikon szünetet, vallás- tanításukra pedig – az iskolai tanrend zavarása nélkül – hetenként meghatározott órákat kell engedni, vallástanítójuk által megállapított vallástani osztályzatukat az előmeneteli és mulasztási naplóba be kell vezetni.

Tanszemélyzet.

30. §.

A református népiskolák tanszemélyzetét alkotják a rendszeresített vagy ideiglenes állásokon működő rendes, helyettes, ideiglenes és óraadó tanítók, illetve tanítónők és a hitoktatók, ha a vallástant nem a tanítók tanítják.

A tanítók alkalmazásáról, tanulmányi képesítésükről, hivatalbeli, magán és családi életéről az egyházi törvények idevonatkozó §§-ai intézkednek.

31. §.

A református népiskola tanítójának egyik legfontosabb kötelessége, hogy hűséggel viseltessék Anyaszentegyházunk iránt és a rábízott gyermekeket igazi vallásos szellemben nevelje. Sohasem szabad figyelmen kívül hagynia egyetemes egyházunk érdekeit és minden tehetségével iparkodnia kell megakadályozni azokat a törekvéseket, amelyek el akarnák szakítani a református iskolát Anyaszentegyházunk testétől. Legyen istenfélő, komolyan vallásos, kálvinista öntudattól áthatott hitéletű.

32. §.

Köteles a hivatalos titkok megőrzésére, amelyek az egyház, az iskola, vagy egyes személyek jól felfogott érdekében nyilvánosságra nem hozhatók. Ilyen esetben nem

köteles felvilágosítással szolgálni, csak akkor, ha az egyházi főhatóságtól a hivatalos titoktartás kötelezettsége alól felmentést nyert.

A hivatalos titoktartás kötelezettsége nem szűnik meg a szolgálatból való kilépéssel vagy nyugdíjazással sem.

33. §.

A tanítók iskolai, nevelő-tanítási kötelezettségének módját a tanterv és ezen rendtartásban foglalt intézkedések határozzák meg. Ezeken kívül elengedhetetlen az iskola és a család együttműködése érdekében, hogy a tanító a szülőkkel szívélyes és bizalomkeltő érintkezést tartson fenn s így is biztosítsa az iskola eredményes munkáját.

34. §.

A tanítónők tanítási kötelezettségéhez tartozik a női kézimunka tanítása is az összes évfolyamokban. Tanítónők hiányában ezen tantárgy tanítása külön óraadókra bízandó.

35. §.

A tanítók úgynevezett iskolán kívüli munkásságot is tartoznak kifejtetni, amelynek fő részét az egyházépítő munkában való részvétel képezi.

36. §.

A tanítók hivatalukban kötelesek kellő szorgalmat és buzgóságot tanúsítani; növendékeikkel szelíden s a neveléstan elvei szerint bánni; őket az egyházi hatóságok által megszabott tanterv, tan- és vezérkönyvek útmutatásai szerint oktatni; a tanítás mellett tanítványaik, vallás-erkölcsi életére is kiváló gondot fordítani; a népiskolai hatóságok rendeleteinek és utasításainak mindenben engedelmessé válni; a lelkészek, mint iskolai, eljárók iránt tisztelettel viselkedni.

Magán és családi életükben a vallásosság, egyháziasság és a jóerkölcök ápolásában, az istentiszteleti cselekmények gyakorlásával is példaadással tartoznak eljárni; a politikai pártküzdelmekben előfordulhat, tüntetésektől pedig óvakodni kötelesek. Feleségül csak református vagy ágostai hitvallású evangélikus nőket vehetnek el; a tanítónők pedig csak református vagy ágostai hitvallású evangélikus férfiakkal léphetnek házasságra és kötelesek gyermekeiket református vallásunkban neveltetni.

37. §.

A tanítók szolgálati, személyi kérelmeiket, vagy panaszait mindig szolgálati úton az igaztanító és az iskolaszék útján tartoznak benyújtani az illetékes hatósá-

gokhoz. Kivételt képeznek azon esetek, amikor pontos határidő miatt a benyújtás késedelme joghátrányt vonna maga után. A beadványt ily esetekben is tudomására kell hozni az iskolaszéknek.

38. §.

Ha a tanító betegség vagy más alapos ok miatt akadályozva van szolgálata teljesítésében, köteles ezt azonnal bejelenteni az igazgatótanító útján az iskolaszéknek. A beteg tanító egyházhatósági felszólításra köteles magát hatósági orvosi vizsgálatnak alávetni. A vizsgálat költségeit csak akkor viseli a tanító, ha egészségesnek találtatik, egyébként az iskolafenntartó fedezi.

39. §.

A beigazolt betegség miatt távolmaradó tanító – három hónapig – teljes javadalmának élvezetében marad, de ha betegsége egy évnél tovább trgt, köteles nyugdíjaztatását kérni. A tanítónők anyasági szabadsága 12 hétre terjed, mely idő alatt teljes javadalmukat élvezik.

40. §.

A tanító családjában fellépő fertőző betegség indokolt távolmaradást képez a tanítóra nézve. Ha a tanító ennek dacára hajlandó szolgálatát végezni s családjától külön lakni, készkiadásait a gyülekezet pénztára fedezi.

41. §.

A tanítónak ideiglenes munkaképtelenség, üdülés, tanulmányi, vagy családi okokból 3 napig, az ig. tanító, egy évben összesen 8 napi szabadságot az iskolaszéki, elnök engedélyezhet, ezen túlmenő szabadság engedélyezésére az esperes illetékes.

42. §.

A szabadságon levő tanító három hónapig teljes javadalmát élvezi, ezen a határidőn túl a helyettesítés költségeit ő viseli. Egy évnél hosszabb szabadság nem engedélyezhető.

43. §.

A tanító helyettesítéséről az ig. tanító, illetve a presbitérium gondoskodik az iskolaszék meghallgatása után.

Egy tanerős iskolában az egy hónapot meg nem haladó helyettesítést a lelkész végezze, több tanerős iskolában pedig alkalmas módon a tanítóttestület köteles helyettesítést elvállalni minden díjazás nélkül. Hosszabb helyettesítés esetén a presbitérium helyettes tanítót alkalmaz.

44. §.

A tanítónak a szolgálatból való bármily okból történt távolmaradása 48 órán belül jelentendő az állami tanfelügyelőnek a helyettesítés módozatával együtt. A tanító távolmaradása miatt a tanításnak egy napra sem szabad szünetelnie. Igazgató távolmaradása esetén a bejelentés kötelezettsége egy tanerős iskolánál az iskolaszéki elnökre hárul, több tanerős iskolánál pedig az ig. tanító helyettese intézkedik.

45. §.

A tényleges katonai szolgálatát teljesítő tanító állása fenntartandó; javadalma csak 10 hetet meghaladó időn túl szüntethető be. Mozgósítás idején az ide vonatkozó áll. törvények érvényesek.

46. §.

A tanítók kötelesek szolgálati helyükön lakni s lakásukat és az ebben beálló minden változást az ig. tanító útján az iskolaszéknek bejelenteni. Szolgálati helyüket az ig. tanító és az iskolaszéki elnöknel történt bejelentés nélkül még a szünidőben sem hagyhatják el.

47. §.

A tanítók, az igazgatótanító is, eltávozhatnak szolgálati helyükről, de kötelesek kötelességeik ellátásáról gondoskodni s címüket az ig. tanítóval és az iskolaszéki elnökkel tudatni.

48. §.

A kántortanítóknak is joguk van a nagy szünidőben egy havi szabadságra, ha ily irányú kérelmüket a presbitérium útján az espereshez terjesztik.

49. §.

A tanító hivatalos órákhoz kötött mellékfoglalkozást csak az egyházhatóság engedélye alapján vállalhat s csak szolgálati kötelességének hű teljesítése mellett. Az engedélyt az iskolaszék javaslatára az esperes adja meg.

50. §.

A tanítók fizetés és nyugdíjviszonyait egyházi és állami törvényeink szabályozzák. A református népiskolák tanítóinak fizetése nem lehet kevesebb, mint a velük egyenlő képesítésű állami tanítóké.

51. §.

Az osztálytanítónak legalább két-, a kántortanítónak és az előkönyörgő-tanítónak három szobából, konyhából, kamrából és a szükséges gazdasági melléképületekből álló törvényes természetbeni lakás 300 négyzet öl kert, vagy ennek ellenértéké-

hez megfelelő készpénz jár.

Ha természetbeni lakás nincs, a tanítót a törvény szerinti lakáspénz illeti meg.

A tanítói lakás fenntartásáról az egyházközség gondoskodik, annak tisztántartása, meszeltetése, időközönként a szobák festése az egyházi pénztár költségén történik.

A lakások elbírálására az egyházmegyei közigazgatási bíróság illetékes. A jelenlegi állapot törvényesnek tekintetik.

A tanító a javadalmához tartozó lakásban albérlőt csak az egyházi hatóság engedélyével fogadhat.

52. §.

A tanítók fegyelmi ügyeiben az egyházi bíróságok ítéleznek és pedig első fokon az egyházmegyei, másodfokon az egyházkerületi, harmadfokon a konventi bíróság.

A fegyelmi vétségeket egyházi törvényeink és a jelen rendtartás, az alkalmazandó büntetéseket pedig egyházi törvényeink írják elő; az államsegélyt élvező tanítóknál ezenkívül érvényesek az 1906. évi XXVII. tc. idevonatkozó intézkedései is.

53. §.

A református felekezeti tanító, ha mint nyugdíjas hal is meg, elhalálása helyén a templomból temetessék, mint az egyház halottja.

54. §.

A református népiskola nevelési, tanítási, rendtartási, fegyelmi és hivatalos ügyeit, általában az iskola szellemi életét és adminisztrációját az egyházi törvények és rendeletek szellemében az igazgató-tanító vezeti.

Az igazgató-tanító rendesen a kántortanító, vagy akit a tisztségre a presbitérium bizonyos időre vagy véglegesen megválaszt. A választást a tanító – alapos indokok hiányában – köteles elfogadni és megbízatását – törvényes pótlékért híven betölteni.

55. §.

Az egyosztályos egy tanerős iskolánál az iskolaszék az iskola tanítójára ruhazza az igazgató-tanító tisztséget, akinek egymagában el kell végezni mindazokat a teendőket, amelyeket ezen rendtartás az igazgató-tanító, az osztálytanító, valamint a tanítótestület hatáskörébe utal.

56. §.

Az igazgató-tanító kötelessége mindent megtenni arra nézve, hogy egyházközségének iskoláját a lehető legmagasabb szellemi színvonalra emelje s a tanítótestület tagjai között az egészséges közszellemet s jó egyetértést fenntartsa.

Hivatalos teendői:

a) Kezeli az iskola irattárát, vezeti az iktató és postakönyvet, az iskola krónikáját, a rendeletek nyilvántartását, az iskola adattárát, a tanítók törzslapját, a bizonyítványokat, az iskola leltárát és felelőség mellett őrködik az összes ingó és ingatlan vagyonának épsége felett.

b) Állandóan felügyel az iskolaépület, tanterem, udvar, árnyékszékek tisztántartására és rendszeres fűtésre.

c) Véleményt ad a tantermek, illetve az iskola helyiségeinek nem tanítási célokra való átengedéséről.

d) Javaslatot tesz a presbitériumnak a szükséges tan- és rendtartási eszközök beszerzésére.

e) A tanítók közreműködésével eszközli a beíratásokat. A be nem iratkozott tankötelesek szülőit bírságolásra való figyelmeztetéssel szigorúan utasítja, hogy tanköteles gyermekeiket 3 napon belül, legkésőbb pedig szeptember hó 8-ig az iskolába beíratassák, ellenesetben a hanyag szülőket megbírságolásra a közigazgatási hatósághoz az állami tanfelügyelőségen keresztül felterjeszti.

f) Beszedi a tanítóktól a mulasztási kimutatásokat s azokat az illetékes hatósághoz felterjeszti.

g) Tervet készít az osztályoknak a tanítók között való felosztására s azt a tanítótestület egyetértésével az iskolaszék elé terjeszti.

h) Nyilvántartja a felsőbb hatóságoktól érkezett rendeleteket, intézkedik azok végrehajtásáról, felel a megkeresésekre, a tanítókkal közli és láttamoztatja s amennyiben szükséges, határozathozatal végett a tanítótestület elé terjeszti.

i) Őrködik afelett, hogy a tanítók tanítási óráikat pontosan megtartsák.

j) Minden tanító osztályát legalább negyedévenként egyszer meglátogatja, amely alkalommal megvizsgálja a rendtartási könyveket, meggyőződik, hogy a tanító megtartja-e az órarendet s feldolgozza-e a megállapított tananyagot, megfigyeli az iskolai rendet, fegyelmet s a tanulók magaviseletét, taneszközök, ruházatuk tisztaságát, végre látogatását a látogatási és haladási naplóba bejegyzi.

Hogy ezen látogatásait megtehesse s a tanítási kötelezettsége ebben ne akadályozza, köteles betartani az ig.-tanítókra vonatkozó állami előírást az óramérvre nézve.

k) A tantestület tagjait minden hónap első hetében és a szükséghez képest máskor is, értekezletre összehívja s a tanácskozást vezeti.

l) Az ig.-tanító gondoskodik a távollevő tanító rövid helyettesítéséről s a tanítók betegségéről, vagy a szabadságolásról 48 órán belül jelentést tesz az áll tanfelügyelőnek.

m) Az ig.-tanító ha hivatalból nem tagja a presbitériumnak, tanácskozási joggal vesz részt annak gyűlésein s minden alkalommal jelentést tesz az iskola anyagi, szellemi ügyeiről, valamint adminisztrációjáról.

n) Minden tanév végén összeállítja a statisztikai adatokat, jelentést készít az iskola egész évi életéről, azt a tanítótestületnek bemutatja, majd az iskolaszék útján a körfelügyelőséghez terjeszti.

o) Jelenti az illetékes iskola igazgatóságnak az iskolájába átlépett tanulókat s onnan az átlépettek anyakönyvi lapja másolatát kikéri.

p) Továbbítja az iskolaszékhez a tanítók beadványait, betegségi, eltávozási, házassági, mellékfoglalkozási stb. bejelentéseit és nyilvántartja a tanítók fizetési és nyugdíj ügyeit.

r) Az ig.-tanító különös gonddal őrködik, hogy a szülök a tanítói tekintélyt meg ne sértsék s ha ily sértés előfordulna, ennek megtorlása iránt a szükséges lépéseket a jár. hivatalnál megteszi.

s) Az ig.-tanító köteles gondoskodni, hogy a nyilvános állami ünnepeken az állami zászló az iskola épületére kitűzessék.

t) Az ig.-tanító irányítja és ellenőrzi az iskolaszolga munkáját, akinek teendőit az ő javaslata alapján az iskolaszék, illetve a presbitérium határozza meg.

57. §.

Az ig.-tanító működéséért az áll. törvények által megszabott külön tiszteletdíjban részesül.

58. §.

Az osztálytanító kötelességei:

a) Tanítványainak erkölcsi, testi és szellemi nevelését és oktatását ezen rendtartás és az egyetemes konventi tanterv értelmében vezeti.

b) Az előírt időben elkészíti osztályának tananyag beosztását és órarendjét.

c) Tanórát pontosan megtartja és azokra lelkiismeretesen előkészül.

d) A rendtartási könyveket: felvételi, előmeneteli, haladási naplót, a bizonyítványokat, anyakönyvi lapokat, leltárt stb. pontosan vezeti s azokat megőrzi.

e) Tanítványaiban a vallásos érzületet ápolja és fejleszti, őket ünnep és vásárnapokon d. e. és d. u. a templomba, kíséri (a köznapi istentiszteletekre is) s ott rájuk felügyel, velök szeretettel s a neveléstan elvei szerint bánik, őket egymás iránti gyen-

géd s a felnőttek iránt tiszteletteljes magaviseletre szoktatja, tanítványainak gyöngéit, rossz szokásait hibáit javíttatja.

f) Ellenőrzi, hogy tanítványai csakis a használatra rendelt tankönyveket és eszközöket szerezzék be.

g) Felügyel, hogy mind az iskola, mind a tanítványok ruhája, könyvei, dolgozatai tiszták legyenek.

h) Vigyáz a fűtésre és az árnyékszékek tisztaságát ellenőrzi.

i) A tantestületi gyűléseken pontosan részt vesz.

j) A leltár mellett kezelt tanszerekért s iskolai bútorokért felelős.

k) Végre ha osztályában gyanús beteg lenne, azt hazaküldi s erről az ig. tanító útján az orvost értesíti.

59. §.

A tanítót a tanterv és a rendtartás, valamint az ig.-tanító felügyeleti jogának épségben tartása mellett a tanításban, módszerben és nevelésben teljes szabadság illeti meg, és a szabadságával legjobb tudása és lelkiismerete szerint él, de a teljes felelősség is őt terheli, hogy iskolájában a kívánt eredményt elérje.

60. §.

A két és többtanítós iskola tanítói tanítótestetületet alkotnak, melynek elnöke az ig.-tanító, jegyzője a tantestület életkorra legfiatalabb tagja.

A tantestület minden hónapban ülést tart, melynek napját az egész évre kihatólag első ülésen határozza meg. Az ülésekről vezetett s 24 órán belül elkészített jegyzőkönyvet az ig.-tanító által kinevezett 1 vagy két tag hitelesíti.

Az ig.-tanító jogosítva van attól a tanítótól, aki személyeskedik, tanító társát sérti, vagy egy tárgyhöz többször hozzászól, a szót megvonni. Rendkívüli esetekben a sürgősség megokolásával az ig.-tanító rendkívüli ülést is hívhat össze.

61. §. A tantestületi ülések rendes tárgyai:

a) Az ig.-tanító előterjeszti az iskolalátogatásainál tapasztalt észrevételeit. Ha ezek az észrevételek a tanterv, órarend vagy rendtartás követelményeinek elmulasztására, vagy tán hanyagságára vonatkoznak, vita nélkül jegyzőkönyvbe iktatandók s az érdekelt tanítók által tudomásul veendő, ez ellen azonban az iskolaszékhez fellebbezésnek van helye.

A pedagógiai, didaktikai vagy metodikai észrevételek azonban megvitatandók s a tanító figyelmeztetése csak szótöbbséggel hozott határozat alapján jegyzőkönyvezendő.

b) A tanítótestület minden ülésén tanácskozik a tárgyak helyes módszertani tanításáról, a vallásos nevelés és tanítás összhangzatos irányításáról, az iskolai fegyelemről s az iskola beléletének minden kérdéséről.

c) Az osztálytanítók az általuk végzett tananyagról s a tanulók előmeneteléről, fegyelmi vétségeiről minden havi ülésen szóbeli jelentést tesznek.

d) Tárgyalja a jelen rendtartás által ügykörébe utalt ügyeket, főleg a tanterv helyi vonatkozásait, az osztályok szétosztását, a tananyag beosztást és órarendek elkészítését, a felsőbb hatóságok rendeleteit, az évi jelentést és a statisztika összeállítását, a tanulók fegyelmi ügyeit, a vizsgái rendet, a szülői értekezletek tárgyát, a tanítók iskolán kívüli munkásságát stb., stb.

Iskolai rend és fegyelem.

62. §.

A tanító a tanítási idő kezdete előtt egy negyed órával az iskolában megjelenik s az iskolába érkező gyerekekre felügyel, a tanítást énekléssel, imádsággal s egy, rövid bibliai rész elolvasásával fűzött pár perces magyarázattal kezdi: ugyancsak énekekkel és imával végzi. Tanítványait a tanteremből sorban bocsájtja ki, őket szünet alatt is figyelemmel kíséri s a tanterembe ismét rendben bocsájtja be. A fél napi tanítás végeztével kettős sorban bocsájtja őket haza s tanítványai magaviseletét – amennyire lehet – az iskolán kívül is figyelemmel kíséri.

Szigorúan felügyel arra, hogy a gyermekek az iskolában pontosan és tisztán jelenjenek meg, s hogy a tanterem tisztántartására, a bútorok és felszerelési tárgyak épségben maradására ügyeljenek: gondoskodik a gyermekek épségéről, egészségben maradásáról, szoktatja őket az egyenes ülésre, a rendes állásra, írás vagy rajzolás közben testük egyenes tartására; a tanterem levegőjének tisztán és kellő hőmérsékletben (20 f. C.) tartása a legfőbb gondjai közé tartozik.

A kertészeti és gazdasági gyakorlatokra szánt órákon kívül a tanítónak növénydekeit háza vagy gazdasága körül semminémű munkára és segédkezésre kötelezőleg felhasználni nem szabad.

62. §.

A tanítványok helyes fegyelmezése a tanítónak elsőrendű feladata, mert az oktatás és erkölcsi nevelés sikerének az az alapfeltétele. Evégből:

1. Igyekezzen a tanító lélektani alapokra fektetett oktatásával s helyes módszerével a gyermek figyelmét lekötöni, a kihágásra vezető s büntetést maga után vonó

alkalmat előrelátással s okos intézkedéssel megelőzni.

2. Példás családi és társadalmi életével, a szülők iránti tapintatos bánásmódjával iparkodjék a szülők szeretetét és bizalmát megnyerni. E célból évnegyedenként legalább egy szülői értekezlet is tartandó.

3. A tanítványok bizalmát komoly, de szeretetteljes és igazságos bánásmódjával nyerje meg. Senkit érdemen felül ne jutalmazzon és igazságtalanul ne büntessen, egyes tanulókra nézve kivételt ne tegyen. Parancsának teljesítését minden tanulótól egyformán követelje, a jutalmazásban és büntetésben takarékos legyen. A tömegbüntetést kerülje, de minden hibát, rendetlenséget azonnal orvosoljon.

4. A büntetés megválasztásánál ügyeljen a tanuló egyéniségére, természetére, nemére, vérmérsékletére. Ne egyformán mérlegelje a gyermekeknek gyenge szellemi tehetségéből, avagy hanyagságából eredő hibáit, úgyszintén a tanulók elevenségéből származó pajkosságait, vagy pedig erkölcsstelen hajlamból fakadt vétségeit.

5. Tanítványaival való bánása, sőt feddése is mindig szelíd, büntetése nem durva, de komoly legyen, az illetlen kifejezéseket és indulatoskodást kerülje.

6. A növendéknek durvaságból származó, engedetlenkedését, dacoskodását, erkölcsstelen beszédeit, hazugságra, vagy lopásra való hajlamosságát igyekezzék tőle telhetőleg javítani ha ezt egyedül, vagy a tantestülettel közösen megtenni nem tudná, erről további eljárás végett az ig.-tanító az iskolaszéknek tegyen jelentést.

7. A büntetés fokozatai lehetnek:

- a) rosszálló tekintet,
- b) megintés négy szemközt,
- c) nyilvános megintés,
- d) komoly megfeddés,
- e) kiállítás a padból,
- f) tanítás után fennmarasztás, de csakis felügyelet mellett,
- g) igazgató-tanítói dorgálás,
- h) tanító testület előtti megdorgálás,
- i) jelentés az iskolaszéknek további intézkedés végett.

A testi fenyíték kerülendő.

III. fejezet.
Népiskolai hatóságok.

63. §.

A református népiskolák felett álló hatóságok: első fokon a presbitérium és az általa választott iskolaszék, másodfokon az egyházmegye és az általa választott kör-felügyelőség, harmadfokon az egyházkerület és végül az Egyetemes Konvent.

I. Az iskolaszék.

64. §.

Az iskolaszéket a presbitérium a maga kebeléből 3 évre választja, azonban tagjai, míg a presbiteri tisztségük le nem jár, újra választhatók. Az iskolaszék tagjainak száma a presbitérium tagjainak számától függ, de 5-nél kevesebb s 20-nál több nem lehet.

Az iskolaszék elnöke a lelkész; ahol több lelkész van, az egyik a presbitérium, a másik az iskolaszék elnöke. Hivatalból tagja az iskolaszéknek, egyszersmind jegyzője és előadója is az ig.-tanító. Többtanerős iskolánál a presbitérium a tantestületből annyi képviselőt választ, hogy az ig.-tanítóval együtt az iskolaszék egyharmada tanítóból álljon.

65. §.

Az elnök az iskolaszék tagjait minden iskolai év kezdetén és végén s a tanév tartama alatt is a szükséghez képest gyűlésre hívja össze.

Az iskolaszék gyűlése határozatképes, ha az iskolaszék tagjainak egyharmad része jelen van, ha azonban ennyien hívásra sem jelennének meg, akkor a jelenlevők többsége ha

Minden gyűlésről jegyzőkönyvet kell vezetni, melyet később 3 nap alatt két iskolaszéki taggal együtt hitelesít.

66. §.

Az iskolaszék iskolai ügyekben a presbitérium véleményező testülete, miért ennek véleményét a következő ügyekben kikéri

- a) a tanítók javadalmazására,
- b) új iskolaépületek s tanítói lakások felállítására, javítására és jókarban tartására, a hiányok pótlására,
- c) segéd, vagy helyettes tanító alkalmazására s fizetésére,
- d) a női kézimunka tanítására nézve ott, ahol tanítónő alkalmazva nincs,

e) az iskola évi költségvetésének összeállításánál.

67. §.

Az iskolaszék teendői:

a) Felügyel a tanköteles gyermekek behatására és iskolába járására.

b) A szegények s árvák iskoláztatását figyelemmel kíséri, ezek gondozására a presbitérium figyelmét felhívja.

c) Felügyel arra, hogy a közegészségügyi törvények pontosan betartassanak, tanterem, udvar, árnyékszék tiszták legyenek.

d) Az ig.-tanító javaslata alapján meghatározza az alkalmazott iskolaszolga munkakörét, teendőit, a fűtés időtartamát.

e) A tankönyvek, taneszközök, könyvtári könyvek, rendtartási naplók beszerzéséről s alkalmas elhelyezéséről gondoskodik, illetve ezek tárgyában a presbitériumnak előterjesztést tesz; az iskola összes felszerelési tárgyait az ig.-tanítónak leltár mellett átadja, a leltári tárgyakat minden tanév kezdetén számbaveszi s a hiányok pótlása ügyében javaslatot tesz, tanítóváltozás esetén a felszerelést leltár mellett átveszi.

f) Felügyel arra, hogy iskoláinkban csakis a hatóságaink általt engedélyezett és használatra rendelt tankönyveket és taneszközöket használják.

g) Javaslatot tesz a presbitériumnak az igazg.-tanító megválasztására.

h) A tankötelesek magas létszáma esetén javaslatot tesz új osztályok megnyitására.

i) Az ig.-tanító javaslata alapján határoz az osztályok (tanítók) beosztásában.

j) Örködik a tanítási nyelv használata felett és arra, hogy magyar nyelvű iskolánál az adminisztráció is magyar nyelvű legyen.

k) A tanító, illetve a tanítótestület véleménye alapján kijelöli a heti két fél-, illetve egy egész szünnapot.

l) A felsőbb hatóság hozzá intézett megkereséseit, rendeleteit elintézi, végrehajtja, az ig.-tanító beadványait pedig továbbítja.

m) Meghallgatja ülései alkalmával az ig.-tanítónak az iskola életéről szóló jelentéseit és ellenőrzi az iskola adminisztrációját.

n) Felügyel a tanítás rendes menetére, az iskolai törvények és rendeletek pontos végrehajtására.

o) Az iskolaszék elnökének vezetése alatt évenként legalább kétszer (szükség esetén többször is) meglátogatja az iskolát s ott a tanulók órarendszerinti feleleteit

meghallgatja fegyelmet, rendet, tisztaságot megfigyeli s látogatását, tapasztalatait a látogatási naplóba bejegyezi.

p) A lelkész, mint iskolaszéki elnök külön is meglátogatja az iskolát és nagy gondot fordít arra, hogy az iskola szellemét valláserkölcsi nevelés és őszinte fajszeretet hassa át. Az iskolaszéki elnök észrevételeit a tanítóval négy szemközt közli s őt az esetleges hibák megszüntetésére figyelmezteti.

r) Az iskolaszék a szülők és tanítók között előforduló, nem fegyelmi ügyekben első fokon intézkedik. A jogtalan támadások ellen a tanítót megvédelmezi, szükség esetén a presbitériumnak jelentést tesz.

s) A tanulók fegyelmi ügyeiben az igazg.-tanító jelentése alapján intézkedik.

t) Az iskolai ünnepélyeken, előadásokon, az esperesi, körfelügyelőségi s az állami tanfelügyelői látogatások alkalmával s az év végi vizsgálatokon megjelenik.

u) Tanító választás esetén a pályázatot az iskolaszék írja ki, a pályázókat minősíti és javaslatot tesz a presbitériumnak a megválasztandó tanító személyére nézve.

II. A presbitérium.

68. §.

Az iskolaszék előterjesztéseit a presbitérium tárgyalja, a tapasztalt hiányokat orvosolja s intézkedéseiről az iskolaszéket értesíti.

69. §.

A tanítók és az iskolaszék között felmerült vitás ügyek, amennyiben azokat a presbitérium megnyugvására el nem intézte, az egyházmegyei közigazgatási bíróság elé terjesztendők.

70. §.

A presbitérium feladata az iskolaszék megalakítása és működésének ellenőrzése. Amíg az iskolaszék megalakítva nincs, vagy ha a külön iskolaszék megalakítását a presbitérium tagjainak kis létszáma akadályozza, az iskolaszék összes teendőit a presbitérium látja el.

a) A presbitérium teendői:

71. §.

A presbitérium teendői a következők:

a) Gondoskodik az iskolák felállításáról az E. T. idevonatkozó §§-ai értelmében. Intézkedik az iskolák építéséről, javaslatáról, tisztántartásáról és kellő felszereléséről.

b) Összeállítja minden évben az iskola költségvetését és gondoskodik a költség-

vetési hiány pótlásáról. Megkeresi a községi eljárásokat minden év szeptember 30-ig, hogy iskolai hiány pótlásához hozzájáruljanak.

c) Iskolaszolgát választ, aki végzi az iskolai takarításokat és a fűtést.

d) Beszerzi az iskolahelyiségek fűtőanyagát.

e) Határoz a tanterem nem tanítási célokra való átengedése felett.

f) Új osztályok szervezéséhez az államsegély biztosítása érdekében megszerzi az iskolaügyi minisztérium beleegyezését, gondoskodik új tantermekről s azok felszereléséről.

g) Dönt a beíratási díjak nagysága és szedése tárgyában.

h) Megválasztja az igazgató-tanítót.

i) Gondoskodik az iskolára vonatkozó állami és egyházi törvények és rendeletek végrehajtásáról.

j) Intézkedik a tanítók államsegély és nyugdíjügyeiben.

h) A beteg, vagy szabadságon lévő tanítók helyettesítéséről gondoskodik.

i) A makacs, ellenszegülő s más durva hibákban szenvedő, vagy tetemes kárt tevő tanulók felett harmadfokon intézkedik. Erkölcsileg teljesen romlott tanulóknak az iskolából való kizárását s javítóintézetbe helyezését az egyh. főhatóság útján az iskolai minisztériumnak indítványozza.

m) A presbitérium intézi másodfokon a szülők és tanítók közötti, vagy tanítók egymás közötti személyes, de nem fegyelmi természetű ügyeket.

n) Iparkodik a tanítók és az iskolaszék között felmerült vitás ügyeket békésen elintézni.

o) Intézkedik az iskolaszék előterjesztett kérdéseiben.

b) Tanító választás.

72. §.

A presbitérium joga a tanítóválasztás, melynek rendje a következő:

a) A tanítót a presbitérium szabadon, névszerinti szavazással, élethosszig, választás vagy meghívás útján választja.

b) A pályázati hirdetményt az egyházi és az állami iskolai hatóság hivatalos lapjában legalább kétheti határidővel kell meghirdetni.

c) A pályázati kérvények az illetékes esperesi hivatalhoz küldendők, amely a választás foganatosítására egy lelkész és egy tanítóból álló bizottságot (lehetőleg az illetékes körfelügyelőket) küld ki a választó presbitériumba.

d) A bizottság kitűzi a választás időpontját, az esperes pedig a pályázati kérvényeket javaslatként céljából az iskolaszékhez teszi le.

e) A presbitérium tagjait a választógyűlésre a lelkész írásban hívja meg a gyűlés tárgyának világos megjelölésével.

f) A tanítóválasztó gyűlést a bizottság lelkész tagja vezeti. A gyűlés határozatképességét az E. T. presbitéri gyűlésre vonatkozó rendelkezései állapítják meg.

g) Tanítóul az általános szavazattöbbséget nyert pályázó választatik meg. Ha két jelölt egyenlő szavazatot kapott, akkor az elnök a két jelöltre azonnal új szavazást rendel el s ha esetleg mindkettőre ismét egyenlő szavazat esne, az elnök sorshúzással dönti el a választást.

h) Két tanerős iskolánál a második tanítói állást lehetőleg nővel kell betölteni.

i) Ha a tanítóválasztási gyűlés a megnyitáskor határozatképes volt, a választás érvényes, ha a tagok egyharmad része nem szavazott, vagy időközben eltávozott volna is.

j) A választás ellen a presbitérium tagjai 15 nap alatt az egyházmegyére fellebbezést adhatnak be.

k) A megejtett választásról nyomban szabályszerű jegyzőkönyvet kell felvenni, melyet a kiküldött bizottság, a presbitérium elnöke s jegyzője írnak alá. E jegyzőkönyvet a megválasztott egyén okmányaival – ha más egyházmegyéből jön, az illetékes esperes elbocsátó levelével s a tanítói eskü letételéről szóló bizonyítvánnyal együtt – az espereshez kell 15 napon belül betérjeszteni.

l) A többi pályázó kérvényét a presbitérium elnöke visszaküldi.

m) Ha fellebbezés adatott be, az egyházmegyei bíróság a felterjesztett jegyzőkönyv és a benyújtott panasz alapján ítélt, vagy megsemmisíti a választást, vagy helybenhagyja s a megválasztott tanítót hivatalában megerősíti.

Ha nem adatott be fellebbezés, a megválasztott tanítót az esperes ideiglenesen, véglegesen pedig az egyházmegye erősíti meg.

Az ideiglenes és segédtanítót mindig az esperes erősíti meg.

n) A betegség, vagy szabadságolás miatt távollevő tanerők helyettesítésére a presbitérium pályázat mellőzésével helyettes tanítót választ.

Ezt a választást az esperes erősíti meg.

o) Ha a tanítói állásra a pályázat eredménytelenül végződik, akkor az állás betöltésére azon tanév végéig esperes nevez ki ideiglenes, vagy helyettes tanítót.

p) Pályázatot hirdetni és tanítót választani bármely időben lehet, de a tanító

hivatalát csak a választást követő szept. 1.-én foglalhatja el.

r) Ha a presbitérium a szükségessé vált tanítói állások betöltését elmulasztaná, vagy halogatná, úgy az ily állásra az esperes nevez ki ideiglenes tanítót.

s) A tanítói állásban történt minden változást a lelkész, mint iskolaszéki elnök, köteles az áll. tanfelügyelőnek bejelenteni.

c) A tanítói járandóságok kifizetése.

73. §.

A tanítói állások javadalmát az egyházközség anyagi erejéhez képest az egyházmegye jóváhagyásával és az egyházkerület megerősítésével a presbitérium állapítja meg.

74. §.

Minden tanítói fizetésről díjlevél állítandó ki, amelyben pontosan elkülönítendő a tanítói és kántori javadalmak. Az eddigi fizetések le nem szállíthatók, a díjlevelek meg nem csonkíthatók. A megválasztott tanító díjlevele az esperes aláírásával ellátva és megerősítve adandó ki.

75. §.

A tanítók fizetését a presbitérium szolgáltatja ki, még pedig a készpénzfizetéseket havi előleges részletekben, a terményeket pedig legkésőbb a naptári év október végéig.

Mivel a tanítóváltozások szeptember elsején történnek, célszerűségi okból a tanítói fizetések is a tanév folyamán szolgáltatandók ki. Ez a megállapítás nemcsak a készpénz és terményjárandóságokra, hanem a föld ingatlan élvezetére is vonatkozik.

A tanító helyi javadalmának esedékes részletei függetlenül a hátralékos egyházi adókra, idejében kiszolgáltatandók. Ha a tanító terményben járandóságai nem kapná meg idejében, vagy annak minősége nem megfelelő, az egyházközség azt készpénzben köteles megtéríteni. Ugyanez áll a szolgáltatmányokra is.

A tanító köteles a felvett összes járandóságokról pontos jegyzéket vezetni, a kiszolgáltatott járandóság mennyiségének és a felvétel időpontjának feltüntetésével s az iskolaszéki elnök és a gondnok ellenjegyzésével. Ha járandóságait a tanév végéig nem kapta meg, erről jelentést tesz az esperesnek és az áll. tanfelügyelőnek az előbb említett jegyzék mellékelésével.

Az esperes és az áll. tanfelügyelő erre megteszik a szükséges lépéseket a hátralék behajtására nézve, a „jegyzéket” pedig aláírásukkal ellátva nyolc nap alatt visszaküldik a tanítónak, ki a jegyzéket saját érdekében 5 évig, az elévülési határidőig, őrizze

meg. Csak az ily módon szabályszerűen vezetett jegyzék lesz döntő fontosságú a követelések bírói tárgyalása alkalmával.

A tanító halála esetén özvegye és árvái a halálozás napjáig a teljes javadalmat, sőt a halál napjától számított további félévig is a teljes fizetést és lakást háborítatlanul élvezik.

Az elhalálozás folytan megüresedett tanítói állásra ideiglenes tanító alkalmazandó, kinek fizetését az esperes állapítja meg.

76. §.

Mivel egyházközségeink legnagyobb része saját anyagi erejéből nem tudja tanítóinak az államiakkal egyenlő fizetést biztosítani, köteles a presbitérium az egyházi hatóság hozzájárulásával az áll. tanfelügyelőség útján az iskolai minisztériumhoz államsegélyért folyamodni. Ugyanez érvényes az újonnan szervezendő osztályoknál (lásd Rendtartás 71. §. f).

77. §.

A tanítói fizetésben beállott minden változást a jogerős határozattal együtt köteles az iskolaszéki elnök az áll. tanfelügyelőnek 15 nap alatt bejelenteni.

III. Az iskolai körfelügyelőség.

78. §.

Minden egyházmegye a fennhatósága alá tartozó iskolákat iskolakörökre osztja, amelyre egy lelkész és egy tanítóból 5 évre az egyházmegyei közgyűlés által választott bizottság ügyel fel. Egy körbe legfeljebb 10 egy tanerős, vagy ennek megfelelő iskola osztható.

Iskolai körfelügyelőkké oly egyének választandók, akiknek ügybuzgósága, szak-képzettsége reményt nyújt arra, hogy e tisztségben való működésük a népiskolai nevelés-oktatás ügyére üdvös hatású lehet. A megválasztottak a megbízatást vállalni s azt hiven, minden tehetségükkel betölteni kötelesek.

A hivatalos teendőik teljesítésében hanyag, vagy a felügyeletet részrehajlóan gyakorló körfelügyelők ellen fegyelmi vizsgálat indítandó.

79. §.

A körfelügyelők az iskolátogatások alkalmával az egyházi pénztár terhére fuvarban és ellátásban, a tanügyi bizottság ülése alkalmával pedig az egyházmegye pénztárából fuvar és napidíjban részesülnek.

80. §.

A körfelügyelőség feladata az egyes iskolák nevelői és oktatási munkájának közvetlen ellenőrzése, irányítása és ezzel összefüggésben az iskolák adminisztratív, szervezeti és anyagi viszonyainak vizsgálata.

a) Figyelemmel kíséri a tankötelezettség pontos végrehajtását.

b) Meggyőződést szerez afelől, mennyiben tesznek eleget az illetékes tényezők: egyházközség, presbitérium, iskolaszék, ig. tanító és a tanítók, az egyházi és állami törvények és a jelen rendtartásban előírt kötelességüknek.

c) Megállapítja az iskolák vallásos nevelésében elért eredményeit, a rend és fegyelem állapotát s a tanulmányi előhaladást

d) Ellenőrzi a tanítás menetét egyetemes egyházunk tanterve és a jelen rendtartás intézkedései szempontjából.

e) Örködik a felett, hogy az iskolákban egyházhatóságilag jóváhagyott és elrendelt tankönyvek és taneszközök használtassanak.

f) Összeállítja az iskolák statisztikai adatait az Egyetemes Konvent által kiadott statisztikai ívek szerint.

g) Legalább minden tanévben egyszer meglátogatja az iskolákat.

81. §.

A körfelügyelőség a szorgalmi idő végén, június 1–20.-ig köteles a körzetébe tartozó református iskolákat meglátogatni, de a körzetükben tartozó állami és egyéb népiskolákat is meg kell vizsgálniuk ott beiskolázott tanköteleseink vallás és énektanításának ellenőrzése végett. A tervbe vett iskolalátogatásról az egyházak lelkészei, iskolaszéki elnökei és ig.-tanítói legalább 3 nappal előbb értesítendőek.

82. §.

A körfelügyelőség az iskolaszék jelenlétében az iskolákat a következőképpen vizsgálja meg:

a) Hogy az iskola egész évi munkájának eredményét 6 általános szellemi állapotát megismerhesse, a vizsgálatot osztályok s évfolyamonként valamennyi tantárgyra kiterjeszti, de az iskola szellemi állapotát mindig csak egy általános osztályzattal fejezi ki.

b) Hogy az évi tanítási anyag feldolgozásáról, a tanítványok előhaladásáról, szellemi és értelmi képességéről kellő meggyőződést nyerjen a körfelügyelőség a tanítási anyag keretén belül, tetszés szerinti tárgykörben kijelöl egy részt, amelynek kikérdezése, kifejtése a helyi tanító joga és kötelessége.

c) A vallás és énektanítás eredménye kiváló figyelem tárgyát képezze.

d) A különböző dolgozatok: fogalmazási, számtani, szépírási és rajz, valamint a fiú és női kézimunka is, alak és tartalom tekintetében tüzetesen megvizsgálандók, annyival inkább, mivel pl. a nyelvtani előhaladás megítélésénél a dolgozatok szolgálnak alapul s nem a szabályok könyv nélkülözése, vagy a száraz elemzés.

e) Az iskolák minősítésénél három tényező az irányadó, úgymint:

1. A helyes tanítási módszer, mely az emlékező tehetséget az ítélőképességgel egyenlő arányban kifejleszti és nem szorítkozik kizárólag az értelmetlen könyvnélkülözésre, ami a tanítványok gondolkozást képességéből, felelőségi szabadságából és bátorságából ítélhető meg legbiztosabban.

2. A kiszabott tananyagnak kellő mértékben történt feldolgozása.

3. A növendékek fegyelmezettsége.

Bármelyik hiányozzék e három közül, az iskola kitűnőre nem minősíthető.

Az iskolák minősítésének fokozatai: kitűnő, dicséretes, jó, elégséges, gyenge.

83. §.

A vizsgálat végén megvizsgálja a körfelügyelőség az iskolaépület állapotát, berendezését, felszerelését, a rendtartási és összes hivatalos könyveket, melyeket aláírásával igazol és végül összeírja az iskola statisztikai adatait a rendtartási naplók és az irattárban fekvő, előre kiállított statisztikai ívek alapján.

84. §.

A vizsgálat befejezése után jegyzőkönyv veendő fel az Egyetemes Konvent által kiadott nyomtatvány szerint két példányban, melyek közül az egyik az iskola irattárban megőrzendő, a másik pedig az egyházmegyei tanügyi bizottsághoz terjesztendő.

A tapasztalt hiányokra vonatkozó megjegyzések, a tanítót, vagy az iskolaszéket illető utasítások a jegyzőkönyvbe részletesen beveendő, hogy így a következő látogatás alkalmával tájékozódjon a bizottság arra nézve, hogy a tanító, vagy az előljáróság mennyire vette figyelembe és foganatba előbbi utasításait.

85. §.

A tisztán pedagógiai természetű tanácsok, valamint olyan észrevételek, melyek kizárólag a tanító eljárására vonatkoznak s így egyedül a tanítót érdeklik, mindenkor csak zárt körben, pusztán a bizottság, az iskolaszéki elnök, az ig. tanító és a tantestület jelenlétében intézendők az érdekelthez.

Ezen pedagógiai észrevételeket a körfelügyelőség az Egyetemes Konvent által kiadott nyomtatványokon minden év július 1-ig az egyes iskolák igazgatóságainak is megküldi.

86. §.

A körfelügyelőség az iskolalátogatásokról egy összefoglaló jelentést készít, amelyet az iskolalátogatási jegyzőkönyvekkel együtt minden év július 10-ig köteles beadni az egyházmegye tanügyi bizottságához.

Ezen jelentésében főképen a következő kérdésekre adandó felelet:

- a) Megfelel-e az iskola hivatásának?
- b) Van-e az iskolára vonatkozó olyan dolog, mely az egyházmegye intézkedését teszi szükségessé?
- c) Van-e az iskola életében olyan kiemelkedő mozzanat, mely a többi iskolákra nézve például szolgálhat?

IV. Egyházmegyei tanügyi bizottság.

87. §.

Az egyházmegyei közgyűlésnek iskolai ügyekben szakértő, véleményező testületé az egyházmegyei tanügyi bizottság, az egyházmegyei közgyűlés által választott lelkészt elnök, tanítói alelnök, továbbá a körfelügyelők közül 8 tag, fele részben a lelkészek, felerészben a tanítók közül választva.

Előadót és jegyzőt a bizottság a maga kebeléből választ: az előadó mindig a tanítói karból választassák.

88. §.

A tanügyi bizottságot annak elnöke évenként legalább egyszer és pedig olyan időben hívja össze, hogy jegyzőkönyvbe foglalt javaslatai és jelentései az egyházmegye rendes közgyűlésén tárgyalás alá kerülhessenek.

89. §.

Ha az egyházmegye területén az egyházkerületi, vagy egyetemes konvinti tanügyi bizottságnak tagja lakik, illetve hivatalt visel, ha nem is volna tagja az illető egyházmegyei tanügyi bizottságnak, ennek gyűléseire meghívandó s itt tanácskozási joggal bír.

90. §.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság gyűlésének főbb teendői:

- a) Tárgyalja az előadó által – a körfelügyelői jelentések, kimutatások s panaszok alapján – szerkesztett s az egyházmegye népoktatásának állását mutató évi jelentést.
- b) Bírálathoz teszi az elnök által elintéztett kérdéseket s azon ügyeket, melyek megvizsgálására az elnök esetleg helyszíni bizottság kiküldését is szükségesnek látta.

c) Tárgyalja az egyházmegyei közgyűlés, vagy az esperesi hivatal által a tanügyi bizottsághoz át tett kérdéseket s ezekre vonatkozó véleményét az egyházmegyei közgyűlés elé terjeszti.

d) Az elnökség, vagy a bizottság tagjainak indítványozása alapján tanácskozás tárgyává tesz minden olyan dolgot, ami a népoktatás ügyét akár szellemi, akár anyagi tekintetben előmozdítja, vagy akadályozza, amennyiben célszerűnek látja: az egyházmegyei közgyűlés elé ezek tárgyában is véleményt, javaslatot terjeszt.

e) A körfelügyelők s tanügyi bizottsági tagsági állások betöltésére alkalmas egyéneket ajánl az egyházmegyei közgyűlésnek; az iskolakörök beosztásának módosítása tárgyában javaslatot terjeszt az egyházmegyei közgyűlés elé.

f) Tanácskozás tárgyává teszi az egyházmegyei tanítóegyesületnek jegyzőkönyve alapján beterjesztett határozatait és az intézkedést kívánó kérdéseket véleményes jelentésével az egyházmegyei közgyűlés elé terjeszti, viszont az egyházkerületől az egyházmegyéhez letett tanügyi kérdéseket az egyházmegyei tanítóegyesülethez tárgyalás és véleményadásra átteszi.

91. §.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság évi jelentését és gyűlésének jegyzőkönyvét az elnök egy példányban az egyházmegyei közgyűléshez terjesztés végett az espereshez, egy példányban pedig az egyházkerületi tanügyi bizottság elnökéhez beterjeszti.

92. §.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság elnökének teendői:

a) Az iskolalátogatóktól hozzáérkező jelentések, statisztikai adatok és saját látogatásai alapján egy, minden iskola állapotát évről-évre feltüntető iskolai főkönyvet vezet.

b) A statisztikai adatok begyűjtése céljából az Egyetemes Konvent által kibocsátott íveket küld minden iskolának. Az irattár részére és a körfelügyelőknek, az utóbbiakat pontosan kitöltve visszavárja, az előadóval egybeszerkeszti s az egyházmegye iskoláinak állásáról, azok szellemi állapotáról szóló részletes és kimentő előadói jelentéssel az egyházmegye közgyűlése elé s minden évben legkésőbb szeptember 1-ig az ehkeri [egyházkerületi – szerk.] tanügyi bizottság elnökéhez is beküldi.

c) Különös figyelmet fordít az iskolakötelezettség végrehajtására, a tanítók, iskolaszékek és iskolaszéki elnökök azon kötelességszerű feladatára hogy mindent kövessenek el a tekintetben, hogy református gyermekeink csakis a mi református népiskoláinkat látogassák.

d) Minden iskolának megküldi augusztus 1-ig a használható tankönyvek és

taneszközök jegyzékét.

e) Hogy a körfelügyelőségek eljárásának egyöntetűségét biztosíthassa, az iskolalátogatások lefolytatására utasításokat ad s az egyházmegye népiskoláit a szükséghez képest személyesen is meglátogatja.

f) Az esetleges késedelmes körfelügyelőket figyelmezteti s szükség esetén velők szemben a jelen rendtartás 78. §-a értelmében jár el.

g) A nem református iskolába járó református növendékek vallásoktatását ellenőrzi.

h) Egyszóval a református népiskolák ügyeiben egyházmegyéje és az egyházkerület határozatainak korlátai közt felelősség mellett ügy intézkedik, hogy az iskolákra vonatkozó összes rendeletek gyorsan és célszerűen végrehajtsanak; magát az iskolák állapotáról oly alaposan tájékoztatja, hogy e tekintetben bármely illetékes helyről jövő kérdésre kimerítő és biztos feleletet adhasson.

V. Az egyházmegye.

93. §.

Az egyházmegyei közgyűlés:

a) Megerősíti a megválasztott rendes tanítókat és tőlük kivetszi az Egyetemes Konvent által megállapított esküt.

b) Intézkedik a tanítóválasztásoknál felmerülő s hozzá fellebbezett, de bíróság elé nem tartozó ügyekben.

c) Megválasztja az egyházmegyei tanügyi bizottság tagjait és az iskolai körfelügyelőket.

d) Elrendeli a meghatározott s egyháziilag is engedélyezett tankönyveknek és taneszközöknek kötelező használatát.

e) Tárgyalja az egyházmegyei tanügyi bizottságnak és az esperesnek tanügyi javaslatait és azokban intézkedik.

f) Ha szükséges, rendelkezik, hogy az egyes gyülekezetek iskolaügyi kötelességüket teljesítsék.

g) Az egyházi törvény és jelen rendtartás keretén belül a szükséghez mérten iskolai szabályrendeletet alkot.

h) Intézkedik a népiskolai nevelésnek és oktatásnak a törvény értelmében való vezetése, terjesztése és fejlesztése iránt.

i) Öröködi az iskolai vagyon, alapítványok és jövedelmei kezelése és rendeltetészerű felhasználása felett.

94. §.

Az egyházmegyei bíróság határoz a tanítók és iskolaszék, vagy presbitérium közt felmerülő vitás ügyekben és felsőfokúlag ítél a tanító fegyelmi ügyekben.

95. §.

Az esperes:

a) Évenként legalább egyszer, az egyházlátogatás alkalmával minden népiskolát meglátogat; a tapasztalt hiányokról, amennyire szükséges, az emi közgyűlésre jelentést tesz. Halasztást meg nem tűrő esetekben a tanítónak hivatalától való felfüggesztését az egyházmegyei gondnokkal egyetértőleg elrendelheti s helyének ideiglenes betöltéséről intézkedik s erről az egyházmegyének jelentést tesz.

b) Felügyel arra, hogy az egyházmegyei iskolák állásáról és a nem református jellegű nép- és felsőbb fokú tanintézetek református növendékeinek vallásneveléséről szóló kimutatások, az Egyetemes Konvent által kiadott statisztikai ívek felhasználásával az egész egyházmegyéből a jelentésekkel együtt az egyházkerületi tanügyi bizottság elnökéhez minden év szeptember 1-ig beküldessenek.

c) A szórványokban és a nem református jellegű iskolákban tanított református gyermekek vallástani vizsgájára biztost nevez ki, aki eljárásáról az espereshez jelentést küldeni tartozik.

d) Minden megválasztott tanítónak kiadja a hitelesített és megerősített díjlevelet.

e) Az esküt tett tanítónak bizonyítványt ad.

f) A más egyházmegyébe távozó tanítónak elbocsátó bizonyítványt ad.

g) Intézkedik a szabadságot kérő tanítók kérésében.

h) Kinevezi az ideiglenes tanerőket.

i) Ellenőrzi az egyházmegyei tanítóegyesület működését.

6. Az egyházkerület.

96. §.

Az egyházkerület közgyűlése az állam és egyház iskolai törvényeinek keretében a népoktatás fejlesztésére nézve szabályrendeletet alkot.

Ilyen szabályrendelettel állapítja meg a népiskolai rendtartást, fegyelmi eljárást, az ig.-tanító és osztálytanítók hivatali viszonyát, a népiskolai tantervet és az iskolaszék hatáskörét. Határoz az egyházmegyéről hozzá felterjesztett vagy fellebezett ügyekben. A törvények végrehajtására s a népnevelés és oktatás emelésére szükséges határozatokat hoz.

97. §.

Az egyházkerületnek véleményező és javasló szerve az egyházkerületi tanügyi bizottság, melynek tagjai az egyházkerületi közgyűlés által a tanügy terén kiváló érdemeket szerzett egyének közül választott lelkeszi és világi elnök, a tanügyi előadó, aki mindig tanító legyen, továbbá az egyházmegyei tanügyi bizottságok elnökei és az egyházmegyék által választott tanítók, akiknek száma a bizottság tagjainak egyharmadát alkossa.

98. §.

Az egyházkerületi tanügyi bizottság az őszi egyházkerületi gyűlést megelőző napon minden évben összeül; de sürgős esetekben az elnökség által rendkívüli ülésre is összehívandó.

99. §.

Az egyházkerületi tanügyi bizottság tárgyalja az egyházmegyék jelentése alapján az egyházkerület tanügyi állapotáról szóló előadói jelentést s az ezen jelentés kapcsán felmerülő javaslatokat; tárgyalja a felsőbb hatóságoktól hozzá utalt tanügyi kérdéseket, továbbá az egyházkerület tanítótestületeitől felterjesztett javaslatokat s minden olyan indítványt, mely az iskolai törvények és szabályrendeletek végrehajtására s a népnevelés és oktatás emelésére vonatkozik. Az egyházker. tanügyi állapotáról szóló jelentés minden év november 1-ig az Egyetemes Konvent tanügyi bizottságához felterjesztendő.

100. §.

Az egyházkerület tanügyi bizottság javaslatait az egyházkerületi közgyűlés határozata emeli jogerőre.

7. Az Egyetemes Konvent.

101. §.

Az Egyetemes Konvent felügyel a református egyházban fennálló összes alsó és felsőbb iskolák mindennemű szellemi és anyagi ügyeire s különösen arra, hogy ezekben az egyházi törvény rendeletei pontosan végrehajtsanak s a törvény értelmében az egész tanügyi összhangzatos fejlődését vezeti és irányítja.

E célból:

1. A tanügy könnyebb kezelése végett segédközege az egyet. konv. tanügyi bizottsága, amelyet az Egyetemes Konvent részint saját tagjaiból, részint más szakférfiakból úgy alakít meg, hogy abban minden iskolanemnek megfelelő szakszerű

képviselése legyen.

2. A tanintézeteket megbízott szakértők által bármikor meglátogattathatja és megvizsgálathatja, hogy ezúton is tudomást vegyen az oktatás menetéről, az intézet vezetéséről, egész szellemi és anyagi állapotáról.

3. Statisztikai adatokat és kimutatásokat kívánhat bármikor az alsóbbfokú iskolai hatóságoktól – az egyházkerületek útján – az iskolák mindennemű viszonyai felől.

4. Felügyel az állami (polgári, katonai) és az államilag jogosított nyilvános jellegű nem református vallású tanintézetek református vallású tanulóinak valláserkölcsei nevelésére; intézkedik, hogy ezeknek vallásoktatása törvényeinknek megfeleljen.

5. Felügyel, hogy minden iskolai vagyon és alapítvány biztosan elhelyezve gyümölcsözőék és rendeltetési céljára legyen fordítva. Evégre joga és kötelessége az illető egyházi hatóságoktól az iskolai vagyonról és annak kezeléséről, hová, miként történő elhelyezéséről és jövedelméről kimutatásokat kívánni, sőt a kezelést és egész gazdálkodást koronként megvizsgáltatni.

V. fejezet.

A tanító egyesületek.

102. §.

Minden egyházmegye tanítósa egy egységes szervezetet: „tanítóegyesületet” alkot, melynek hivatalosan kötelezett tagjai az egyházmegye népiskoláinál működő összes rendes, ideiglenes és segédtanítók.

103. §.

A tanítóegyesületek, mint egyházi intézmények az egyházmegyei főhatóság felügyelete alatt működnek.

104. §.

A tanítóegyesületét népiskolai ügyekben tanácsadó szervet képeznek, ahová az egyházmegyéék és kerületek véleményadás céljából leteszik a nevelés és tanítás minden fontosabb kérdését, de ettől függetlenül a tanítóegyesületek is nyújthatnak be az egyházmegyei közgyűlés elé a tanügyi bizottság útján önálló iskolaügyi javaslatokat.

105. §.

A tanítóegyesület munkáját az egyesület által választott elnökség és választmány vezeti, melynek tagjai: az elnök, alelnök, két jegyző, pénztáros és ellenőr, továbbá az egyesület által választott 4 rendes és 2 pótválasztmányi tag.

A tiszttakar megbízatása 3 évi időtartamra szóló s a választást az egyházmegyei közgyűlésnek be kell jelenteni.

106. §.

A tanítótestület minden évben legalább egyszer gyűlést tart, az egyházmegyei évi közgyűlést megelőző időben, de a szükséghez képest többször is összeülhet. A gyűlések tárgysorozatát az elnökség állapítja meg.

107. §.

A tanítóegyesület gyűlését az elnökség hívja össze a tárgysorozat pontos megjelölésével. A gyűlés ideje az esperesnek bejelentendő.

108. §.

A tanítóegyesület gyűlésén minden tanítónak kötelessége megjelenni. A gyűlésről való elmaradást az egyházmegye esperesénél kell igazolni, akihez az egyesület elnöke a távolmaradatok névsorát a gyűlés után azonnal ellenőrzés miatt beterjeszteni köteles.

A gyűlésen megjelent tanítónak fuvar és napidíj jár az egyházi pénztárból. A napidíj nagyságát az emi közgyűlés állapítja meg.

109. §.

A tanítóegyesület gyűléseinek tárgysorozatába tartoznak:

- a) a nevelés, különösen a vallásos; nevelés gyakorlati kérdései,
- b) az iskolai rend és fegyelem módozatai,
- c) a nevelés eredményeinek iskolán kívüli biztosítása,
- d) a népiskolai tanterv megvalósításának, keresztülvitelének, vagy esetleges módosításának kérdései,
- e) a tananyag beosztásának és feldolgozásának módjai,
- f) az egyes tantárgyak módszerének megvitatása,
- g) a tankönyvek bírálata és az ezekkel kapcsolatos kívánalmak megállapítása,
- h) tanszerek, taneszközök és az iskolák felszerelésének kérdései,
- i) a népiskolai rendtartás egyes pontjainak megvitatása,
- j) az iskolai adminisztráció lebonyolítása,
- k) a tanítók feladatai az egyházépítő munkában,
  - l) az iskolán kívüli kultúrmunkásság,
  - m) a református tanítóóság vallásos érületének és egyházhűségének ápolása,
  - n) a református tanítóóság kari ügyei,
  - o) a tanító egyesület ügyrendjének megállapítása,

p) szabad indítványok, melyek a gyűlés előtt írásban benyújtottak az elnökséghez.

110. §

A tanítóegyesületi gyűlés tárgysorozatának egyes pontjait más és más előadók terjesztik elő, akik egyes kérdések referálására önként vállalkoznak, vagy az elnökség felkérésére teljesítik az előadói munkát.

A tanítók tartásuk erkölcsi kötelességüknek, hogy a tanító egyesületi munkából minél nagyobb mértékben kivegyék részüket és így tanítótestületüket minél magasabb színvonalra emeljék.

111. §.

A gyűléseket az elnök, vagy akadályoztatása esetén az alelnök vezeti.

Az egyes előadásokhoz mindenki hozzászólhat, de a tárgytól eltérő, vagy egy tárgyhoz többször hozzászóló, esetleg személyeskedő egyesületi tagoktól az elnök a szót megvonhatja.

A határozatokat igénylő kérdéseknél a gyűlés nyílt szavazással és szótöbbséggel határoz, kivéve a tisztikar megválasztását, amely titkos szavazással történik.

112. §.

A gyűlésekről jegyzőkönyv veendő fel, amelyet az elnökségen kívül még két tag hitelesít.

A jegyzőkönyv két példányban készítendő el. Az egyik az egyesület irattárában marad, a másikat pedig 14 napon belül az egyházmegye tanügyi bizottságának elnökéhez kell eljuttatni.

A tanügyi bizottság köteles foglalkozni a tanítóegyesület jegyzőkönyvében foglalt kérdésekkel és a határozatokat igénylő pontokat javaslatával együtt tartozik az emi közgyűlés elé terjeszteni.

113. §.

A tanítóegyesület tagjaitól tagsági díjat szedhet, melynek nagyságát 5 évenként a közgyűlés állapítja meg. E tagsági díjak az egyházmegyétől kiutalandó évi segéllyel képezik az egyesületi élet adminisztrációs költségeinek fedezetét.

Közlő: Gyalóky László (szerk.): Jegyzőkönyv a Dunáninnyi Református Egyházkerület Pozsonyban 1934. évi december hó 19-én tartott rendes évi közgyűléséről. Komárom, 1934, pp. 52–79.

109.

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház nyolcosztályos népiskolái részére

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház nyolcosztályos népiskolái részére elfogadott tanterv.

Curriculum for the eight grade folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

The curriculum accepted for the eight grade folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church.

Kiadott az Egyetemes Konvent 1925. évi ..... számú határozata alapján

Tantárgyak

1. Hit és erkölcsstan.
2. Beszéd – és értelem gyakorlatok.
3. Magyar nyelv
  - a) olvasás
  - b) írás, fogalmazás
  - c) nyelvtan
4. Szlovák nyelv
  - a) olvasás
  - b) írás, fogalmazás
  - c) nyelvtan
5. Mennyiségtan
  - a) számtan
  - b) mértan
6. Honismeret
  - a) földrajz
  - b) történelem
  - c) polgári jogok és kötelességek
  - d) természetrajz
  - e) természettan
7. Művészeti tárgyak
  - a) rajzolás

b) szépírás

c) éneklés

8. Kézimunka (sjöld).

9. Női kézimunka és háztartástan.

10. Testgyakorlás.

I. Hit és erkölcsstan

Cél

Isten országának, Krisztus királyságának megteremtése. Az ige magvainak széthintése, az evangélium világító fáklyájának meggyújtása, élesztése az ártatlan gyermeki lelkekben. Nevelni buzgó, hű egyháztagokat és polgárokat, akik a Jézus Krisztusban való hit által indítva teljesítik Isten és emberek iránti kötelességeiket. Elindítani a hívő lelkeket azon az úton amely Isten országának polgárságához vezet!

A nevelés és tanítási tevékenységet az egész iskolai munkálkodás közben az igazi keresztyéni vallásos szellem hassa át. Nemcsak a vallásos órákon, de az összes tantárgyak tanításánál is minden alkalmat meg kell ragadni, hogy Isten hatalma, bölcsessége, jósága és az emberekhez való szeretete feltűntessék. Általában véve az egész iskolai nevelésnek tökéletes vallásos nevelésnek kell lennie, nem szabad tehát kiváltképpen a hit mélyítésénél az ész megterhelésére, az emlékezet gyakorlására támaszkodni, hanem a lélek idomítására, az érzelmek nemesítésére törekedni. A tanító ne annyira az észnek, mint inkább a szívnek, léleknek adjon át mindent, mert a hitet nem megértetni, hanem megéreztetni kell!

Élő hit fakaszthat csak új hitet! A tanító példája tehát kifogástalan legyen. Az egyetemes Egyház minden tanítójától elvárja, hogy vallási, családi és társadalmi életével minden tekintetben méltó legyen tanítványai és embertársai becsületére s azoknak példaképpül szolgáljon.

A vallásos nevelés egyik hathatós eszköze a hitbuzgóság gyakorlása. Minden tanítás énekkel és imával kezdődjön és végződjön. Vegyenek részt a gyermekek korukhoz és kedvező alkalmakhoz képest a hétköznapi, vasárnapi és ünnepnap iistentiszteleteken. A templomba való bemenetelt iskolai éneklés előzze meg, az iistentisztelet végeztével pedig, a szentigék kikeresésével kapcsolatban, a gyermekek értelméhez képest rövid bibliamagyarázat tartassék. Ahol csak lehetséges külföldi mintákra a gyermekek részére külön vasárnapi iskolák tartassanak. Az iskolából kikerülő ifjúság részére egyesületet kell létesíteni és gondoskodni arról, hogy a vallásos érzés ápolása mellett hasznos szórakozásokkal töltsék idejüket.

A mi református keresztyén hitünk melegágya az iskola legyen és innen vegye Isten országa napról napra való növekedését.

I. osztály

E fokon a vallásoktatás a beszéd és értelemgyakorlatok módszeres alapjai és annak közismereti részével szerves kapcsolatban történik.

Az oktatás anyaga: Vallási és erkölcsi alapvetés, a szülői, testvéri, felebaráti és Isten iránti szeretet felébresztése, erősítése, a gyermek értelméhez mért közvetlen beszélgetések útján, alkalmas elbeszélések, mesék, bibliai történetek elmondásával, imák és énekek betanításával.

I. A szülői ház: A szülők. A szülői szeretet. Tiszteljed atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj a földön. 123. dics. 2. vers. Isten minden nyájunk édes atya. „Mi Atyánk! Ki vagy a mennyekben, Szenteltessék meg a Te neved.” – A testvérek. A testvéri szeretet. „József és bátyjai”. Szeressétek egymást, ne legyetek indulatosak, legyetek békülékenyek, éljetez békességben! – A nagyszülők, rokonok, cselédek. Légy tisztességtudó, engedelmes, alázatos és szolgálatkész, akkor téged is szeretni fognak. – A család. Mindnyájan egy atyának a gyermekei vagyunk.

II. Az iskola: Az iskolai rend, illedelem. Az iskola is egy család. A családban is az atya parancsol, az iskolában a tanító, a faluban a bíró, a világban a jó Isten! Isten a leghatalmasabb, Ő gondoskodik mindnyájunkról. 91. dics. 1. vers. Isten jó, Isten szeret! Bizalom, szeretet a tanító iránt. – A tanulók. A tanuló és játszótársak. „Elizeus.” Ne tégy senkit nevetségessé vagy gúnyt tárgyává. Ne csúfolódj. Ne sérteggess. Ne verekedjél!

III. A templom. Berendezése, rendeltetése. A torony. A harangok. A templom Isten háza. „A 12 éves Jézus a templomban.” A köznapi és ünnepi istentiszteleteket. A nagy ünnepek: Karácsony. 63. dics. 1. 2. vers. Húsvét. 22. dics. 1. vers. Áldozócsütörtök. 33. dics. 1. vers. Pünkösd. 39. dics. 1. vers. (alkalomszerűleg, az ünnepek előtt és után) Nagypéntek. 13. dics. 1.2. vers. A templomba járás. 75. dics. 1. vers. A Miatyánk. – A pap, a hívők, a gyülekezet. Szeretet és béke az egyházban.

IV. Az udvar és a kert. A háziállatok. Ne kínozd az állatokat, légy irántuk jóindulattal és becsüld őket. Ápold a növényeket, ne pusztítsd el őket oktalanul. („Az édenkert”)

Isten mindent lát és mindent tud. (Ne vígy minket kísértésbe. Bűnbeesés. Isten megígérte a szabadítót.)

V. Az idő. Nappal, éjjel. Reggeli kötelességek. 142. dics. 1, 2, 3. vers. Estéli

teendők. 153. dics. 1. 2. vers. A hét napjai. Hétköznapok. Vasárnap („A teremtés története.” 77. dics. 1. vers. Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében.)

Imák. Rövid verses fohászok. Reggeli, estéli, tanulás előtti, tanulás utáni, étel előtti és étel utáni imák. Imádság a szülőkért és a hazáért. Az úri ima.

Énekek. XXV. XXXXVIII. XLII. Zsoltár, 17, 75, 76, 84, 175. dicséret egy vagy két verse. *A nap eljő...; Búcsút vennem...; Már elmegyek...* kezdetű temetési énekek, melyeknek csupán szövegét kell betanítani, a beszéd és értelemgyakorlatok közé megfelelően beillesztve. Az énekek dallama az énekórákon tanítandó, az otthoni beosztás szerint.

II. osztály.

Az oktatás itt is a beszéd és az értelemgyakorlatok módszere alapján halad.

Az oktatás anyaga. Ugyan az mint az I. osztályban, de szélesebb mederben és tudatosabban oda kell törekedni, hogy kiváltképpen a felebaráti és Isten iránti szeretet, s hála érzelmeinek megszilárdításával, a gyermekben az emberi jóság és tökéletesség elérésére való vágy felkeltessék.

I. A község: (A lakóhely szépsége.) Szeresd szülőföldedet, hazádat. (A község épületei. „A bábeli torony”. CXXXIX. zsolt. 14. vers. Utak, közlekedési eszközök. „Az özönvíz.” 213. dics. 1. vers.)

II. A község határa: A szántóföldek. „A megvető.” 70. dics. 7. verse. A szőlőhegy. „A szőlőművesek.” Isten a világ bírója. XCVI. zsolt. 2. verse. Az aratás. „A búza és a konkoly.” 184. dics. 4. vers. A határ télen. „A kánai menyegző.” 195. dics. 5. vers. A házi és vad állatok. „Dániel”. XXIII. zsolt. 2. vers. „A tékozló fiú.” 131. dics. 2. vers.

III. A község lakossága: Segíts a közös munkában. Tartsd tisztetben a másét. Ne hazudj. 128. dics. 4. vers. Légy takarékos. Ne irigykedj. Uralkodjál indulataidon. „Káin és Ábel.” 124. dics. 1. és 3. vers. Segíts a szűkölködőkön! 122. dics. 4. vers. Tiszteld a tapasztaltabb, műveltebb és jobb embereket. Ne légy elbizakodott. „Dávid és Góliát.” XXV. zsolt. 1. vers. A fősvénység bűne. „A gazdag és Lázár.”

IV. Az év, évszakok, hónapok. Újév. 5. dics. Az év utolsó napja. 236. dics. 1. vers. Ünnepek előtt és ünnepek után. Jézus születése. 64. dics. 1, 2, 3. vers. Jézus halála. 13. dics. 5. vers. Jézus feltámadása. 19. dics. 1. vers. Jézus mennybemenetele. 31. dics. 5. vers. A Szentlélek kitöltetése. 37. dics. 1. vers.

Imák. Az I. osztályban tanultak ismétlése. Templomba bemenéskor és templomból kimenéskor mondandó imádságok. Az apostoli hitforma II. ágazata.

Énekek.: I, V, XXIV, LXV, CXXXIV. zsoltár, *Uram a töredelmes...* című kezdő ének, 37, 35, 140, 153. dicséret, *Vigyázz halálodra...*; Életemnek végső napján...; *Az élet csak füst és pára...* kezdetű temetési ének szövege.

III. osztály

Az oktatás anyaga: Az ótestamentumi történetek alapján előkészítés Isten országának! (Az Isten hatalmának, bölcsességének, jóságának szemléltetése a patriarchák életének megismerésével.)

1. Ábrahám. Igazi példája az Istenben hívő, bízó, és jólelkű embereknek. Szeretete embertársait és könyörgött a szodomaiakért, azért volt rajta Isten áldása, gondviselése. XXV. zolt. 1. vers.

2. Izsák feláldozása. Istentől mindent megnyugvással kell fogadni. Ő sokszor próbára teszi a mi hitünket is. Isten bölcsen cselekszik mindég s a látszólagos rosszat is örömmre változtathatja. Nemcsak Istennek tartozunk engedelmességgel, hanem mindenkinek, akik értünk fáradoznak. „Engedelmisség jobb az alázatnál.” Sámuel I. könyve XV. 22. vers.

3. Ézsau és Jákób. Az ember meggondolatlan, gyarló és könnyen hajlik bűnre. „Ne vígy minket a kísértetbe.” Isten mindent lát és tud, a büntetés tehát soha sem marad el. A szeretet és megbocsájtás a legszebb emberi erény! XXXII. zolt. 1. vers.

4. József története. A szülők szeretete gyermekeink iránt. Ne irigykedjete senki-re sem, hiszen mindnyájan testvérek vagyunk! Az irigység a legrútabb bűn, a harag a legrosszabb tanácsadó s ezek rendszerint a forrásai a még nagyobb bűnöknek. „Haragudjatok, de ne vétkezete, a nap le nem menjen a ti haragotokon.”

5. József megaláztatása és felmagasztalása.

Istenben bízik, soha sem csalatkozik. Ne csüggedjünk, Isten nem kísért feljebb, mint elszenvedhetjük és ad szabadulást. CV. zolt. 10. vers. Légy takarékos, hogy segíthess azokon, akik szűkölködnek. CXLVI. zolt. 1, 5. vers.

6. József testvérei és apja Egyiptomban. Az igazi szeretet mindent meg tud bocsájtani. „Jót tegyete azokkal, akik titeket gyűlölnék.” Máté V. 44. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsájtunk azoknak, akik mi ellenünk vétkezete.” Máté VI. 12. Miképpen a mi mennyei Atyánk, tegyünk jót mindenekkel, szüleinket pedig kiváltképpen szeressük. Galat. Lev. VI. 10 Timót. I. lev. 4.

7. Mózes története. Isten szándékai előre nem tudhatók. XCI. zolt. 2. vers. Gonosz helyébe gonosszal ne fizessünk. Róm. Lev. XII. 17. Istentől kimért kötelességeinkkel szemben vonakodásnak nincs helye. 41. dics. 3. vers. A nyomorgók

bízzanak Istenben!

8 A zsidók kiszabadulása Egyiptomból. Isten kiszabadít a legnagyobb veszélyből is. XL. zsolt. 1. vers. Isten az igaz bíró, aki megfizet mindeninek az ő cselekedete szerint és megalázza a gonosz lelküket.

9. A tízparancsolat kiadása. Istent kell szeretnünk mindenek felett és Ő utána embertársainkat. XLIII. zsolt. 3. vers.

10. Mózes halála. Ne csüggedj el, ha sok fáradság után sem érsz célodhoz: Isten bölcsen cselekszik mindeneket. Akik Istent szeretik, nem hagyják el őket az Úr halálukban sem. XXIII. zsolt. 2. vers.

11. Dávid és Góliát. Az Istenben való bizodalom minden földi erőnél és hatalomnál nagyobb. XLVI. Zsolt. 1. vers. A kevélyek megaláztatnak, az alázatosak felmagasztaltatnak. Dávid igazi nemes lélek volt, aki ellenségét Sault, halálában is megsiratta.

12. Dávid király és fia Salamon. Az istenfélő ifjút, Isten királlyá tette. Nincs öröm bánat nélkül: az istenfélő ember is lehet hálátlan, rossz gyermeke! Az ember örömét, halálját és szomorúságát, keserűségét is buzgó énekekben fejezi ki, mert ez jól esik a léleknek és Istenhez vezet. XXVI. zsolt. 8. vers.

13. Jób története. Ne bizakodjon el senki az ő boldogságában, mert Isten még a kegyes embereket is megpróbálhatja. Ne zúgolódj, légy béketűrő, Isten az Őbenne bízók szomorúságát örömmre változtatja. XLII. zsolt. 7. vers.

Imák. Hosszabb verses fohászok. Reggeli, esti, tanulás előtti, tanulás utáni, étel előtti, étel utáni és szülőkért mondandó imádságok. Úri ima, Apostoli hitforma.

Énekek: XXXII, XXXVI, LXXXIV, CV, CXXII, CXXXV, CXXXVIII, CXLI, CL. zsoltár, *Ez új reggel...*; Úr Isten téged... ez kezdő ének, 4, 30, 158. dicséret, Óh állandó szentháromság... kezdetű temetési ének szövege.

IV. osztály

Az oktatás anyaga. Jézus életének megismertetése, az Ige testté lételének érzékeltetése! Öntudatosítása a mi református keresztyén hitvallásunknak, kiváltképpen a keresztelés, az úrvacsora, a bűnbocsánat és a böjtre vonatkozó felfogásainkat illetően.

1. Jézus születése: Az ótestamentumi ígélet beteljesedett, Isten szeretete megnyilatkozott Jézus születésével. János III. 16. „Hiszek a Jézus Krisztusban.... Születék szűz Máriától.” Mária, mint Jézus anyját tiszteljük, de nem imádjuk, mert ő csak az Úr szolgálóleánya és nem az Isten anyja. Lukács I. 38–55. és 59. vers.

2. A 13 éves Jézus a templomban. Lukács II. 41–52. A buzgó, vallásos szülők gyermekeiket is elviszik magukkal a templomba. Jézus már gyermekkorában példát mutatott istenházának szeretetében. Szeressétek Istent, engedelmeskedjétek szüleiteknek s nevelkedjétek Isten és emberek előtt való kedvességben!

3. Jézus megkeresztelése. A keresztség és a szeretetési igék: Máté XXVIII. 19. „Aki hiend és megkeresztelkedik, az üdvözül, aki pedig nem hiend az elkárhozik.”

4. Keresztelő János. „Térjétek meg, mert elközelített a mennyeknek országa.” Máté. II. 2. Isten Országa még most sem jött el egészen. Mennél többen lesznek, akik Jézus példáját és tanítása szerint élnek, annál közelebb jutunk hozzá! Inkább kell Istennek engedelmeskedni, mint embereknek.

5. Jézus megkísértetése. Nagy dolgokat nem szabad komoly megfontolás és előkészületek nélkül megkezdeni. Mi is legyőzhetjük a gonoszt erős lélekkel. Jézus nem testi böjtöt, de belső lelki böjtöt rendelt. Máté. IV. 1–11.

6. Jézus tanítványai. Máté. X. 2–4. Lukács VI. 14–16. Jézus szegényeket gyűjtött maga mellé, mert a tudomány és bölcsesség nemcsak a gazdagok tulajdona. Isten előtt nincs személyválogatás.

7. Jézus tanítványait imádkozni tanítja. Az imádság drága kincs, Istenhez vezet, erőt, bizalmat ad. Az Úri ima két szövege és az imádkozás módja. Nem szavak a fontosak, hanem hogy miképpen imádkozunk. Máté VI. 5–13. János IV. 24. (A reformátusok és a római kat. felfogásai az imádkozásról.)

8. Jézus a gyermekek között. Isten az ártatlanságot és a tisztaságot kedveli, szeressük tehát mi is a kisdedeket. „Boldogok akiknek szívek tiszta: mert ők az Istent meglátják.” Máté. V. 8.

9. Jézus bemenetele virágvasárnapján Jeruzsálemben. Jézus nem földi, de lelki fejedelem és szent lelkével igazítja alattvalóinak lelki országát. „Az én országom nem e világból való.” János XVIII. 36. Isten háza szent, ott nemtelen érzéssel és viselkedéssel tartózkodni nem szabad. 7. dics. 1. és 4. vers.

10. Az úrvacsora szeretetése. Az úrvacsorát Jézus mindenki számára szerezte, mely által az Ő halálának érdeméért, Isten megbocsájtja a mi vétkeinket, ha igazán hiszünk és megtérünk. 169. dics. 1. vers. A szeretetési igék. Pál. I. Kor. XI. 23–29.

11. Jézus az olajfák hegyén. Az emberek a bajok, veszélyek között ingadozóak, félnének és gyávák. Ha mindenki elhagy is, Isten mindig velünk marad. „Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne jussatok.” Márk. XIV. 38. Maradjatok hívek Krisztus vallásához, bármily kísértésnek, sőt üldözések közepette. A gályarabok. 15.

dics. 2 és 3. vers.

12. Péter Jézust megtagadja. Az ember gyarló, még a legbuzgóbb, a legbátrabb is eleshetik a bűn göröngyein. Az igazi bűnbánat. Kik a mai világ Krisztus tagadói? LI. zsolt. 1. vers.

13. Jézus elítéltetése. Jézus az emberiség bűneiért szenvedett. Ézsaiás. LIII. 7. A világ és a gyarló emberiség sokszor a legigazabbat is elítéli, mert külső látszat után ítél, egyedül Isten lát, tud mindeneket, Ő ítél igazságosan, Ő a legfőbb bíró. 11. dics. 3 és 4. vers.

14. Jézus a keresztfán, halála, eltemetése. Jézus a keresztt kínjai között is ellenségeiért imádkozott. Jézus a mi bűneinkért halt meg, Isten előtt eleget tett helyettünk. Akik igazán hisznek Krisztusban és bűneiket töredelmesen megbánják, Istentől bűnbocsánatot nyernek. (A római katolikus egyház tanítása a bűnbocsánatról és a fülbegyónás.) 17. dics.

15. Jézus feltámadása. Isten a jókat eltiporni nem engedi, sőt győzelemre juttatja. Az igazság előbb vagy utóbb, de diadalt arat. Nem hallunk meg, nem semmisülünk meg teljesen, mert Krisztus által az öröklét felől bizonyosságot nyertünk. János. V. 28. 29., Kor. XV. 42., 19. dics. 3, 4, 5. vers.

16. Jézus mennybemenetele, a keresztség szereztetése. Isten az igazakat feletőbb megjutalmazza. „Elmegyek, hogy megkészítsem néktek a helyet.” János XIV. 2. „Onnan léssen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat.” Minden lélek megtér teremőjéhez és ott veszi el jutalmát vagy büntetését. (A római katolikus egyház tanítása a tisztító tűzről.) 30. dics. 3. vers.

Imák. Hosszabb verses fohászok. A III. osztályába tanultak ismétlése. Templomba bemenésekor és kimenésekor mondandó imádságok. Ima a tanítókért. Betegségben és felgyógyulásakor mondandó imádságok. Apostoli hitforma.

Énekek: VIII, XXXV, XLVI, LI, LXXXIX, CXIX. Zsoltár. *Szent Isten, noha néked...* c. kezdő ének, 43, 63, 64, 72, 146, 163, 177, 179. dicséret, *E mulandó világban...*; *A sír már megkészítettett...*; *Por az ember eredete...* kezdetű temetési énekek szövege.

V. Osztály

Az oktatás anyaga. Az Ige testté lételének mélyesebb megvilágítása Jézus tanításai és csodatételei által. Jézus tanításában rejtő igazságok alkalmazása. Megismeretése azon emberi kötelességünknek, hogy nekünk is tanítanunk kell mindenkkel.

1. A magvető. „Boldogok, akik hallgatják Isten beszédét és megtartják azt.” Lu-

kács XI. 28. Nemcsak hallgatni kell Isten ígését, de megtartani és a szerint cselekedni. Nem szájjal kell hangoztatni a keresztyénséget, hanem keresztyéni módon kell élni és bátran bizonyosságot kell róla tenni. Nem elég magában a templomba járás, hanem buzgó szív és ájtatos lélek kell hozzá.

2. Az utolsó ítélet. Isten mindenkinek cselekedetei szerint fog megfizetni. Az emberi cselekedet mértéke pedig hogy miként követtük Jézus példáját.

3. A királyi lakoma. Isten országába hivatalos mindenki! Sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak. Az úrasztalához is hivatalos mindenki, mégis de sokan elmaradnak, de sokan méltatlanul állunk oda. Méltón készülünk Isten országába, hogy megigazulhassunk ingyen Isten kegyelemből, a Jézus Krisztusban lett váltság által. Pál. Róm. III. 22–24.

4. A dúsgazdag és Lázár. A szívtelenség, vallástalanság kárhozatra juttat, a kegyes, vallásos lélek pedig az öröklét jutalmát nyeri. Könyörüljete a szegényeken és keressétek Isten országának útjait az Ő igazságainak követelése által. Ne becsljük többre a testi javakat a lelkieknél, mert boldogok az irgalmasok, boldogok a tiszta szívűek.

5. A tékozló fiú. A bűnök következményei. Az ember csak a szenvedések között ismeri be tévedéseit. A megtérés. Isten a megtérőket a Krisztus érdeméért kegyelmébe fogadja, nincs más közbenjáró Isten és ember között, egyedül a Jézus Krisztus. 131. dics. 2. vers.

6. A szőlőmunkások. Egész életünkön át hívogat az Isten a lelki munkára, üdvösségünk megszerzésére és Ő nála nincsen válogatás. Nem a jó cselekedetek sokasága, hanem azoknak milyensége szerint ítéltetünk. Felesleges jót senki sem tehet, mert Isten irgalmassága, kegyelme és a Jézus Krisztusban való hit nélkül nem üdvözülhetünk. A római katolikus egyház tanítása a szentekről.

7. A irgalmas szamaritánus. Bizony mondom néktek amit cselekedtek eggyel ez én kicsiny atyámfiak közül, én magammal cselekedtetek. Máté XXV. 40. Felebarát az, aki könyörületességet gyakorol. Mindenki felebarátunk, még az ellenség is! Nem akkor szeretjük igazán felebarátainkat, ha nekik kárt nem okozunk, ha nem akkor, ha szükségükben segítünk rajtuk. 82. dics. 3. vers. 147. dics. 5. vers.

8. A gonosz szolga. És bocsásd meg a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Ne várjuk az Istentől bocsánatot, ha felebarátainknak nem tudunk megbocsájtani, nem hét szer, hanem ha kell hetvenhétszer is. Úgy cselekedjete az emberekkel, amint ti kívánjátok, hogy mások veletek cselekedjenek!

9. A talentumok. Legyetek azért ti tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes. Máté. V. 48. Tehetségeinket gyümölcsöztetni kell, ez kedves az Istennek és saját boldogságunkat is munkáljuk vele. Akinek több adatott, attól Isten is többet vár. Kötelességeink magunk iránt.

10. A farizeus és a publikánus. Mindnyájan bűnösök vagyunk, Isten előtt tehát alázzuk meg magunkat. Isten nem nézi a rangot, vagy a helyet, hogy ki hol ül a templomban, hanem csak a szíveket! Legyünk szerények, emberségesek és ne tartuk magunkat jobbaknak másoknál, mert valaki magát felmagasztalja, megaláztatik, aki magát megalázza, felmagasztaltatik. Máté. VII. 21., 82. dics. 6. vers.

11. A hegyi beszéd. Az ótestamentumi törvények újtestamentumi szellemben való magyarázata. A valódi boldogság. A felebaráti szeretet. A jó cselekedetek. Az élet szükségletei. A legnagyobb parancsolat.

12. A samáriai asszony. Jézus minden népnek szabadítója. Tim. I. lev. II. 3–5. Isten mindenütt megtalálható, mindig és bárhol lehet őt imádni. Nem az imádkozás helye a fontos, hanem a mód, hogy lélekben és igazságban imádjuk az Istent. 78. dics. 2. vers. A római kat. kegyhelyek és búcsújárás.

13. A bűnös asszony. A szeretet mindeneket elfedez, mindeneket hiszen, mindeneket remél, mindeneket eltűr. Kor. I. lev. XIII. Az igazi szeretet nem szavakkal kell hangoztatni, de tettekkel bizonyítani. Szeressük Krisztus, higgyünk benne, higgyük bűneink bocsánatát és bízunk a halál után következő új életben. 175. dics. 1. vers.

14. A gazdag ifjú. A földi javak túlságos szeretete megakadályozza a lelki gyűjtést, s az üdvözülést. Máté. XVI. 26. Isten azért ad földi vagyont, hogy abból másoknak is juttassunk. Adakozunk szívesen egyházi, vagy más közjótékonyági célokra. A jókedvű adakozót szereti az Isten. A fősvénység káros következményei.

15. Egy a szükséges dolog. Munkálkodjunk a testért, de a lélekről se feledkezünk meg, sőt ennek ápolását tartuk fontosabbnak. Isten igéjének hallgatása s a lelki épülés többet ér minden világi foglalatosságnál. A vasárnap megünneplése. Róm. lev. XIV. 7.

16. Kell-e a császárnak adót fizetni? Az állam és egyház iránti kötelességek. Semmiféle emberi társaság nem nélkülözheti tagjainak áldozatkészségét. Különösen a mi egyházunk van szüksége nagyon sok buzgó, áldozatot hozni tudó hívőre! Róm. lev. XIII. 1, 6, 7.

17. Jézus csodái. Jézusnak csodákat kellett tenni, hogy az Írás szavai beteljesedjenek és az emberek elhiggyék: Ő a megígért Messiás. János. VII. 5. A megváltás

munkája után csodákra nincs szükség, mindeneket Isten végtelen kegyelme intéz. (A róm. kat. felfogás a csodákról és Mária.)

18. A kánai menyegző. János II. 1–11. Az élet ártatlan tiszta örömeiben részt vehetünk, míg ezzel Isten törvényeit meg nem sértjük. Jézus csak akkor segített, mikor látta, hogy segítségére tényleg szükség van. Isten is nyújt segítséget, de mindig csak alkalmas időben. Segítsünk embertársainkon. 13. dics. 2. vers.

19. Jézus lecsendesíti a tengert. A fenyegető veszedelmek és bajok közt ne féljünk, ne engedjük hitünket megdőlni. Isten sohasem hagyja el azokat, akik benne hisznek. Ahol legnagyobb a veszedelem, ott van legközelebb az Isteni segítség.

20. A tíz bélpoklos, Lázár feltámasztása. Istentől segítséget, áldást mindenki kér, de kevesen adnak érte hálát. Legyünk hálásak a vett jótéteményekért Istennek és embertársainknak is. A hálára azonban ne számítsunk jó cselekedeteinknél.

21. Jézus Bethesda tavánál. A testi betegségek ellen. Isten rendelt az egyes nővényekbe, ásványokba gyógyító anyagokat, használjuk fel ezeket, egészségünk fenntartására. Lelki betegségeink egyedüli orvosa Jézus: Ő szabadít meg a bűntől, tudatlanságtól. A vasárnapot meg kell szentelni, de felebarátainkon való segítség nem ünneprontás, hanem a legszebb istentisztelet. Máté. XII. 11–12.

22. Jairus leánya. A nagy veszedelemben még a hitetlen ember is Istenhez fordul segítségért! Ne kételkedjünk soha Isten hatalmában és kegyelmében, csak kövessük Krisztust és az ő tanításai szerint éljünk. János VIII. 12.

23. A kapernaumi százados. Az embernek a legnagyobb és legszebb két erénye: a hit és a felebaráti szeretet. A gazdák kötelességei cselédek iránt. Isten hatalma minden hívűnek idvességére szolgál. Róm. lev. I. 16. Jézus minden népnek szabadítója 94. dics. 1. és 5. verse.

Imák. Fohászok prózában. Reggeli, esti, tanulás előtti, tanulás utáni, étel előtti, étel utáni munka előtti, munka utáni és szülőkért mondandó imádságok. Úri ima, Apostoli hitforrás.

Énekek. XVI, XXIII, XXVII, XXXVIII, XXXIX, LXXX. zsoltár. Úristen kész... és *Könyörülj rajtunk*....c. kezdő ének. 70, 162, 173, 190, 218. dicséret. Én Istenem benned bízom...; *Mint a rózsza*...; *Jöjj, némulj*...; *Nincs már szívem félelmére*... kezdetű temetési énekek szövegeinek egy-két verse.

VI. osztály

Az oktatás anyaga: Végig vezetni a gyermeki lelket a múlt idők azon dicsőségén, de sokszor szomorú és fájdalmas eseményein, melyek Isten igéjének hatalmát

és mindeneket legyőző erejét bizonyítják s ezek által Isten iránt megrendíthetetlen hitet, református egyházunk iránt pedig szeretetet, ragaszkodást gerjeszteni. Megismertetni magyar református egyházunk alkotmányát, szervezetét és belső gyülekezeti életét.

1. A szentlélek eljövetele: A szentháromság. János XV. 26. A szentlélek munkálkodása az emberekben. Ap. csel. II. 4. Könyörödjünk mi is a Szentlélek ajándékaiért. 37. dics.

2. István az első vértanú. Hitükért a üldözést s ha kell, a halált is el kell szenvednünk. Az ember meghal, de az eszme, az igazság előbb-utóbb győz! XC. zsolt. 1. vers.

3. Pál apostol. Saul megtérése. Pál a pogányok apostola. Pál levelei. Pál szenvedései és halála. 104. dics. 5. vers. Az igazán megtérő bűnös felmagasztaltatik. Ma is vannak, akik Krisztus híveit üldözik, vagy téves utakra csalogtják. Isten a pásztoroktól híveiket, az atyáktól pedig gyermekeiket számon kéri.

4. A keresztyén egyház terjedése. Az első keresztyén gyülekezetek, s azok szervezete. Az első keresztyének élete, istentisztelete. Ap. csel. II. 44–47. A református egyház szervezete, belső élete s az istentisztelet.

5. A római császárok. Üldözés a római birodalomban. Néró, Diokleciánus, Nagy Konstantin, Teodózius. A mit Isten épített, azt emberi kéz le nem rombolhatja. Nem vész el az, aki Istenben bíz. CXXV. zsolt. 1. és 5. vers.

6. A keresztyénség megerősödése s a keresztyén vallás megromlása. A keresztyénség elterjedése Európa országaiban. A magyarok megtérése. A remeteség, szerzetesi élet. Ereklék, szobrok, képek, tisztelete. Az istentisztelet megváltoztatása. A mise. Téves tanok és új szentségek megállapítása. LXXX. zsolt. 11. vers.

7. A pápák. A pápaság kifejlődése. I. Gergely. A keresztyén egyház kettészakadása. A pápák világi uralma. VII. Gergely. III. Ince. Krisztus földi helytartója. A világi hatalom elvakít s az elbizakodott ember Istennek képzeli magát.

8. A reformáció. Hitjavítási törekvések: Wald Péter, Wickleff János, Husz János. 1517. október 31. Inkább legyünk szegények a földi kincsekben, de gazdagok a lélekben. 74. dics. 3. és 5. vers.

9. Luther Márton. Krisztuson kívül nincsen senkiben [...] ¹¹⁸ Isten engem úgy segít! Erős várunk nekünk Isten.

---

118 Olvashatatlan szöveg.

10. Zwingli Ulrik. A testet megölhetitek, de a lelket nem. 133. dics. 4. vers.

11. Kálvin János. Ne csak valljuk a keresztyén hitet, hanem igaz keresztyén életet éljünk. Erős hit és szigorú erkölcs az emberi élet két legfontosabb sarokköve! Istené minden dicsőség, neki tartozunk életünkkel és még az örök üdvösségünkkel is! A konzisztórium. Zsoltárok használata az istentiszteleteken. A helvét hitvallás és a heidelbergi káté. Kálvin emlékét büszkén hordozzuk szívünkbe s hálás tisztelettel emlékezzünk meg a többi nagy reformátorról is.

12. A reformáció üldözése és elterjedése. A jezsuita rend. A spanyol és holland inkvizíció. A franciaországi Bertalan éjszakája. Angol vallásháborúk. A 30 éves háború és Gusztáv Adolf.

13. A magyar reformáció. Méliusz Juhász Péter a magyar Kálvin. Az 1567. évi debreceni zsinat. Pál. I. Kor. III. 11. Károlyi Gáspár és a vizsolyi biblia. Szentci Molnár Albert a magyar zsoltárfordító. A lelki világosság megszületése. Tudományok ápolása, iskolák keletkezése.

14. Az ellenreformáció és a vallásháborúk. Üldöztetések. Pázmány Péter. LXXVII. zsolt. 1. vers. Bocskay István s a bécsi béke, Bethlen Gábor és a nikolsburgi béke. I Rákóczi György és a linzi béke. Lorántffy Zsuzsanna a női eszménykép. Az igazak fénylenek, mint a nap, az Ő országában!

15. A vértörvényszékek és a gályarabok. Verd meg a pásztor és elszéled a nyáj. A pozsonyi vértörvényszék. XLVI. zsolt. 1. vers. A gályarabok szenvedései és megsza-
badulásuk. Térj magadhoz drága Sion. CXVI. zsolt. 5. és 8. vers.

16. Az elnyomatás korszaka. Thököly Imre és II. Rákóczi Ferenc szabadságharcjai, a szatmári béke. Mária Terézia, mint református egyházunk legnagyobb kárt-
evője. A türelmi parancs. Az 1791. évi XXVI.-ik törvénycikk CXVI. zsolt. 7. vers.

17. A magyar református egyház megerősödése. Az 1848. évi XX. törvénycikk. Az 1868. évi törvények. Az 1881. évi debreceni és az 1891 és 1904. évi budapesti zsinatok.

18. A szlovenszkói és kárpátaljai magyar református egyház. Hajoljunk meg az Isten szent akarata előtt! Pál., Eféz. lev. III. 12, 13, 17. Az 1923. évi lévai zsinat.

19. A mi egyházunk alkotmánya és szervezete. A keresztyén egyház Isten fiainak társasága. A zsinat-presbiteri rendszer. Az egyházközség, egyházmegye. A egyházke-
rület, konvent, zsinat.

20. A mi gyülekezeti életünk és istentiszteletünk. A gyülekezet elöljárói, tiszt-
viselői és azok kötelességei. A gyülekezet igazgatása. Az egyháztagok jogai és köte-

lességei. A gyülekezet igazgatása. Az egyháztagok jogai és kötelességei. A szegények gondozása. Az ifjak oktatása. A magányos és közös áhítat. 78. dics. 2. vers, 123. dics. 3. vers.

Imák. Fohászok prózában. Az V. osztályban tanultak ismétlése. Templomba bemenetelkor és kimenéskor mondandó imádságok. Ima a tanítókért. Ima a hazáért. Vizsga előtt, vizsga után, betegségben és betegségből felgyógyuláskor mondandó imádságok.

Énekek. XIX, XXXIV, LXXVII, CX, XCI, CII, CXVI, CXXV, CXLVI, CXLVIII. zsoltár. 51, 74, 104, 137, 144, dicséretetek. *E világ mióta...*; *Imé jó az ítélet...*; *Kevés napjaink véghatára....* kezdetű temetési énekek.

VII. osztály

Az oktatás anyaga: Az Ige az ember életében! Kijelölése az Istenben vetett igazi hit és tiszta erkölcs útjainak. Felruházni a gyermeket mindama lelki kincsekkel, melyekkel Krisztus által rendelt földi hivatását híven betöltheti s az örök élet jutalmát elnyerheti!

1. A vallás. A vallás Istennel való életközösség. A vallás alapja Istennek kijelentése. A hit lelkünk odaadó átengedése Istennek, rendületlen bizalom őbenne, és engedelmes szeretet ő iránta. Hit nélkül nincs élet! A vallásos ember lelkülete, jelleme, élete. Pál, Róm. lev. X. 11–17.

2. A keresztyén vallás. A pogányság, zsidóság és a keresztyénség. A keresztyénség a szellemisség vallása: Isten egyetlen, végtelen, szent szellemi személyiség. A keresztyénség tevékeny erkölcsi vallás, melyben az örvendező szabadság bátorsága a lényeges. A keresztyénség váltság vallás: Isten a mi Atyánk, mi pedig gyermekei vagyunk. A katolicizmus és protestantizmus. A református keresztyén vallás. 80. dics. 1. vers.

3. A mi hitvallásunk. A Heidelbergi Káté. A Helvét Hitvallás. Apostoli hitformáz. Tízparancsolat.

4. A keresztyén Istenhit. Isten szeretet! János 1. lev. IV. 16. Keresztyén csak az, aki Istent a Krisztusban ismeri meg! Róm. lev. V. 8. A mindenható Isten: az Atya. A gondviselő Isten: A Fiú. A kegyelemes Isten: a Szentlélek. Szentháromság: egy örök igaz Isten! 90. dics. 4. vers.

5. Isten és a világ. A teremtő Isten. (A világ az Isten éltének kibontakozása!) A gondviselő Isten, a világ Ura: a mi Atyánk! 137. dics 1 és 2. vers. Isten és a természeti törvény.

6. Isten és a lélek. Az erkölcsi világ rendje. Az erkölcsi szabadság. A erkölcsi

törvény mértékei: az Isten örökkévaló akarata! A jó és a rossz törvénye. A keresztyén ember számára Isten az erkölcsi eszmény! Szeretetközösség Isten és ember között.

7. A bűn és a kárhozat. Az eredendő bűn. (Az ember felelősége és áldozatisága. A bűn uralmat ígér és mégis a maga szolgájává teszi az elbukottat!) A bűn következményei. A természeti és erkölcsi bűnhődés. 163. dics. 1–3 vers.

8. Isten úr a bűn felett. A bűnnel maga Isten vívja a harcot és a végső diadal az Istené lesz! A bűn magamagát semmisíti meg, önmagát zúzza össze! A bűnt a szeretet kergeti a halálba. A megváltást. János. III. 16. A bűnbocsánat. Zsolt. könyv. CIII. 11–13.

9. Isten Fia. Jézus személyiségének titka. Az istenember. János X. 30. és XIV. 9. Jézus tökéletes ember. Krisztus istensége. János XIV. 6. Krisztus műve: próféta-sága, főpapsága és királysága. Miért neveztetünk „Keresztyéneknek”, Krisztus követőknek? Heidelbergi Káté. 32. kérd.

10. A Szentlélek hatalma az egyén életében. A keresztyén élet forrása az Isten akarata, kegyelme. A predestináció. A megtérés: a bűntudat felébredése és a keserves bűnbánat. János I. lev. I. 8–9. 162. dics. 7–10. vers. Az újjászületés. A Krisztus teljesen úrrá lett a lélek felett. János III. 3–7. A megigazulás: Istennel való békesség a Krisztusban való hit által. Pál Eféz. I. 5. A megszentelődés: Istenéi vagyunk, neki éljünk, haljunk. Pál. Eféz. II. 19. A megdicsőülés. 106. dics. 4. vers. Feltámadás. 24. dics. 1–2. vers. Az örök élet. János V. 24. zsolt. könyve CXXXIX. 23. 24.

11. A Szentlélek munkája a keresztyén társadalomban. Magánügy-e a vallás? A keresztyénség és a család. CXXVIII. zsoltár 1, 3. vers. A keresztyénség és a társadalmi kérdések. A keresztyénség nemzeti jellege. A keresztyénség és az állam. Az Isten országa. 137. dics. 6. vers.

12. Az egyház. Az Anyaszentegyház a Krisztusban elválasztott s benne egy élő testet alkotó hívő lelkek serege és közössége. Ap. csel. IV. 12. Pál. I. Korint. III. 11. Az Anyaszentegyház láthatatlan és a látható részei. Az egyház a kegyelemnek, a Szentléleknek háztartása, hol az üdvösséget kereső lelkek az Istenhez vezéreltetnek. Máté. X. 16. János XIII. 25.

13. A kegyelem eszközei. Az Ige. A Szentírás. Hogyan kell olvasni a Bibliát? A szakramentum látható ige, jelképe a láthatatlan, üdvözítő kegyelemnek. János VI. 63. Pál. II. Korint. III. 6. A szakramentum jegy, zálog és pecsét, de csak a hívő lelkek számára. A keresztség. Máté. XXVIII. 19. 111. dics. 4. vers. Az úrvacsora. Pál. I. Korint. lev. XI. 23–29. Pál. Galat. III. 26–28. 112. dics. 3. vers.

14. Az imádság. Az igazi imádság a hívő élet! Az imádságban kicserélődés történik: Isten a mienk lesz és mi az övéi. Az imádkozó lélek előtt Isten új utakat nyit meg. Hogyan imádkozunk? Az Úri imádság. Máté. VI. 9–13. – Lukács XI. 2–4. A Miatyánk (értelme, 160. dics.).

15. Az éneklés. Az éneklés is imádság. Az éneklés a buzgóság szárnya, mellyel át a lélek Istenhez érkezik. Hogyan énekeljünk? A zsoltárok, dicséretes és azoknak felosztása tartalmuk szerint.

16. Vallásunk védelme. A keresztyénség és kultúra. A kálvinizmus, mint szellemi haladás fáklyája. A keresztyénség nem a kultúra fogalmával áll ellentétben (hanem a kultúra világnézeti és erkölcsi irányzataival). A keresztyénség ellenségei: a racionalizmus (az emberi értelem hatalma), a humanitás (emberszeretet Isten szeretete nélkül), evolucionizmus, szocializmus (a vallást el akarja szakítani a tudománytól és a kultúrától), monizmus, materializmus (mechanikai erők, ösztönök, anyagi, gazdasági viszonyok formálják az emberiség fejlődését), pesszimizmus (a világ és az élet rosszaságának hangoztatása), eüdemonizmus (az állati ösztönök önző uralma), aestheticizmus (a lélek elkábítása a művészet eszközeivel.) A keresztyénség harca. XXXV. zsolt. 1. és 13. vers.

Imák. Az előző osztályokban tanult imádságok ismétlése. Alkalmi imádságok. Adventi, karácsonyi, újévi, nagypénteki, húsvéti, pünkösd, és áldozócsütörtöki fohászok. Hálaimák és szomorú körülmények közötti foháskodások. (Próbálkozás önálló imádságok szerkesztésére.)

Énekek: XXX, XXXIII, L, XCII, CXXVIII. zsoltár. 24. 80, 90, 106, 111, 112, 160. dics. *Rövid életünk, mint a pára...*; *Krisztushoz készülök...*; *A fájdalom és nyilai...*; *Szállj [...]*¹¹⁹ *ifjú társunk...* kezdetű temetési énekek.

VIII. osztály

Az oktatás anyaga. Az Ige a Bibliában. Közvetlenül a szentírásból való igazolása a mi hitünknek. Bibliaolvasás és értelmezés. Hiterősítés, konfirmációra való előkészítés.

1. Biblia ismertetése. Mi a Biblia? A Biblia írói. Az Ó- és Újtestamentum. (Az Ótestamentum történeti, tanítói és prófétai könyvei. Mózes. I. és II. könyve. Sámuel két könyve. Királyok I. könyve. Krónikák két könyve. Jób, Zsoltárok, Példabeszédek, Prédikátorok, Ézsaiás, Dániel és Zakariás könyve. Ezen anyag négy esztendőre

---

119 Olvashatatlan szöveg.

felosztandó és váltakozó rendszerben tanítandó.)

3. Hiterősítés, konfirmációra való előkészítés.

Isten a világ teremtője, gondviselője, kormányzója. Isten iránti kötelességeink.

Az ember. Az élet és a halál. Az erény és a bűn.

Jézus mint megváltó és üdvözítő. A Jézusban való hit.

A feltámadás és az örök élet.

A Szentlélek és annak munkája.

Az egyház és főbb törvényei.

A kegyelmi eszközök: Isten ígéje és a szakramentumok. Egyházunk, magunk, családjunk és felebarátaink iránti kötelességeink.

A keresztyén felekezetek közötti különbségek.

Imák. Az eddigi tanult imádságok ismétlése. Bűnbánati imádságok. Úrvacsorai imák. Halotti fohászok. (Önálló imák szerkesztése.)

Énekek. III, LXVI, C, CIII, CIV, CXXX. zsoltár. 83, 88, 105, 168, 175, 236. dicséretetek. *E világ mióta fennáll...*; *Uram, egyszer majd feltámadunk...* kezdetű temetési énekek.

II. Beszéd- és értelemgyakorlatok.

Cél.

A beszéd- és értelemgyakorlatok célja az ismeretszerzés, érzék-, értelem- és akaratfejlesztés, a vallásos érzés nevelése, kedély és erkölcsnevelés. Alapismeretek közlése a reál tantárgyak tanításához. (Azt a helyzetet, amelyet a felsőbb osztályokban a földrajz, történelem és társadalomtudományi tárgyak töltenek be, az alsóbb osztályokban a beszéd és értelemgyakorlatok pótolják.)

Eszközei: Az élőbeszéd és a közvetlen szemléltetés.

I. Osztály

E fokon a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása a hit- és erkölcstan oktatással kapcsolatban történik. A tanítás középpontja: a szülői ház, az iskola és környéke.

1. A szülői ház. A lakóház, a lakás beosztása, berendezése. Szoba, konyha, kamara, padlás, pince, bútorok, edények, házi eszközök. A lakás tisztasága, csinosasága.

2. Az iskola. A tanterem és berendezése. A taneszközök. Az iskola épülete. Udvar és játszótér.

3. Az udvar és a kert. Az istálló, a fészer. A házi állatok és a gazdasági eszközök. A kert és növényei. Állat- és növényvédelem.

4. Egészség. Az emberi test. A érzékszervek. A tisztaság. Mosakodás, fürdés.

5. Viselkedés, modor. Viselkedés utcán, otthon és iskolában. A köszöntés. A szerénység és illedelem. Az őszinteség.

6. az idő. Nappal, éjjel, reggel, dél, este. A hét és a hét napjai.

II. Osztály

Hasonlóan az I. osztályhoz, a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása itt is a hit- és erkölcsstani oktatással kapcsolatban történik. A tanítás középpontja: a község és határa. Kapcsolatosan az erkölcsi érzelmek fejlesztésével.

1. A község. Házak, utcák, terek. Köz- és magánépületek.

2. A község határa. Mező, rét, szántóföld, erdő. A mező, rét, és szántóföld állatvilága, termesztett és vadon termő növényei. A természet szépségei és azok élvezése.

3. A község lakossága, foglalkozása és életmód szerint. Földműves, iparos, kereskedő, pap, tanító, orvos.

4. Az egészség. A munka, a testedzés, testgyakorlás, és a pihenés. A betegség és a gyógyszerek.

5. Viselkedés, modor. A tisztelet. Engedj az okosabbnak. Légy kisigényű. Önzés, önzetlenség.

III. osztály

Ezen osztályban a beszéd- és az értelemgyakorlatok tanítása önállóan halad, azonban a hit- és erkölcsstani előforduló erkölcsstani vonatkozásokra állandóan hivatkozni kell. Tanításának célja az eddig szerzett reális ismeretek kibővítése kapcsolatban az erkölcsi [...] kibővítésével.

1. A község. Utak, hidak, közlekedési eszközök. Községi vagyon. Községi vállalatok. Műemlékek, történelmi nevezetességek.

2. A község határa. Síkság, domb, hegy, völgy. Patak, folyó, tó. A látóhatár és az égtájak. Az erdő és a folyó állat és növényvilága. Ásványok.

3. A község lakossága. Községi elöljárók, tisztviselők és alkalmazottak. Községi hivatalok, ügyvezetés, rendeletek, hirdetések.

4. Az egészség. A friss levegő. Táplálkozás. Lakás. Betegápolás.

5. Viselkedés, modor. Önérzet, vidámság, tisztességes mulatozás. A tapasztalás, műveltség, jóság.

6. Az időjárás. Szél, eső, jég. A nappalok és éjszék hossza. A hőmérsékleti változások. A nap a hold, és a csillagok. A hold fényváltozásai.

Jegyzet. Az osztatlan népiskolában a II. és III. osztály együtt, évenként váltakozó anyaggal oktatandók.

III. Magyar nyelv.

Cél.

Nyelvében él a nemzet! A nyelvében nyilatkozik meg a nemzet szelleme, erkölce, érzés és gondolkodás módja, egész műveltsége. Nyelvében, irodalmában halmozta föl a nemzet szellemi fejlődésének kincseit! A magyar nyelv tanításának tehát nem lehet egyedül csak az a célja, hogy a gyermekeket gondolataiknak szóba és írásban való helyes és csinos kifejezésére képesítse, hanem a magyar nyelv tanítása útján be kell őket vezetni a nemzeti szellemi közösségébe, emelni műveltségüket, hogy a magyar szellem azon energiájából, mely nyelvében, irodalmában összegyűlt, mennél többet változtassanak át lelküknek eleven erejével. Nem szabad megfeledezni arról sem, hogy a magyar nyelvi oktatás a református valláserkölcsi nevelés szolgálatában álljon.

A fenti célok megvalósítása érdekében az oktatás három irányban halad: 1. olvasás és olvasmány tárgyalása, 2. írás és fogalmazás, 3. nyelvtani, esztétikai és irodalmi ismeretek nyújtása.

I. osztály.

1. Írás–olvasási előgyakorlatok. Gyakorlás az írás segédeszközeinek (tábla, papíros, palavessző, írón stb.) használatában, különösen figyelemmel a helyes kéz és testtartásra. Pontok, különböző helyzetű és formájú vonalak, betűalak elemek, kézügyesítési gyakorlatok íratása és rajzoltatása. Hallási és látási gyakorlatok. Magán és mássalhangzók hangoztatása (felismertetése, megkülönböztetése, időtartam és hangzás szerint). A pontok, vonalak megkülönböztetése alakjuk és helyzetük szerint. Rávezetés a beszéd elemeinek (szó, szótag, hang) megismertetésére.

2. Írás, fogalmazás. Az írás tanítása az olvasással párhuzamosan halad, de úgy, hogy az írás mindig megelőzi az olvasást. Az írás (kis- és nagybetűk) elsajátítása közben a másolás és a diktálás utáni írás is gyakorlandó. Az alkalmas hangokból alakított rövid szók íratását korán meg kell kezdeni. Ezután többtagú szavak és rövid mondatok következzenek. A helyesírás alapelemei: a mondat első hangját nagybetűvel írjuk, végére pontot teszünk, a kettős mássalhangzók helyes leírása, kiejtése. A szóbeli fogalmazás gyakorlása e fokon az állandó és helyes szoktatásból áll. A gyermek a hozzájuk intézett kérdésre ne egyes szavakkal, hanem mindig teljes mondatokban feleljenek! A beszéd magyarságára nagy gond fordítandó. Idegen vagy tájszavak helyett megtanítandók a megfelelő irodalmilag használt szavak. Rá kell szoktatni a gyermeket, hogy kisebb elbeszéléseket, meséket kezdetben segítő

kérdésekkel, később önállóan is el tudjanak mondani.

3. olvasás. A betűk ismertetése, szavak, mondatok és összefüggő olvasmányok olvastatása. A gépies, szótagolva való olvasás elsajátítása után a folyékony, értelmes olvastatásra kell törekedni. Amit a gyermek olvas, azt értse is! Tág teret kell engedni a szó és gondolatmagyarázatnak. A beszédbeli gyarlóságokról (hangok elferdítése, lecserélése, selypítés) a gyermekek leszoktatandók.

Olvasmányok: A betűk ismertetése alkalmával a szavak, leírások, népmesék (tekintettel a beszéd- és értelemgyakorlatok anyagára). Gyermek versek, köszöntők (kiválóbb magyar íróktól), játékok, verses fohászok, imádságok. Könnyebb versek, mondókák beemelése, utánmondás segítségével.

II. osztály.

1. Olvasás. A folyékony olvasás tökéletesítése, az értelmes, szép olvasás gyakorlása. Költeményeknek betanulása, értelmes és szép előadása.

Az olvasmányok a beszéd és értelemgyakorlatok tárgyköréhez alkalmazkodjanak. Ilyenek lehetnek erkölcsi és bibliai elbeszélések, népmesék, leírások, a gyermek értelméhez mért költemények, kiváló magyar íróktól, e tanterv keretében felvett imádságok. Nagy gond fordítandó a szavaknak az irodalmi nyelven való helyes kiejtésére.

2. Nyelvtani magyarázatok. Az olvasmányok alaki tárgyalásával kapcsolatban kell a nyelvtani magyarázatokat elvégezni. Hang és betű. Magánhangzók, mássalhangzók. Rövid (egyes) és hosszú (kettős) mássalhangzók. Egy, két, három, négy és többtagú szók. Szótagolás gyakorlása, amelynél először csak nyelvérzékre kell támaszkodni és később kell észrevétni a magánhangzók szerepét. A mély és magas hangú szók. Az írásjelek ismertetése, a beszédbeli szünet tartalmának szemléltetése alapján. a vonás, pont. Kérdő és felkiáltójel.

3. Írás, fogalmazás. Másolat, diktálás után és emlékezetből való íratás, tekintettel a nyelvtani magyarázatokra. Szóbeli fogalmazás a beszéd és értelemgyakorlatokkal kapcsolatban. Az olvasmány tartalmának kisebb mondatokban való leírása feleletül a feltett kérdésekre. Egymás dolgozatainak átnézése, a hibák feltalálása, kijavítás. Minden írásbeli munka az iskolában történjék!

III. osztály

1. Olvasás. A folyékony olvasás tökéletesítése, az értelmes, szép olvasásnak a tanító mintaszerű előolvasása után való gyakorlása. Oda kell törekedni, hogy a gyermek az olvasmányok kisebb részeit egyszeri átolvasás után értelmesen el tudja mondani.

Az olvasmányok köre:

a.) Népmesék, népmondák (amelyek egyes helyekhez fűződnek), magyar és szlovák nemzeti ősmondák, erkölcsi elbeszélések (bibliai történetek az Ószövetségből).

b.) A lakóhely és környéke. Természeti leírások, hangulatos képek különböző vidékekről, annak élő és élettelen világáról és a népeletről. Természettudományi, gazdaságtani és egészségügyi ismereteket közlő olvasmányok.

c.) Közmondások, példabeszédek, bibliai idézetek. Vallásos, leíró és elbeszélő költemények kiváló magyar íróktól. A tantervileg előírt imádságok.

2. Nyelvtani magyarázatok. Az olvasmányok alaki tárgyalása kapcsán felismerendők: Az egyszerű mondat, és annak fő részei, az alany és az állítmány. Az állító, tagadó, kérdő felkiáltó, felszólító és óhajtó mondat. A több alanyú és több állítmányú mondatok. Az egyes és többes szám. A névelő. Az ige (jelen, múlt és jövő idő). A melléknév fokozása.

3. Írás, fogalmazás. Másolás, diktálás után és emlékezetből való írás. Nyelvtani és helyesírási gyakorlatok. A fogalmazás gyakorlása: Olvasmányok rövid tartalma, feltett kérdések szerint, a tanító által elmondott rövid mesék, elbeszélések leírása. Kölcsönös dolgozatjavítás, a hibák felismerésének gyakorlása.

Az írásbeli munkálatok még e fokon is az iskolában történnek!

IV. osztály

1. Olvasás. A szép és értelmes olvasás gyakorlása. A tanító mintaszerű olvasása alapján az olvasmányok önálló, nagyobb részeinek tartalmi elmondása egyszeri olvasás után. Költemények tanulása, érdekes és szép előadása.

Az olvasmányok köre:

a.) Képek Jézus életéből.

b.) Népmesék, magyar történelmi mondák, elbeszélések, jellemrajzok.

c.) Képek a hazai földrajz és népelet köréből. (A szlovenszói és kárpátaljai magyar református egyház gócpontjai.)

d.) Természettudományi, gazdaságtani és egészségügyi ismereteket közlő olvasmányok.

e.) Közmondások, bibliai idézetek. Imádságok. Vallásos és hazafias költemények.

2. Nyelvtani magyarázatok. A [...] ¹²⁰ ismétlése. A számnév. Az igék jelentő, felszólító és feltételes módja. Az igeragozás gyakorlása. A bővített mondat. A mellékn-

---

120 Olvashatatlan szöveg.

évi, számnévi és birtokos jelző. A birtokviszony és a birtokos névmások. A tárgy. Az igék tárgyas alakjai. A határozók, kérdések szerint megkülönböztetve.

3. Írás, fogalmazás. Tanult költemények és olvasmányok leírása emlékezetből. Nyelvtani és helyesírási gyakorlatok. Olvasmányok tartalmának leírása feltett kérdések szerint. Közös megbeszélések és előkészítések nyomán önálló szóbeli és írásbeli fogalmazások, egyszerű leírások a családi ház és a környéken közvetlenül megfigyelhető életjelenségekről, élő állatokról, növényekről. (A madarak költözése, gyümölcszedés, lekvárfőzés, a tél örömei, a madarak télen, a karácsony, a tavaszi szántás, hogyan rak fészket a fecske, a gyümölcsfák ápolása, rovarok pusztítása, a fürdés, az aratás, a ló, a méhek, a pacsirta, az ibolya, ne bántsd a másét, segítünk egymáson stb.).

Hetenkint egy házi és havonkint egy iskolai dolgozat írandó.

V. osztály.

1. Olvasás. A szép és értelmes olvasás, előadás és költemények szavatolásának gyakorlás a tanító által nyújtott minta alapján. Olvasmányok, vagy hosszabb fejezetek tartalmi elmondása egyszeri elolvasás után.

A olvasmányok tárgykörei:

- a.) Bibliai képek Jézus tanításai és csodái közül.
- b.) Nép és történeti mondák, elbeszélések a hazai történetből.
- c.) Népszokások, foglalkozások, jellemrajzok és képek a hazai földrajz köréből. a református egyházi élet, lelkület és gondolkodás.
- d.) Természettudomány, gazdaságtan és egészségtan.
- e.) Leíró és elbeszélő költemények kiváló magyar íróktól. Imádságok, bibliai idézetek.

2. Nyelvtani magyarázatok. A bővített mondat körében tanultak ismétlése. A tőszó, rag és képző ismertetése [...] főleg helyesírási szempontból. Az ige személy, idő és módrajai, illetve képzői. Ikes és iktelen igék. Tárgy és többes rag. A birtokos ragok. A határozói ragok, névutók és határozó szók. Főnév, melléknév és igeképzés. Hangilleszkedés. Kötőszók, indulatszók. Szünetjelek. Az összetett mondat ismertetése.

3. Írás, fogalmazás. Nyelvtani és főleg helyesírási feladatok. Kéziratok másolása, írás diktálás után és emlékezetből. Rövidebb olvasmányok, költemények tartalmának emlékezetből való leírása. Vázlatok és önálló leírások készítése közvetlen megfigyelése és kellő előkészítése nyomán. (Az iskolai rend, kukoricafosztás, mézpergetés,

disznóölés, a madarak etetése télen, a hóember, a húsvéti öntözés, a cséplés, az egér, a tehén, a gólya, a rét, légy igazságos, tiszteld az öregeket stb.)

Hetenkint egy házi és havonként egy iskolai dolgozat írandó.

VI. osztály

1. Olvasás. A szép olvasás gyakorlása. Vallásos és hazafias költemények megtanulása és szép előadása.

Az olvasmányok tárgykörei:

a.) Bibliai jellemképek az apostolok cselekedeteiből, életéből.

b.) Történelmi jellemrajzok a szlovák és magyar nemzet történetéből, különösen a keresztyénség terjedése, a vallásért vívott küzdelem.

c.) A reformátorok jellemrajza. Hus, Luther, Melancton, Zwingli, Kálvin, Dévai Bíró Mátyás.

d.) Képek a hazai földrajzból. Ezeken kívül Thüringia, Luzern, Genf, Bazel, Heidelberg.

e.) Természettudomány, gazdaságtan, egészségtan.

f.) Vallásos és hazafias költemények.

2. Nyelvtani magyarázatok. A bővített mondatokról tanultak ismétlése. Cselekvő, gyakorító és műveltető igék. Az összetett mondat. A mellérendelt kapcsoló, ellentétes, választó, magyarázó és következtető mondatok. Az alárendelt mondatok. Az alany, tárgy, határozó és jelző helyett álló mellékmondatok. Tudnivalók a fontosabb közéleti fogalmazványokról: a levél és fajtái, postautalvány, postaszállító levél, vebény, nyugtatvány és ellen nyugtatvány.

3. Írás, fogalmazás. Nyelvtani és helyesírási feladatok. Kéziratok olvasása, másolása. Írás diktálás után és emlékezetből. Olvasmányok költemények tartalmának önálló leírása. Leírások és rövid elbeszélések készítése adott vázlatok alapján. (Az őszi vetés, a virágok hervadása, gyümölcsök felhasználása, a vihar, a vallásosság, a lelkiismeret, az igazság szeretete, a pihenésről, az ivóvízről, a bányászat, a gyár stb.) Közéleti fogalmazványok szerkesztésének gyakorlása.

2 hetenkint egy házi és havonként iskolai dolgozat írandó.

VII. osztály

1. Olvasás.

A szép olvasás gyakorlása. Hosszabb leíró és elbeszélő költemények megtanulása és szép előadása.

Az olvasmányok tárgykörei:

a.) Jellemképek a keresztyénség és a magyar protestantizmus történetéből.

b.) Történelmi jellemrajzok a hazai történelemből, a nagy királyok és a szabadságért vívott küzdelmek.

c.) A magyar protestáns egyház oszlopos férfiai. A magyar református nép szokásait és életmódját feltűntető olvasmányok.

d.) Földrajzi jellemképek a földműves életéből, figyelemmel a többi európai államok népeire.

e.) Természettudomány, gazdaságtan, egészségtan.

f.) A stilisztikai, poetikai és retorikai ismeretek szemléltetésére szolgáló leírások, elbeszélések és költemények a legkiválóbb magyar íróktól és költőktől.

2. Nyelvtani és stilisztikai magyarázatok. Az összetett mondatokról tanultak ismétlése. Az igenevek. A többtövéű igék. A visszaható és szenvedő igék. A szórend és a hangsúly.

A próza és a vers. A próza fajtái: a leírás és az elbeszélés. (Fáy, Jósika, Faludi, Kölcsey, Eötvös, Kemény, Jókai, Baksay, Mikszáth, Gárdonyi, egy-egy műve alapján.) Az írásművek szerkezete, a leírás és elbeszélés kellékei. A vers és próza közötti különbség: ritmus, versmérték. A dal és a leíró költemény. (Balassa, Csokonai, Kisfaludy Károly és Sándor, Berzsenyi, Petőfi és Tompa művei alapján.)

Közéleti fogalmazványok: Hirdetmény, számla, kísérőlevél, bizonyítvány, elismervény.

3. Írás, fogalmazás. Nyelvtani és helyesírási gyakorlatok. Kéziratok (bíróági végzések stb.) olvasása és másolása. Írás diktálás után és emlékezetből. Elbeszélő költemények áttétele prózába. Leírások és elbeszélések adott vázlatok alapján. (A mező és erdő ősszel, a környék leírása, a szüret, az őszi kirándulás leírása, az állatok téli álma, egy történet vagy esemény elbeszélése, a takarékoság, a mértékletesség, a költemény célja, a népdal tulajdonságai stb.) Közéleti fogalmazványok szerkesztésének gyakorlása, csak a főtárgy megadásával.

2 hetenkint felváltva egy házi és havonként egy iskolai dolgozat írandó.

VIII. osztály.

1. Olvasás. A szép és értelmes olvasás gyakorlása.

Költemények tanulása, elszavalása.

Az olvasmányok tárgykörei:

a.) Bibliai részletek, magyarázatok, eredeti szöveggel, közvetlenül a szentírásból.

b.) Jellemrajzok Hollandia, Anglia, Francia és Svédország, Észak-Amerikai Unió

protestánsainak életéből.

c.) Olyan kiváló emberek életrajza, akik a magyar nyelv és irodalom (írók, költők) a közjólét, emberi szabadság és közművelődés terén kiválót és nemeset alkottak.

d.) Történelmi és földrajzi jellemképek idegen országokból és világrészekből, különös tekintettel a népek életére (s azokra a terményekre, amelyek háztartásukban szinte nélkülözhetetlenek).

e.) Természettudományi, gazdaságtani, egészségügyi.

f.) A stilisztikai, retorikai, és poetikai ismeretek szemléltetésére szolgáló prózai és költői művek a legkiválóbb magyar íróktól és költőktől.

2. Nyelvtani és stilisztikai magyarázatok. A bővített és összetett mondatokról tanultak átisméltése. Idéző mondat. Körmondat. Közmondások. Magyar szólások. Idézőjel, kettőspont, pontosvessző, nyugvójel.

A próza és versről tanultak átisméltése az olvasókönyv alapján. A történetírás, értekezés, mese, regény, dráma, vígjáték, ismertetése tekintettel az alábbi írók műveire amelyekből [...] ¹²¹ (Horváth, Szalay, Salamon, Kazinczy, Greguss, Gyulai, Beöthy, Fáy, Kemény, Jókay, Katona, Madách, Szigligeti, Tóth Ede, Csiky egy-egy műve alapján). Az elbeszélő és hazafias költészet. (Arany, Vörösmarty, Eötvös, Petőfi, Tompa és Gyulay egy-egy műve alapján).

Közéleti fogalmazványok: meghatalmazás, felmondás, folyamodvány, kötelezvény, szerződés, végrendelet, költségvetés, adóvallomási ívek kitöltése.

3. Írás, fogalmazás. Nyelvtani és helyesírási gyakorlatok, Írás diktálás után és emlékezetből. Közéleti fogalmazványok szerkesztése. Költemények áttétele prózába.

Szálló leírások és elbeszélések, mesék, értelmezések írása, csak pusztán a tárgy, illetve személy megnevezése alapján. 2 hetenként felváltva egy házi és havonként egy iskolai dolgozat írandó.

Minden alkalmat fel kell használni az önálló irodalmi képzés megalapozásához. Már a VI. osztálytól kezdve rendszeresen és kötelezőleg be kell vezetni a megán olvasmányokat. Az ifjúsági könyvtárban mindenütt meglegyenek a magyar irodalom remekei minél nagyobb számban, és minden gyermek nyilvánosan számoljon be olvasmányairól. Nagyon ajánlatos az olvasottakról rövid vázlatok készítése.

Jegyzet. Az osztatlan iskolában a IV. és V., valamint a VI. VII. és VIII. osztály

---

121 Olvashatatlan szöveg.

tanulói, közös olvasókönyv használata mellett, az olvasást, írást és fogalmazást, az anyagnak évenkénti megfelelő váltakozásával, együttesen gyakorolják. (A nyelvtani és stilisztikai ismeretek, az osztatlan iskola VI., VII., és VIII. osztályában, szintén együttesen, évenként változó rendszerben tanítandók.)

IV. Szlovák nyelv.

Cél.

A szlovák nyelv tanításának célja, képesíteni a tanulókat arra, hogy a gyakorlati élet körében magukat némileg megtudják értetni s egyszerűbb gondolatokat ki tudjanak fejezni. Eszközt nyújtani arra, hogy közvetlen érintkezésbe juthassanak a szlovák kultúrával s ezáltal nevelni az állampolgári érzést, egymás megbecsülését, szeretetét. Az oktatás eszközei: az előbeszéd, írás, olvasás és nyelvtani ismeretek közlése.

II–III. osztály.

E fokon a szlovák nyelv tanítás az írás, olvasás és nyelvtan útján, hanem kizárólag és főképpen az élő beszéd által történik.

1. Beszédgyakorlatok. A tanítás kezdődik a különböző felszólításokkal és parancsokkal, amelyekre a mindennapi iskolai élet alkalmat ad. Ezután következnek a tanteremben lévő tárgyak nevei: a tárgyak számának, színének, alakjának és anyagának megjelölése. A ruházat, szín, anyag és szám szerint. A testrészek megnevezése, leírása. A ház, és részei. A családé. Az udvar és a kert. Beszélgetés a háziállatokról és kert növényeiről. A község. A község határa. Az idő, időjárás és az évszakok.

A beszédgyakorlatokban ne forduljon elő sok szó és sokféle szerkezet. Csakis a legkönnyebb nyelvtani formák használandók, szabályok mellőzésével, tisztán gyakorlati úton elsajátítva. A helyes kiejtés gyakorlásul mondókák, rímes közmondások és rövid gyermekversek is betaníthatók.

IV–V. osztály.

1. Beszédgyakorlatok. Köznapi élet szókincsének és a könnyebb nyelvi formák elsajátítására. A tanítás középpontjai: A falu és a város. Utcák, terek, hidak, közlekedési eszközök. A lakosság foglalkozása, életmódja. Pásztor, földműves, iparos, kereskedő. Pap, tanító, orvos, jegyző, bíró. mező rét, szántóföld, erdő, síkság, domb, hegység, völgy, folyó, hó. A határ állatai, növényei, ásványai.

2. Olvasás. Összefüggő olvasmányok olvastatása. Rövid, egyszerű és könnyű prózai szövegek, leírások, mesék, mondókák, rímes közmondások, gyermekversek, amelyek az egyes nyelvtani formák, szabályok szemléltetésére és gyakorlatára is alkalmasak.

3. Nyelvtani magyarázatok. Hang és betű, magán és mássalhangzók. Kettőshangzók. Lányítójel. A kemény és lágy „i” és kemény „y” használata. A szavak elválasztása. A hangsúly. A „byt” segédige. Az igék jelen, múlt és jövő ideje. A főnevek alanyi, tárgyi és határozói alakjai a megfelelő elöljárók alkalmazásával. A személyes, kérdő és birtokos névmások. Az alapszámok és sorszámok. A melléknevek alkalmazása és fokozása.

4. Írás, fogalmazás. Másolás. Írás diktálás után és emlékezetből a helyesírás gyakorlására. Mondatok alkotása feltett kérdésekre. A beszédgyakorlatok és olvasmányok tartalmának 3–4 mondatban való összefoglalása.

VI–VIII. osztály.

1. Beszédgyakorlatok, a köznapi élet szókinccének és a nyelvi formák elsajátítására. A tanítás középpontjai: A gyakorlati életben legtöbbször előforduló beszélgetések. Pl. Reggeli foglalkozás, teendők. Ebéd, étkezés. Esti foglalkozások, lefekvés, alvás. A szántás, vetés, aratás, csépelés. Kukoricatörés. Szüret. Lakodalom. Disznóölés. A karácsony, húsvét. Az egészségápolás. Fürdés. Házépítés. Adás-vétel a vásáron. Vásárlás az üzletben. A szabónál, cipésznél, péknél. Vendéglőben. Az orvosnál. Eljárás hivatalos ügyekben, a bíróságok előtt.

Olvasás. Egyszerű és könnyű prózai szövegek, a melyek a beszédgyakorlatok számára is kellő anyagot adnak. Kis mesék, mondák, elbeszélések, történetek és könnyebb elbeszélő költemények.

3. Nyelvtani magyarázatok. A beszédgyakorlat és az olvasmányok tárgyalása alkalmával az előző évi anyag ismétlendő és kibővíthető. A fontosabb helyesírási szabályok. A főnév ragozása. A számnevek, névmások. A határozószók. Elöljárószók. Kötőszók és indulatszók.

4. Írás, fogalmazás. Másolás. Írás diktálás után és emlékezetből. Rövid fogalmazványok a beszédgyakorlatokkal kapcsolatban.

Jegyzet. Az osztott iskolákban a III. V. illetve a VI. VII. VIII. osztály az előző évi anyagot ismétli részleteiben és bővítve. Itt az írás, fogalmazásra is több gond fordítandó.

V. Mennyiségtan

a.) Számtan

b.) Mértan

Cél.

A mennyiségtani oktatás alaki célja, az értelem fejlesztése, a rendszeres gondol-

kozásra való szoktatás által, gyakorlati célja pedig a pénz és az anyagi javakkal való okos gazdálkodás megismertetése és a mindennapi életben előforduló számítások és mérések begyakorlása.

I. osztály

Az 1-től 10-ig terjedő számkör és a mennyiben a számkörben a gyermekek biztosan számolnak, az 1-től 20-ig terjedő számkörben minden egyes szám fogalmának megértése széleskörű szemléltetés alapján. Minden egyes megismertezett szám körén belül a négy alpművelet gyakorlása, amelynél a tárgyakon való számolás előz meg [...] ¹²² elvont számokkal való számolást. Számjegy írás és olvasás.

Tárgykörök: A pénz-, hosszúság-, űr-, súly-, idő-, és egyéb mértékek, amennyiben a felvett számkörbe esnek.

II. Osztály

Számismertetés 1-től 100-ig, az I. osztályban tanultak gondos átisméltése és kibővítése alapján. A négy alpművelet kellő begyakorlása előbb tárgyakon, azután elvontan is. A szorzótábla fokozatos begyakorlása. A tízes fogalma. A tízesek felváltása egyesekre és viszont. A számjegyek helyi értéke (tízesek, egyesek). A számok leírása és olvasása.

E fokon a tanítás főként fejben történik, (a számjegyekkel való számolás pedig csak a begyakorlás céljából alkalmazható magánfoglalkozás) az írásbeli számolás kizárólag csak arra szorítkozhatik, hogy a tanulók a megfejtett feladatokat számjegyekkel is le tudják írni.

Tárgykörök: Mint az I. osztályban, az 1–100-ig terjedő számkörben

III. osztály.

Isméltése és kibővítése a II. osztályban tanultaknak. A négy alpműveletben szereplő elnevezések (összeadandó, kivonandó, stb.) megismerttetése. A számkör fokozatos kibővítése 1000-ig (százaskörben haladva a négy alpművelet folytonos gyakorlásával) a szorzótábla begyakorlása a teljes biztonságig, a százaskör fogalmának szemlélteti úton való megérttetése. A számok leírása, olvasása. A számjegyek helyi értéke (százaskör, tízes, egyes.) A római számjegyek C-ig.

A számműveletek írásbeli megoldása csak az az 1000-es kör kiépítése után vegye kezdetét és a műveleteknek csakis legegyszerűbb formái gyakorlandók. A kivonás előbb elvétel-, később a pótlással való eljárás követendő, annak megérttetése alapján,

---

122 Olvashatatlan szöveg.

hogy a maradék nem változik, ha a kisebbítendő pl. 10 egyessel s ugyanakkor a kivonandót egy tízzel nagyobbítjuk. Szorzás és osztás csak egyjegyű számmal.

Tárgykörök: A méterrendszer, pénznemek, az 1–1000-ig terjedő számkörben. A családi élet és a háztartás körében előforduló számítások, a legfontosabb közszükségleti cikkek árainak megismertetésével.

IV. osztály.

a.) Számtan. A III. osztály anyagának alapos átisméltése. Számkör bővítése 10 000-ig. A négy alpművelet gyakorlása szóban és írásban. Az ezres, tízezres fogalma. A számjegyek helyi értéke (tízezres, ezres, százás, tízes, egyes), a római számjegyek M-ig.

Írásbeli műveletek gyakorlása kétjegyű szorzóval, illetőleg osztóval és különnevű számokkal is.

A tizedes törtek származtatása. A tized és századrész fogalma. A tizedes törtek írása, olvasása. A tized- és századrész fogalma. A tizedes törtek írása, olvasása. Fejbeli számolás tizedes törtekkel.

A községes törtszámok fogalma, keletkezése és írása szemléltetés alapján.

Tárgykörök: A mértékek és pénzek ismeretének gyakorlása és kibővítése. A területmértékek (négyzetméter, négyzetdeciméter) és űrmértékek (kőbdeciméter, köbcentiméter). A gazdaság, ipar, és a községi élet köréből vett számítások, az egyes piaci cikkek árainak ismertetésével.

b.) Mértan. Egyenes és görbe vonalak, mértani testeken való szemléltetés alapján. A függőleges, vízszintes és ferde irányú egyenesek. A párhuzamos és egymást metsző egyenesek. A szög keletkezése, mérése és fajtái (derék, hegyes, és tompaszög). A négyzetméter, négyzetdeciméter szemléltetése. A négyzet és téglalap kerületének és területének kiszámítása. Az ár, hektár, és négyzetkilométer. területek felmérése, telkek, szántóföldek, rétek stb. területének kiszámítása.

V. osztály.

a.) Számtan. A IV. osztályban tanultak isméltése és kibővítése. A számkör bővítése 100 000-ig majd millióig. A százezres és millió fogalma. A számjegyek helyi értéke a 6. 7. 8.-ik helyen. Az ezred és tízezredrészek ismertetése. Számok írása, olvasása. A számtani feladatok megfejtése e fokon is lehetőleg előbb fejből, aztán írásban eszközrendők. A fejbéli és írásbeli számolás gyakorlása a négy alpműveletben egész számokkal és tizedes törtekkel. A műveletek próbái (kivonásnál és szorzásnál, összeadásnál, osztásnál pedig szorzás). A szorzás és osztás háromjegyű számokkal,

10-zel, 100-zal és 1000-rel. A tizedes törtek alkalmazása mérték- és pénzrendszerre. Időszámítás.

A közönséges tört. Fejbeli és írásbeli műveletek az egyenlő nevezőjű törtek. (Szorzás, osztás csak egész számokkal.) Közönséges tört átalakítása tizedestörtteké és viszont. (A legegyszerűbb esetekben.)

Tárgykörök: mint a IV. osztályban, kiegészítve az élelmezési, ruházati, stb. cikkel adás-vételénél előforduló gyakorlati példákkal.

b.) Mértan. A IV. osztály anyagának ismétlése, kibővítése. A háromszögek ismertetése. A háromszögek kerületének és területének kiszámítása. Háromszög alakú terület mérések számítások. A kör keletkezése, a sugár és átmérő. A kör kerületének és területének kiszámítása. Gyakorlati példák a területszámítás köréből, összekötve adásvételi számításokkal.

VI. osztály

a.) Számtan. Az V. osztályban tanultak ismétlése. A négy alpművelet gyakorlása fejben és írásban, egész számokkal és tizedes törtekkel kiegészítve azzal, hogy a hányados értéke nem változik, az osztandónak és az osztónak ugyanazon számmal való szorzása vagy osztása által. A számok oszthatósága. A legnagyobb közös osztó. A legkisebb közös többszörös.

A közönséges törtek. A valódi törtek, áltörtek és a vegyes szám. Áltörtek és vegyes számok átalakítása. A törtek nagyobbítása, kisebbitése. A négy alpművelet az egyenlő és különböző nevezőjű törtekkel és a vegyes számokkal. Közönséges törtek átalakítása tizedes törtekké és viszont.

A társaság szabály (arányos osztás). Az egyenes s fordított arányosság. Az egyszerű hármasszabály és megoldása következtetéssel. A százalékszámítás alapfogalmi s a százalékszám kiszámítása hármasszabály alapján. A kamatszámítás fogalma és az évi kamat kiszámítása.

Tárgykörök: A gyakorlati életből vett feladatok.

b.) Mértan. Az V. osztályban tanultak ismétlése. A rombusz, rombold, szabályos és szabálytalan trapéz, deltoid és a trapezoid ismertetése, kerületének és területének kiszámítása. A szabályos és szabálytalan sokszögek szerkesztése, kerület és terület számításai. A kör, körcikk, körszelet, körgyűrű. Gyakorlati példák a területszámítás köréből. Az öl, négyszögöl, magyar hold összehasonlítása a méterrendszerrel.

VII. osztály.

a.) Számtan. Az alpműveletek gyakorlása egész számokkal és tizedes törtekkel,

fejben és írásban. Számolási rövidítések az írásbeli szorzásnál, ha a szorzó valamelyik számjegye 1. A közönséges törtekkel való műveletek ismétlése.

A százalékszámítás. A százalékszám. A % (százalék) és az összeg értékének kiszámítása. Nyereség és veszteség számítás. A bruttó, tára, nettó. Alkusz és bizománydíj, kasszáskontó, rabatt számítás %-okban megadva. A százalékszámítás használata az örökösödésnél és a statisztikában. Ezrelék számítás.

A kamatszámítás. A kamat kiszámítása évekre, hónapokra, napokra. A kamatláb, tőke és az idő kiszámítása. Láncszabály.

b.) Mértan. Az idomok kerület és területszámításának átismétlése. A testek ismertetése. A kocka és a hasáb hálózata, felszíne és köbtartalma. A 3, 4, 5, 6 oldalú szabályos hasábok. A 3, 4 oldalú szabályos gúla felszíne és köbtartalma. Felület és köbtartalom számítások a gyakorlati életből vett példák.

VIII. osztály

a.) Számtan. A VII. osztályban tanultak átismétlése és kibővítése az összetett hármasszabály megismertetésével. Kamatszámítás. Több tőke együttes kamata. A takarékpénztárak, részvénytársaságok, szövetkezetek és a tőzsde működése.

Értékpapír számítás. A külföldi fontosabb pénznemek és azok átszámítása. A váltó megismertetése. A váltó leszámítolása (diszkontálás).

Az egyszerű könyvvitel fogalma, szükségessége, szabályai. A pénzkönyv, pénztárnapló, főkönyv és a leltár legegyszerűbb formái.

b.) Mértan. A felület- és köbtartalom számítás ismétlése. A henger, kúp és a gömb megismertetése, felületének és köbtartalmának kiszámítása. A csonka gúla és a csonka kúp. Hordók térfogatának kiszámítása. A háztartás, ipar és mezőgazdaság köréből vett felület és térfogat számítási példák.

Jegyzet. Az osztatlan iskolákban a IV–V. oszt. és a VI. VII. VIII. osztály, – ha csak a tanulók értelmi fejletlensége nem akadályozza, – együttesen oktandók évente változó anyaggal.

A IV, VIII. osztályokban havonként 1–1 iskolai írásbeli dolgozat készítendő.

VI. Honismeret.

Cél.

A haza földjének, természeti viszonyainak, lakosságának, gazdasági és műveltségi állapotának, emberbaráti intézményeinek és történetének megismertetése s ezek alapján a hazaszeretet ápolása, az Istenben való hit gyarapítása.

IV–V. osztály.

A tanítás a beszéd- értelemgyakorlatoknál szerzett ismeretek átisméltése, bővítése, azután a járás, megye, ország és a haza fogalma. Bevezetés a térképolvasásba, tárgyi szemlélet alapján (alaprajz, helyszínrajz, térkép).

1.) Az iskola. (Lásd: beszéd és értelemgyakorlatok.) Az iskola terem, udvar és kert alaprajza.

2.) A község és határa. A község részei, köz és magánépületek, a község alaprajza. Kertek, szántóföldek, rétek, legelők, erdők. Hegy, völgy, síkság, forrás, patak, folyó, tó, mocsár. Közlekedési utak, eszközök és módok. A határ talaja, alkotórészei, ásványok és azok felhasználása. Időjárás, éghajlat és az ezekre ható fizikai tényezők. A határ növény- és állatvilága és ezeknek haszna, viszonya az emberekhez. A lakosság foglalkozása, életmódja, vallása, nyelve, egészségi és társadalmi viszonyai. A földművelés, állattenyésztés, bányászat, ipar, kereskedelem. Termények, árucikkek. Községi közigazgatás, önkormányzat, közbiztonság. Nemzeti és felekezeti türelmesség. Közegészség, műveltség. Emberbaráti intézmények. A község és egyházközség története.

3.) A járás. Fekvése, domborzati viszonyai, vízrajza. A népélet. Főbb termények, művelési ágak. Kis és nagy községek. A járás térképe, nevezetesebb községek. Járási székhely. Járási közigazgatás. A járás történeti nevezetességei.

4.) A megye, hegy és vízrajza, lakossága. Közlekedési útvonalak. A megye székhelye, járásai és a nevezetesebb községek. A megye története. A megyei és egyházmegyei közigazgatás.

5.) A haza fogalma. Szlovenszko leírása. Bratislava. A Csehszlovák Köztársaság általános ismertetése. Az állami igazgatás. Praha. Az ország címere, színei, himnusza. Történeti jellemképek.

Jegyzet. Osztott iskoláknál a IV. osztályban a község ismertetésére fordítandó nagyobb gond, míg a járás, megye és a haza fogalma az V. osztályban tanítandó részletesebben.

a. Földrajz

Cél.

Az ember lakóhelyének, küzdelmei színhelyének: A Földnek ismertetése és felütiintetése mindazon természeti viszonyoknak, amelyeknek az ember tökéletesedését előmozdítják. A hazaszeretet és a vallásos érzelmek ápolása.

VI. osztály

1. Az ország és részei. A vidék, járás és megye földrajzának ismétléséből kiin-

dulva, mind nagyobb és nagyobb földrajzi egységek szerint haladva, végre az egész területének áttekintése.

2. A Csehszlovák Köztársaság általános ismertetése.

Szlovenszko, Kárpátalja, Morvaország, Szilézia és Csehország hegy és vízrajza, éghajlati és természeti viszonyai, lakosság, gazdasági élet, szellemi és anyagi műveltség. Földművelés, ipar, kereskedelem. Közlekedés: Kivitel. Behozatal. Az ország politikai felosztása és kormányzása.

3. Az egyházkerület és kormányzósága. Az egyházkerület közgyűlése, a püspök, a főgondnok. Az egyházkerület és központjaik. Református kultúrintézmények. A református népelet, népszokások, gazdasági és műveltségi állapot.

Térképolvasás és rajzolás.

VII. osztály

1. Csehszlovák Köztársaság politikai földrajza, fő tekintettel az ország felosztására és kormányzására. A nagymegye rendszer és szervezete. A XV–XX. nagymegye, a X–XIV és az I–IX. nagymegye leírása, ismertetése és népessége, a nyelv, vallás, foglalkozás, gazdasági, társadalmi s műveltségi viszonyok alapján. A köztársaság elnöke, országos kormány és a törvényhozás.

2. A szomszédos államok, Európa és a többi világrészekről általában. Térképolvasás, rajzolás és a földgömb megismertetése.

VIII. osztály.

1. Európa országai, különös tekintettel a protestáns országokra és az ottani egyházi életre, a műveltség és az anyagi jólét állapotaira.

2. Az idegen világrészek, közülük részletesebben Észak-Amerika és az Egyesült Államok.

3. A föld felszíne. Szárazföldek, tengerek. A levegő, égövek, éghajlat, évszakok.

4. A Föld, mint égitest. Alakja, nagysága, mozgása. Nappalok, éjszakák, évszakok keletkezése. A hold, a csillagok, üstökösök. A naprendszer.

Térképolvasás és rajzolás, tájékozódás a földgömbön. A tellurium és planetarium használata.

Jegyzet. Az osztatlan iskolánál a VI. és VII. osztály tanulói együtt, évenként váltakozó anyaggal tanítandók.

A tanítás sikerének érdekében a legszélesebb körű szemléltetés alkalmazandó, felhasználva az alkalmi utazásokat és kirándulásokat.

b. Történelem

Cél.

Megismertetése hazánk, nemzetünk, egyházunk múltjának s azon küzdelmeinek, amelyekben keresztülment. Példaként állítani a nagy idők alakjait, kiket nemzeti önrzet és igaz hazaszeretet lelkesített. Megerősíteni az isteni gondviselésbe vetett hitét, amely kisebb vagy nagyobb küzdelmek árán mindig diadalra segíti az igaz ügyet.

VI. osztály

A Csehszlovák Köztársaság területén népek története. Husz János fellépéséig.

A történelem előtti kor. Hazánk őslakói. Az ókori népek. A népvándorlás. A hunok. A csehszlovák ősök bejövetele, életmódja. A nagymorva birodalom. Cirill és Metód. Svatopluk és a morva birodalom bukása. A magyarok eredete, őshazája. A magyarok honfoglalása. Přemysl fejedelmek. Az Árpádkor uralkodása. Luxemburg János. I. Károly. Róbert Károly. Nagy Lajos.

Az alkotmány és alkotmánylevél. Az államforma. Az állampolgárság. A kormányzás módja a Csehszlovák köztársaságban.

VII. osztály

A csehszlovák köztársaság területén élő népek története, Hus János fellépésétől 1848-ig!

IV. Václav. Hus János. Zsigmond uralkodása. A huszita mozgalom és a husziták harcai. Jiskra János. Hunyadi János. V. László. Mátyás. Podebrád György. Jagellók uralkodása. A reformáció és elterjedése hazánkban. A Habsburgok uralkodása. Bocskay István. II. Ferdinánd és a csehek szabadságharca. Bethlen Gábor. Az ellenreformáció. I. Rákóczi György. Komensky Ámos János. I. Lipót. A gályarabok. II. Rákóczy Ferenc. III. Károly és Mária Terézia. II. József és a türelmi parancs. I. Ferenc és a francia forradalom.

Az állampolgárok jogai és kötelességei. Az önkormányzat.

VIII. osztály.

A Csehszlovák Köztársaság területén élő népek története 1848-tól napjainkig.

A francia forradalom hatása. Az 1848-as események előzményei. A magyar nyelv és irodalom térfoglalása. V. Feridnánd. A csehek szabadságharca és a prágai szláv kongresszus. I. Ferenc József. A szlovákok szabadságharca. A magyar szabadságharc. Bach korszak. Abszolutizmus. Az Osztrák–Magyar Monarchia keletkezése. A csehek, szlovákok helyzete az 1867-i kiegyezés után. A csehszlovák nemzeti élet fejlődése. A magyar irodalom és művészeti haladás. A gazdasági élet, műveltség, tu-

domány és technika fellendülése. A XX. század küszöbén. A világháború lefolyása. A csehszlovák nemzet helyzete a világháború alatt. Az államfordulat: 1918. október 28. Masaryk G. Tamás, dr. Štefánik M. R., dr. Beneš, dr. Rašín. A magyarság elhelyezkedése a Csehszlovák Köztársaság keretében.

Jegyzet. Az osztatlan iskolában a VI. VII. VIII. osztály együtt, évenként váltakozó anyaggal tanítandó.

c. Polgári jogok és kötelességek.

(Állampolgári nevelés)

Cél.

Kifejleszteni a gyermekben mindazon erényeket, amelyek által a haza, vallás és embertársai iránt való kötelességeit híven teljesítheti. Megismertetni állami életünk intézményeit, alkotmányunk alaptörvényeit, az állampolgári jogokat és kötelességeket.

Ezen oktatás alatt, a vallásos nevelés céljait sohasem szabad figyelmen kívül hagyni, tehát állandó vonatkozásban és összhangban kell tartani az itt tanítandókat hit és erkölcsstani igazságokat.

I–V. osztály

E fokon az állampolgári nevelés külön tantárgyat nem képez, hanem ennek tanítása a hit és erkölcsstan, a beszéd és értelemgyakorlat s a honismertetéssel kapcsolatban történik.

Az állampolgári nevelésre vonatkozó tanítási anyag az illető tantárgyak anyag-összeállításánál feltalálható.

VII. osztály.

A polgári életben való boldogulásának feltételei:

1. Az egészség. A táplálkozás. Ruházkodás. A lakás. A testgyakorlás, játék, sport. Munka, pihenés. Testi önfegyelmezés és mértékletesség. Dohányzás és szeszes italok káros hatása. A lelki egészség és rugékonyság. A betegségek és az ellenük való védekezés.

2. A munka. Az öntudatos munka. A munka fajai: szellemi és testi munkák. Tudományos, művészeti és közéleti tevékenységek. Gazdasági, ipari és kereskedelmi munkák. Pályaválasztás. Munkamegosztás a társadalomban. A munka jutalma. A tulajdon és a vagyon. Takarékoság, jólét. Egyszerűség, fényűzés.

A vállalkozási szellem. Verseny. Uzsora. A tőke. Kapitalizmus és szocializmus. A pénz. A pénzintézetek. A munka védelme. A szövetkezetek. A biztosítás. A nemzeti

gazdaság jelentősége. A kivándorlás.

3. A műveltség. Az iskolák jelentősége és fajtái. Tanfolyamok, előadások, színjátékok, hangversenyek, kiállítások, múzeumok. Az önművelődés: könyvek, újságok, könyvtárak, olvasóköri.

A műveltség hatása. Nemes szív és felvilágosodottság. Tudomány. Kultúra. Civilizáció, Vallásosság.

VII. osztály.

1. A nemzet és a társadalom. A család, nemzet és társadalom eredete. A társadalmi átalakulások és rétegei. A szociális egyenlenségek és versengések. A társadalmi béke.

A nemzet és a hazafiasság. A nemzeti versengés és a háború. A haza védelme. A militarizmus. A nemzetek egyenlősége és egymáshoz való közeledése. A világbéke.

2. A nemzeti és társadalmi béke feltételei. Az igazság és igazságtalanság. Igazságosság és hamisság. Önzetlenség és önzés. Önfeláldozás és haszonlesés. Jótékonyság, fősvénység. Békesség, békétlenség és összeférhetetlenség. Becsület és becstelenség. Erkölcsösség és erkölcstelenség. Hit, bizalom, jóság, szeretet, tisztelet, becsülés! Önértet. Szabadság. Testvériség. Egyenjogúság.

Emberbaráti intézetek. Az emberi társadalmi közvagyon védelme és megbecsülés. védelme és megbecsülés.

3. A polgári és állami berendezés. A polgárság. A polgárok egyenjogúsága. A polgári jogok és kötelességek. Az állam, nemzet és nemzetiségek. Az államformák. Demokrácia, arisztokrácia, anarchia.

VIII. osztály.

1. Állami berendezkedésünk. A Csehszlovák állam címere, zászlaja, himnusza. Az alkotmány. Az állampolgárság. Kisebbségi jogok. Gyülekezési jog és sajtószabadság. A nemzetgyűlés és a törvényalkotás. A végrehajtó hatalom. Az elnök. A kormány. A minisztériumok. A közigazgatás és az önkormányzat. Az igazságszolgáltatás és a bíróságok. Állami vagyon. Adófizetés. Közbiztonság. Hadkötelezettség. Kataszter és telekkönyv. Állami és egyházi anyakönyvek. Közegészségügy. Iskola-kötelezettség. Mezőrendőri, ipar és munkaügyi törvények. Idegen államokkal való érintkezés. Politika és politikai pártok. Politikai érettség.

Jegyzet. Az osztatlan iskolákban a VI., VII., VIII. osztály együtt, évenként változó anyaggal tanítandó.

d. Természetráajz.

Cél.

Megismertetni a gyermekkel az élő nagy természet tárgyait, azoknak hasznos vagy káros tulajdonságait és szeretetet ébreszteni a természet iránt. Észrevétni Isten jóságát, bölcsességét minden teremtett dologban. A természetrajzi oktatásnak gazdaságtani célokat is kell szolgálnia, tehát az állat, növény és ásványvilág ismertetésénél ki kell terjeszkedni mindazon eljárásokra, amelyek a gazdálkodásánál fontossággal bírnak.

A tanítás céljainak megvalósítása érdekében felhasználandók: az eredeti tárgyakon (esetleg képeken, rajzokon) való szemléltetés, az iskolai kirándulások, az iskolai kert és gazdasági gyakorlat.

VI. osztály.

A beszéd és értelemgyakorlatok, a honismertetés és az olvasókönyvekből szerzett természetrajzi ismeretek rendezés és kiegészítése.

Az állat és növényvilágot, az életközösség alapján, bizonyos csoportok szerint kell a gyermekekkel megismertetni, különös figyelemmel azokra, amelyek az ember életéhez viszonyítva nagyobb fontossággal bírnak. A csoportokat mindig oly jellegzetes alaptulajdonságokkal bíró típus állat, illetve növény egyedekkel kell megkezdni, melyeknek ismertető jegyei az egész csoportoknak általános jellegét előtűntetik.

Az anyag elrendezésére az évszakok is irányadók.

I. Őszi időszak. A kert és a mező növényvilága, különös figyelemmel a termésekre.

Paradicsom (mint típus), paprika, ugorka, tök, a kukorica, cirok, köles. A burgonya, petrezselyem, sárgarépa és cukorrépa. A káposzta, kaleráb. Az őszibarack, szilva, dió, alma, körte, és a szőlő.

A termények betakarítása, a gyümölcsök leszedése, felhasználása és eltartása. A szüret. A gyümölcsfák ápolása, betegségei és az ezek ellen való védekezés.

II. Téli időszak. A háziállatok. A éghető és sóféle ásványok.

A kutya (mint típus). Macska, ló, szarvasmarha, juh, kecske, sertés. A tyúk (mint típus), pulyka, liba, kacsza, galamb. Háziállatok tenyésztése, táplálkozása, ápolása, nevelése. A nevezetesebb fajták. A betegségek és az ellenük való védekezés.

A kőszén, petróleum, aszfalt, kén, borostyánkő, grafit.

A kősó, sziksó, salétrom, vas és rézgálic, timsó, bórax.

III. tavaszi és nyári időszak. A kert és mező növény és állatvilága.

A hóvirág (mint típus). Tulipán, jácint, nárcisz, gyöngyvirág. Ibolya, gólyahír,

boglárka, kökörccsin, hérics. Kankalin, nefelejcs, árvacsalán, gyermekláncfű.

Almafa (mint típus). Szilvafa, cseresznye-, meggy és barackfa. Mogyoró és diófa.

A nyúl (mint típus). A egér és a patkány. Denevér, sünn, vakondok. A fecske, fülemile, pacsirta, rigó, veréb, cinke, pinty. A fűrgye gyík (mint típus). A cserebogár (mint típus) futrinka, katicabogár, méh, darázs, hangya, sáska, selyemlepke, almamoly. A csiga (mint típus).

A virágoskert ápolása: vetés, ültetés, palántálás, gyomlálás, kapálás, öntözés. A gyümölcsfajták szaporítása, nemesítése. A rovarok káros hatása és az ellenük való védekezés.

VII. osztály.

I. Őszi időszak. A mező növény és állatvilága.

A gyujtványfű (mint típus) Petúnia, mályva, oroszlánszaj, mécsvirág, vadrepce, kikerics, vadrózsa, kökény, galagonya, som. Akácfa, szilfa, juhar és hársfa, nyárfa, fűzfa.

A görény (mint típus) menyét, nyest. A hörcsög és az ürge. A fogoly, fácán, fűrj. Varjú, holló, szarka. A varangyos béka (mint típus). A légy, szúnyog, tücsök, pók és a földi giliszta.

II. Téli időszak. Az erdő növény és állatvilága. A kőféle ásványok és az ércek.

A tölgyfa (mint típus). A cser- bükk- és a nyírfa. A fenyők. Az erdőművelés.

A farkas (mint típus). A róka, hiúz, vadmacska. A medve. A szarvas, őz és a zerge. A vaddisznó. A mókus. A harkály és a kakukk. A bagoly, sas, vércse, héja, sólyom.

A kvarc, opál, achát, porcelánföld, agyag, mészkő, gipsz, zsírkő, tajték, és a drágakövek.

Arany, ezüst, kéneső, réz, ólom, ón, vas és ércei.

III. Tavaszi és nyári időszak. A gazdasági növények, a talajművelés és a vizek állatvilága.

A búza (mint típus), rozs, árpa, zab, kukorica, köles és a cirok. A bab, borsó, len-cse. A lóhere, lucerna, bükköny, takarmányrépa. Saláta, sóska, spenót. Veteményfélék és konyhakerti növény.

A talajművelés eszközei. A sás, kapálás, gereblyezés. Szántás, porhanyítás, fegasolás, hengerezés. A vetés, ültetés, ritkítás, gyomirtás. A növények betegségei és ellenségei. Az aratás cséplés.

A gólya (mint típus). A gém, daru, bíbic, sirály, vadlúd, vadkacsa. a vízisikló

(mint típus) és a békák. A ponty (mint típus). A csuka, harcsa, kárász, pisztráng. A haltenyésztés. A tavi kagyló. A pióca. A csíkbogár, szitakötő és a szúnyog.

VIII. osztály.

I. Őszi évszak. Az ipari, gyógy és mérges növények. Az ember szervezetének megismertetése.

A mák, repce, kender (mint típus). A dohány. Bolondító belendek, nadragulya. Gyöngyvirág, ökörfarkkóró, orvosi zsálya, orvosi szegfű, fodormenta, farkasalma, tisztesfű. Az ehető és mérges gombák. A gombák, szőlőpenész, erjesztőgombák.

A vetőmag előkészítése. A rosta és a trieur. A gabona csávázása, a szőlő permetezése (és a szemes erjedés.)

A gyógynövények termesztése, gyűjtése, szárítása, értékesítése.

Az emberi test részei. A csontváz és az izomzat.

Az idegrendszer, az érzékszervek és ezek működése. A táplálkozás, a tápanyagok és a feldolgozó szervek. A vérkeringés, szív és a véreredényrendszer. A lélegzés és a tüdő. kiválasztás. A fertőző betegségek. A mérgezések. Első segélynyújtás.

II. Téli időszak. A fontosabb külföldi állatok.

A kőzetek és a talaj keletkezése.

Az oroszlán, (mint típus), tigris, párduc, hiéna, sakál. A bölény, teve, zsiráf. Az elefánt, és a víziló. A magok. A jegesmedve, cet és a fóká. A keselyű, papagáj, kolibri. A strucc. Az óriási kígyó (mint típus). A krokodilus és a teknősbéka. a cápa, kecsge, és a tengeri halak. A gyöngykagyló, vörös korall és a szivacs.

A gránit és szienit. A profir és a trachit. A habkő és a malomkő. A bazalt, gnájsz és a csillámpala. A talaj, keletkezése, alkotórészei és fajtái.

A trágyázás. Az istállótrágya kezelése és felhasználása. A zöldtrágyázás. A komposzt. A nevezetesebb műtrágyák és azok alkalmazása.

III. Tavaszi és nyári időszaka. A földtan elemei. A külföldi fontosabb növények. Az állat és növény és ásványvilág rendszeres összefoglalása.

A föld kérge. A víz romboló és alkotó munkája. A vulkánizmus. A vulkáni működés hatásai.

A narancs, citrom, füge, gesztenye. A rizs, cukornád, vanília, kámforfa. A kávé, tea, fahéj, bors. A gyapotcserje, kaucsukfa, kakaófa és a pálmák.

Az állatország termesztés rendszerének megismertetése és a tanult állatoknak a rendszerbe való illesztése.

A növényvilág természetes rendszere a tanult növények alapján.

Az ásványok és kőzetek rendszerezése.

Jegyzet. az osztatlan iskolákban a VI., VII., VIII. osztály együtt, évenként változó anyaggal tanítandó.

e. Természettan és vegytan

Cél.

A természeti tünemények, jelenségeknek és a természeti erőknek megismertetése. Megerősíteni a gyermek vallásosságát Isten bölcsességének és hatalmának bizonyításával, ki a természeti erők okos felhasználásával módot adott arra, hogy az ember földi boldogulásának utait kereshesse.

A tanítási célok elérésére szolgálnak a természeti jelenségeknek és erőknek közvetlen szemléltetése vagy kísérleti úton való megfigyelése.

VI. osztály.

A testek általános tulajdonságai: térfogata, áthatlanság, oszthatóság, likacsosság, rugalmasság, tehetetlenség. A súly. A nehézségerő. Fajsúly, sűrűség. Az erő és a mozgások fajtái. Az esés. Az inga. A körmozgás. Az egy és kétkarú emelő. A mérlegek. A csiga és a hengerkerék. A lejtő, ék, csavar. A közlekedő edények és alkalmazásaik. A hajcsővesség. (nedves lakások.) Archimedes törv. és alkalmazásai. A mozgó víz energiája (malmok, vízi motorok.) A levegő súlya és nyomása. A légsúlymérő. A heron-labda, lopó, szivornya, szivattyú, fecskendő, fújtató. A levegő felhajtó ereje. Léghajék, szélmalom és a repülés.

A testek vegytani tulajdonságai. Az összetett és egyszerű testek. A vegyület és a keverék. A levegő alkotórészei: oxigén és nitrogén. A levegő hatása az egészségre. A víz és alkotórészei: hidrogén, oxigén. Az oldatok, kivonatok, szűrés, lepárlás. gázok oldása: a szódavíz. Az égés és a szén-sav. A romlott, szennyezett levegő és a szellőztetés. A tökéletlen égés, szén-gáz mérgezések. A fémek rozsdásodása és a rozsdamérgezések. A szerves anyagok rothadása, a talajlég.

VII. osztály.

A hőmérséklet és a hó hatása a testekre. A hőmérők. A halmazállapot változások: fagyás, olvadás, forrás, párolgás. A légköri csapadékok. A víz körútja. A hó terjedése: áramlatok, szelek. A gőz ereje. Gőzgépek, robbanós motorok. A hang keletkezése, terjedése és visszaverődése. Az emberi beszéd és a hallás. A világosság és az árnyék. A fény visszaverődése és tükrök. Az emberi beszéd és hallás. A világosság és az árnyék. A fény visszaverődése és a tükör. A fénytörés és szétbontás. A lencsék, nagyítókészülékek, messzelátók és vetítőgépek. A szem és a látás. A mágnességi alaptünemények.

A természetes és mesterséges mágnes. Az iránytű és alkalmazása.

A legfontosabb elemek. Oxidok (fénoxidok). Kloridok (kősó, szalamia-só). Sulfidok (kénhidrogén). Savak, bázisok, sók. Sósav, kénsav, salétromsav, szénsav. Nátron lúg és káli lúg. A hamuszír, ezüst nitrát, labersó, keserűsó. Az üveg és porcelángyártás.

VIII. osztály.

A dörzsölési villamosság alapkísérlete. Vezetők, szigetelők. Ellentétes villamosság. Villamos megosztás. Villamos gépek. Sűrítő készülékek. A légköri villamosság. A villám és a villámhárító. Az áramló elektromosság. Az elektromos elemek. Az áram melegítő hatása (villamos világítás). Az áram mágneses hatása (elektromágnes, villamos csenő, távíró). Az indukált áram. Telefon, mikrofon. Dinamógépek, és motorok. Villamos sugárzások, hullámok. Szikratávíró.

A szerves vegyületek. A nyers petróleum termékei. A száraz (fa és kőszén) lepárlása. A kátrány, kربول, naftalin és a világítógáz. A celluloze és a papírgyártás. A keményítő és a cukrok (keményítő és cukorgyártás.) A szesz erjedés, a borszesz és a szesz italok (ecetgyártás). A zsírok (a szappan és gyertya készítés). A börcszerzés. A fehérjék és a tápláló anyagok s ezek konzerválása.

Jegyzet. Osztatlan iskolában a VI., VII., VIII. osztály együtt, évenként váltakozó anyaggal tanítandó.

VII. Művészeti tárgyak.

a.) Rajzolás.

Cél.

A látás, megfigyelő és ábrázoló képesség fejlesztése. Megtanítani a gyermekei arra, hogy az egyszerűbb tárgyakat, saját megfigyelése alapján képes legyen jellemzően lerajzolni, a természetben, vagy az emberi munkában megnyilatkozó szépségében pedig gyönyörködni tudjon.

I–III. osztály.

Látási gyakorlatok a beszéd és értelemgyakorlatok szemléltető módszere alapján. A tárgyak határvonala és a vonalak egymáshoz való aránya: hosszú, rövid, széles, keskeny, magas, alacsony, kerek, gömbölyű, szögletes, egyenes, hajlott, ferde, függőleges, vízszintes, egyenközű. A tárgyak helyzete: távol, közel, alatt, fölött, mellett. A tárgyak színe: fehér, fekete, vörös, zöld, kék, lila, sárga, citromsárga, kékeszöld, barna, szürke.

Kézügyesítési gyakorlatok: Pálca, kampósbolt, ostor, kereszt, levélboríték, ablak,

létra, asztal, szék, palatábla, papírsárkány, golyó, karika, kocsikerék, hordó, lába, fazék, kés, villa, olló, alma, körte, szilva, kifli, perec stb.

Ásó, kapa, gereblye, kalapács, balta, harapófogó, gyertyatartó, lámpa, tányér, tál, pohár, üveg, sótartó, tejeskanna, köcsög, kutyaól, ház, templom, galambház, hóember, karácsonyfa stb.

Szekrény, kályha, kútágas, szivattyóskút, falióra, zsebóra, cipő, csizma, kabát, mellény, nadrág, kalap, sapka, emeletes ház, gyárkéménnyel, autó, vonat, hajó, hegy, patak, híd, nyúlánk és terebélyes fák.

Emlékezet és képzeletből való rajzolás. Kisebb mesék legegyszerűbb vázolása, megrögzítése.

IV–V. osztály

Szemlélet után való rajzolása egyszerűbb használati és természeti tárgyakkal, kezdetében csak a két dimenzió, azután pedig mind három dimenzió felhasználásával.

Kifli, perec, fonott kalács, fűrés, pajzs, zászló, természeti levélformák, répa, retek, dinnye, tök, palackok, befőttes üvegek, edények, gyümölcsök, virágcserepek, lepkek. rovarok, állatfejek.

Színes tárgyak színes ábrázolása ecsetgyakorlatok révén, minden előrajzolás (kontúr) nélkül. Levéltípusok, termések, gyümölcsök, virágok, edények.

Tervezgetések. A már ismert és gyakorolt levelek, virágok és más alakoknak egy adott alakba való egyszerű összeállítása. Zsebkendő, tálcakendő szegély. Törülköző, asztalfutó díszítés. Soros minták lóherelevelekből. Körök osztása, koncentrikusan elhelyezett díszítés. Könyvtábla tervezés. Boltozatos és csúcsíves alakok. Cifraszűr. Tulipános láda.

Elbeszélő olvasmányok egyes részeinek képzeletből való lerajzolása. Egyszerű táj házakkal, vagy hidakkal. Tó, folyó, fákkal stb.

VI–VIII. osztály

A természet és emlékezetből való rajzolás részletes és pontos fejlesztése, kiterjeszkedve a perspektív rövidülések és elváltozások felismerésére.

Gyümölcsök, gyümölcs csoportok, egyszerű növények, a mértani testek (kocka, hasáb, gúla, henger, kúp) teknő, vályú, dézsa, asztal, szék, szekrény, fűrészelő bak, taliga, eke s egyéb használati tárgyak, épületek, élővirágok, pillangók, rovarok, kitömött madarak, emlésök rajzolása, festése és árnyékolása a látszat szerint.

Ecsetgyakorlatok: magyáros motívumok, stilizált levelek, művészi betűformák.

Tervezések határozott céllal, az illető tárgyak rendeltetése szerint. Díszítések: abroszokra, ágyneműre, ruházatra, edényekre, ládákra, bútorokra, ablakrámára, kapura, házorumra, a magyar motívumok és népies elemek felhasználásával. Milyen bútorokat csináltatnék? Hogyan hímezném ki ruhámat? Milyen házat építenék? stb.

Jegyzet. Leányoknál, a tanítási anyag egyéb részeinek rövidítésével, a díszítő rajza és a színérvék fejlesztésére különös gond fordítandó.

b.) Szépírás

Cél.

A betűk szép írásának és a tiszta, tetszetős folyóírásának elsajátítása.

II–V. osztály

A magyar írás betűalakjai genetikus sorrendjükben és összeköttetésekben, különös figyelemmel az A, B, C-és könyvben használt betűalakokra. Idézetek, közmondások, költemények másolása. Szavak és összefüggő szövegek tollbamondás után. Az arab és a római számjegyek.

VI–VIII. osztály

A II–V. osztályában feldolgozott anyaga ismétlése és folytatólagos gyakorlása. Bibliai idézetek, címzések, levelek és közéleti fogalmazványok másolása.

A VIII. osztályban a rondírás egyszerű alakjai is megismerttetendők, ha a magyar írásában tökéletesek.

Jegyzet. A II–III. osztály széles vonalú, a IV. osztály keskeny vonalú, az V. osztály, pedig egyvonalas magyar füzetbe ír. A VI–VIII. osztály tiszta, vonalzatlan papírost használ, először sorvezetővel, azután anélkül gyakorolja az írást.

c.) Éneklés.

Cél.

A hallás, a zenei és ütemérzések fejlesztése, a kedély nemesítése, a vallásos és hazafias érzés ápolása.

I–II. osztály.

1. Ritmikus mondókák, játék, népies és gyermekdalok 1–6. hangnyi terjedelemben, hallás után, a legegyszerűbb mérték beosztással és hangárnyalással.

2. Egyházi énekek: lásd a hit és erkölcstannál.

III–V. osztály.

A hangok különböző magasságának észleltetése a hallás utáni éneklés közben. A hangok leírása (hangjegyek) és hangtalálási gyakorlatok útján a kemény hanglépcső fokozatos kiépítése. A lépés ők szolmizációs nevei. Egyszerűbb mérték viszonyok és

ezek jelzése. A szünetjel. A hang erősítése, halkítása és ezek jelzése. A magyar ritmus egyszerűbb képletet. Ütemezés. Hangjegyzírás és olvasás.

1. Dalok és énekek 1–8. hangnyi terjedelemben, hallás után (V. osztályban esetleg hangjegy után is).

2. Egyházi énekek. Lásd a hit- és erkölcstannál.

VI–VIII. osztály.

A hanglépcső kiszélesítése. A lágy hangnem felépítése. A hang módosító jelek. A ritmus és a hangerő finomabb árnyalásai. A magyar ritmus változatosabb képletei. Az ütemjelzés. Hangjegyzírás és -olvasás.

Technikai gyakorlatok, ének és dalok, egy és kétszólamban, hangjegyek szerint betanulva.

Egyházi énekek, lásd a hit és erkölcstannál.

Jegyzet. Az egyes osztályok tanítási anyagának az egyházi éneke körén kívül eső részéből a tanító annyit vegyen fel, hogy az egyházi énekek dallamainak biztos tudása kockáztatva ne legyen.

VIII. Kézimunka (slöjd)

Cél.

A gyermek szemmértékének, formaérzékének, ízlésének, kezűgyességének, fejlesztése, egyszeri tárgyak könnyen kezelhető anyagokból való előállítását általánosan a munka megkedveltetése.

I–III. osztály

1. Papirosmunkák. Papiroshajtogatási előgyakorlatok. Csáko, legyező, levélboríték, tálca, sótartó, csónak, csattintó, kettőshajó, pénztárca, madárcső, vitorlás hajó, ivópohár, mázolásapka, nadrág, kabát, lámpaernyő, stb. papíros hajtogatás segítségével. Papíros kivágások és felragasztások: kanál, kés, villa, fejsze, kalapács, sarló, olló, kulcs, tölcser, pohár, üveg, kancsó, lámpa, csizma, cipő, kalap, zászló stb. Papiros füzések legegyszerűbb kivitelben.

2. Homok és kavicsmunkák. Kutak, kerítések, házak és várak építése homokból. Rajzott eszközöknek, bútoroknak és állatoknak kirakása kavicssal.

3. Agyagmunkák. Különböző gyümölcsök, termések, gyökerek. Zsemle, kifli, pecre, tojás. Mézeskalácsos szív, ló, bábu. Dominó, tetőcserép, téglák, kocka. Kalapács, véső, sarló, kasza. Köpülő, fejőszék. Kutyából, ház. Játékszerek. Hóember. Madárfészek tojásokkal.

IV–VIII. osztály.

1. Papíros munkák. Kivágások és felragasztások: levélformák, virágok, állatok, madarak, kombinációk, egyszerű tájképek és mesejelenetek. Fűzések: egyszerűbb és nehezebb fűzési minták, szövés minták, szegélydíszek. Karton papirosból: borítás, szegélyezés, sarokbevonás, tálca, névjegytartó, búvészkönyv, dobozok, irkartartó, mértani testek, könyvkötés.

2. Agyagmunkák. Különböző gyümölcsök, állatok, eszközök, edények, stilizált levelek, virágok, magyar motívumok, épületek, emberalakok, helyszíni csoportok, tájrészletek, domború térképek kifestése, színezve.

3. Famunkák.

a.) Ág és gályamunka, játékszerek, használati tárgyak. (a faragókés első használatára.)

b.) Hasított falemezekből, vékony deszkából (tálca, képráma, madáretető, játékszerek) a fűrészelő és szegező gyakorlatok bevezetésére.

c.) Nád és fűzmunkák (kosárfonás).

d.) Fém és sodrony kombináció (kalitka).

e.) Háztartási és gazdasági eszközök kicsinyített vagy eredeti mértékben a gyalu, véső, fúró, ráspoló és tisztító gyakorlatok alkalmazására.

4. Szalma. Gyékény, cirok és szőrmunkák és helyi körülmények szerint.

Jegyzet. A famunkák teljes anyaga csakis a külön munkateremmel és kellő felszereléssel rendelkező iskoláknál végezhető el, ezért a tanterv a helyi körülményekhez képest módosítható.

IX. Női kézimunka és háztartástan.

Cél.

A női kézimunka iránti érdeklődés és kedv felébresztése. Képesíteni a gyermeket arra, hogy magát tovább képezve, majdan a sajtó és családja számára szükséges leg-egyszerűbb ruházati cikkeket elkészíthesse.

A háztartás körében nélkülözhetetlen ismeretek és gyakorlati eljárások elsajátítása.

II–III. osztály.

1. Horgolás. Kezdőszem. Láncszem horgolás. Kispálcika horgolás: mindkét szembe szúrva, hátsó szembe szúrva, sor közepén szorítva, háromszögben, négyszögben, hatszögben, kerek alakban. Lukacsos horgolás. Keskeny csík harisnyakötőnek. Gyermek előke. Pénzes erszény.

2. Kötés. Kezdő szem, sima szem, fordított szem. Két sima, két fordított szem

és ebből érmelegítő.

IV–V. osztály.

1. Horgolás. Mintaszallag. Párnabetét, tálcakendő.

2. Kötés. Rövidszárú gyermekharisnya kötése.

3. Varrás. Szegélyezés különböző öltésekkel. Lukacsos szegély. Összevarrás szél-
szegéssel és láncöltéssel. Ráncolás. Gomblyuk varrás. Kendők beszegése. Kötényvar-
rás. Kis fejkötő és gyermek ingecske.

4. Hurkolás, különböző ívekben.

VI–VIII. osztály.

1. Jegyzés. Keresztöltéses egyszerű minták. Kezdőbetűk. Törülköző vagy kötény
keresztöltéses díszítése.

2. Varrás. Foltozás, stoppolás, spedő, párnaháj, női ing, szoknya, alsónadrág
szabása és varrása.

3. Hímzés. Különbéféle hímző öltések. Terítők, párnák, függönyök, kötények,
blúzok, egyszerű magyaros motívumokkal díszítve.

4. Háztartástan. Az otthon és a család. A lakás megválasztása, beosztása, be-
rendezés és tisztántartása. A konyha, éléskamra, padlás, pince. A világítás, fűtés.
A ruházkodás, mosás (szappanfőzés), szárítás, mángorlás, keményítés, vasalás. Az
élelmezés és a élelmi cikkek beszerzése. A hús (sertéshizlalás). A tojás (baromfite-
nyésztés). A tej és termékei. A liszt. A növényi élelmiszerek. (A konyhakert.) Az
ételek elkészítése. A hús sütés és főzés, levesek, főzelék. A kenyérsütés és tésztafélék
készítése. Kávésző és teafőzés. Az élelmi cikkek konzerválása, hússózás, pácolás, fűs-
tölés, gyümölcsök befőzése, lekvárkészítés, káposzta, uborkasavanyítás. Háztartási
számadások.

X. Testgyakorlás.

Cél.

A szép testtartás és mozgás elsajátítása, a test és akarat fegyelmzése, a testi
ügyesség és erő tervszerű fejlesztése.

I–II. osztály

Testmozgással egybekötött szabadtéri játékok, és utánzó mozgások alakjában
végzendők szabadgyakorlatok.

III–V. osztály

1. Rendgyakorlatok. Arc és oldalsor képzése. Igazolás, fedezése, negyed és félfor-
dulatok. Sorbontás kettes és hármas sorba. Párok képzése arc és oldalsorból. Fejlő-

dések hármassorokba.

2. Szabadgyakorlatok. Kettes és négyes ütemben, a legegyszerűbb alakban.

a.) Kargyakorlatok: kartartások, lendítés, lökés,

b.) Lábgyakorlatok: alap és lábujj sarok, lépő, terpesz, támadó, védő, hajlított és guggoló állások.

c.) Nyakgyakorlatok, hajlítás és fejfördítés.

d.) Törzsfeszítési gyakorlatok: alap és terpeszállásban fal mellett, gerendánál vagy társas gyakorlatok alakjában.

e.) Hasizom erősítő gyakorlatok: törzshajlítás és dülés hátra, mellső fekvőtámasz, fekvésben lábemelés.

f.) Hátizom erősítő gyakorlatok: törzshajlítás és dülés előre, zsákemelés fekvésből.

g.) Oldal izomerősítő gyakorlatok: törzsfördítés és hajlítás oldalt különböző állásokban és helyzetekben.

h.) Függési gyakorlatok: Függő állások és függések, gerendánál, létrán, kötélén, és társas gyakorlatok alapján.

i.) Egyensúlyozó gyakorlatok: térd, sarok és lábemelések, lebegő állás és járás.

j.) Járás, járás, és ugrási gyakorlatok.

k.) Légzési gyakorlatok.

l.) Ügyességi gyakorlatok, bukfenc, átfordulások kötélén, járások létrán, mászási gyakorlatok, átfutások és ugrások lengő kötélén, dobások magasba és távolba.

3. Játék. Fogócska. Körjutás. A farkas és a bárány. Kötlő és a kánya. Fehér-feke-te. Gyertek haza libuskáim. (Halászás. Labdafogás. 8 cm átmérőjű labdával.) Fali duplex, Nemzetes, Kanászos, Kis séta, Labdahajtsza. (15–20 cm. átmérőjű fűrészpóros labdával). Labdakergető. Botbirkózás. Kötélhúzás.

VI–VIII. osztály.

1. Rendgyakorlatok. Sorbontások és fejlődések négyes sorokba. Arcpárok alakítása oldalsorból. Oldalpárok alakítása arcsorból. Kanyarodások négyes sorokban. Szakaszk alakítása. Kettőspárok képzése arc és oldalsorból.

2. Szabadgyakorlatok. Egyszerűen összetett (minden ütemre csak egy mozgás esik) négyütemű gyakorlatok, kézi szerekkel is. (I. m. 20 cm hosszú botok, 1 kgr-os kézi súlyzók) és társas gyakorlatok (párosával, hármassával, körben) alakjában.

A III–V. osztály anyagának felhasználásával.

a.) Kargyakorlatok. körzések, lebegtetések, kézfogatás, csukló és ujjgyakorlatok.

b.) Lábgyakorlatok: térdelő, ülő helyzetek, kereszt és kilépő állások tánclépések,

c.) Nyakgyakorlatok: fejkörzés.

d.) Törzsfeszítési gyakorlatok: alap-, lábujj- és terpeszállásba bordás falnál, ketős gerendánál, függő, támasz és háton fekvő helyzetekben, diótörés, só törés és egyéb társgyakorlatok.

e.) Hasizom erősítő gyakorlatok: fekvőtámaszban karhajlítás, lábemelések, járások (négykézláb, főkajárás, taliga, támaszok pad mellett, függésbe) bordásfal, létra, kötél (térd és lábemelések).

f.) Hátizom erősítő gyakorlatok: törzshajlítás és dülés előre gerendánál, zsákhúzás, törzshajlítás hátra hason fekvés földön, combon fekvő padon.

g.) Oldalerősítő gyakorlatok: Oldalfekvő [...] ¹²³ lábemelések, oldal- és függőállás létrán, bordásfalon lábterpesztéssel, törzshajlítás oldalt ellenoldalú lábemeléssel, szabadon, törzsgyakorlatokkal, pad mellett vagy bordásfalnál, törzsdülés oldalt lábemelgetés gerendánál.

h.) Függési gyakorlatok: Függőállás cserék, nyújtott és hajlított függések, haladások, mozgások, függésben gerendán, létrán, kötélben.

i.) Egyensúlyozó gyakorlatok: Lábörzések, lebegőjárások, társas gyakorlatok alakjában, padon és gerendán.

j.) Járások: oldalsorban, arcsorban, előre, hátra, lábujjon, lépésváltással, dobbantással, térdemeléssel, fordulatokkal, után lépéssel, tánclépéssel, gyorsjárás, fejlődések járás közben, felsorolások, ellenvonulások énekszóval.

k.) Futások: helyben, előre, hátra (galopp), különböző vonalakban, kitartó járás 1–5 percig, versenyfutás, 30–80 m-ig.

l.) Ugrások: helyben, felugrással, leugrások, mélyugrások, magasugrások, távolugrás, akadályugrás, bakugrás, hármassugrás.

m.) Lélegzési, gyakorlatok: nyakhajlítással, karemeléssel, lábujjállással, homorítással.

n.) Ügyességi gyakorlatok: fejállás, kézállás, bukfenc, zsámolyon, plinton vagy társas gyakorlatok alakjában, felülések lovon, kiugrások korláton, átfordulások gerendán, nyújtón, kötélben, ferde, létrán, kelep boton és nyújtón, térdforgás stb.

3. Játékok: Táboroz, hóbenedő, szalogató, vadember, üsd a harmadikat. Kis labdával: bennforgó, rajtó róta, közméta, ütögető, hosszú méta, kótya. Nagy üres lab-

---

123 Olvashatatlan szöveg.

dával: várjáték, szökdelő, football, Kötélhúzás. Botbirkózás, birkózás keresztfogással. A környéken szokásos népies játékok. A nemzeti játékok megkedveltetése.

Jegyzet: A szabadtéri mozgások, kirándulások, fürdés, korcsolyázás, a testgyakorlás csoportjából alkalmasszerűleg felhasználandók.

A lányok testgyakorlása tanterv alapján történik. A mérsékeltebb erő kifejtés mellett leginkább olyan gyakorlatok alkalmazandók, amelyek a testmozgékony-ságát, rugékonyágát, finomságát, a medencecsontok és mellkas fejlesztését célozzák. Emellett az esztétikai és erkölcsi szempontokra gondosan kell ügyelni.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 8. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat.

110.

A szlovenszkói és kárpátaljai népiskolák református vallásitanítási anyaga

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház népiskolái számára 1924-ben kiadott vallásitanítási tananyag.

The materials of reformed religious education of the Slovak and Subcarpathian folk (i.e. primary) schools

The teaching materials for the folk (i.e. primary) schools of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church issued in 1924.

I. osztály

*Imák*¹²⁴: Úri ima, reggeli fohász, esti fohász, tanulás előtti fohász, tanulás utáni fohász, étel előtti fohász, étel utáni fohász, szülőkért és tanítókért mondandó fohász, hazáért mondandó fohász.

Énekek: VIII, XXV, XLII. zsoltár „*Ez új reggel...*” 17, 76, 157. 1–2 vers, dicséret.

Vallási és erkölcsi ismeretek:

Tárgykör: A beszéd- és értelmi gyakorlatok keretében Isten ismeretére való vezetés, vallási és erkölcsi alapvetés.

---

124 Verses fohászok. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

Ismerkedés. Köszönés és teendők reggel. 142.*¹²⁵ dicséret 1–3. vers. Köszönés és teendők este. 153.* dicséret 1–2. Magaviselet otthon, magaviselet az utcán, magaviselet az iskolában. A szülők. Tiszteld atyádat és anyádat. Hála a szülők és tanítók iránt. 123.* 2.

A család. A testvérek és tanulótársak, a tanító, mint a szülők helyettese, bizalom és szeretet iránta. Engedelmesség a szülők és tanítók iránt.

Isten. Isten mindnyájunk atyja 93.* 1. A teremtés története 77.* 1. Hétköznap, vasárnap, édenkert. az első bűn.¹²⁶

Röviden az ünnepek előtt és az ünnepek után: Jézus születése 63. 1–2. Jézus halála. 15.* 5. Jézus feltámadása 22. 1. Jézus menyemenetele 33. 1. A Szentlélek kitöltése. 41.* 1.

II. osztály

Imák: Az I. osztály anyagának ismétlése. Templomba bemenetkor mondandó fohász, templomból kimenetkor mondandó fohász, munka előtti fohász, munka utáni fohász.

Ének: V, XXIV, LXV, CXXXIV. zsoltár. „*Ha te meg nem tartasz...*” 37, 75, 140, 153. dicséret. „*Ez élet csak füst és pára...*” temetési ének.¹²⁷

Vallási és erkölcsi ismeretek:

Tárgykör: I. oszt.

Isten. Isten a világ teremtője és gondviselője 91.* 1. A templom Isten háza. 75.* 1. Káin és Ábel, a hazudozás és irigység bűn. 128.* Testvéri és felebaráti szeretet, az özönvíz. 213.* 1. Babel tornya, Dávid és Góliát, Absolon halála, 123.* 2.¹²⁸

Szülői szeretet, Légy könyörületes, 122.* 1. Ne kívánd a másét, A cseléd is csa-

---

125 Az énekverseket csak szöveggel kellett megtanítani addig, míg a megfelelő ének-anyagnál dallamára sor nem került. Az osztatlan iskolában a*-gal jelzett énekverseket nem kellett megtanítani. A kéziratban így szerepel: „A tárgy körbe felvett énekversek csak szöveggel tanítandók meg addig, amíg a megfelelő ének anyagánál a dallam sor fog kerülni. Az osztatlan iskola tanítója ez énekekből annyit tanít meg amennyire ideje van. Ez vonatkozik a többi osztályokra is.” Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

126 A templom Isten háza 75. 1., Bűnbeesés, Isten megígéri a szabadítót. Az Úr imája. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

127 „Búcsút vennem” és „Vigyázz halálodra” c. ének. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

128 Isten a világ bírása, XCVI. 9. zsoltár. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz

ládtag, Ne kínozd az állatot! Kíméld a növényt.¹²⁹

Röviden az ünnepek előtt és az ünnepek után: Karácsony, 57. 1. Nagypéntek, 16. 1. Húsvét, 23. 1. Áldozócsüdtörtők, 32. 5. Pünkösöd, 37. 1.

III. osztály

Imák: Fohászok közül az étel előtti és étel utáni, a templomba bemenetkor és templomból kimenetelkor, a munka előtti és munka utáni fohászokat a 3–8. osztályokban ismétetni kell.

Reggeli ima, esti ima, tanulás előtti ima, tanulás utáni ima, szülőkért és tanítókért mondandó ima.

Ének: XXXVI, XXXVIII, LXXXIV, CXXXV. zsoltárok „*Könyörülj rajtunk...*” 30, 68, 64, 158. dicséret „*Már elmegyek...*”; „*Búcsút vennem...*” temetési ének.¹³⁰

Tárgykör: Az ótestamentum alapján Isten országának előkészítése. A teremtés, 90. 1. Az első pár ember esete. 53.* 2. Az özönvíz és Noé. XXIX.* 6. Ábrahám. CV.* 1. József története. CXLVI. 5.¹³¹ Mózes története. 41.* 3. Tíz parancsolat (egyszerűsített szöveggel). Dávid és Góliát. Jób története. XLII. 7. Ézsaiás próféta. (A Messiás születésének megjövedölése.) Zakariás próféta. (A Messiás születésének megjövedölése.) 8,* 6, 7.

IV. osztály

Imák: Tanultak ismétlése, betegségben mondandó ima, meggyógyuláskor mondandó ima, apostoli hitforma.

Ének: XXX, XXXII, LXI, CV, CXXXVIII. zsoltárok. „*Uram a töredelmes...*” 27, 28, 47, 48. dicséret. „*Vigyáz halálodra...*” temetési ének.¹³²

Tárgykör: Jézus élete, Keresztelő János, 49. 1. Jézus születése. 55. 1. Napkeleti bölcsek, Jézus a templomban, Jézus megkereszteltetése, Jézus tanítványai, Az Úri ima szerzetése, Virágvasárnap, 7. Az Úrvacsora szerzetése, 168. 8. Jézus

---

129 Takarékoság fősvénység. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház. 6. doboz.

130 XXXII, XXXVI, XXXIV, CV, L, CXXXV, CX, LI. zsoltár, „*Úristen Téged*”, 4. 1–2, 30, 65, 158. dicséret; „*Ez élet csak füst és pára*”; „*A nap eljő végzetre*”; „*Ó áldandó*” c. ének. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

131 CV. 10. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

132 XXIII, CXXII. zsoltár. 63, 64, 146, 177. dicséret. „*Életemnek végső napján*”; „*Az Úr már megkésztetett*”; „*Por az ember eredete*”. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

elfogatása. 9.* 3. Jézus halála, 15. 5. Jézus feltámadása, 19. 3. A keresztség szerezte-
tése, 110. 3. Jézus menybemenetele, 30.* 3.

V. osztály

Imák: Tanultak ismétlése, a szeretet nagy parancsolata.

Ének: I, XXIII, XXVIII, XXXV, LXVI, CXIX, CL. zsoltárok. „*Szent Isten! noha néked...*” 146, 163, 179. dicséret. „Életemnek végső napját...”; „*Oh áldandó Szent-háromság...*” temetési ének.¹³³

Tárgykör: I. Jézus példázatai és csodatételei. II. Biblia ismertetés.

I. Jézus munkálkodásáról, példázat a magvetőről, az irgalmas samaritánus, 82. 3. A farizeus és publikánus. 82. 6. A tékozló fiú, a dúsgazdag és Lázár, példázat a talentumokról, Hegyi beszéd, Kánai mennyegző, 13. 2. Jézus lecsendesíti a tengert, Jairus leánya, Kapernaumi százados.

II. A Bibliáról általában. A Biblia keletkezése és felosztása, a Biblia nyelve, az ószövetségi és az újszövetségi könyvek versben.¹³⁴

VI. osztály

Imák: Tanultak ismétlése.

Ének: XVI, XXXIII, XLVI, L, LXXVII, LXXX, XC. zsoltárok. „Úr Jézus! mely igen drága...” 51, 162, 218. dicséret. „*Kevés napjaink véghatára*”; „*E mulandó világban*”; „*Térj magadhoz drága Sion...*”; „*Erős várunk nekünk az Isten...*”¹³⁵

Tárgykör: I. Egyháztörténet. II. Egyházalkotmány.

I. A Megváltó, az apostolok, a szentlélek eljövetele, 43. 1. Az első keresztyén gyülekezet. 40. 1–2. A keresztyén vallás elterjedése, egyházszervezet és istentisztelet, üldözés a zsidóknál, István az első vértanú, Saul megtérése, 14. 5. A pogányok üldözik a keresztyéneket, CXXV. Nagy Konstantin, a keresztyén vallás megszilárdulása és elterjedése, a pápaság kifejlődése, Husz János és az előreformátorok. Reformáció, Luther, Zwingli, Kálvin. A reformáció üldöztetése, a reformáció elterjedése,

---

133 VIII, XXVIII, LXVI, LXXXIX, CXIX. zsoltár. „Könyörülj rajtunk”, 43, 72, 163, 179. dicséret; „Mint a rózsza”; „Jöjj, némulj”; „Nincs már szívem félelmébe”. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

134 Bibliafordítások. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

135 XXVI. „Úristen kész az én szívem”; „Rövid életünk”; „Kevés napjaink véghatára”; „E mulandó világban”. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

a magyarok megtérése. 74. 3. A magyar reformáció, Biblia és zsoltárfordítás, ellen-reformáció, vallásháborúk, vértörvényszék, gályarabok, türelmi rendelet, CXLVI. 5. 1848 XX. tc. A Szlovenszkói és Kárpatai Református Egyház. XC.

II. A református egyház szervezete, Egyházközség, Egyházmegye, Egyházterület, Konvent, Zsinat.

VII. osztály

Imák: A tanultak ismétlése.

Ének: XXVI, LXXXIX, XCI, XCII, CII, CXXII, CXXV. zsoltárok. 4. 1–2. 74, 173, 190, dicséret. „*Rövid éltünk...*”; „*A fájdalmak éles nyilai...*” temetési énekek.¹³⁶

Tárgykör: I. Keresztyén hittan és erkölcsstan. II. Szertartástan.

I. Apostoli hitforma, mi a vallás? A keresztyén vallás mint kijelentett vallás, 80.* 1. Van Isten 67.* 14. Egy az Isten, Isten tökéletességei 132.* 1. Isten teremtőnk és gondviselőnk, 148. 2. Az első emberpár esete, 53. 2. A megváltás, a Szentlélek kegyelmi munkája:

a) Isten ígéje. 70. 1.

b) Keresztség. 111. 4. Úrvacsora. 112.* 3. A halál, 100.* 3. A jövő élet, feltámadás, 18.* 4. utolsó ítélet, 30.* 4. Megdicsőülés, 106.* 4. Isten szeretete, félelme, tisztelete CXII.¹³⁷ Lelkünknek, testünknek gondját viseljük, 190. 5. Családunk, felebarátaink, nemzetünk, hazánk, egyházunk iránti kötelességeink, 81. 2.

II. Vasárnapi és ünnepnap ientisztelet, hétköznapi istentisztelet, keresztlés, úrvacsoraoasztás, esketés, temetés.

VIII. osztály

Imák: Tanultak ismétlése, Úrvacsora vétel előtti ima, kenyér vételekor mondandó ima, bor vételekor mondandó ima, Úrvacsora vétele utáni ima.

Énekek: VI, XIX, XXXIV, LXXXI, CIII, CIV, CXXX, CXLVIII. zsoltárok. 70, 137, 144. dicséret. „*Én Istenem! benned bízom...*”; „*Uram! egyszer majd feltámadnak...*” temetési ének.¹³⁸

---

136 XXXIII, XC, XCI, XCII, CII, CXXV. zsoltárok, 74, 173, 190. dicséret, „Szent Isten noha néked”; „Szállj be ifjú társunk”. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

137 CXXVIII. zsoltár. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

138 „Én Istenem benned bízom”. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

Tárgykör: (Tanítja a lelkész.) I. Biblia olvasás. II. Konfirmáció.

I. Amíg alkalmas kézikönyv nem volt, addig Murányi János: Bibliai szemelvények című könyve alapján folyt az oktatás. Mózes első és második könyve, Sámuel két könyve, Királyok első könyve, Krónikák két könyve, Jób könyve, Zsoltárok könyve, Példabeszédek könyve. Prédikátor könyve, Ézsaiás könyve, Dániel könyve, Zakariás könyve, az Új testamentum könyvei.

II. a) Mit kell hinnünk?

Isten, a világ teremtése¹³⁹, a próféták, (Ézsaiás IX., Zakariás IX.) A Szentlélek munkája, az idő teljessége, Jézus születése és élete, az Úr imája. (Máté VI. 9–13.) Az új parancsolat (János XIII. 34–35) A sákramentumok, Jézus halála, feltámadása, mennybemenetele. A Szentlélek kitöltetése, a keresztyén vallás elterjedése, a magyarok megtérése, a reformáció, a szlovenszkói és kárpátaljai református egyház. Az itt lévő keresztyén felekezetek közti különbség.

b) Hogyan kell élnünk?

Szeressük Istent. Testünknek, lelkünknek gondját viseljük. Szeressük felebarátunkat. Osztatlan iskolában a vallástanítás anyagát évenként és csoportonként váltakozva tanították.

I oszt. – b) II. oszt – c) III–IV–V. oszt. – d) VI–VII. oszt. e) a konfirmációra készülők a VIII. oszt. anyagát.

Ahol VI. osztály volt, ott az egyháztörténelmi és alkotmánytani rész (I. VI. oszt. anyagát) elmarad, helyette felvették a hit- és erkölcsstani részt (1. VII. oszt. anyagát). A lelkész tanítja a konfirmálandókat a VIII. oszt. anyagára.

Ahol VII. osztály van, ott a lelkész tanítja a konfirmálandókat a VIII. osztály anyagára.

Ismétlő iskolában felváltva csoportonként:

a) Énekek, imák I–IV. osztály tananyaga ismételve Az Ó- és Újszövetség, valamint az egyháztörténelmi rész.

b) Énekek, imák V–VIII. osztály tananyaga ismételve. Hit- és erkölcsstani rész.

Ahol három osztály van az ismétlőiskolában, ott az első osztályban az egyháztörténetet tanították.¹⁴⁰

139 A bűn és bűnhődés, Isten a bűnös embert nem hagyta magára, megígérte a megváltót. Kovács Alajos: Tantervjavaslat. DREL. Felvidéki Református Egyház iratai. 6. doboz.

140 Az itt szereplő énekeket 1927-ig tanították, majd 1928-tól Iván Károly körfelügyelő tanító új énekbeosztási tervezetet készített, amelyet az egyházmegyei közgyűlés változtatás nélkül

Közlí: Soós Károly (szerk.): Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1924. évi augusztus hó 28. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Párkány, 1924, pp. 90–94.

-
- elfogadott. Az új énekbeosztás a következő énekeket tartalmazta évfolyamokra lebontva.
- I. osztály: XXV, XXXVIII, XLII. zoltár. 38, 71, 72, 146. dicséret.
- II. osztály: V, XXIV, LXV, CXXXIV. zoltár. 61, 75, 76, 96, 144. dicséret.
- III. osztály: VIII, XXXVI, LXXXIV, CXXXV. zoltár. 20, 54, 92, 104, 118, 197, 200. dicséret.
- IV. osztály: XXX, XXXII, LXI, CV, CXXXVIII. zoltár. 3, 12, 50, 89, 94, 157, 201, 216. dicséret
- V. osztály: I, XXIII, XXVIII, XXXV, LXVI, CXIX. zoltár. 28, 42, 73, 82, 98, 167, 198, 209. dicséret.
- VI. osztály: XVI, XXXIII, XLVI, L, LXXVII, LXXX, XC, CXVI. zoltár. 1, 14, 15, 16, 59, 81, 134, 185, 199, 220. dicséret
- VII. osztály: III, XXVI, LXXXIX, XCI, XCII, XCVI, CII, CXXII*, CXXV. zoltár. 9, 18, 21, 24, 47, 87, 156, 186. dicséret.
- VIII. osztály: VI, XXX, XXXIV, LXXIX, LXXXI, CIII, CIV, CXXX*, CXXXVII, CXLVIII*. zoltár. 25, 34, 114, 204, 208, 214. dicséret. Soós, Károly (összeáll.): Jegyzőkönyv a komáromi református Egyházmegye Révkomáromban 1927. augusztus 23-én tartott rendes közgyűléséről. Komáromi Egyházmegye, Komárom, 1927, pp. 73–74.
- 1929-ben Osztyényi József betejesztett egy új énekbeosztást arra hivatkozva, hogy az 1927-es közgyűlésen elfogadták ugyan Iván Károly által készített évfolyamonkénti beosztást, de az Osztyényi módosításában a zoltárok dallamaival, valamint a dicsérek eredeti dallamaival bővült. Így került bele a 64 zoltár, 72 dicséret és a temetési énekek. A közgyűlési jegyzőkönyv szerint a javaslat tekintettel volt az egyes évfolyamok értelmi képességeire, az egyes dallamok gyakoriságára, és a hittanítási anyaggal kombinálható volt. Az egyházmegyei tanügyi bizottság a következő módosításokkal fogadta el az új énekbeosztást.
- I. évf.: XXIII, XXV, XLII, LXV, XC. zoltár. 58., 54, 71, 72, 103, 144, 146. dicséret.
- II. évf.: V, XXIV, LXII, LXXVII, C, CXXXIV., CL, LXXXI. zoltár. 41, 76, 88, 96, 213, 214. dicséret
- III. évf.: VIII, XXXIII, XLVII, LXXXIV, CXI, XCII, CXXXV. zoltár. 15, 40, 54, 92, 104, 118, 197, 200, 211, 218. dicséret.
- IV. évf.: XXX, XXXII, LXI, LXXXIX, CV, CXXXVIII, CXXXIX. zoltár. 12, 27, 34, 89, 94, 157, 160, 201, 206, 212. dicséret.
- V. évf.: XIX, XXVIII, XXXV, LX, LXVI, CXIX. zoltár. 28, 73, 82, 98, 167, 198, 204, 208, 209, 221. dicséret.
- VI. évf.: II, IX, XVI, XLVI, L, LXXV, LXXX, LXXXVI, CXVI, CXXVIII, CXXI. zoltár. 1, 5, 14, 59, 81, 101, 117, 131, 134, 177, 185, 199, 205, 220. dicséret.
- VII. évf.: III, XXVI, XCI, XCVI, CII, CXXII, CXXIV, CXXV, CXLVI. zoltár. 9, 47, 87, 99, 156, 172, 186, 187, 202. dicséret.
- VIII. évf.: VI, XXXIV, LXXIX, CIII, CIV, CXXX, CXXXVII, CXLVIII. zoltár. 74, 86, 100, 109, 114, 170, 210, 216. dicséret. Soós, Károly (szerk.): Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1929. évi augusztus hó 27. napján tartott rendes évi közgyűléséről. Komárom, 1929, pp. 85–86.

111.

Rendtartási szabályzat a szlovenszkói és kárpátaljai „Egyetemes Református Egyház” magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára összeállított rendtartási szabályzata

Regulation for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian “General Reformed Church”

The regulatory statute created for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

Az intéstét célja, általános szervezete és a felügyelet.

§.

A református magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézet célja a református népiskolai tanítói állások betöltésére készülő mindkét nembeli ifjúságnak megadni a nélkülözhetetlen vallásos nevelést, a szükséges közműveltséget és pedagógiai szakképzettséget.

§.

A cél elérésére szolgál:

- a.) a négy évfolyamú tanítóképző-intézet,
- b.) a gyakorló-népiskola,
- c.) a konviktus,
- d.) az internátus illetve externátus.

§.

Az intézet rendtartását és tantervét az „Egyetemes Református Egyház” konventje állapítja meg.

A részletes tanmenetet, a házi rendszabályokat s az ifjúsági önképzőköri egyesületi szabályokat pedig tanári testület készíti el és az intézet „Igazgató Tanácsához” jóváhagyásra felterjeszti.

§.

A tanítóképző-intézet hivatásszerű munkáját az igazgató és a tanári testület végzi.

§.

A tanítóképző-intézet felett való közvetlen felügyeletet – az egyházi törvényekben meghatározott – „Igazgató Tanács” gyakorolja.

Az „Igazgató Tanács” működéséről az „Egyetemes Konventnek” tesz jelentést, mely az intézetnek legfőbb tanügyi hatóságát képezi.

Tanulmányi ügyek.

§.

Az intézetnek rendes növendékei és magánúton előkészülő növendékei vannak. A magánúton készülő növendékek csak az „Igazgató Tanács” engedélyével tehetnek vizsgát.

§

Egy-egy évfolyamban a növendékek (rendes növendékek) létszáma: 40 (negyven), s ez a szám semmi szín alatt át nem léphető.

§

A növendékek tandíjat fizetnek, melynek nagyságát időről-időre az „Igazgató Tanács” állapít meg, a beíratási, konviktusi, internátusi stb. díjak nagyságát szintén az Igazgató Tanács állapítja meg.

§

A tanítóképző első évfolyamába való felvétel folyamodás útján történik.

Felvétetnek oly ép testű, ép érzékszervekkel bíró, egészséges és elsősorban református vallású tanulók, akik a folyamodás évének június havában 14-ik életévüket betöltötték, de e hónapban 19 évnél nem idősebbek, és akik igazolják a polgári iskolának, illetve a középiskola alsó négy osztályának sikeres elvégzését. Korengedélyt, legfeljebb hat hónapra, az Igazgató Tanács adhat.

Az intézetbe való felvételért a folyamodványok mindenkor a megelőző iskolai év május hó 31-ig adandó be az intézet igazgatóságához.

A kérvénybélyeggel ellátott folyamodványhoz a következő hiteles okiratok csatolandók:

1. születési anyakönyvi kivonat,
2. állampolgársági igazolvány,
3. iskolai bizonyítvány a polgári iskola II. évfolyamáról, vagy a középiskola III. évfolyamáról,
4. félévi bizonyítvány a polgári iskola III. vagy a középiskola IV. évfolyamáról,
5. új keletű és erre az alkalomra kiállított hatósági (tiszti, községi, kör-) orvosi bizonyítvány arról, hogy a folyamodó ép testű, ép érzékű, egészséges és a tanítói pályára alkalmas,

6. azok részéről, akik kedvezményért folyamodnak, új keletű hatósági (községi vagy egyházközségi) bizonyítvány polgári állásáról, a szülők vagyoni állapotáról s arról, hogy hány kiskorú gyermek áll a szülők gondozása alatt,

7. akik a folyamodás évében nem jártak iskolába, megfelelő hatósági erkölcsi bizonyítvány.

§

Az intézet azon növendékei, akik magukat a második, harmadik és negyedik évfolyamba kívánják felvétetni, az intézet igazgatóságánál egy bélyegtelen és mellékletek nélküli folyamodványt kötelesek benyújtani.

§

Az intézetbe való felvételtől az „Igazgató Tanács” dönt. A kérvények is hozzá intézendők!

A felvételtől a folyamodó az igazgatóság útján legkésőbb augusztus 10-ig értesítést kap, amelynek elfogadásáról augusztus 25-ig az intézet igazgatóját értesíteni tartozik.

§

Az első ízben beiratkozó növendék köteles szülőjének vagy gyámjának társaságában szeptember hó 1-én az igazgatóságról jelentkezni. Az intézet régebbi növendékei beiratkozásukat önmaguk végzik.

§

Az első évfolyamba beiratkozó növendékek kötelesek magukat alá vetni orvosi és zenei hallási vizsgálatnak s a felvétel csak az itt megállapított kedvező eredmény esetében válik véglegessé.

Okadatolt esetekben ez a vizsgálat a magasabb évfolyamok növendékeire is kiterjeszhető!

§

Az iskolai év szeptember hó 1-én kezdődik és a következő polg. év június havának 28-áig tart.

Tanulmányi szempontból az iskolai év két félévből áll: szept. 1-től január 31-ig tart az első félév, február 1-től az iskolai év végéig tart a második félév.

A félévekben tanúsított előmenetelükről a növendékek minden alkalommal bizonyítványt kapnak, a félévek közepén pedig a gyenge eredményeket felmutató növendékek figyelmeztetésben részesülnek.

§

Iskolai szünetek: az állami törvényekben előirt ünnep- és szünet- napok, a református keresztyén anyaszentegyház bevett ünnep- és emléknapjai. Karácsonykor december 23-tól január másodikáig bezárólag és Húsvétkor virágvasárnaptól Húsvét utáni keddig bezárólag.

§

Az igazgató, a rendes iskolai szünetnapokon kívül, minden iskolai évben három napot engedélyezhet iskolai szünetül.

§

A tanításnak az egész intézetre vonatkozó, – hosszabb vagy rövidebb időre való felfüggesztése: járvány, elemi csapás, vagy más kényszerítő okok miatt, – a meny nyiben ezt a felfüggesztést nem a közigazgatási vagy állami hatóság eszközölte, – nyolc napra az igazgató Tanács, azon túl pedig az Egyetemes Konvent engedélyével történhetik.

Halasztást nem tűrő esetekben az igazgató intézkedik! Intézkedéséről az Igazgató Tanácsnak haladéktalanul jelentést tenni tartozik.

§

A tanítóképző tanulmányi vizsgálatainak módját, rendjét, idejét, stb. – az idevonatkozó állami törvények figyelembevételével – az Egyetemes Konvent állapítja meg.

§

A tanítóképző-intézetben tartott összes vizsgálatok vizsgáló bizottság előtt történnek, melynek tagjai; az Egyetemes Konvent által kiküldött elnök és bizottsági tagok, az intéset igazgatója és tanári testületé; az óraadó, helyettes tanárok azonban csak abban az esetben, ha az illető vizsgálat valamelyik tárgyát ellájtják.

Az érettségi és képesítő vizsgálatok az államkormány képviselőjének jelenlétében történnek!

§

A vizsgálatok nemei: osztályvizsgálat, érettségi vizsgálat, tanítóképesítő vizsgálat, kántorképesítő vizsgálat; magánvizsgálat, különbözeti vagy felvételi vizsgálat, pót-vizsgálat, ismétlő vizsgálat és javító vizsgálat.

§

Osztályvizsgálatot csak a IV. évfolyam növendékei kötelesek tenni az iskolai év befejeztével azon tantárgyakból, melyek nem képezik tárgyát a tanítói érettségi vizsgálatnak.

A három alsó évfolyam növendékei az iskolai év végzetével osztályvizsgálatot nem tesznek, hanem az évfolyam elvégzését igazoló bizonyítványukat, a tanév folyamán tanúsított előmenetelükhöz képeit, minden vizsgálat mellőzésével kapják meg!

§

Tanítói érettségi vizsgálatra csakis azon növendékek bocsáthatók, akik a IV. évfolyam osztályvizsgálatát sikeresen letették.

§

Tanítói képesítő vizsgálatra azon tanítójelöltek bocsájthatók, akik a tanítói érettségi vizsgálat sikeres letételén kívül az állami törvényekben előírt gyakorlati működési is fel tudják mutatni.

§

Kántori képesítővizsgálatot tehetnek mindazon tanítójelöltek, akik a tanítói érettségi vizsgálatot sikeresen kiállották.

§

Magánvizsgálat tehető a tanítóképző bármely évfolyamáról.

Magánvizsgálatra bocsájthatók azok, akik a tanítói pályára úgy előképzettség, mint minden más előírt követelménynek megfelelnek és elfogadhatólag megindokolják, miért nem látogatják rendes növendékeként az intézetet.

§

Különbözeti vizsgálatot tehetnek a középiskolai érettségi vizsgálattal rendelkező növendékek a tanítóképző intézet IV. évfolyamából a ennek sikeres letétele egyenértékű a tanítói érettségi vizsgálattal.

§

Felvételi vizsgálat tehető a tanítóképző bármely évfolyamára azok résziéről, akik a kellő tanulmányi előképzettséget felmutatni nem tudják, vagy a középiskola megfelelő évfolyamaiból a tanítóképző megfelelő évfolyamaiba szeretnének átlépni, ha különben a többi előírt feltételeknek mindenben megfelelnek és ha a tanítóképző megfelelő évfolyamaiban létszámüresedés áll fenn.

§

Pótvizsgáinak csak akkor van helyes, ha valamelyik rendes növendék, vagy magánvizsgálati engedélyt elnyert tanuló a vizsgálatot betegség miatt a rendes időben le nem tehetette.

A betegség hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolandó.

§

Ismétlő vizsgálatot tehetnek azok, akik a vizsgáló bizottság határozata folytán utasítottak ismétlő vizsgálatra. Ismétlő vizsgálat csak egyszer tehető!

§

Javító vizsgálatot tehetnek azok a növendékek, akik a vizsgáló bizottság határozata folytán javító-vizsgálatra utasítottak. Javító-vizsgálat csak egyszer tehető!

§

Az osztályvizsgálatot kivéve, az összes többi vizsgálatához engedélyt kell kérni.

A vizsgálat iránti kérvények az intését igazgatóságához nyújtandók be és a tanítóképző Igazgató Tanácsához címezendők!

§

A vizsgálatok formái: szóbeli, írásbeli és gyakorlati vizsgálat.

§

A vizsgálatok után a vizsgáló bizottság együttesen állapítja meg tantárgyanként az osztályzatokat és mindegyik növendékre nézve a vizsgálat eredménye szerint végleges határozatot hoz a vizsgálat minéműsége szerint.

A vizsgálat elfogadását illetve visszautasítását kimondó határozatok és az osztályzatok bevezettetnek az anyakönyvbe és ennek alapján állítatnak ki a bizonyítványok.

§

A vizsgálatok minősítésének és osztályozásának fokozatai azonosak az állami intézeteknél használatos minősítési és osztályozási fokozatokkal.

§

Az egyes évfolyamok sikeres elvégzéséről és az érettségi vizsgálat letételéről bizonyítvány állítatnak ki, a tanítói képesítő vizsgálatról pedig oklevél adatik. A kántori képesítő vizsgálatról külön bizonyítvány adatik.

A bizonyítványok és oklevelek a kiállítás helyének és idejének feltüntetése mellett az intézet pecsétjével látandók el.

Az egyes évfolyamok bizonyítványait csak az igazgató és az illetékes osztályfőnök írja alá, az érettségi bizonyítványt, a tanítói oklevelet és a kántorságra képesítő bizonyítványt azonban az egész vizsgáló bizottság sajátkezűiig aláírja,

Az érettségi bizonyítvány csak a 19. életévüket betöltött tanító jelölteknek adható ki.

Az intését pecsétjével ellátott és szabályszerűen kiállított bizonyítványok és oklevelek: közokiratok!

§

A bizonyítványokban és oklevelekben a növendékek családi és utónevei, kizárólag a hiteles anyakönyvi kivonat alapján, pontosan és betűről-betűre írandó be!

§

Az eredeti bizonyítványok és oklevelek helyett, ha azok elvesztek, az igazgató másolatot állíthat ki köteles azonban ezt a tényt felettes egyházi hatósága útján az iskolai és nemzetműv. miniszteri úrnak is egyidejűleg bejelenteni és kérni ennek a minisztérium hivatalos lapjában való közzétételét.

III. Intézeti szabályok, segélyezés, fegyelmezés.

§

Az iskolai beiratkozás alkalmával minden növendék köteles előző évi iskolai bizonyítványát és a felvételt igazoló hivatalos értesítő lapot az intézet igazgatójának beszolgáltatni, a tandíjnak egy negyedévi részletét, a konviktus illetve köztartás egy havi részletét és a beíratási díjakat lefizetni.

§

A beiratkozás alkalmával minden növendék megkapja a házirend egy példányát, és sajátkezű aláírásával tesz kötelezettséget arra, hogy azt betartja.

§

Amelyik növendék a beiratkozásra kitűzött időn túl jelentkezik, elfogadható okok alapján szeptember 5-ig az igazgató, szeptember 15-ig az Igazgató Tanács, azon túl pedig csak az Egyetemes Konvent engedélyével lehet beiratkozni.

§

A beiratkozástól számít ott egy héten belül minden növendék köteles magát a szükséges iskolai kövekkel és eszközökkel ellátni!

Semmiféle iskolai könyvet vagy eszközt eladni nem szabad, mivel elengedhetetlenül szükséges, hogy az életbe kilépő növendékek könyveiket és eszközeiket magukkal vigyék.

§

A növendékeknek tisztelni és követni kell az intéset szabályait! Az igazgató, a tanári testület és az intézet felettes hatóságai iránt pedig engedelmességgel tartoznák.

Tudatában kell élniük, hogy egy református hitfelekezeti intéset kötelékébe tartoznak s életcéljuk majd az leend, hogy egyházuknak nemcsak hű fiai, hanem alkotó, munkás tagjai: igaz tanítóivá legyenek!

Vallásos kötelességeiket buzgón, híven, példaadóan kell gyakorolniuk s ennek elsősorban az egymás iránti megbecsülésben és a mindent megbocsájtó Krisztusi szeretet kinyilvánításában kell kifejezésre juttatniuk. Arra kell törekedniük, hogy az iskolai élet mennél bensőségebb, családiasabb legyen. Minden növendék viselkedésében szerény, jó modorú, cselekedeteiben figyelmes, körültekintő, ruházkodásában egy szerű, fényűzést és hivalkodást kerülő legyen.

Önbíráskodás mindenkivel szemben és minden ügyben a lesgzigorúbban tilos! Mindenki csak feljebbvalójánál keresheti sérelmének orvoslását.

§

A növendékek a tanítási órákon és gyakorlatokon tartósnak pontosan és tisztán, illedelmesen öltözve megjelenni s teendőiket a megszabott rend szerint teljesíteni.

§

Az óramulasztást a növendék köteles mindig előre bejelenteni vagy bejelentetni. A mulasztást utólagosan mindjárt a megjelenés első óráján, az osztályfőnök előtt igazolni kell. Az igazolványt a szülő vagy a szállásadó, bentlakó növendéknél az internátusi felügyelő, betegség esetén pedig a kezelő orvos állítja ki.

§

A tanítás egy érájáról való elmaradásra az illető szaktanár, egy napra az osztályfőnök, nyolc napig terjedő időre pedig az Igazgató adhat engedélyt. Hosszabb szabadságot csak rendkívüli esetben adhat az igazgató véleménye alapján az Igazgató Tanács.

Két hónapnál tovább tartó igazolt mulasztás esetében az Igazgató Tanács a tanári testület véleménye alapján dönt afelől, vajon az illető, mint rendes növendék folytathatja-e a megkezdett iskolai év tanulmányait?

§

A növendékeknek a községből, a szorgalmi idő alatt, az igazgató engedélye nélkül eltávozni nem szabad!

§

Ünnep- és vasárnapokon a növendékek úgy a délelőtti, mint a délutáni istentiszteleteken részt venni tartoznak. Ezenkívül amennyiben a körülmények megengedik, a hétköznapi istentiszteleteket is látogatniuk kell.

§

A növendékek az igazgató engedélye nélkül sem az intézetben, sem azon kívül, semmiféle gyűlést nem tarthatnak, s az intézeten kívül alakult egyesületeknek vagy

társulatoknak tagjai nem lehetnek.

Az intézeten kívül lévő, nyilvános gyűléseken vagy összejöveteleken való részvétel, megjelenés szigorúan tilos. Kiváltképpen óvakodniuk kell a növendékeknek a politikai vélemény- és tetszésnyilvánításoktól.

Színielőadások, hangversenyek, felolvasások, táncmultságok stb. látogatása esetről-estére csak igazgatói engedéllyel történhetik, kivételt képeznek az egyház által rendezett vallásos estélyek, biblia estélyek stb.

§

Az intézet növendékei az iskolai szünetekben és a nyári szünidő alatt is az intézet kötelekébe tartoznak, s rájuk az intézeti szabályok betartása ekkor is kötelező! Nagyobb kirándulásokon, tanulmányutakon, a nyári szünidő alatt is csak az igazgató engedélyt alapján vehetnek részt. A vizsgálatra jelentkező rendes avagy magántanulók a vizsgálat befejeztéig az intézet kötelekébe tartoznak, és az intézeti szabályokat tiszteletben tartani kötelesek! Ellenkező esetben a vizsgálatok folytatásától eltilthatók.

§

Az intézet végleges elhagyása történhetik önként, vagy a tanári testület, illetve az Igazgató Tanács határozata alapján.

Az önkéntes eltávozás csak a szülők vagy a törvényes gyám írásbeli kérelme alapján történhetik.

Az iskolai hatóság határozata alapján történő eltávozásnál a határozat előbb minden esetben kikézbcsítendő az illető növendék szüleinek vagy törvényes gyámjának.

Az évközben eltávozott növendék bizonyítványába az eltávozás ténye, ideje és oka bejegyztetik.

§

Ha valamelyik növendék magán tanítással kíván foglalkozni, vagy ha magát bármily irányban az intézeten kívül képezni óhajtja, erre, a tanári testület meghallgatása után, az igazgató adja meg az engedély.

§

Kifogástalan magaviseletű, szorgalmas és jó előmenetelű szegény növendékek segélyben részesülhetnek. Ez lehet természetben élvezett: internátusi vagy konviktu-si segély, vagy tandíjkedvezmény, esetleg tandíjmentesség.

A segélyek odaítélésére és elvonására nézve, a tanári testület véleménye alapján, az Igazgató Tanács határos.

A segélyezésnél, egyenlő minősítés esetén, a lelkészek és tanítók gyermekei

előnyben részesülnek.

§

A segélyek az iskolai év elején állapítatnak meg és az illető iskolai év végéig szólnak. Az élvezett segélyek azonban évközben, meg nem felelő magaviselet vagy nagyobb fokú hanyagság esetében, leszállíthatók vagy teljesen megvonhatók.

§

Javítóvizsgálatra vagy osztályismétlésre utasított növendékek semmiféle segélyben nem részesülhetnek!

§

Az igazolatlan mulasztások fegyelmi vétséget képeznek, és ezekről minden esetben írásban értesítetnek a növendék szülői.

Ha egy növendék egy iskolai évben, habár nem is egyfolytában, annyi órát mulaszt igazolatlanul, mennyi a heti órák összege, az intézet kötelekéből elbocsájtandó. Az elbocsájtó határozatot, a tanári testület véleménye alapján, az Igazgató Tanács mondja ki.

§

A növendékek kötelessége az intézet épületének, helyiségeinek tisztasága és bútorainak, szerelvényeinek épsége fölött őrködni, s minden rendellenességgel szemben jóakarató figyelmeztetéssel fellépni.

Aki az intézet épületének, helyiségeinek, bútorainak és szerelvényeinek meg rongálásában vagy bepiszkításában részt vesz, fegyelmi vétséget követ el, és a kár megtérítésén kívül büntetésben is részesül!

§

Az intézeti szabályok pontos betartása mellett és a már eddig felsorolt követelmények illetve tilalmakon kívül, egyáltalában tilos:

- a) minden olyan cselekedet, amely a vallás, az erkölcs törvényeivel avagy az il- lendőség szabályaival ellenkezik;
- b) igazgatói engedély nélkül bármely célra való pénz- vagy aláírásgyűjtés;
- c) fegyver, bot, méreg vagy támadó eszközök tartása, viselése;
- d) ruhaneműek, könyvek, iskolai eszközök vagy más értéktárgyak egymás közt való adás-vevése, cserélése, elzálogosítása, kisorsolása, továbbá pénzkölcsönzés, adó- ság csinálás, a tilalmazott időkben és helyeken való dohányzás, az alkohol élvezése, kártyázás és más szerencsejáték;
- e) kávéházak, vendéglők, mulatóhelyek látogatása;

f) utakon, utcákon és tereken való csoportosulás, zajongás, rendetlenkedés s bármilyen tüntetésben való részvétel;

g) általában mindaz, ami a polgári törvényekbe vagy hatósági rendelkezésekbe ütközik.

§

Aki az intézeti rend és szabályok ellen vét, fegyelmi vétséget követ el és büntetésben részesül. A büntetések a következők:

a) tanári figyelmeztetés négy szemközt, majd az osztály előtt;

b) osztályfőnöki intés vagy feddés négy szemközt, majd az osztály előtt;

c) igazgatói feddés és dorgálás négy szemközt, majd nyilvánosan és a kimenőbeli kedvezmények megvonása;

d) tanári szék előtt való megrovás és a konviktusi vagy internátusi segélynek megvonása;

e) tanári testület javasolja a szülőknek az intézetből való csendes eltávolítását a növendéknek;

f) az intézetből való kizárás!

§

A büntetéseknek nem megtorló, hanem javító céljuk van, ezért csak a súlyosabb esetekben mellőzhetők a megelőző fokozatok; különben minden büntetési fokozat csak a megelőző fokozatok alkalmazása után érvényesíthető.

A c–f. pontok alatt felsorolt büntetések kiszabásánál az igazgató a szülőket írásban hivatalosan értesíti.

§

Az intézetből való kizárásnál az ügy iratai felterjesztetnek az Igazgató Tanácshoz jóváhagyás végett. Hogy a kizárt növendék a kizárási határozat jóváhagyásáig az intézetben megtűrhető-e, arról a tanári testület dönt.

IV. Köztartás (internátus, konviktus).

§

A tanítóképző tervszerű nevelői munkáját nemcsak a szigorúan vett tanítási idő alatt végzi, hanem a növendékek munkásságát állandóan irányítja és felettük felügyeletet gyakorol. Ennek szolgálatában áll a konviktus, az internátus, illetve externátus.

§

A konviktus a növendékek élelmezéséről gondoskodik és ebben, előre meghatározott díj ellenében, minden növendék részesülhet.

A konviktusi díjakat és az ott élvezhető segélyeket évről évre az Igazgató Tanács állapítja meg, a konviktus vezetőjének és a tanári testületnek véleménye alapján, és ugyancsak ő hagyja jóvá a konviktus házi szabályzatát is!

§

A konviktus közvetlenül az igazgató vezetése és felügyelete alatt áll.

Az igazgató alkalmazza a konviktus feltartásához szükséges összes személyzetét, s ő vezeti a konviktus anyagi ügyeit. Ebbeli ténykedéseiről az Igazgató Tanácsnak tesz jelentést.

§

Az internátus a konviktussal van összeköttetésben és a növendékek lakásául szolgál.

Az internátusi díjakat a bentlakó növendékeknél a konviktusi díjakkal egybevetve az Igazgató Tanács állapítja meg, és ugyancsak az Igazgató Tanács dönt az internátusba való felvétel kérdéséről, a tanári testület véleményének meghallgatása után.

§

Az internátus az igazgató közvetlen felügyelete alatt áll.

Az internátus házi szabályzatát a tanári testület állítja egybe és az Igazgató Tanács hagyja jóvá.

Az internátus felügyelő személyzetéről az Igazgató Tanács gondoskodik, a szolgazemélyzetet azonban az igazgató alkalmazza, valamint az egész anyagi ügyeket az igazgató intézi.

§

Azon növendékek, akik az internátusban nem juthatnak elhelyezéshez: externátusban, kint a városban, egyes családoknál nyerne lakást.

Az externátusi helyeket az intézet igazgatósága jelöli ki, és az egyes helyekre való beosztást az igazgató végzi. Az externátusi díjak egységesen lesznek megállapítva, és azok éppen úgy, mint a konviktusi illetve internátusi díjak, havi előlegi részletekben az intézeti igazgatóságnál fizetendőek le.

Az internátus házi szabályai az externátusban teljes egészükben kötelezők!

A tantestület

§

Az igazgató, a rendes és segédtanárok, a helyettes megbízott és óraadó tanárok, a hitoktatók és a gyakorló-iskola tanítója együttesen alkotják az intézet tanári testületét.

§

A tanári testület tagjainak képzettségéről és alkalmazásáról, szolgálati viszonyairól és fegyelmi ügyeiről az egyházi törvények idevonatkozó §-ai intézkednek.

§

A növendékek nevelését és oktatását az igazgató vezetésével a tanári testület egyetemlegesen végzi.

§

A tanárok kötelességei:

a.) növendékeit vallásos, erkölcsi és hazafias nevelésben részesíteni, nemes példaadással, útmutatással, tanáccsal, intellemmel, kötelességtudásra, munkaszerepre, rendre, illemre szoktatni, erényeikben erősíteni, hibáikat megvitatni,

b.) különös gondja legyen a növendékek fegyelmezésére, melyben legyen következetes, igazságos, de lehetőleg nemes eszközöket alkalmazzon,

c.) tudatában legyen annak, hogy egy közös munkában fáradozik, tehát egyetértés és önmegtartóztatással vegye ki részét belőle

d.) a reá bízott tantárgyat a tantervben előírt mértékben és a tanári testület módszeres tanácskozásainak megállapításai szerint, a legjobb tudásával és akaratával növendékeinek átadni, megtanítani,

e.) az órarendben megállapított óráit pontosan megtartani,

f.) a nyilvántartási stb. naplókat pontosan vezetni; a reá bízott könyvtárakat, szertárt stb. anyagi felelősség mellett őrizni és kezelni, a számára kijelölt tisztségeket (osztályfőnökség, jegyzőség, könyvtár vagy szertár kezelés, ifjúsági egyesület vezetés stb.) elvállalni; a nevelés körébe tartozó megbízásokat (kirándulás vezetés, iskolai ünnepélyek rendezését, templomi felügyeletet, betegek meglátogatását, kint lakók és bentlakók magaviseletének és szállásának ellenőrzését) teljesíteni,

g.) tanártársainak tanításain hospitálni, és a növendékek gyakorlati kiképzésében: az előkészítésben, a gyakorlati tanításnál és a bírálatban részt venni s mintatanításokat tartani.

§

Az osztályfőnök kötelességei:

- a.) őrködik az osztálytársa épsége, rendje és tisztasága felett,
- b.) ellenőrzi az osztálynapló bejegyzéseit, igazolja a növendékek mulasztásait, számon veszi tankönyveiket és eszközeiket,
- c.) intézi a reá eső fegyelmi ügyeket,
- d.) a tanári értekezleteken osztályának előadója,
- e.) vezeti az osztály anyakönyvét, előmeneteli naplóját, kiállítja az intőket, bizonyítványokat és okleveleket,
- f.) növendékei érdekében érintkezik a szülőkkel és szállásadókkal.

§

A tanári testület tagjainak köteles heti óraszámát egyező az állami tanítóképzőkben érvényes heti óraszámokkal.

§

A tanár feletteseivel szemben mindenkor a kellő tiszteletet tanúsítsa, azok rendelkezéseit, útbaigazításait teljesítse. Ha sérelmes intézkedést vét megára nézve, annak orvoslását szolgálati úton szorgalmazza.

§

A tanári testület tagjainak magánéletéről, valamint közéleti szerepléséről nézve az egyházi törvények ide vonatkozó §-ai intézkednek.

§

Ha a tanári testület tagjai óráik megtartásában betegség vagy más komoly ok miatt akadályozva volnának, az igazgatót lehetőleg még előző napon írásban értesíteni tartoznak, aki gondoskodik a lehető szakszerű helyettesítésről, amit a tanári testület tagjai kötelesek díjtalanul ellátni, mégpedig egy hónapig; ezen felül való helyettesítésért szabályszerű óradíj jár.

A köteles óraszám felüli órákért is óradíj illeti meg a tanári testület tagjait.

§

A tanárok a rendes iskolai szünetek idején az intézet székhelyét elhagyhatják, de ezt előzetesen az igazgatónak jelenteni tartoznak.

A szorgalmi idő alatt a tanárok az intézettől engedély nélkül nem távozhatnak. Ezt az engedélyt évenként legfeljebb kétszer, két-két napra az igazgató adhatja meg; hosszabb eltávozásra az igazgató javaslata alapján, engedélyt az Igazgató Tanács adhat.

§

Hosszabb szabadságolás csak betegség vagy tanulmányi okokból kérhető.

A kellően indokolt és felszerelt kérvények az igazgatonál nyújtandók be és az Igazgató Tanácshoz címzendők!

§

Az igazgató a tanári testület élén áll és az intézetnek közvetlen elöljárója. Legfőbb feladata az intézet szellemi vezetése, irányítása; ellenőrzése az intézeti munkának és megvédése az intézet jogos érdekeinek.

§

Az igazgató a törvények, szabályok és rendeletek végrehajtója! Elsősorban ő felelős az intézet vagyonáért, állapotáért, munkájáért. Intézkedéseinek végrehajtását úgy a tanári testület tagjaitól, mint az intézet összes alkalmazottaitól el kell várnia, és utasításainak kötelesek is úgy a tanárok, mint az alkalmazottak. Másrésztől azonban az igazgató a tanárok és alkalmazottak jogos érdekeinek és kívánságainak hivatott védője és támogatója!

Az igazgatót intézkedéseiben az igazságosság, a méltányosság és a tapintat vezérelje. Törekednie kell az egyetértés fenntartására, a félreértések elsimítására és a maga iránti bizalom felkeltésére. A kötelességteljesítésben példaképpül kell szolgálnia mindenkinek

§

Az igazgatónak az ifjúsággal szemben kiváltképpen fontosak a feladatai, s ezért kívánatos, hogy a növendékeket lehetőleg egyénenként és behatóan megismerje. Minden lehetőt kövessen el a növendékek vallásosságának fejlesztésére és ápolására, szoktassa őket komoly, szelíd jósággal engedelmességre, igazmondásra, a jóra, nemesre, Isten félelemre, hazaszeretetre, igaz keresztyéni szeretetre!

§

Az igazgató képviselője az intézetnek hatóságokkal, testületekkel s általában a nagy nyilvánossággal szemben. Ügyeljen a vezetésére bízott intézet tekintélyére, és kövessen el mindent, hogy úgy a hatóságok, mint a közönség rokonszenvét az intézet részére megnyerje.

§

Az igazgató kötelességei

- a.) az intézet tanulmányi rendjének ellenőrzése,
- b.) a tanárok összes tevékenységének ellenőrzése a tanítási órák mennél-többszö-

ri meglátogatása által,

c.) a kántori előírások, a tanulmányi eredmény és a fegyelemtartás ellenőrzése,

d.) az írásbeli dolgozatok s a növendékek magán és könyvtári olvasmányainak ellenőrzése,

e.) az észlelt mulasztások, hiányok, helytelen pedagógiai eljárások azonnali megszüntetése,

f.) az intézeti vagyon, épület, berendelés, felszerelés őrzése, jó karban tartása és a célnak megfelelő helyes felhasználásának ellenőrzése,

g.) minden egyéb feladatok, melyeket e rendtartás az igazgató hatáskörébe utal.

§

Az igazgató munkaköre:

a.) a tantárgy felosztás és az órarend elkészítése a tanári testület véleményének meghallgatása nyomán,

b.) az intézeti költségvetés elkészítése, az intézeti (internátus, konviktus) számadások vezetése s az internátusi stb. szállítókkal a szerződések megkötése,

c.) az intézeti adminisztráció vezetése a következő hivatalos könyvekkel: leltári napló és szakleltárak, vagyonkezelési, számvitel könyvek és nyilvántartások; iktatókönyv; postakönyvet; határidőnaplót; az intézeti krónikát; a tanárok törzslapjait; a tanárok mulasztási kimutatását; az érettségi és képesítő vizsgálatot tett növendékek anyakönyvei; a kántori vizsgálatot tett jelöltek anyakönyve;

d.) az intézeti irattár kezelése és az intézet pecsét őrzése,

e.) a növendékek felvételének lebonyolítása,

f.) az intézeti évi értesítő egybeállítása.

§

Sem az igazgató, sem a tanári testület egyetlen benyújtott folyamodványt saját hatáskörében vissza nem utasíthat, hanem pártoló vagy elutasításával javaslatával felterjeszteni tartozik az Igazgató Tanácshoz.

A tanári testület tagjai csak az igazgató útján juttathatják beadványaikat a felsőbb tanügyi hatóságokhoz, s viszont: az igazgató útján kapják kézhez a felsőbb hatóságok rendeleteit.

§

Az igazgató minden az állami tanügyi hatóságokhoz intézett felterjesztést, kivéve a statisztikai természetű adatközléseket vagy értesítéseket, az Igazgató Tanács útján nyújt be az állami tanügyi hatóságokhoz.

§

Ha az igazgató a tanítási idő alatt az intézetből távozik, helyettest tartozik állítani a tanári testület bármely tagja személyében.

Az igazgató a tanítási idő alatt fontos és magokolt esetekben évenként legfeljebb kétszer 3–3 napig terjedő időre az Igazgató Tanács engedélyével távozhatik az intézet székhelyéről. Három napnál hosszabb időre terjedő eltávozáshoz vagy szabadsághoz az Igazgató Tanács külön engedélyére van szükség. Ezen esetben az igazgatót a rangban legidősebb tanár helyettesíti.

Az igazgató három napon túl terjedő megbetegedése esetén az Igazgató Tanácsnak tesz jelentést és az intézkedik a megfelelő helyettesítéséről.

§

Az intézet egészségi állapota felett az intézeti orvos őrködik.

Az orvos gyógykezelésben részesíti az intézet növendékeit, rendszeres egészségügyi vizsgálatokat tart az intézetben, támogatja az igazgatót és a tanári testületet az egészség fenntartására irányuló munkásságukban.

§

Az internátusi és a konviktusi rend fenntartásában az igazgatót a felügyelők támogatják.

Az internátusi felügyelőket az igazgató javaslata alapján az Igazgató Tanács bízza meg a tanítóképzőt végzett tanítójelöltek, vagy teológiát végzett lelkészjelöltek közül. A felügyelők beosztását és munkakörét az igazgató határozza meg!

§

Az intézet dologi munkálatait a szolgaszemélyzet látja el.

A szolgaszemélyzetet az igazgató alkalmazza, véglegesítésükről azonban az Igazgató Tanács intézkedik.

A szolgaszemélyzet beosztását és munkakörét az igazgató határozza meg!

Tanulmányi rendtartás

§

Minden hónapban a tanítási órákon kívüli időben rendes tanári értekezlet tartandó, melyre a tanári testület minden tagja meghívandó.

Rendkívüli tanári értekezlet annyiszor tartható, ahányszor azt az igazgató az intézet érdekében szükségesnek tartja, fontos ügyben a tanári testület két tagja szintén kérheti a tanári értekezlet egybehívását.

A tanári értekezletet, írásbeli meghívóval s a tárgy előzetes közléséről, az igazgató hívja egybe.

§

A tanári értekezletek feladata a tanítóképzés tervszerű és rendszeres munkájának biztosítása a tanári testület tagjai tevékenységének egységes kifejtése és harmonikus összeegyeztetése által.

Legfőbb tárgya a növendékek viseletének, vallási, erkölcsi, értelmi és testi fejlődésének, előhaladásának, továbbá a tanárok tervszerű munkásságának, szóval az intézet nevelő és oktató rendjének részletes megbeszélése, irányítása, vezetése. A tanári értekezlet sohasem elégedhetik meg tények, eredmények, előírások megállapításával vagy tudomásul vételével, hanem a kölcsönös megértésre, a tanári testület egységes közvéleményének megteremtésére kell törekednie!

§

A tanári értekezletek általában kétfélék: módszeres tanácskozások és ellenőrző értekezletek.

A módszeres tanácskozásokon történik megállapítása mindazon módszeres eljárásoknak és intézkedéseknek, melyek úgy a nevelés, mint a tanítás egységességének biztosítása céljából szükségesek.

Ide tartoznak az egyes szaktárgyak metodikai és didaktikai kérdései; a tantárgyak kölcsönös hatásai; a részletes tanmenetek; a tanítási gyakorlatok; a kirándulások; írásbeli dolgozatok; ifjúsági olvasmányok stb.

Ellenőrző, illetve osztályozó értekezletek minden negyedévben tartandók, s ezen állapítandók meg a növendékek magaviselet, szorgalom és előmenetelből felmutatott eredményei. Ez alkalmakkor a növendékek minden tantárgyból osztályoztatnak; s az első és harmadik év negyedében a szükséghez képest intésben részesülnek a félévben és az év végén bizonyítványt kapnak.

§

A tanári értekezletek hatásköre általában a következő ügyekre terjed ki:

- a.) a részletes tanmenet és a házi rendszabályok elkészítése,
- b.) a növendékek iskolai és házi elfoglaltságának megállapításáé iskolai dolgozatok, házi feladatok, kirándulások, stb.
- c.) a használandó tankönyvek, segédkönyvek és tanszerek meghatározása,
- d.) a könyvtárak szertárak, stb. felszereléséről, gyarapításáról és kiegészítéséről való gondoskodás,

- e.) megállapítja a tanulmányi és nevelési eredményeket és ellenőrzi a növendékek mulasztásait,
- f.) intézi a növendékek fegyelmi ügyeit,
- g.) javaslatot tesz a növendékek felvételére, segélyezésére, jutalmazására.
- h.) tudomásul veszi a felsőbb tanügyi hatóságok rendeleteit s azok végrehajtását maga is eszközli,
- i.) az ifjúsági egyesületek alapszabályait megállapítja, és jóváhagyásra felterjeszti,
- j.) tárgyalja az intézeti költségvetésnek a tanítás szükségletei fedezésére vonatkozó részét.

§

A tanári értekezleten az igazgató elnököl és gondosan ügyel arra, hogy az értekezlet mindvégig tárgyilagos és emelkedett színvonalú legyen. Szabadságot enged a tárgyilagos nézetnyilvánításoknak, de a túlzást vagy a komolytalanságot nem engedheti meg, hanem a szót elnöki joginál fogva bárkitől megvonhatja.

A tanári értekezleten csak a tárgysorozatra kitűzött ügyek tárgyalhatók, az indítványok közül pedig azok, melyek három nappal írásban közöltetek az igazgatóval. Az igazgatónak jogában áll egyes ügyeket a tárgysorozatról levenni, ha azoknak nyugodt tárgyalása nem biztosítható.

§

Az igazgató az értekezleti jegyzőkönyvek vezetésére a tanári testület egyik tagját az egész iskolai év tartamára, váltakozó sorrendben, megbízza.

A tanári értekezleti jegyzőjük a jegyzőkönyveket a gyűlések után négy nap alatt az igazgatónak átadja, aki azokat a tanári testület összes tagjaival: aláírhatja.

§

A tanári értekezlet határozatai szavazattöbbséggel hozatnak.

A határozatokkal szemben való különvélemények írásban adandók be.

Az igazgató a határozatokkal szemben óvással élhet, amely esetben arról az Igazgató Tanácsnak tesz jelentést.

§

A tanári értekezleti jegyzőkönyvek a hozott határozatokra való tekintettel és nem napló alakban szerkesztendőek.

Az aláírt jegyzőkönyvek 8 napon belül felterjesztendőek az Igazgató Tanácshoz és a határozatok, kivéve a sürgős és iskolai belső ügyeket, csak ennek jóváhagyása után

hajthatók végre.

§

A tanári értekezleten való részvétel a tanári testület tagjára nézve kötelező.

A tanári értekezlet tárgyai és határozatai a tanári testület tagjait titoktartásra kötelezik; aki ez ellen vét, fegyelmi vétséget követ el.

§

A tantárgyfelosztás elkészítésénél szem előtt tartandók, hogy a tanárok olyan tárgyak tanításával bízzanak meg, melyek tanítására képesítve vannak, vagy amelyeket tanítani képesek; és hogy azok a tantárgyak, amelyek több évfolyamon keresztül húzódnak, mindig egy kézben maradjanak.

§

Az órarend összeállításánál a következőkre kell figyelemmel lenni:

a.) a tanítás d. e. 8–17-ig és d. u. 3–5-ig tart; az egyes órák között 10 percnyi szünet van, de a délelőtti 3. és 4. óra után 15 perc,

b.) a nagyobb szellemi munkát kívánó tantárgyak a reggeli órákra jussanak, úgyszintén a gyakorlati tanítások órái is,

c.) azon tantárgyak órái, ahol az elméletet a gyakorlat nyomán követi és a rajz, kézimunka órák, ugyanabban az osztályban egymást követő két órára is helyezhetők.

§

Az intézetben csakis olyan tankönyvek, segédkönyvek és taneszközök használhatók, amelyek úgy államhatósági, mint egyházi felsőbb hatósági jóváhagyásban részesültek.

§

A részletes tanmenetek elkészítése a szaktanárok kötelességei, de ezek csak a tanári értekezleten való letárgyalás után válnak érvényessé, és elfogadott tanmenetek-től való eltérésnek joga nincs.

A tanmenetek eredeti példányai az igazgatónál őriztetnek, a szaktanároknál csak másolatok vannak.

§

Az intézetben a következő könyvtárak szervezendők: tanári könyvtár (szakkönyvtár), ifjúsági könyvtár (osztálykönyvtár), önképzőköri könyvtár és népiskolai könyvtár.

A tanári könyvtárban nyerne elhelyezést a közérdekű művek, lexikonok, szó-

tárak és az egyes tantárgyak szolgálatában álló szakmunkák. A könyvtár őre a tanári testület valamelyik tagja.

Az ifjúsági könyvtárban a kötelező és ajánlott olvasmányok vannak elhelyezve. Őre, valamelyik tanár felügyelete mellett, egy erre alkalmas növendék.

Az önképzőköri könyvtár ifjúsági műveket és folyóiratokat tartalmaz. Kezeli az önképzőkör könyvtárosa.

A népiskolai könyvtárban a gyakorló iskolai növendékek részére összeállított gyermekolvasmányok tartoznak, melynek őre a gyakorló iskolai tanító.

A könyvtárak késelési szabályzatát a tanári testület állapítja meg!

§

Az önmunkásság és önnevelés előmozdítása céljából elmaradhatatlanok az ifjúsági önképzőkörök (segélyező-, mértékletességi-, sport-, zene- és daloskörök) megalkotása.

E körök alapszabályait a tanári testület dolgozza ki és az Igazgató Tanács hagyja jóvá.

§

Az önképzőkörök működésénél a következő irányelvek tartandók szem előtt:

a) a tanári testület irányító munkája biztosításáért, tehát csakis tanári vezetés alatt működhetnek,

b) munkásságukkal a vallásos, erkölcsös és hazafias érzelmek fejlesztését és az önismeret és az önbizalom fejlesztését szolgálják,

c) az önképzés ölelje fel a neveléstudományokat, a humánus és reális tárgyakat, nemkülönben a művészeti és gyakorlati készségeket,

d) különös gond fordítandó a tanítói arravalóság fejlesztésére,

e) az önképzőkörök működésében az összes intézeti növendékek részt vegyenek.

§

Az ifjúság tapasztalati úton való ismeretszerzése, az ország és a népkultúra megismerése céljából a tanári testület az iskolai év folyamán helyi, környéki és az ország távolabbi vidékeire kirándulásokat rendes.

A kirándulások mindig akképen rendezendők hogy a tanítás megszabott rendjét ne zavarják.

§

A kirándulások a tárgyi okulásokon kívül arra is szolgáljanak, hogy a növendékek a kirándulások vezetésében készséget szeressenek

§

A kirándulások tervezését a tanári testület minden év elején állítja össze, lehetőleg úgy, hogy minden évfolyam évenként legalább 8 helyi és 2 környéki kirándulást tegyen s együttesen évenként legalább egyszer egy távolabbi s több napos kirándulásban vegyenek részt.

Gyakorlati kiképzés.

§

A növendékeknek a tanítói gyakorlatba való bevezetésére szolgál a mindennapi osztatlan népiskola és az ismétlő iskola.

§

A gyakorlóiskola vezetését, összes tanítói teendőit, a hitoktatással együtt, az igazgató irányítása és ellenőrzése mellett, a gyakorlóiskolai tanító látja el.

§

A gyakorlóiskola részletes tanmenetét, az érvényben lévő népiskolai tanterv alapján, a pedagógia tanárának és az egyes szaktanároknak közreműködése mellett, a gyakorlóiskolai tanító állítja össze és a tanári értekezlet elé terjeszti.

A gyakorlóiskolai tanító készíti el a gyakorlóiskola házi szabályzatát is, melyet szintén a tanári testület hagy jóvá és ebben figyelemmel kell lenni a gyakorlóiskolába esetről-estire beosztott tanító növendékek teendőire.

A gyakorlóiskola ügyviteli könyveit a gyakorlóiskolai tanító vezetése és felelőssége mellett az intézet negyedéves növendékei vezetik.

§

A gyakorlóiskolai tanító gondoskodik a gyakorlóiskola helyiségeinek, bútortáának és felszerelésének rendben és épségben tartásáról, s azokért anyagilag felelős.

§

A gyakorlóiskolai tanító vezeti a tanító növendékek gyakorlati tanításait, előkészítéseit, a pedagógia tanárának irányítása és a szaktanárok közreműködése mellett.

§

A növendékek gyakorlati kiképzésének eszközei; a hospitálások a mintatanítások és a tanítási gyakorlatok.

§

A növendékek, már az első évfolyamtól kezdve, a gyakorlóiskolában rendszeresen hospitálnak.

A hospitálások tárgykörét és feladatát évfolyamonként és esetenként külön-kü-

lön, a pedagógia tanára a gyakorlóiskolai tanítóval közösen állapítja meg és a gyakorlóiskolai tanítónak gondja legyen arra, hogy a hospitáló növendékek minél értékesebb megfigyelésekre tehesenek szert és teendőiket lelkiismeretesen elvégezzék.

A hospitáló növendékek látogatásuk eredményeiről naplót vetetnek, melyet a gyakorlóiskolai tanítón kívül átnéz a pedagógiai tanár is és az osztályban közös megbeszélés tárgyává teszi.

§

Mintatanításokat a gyakorlóiskolai, tanító és a szaktanárok tartanak a pedagógia tanárának felkérésére, vagy szaktárgyuk specifikus módszerének szemléltetésére, a negyedik vagy harmadik évfolyam növendékei előtt.

A mintatanítások tanulságai az osztályok előtt közös megbeszélés tárgyát képezze és szolgáljanak biztosítókul az elméleti és gyakorlati oktatás összhangjának mélyítésére.

A mintatanítások száma egy tantárgyból 2–3-nál több nem lehet!

§

A gyakorlati tanításokat a harmadik évfolyamban a gyakorlóiskola tanítója és a pedagógia tanára vezetik, a negyedik évfolyamnál azonban az illetékes szaktanár is mindig részt vesz ezen.

A gyakorlati tanítások megfelelő előkészítés és közös megbeszélés alapján készült írásbeli tervezetek nyomán folynak le, amely tervezeteket átnéznék a gyakorlóiskolai tanító, a szaktanár és a pedagógia tanára, s ugyancsak ők közösen vesznek részt az előkészítésben, a tanításon és a bírálaton.

§

A szaktanároknak a gyakorlati tanításokon csak saját szaktárgyaiknál kell jelen lenniök, s ezen elfoglaltságuk úgy osztandó be, hogy körülbelül heti két órának feleljen meg, amely két óra a kötelező óraszámba beszámítatik.

§

A gyakorlati tanítások órái a tanítóképző és a gyakorlóiskola órarendjébe, összegegyeztetve, akképpen helyezendők el, hogy ezek miatt se a tanítóképzőintézetnek sem a gyakorlóiskolának népiskolának tanulmányi rendje ne szenvedjen.

§

A gyakorlóiskola melletti ismétlőiskola általános irányú legyen, de főszűly helyeztessék a gazdasági ismeretekre. Vezetője a gyakorlóiskola tanítója, s az általános ismétlőiskolákra érvényes előírások szerint vezetendő. Tanítási gyakorlatok itt is tartandók!

112.

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar-tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

Tanterv a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház magyar tannyelvű koedukációs tanítóképző-intézete számára

Curriculum for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian *General Reformed Church*

Curriculum for the Hungarian language coeducational teacher training institution of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

I. Hit- és erkölcsstan

Cél: Az „Ige” magvainak széthintése, az evangélium világító fáklyájának meggyújtása, élesztése és megszilárdítása az ifjúság lelkében s nevelni buzgóba református egyházhoz hűséggel ragaszkodó tanítókat.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Hittan:

A hit eredete. A vallás, s a keresztyén vallás. Egy az Isten, A mi hitvallásunk. Az apostoli hitforma és a Heidelbergi Káté.

Az Atyáról. A teremtő Isten. A gondviselő Isten. Isten és a világ. Isten igéje.

A Fiúról. Jézus Krisztus Istennek egyszülött fia, Istenember.

A megváltás. A megalázott¹⁴¹ Krisztus. A felmagasztalt¹⁴² Krisztus. Krisztus fel-támadása, mennybemenetele. Krisztus a dicsőségben. Profétasága, főpapsága, királysága.

A Szentlélek kegyelmi munkái. A sákramentumok.

Imádságok, énekek, biblia olvasás.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Erkölcsstan:

Az erkölcsi világ rendje. Az erkölcsi szabadság. A jó és a rossz törvénye. Az er-

---

141 Az eredeti változatban „szenvető” van írva.

142 Az eredeti változatban „meghalt” van írva.

kölcs törvény mértéke. Az Isten akarata! Az ember felelősége. A bűn és a kárhozat, a bűn következményei s az eredendő bűn. A természeti és erkölcsi bűnhődés. A szeretet. A megváltás és a bűnbocsánat. A predestináció. A megtérés, a megigazulás és a megszentelődés. A feltámadás és az örökélet.

Magánügy-e a vallás? A keresztyénség és a család s a társadalom.

A keresztyénség és a kultúra. A keresztyénség szociális vonatkozásai. A kálvinizmus. A keresztyénség ellenségei. Isten országa. Az anyaszentegyház. A látható és láthatatlan egyház. A keresztyénség harca.

Imádságok, énekek, biblia olvasás.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Egyetemes egyháztörténetem:

Az egyház megalakulása. Az apostolok működése, Pál apostol. Az első keresztyén gyülekezetek, üldözések. A keresztyénség megerősödése, apostoli atyák, tévtanok.

Az iszlám. A pápaság, egyházzakadás. Nagy Leo, Nagy Gergely. Zsinatok. Szerzetesi élet, rendek. Szentek, képek tisztelete. A keresztyénség a germánok, szlávok és magyarok között. VII. Gergely, II. Orbán, III. Ince.

Lovagrendek, scholasticismus. Az előreformáció, Husz János és a cseh reformáció Luther, Zwingli és Calvin. A protestantizmus elterjedése és üldözése. A jezsuita rend. A 30 éves háború. A protestáns egyházak állapota az egyes országokban.

Imádságok, énekek, biblia olvasás.

IV. osztály. Hetenként 2 óra.

A magyar reformáció: Sylvester, Kopácsy, Sztárai, Gálszécsi, Dévay, Szegedi Kis, Méliusz Juhász Péter, Károli Gáspár, Ellenreformáció, Bocskay és a bécsi béke, a Ferdinándok, Pázmány Péter, Erdély aranykora, I. Lipót és a gyászévtized, III. Károly, Mária Terézia, II. József, II. Lipót és a reformáció megerősödése. Az 1848. XX. tc. A református egyház jelenlegi állapota.

A szlovenszkói és kárpátaljai „Egyetemes református egyház” alkotmánya és szervezete.

Szertartás tan. A református tanító feladatai az egyházi életben.

A református népiskolai vallásiul tát anyaga és annak módszeres feldolgozása.

Imádságok, énekek, biblia olvasás.

II. Neveléstan

I. osztály. Hetenként 2 óra.

A testi élet ismertetése egészségtani és neveléstani vonatkozásokkal.

Cél: Az emberi test szervezetének és életműködésének oly mértékben való ismerete, amely a testi erő és épség fenntartására és a testi erők fejlesztésére vonatkozó szabályék megértéséhez szükséges.

Az emberi test és szervezete: csontváz, az izmok, a bőr, az emésztő szervek és a táplálkozás, a vér és vérkeringés, a lélegzés, a beszélő szervek, érzékszervek és az idegrendszer.

II. osztály. Hetenként 3 óra.

A lelki élet ismertetése, tekintettel a nevelés feladataira.

Cél: A lelki jelenségek megismerésével kapcsolatosan mindazoknak a nevelési elveknek ismerete, amelyek a lelki élet ápolására, fejlesztésért és irányítására vonatkoznak.

Az érzetek, ösztönök, érzelmek, vágyak. A képzetek és keletkezésük, a képzetek kapcsolása, a figyelem, emlékezés. A fogalom, ítélet, következtetés. Az akarat, jellem, önfegyelmzés. A testi szervezet hatása a lelki életre. Neveléstani vonatkozások. A nevelés feladatai és tényezői.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Népiskolai nevelés és oktatástan.

Cél: Megismerkedés a népiskola belső életével, az iskolai neveléssel, a tanítási elvek megértése és a tanítás művészetének szemléltetési, megmagyarázása.

A népiskolai nevelés. Foglalkoztatás, szoktatás, felügyelet, parancs, tilalom, dicséret, feddés, jutalom, büntetés. A népiskolai oktatás a tanítási anyag, tanterv, tanmenet, módszer, tanalak, tanszerek. A népiskolai tárgyak tanításának módszerei és azok módszeres feldolgozása.

IV. osztály. Hetenként 3 óra.

A nevelés története

Cél: A nevelés fejlődéséi jellemző elméletek és intézmények ismerete.

Az ókori nevelés. A kereszténység. A középkori nevelés. Reformáció és ellenreformáció. Protestáns iskolaszervezetek. A XVII. század didaktikus mozgalmi: Comenius Á. J., Locke. Apácai Csere János. A pietizmus. Rousseau. A filantróp mozgalom. Pestalozzi. A XIX. század nevelésügye különösen hazai vonatkozásokban.

A népoktatásügy szervezete.

Cél: A csehszlovák közoktatásügy szervezetének általános, népiskolák szervezetének részletes ismerete.

Általános szervezet: kisdédovók, népiskolák, középiskolák, főiskolák, szakisko-

lák és az iskolán kívüli oktatás.

A mindennapi és ismétlő iskola; szervezet, felügyelet, igazgatás. Az iskola külső és belső felszerelése. A népiskolai tanító.

A csehszlovák népiskolai törvények és rendeletek ismertetése. A református népiskolai törvények és szabályrendeletek.

III. Tanítási gyakorlat

Cél: A pedagógiai elvek alkalmazásának szemléltetése és tanítási gyakorlat útján a szükséges metodikai jártasság megszerzése.

I. és II. osztály.

A gyakorló iskola látogatása, a növendékek egyenként és naponként beosztva, az iskolai élet és rend tanulmányozása és a gyermekek megfigyelése céljából.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Az elemi iskolai tanítás tervszerű szemlélete. Tanítási kísérletek a beszéd- és értelemgyakorlatok, írás, olvasás és számolás körből.

II. osztály. Hetenként 6 óra.

Tanítási gyakorlat az osztatlan első népiskolában és az ismétlő iskolában. Gyakorlás az órarend és tanmenetek készítésében. Népoktatási és emberbaráti intézetek látogatása.

IV. Magyar nyelv és irodalom.

Cél: A magyar nyelt tudatos ismerete, előadásbeli ügyesség, szervezés, esztétikai és irodalmi műveltség szerzése.

I. osztály. Hetenként 4 óra.

Rendszeres magyar nyelvtan: Hangtan, helyesírás, szótan, mondatlan.

Stilisztika: A stílus sajátosságai, fajtái, az ügyiratok.

Olvasmányok: Népmesék, mondák, népdalok, balládák, lírai, elbeszélő és leíró költemények, prózai leírások, életképek, erkölcs oktató olvasmányok.

Fogalmazás: Tartalom kivonatok, leírások, elbeszélések, közéleti fogalmazványok. Havonként két iskolai dolgozat.

II. osztály. Hetenként 4 óra.

Poétika, retorika: A verstan elemei. A költői művek osztályozása. Esztétikai alapfogalmak. A leíró és elbeszélő próza, a történetírás.

Olvasmányok: Lírai, leíró és tanító költemények, verses és prózai mesék, legendák, balládák, románcok, történeti művek.

Fogalmazás: Önálló leírások, elbeszélések, költemények fejtegetése, nagyobb

művek kivonata. Hatonként két iskolai és egy házi dolgozat.

III. osztály. Hetenként 3 óra.

Poétika: Eposz, dráma, regény, novella.

Retorika: A szónoki mű és az értekezés.

Olvasmányok: Eposzok, drámai művek, regények, szónoki művek, értekezések.

Fogalmazás: olvasmány kivonatok, értekezések, beszédek. Kéthavonként egy iskolai és havonként egy házi dolgozat.

IV. osztály. Hetenként 3 óra.

A magyar irodalom fejlődésének áttekintése:

Régibb magyar irodalom: Nyelvemlékeink. Tinódi, Balassa, Zrínyi, Gyöngyösi, Pázmány, Apácai, Faludi, Mikes.

Újabb magyar irodalom: Bessenyei, Kazinczy, Csokonai, Kisfaludy Sándor, Berzsenyi, Kölcsey, Katona; Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Petőfi, Tompa, Arany, Fáy, Jósika, Eötvös Kemény, Jókai, Szigligeti, Tóth Ede, Csiky, Madách, Szécheny, Kossuth, Deák, Horváth, Szalay, Salamon, Hunfalvy, Szarvas, Toldy, Erdélyi, Greguss, Gyulai.

Legújabb magyar irodalom.

Olvasmányok: Az irodalma ismertetésével kapcsolatosan.

Fogalmazás: Az egész évben két házi és két, 2–3 óra alatt elkészítendő zárthelyi dolgozat és egy alkalmi beszéd.

V. Szlovák nyelv és irodalom.

Cél: Alaktan és mondattan ismerete. Olvasmányok és beszélgetések útján a nyelvnek szó- és írásbeli használatához megfelelő készség szerzése.

I. osztály. Hetenként 3 óra.

Nyelvtan: A hangok ismertetése. A kemény és lágy „o” tövű, valamint az „a” tövű főnevek ragozása. Melléknévek, névmások, számnevek legszükségesebb alakjai. Az igék jelen, múlt és jövő ideje. Prepozíciók.

Olvasmányok: A mindennapi élet köréből vett olvasmányok a nyelvtani anyag begyakorlására. Társalgási gyakorlatok.

Fogalmazás: Tollbamondások, leírások emlékezetből, kérdésekre feleletek, fordítások. Egész évben 6 iskolai dolgozat.

II. osztály. Hetenként 3 óra.

Nyelvtan: A mássalhangzós tövű főnevek ragozása, rendhagyó főnevek. Melléknévek fokozása. Igehatározók, Névmások és számnevek ragozása. Igeragozás felté-

teles módban.

Olvasmányok: Mint az I. osztályban, fokozódó követelményekkel. Társalgás a köznap élet köréből.

Fogalmazás: Mint az I. osztályban. Egész évben 8 iskolai dolgozat.

III. osztály. Hetenként 3 óra.

Nyelvtan: Az I–II. osztály anyagának ismételése. A birtokos melléknév ragozása. Állítmányt kiegészítő. Névmás- és számnévragozás, igehatározók. Szenvedő alak.

Olvasmányok: Egyszerű és nehezebb prózai cikkek, költemények. Beszédformák, szólásmódok. Szaválás, beszélgetés.

Fogalmazás: Szabad elbeszélések, fordítások, rövid tartalmak. Egész évben 8 iskolai dolgozat.

IV. osztály. Hetenként 3 óra.

Nyelvtan: Ismétlések. Idegen szók ragozása. Képzett melléknevek. Igék, cselekvés neme. Mondattani szabályok. Egyenes és függő beszéd.

Olvasmányok: Mint a III. osztályban.

Fogalmazás: Mint a III. osztályban. Egész év alatt 8 iskolai dolgozat.

A csehszlovák irodalom áttekintése.

VI. Történelem, alkotmánytan

Cél: Az emberiség gazdasági, művelődési, társadalmi és politikai fejlődésének áttekintése. A csehszlovák és magyar nemzet történetének ismerete, kapcsolattal az egyetemes történeti eseményekkel és hatásokkal. A csehszlovák állam életének és szervezetének, alaptörvényeinek ismerete, tájékozottság a fontosabb magán- és büntető jogi, valamint perjogi ismeretekben.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Ókor: Történelem előtti kor, keleti népek, Görögország és a Római Birodalom története.

Középkor: A népvándorlás. A pápaság és a középkori római császárság megalakulása. A Karolingok birodalmának felbomlása, a német királyság és a német-római császárság. A keresztes háborúk. A pápák és császárok küzdelme, egyházszakadás. A 100 éves háború. A török veszedelem. A renaissance, humanizmus.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Újkor: A Habsburg-ház a XVI. század elején. A reformáció és ellenreformáció. A 30 éves háború. A modern állami élet kifejlődése, a felvilágosodott abszolutizmus kora. A francia forradalom kora. Az alkotmányos nemzeti és szociális küzdelmek kora.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

A csehszlovák és magyar nemzet történetének áttekintése:

A szláv népek eredete, Szvatopluk. A magyarok bejövetele. István, Cseh- és Morvaország a Premysl-házbeli uralkodók idejében. Az Árpád-házi királyok. A cseh birodalom fénykora. Luxenburgok. Husz János és a vallási mozgalmak. Az Anjouk, Hunyadiak és Jagellók alatt, Podjebrád György. A cseh testvérek. A Habsburgok uralma. A csehek szabadságharca. A 30 éves háborúk. I. Lipót, III. Károly, Mária Terézia, II. József. I. Ferenc.

IV. osztály. Hetenként 2 óra.

Az 1848-as események. A csehek és magyarok harca az alkotmányért. A szlovákok helyzete 1867 után. A világháború. A Csehszlovák Köztársaság megalakulása.

A csehszlovák állam és nemzet címere, lobogója. Állampolgárság, nemzetiségek. Az alkotmány. A törvényhozó és végrehajtó hatalom. A közigazgatási önkormányzat. Igazságszolgáltatás. Anyakönyvek, népszámlálás. Telekkönyv, mezőrendőri, ipari és munkaügyi törvények. Egyesületi, gyülekezési és sajtójog, közteherviselés, hadügy, magánjogi, büntető jogi és perjogi ismeretek.

VII. Földrajz

Cél: A Föld természeti viszonyainak, nevezetesebb országok és népek állami, gazdasági és műveltségi állapotának ismerete, fő tekintettel a Csehszlovák Köztárságra.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Az ember elhelyezkedése a Föld színén. Emberfajok, nyelvcsaládok, népek, nemzetek. Műveltség, vallás, életmód, foglalkozás, társadalmi és állami viszonyok. Érintkezés népek, országok és világrészek között.

Az érintkezés módjai és eszközei.

Az egyes földrészek általános ismertetése, a nevezetesebb országok és gyarmatok kiemelésével. Geográfiai helyzet, hegy és vízrajz, természeti és kulturális viszonyok alapján: Ausztrália, Ázsia, Afrika, Amerika, Európa.

Térképábrák készítése füzetben és falitáblán.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

A Csehszlovák Köztársaság földrajza.

Részletes ismertetés: Csehszlovákia geográfiai fekvésének, tagoltságának, természeti viszonyainak általános ismertetése. Az egyes vidékek természeti, néprajzi, gazdasági és közigazgatási beosztásuk szempontjából, Nyugat-Szlovenszko, Kelet-Szlovenszko és Kárpátalja, Morvaország, Szilézia, Csehország.

Összefoglaló ismertetés: Talaj, éghajlat, növény-, állat- és ásványvilág; lakosság, anyanyelv, vallás, műveltség, foglalkozás, gazdasági viszonyok, ipar, kereskedelem, közlekedés.

Térképábrák készítése füzetben és falitáblán.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Csillagászati földrajz: A láthatár és a csillagos ég. Az ég napi tüneményei. A Nap évi útja az égen. A Naprendszer, A Hold, Időszámítás. A Föld és ábrázolása. A térképészítés módjai.

Fizikai földrajz: Az óceán, a szárazföld és a légkör fizikai tulajdonságai, hatásai. Az élőlények elterjedésének földrajti tényezői.

Térképábrák készítése.

VIII. Mennyiségtan

Cél: A közönséges számtan műveleteinek megértése algebrai alapon, jártasság, biztosság a gyakorlati élet számolási feladatainak megoldásában; továbbá az elemi geometria feltételeinek ismerete, gyakorlati alkalmazás céljából.

I. osztály. Hetenként 4 óra.

Számtan. Bevezetés az algebra, algebrai alpműveletek, számrendszerek, az egész számok tulajdonságai. Alpműveletek törtekkel. Elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel.

Geometria: A pont, vonal, egyenesek, szögek és az idomok.

II. osztály. Hetenként 3 óra.

Számtan: Hatvány és gyök, tiszta és vegyes másodfokú egyenletek egy ismeretlennel, logaritmus.

Geometria: Hasonlóság, összeillőség, körbe és kör körülírt idomok, területszámítások, trigonometriai alapfogalmak, sinus, cosinus, és tangens tétel.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Számtan: Arányosság, százalékszámítás és alkalmazásai, éremszámítás.

Geometria: A derékszögű koordináták alkalmazásai a pont és egyenes vonal tárgyköreibe.

IV. osztály. Hetenként 3 óra.

Számtan: Kamatszámítás, számtani és mértani haladványok, kamatos kamatszámítás kölcsöntörlesztések, járadékok. A takarékpénztári üzlet és a tőzsde.

Geometria: Az egyenesek és síkok viszonylagos helyzete a térben. A hasáb, hen-

ger, gúla, kúp, gömb hálózata, felülete, térfogata.

Minden osztályban havonként egy iskolai dolgozat.

XIX. Természetráaj, kémia és egészségtan

Cél: Tájékozódás a természet három országában, az egyszerűbb biológiai folyamatok és törvények megismerése, értelmezése; a legfontosabb ásványok kőzetek, növények és állatok ismerete, fő tekintettel hazánkra. A szervetlen világ jelenségeinek megértéséhez szükséges kémiai alapfogalmak és törvények s az élettani és technológiai szempontból fontosabb szerves Vegyületek ismerete. Elméleti és gyakorlati előkészítés a népiskolai tanító egészségügyi feladataira.

I. osztály. Hetenként 3 óra.

Állattan:

Fontosabb típusos hazai gerinces állatok részletes leírása, kiváló tekintettel a tárgyalat állatok alaki és ökológiai tulajdonságaira, életmódjára, lakóhelyére, a mezőgazdaságban és a természetháztartásában való szerepére.

Gerincesek: Emlősök, madarak, csúszómászók, kételtűek, halak.

Gerinctelenek: Rovarok, pókok, százlábúak, rákok, puhatestűek, férgek, tüskébőrűek, úrbelűek, véglények.

Az állatok rokonsági alapon való osztályozása.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Növénytan.

Az iskola környékén található fontosabb típusos növények részletes alaktani és ökológiai, valamint rendszertani leírása.

Virágos növények; összenőtt szirmúak, szabad szirmúak, sziriromtalanok és nyitvatermők.

Virágtalan növények: Harasztok, zsurlók, korpafüvek, mohák, gombák, zuzmók, moszatok, baktériumok.

A növények osztályozása rokonsági alapon.

III. osztály. Hetenként 4 óra.

Ásványtan és kémia

Összetett testek, elemek, keverék, vegyület. A levegő és a víz. Az oxigén, nitrogén, hidrogén, kén, foszfor, szén, nátrium, kálium, magnézium, kalcium és legfontosabb vegyületei. Savak, sók, bázisok.

Haloid sók, oxo sók. Mész és kova féle ásványok. A fémek és ércek. Éghető ásványok. Kőzetek. Geológiai áttekintés.

Szénvegyületek: szénhidrogén, kátránytermékek, szénhidrátok, szeszes és savanyú erjedés, növényt savak, zsírok, olajok, ciánvegyületek, fehérjék, alkaloidok.

IV. osztály. Hetenként 2 óra.

Biológia.

A növények belső és külső szerkezete: a növényi sejt, szövetek, szövetrendszerek alaki és élettani tekintetben. A gyökér, szár, levél, virág, termés, és a mag ökológiai s fiziológiai viszonyai.

Az állati test belső és külső szerkezete: az állati sejtek, szövetek, szervek. Emésztő-, áthasonító, keringési, lélegző-, kiválasztó- és szaporítószervek. Kültakaró, víz, mozgás szervei, idegrendszer, érzékszervek működési folyamatai.

A növények életfolyamatai: A növényi test kémiai alkata. A táplálék felvétele és feldolgozása, lélegzés, ingerlékenység, mozgás. Szaporodás és szaporítás. A növények megélhetésének és elterjedésének feltételei.

Az állati élet jelenségei: A termőhely, a kémiai és fizikai tényezők hatóereje az állati szervezet kifformálására. Az együttélés és fajtái. Az állati és növényi élet kölcsönös hatása egymásra. Az állatok elterjedésének és kifejlődésének feltételei. Törzsfajlás és egyéni fejlődés.

Egészségtan.

Az egészséges élet feltételei. Betegségek és betegápolás, A fertőző betegségek. Első segélynyújtás. Iskolai egészségügy. Közegészségügy.

X. Fizika

Cél: A fontosabb fizikai jelenségek és törvények megismerése kísérletek alapján; gyakorlat a jelenségeknek a törvények alapján való megmagyarázásában.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

A mozgás, esés. Az erő. Súly, tömeg, forgatónyomaték, körmozgás, inga. A mozgás akadályai.

A munka és az energia, a gépek.

A szilárd testek tulajdonságai.

A folyadékok tulajdonságai: A nyomás. Közlekedő edények. Arhimedes törvénye, hajcsövesség, ozmózis. A mozgó víz energiája.

A gázok tulajdonsága: Boyle–Mariotte törvény. Nyomáskülönbségen alapuló jelenségek és eszközök. A légköri nyomás. A gázok elnyeletése, diffúziója. A mozgó levegő energiája.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Hőtan: Hő okozta kiterjedés. Gay–Lussac törvény. Hőmennyiség. Halmazállapot változás. Telített és telítetlen gőzök. Léggöri lecsapódások. A hó terjedése. Hőforrások. A hó mechanikai egyenértéke. Gőzgépek, robbanó motorok.

Hangtan: A hang keletkezése, terjedése és visszaverődése. Hangmagasság, hangközök. Rezonancia, hangszínezett. Hangszerek, emberi beszéd.

Fénytan: A fény terjedése, visszaverődése, törése. Tükrök, lencsék, prizmák, nagyítók, messzelátók.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Mágnesség: Alaptörvények és a föld mágnes állapotának leírása.

A statikai elektromosság: Vezetők, szigetelők. Ellentétes villamosság. Villamos megoszlás. A villamos feszültség és csúcsok hatása. Villamos gépek, sűrítők. A villamos kisülés és a léggöri elektromosság.

Az áramló elektromosság: Galván telep. Amper szabály, ohm törvény. Joule törvény. Az áram kémiai hatása. Elektromágnes. Villamos és mágneses indukció. Telefon, mikrofon, dinamók, motorok, transzformátorok, villamos sugárzás, szikratávíró, rádió.

XI. Gazdaságtan

a.) füknál.

Cél: A legfontosabb gazdasági ismeretek és munkák elsajátítása, tájékozottság szerzése a magán- és nemzetgazdaságban.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Gazdasági gyakorlatok

Talajvizsgálat, konyhakert beosztása, ásás, porhanyítás. Termények betakarítása, eltartása. Mézpergetés, elrakás. Csíráztatás, plántálás.

A faiskola és a szaporító iskola talajának előkészítése. Rigolizálás. Dugvány és szőlővesszőszedés.

Fanemesítési módok gyakorlása a szőlőoltás módjai. Munkák a méhesben: tisztogatás viaszolvasztás, keretek javítása.

Veteményezés: Gyümölcsfa és szőlő oltványok kiültetése. Méhek átvizsgálása. Kerti magtövek kiültetése. Selyemhernyó tenyésztés, Gyömlálás, öntözés, kapálás, ritkítás, töltögetés.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Gazdasági gyakorlatok:

A mezőgazdasági talajművelés az eke, borona, henger és vetőgép gyakorlati ismertetésével. Gyümölcszedés, elrakás, aszalás. Szüret, must vizsgálat. A gazdasági állatok takarmányozása s a trágyakezelés. A gyümölcsfák átültetése.

Téli takarmányozás, tejkezelési Gazdasági könyvviteli gyakorlatok. Trágyázás. Hernyózás. Melegágykészítés.

Vetés a melegágyba. Gyümölcsfa metszés, gondozás. Szőlőtelepítés, metszés, permetezés, fattyazás. Mézelő és gyógyító növények termesztése. Méhek nyári kezelése. Takarmányok betakarítása.

III. osztály. Hetenkénti óra.

Mezőgazdaságtan, kertészet:

Növénytermelés: A talaj és művelési módjainak ismertetése. A trágyázás. A vetés, szaporítás és a növények ápolása. A növények betegségei, ellenségei. A termények betakarítása és eltartása. Kérték, gyümölcsösök, szőlők művelése. Erdőgazdaság.

Állattenyésztés: Az állatok ápolása, takarmányozása. Istállók, legelők, rétek. A fiatal állatok fölnevelése. A legfontosabb gazdasági állataink tenyésztési. A hizlalás. Az állatok betegségei, ellenségei.

IV. osztály. Hetenként 1 óra.

Nemzetgazdaságtan.

A gazdálkodás a társas élet eredménye. A gazdálkodás alakjai.

Szükségletek: javak, vagyon. A termelés, termelési ágak és a termelés tényezői. A munka és a munkamegosztás.

A tőke és jelentősége a termelésben. Vállalatok, részvénytársaságok, szövetkezetek, kartellek.

A forgalom és a pénz. Az ár és alakjai, meghatározó tényezői.

A hitel és fajtái. A hiteltörvények.

A jövedelem és a munkabér. A munkabért szabályozó tényezők.

A sztrájkok. A tőkekamat és az uzsora. A vállalkozói nyereség.

A népesedési fogyasztás, takarékoság, fényűzés.

A mezőgazdaság, nyerstermelési ágak, ipar, kereskedelem és közlekedés főbb intézményei.

Az egyén, az állam és a társadalom szociális kötelességei. A munkásügy, a munkásvédelem és biztosítás. A szociális mozgalmak.

b.) *Leányoknál.*

Cél: A legfontosabb kerti és háztartási munkák elsajátítása; tájékozottság szerzé-

se a magán- és nemzetgazdaságban.

I. osztály. Hetenként 1 óra.

Kertészeti és háztartási gyakorlatok.

Talajvizsgálat. A konyhakert beosztása és megmunkálása. A termények betakarítása, eltartása. Őszi veteményezés. Paradicsomfőzés, uborkasavanyítás, hordós káposzta eltevése. Éléskamra és pince rendezése, takarítása.

Főzési gyakorlatok: Tejes ételek, levesek, főzelékek. Kenyérsütés és főtt tészták. A konyha és a lakás berendezése, takarítása. – Melegágykészítés, tavaszi veteménye és csibenevelés.

A palántálás a konyhakerti növények gondozása. Kapálás, gyomírtás, ritkítás, fattyasás. Baromfi gondozás, selyemhernyó tenyésztés. – Zöld főzelékek, tojásételek. Mosási gyakorlatok. Konzerválás, befőzések, lekvárkészítés.

II. osztály. Hetenként 1 óra.

Kertészeti és háztartási gyakorlatok.

Őszi munkák a kertben is az üvegházban. Gyümölcszedés, elrakás.

A virágok gondozása, téli eltartása. Gyümölcsbefőzés, aszalás, sajt készítés. Főzelékfélék eltevése sós vízben. Kacsa- és libahizlalás. A sertések gondozása, hizlalása.

Disznóölés. A hús eltartása, besózás, füstölés. Szappanfőzés. Mángorlás, vasalás. Húsételek készítése. Sült tészták. – A melegági és üvegházi növények gondozása. Az istálló, a tehén és borjú gondozása. A fejés és a tej kezelése, feldolgozása.

Tavaszi kerti munkák. Gyökeres szaporítás, dugványozás oltás, szemzés. Gyümölcsfák, bokrok ápolása. A virágoskert gondozása. Selyemhernyó tenyésztés, méhek gondozás. Zöld főzelékek konzerválása. Gyümölcs befőzés.

III. osztály. Hetenként 1 óra.

Kertészet és háztartásban.

A konyhakerti növények és azok művelésük. Talajjavítás és -megmunkálás. Szaporítás, vetés, ültetés, plántálás. A termések betakarítása. A gyümölcsös kert fái, bokrai és azok tenyésztése. A virágos kert berendezése és a virágok ápolása.

A háziasszony szerepe és munkaköre. A háztartás jövedelmei és azok felhasználása, költségtervek. Takarékoság a beszerzésben és a fölhasználásban. Munkamegosztás a háztartásban, cselédtartás.

A ruházati cikkek: beszerzés, használat, gondozás.

A lakás berendezése, tisztán tartása. A konyha és a főzés. Az egyes ételek elkészítése és a hozzájuk szükséges tápszerek mennyisége. A tápláló anyagok beszerzés,

eltartása, konzerválása.

A baromfitenyésztés. Sertés tenyésztés, tehéntartás. Állati betegségek. A méh és selyemhernyó tenyésztés.

IV. osztály. Hetenként 1 óra.

Nemzetgazdaságtan (mint a fiúknál).

XII. Ének és zene

Osztályonként és hetenként: fiúknál 4+4+4+4 óra, leányoknál 4+ 4+4+3 óra.

Cél: A népiskolai énektanítás sikeres végzéséhez szükséges ismeretek és készségek elsajátítása; a vallásos, hazafias, esztétikai és társadalmi érzelmek ápolása.

Ének.

Cél: A hangjegyekről való önálló éneklés, a zeneelmélet elemeinek gyakorlás útján való elsajátítása, a református egyházi és szertartásos énekek megismertetése és a karéneklés gyakorlása.

I. osztály.

Dalok és technikai gyakorlatok. A szokottabb hanglétrák. Időmérték, szünet. Ütemek, metrikai felezés. Dinamikai árnyalások. A magyar ritmus könnyebb képletei. Dallamok íratása diktálás, emlékezet és hallás után.

II. osztály.

Dalok és technikai gyakorlatok. Hanglétrák hat alakító jegyig. Természetes, dalamos és összhangzatos lágy hangsor. Hármas, négyes metrikai osztás. A magyar ritmus szokottabb képletei. Hallási és hangképző gyakorlatok. Hangemlékezet gyakorlása. A többszólamú éneklés előgyakorlatai.

III. osztály.

Dalok és technikai gyakorlatok alapján a nehezebb hangközök. A különböző kulcsok. Moduláló dallamok. Kötetlen magyar ritmus. Egyszerűbb ékesítések. Régi hangnemek. Solfeggiók, vokalizálás, zoltárok, többszólamú éneklés.

IV. osztály.

Az éneklés élettani vonatkozásai. Az ének tanítási rendszerek. A népiskolai énektanítás. A transzpozíciók. Népegyesek vezetésé. Református temetési énekek és templomi dicséretetek. Karéneklés és karénevezetés.

Hangszeres zene

Cél: A népiskolai énektanítás és a templomi éneklés legszokottabb segédeszközeinek: zongora, harmónia, orgona és hegedű sikeres felhasználásához szükséges készség megszerzése és a kántori szolgálat elsajátítása.

Zongora, harmónium, orgona

I. osztály.

2, 3, 4, 5 hangnyi terjedelmű, később fokozatosan szélesíthető technikai gyakorlatok, ritmusos gyakorlatok különböző hangkörökben és hanglétrákban. Kétszólamú tételek. A zongora szerkezete.

II. osztály.

A technikai gyakorlatok kiszélesítése. Egy és kétszólamú dalképletek. Hanglétra gyakorlatok, hármashangzatok és képletei. Dalok, előjátékok, utánpótlások, zoltárok. Két- és háromszólamú tételek. A harmónium szerkezete.

III. osztály.

Technikai gyakorlatok a szólamok különböző elosztására. Hanglétrák. Négyszólamú hangzatok. Előjátékok. Tanulmányok, képletezett zoltár dallamok, könnyebb szemelvények. Három- és négyszólamú tételek.

IV. osztály.

Technikai gyakorlatok. Hanglétra gyakorlatok, hangzatok, ékesítések, zárlatminták. Tanulmányok. Polifonikus tételek, képletezett zoltárdallamok, orgonapedál gyakorlatok. Szélesebb keretű műfajok. Dalok kísérete. Karok. Az orgona szerkezeit.

Jegyzet: I–II. osztályban főképp zongora használandó; III–IV. osztályban harmónium, illetve orgona.

Hegedű

I. osztály.

Elemi technikai gyakorlatok. Népies gyermekdalok. A hegedű szerkezete. Társas zenedarabok.

II. osztály.

Technikai gyakorlatok, könnyű nép- és műdalok a legkönnyebb hanglétrákban, első fekvésben. Az ujjak csúsztatása. A vonó egész hosszának és egyes részeinek használata. Két-három hang összekötése. Magyar ritmus egyszerűbb képletei. Társas zenedarabok.

III. osztály.

Egy- és kétszólamú gyakorlatok, dalok és könnyebb szemelvények alapján a teljes hanglétra rendszer. Tört hangzatok. A magyar ritmus változatosabb képletei. Dinamikai árnyalatok. Társas zenedarabok.

IV. osztály.

Egyszerűbb ékesítések. Könnyebb kettősfogások. Szemelvények, népies és műdalok. Tanulmányok. Kettősök, társas zenedarabok.

Zeneelmélet és összhangzattan.

Cél: A növendékek ének és zenebeli képességeinek tudatosá tétele egyszerűbb dalok és technikai gyakorlatoknak, harmóniumon való szabatos kísérésére szükséges készség elsajátítása.

I. osztály.

A hangok időmértéke és jelzése. A hangok ereje, hangárnyalás, ütemfajok. A természetes hangsorozat. A hangok elnevezése, írása, kulcsok. A hangnemek, létrák rendszere. Lépcső távolságok. Zenediktálás (motívumok).

II. osztály.

A hangközők, fajaik, fordításuk. A hangzatok és kapcsolási szabályuk. A szólam-vezetés. A hangnemek, összhangzattani alapon. Zenediktálás.

III. osztály.

A kemény hangnem fő és mellék hármashangzatainak összekötése.

Az első és második fordítás használata. A záradék. A lág hangnem hármasai. A domináns négyes és feloldása. Elemzések és összhangosítási kísérletek.

Az énekműformák és fejlődésük. A népdal szerkezeti sajátosságai.

IV. osztály.

A kemény és lág melléknégyesek használata. Módosított hangzatok, átmenetek. Elemzési és össze hangosítási gyakorlatok. A két és három szólamú tételek elemzése.

Jegyzet: Minden osztályban megfelelő írásbeli dolgozatok.

XIII. Rajz.

Cél: A szemlélet és emlékezet után való rajzolás elsajátítása, különös tekintettel a népiskolai tanítás eredményesebbé tétele és az esztétikai érzék fejlesztése céljából.

I. osztály. Hetenként 3 óra.

Síkformák rajzolása, színezése. Térformák rajzolása szemlélet és emlékezet után, derékszögű, vetületekben való ábrázolásuk. Tervezések, rajzolás falitáblán.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Természeti, ipari és művészeti tárgyak távlati rajzolása és festése. Egyszerű tárgyak felvétele és vetítő ábrázolása mérés alapján. Népművészeti díszítések. Tervezési gyakorlatok. Rajzolás falitáblán, szemlélet és emlékezet után.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Folytatólagos gyakorlás, kísérletek az emberi alak és élő állatok rajzolására. Használati tárgyak tervezése, látszati és vetítő ábrázolása. Táblai rajzok.

IV. osztály, Hetenként 2 óra.

Folytatólagos gyakorlás, emberi alak és élő állatoknak vázolása különböző mozdulatokban. Magyarázó rajzok. A népiskolai anyag módszeres feldolgozása.

XIV. Szépipírás.

Cél: A tiszta és tetszetős folyóírás és egy könnyebb díszírás elsajátítása.

I. osztály. Hetenként 1 óra.

A magyar írás betűalakjai genetikus sorrendjükben, írás krétával a falitáblán.

II. osztály. Hetenként 1 óra.

Az I. osztály anyagának gyakorlása. Díszírások (rondírás). Írás a falitáblán. A népiskolai szépipírás anyagának módszeres feldolgozása.

XV. Kézimunka (szlőjd)

Cél: A kézi ügyesség elsajátítása a cselekvő foglalkoztatás s a legegyszerűbb és legszükségesebb tanszerek, házi és gazdasági eszközök előállítás céljából.

I. osztály. Hetenként: fiúknál 2 óra, leányoknál 1 óra.

Agyagmunkák: Homok-, föld- és kavicsmunkák. Egyszerűbb játéktárgyak agyagból tenyérrel és újjakkal alakítva.

Papíros munkák: Hajtogatás, nyírás, fűzés, ragasztás.

II. osztály. Hetenként: fiúknál 2 óra, leányoknál 1 óra.

Agyagminták: Egyszerűbb természeti és használati tárgyak mintázása. Földrajzi plasztikák.

Kartonmunkák, lemezkarcolás, szegélyezés. Bélelés, sarkolás körkivágás, lemez-hengerelés, Lemezfaragás, domború térkép, könyvfűzés, könyvkötés.

Famunkák: Ág- és gallymunka, fűrészelő és szegelő gyakorlatok, nád munka.

III. osztály. Hetenként: fiúknál 2 óra, leányoknál 1 óra.

Agyagmunkák; oromfaldíszek, stilizált levelek, virágok, állatmotívumok.

Famunkák: Gyermekjátékok. Házi eszközök eredeti méretben. Gazdasági és szemléltető eszközök, különböző méreteken.

IV. osztály. Hetenként, fiúknál, leányoknál 1 óra.

Agyagmunkák: Emberi és állati testrészek mintázása, gipszöntés. Famunkák: Házi és taneszközök fából és más szükséges alkatrészekből.

Jegyzet: A famunkák a leányoknál a minimumra redukálандók.

XVI. Női kézimunka.

Cél: Az ízlés fejlesztése és a népiskolai női kézimunka tanításhoz szükséges készség elsajátítása.

I. osztály. Hetenként 2 óra.

Kötés: Likacsos minták, csipkék, csillagok, harisnyakötés.

Horgolás: Csipkék, gyermekkabátka, fejkötő.

Hálózás. Csomózás, hímzés, hurkolás.

II. osztály. Hetenként 2 óra.

Varrás: Női ing kézzel varva, női nadrág és alsószoknya gépen varrva díszítésekkel. Fehérnemű és ágyneműk szabása. Foltozás, beszövés, gomblyukvarrás.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Egy finomabb női ing áttört betéttel. Hálókabát hímzéssel, csipkével és gyermekfehérneműek szabása, varrása. Férfi ing szabása, varrása.

IV. osztály Hetenként 1 óra.

Felsőruha varrás. Szabásminták. Színes és díszhímzések.

XVII. Testgyakorlat és játék

Cél: A szervezet és testi ügyesség tervszerű fejlesztése, a szép testtartás és mozgás elsajátítása, a test és az akarat fegyelmezése, a kedély és lélek nemesítése.

III. osztály. Hetenként 2 óra.

Rendgyakorlatok: Arc és oldalsor képzés. Fordulatok, járások, lépésváltás. Nyitódás, zárkózás, sorbontás, párok képzése, szakasz alakítás, kettőspárok. Fejlődések, kanyarodások. Ellenvonulás.

Szabadgyakorlatok: Alap, zárt, lábujj, lépő, terpesztett, védő, támadó, hajlított, guggoló és lebegő állások. Térdelő, ülő, és fekvő helyzet. Kargyakorlatok, fa és vasbotokkal is. Lélegzési gyakorlatok, Társas gyakorlatok, Birkózási előgyakorlatok.

Szergyakorlatok: Létrán, mászópóznán, kötélén, gyűrűhintán, bordásfalon, padon, gerendán, korláton, lovon, stb. függésben és támaszban.

Szabadtéri gyakorlatok: Kötélhúzás, ugrások, futások, staféta, súlydobás. Játékok.

IV. osztály. Hetenként 2 óra.

Rendgyakorlatok: Sorbontások, fejlődések 5–6-os sorokban. Kettőspárok menetközben. Nyitott párok. Kanyarodás, szögvonulás. Köralakítások.

Szabadgyakorlatok: Összetettebb láb, kar és törzsgyakorlatok. Társas gyakorlatok hármásával, fabotokkal és kézi súlyzókkal is, birkózás meghatározott fogással.

Szergyakorlatok: Mint az I. osztályban.

Szabadtéri gyakorlatok: Mint az I. osztályban. Kitartó futás 8–10 percig. Súly- és diszkoszdobás, játékok.

V. osztály. Hetenként 2 óra.

Rendgyakorlatok: Sorbontások középről fejlődések menetközben. Kettőspárok menetben. Szakadozás. Rézsútos és keresztezett ellenvonulás, szögvonulás.

Szabadgyakorlatok; Az I. és II. osztály anyagának bővítést. Műjársok. Kézi szergyakorlatok. Ellenállási gyakorlatok. Buzogány gyakorlatok. Birkózás.

Szabadgyakorlatok: Az I. és II. osztály anyagának bővítése.

Szabadtéri gyakorlatok: Mint az I. és II. osztályban. Kitartó futás 12–15 percig. Gyorsfutás 100–200 m-ig. Gátfutás, gerelyvetés. Játékok.

VI. osztály. Hetenként 2 óra.

Rendgyakorlatok: Mint az I–III. osztályban. Fejlődések, elvonulások, kettőspárok alakváltozásai futás közben. Vezénylés.

Szabadgyakorlatok: Mint I–III. osztályban. 4, 6, 8 ütemű, ellenoldalú, összetett szabadgyakorlatok. Buzogány gyakorlatok. Birkózás. Vezénylés. Gyakorlatok összeállítása. A népiskolai anyag földolgozása.

Szergyakorlatok: Mint I–III. osztályban.

Szabadtéri gyakorlatok: Az I–III. osztály anyaga. Kitartó futás 15–20 percig. Gyorsfutás 400 m.-ig. Gátfutás 200 m.-ig. Dobások. Ugrások. Játékok.

A testgyakorlás elmélete.

Jegyzet: A leányoknál az összes gyakorlatok a nők szervezetéhez mérten tanítandók.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 37. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

113.

Szervezeti szabályzat a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai főiskolája részére

Szervezeti szabályzat a Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház teológiai főiskolája részére

Institutional regulation for the theological college of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

Institutional regulation for the theological college of the Slovak and Subcarpathian General Reformed Church

I. szakasz.

A fenntartó testület.

1. §. A szlovenszkói és podkarpátoruszi egyetemes református egyház a lelkész-képzés céljából egy teológiai főiskolát állít fel, amelynek fenntartója az Egyetemes Konvent.

2. §. Az Egyetemes Konvent a teológiai főiskola alapítását, szervezését, állandó felügyeletét, belső és külső fejlesztését a főiskolai igazgatótanács által végzi és gyakorolja.

3. §. A főiskolai igazgatótanács tagjai: a három egyházkerület püspöke és főgondnoka, az Egyetemes Konvent által 3 év tartamára választott 2 konventi tag és az egyetemes egyházból ugyancsak a konvent által szabadon választott 2 lelkész. A főiskola igazgatója az igazgató-tanácsnak hivatalból tagja s egyszersmind az igazgatótanács előadója.

4. §. A főiskolai igazgatótanács elnökét és gondnokát, mint főiskolai gondnokot az Egyetemes Konvent, többi tisztviselőjét – aszerint, amint azok beállítása szükségessé válik – az igazgatótanács saját kebeléből választja.

5. §. A főiskolai igazgatótanács rendszerint évenként egyszer, az Egyetemes Konvent gyűlését megelőzőleg tart ülést. Évközben a folyó ügyeket időszaki tanácsa által intézi. Ennek tagja az elnökön és gondnokon, valamint az intézeti igazgatón kívül az igazgatótanács teljes ülésében titkos szavazással megválasztott két tag, valamint az ezek akadályoztatása esetére ugyanígy választandó és sorrend szerint behívandó két póttag.

6. §. Az intézet közvetlen igazgatását és belkörű felügyeletét az igazgatótanács által erre ideiglenes, vagy három év tartamára rendes igazgatói minőségben megválasztott főiskolai tanár végzi.

7. §. A teológiai főiskola működését az 1927. év szeptember havában kezdi meg.

II. szakasz.

Szakoktatás

8. §. Az egyetemes református egyház teológiai főiskoláján a szakoktatás kérdé-

sében különös súlyt helyez a gyakorlati nevelésre és képzésre. Komoly hívő munkás lelkipásztorokat óhajt nevelni, akiknek teológiai tudományos képzése nem öncél, hanem arra való, hogy az egyetemes egyház szolgálatába állítva, mindenek felett a hívek lelkigondozását és köztük a hitélet emelkedését és az erkölcsi tisztaságot vigye előbbre. E célból az egyes évfolyamok tananyagát, illetve tanítási tervezetét a következőképpen állapítja meg:

Első évfolyamon előadásra kerülnek:

1. héber nyelv heti 3 óra,
2. görög nyelv és írásmagyarázat heti 3 óra,
3. új szövevségi kor- és irodalomtörténet heti 3 óra,
4. egyetemes keresztyén egyháztörténet heti 3 óra,
5. filozófiai enciklopédia heti 3 óra,
6. pedagógia heti 2 óra,
7. vallástörténet és vallásbölcészlet heti 3 óra,
8. teológiai enciklopédia heti 2 óra,
9. gyakorlati szeminárium heti 2 óra,
10. zeneelmélet heti 1 óra,
11. egyházi ének heti 1 óra,
12. harmónium gyakorlatok heti 2 óra,
13. angol nyelv (esetleg francia és német) heti 2 óra.

Második évfolyamon előadásra kerülnek:

1. ószövevségi exegézis heti 3 óra,
2. görög nyelv és exegézis heti 3 óra,
3. ószövevségi kor- és irodalomtörténet heti 3 óra,
4. egyetemes keresztyén egyháztörténet heti 3 óra,
5. filozófiai enciklopédia heti 3 óra,
6. pedagógia heti 2 óra,
7. vallástörténet és vallásbölcészlet heti 3 óra,
8. dogmatörténet heti 2 óra,
9. gyakorlati szeminárium heti 2 óra,
10. egyházi ének heti 1 óra,
11. harmónium gyakorlatok heti 2 óra,
12. angol nyelv (esetleg francia és német) heti 2 óra.

Harmadik évfolyamon előadásra kerülnek:

1. ószövetségi exegézis heti 3 óra,
2. ószövetségi bibliai teológia heti 3 óra, 3 újszövetségi exegézis heti 3 óra,
4. protestáns egyháztörténet heti 3 óra,
5. dogmatika heti 4 óra,
6. homiletika heti 3 óra,
7. szimbolika heti 1 óra,
8. belmisszió és külmisszió heti 2 óra,
9. gyakorlati bibliamagyarázat heti 1 óra,
10. szónoklati gyakorlatok heti 1 óra,
11. egyházi ének heti 1 óra,
12. harmónium gyakorlatok heti 1 óra,
13. közegészségtan heti 2 óra.

Negyedik évfolyamon előadásra kerülnek:

1. ószövetségi exegézis heti 3 óra,
2. újszövetségi bibliai teológia heti 2 óra,
3. újszövetségi exegézis heti 3 óra,
4. etika heti 3 óra,
5. apologetika heti 1 óra,
6. egyházjogtan heti 4 óra,
7. szociológia heti 2 óra,
8. katehetika heti 2 óra,
9. gyakorlati bibliamagyarázat heti t óra,
10. szónoklati gyakorlatok heti 2 óra,
11. angol nyelv (esetleg francia és német) heti 2 óra,
12. egyházi ének heti 1 óra,
13. harmónium gyakorlatok heti 1 óra,
14. közegészségtan heti 1 óra,

9. §. A szlovák nyelv mint államnyelv mind a négy évfolyamon keresztül tanítatják, mégpedig kezdők és haladók a. b. és c. csoportjai szerint. Kezdők, akik a nyelv elemeivel foglalkoznak. Haladók a. csoportja könnyebb olvasmányok, beszélgetések és írásbeli dolgozatokkal foglalkozik; b. csoport rendszeres olvasását és megbeszélését végzi valamely szlovák nyelvű munkának és ennek megfelelő beszédgyakorlatokat; c. csoport egyházi beszédek, imádságok s általában lelkészi funkciók írásával és előadásával foglalkozik. Az államnyelv minden évfolyamon heti 1 órában tanítatik.

10. §. A teológiai szakoktatás vezetésében az egyetemes református egyház megengedhetőnek tartja azt, hogy az első és második évfolyam hallgatói szaktárgyaikat közösen hallgathassák. E célra az első 2 évfolyam előadandó anyaga oly módon csoportosítható, hogy azok mindegyike egész terjedelmében előadásra kerüljön és a második évfolyam végén az első két évfolyamra előírt anyag minden papnövendék részéről hallgatható legyen. Ugyanez engedélyeztetik a harmadik és negyedik évfolyam részére is, amelyben szintén váltogatva kell a két évfolyam anyagának teljes egészében előadatni, összevont csoportos oktatás esetén.

11. §. A második évfolyam növendékei, illetve hallgatói a második évfolyam lezárása után az egyetemes református egyház konventjének megállapítása szerinti időben alapvizsgát tesznek.

Az alapvizsga tárgyai:

1. újszövetségi kor- és irodalomtörténet,
2. ószövetségi irodalomtörténet,
3. egyetemes keresztyén egyháztörténet,
4. vallástörténet és vallásbölcészet.

12. §. Az egyetemes református egyház kívánatosnak tartja, bár kötelezőleg el nem rendeli, hogy a harmadik évfolyamot végzett teológiai főiskolai hallgatók különböző tanítói érettségi vizsgálatot tegyenek. Ezért a harmadik évfolyam mindjárt az iskolai év kezdetén felhívandó arra, hogy az évfolyam végével e vizsgálatot a főiskola hallgatói letenni igyekezzenek.

13. §. A negyedik évfolyam elvégzése után minden hallgató végbizonyítványt nyer. E végbizonyítványban feltüntetendő a négy évfolyam alatt hallgatott minden tárgy s ezeknek óraszámja, valamint az előadott tárgyakra nézve kötelezően előírt kollokviumok eredménye is. A végbizonyítványt a teológiai főiskola összes tanárai írják alá, az Egyetemes Konvent részéről, mint fenntartó testület részéről a konvent lelkesi és világi elnöke, rajtuk kívül a főiskola igazgatótanácsának elnöke is. E végbizonyítvány a főiskola és az Egyetemes Konvent pecsétjével adatik ki.

14. §. Minden évfolyamon az előadott tárgyakból félevenként kollokválni tartoznak a főiskola összes növendékei. A kollokviumok eredménye a főiskolai indexbe bevezetendő. Ahhoz, hogy valaki felsőbb évfolyamra léphessen a megelőző évfolyamnak minden tárgyából, amelynek hallgatására e szervezeti szabályzat értelmében a főiskola hallgatói kötelezettek, minden hallgató legalább is elégséges osztályzatot felmutatni köteles. Az előadó tanárok által el nem fogadott kollokviumok a

tanár által meghatározott időn belül megismétlendők. Ha az ismételt kollokvium is eredménytelenül végződik, a hallgató az évfolyam ismétlésére utasíttatik. Úgy az alapvizsgára, mint a lelkészképesítő első vizsgálatra csak is a hallgatásra kötelezett évfolyamok lezárt indexével jelentkezhetnek minden hallgató. A lelkészképesítő első vizsgálatra való jelentkezésnél a 13. §-ban előírt végbizonyítvány is felmutatandó.

15. §. A lelkészképesítő első vizsgálat tárgyai:

1. dogmatika,
2. ószövetségi exegézis,
3. újszövetségi exegézis,
4. ó és újszövetségi bibliai teológia,
5. egyházjogtan,
6. angol nyelv,
7. szlovák nyelv.

16. §. A lelkészképesítő első vizsgálat idejét az Egyetemes Konvent határozza meg, a teológiai főiskola igazgatóságának előterjesztésére. Minden jelentkezőnek az Egyetemes Konvent által megállapított időpontra szakdolgozatot kell készíteni és benyújtania a megállapított határidőre azoknak a tételnek valamelyike alapján, amelyeket a főiskolai tanári testület előterjesztésére az Egyetemes Konvent, vagy ennek elnöksége elfogadott és az Egyetemes Egyház hivatalos lapjában legkésőbb minden év január havában meghirdetett. Ez írásbeli szakdolgozatok a szaktanár által átvizsgálta és osztályozottan a vizsgáló bizottság minden egyes tagjának betekintésre megküldetnek vagy átadatnak. A szóbeli vizsgálatot megelőzően írásbeli zárthelyi dolgozat is készítenődő, a vizsgázó bizottságnak bemutatott tétel alapján. A zárthelyi írásbeli vizsgálaton a felügyeletet a tanári testület tagjai látják el.

A szóbeli vizsgálat az egyetemes református egyház által a konvent üléséből kiküldött vizsgáló bizottság előtt vétetik ki. Vizsgáló biztosokul a konvent elnökei kívül, minden egyházkerületből egy-egy lelkészi, a konvent tagjaiból pedig három vizsgáló bizottsági tag választandó a világiak közül.

17. §. Az első lelkészképesítő vizsgáról minden ezt sikeresen letett lelkészjelölt részére bizonyítvány adandó, amely egészen röviden tartalmazza a vizsgálat eredményét a következő osztályzatok feltüntetésével: jeles, jó, elégséges.

Amennyiben a jelöltek valamelyike a vizsga tárgyainak valamelyikéből legalább is elégségesen meg nem felel, az esetben ha ez csak egy tárgyból történt, három hónap elteltével pótvizsgálatra bocsájtható, amely pótvizsgálat felvételére a vizsgázó-

bizottság a maga kebeléből három tagot delegál. A sikertelen pótvizsgálat többször nem ismételtető.

18. §. A második lelkészképesítő vizsgálat tárgya:

1. etika,
2. homiletika,
3. protestáns egyháztörténet,
4. bel- és külmisszió,
5. liturgika, cura pastorális és katehetika,
6. apologetika.

19. §. A második lelkészképesítő vizsgálatot csak 2 évi gyakorlati működés után tehetik le az első lelkészképesítő vizsgálatot tett lelkészjelöltek. A szóbeli vizsgálatot itt is ugyanolyan két rendbeli Írásbeli munkálat előzi meg, mint az első lelkészképesítő vizsgálatnál. A vizsgálóbizottság tagjai is ugyanazok. Úgyszintén ugyanaz az előírás érvényes a pótvizsgálatra nézve is.

20. §. A második lelkészvizsgát tett lelkészek lelkészi oklevelet nyernek, amelybe az első és második vizsga eredménye az azokban nyert osztályzattal együtt megjelölést talál. A lelkészi oklevél aláírói az Egyetemes Konvent elnökei és a vizsgálóbizottság tagjai. Az oklevél az Egyetemes Konvent pecsétjével láttatik el.

III. szakasz.

Tanári állások szervezése.

21. §. Az egyetemes református egyház teológiai főiskoláján a következő szakcsoportok szerint lesznek a tanári állások betöltendőek, illetve a következő tanári állások szerveztetnek:

1. Rendes teológiai tanszék. Ennek tanára adja elő a dogmatikát, etikát, apologetikát, szimbolikát, dogma történetet, vallástörténetet és a vallásbölcészetet.
2. Filozófiai tanszék. Ennek tanára adja elő a filozófiai enciklopédiát, pedagógiát, valamint az e szakcsoportba vágó speciál kollégiumokat.
3. Egyháztörténeti tanszék. Ennek tanára adja elő az egyetemes keresztyén egyháztörténetet, a protestáns egyháztörténetet és a szociológiát.
4. Ószövetségi tanszék. Ennek tanára adja elő az ószövetségi kor- és irodalomtörténetet, az ószövetségi exegézist, az ószövetségi bibliai teológiát. Tanítja a héber nyelvet és vezeti az ószövetségi szemináriumot.
5. Újszövetségi tanszék. Ennek tanára adja elő az újszövetségi kor- és irodalomtörténetet, az újszövetségi exegézist, az újszövetségi bibliai teológiát. Tanítja a görög

nyelvet.

6. Gyakorlati teológiai tanszék. Ennek tanára adja elő a homiletikát, liturgikát, cura pastorális, katechetikát, egyházjogot, belmissziót, külmisziót. Vezeti a szónoklati gyakorlatokat és a gyakorlati bibliai magyarázatok óráit.

22. §. A református teológiai főiskolának rendes tanárain kívül, ennek rendkívüli tanárai is hirdethetnek előadásokat, avagy ideiglenesen ily rendkívüli tanárokkal az egyes tanszékek is betölthetők. – Nyelveknek, zenének és éneknek előadására akadémiai tanítók is alkalmazhatók, amennyiben a tanári kar idevonatkozó javaslatát a főiskolai igazgatótanács magáévá teszi. Az előírt nyelvi órák ellátását ezek a tanítók végzik.

23. §. A református teológiai főiskola minden rendes tanárának az egyetemes református egyház által elismert lelkészi oklevéllel kell bírnia. E mellett az Egyetemes Konvent részben az elismert irodalmi munkázkodás, részben a méltánylást érdemlő gyakorlati lelkészi működés, valamint a szakképzettséget igazoló doktori, licenciátusi,¹⁴³ vagy magiszteri, avagy éppen teológiai magántanári oklevél alapján hívhat meg egyeseket a rendes tanszékek betöltésére, vagy a meghirdetett pályázat alapján a pályázók sorából e feltételeknek megfelelőket választhatja meg rendes, vagy végleges teológiai főiskolai tanárokkul.

24. §. A teológiai főiskola tanárainak fizetése a rendes lelkészek fizetésénél kevesebb nem lehet. A rendes lelkészi fizetés 50%-a mint pótteltemény hozzászámításával állapítatik meg a teológiai tanár alapfizetése, amelyhez természetben lakás, vagy a tanári állásnak megfelelő lakáspénz 3000 korona járul. A fizetés havonként, a lakáspénz pedig negyedévenként előre fizetendő.

25. §. Minden szakcsoport tanára köteles az előadandókul megjelölt tantárgyakat a főiskola hallgatói részére az előírt óraszámban előadni, tekintet nélkül arra, hogy a heti órák száma mennyire emelkedik. A szükséghez képest felmerült helyettesítések, amelyeket teljesíteni köteles heti 15 órán alul (melybe saját óraszámai is beszámítanak) külön díjazásban nem részesülnek. 15 órán felül maximálisan 18 óráig vállalt helyettesítések díjazását a főiskolai igazgatótanács állapítja meg.

26. §. A végleges teológiai főiskolai tanárok fizetése időnkint a lelkészi fizetésekkel egyenlő időben és összegben utalandó korpótlékokkal emelkedik. Erre nézve a kongrua törvény idevonatkozó intézkedései nyerne alkalmazást.

---

143 Képesítés a középiskolában való tanításra.

IV. szakasz.

A teológiai főiskola hallgatói.

27. §. Az Egyetemes Református Egyház által fenntartott teológiai főiskola hallgatói rendes vagy rendkívüli hallgatók lehetnek.

Rendes hallgatókú felvétetnek mindazok a középiskolai érettségit felmutató jelentkezők, akiknek testi épsége s a lelkeszi pályára alkalmas orgánuma, valamint megelőző fedhetetlen erkölcsi magaviseleté igazolást talál. A középiskolai érettségi bizonyítványban igazolandó, hogy a jelentkező a latin és görög nyelvből érettségi vizsgát tett. Minden esetben, amidőn az igazgató ennek szükségét látja, a testi épségről szóló orvosi bizonyítvány bemutatását követelheti. Az előéletre vonatkozó lelkeszi bizonyítvány, amelyben a jelentkezőnek a lelkiéletre hajlamossága is igazolandó, minden jelentkezőre nézve elengedhetetlen követelmény.

Rendkívüli hallgatókú felvehetők középiskolai érettségivel olyan jelentkezők is, akik a görög nyelvből érettségi vizsgálati osztályzatot felmutatni nem tudnak. Ezek a teológiai főiskolának első két évfolyama után igazolni tartoznak a görög nyelven való olyan jártasságukat, amely további tanulmányokra képesíti őket. Az idevonatkozó kollokviumok eredményéhez képest a rendkívüli hallgatók a szaktanár előterjesztése alapján rendes hallgatókú átminősíthetők.

28. §. A teológiai főiskolára női hallgatók is felvehetők. Rájuk nézve ugyanazok az előírások kötelezők, mint a férfi hallgatókra. Nők azonban a teológiai főiskola internátusában bentlakók nem lehetnek.

29. §. A teológiai főiskola ifjúságának úgy iskolai, mint magánéletét az e célra készült fegyelmi szabályzatok irányítják. Tanulmányi rendjét pedig e szervezeti szabályrendelet II. szakaszában megadott alapvetés szerint a főiskolai igazgatótanács javaslatára az Egyetemes Konvent állapítja meg.

V. szakasz.

A főiskola elhelyezése.

30. §. Az egyetemes református egyház teológiai főiskoláját Losoncon helyezi el a régi református főgimnázium épületében. Ezt erre a célra átalakítja úgy, hogy minden évfolyam számára külön előadótermet hagy fenn, az épület egyéb helyiségeit pedig a teológiai internátus céljaira használja fel.

Addig, amíg ez az épület az egyház rendelkezésére bocsátatik, a losonci református egyház által felajánlott Nagybég utca 18. sz. ház helyiségeiben lesznek az előadói termek berendezve. A teológiai internátus helyett pedig a főiskola hallgatói

egyénenként az YMCA¹⁴⁴ losonci épületének második emeletén helyeztetnek el. Étkezésüket pedig az YMCA nyilvános étterme szolgáltatja.

31. §. Az előadó termek tisztántartásáról az intézet igazgatója által felfogadott és ennek felügyelete alatt álló iskolaszolga gondoskodik, akinek fizetését az igazgatótanács állapítja meg, a főiskola költségvetésének keretében.

32. §. A főiskola bútorairól és taneszközeiről rendes leltár készítendő, amelynek három példánya az igazgatónál, a főiskolai gondnoknál és az Egyetemes Konvent elnökségénél helyeztetik el. Minden előadó teremben az abba beállított bútorokról és taneszközökről vezetett leltár a terem falán kifüggesztendő.

VI. szakasz.

A teológiai főiskola anyagi segélyforrásai.

33. §. A teológiai főiskola fenntartását a következő anyagi segélyforrásokból végzi az egyetemes református egyház:

1. Lélekszám szerinti kivetés.
2. Egyesek, testületek vagy egyházközségek adományai.
3. Az egyetemes egyház segélyei.
4. A külföldi református egyházak közvetlen vagy a zürichi központ segítségével nyújtott támogatása.
5. A hallgatók tandíja.
6. Államsegély.

34. §. Az egyetemes református egyház lelkésznevelés céljaira minden egyes egyházközségre az annak kebeléhez tartozó református lelkek száma után fejenként fél kilogramm búzát vet ki, amelynek ellenértéke az egyházközségek részéről évenként egy összegben küldendő be az Egyetemes Konvent pénztárába, ahol az a teológiai főiskola számláján kezeltetik.

35. §. Az egyesek, testületek vagy egyházközségek adományai úgy is mint gyűjtések, ha ezek külön célokat meg nem jelölnek, csak általánosságban a teológiai főiskolára adatnak, mint annak évi fenntartását szolgáló összegek ugyancsak az Egyetemes Konvent pénztárába fizetendőek és a főiskola számláján kezelendőek.

Az alapítvány jellegével bíró adományok, melyeknek csak évi kamatai használhatók fel a lelkészképző teológiai főiskola céljaira, az Egyetemes Konvent idevonatkozó határozata szerint az alapító okmány értelmében nyerne elhelyezést és

---

144 Young Men's Christian Association – Fialok Keresztény Egyesülete.

gyümölcsöztetést. Ezekről az Egyetemes Konvent nyilvántartásában álló alapítványokról az azokat kezelő főiskolai gondnok évről-évre kimutatást készít. E kimutatást az igazgatótanács közbejöttével az Egyetemes Konvent elnökségéhez felterjeszti.

36. §. Az egyetemes református egyház saját rendelkezésére álló alapjaiból vagy egyéb jövedelmeiből olyként segélyezi teológiai főiskoláját, hogy az e célra szánt összegeket pénztárában a teológia számlájára vezetetti át. Minden ilyen segélyezésről általában a teológia számlájára történt bevételről és kiadásról a konventi pénztárnok a főiskolai gondnokot értesíti.

37. §. A külföldi református egyház közvetlen vagy a presbiteri világszövetség zürichi központja által az egyetemes református egyház elnökségéhez a teológiai főiskolára küldött támogatása az Egyetemes Konvent elnöksége által a konventi pénztárnokhoz, a teológiai főiskola számlája javára utalandó, a küldött összegek céljának feltüntetésével, ha ezek az összegek az évi fenntartást célozzák. Ha azonban alapítvány jellegével bírnak, ez esetben a főiskolai gondnok kezébe tételnek át a nyilvántartásba való bevezetés, további kezelés vagy felhasználás végett.

38. §. A hallgatók tandíja az igazgató kezébe is fizetendő, aki ezt a félév lezárásával a főiskolai gondnok kezébe juttatja azzal az elszámolással, mely az esetleges kiadások fedezésére ebből az összegből kifizettetett.

39. §. A teológiai főiskola részére kiutalt államsegélyek az Egyetemes Konvent elnökségéhez való befizetés után a konventi pénztárnokhoz megküldött írásbeli értesítéssel egy időben a főiskolai gondnokhoz küldendők a folyó kiadások fedezésére. Államsegély igénybevételénél a főiskolai költségvetési előirányzat megjelölni tartozik azt az összeget, amelynek erejéig az államsegélyre igényt tart, valamint azokat az okokat, amelyek folytán ez az igénye előállt és a célt, amire a kiutalandó összeget fordítani kívánja.

40. §. A teológiai főiskola összes alapjait és alapítványait az Egyetemes Konvent nyilvántartása mellett a főiskolai gondnok kezeli. Ugyancsak a főiskolai gondnok vezeti a főiskola egész számadását, ő veszi be a bevételeket és teljesíti a kiadásokat.

A konventi pénztárnok főiskolai számlájáról a teológia céljait szolgáló összegek a főiskolai gondnok kezébe utaltatnak át. Ő gondoskodik a rendes és rendkívüli szükségletek fedezetéről is. Teljesíti a tanárok fizetését. Gondoskodik a főiskola összes szükségleteiről és ezek fedezetéről. Elkészíti az évenkénti költségvetést, valamint a főiskola évenkénti számadását is, amit az igazgatótanács közbejöttével az Egyetemes Konvent elé terjeszt.

A főiskola beléletében előálló szükségletek fedezésére, mint pl. könyvtár, taneszközök beszerzése, tanulók segélyezése stb. az igazgató kezeihez erről való elszámolás kötelezettsége mellett utalásokat végez s az ezekre vonatkozó elszámolást átveszi.

41. §. A főiskolai igazgatótanács, időközben ennek időszaki tanácsa foglalkozik az iskola beléletére vonatkozó és a tanulmányi előhaladás tekintetében tett igazgatói jelentéssel, valamint a főiskolai gondnok anyagi ügyekben tett előterjesztéseivel. És a szükséghez képest intézkedik akár a tanulmányi rend biztosítása, akár pedig az anyagi szükségletek megszerzése tekintetében. Az igazgatótanácsnak, úgyszólván mint időszaki tanácsnak jegyzőkönyvei az Egyetemes Konvent elnökségéhez, valamint az egyes egyházkerületek elnökségéhez másolatban mindig megküldendők.

42. §. A teológiai főiskolát illető javaslatok vagy indítványok akár a főiskola köréből keletkeznek, akár az Egyetemes Egyház bármely tagja vagy hatósága állal nyújtanak be, előzetesen mindenkor az igazgatótanács vagy ennek időszaki tanácsa részéről lesznek megvitatandók, csak ennek hozzájárulásával terjeszthetők végleges jóváhagyás végett az Egyetemes Konvent elé. Fennhagyatik azonban a jog minden indítvány vagy javaslattevő részére, avagy az igazgatótanács egyes tagjai részére is a külön vélemény előterjesztésére.

43. §. A teológiai főiskola az egyetemes református egyház lelkipásztoraiknak, az Isten országa munkásainak képzésére szolgáló intézmény lévén, annak ifjúságában, tanári karában, felügyelő hatóságaiban és tisztviselőiben mindenütt és mindenkor megkívántatik ama magasztos cél szem előtt tartása, hogy a református egyház, mint Isten országának földi intézménye a Jézus Krisztuson, mint örök fundamentumon áll és épül.

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 11. doboz. Magyar nyelvű gépirat, másolat. Közli: Péter Mihály (szerk.): A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1925. évi szeptember 8-án tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve. Rimaszombat, 1927, pp. 46–59.

114.

A losonci református teológiai szeminárium tananyag beosztása

Sörös Béla konventi szakbizottsági előadó javaslata a losonci református teológiai szeminárium tananyag beosztása tárgyában.

The division of the teaching materials for the Reformed theological seminar of Lučenec

The proposal of Béla Sörös, a lecturer of the expert committee of the convent, on the subject of the division of the teaching materials for the Reformed theological seminar of Lučenec

A tananyag csoportosítása, beosztása és közlésre vonatkozó tájékoztatás

I. Bölcsészettörténet első és második évfolyam.

Melléktárgyak: Neveléstan. Nevelés és oktatás története. Módszertan.

II. Vallásbölcsészet első és második évfolyam.

Melléktárgyak: Teológiai enciklopédia. Dogmatörténet.

III. Egyháztörténet első és második évfolyam.

Melléktárgyak: Szemináriumi gyakorlatok az egyháztörténelemből.

IV. Újszövetségi bevezetés az első évfolyamban.

Melléktárgyak: Jézus élete. Az evangéliumok harmoniája stb.

V. Ószövetségi bevezetés a második évfolyamban.

Melléktárgyak: Zsidók története. Profetizmus fejlődése stb.

VI. Görög nyelv elemei az első évfolyamban.

Melléktárgyak: Bibliai földrajz. Bibliai régiségtan.

VII. Dogmatika. Etika a harmadik és negyedik évfolyamban.

Melléktárgyak: Szimbolika. Apologetika. Polimenika.

VIII. Homiletika. Liturgika. Katehetika. Lelkipásztori gondviselés a III. IV. évben.

Melléktárgyak: Belmisszió. Külmisszió.

IX. Egyházjogtan. Alkotmánytan. Szociológia a III. IV. évben.

Melléktárgyak: Közgazdaságtan.

X. Újszövetségi írásmagyarázat III. és IV. évben.

Melléktárgyak: Újkori művelődéstörténet. Biblika.

XI. Ószövetségi írásmagyarázat III. és IV. évben.

Melléktárgyak: Ókori művelődéstörténet. Biblika.

XII. Zene és ének I–IV. évfolyamban.

Melléktárgyak: Karének és ennek vezetése.

XIII. Modern nyelvek: Angol. Tót. I–IV. évfolyamban.

Melléktárgyak: Szemináriumi gyakorlatok e nyelveken.

XIV. Közegészségtan. Mezőgazdaságtan a IV. évfolyamban.

Szakemberek által, mint óraadók által előadottan.

XV. Special kollégiumok (Lélektan. Logika!!!) erre külön vállalkozó, vagy ilyeneket előadni kívánó lelkészek részéről.

Az itt kitüntetett csoportosítás nem végleges. Az a követelmények szerint módosulhat. Az egyes csoportokra vállalkozó lelkészek önmaguk is kívánatos, hogy a szaktárgyak, illetve főtárgyaik mellett megjelöljék, hogy mely melléktárgyakat kívánják előadni, vagy mely tárgyakat óhajtanak az ő csoportjukba esők közül más csoporthoz kapcsolni. E csoportosítás csak első tájékoztatás.

A főtárgyak 2 – 2 és fél hónap alatt adatnak elő napi 2 órában, azok közül egy-egy évfolyamon ugyanazon időben mindig csak egy behívott lelkész tárgyai kerülnek elő. Ezekből az idő leteltével, a tananyag előadása után, a növendékek azonnal kolokváltnának.

A növendékek egy szenior–instruktor készítené elő napról-napra az előadott anyagból. E szenior–instruktor adná az angol nyelvet. Tervezetünk szerint erre Beőythe Sándor, most végző amerikai teológus hívatnék meg.

A VI. XII. XIII. és XIV. csoport előadói Losoncról kerülnének elő. Ezek mint minden tanévben rendszeresen előadottak (kivéve a XIV. csoportot) kívánatos, hogy helyben lakók legyenek.

Az első évre körülbelül 3–4 szakcsoport előadója nyerne behívást két-két hónapra. Egy-egy behívott lelkész kapja a teljes útiköltséget és havonként 3000 Kč-t, ellátási díj fejében. A második évre ugyancsak 3–4 lelkész hívatnék be. Az I–III. csoport előadói természet szerint újjólag.

Minden főiskolán heti egy óra körülbelül évi 32 órának felel meg. Ezt véve alapul 1–32, 2–64, 3–96, 4–128, 5–160 órát jelent. Az egész évi óraszám és tananyag tehát a fenti sűrített óraszám mellett minden tárgyból adható. Az előadóknak pedig otthon megfelelő idő áll rendelkezésére az előadásra való előkészületre.

Ha pl. e sorok írója az évfolyamok valamelyikén egy szakcsoport 1 vagy 2 órán, egy éven keresztül éppen annyi tanórát adhat, mint egy behívott lelkész 2 – 2 és fél hónap alatt. Tárgyaiból azonban csak akkor kolokválthat, ha a behívott lelkészek által kiveendő kolokviumok nem zavartatnak.

Az ilyen beosztást és behívást a mi szűkös anyagi viszonyaink és egyébként is a végleges berendezkedés nehézségei teszik szükségessé. Azután ebben a lelkészképzésben van valami, ami egyházunk lelkéhez jobban illik: maga az egyház, az élő, ható, pásztorkodó egyház, gyülekezetekben álló egyház képzi a gyülekezetek pásztorait és nem egy szeparált tantestület. Ősibb állapot, természetesebb, a mi viszonyaink

szerint pedig éppen kényszer által termelt.

Én még gyermekkoromból emlékszem az egyházmegyei és kerületi vizsgákra, amaz a kápláni, emez a papi vizsgának felelt meg. Harmincöt év előtt ez még nagyon természetes állapot volt a régi Magyarországon. Az azóta eltelt 35 év pedig, ha a szeparált oktatás halad, bizonyára odanövelte a lelkészi kart, hogy a kisebbre szabott szakcsoportok egy-egy ágát kellőképpen elláthatják azok, akiket erre eredeti tanulmányaikon kívül a továbbképzés hajlamaik szerint előre vezetett s bizonyosan képesített.

Van ennek még egy másik jó oldala is. A gyülekezetek még inkább érezni fogják lelkészeik értékét. A lelkészek egy nagy része pedig tanulni igyekszik. A meghívás megtiszteltetés is. A szolgálatban egy különös szép alkalom. Az együttmunkálkodásra és egymás megértésre nézve pedig ma még ki sem számítható nyereség.

Az intézet helyett a szakoktatás – gyakorlati szakemberek által vezetve – és egyébként elhelyezés és ellátás dolgában amazzal bátran versenyezhetve – meggyőződésem, hogy a lelkészi pályára talán sokban alkalmasabb embereket nevelhet a szeparált tudós képzésénél. Nekünk pedig ez a fontos, mert ameddig mi a tudósok után futunk: addig a suszterek szedik szét híveinket.

Semmiképen sem akarom lekicsinyelni, vagy csak csorbítani is a tudós teológiai képzést. Ezt nagyra becülöm és kívánatosnak tartom s törekednünk is kell reá, amennyire csak elérni tudjuk, de sosem feledve azt, hogy nekünk gyülekeztek szükségleteit is szem előtt kell tartanunk és a teológiának elsősorban ezek számára képez papokat.

Az elhelyezés Losoncon történik. Úgy látszik, a skótok tanácsa helyt áll. A növendékek egyenként mennek az YMCA épületébe. Nem a teológia nyer elhelyezést az YMCA-ban, mint a lapok írták. E distinkcióra szükség van egyetemes keresztyén célokból. – Itt kítűnő helyük lesz. Ez versenyen felül áll. A behívott lelkészeknek is itt lesz alkalmas szobájuk és talán még előadótermük is. Terem különben kettő is rendelkezésre áll ezen kívül.

A növendékek ellátása, lakás, fűtés, világítás, mosás cirka 450–500 koronába kerül havonként, ha egészséges lakást és jó tápláló kosztot akarunk nyújtani. Ennek csökkentését tudjuk elérni azzal a megtakarítással, a mi a tanári fizetésekből felmarad, valamint az előttem kilátásba helyezett külföldi segélyekből. Azt hiszem, hogy külön ajánlatok is fognak tétetni módosabb híveink részéről.

A tananyag csoportosításához azért csatoltam ezt a kis ismertetést, illetve rövid

tájékoztatást, hogy e szaktanfolyam felől minél szélesebb körben tudjuk terjeszteni a megfelelő információkat, azok pedig, akik a szakoktatás végzésére a konvent által kijelöltettek, lássék a főbb vonalait az egész kiépülésének.

A szíves jóakarátú tanácsokat ezúton is kérve és mindenkor hálásan fogadva, vagyok a bizottság részéről.

Sörös Béla s.k.

szakbizottsági előadó

DREL. Fond – 1.2. Felvidéki református egyház iratai. 8. doboz. Eredeti magyar nyelvű gépirat.

IV. Felhasznált források és szakirodalom

Levéltári források

AKPR – Archív Kancelárie prezidenta republiky, Praha.

Fond D13679

DREL – Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára, Pápa.

Fond 1.2. Felvidéki református egyház iratai

MREZSL – Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára, Budapest.

Fond 2. e, 104. d.

NA ČR – Národní archiv České republiky, Praha.

Fond Ministerstvo školství 1918–1939 (MŠ)

Fond Presídium ministerstva vnitra (AMV 225)

SNA – Slovenský národný archív, Bratislava.

Fond Ministerstvo plnou mocou (MPS)

SZRKE KL Komárom, KEL, e. l. – Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Központi Levéltára, Komárom, Komáromi Egyházmegyei Levéltár.

Esperesi levelezés.

TiREL – Tiszáninneni Református Egyházkerület Levéltára, Sárospatak.

Püspöki iratok, Felvidék

Forráskiadványok

Tömösközi, Ferenc (szerk.): *A Szlovenszkói Dunáninneni Református Egyházkerület és a Szlovenszkói Református Egyetemes Egyház Konventjének Pápán őrzött iratainak válogatott jegyzéke 1920-1938 között, 1–8. kötet.* Komárom, Selye János Egyetem, 2018. Elektronikus kiadvány.

Korabeli konventi, zsinati, egyházkerületi és egyházmegyei jegyzőkönyvek

Akúcs Lajos (szerk.): *A Barsi Református Egyházmegye 1931. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve*. Léva, 1934.

Agyagási Sándor (szerk.): *A Barsi Református Egyházmegye 1934. évi közgyűlési és bírósági jegyzőkönyve*. Léva, 1934.

Czeplédy Sándor: *Dunántúli egyházkerület 1920. évi szeptember 22–23, 1921. szeptember 24–25. napján tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve*. Pápa, 1922.

Csekes Béla (szerk.): *A Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1936. augusztus 27-én tartott rendes közgyűléséről. Komáromi egyházmegye*. Komárom, 1936.

Dusza János: (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1931. évi március hó 18-án tartott rendes ülésének jegyzőkönyvéből*. Beregszász, 1932.

Gyalóokay László (szerk.): *Jegyzőkönyv a Dunáninneri Református Egyházkerület Pozsonyban 1934. évi december hó 19-én tartott rendes évi közgyűléséről*. Komárom.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói Református Egyház Egyetemes Konventje Losoncon 1923. évi április hó 25–26-án tartott ülésének jegyzőkönyve*. Rimaszombat, 1923.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Léva városában az 1923. évi június hó 17-ik napján megnyílt törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve*. Rimaszombat, 1923.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventje Kassán 1924. évi január hó 8. napján tartott ülésének jegyzőkönyve*. Rimaszombat, 1924.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1925. évi szeptember 8-án tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve*. Rima-

szombat, 1927.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyetemes Konvent Kassán, 1926. évi május hó 25-én tartott rendkívüli ülésének jegyzőkönyve*. Rimaszombat, 1926.

Péter Mihály (szerk.): *A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház Pozsony városában az 1928. január 24–26. napján megnyílt törvényhozó Zsinatának jegyzőkönyve*. Rimaszombat, 1928.

Réz László (szerk.): *A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület 1921. évi június hó 14-ik napján, Ótátrafüreden tartott közgyűlésének jegyzőkönyve*. Nagykapos, 1921.

Soós Károly (szerk.): *Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1924. évi augusztus hó 28. napján tartott rendes évi közgyűléséről*. Párkány, 1924.

Soós Károly (összeáll.): *Jegyzőkönyv a komáromi református Egyházmegye Révkomáromban 1927. augusztus 23-én tartott rendes közgyűléséről*. Komáromi egyházmegye, Komárom, 1927.

Soós Károly (szerk.): *Jegyzőkönyv a Komáromi Református Egyházmegye Révkomáromban 1929. évi augusztus hó 27. napján tartott rendes évi közgyűléséről*. Komárom, 1929.

Statisztikák és lexikonok

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I. Praha, 1934.

Zoványi Jenő: *Magyarországi Protestáns egyháztörténeti lexikon*. 3. javított és bővített kiadás. A Magyarországi Református Egyházi Zsinat Irodájának Sajtóosztálya, 1977.

Felhasznált sajtó

Református Egyház és Iskola 1921–1938

Egyházi Híradó, 1927

Prágai Magyar Hírlap, 1928

Sárospataki Református Lapok, 1933

Szakirodalom

Buza Zsolt: *A Szlovákiai református keresztyén Egyház helyzete 1945 és 1951 között*. Szakdolgozat. Komárom, Selye János Egyetem, 2012.

Czeglédy Emánuel: *Dr. Baltazár Dezső református püspök életrajza*. Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda-vállalat, 1931.

Csomár Zoltán: *Csehszlovák államkeretbe kényszerített református egyház története*. Ungvár, 1941.

Csonthó Aranka: Sörös Béla élete és munkássága. In: Tömösközi Ferenc (szerk.): *A hit és közösség szolgálatába. Életutak a Szlovákiai Református Keresztyén Egyházban*. Komárom, Selye János Egyetem, 2018, pp. 59–71.

Deák Imre (szerk.): *Magyar Országgyűlési Almanach 1927–1932*. Springer Gusztáv, Budapest, 1927.

Filep Tamás Gusztáv: „Az Isten megy előttünk” Adalékok Péter Mihály püspök portréjához. In: *Pro Minoritate*, 26/1 (2017), pp. 43–60.

Galo Vilmos: A Beretkei Református Árvaház története (1929–1944). *Egyháztörténeti Szemle* 13/2 2012, pp. 29–51.

Galo Vilmos: *Református Karitatív intézmények Szlovákiában és Kárpátalján a két világháború között – kitekintéssel a második világháború végéig*. Doktori disszertáció, Budapest, ELTE, 2017.

Gulyás József: Pálóczi-Czinke István életének kiemelkedő mozzanatai. In: *Sárospataki Református Lapok*. 1942, 37. évf., 30. sz. p. 132.

Haeffler István (szerk.): *Országgyűlési almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről*. Budapest, 1940.

Harsányi Béla: A felvidéki és kárpátaljai egyetemes református egyház törvényalkotó munkája a két világháború között. A lévai és a pozsonyi zsinatok. In: *Egyháztörténeti Szemle* 17/4 2016, pp. 56–83.

Kránitz Zsolt (szerk.): „A késő idők emlékezetében éljenek...” *A Dunántúli Református Egyházkerület lelkeszi önéletrajzai, 1943*. A Pápai Református Gyűjtemények Kiadványai, Forrásközlések 13. Jubileumi kötetek 2. Pápa, 2013.

Lévai Attila: Rövid adalékok egy püspöki életúthoz. In: Lévai Attila (szerk.): *Egyház és történelem. Tanulmányok az egyház életéről és történelméről*. Szentendre, Tillinger Péter műhelye, 2013, pp. 277–284.

Lévai Attila: Pálóczi Czinke István püspök és a kettős identitás kérdése szolgálatának kezdetén. In: Lévai Attila–Pálfi József (szerk.): *Kettős kisebbségben*. A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara és a Partiumi Keresztyén Egyetem nemzetközi tudományos konferenciájának tanulmányai. Komárno, Univerzita J. Selyeho, 2014, pp. 243–253.

Lévai Attila: Egy püspöki életút mozzanatai. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie Univerzity J. Selyeho, 2015. „*Inovácia a kreativita vo vzdelávani a vede.*” Sekcie teologických a humanitných vied. Komárno, Univerzita J. Selyeho, 2015, pp. 72–80.

Lévai Attila: Mozzanatok egy püspöki életútból: Pálóczi Czinke István. In: Buzogány Dezső (szerk.): *A „recepta religiók” évszázadai Erdélyben. Egyháztörténeti tanulmányok*. Egyháztörténeti tanulmányok. Kolozsvár, Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2019, pp. 350–362.

Nagy Zoltán: *A csehszlovákiai magyar református gyülekezetek pusztulása, elsvadási folyamata. Adalékok.* Kézirat, Budapest, 1990.

Popély Gyula: *Erős várunk az iskola. Tanulmányok a szlovákiai magyar oktatásügy problémaköréből 1918–1938.* Pozsony, Madách Posonium, 2005.

Puntigán József: *A Losonci Teológiai Szeminárium 1925–1939.* Losonc, Plectrum, 2005.

Sárkány Lajos: *Egyházi törvények a magyarországi református egyházban. Az 1904. év november havának tizedik napján megnyílt második Budapesti Országos Református Zsinat által alkotott kilencz törvénycikk.* Debrecen, Sz. Kir. Város Könyvnyomda-Vállalata, 1906.

Simon Attila: Az egyházi és nemzeti elkötelezettség között. Štefan Štunda (István) pályája. In: Tömösközi Ferenc (szerk.): *A hit és közösség szolgálatába. Életutak a Szlovákiai Református Keresztény Egyházban.* Komárom, Selye János Egyetem, 2018, pp. 9–27.

Somogyi Alfréd: Balogh Elemér. In: Tömösközi Ferenc: *A hit és közösség szolgálatába. Életutak a Szlovákiai Református Keresztény Egyházban.* Komárom, Selye János Egyetem, 2018, pp. 180–185

Somogyi Alfréd: Károly Patay: An Undeservedly Forgotten Hungarian Church Governor from Felvidék. In: Olga Lukács–Alpár Csaba Nagy–István Péter: *From Movement to Inheritance: Hidden Assets from the Treasury of Hungarian Reformation.* Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2019, pp. 39–53.

Šprocha, Branislav – Tišliar, Pavol: *Štruktúra obyvatelstva Slovenska v rokoch 1919–1940.* Bratislava, Infostat, 2009.

Szabó Lajos: *Kassai kálvinista krónika 1644-1944.* Kassa, Wiko, 1944.

Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*, 11. kötet. Budapest, 1906.

Szűcs Ferenc: „... mint tyúk a kiscsirkéit” Nehézy Károly élete és szolgálata. Budapest, 2012.

Tömösközi Ferenc: A Szlovenszkói és Kárpátaljai Egyetemes Református Egyház önszerveződésének rövid története 1918-1923 között. In: *Pro Minoritate*, 26/1 (2017), pp. 124–145.

Tömösközi Ferenc (szerk.): *A hit és közösség szolgálatába. Életutak a Szlovákiai Református Keresztény Egyházban*. Komárom, Selye János Egyetem, 2018.

V. A kötetben szereplő fontosabb személyek rövid életrajza

Balogh Elemér – (Székesfehérvár, 1866. február 6. – Pozsony, 1938. április 16.) Református püspök. Apja Balogh Sándor lelkész, anyja Micheli Mária. A teológiát 1888-ban Budapesten végezte. 1891–92 között a skóciai Endinburg Free Church College-ban tanult. Hazatérése után Budapesten volt hitoktató, majd az apja mellett szolgált. Később a Kendeffy családnál volt házi tanító. Ezt követően a budapesti Skót Misszió segédlelkésze lett. 1895-től Pozsonyban szolgált lelkészként. Felesége Incze Jolán volt, aki 1928-ban hunyt el. A pozsonyi gyülekezet mellett a bécsi magyar reformátusokat is pásztorolta. A pozsonyi gyülekezet élén 1907-ben kezdte el a templomot építését, amelyet 1913-ban szenteltek fel. 1921-ben a Csehszlovákiában létrehozott Szlovenszkói Dunáninnyi Református Egyházkerület püspökének választották, ezt a tisztségét haláláig viselte.

Baltazár Dezső – (Hajdúböszörmény, 1871. november 15. – 1936. augusztus 25.) Baltazár Dezső 1871-ben született Hajdúböszörményben. Iskoláit Hajdúböszörményben és Debrecenben, Budapesten végezte. Peregrinációban 1897–1898 között Berlinben, 1898-ban Heidelbergben volt. Ezt követően vallásitanító lett Budapesten. Lelkesi szolgálatot 1900 novemberétől hajdúszoboszlói, majd 1904-től hajdúböszörményi gyülekezetben végezte. Ugyanezen évtől az alsó-szabolcs-hajdúvidéki egyházmegye esperesévé, 1911-től a tiszántúli egyházkerület püspökévé választották. Mindezek mellett Debrecenben lelkészkedett. Az általa alapított Országos Református Lelkeszgyeület elnöke is volt. 1936. augusztus 25-én hunyt el Debrecenben.

Bertók Béla – (Munkács, 1873 – Munkács, 1945. április 27.) Bertók Béla 1873-ban született Munkácson. Középiskolai tanulmányait szülővárosában és Sárospatakon, a teológiát szintén Patakon végezte. A budapesti tudományegyetemen bölcsészetet is hallgatott. Segédlelkészi szolgálatot végzett Győrteleken és Fehérgyarmaton. 1901-ben Zápszony gyülekezete választotta lelkipásztorának. 1903-tól Beregsurányon, 1914-től Munkácson volt lelkipásztor. 1923-tól szerkesztette és kiadta a Szeretet című folyóiratot és Szeretelnaptárt. Beregszászon megalapította a Kálvin nyomdát.

1914–1922 között a Beregi Református Egyházmegye esperese. Csehszlovákiába került 79 egyházközségből 1923-ban alakult Kárpátaljai Református Egyházkerület püspökévé választották. A Református Irodalmi Társaság tagja, a Kárpátaljai Magyar Színházi Szövetkezet, a Podkarpatszka Ruszi Magyar Kultúregyesület munkácsi csoportjának, a Bajtársi Szolgálat Munkaközösség, valamint a Munkácsi Kaszinó elnöke volt, 1939-ben kinevezték Munkács város tanácsadó testületének tagjává.

Czinke István – Pálóczi-Czinke István (Pácin, 1855. november 18. – Budapest, 1942. július 17.) Református püspök. Tanulmányait Sárospatakon végezte 1866–1878 között. 1882-ben választották meg lelkésznek Erdőbényén, majd 1896 tavaszán Rimaszombatba került lelképásztornak, ahol gimnáziumi vallástanárként is szolgált. A Gömöri Református Egyházmegye esperesi tisztét 1914–1917-között töltötte be. 1921-ben a Csehszlovákiában létrehozott Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének választották. 1929-ben lemondott minden tisztségéről és nyugalomba vonult, először Budapestre, majd Szigetszentmiklósról, azután Miskolcra, végül ismét Budapestre költözött.

Csekey Dávid – (Zalaba, 1863. január 1. – Alsóvárad, 1928. március 18.) 1863. január 1-én született Zalabán. Középiskolai tanulmányait és a teológiát Pápán végezte 1874-től 1886-ig. 1886-tól káplán volt: Kisölveden, Pozbán, majd 1887-től adminisztrátor Farnadon. Az 1887-ben Székesfehérváron tartott egyházkerületi közgyűlésen szentelték lelkésszé. 1889–1928 között alsóváradai lelkész volt. 1928. március 18-án 65 éves korában hunyt el.

Dégenfeld József – (Kolozsvár, 1847. december 15 – Debrecen, 1927. július 12.) Degenfeld József 1847. december 15-én született Kolozsvárott. Korán a közélet porondjára lép. Húsz éves korában Pest vármegye tiszteletbeli aljegyzője, 23 éves korában, 1870-ben választották meg a Dunamelléki Református Egyházkerület aljegyzőjévé. Az 1800-as évek hetvenes évek elején tanácsbírája és egyik egyházkerületi küldötte volt a nagykarolyi egyházmegyének, majd az 1871-iki zsinat után egyházkerületi tanácsbírává választották. Debreceni főispánsága kezdetén, Vállyi János fő gondnok halála után 1796. őszén iktatták be egyházkerületi főgondnoki tisztségbe. Az 1907-ben megnyílt országos zsinat alelnökévé választották. 1911 óta, Bánffy

Dezső halála után a református egyház Egyetemes Konventjének a világi elnöke, végül 1917-ben a zsinatnak az elnöke lett.

Hodža, Milan – (Szucsány, 1878 – Clearwater, Florida, 1944) Újságíró, politikus, csehszlovák miniszterelnök. 1905 és 1910 között a magyar országgyűlésben képviselője volt. Csehszlovákia megalakulását követően a legbefolyásosabb szlovák politikusok egyikévé vált, aki több alkalommal töltött be különféle miniszteri tárcát. 1935–1938 között Csehszlovákia első szlovák nemzetiségű miniszterelnöke volt. Amerikai emigrációban hunyt el.

Idrányi Barna – (Hernádbüd, 1861. július 16. – Gönc, 1933. szeptember 22.) Apja Idrányi Ferenc hernádbüdi református lelkész, özvegy-árva gyámintézeti pénztárnok volt. Iskoláit Hernádbüdön kezdte, a miskolci református gimnáziumban érettségizett, majd jogot hallgatott Sárospatakon és ugyanitt a teológiát is elvégezte. A sárospataki főiskola igazgató-tanácsosa és cenzora volt. Az első világháború előtt konventi és zsinati tagként is dolgozott. Kiskinizsen, majd Alsóvadászon volt segédlelkész, ahonnan Nagyszalánra került lelkésznek 1887 augusztusában és itt is maradt élete végéig. 1921-ben Csehszlovákiába került abaúji és tornai csonka egyházmegyékből létrehozott Abaúj-tornai református egyházmegye esperesévé választották. A Csehszlovákiában töltött két évtized alatt újonnan szervezte és alkotta meg a lelkészi özvegy-árva gyámintézetet, a lelkészi nyugdíjintézetet. 1933 márciusa és szeptembere között a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület püspökének választották.

Janoška, Juraj – (Alsókubín, 1856. december 26. – 1930. január 27.) Evangélikus püspök. Segédlelkészi szolgálata után 1883-ban lelkészi állást kapott Jaszenovában, majd 1895-ben Liptószentmiklóson. Csehszlovákiában újonnan alakított keleti egyházkerületben 1922-ben püspökké választották. Szerkesztője volt a Kazatel című prédikációs gyűjteménynek és a Cirkevné Listy-nek. Ő alapította a Transciusról nevezett könyvkiadót.

Kállay Jozef – (Liptószentmiklós, 1881 – Pozsony, 1939) Ügyvéd, vállalkozó, politikus. 1922-től 1928-ig a Szlovákia igazgatásával megbízott teljhatalmú miniszteriumot vezette.

Korláth Endre – (Botfalva, 1881. március 10. – Budapest, 1946. június 3.) 1881-ben született Botfalván. 1917-ben Ung vármegye tiszti ügyészévé választották. Csehszlovákia megalapítása után, 1923-1938 között a prágai parlamentben először, mint képviselő, azután, mint szenátor dolgozott. 1919-ben megalapította a Magyar Jogpártot. A párt betiltásakor 1921. november 4-én letartóztatták. Szabadulása után a Ruszinszkói Magyar Pártok Szövetségének megalapítója. Az első bécsi döntést követően a budapesti országgyűlés képviselője volt. A református egyházi szolgálatból, mint egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíró vette ki a részét.

Lukács Géza – (1855 – 1938. június 26.) Lukács Géza főispán, egyházkerületi főgondnok 1856-ban született Kövecsesen. Középiskoláit Rimaszombatban és Rozsnyón, jogi tanulmányait Eperjesen és Budapesten végezte. 1910-től Gömör vármegye al-, 1917-től főispánja lett. 1921-ben a Szlovenszkói Tiszáninneri Egyházkerület főgondnokává választották. 1929-ben lemondott hivataláról, ezután tiszteletbeli főgondnoknak választották. 1938-ban hunyt el Rimaszombatban.

Magda Sándor – (Iske, 1883. február 11. – Sárospatak, 1962. október 15.) Magda Sándor 1883. február 11-én született Iskén. Középiskoláit Nagyenyeden, a teológiát Kolozsváron és Sárospatakon végezte. Sárospatakon a teológián szeniori tiszteletet is viselt. Ezután beiratkozott a budapesti egyetem bölcsészeti karára, miközben folytatta tanári és lelkési szolgálatot. 1905-ben teológiai segédtanár volt Sárospatakon, majd 1906-tól lelkész Balogiványiban, 1909-től Csicsserben, 1934-től Nagykaposon. A Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerületnek 1928-tól tanácsbírája, 1930-tól főjegyzője, majd 1934-től püspöke volt. 1925-1934 között a Szlovákiai és Kárpátaljai Református Egyház hivatalos lapját a Református Egyház és Iskolát szerkesztette. Az 1930-as évek első felében katechetikát, etikát, vallásfilozófiát és vallástörténetet tanított a losonci teológián. Az Egyesült Magyar Pártnak is tagja volt. 1945 után Magyarországon élt. 1962-ben hunyt el Sárospatakon.

Masaryk, Tomáš Garrigue – (Hodonín, 1850 – Lány, 1937) Cseh filozófus, szociológus, egyetemi tanár, politikus, Csehszlovákia egyik alapítója és első elnöke. Masaryk 1891–1893 között az Ifjú Cseh Párt, majd 1907–1914 között a Realista Párt színeiben tagja volt a birodalmi gyűlésnek és a cseh országgyűlésnek is. Miután

1914-ben emigrációba vonult, a következő évben Párizsban létrehozta a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot. 1918-tól 1935-ig Csehszlovákia köztársasági elnöke volt.

Patay Károly – (Szódó, 1860. május 21. – 1939) Patay Károly, az alsó-, felsőzsecsei református gyülekezetek lelkésze, a Barsi Református Egyházmegye esperese, a Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének és Zsinatának rendes tagja volt. Barsmegyei Szódón született 1860. május 21-én. Apja szódói lelkész, nagyapja baracskai preorans tanító volt. Iskoláit Szódón kezdte majd a selmecbányai evangélikus líceumban folytatta. Teológiai tanulmányait a sárospataki református teológián végezte. 1889-ben az alsó- és felsőzsecsei gyülekezetek választották meg lelképászoruknak. A lelkészi szolgálata idején templomok, korszerű, iskolák, lelkész- és tanítói lakást, hatalmas orgonát építtetett. Először az egyházmegye tanácsbírájává, majd 1896-ban esperesévé választotta. Tagja volt a magyarországi egyetemes konventnek. 1918 után a Dunántúli Református Egyházkerület Csehszlovákiába került részén, mint rangidős esperes, majd helyettes püspökként átvette annak vezetését az önszervezés alatt egészen 1921-ig az első egyházkerületi választásokig. 1936-ban megvált esperesi tisztétől és lelképásztori állásától. Mikor nyugalomba vonult a barsi egyházmegye örökös tiszteletbeli esperesének választották. A nyugdíjazás után Nagykálnára vonult vissza.

Péter Mihály – (Deregyő, 1867. május 12. – Rimaszombat, 1932. december 30.) Református püspök. A gimnáziumi tanulmányait Sárospatakon, teológiát 1886-ban ugyanitt, majd 1890-ben Pápán tanult. Káplántanító volt Nagyráskán, 1893-tól helyettes lelkész Kisazarban, hol 1895-ben lelkésznek választották. Innen 1902 tavaszán Gálszécsre került. 1901 végén a Felsőzempléni Református Egyházmegye főjegyzőjévé választották, 1912 tavaszán a Tiszáninneni Református Egyházkerület aljegyzőjévé, melynek 1917-ben zsinati póttagja is lett. A Szlovenszkói Tiszáninneni Református Egyházkerület 1920-ban tanácsbírájává, 1924-ben főjegyzőjévé nevezték ki. 1929-ben Pálóczi-Czinke István lemondott a püspöki hivataláról, ekkor választották püspökké Péter Mihályt. Ekkor Rimaszombaton foglalt el lelkészi állást.

Révész Kálmán – (Debrecen, 1860. augusztus 11. – Miskolc, 1931. december 4.) Református esperes-lelkész, a Tiszáninneni Református Egyházkerület püspöke 1918-tól haláláig, felsőházi tag, egyháztörténész. 1892-ben kassai lelkész lett, 1898-

ben az abaúji egyházmegye esperesévé, 1896-ban pedig a tiszáninneri egyházkerület konventi tagjává választották. 1911 és 1914 között a sárospataki kollégium gondnoka volt. 1918 végén választották püspökké. 1920-ban elhagyta Csehszlovákia területét és Miskolcon szolgált tovább mint lelkész. Tagja volt a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányának, az egyetemes tanügyi bizottságnak és a budapesti zsinatnak. Választmányi tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak.

Réz László – (Sátoraljaújhely, 1867. szeptember 5. – Rozsnyó, 1924. szeptember 12.) Réz László, református lelkész, Réz Dániel és Tóth Erzsébet iparos szülők fia, 1867. szeptember 5-én Sátoraljaújhelyen. Tanulmányait szülővárosában és Sárospatakon végezte. 1890-ben tette le az első lelkészi vizsgáját, 1891-ben pedig a második lelkészi képesítő vizsgát. Egy évig nevelő volt Radon, Meczner Bélánál. Három évig segédlelkész volt Harkányon és Megyaszón, két évig pedig hitoktató Sárospatakon az állami tanítóképző-intézetben és a református leányiskolában. Innen a honnani református missziói egyházba került lelkésznek, mely állását 1896. júniusában foglalta el. 1901. október 6-án megválasztották Rozsnyóra, mely állását 1902. áprilisában foglalta el. 1907-től kezdve aljegyző lett a Gömöri Református Egyházmegyének, majd 1915-ben lett főjegyzőjévé választották. 1917-ben zsinati póttaggá nevezték el. 1921-ben a Szlovenszkoí Tiszáninneri Egyházkerület főjegyzőjévé választották. 1924-ben hunyt el.

Schmidt Imre – (1900) Schmidt Imre 1900-ban született Déván. Középkolai tanulmányait Pozsonyban végezte, ott is tett érettségét. Ezután Breslauban a művészeti akadémia hallgatójaként tanult. 1931-től tanított Barsbesén. Felesége Kaubek Mária volt.

Sedivy László – (Szentendre, 1870. november 11 – Nyitra, 1944. június) Református lelkész, a nyitrai református gyülekezet megszervezője, templomépítő lelkésze. 1896. március 12-től 1897. február 13-ig a diósförgepatonyi gyülekezet lelkészeként és tanítójaként szolgált. Innen került Nyitrára ahol mint misszió lelkész szolgálta Nyitrát és a hozzá tartozó missziós egyházakat. 1942-ben közel ezer zsidót keresztelt meg, így próbálva segíteni azoknak. Zsidómentő tevékenysége miatt azonban a szlovák államrendőrség elhurcolta és fogva tartotta. Illaván eltöltött rabsága és az ott átélt megpróbáltatások következtében 1944 nyarán elhunyt.

Šimkovič, Ján – (Tarnóc, 1854 – Hibbe, 1931) Evangélikus lelkész, paleontológus, író, kormányhivatalnok. Tarnócon majd Hibbén volt lelkész. Csehszlovákia megalakulását követően a pozsonyi iskolaügyi referátus evangélikus ügyekkel foglalkozó alkalmazottjává lett.

Slávik, Juraj – (Dobrá Niva, 1890 – 1969, Washington) Politikus, diplomata. Egyike volt a turócszentmártoni deklaráció aláíróinak. Az 1920-as években volt parlamenti képviselő, zólyomi majd kassai zsupán. Az 1930-as években diplomáciai pályára lépett.

Souček, Josef – (Jestřábí Lhota 1864 – Prága, 1938) Cseh evangélikus teológus, lelkész. A Csehtestvér Evangélikus Egyház zsinati elnöke volt 1918-1938 között.

Sörös Béla – (Nemespécsely, 1877. március 14. – Losonc, 1939. október 2.) Református püspök. Apja Sörös Géza református lelkész, anyja Mórocza Lilla. Teológiai tanulmányait Kolozsvárott, Pápán, Budapesten és Edinburgh-ban folytatta. 1901-től öt évig a budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház lelkésze, a Lórántffy Zsuzsanna Diakonissza Otthonnak missziói lelkésze és a skót misszió segédlelkésze volt. 1906-ban Losoncra választották meg lelképásztornak. 1921-ben a Csehszlovákiában létrehozott Dunáninnyi Református Egyházkerület lelkészi főjegyzőjévé, 1938-ban az egyházkerület püspökévé, 1939-ben zsinati rendes taggá választották. Az 1923. évi lévai zsinat jegyzője volt. Alapítója, igazgatója és részben fenntartója is volt a Losoncon 1925-ben megszervezett református teológiai szemináriumnak. 1927-ben házasságot kötött Karafiáth Mária Zsuzsannával. Nagy szerepe volt a református egyház újraszervezésében az államfordulat utáni Csehszlovákiában.

Šrobár, Vavro – (Liszkófalva, 1867 – Olmütz, 1950) Szlovák orvos, publicista, politikus. 1918-ban ő képviselte a szlovákokat a Csehszlovák Nemzeti Bizottság elnökségében. Az első csehszlovák kormányban az egészségügyi tárcát kapta illetve Szlovákia Teljhatalmú Minisztériumának irányításával bízták meg. 1922-től fokozatosan kiszorult a politikai életből, ahová csak 1945 után tért vissza, amikor ismét miniszteri állást vállalt.

Štunda, Štefan – (Lakárd, 1891 – Mauthausen, 1945) Református lelkész, politikus. 1918-tól Miskolcon segédlelkész majd 1919 nyarától a prágai Iskola- és Köznevelődésügyi Minisztérium pozsonyi kirendeltségének munkatársa volt. A húszas évek közepétől a kormánytámogató magyar agrármozgalom egyik vezetője, 1935 és 1939 között parlamenti képviselője volt. A második világháború idején bekapcsolódott a szlovák ellenállási mozgalomba, de a Gestapo letartóztatta és 1945 elején Mauthausenbe hurcolták.

Szalay László – (Beret, 1857 – Kassa, 1924) Ügyvéd, politikus. Az államfordulat előtt éveken át országgyűlési képviselője, majd Abaúj-Torna vármegye és Kassa szabad királyi város főispánja volt. Trianon után a csehszlovákiai Magyar Jogpárt alapító elnöke volt. Akítvan bekapcsolódott a református egyház tevékenységébe, éveken keresztül Szlovenszkói Tiszáninenni Egyházkerület tanácsbírája volt.

Szent-Ivány József – (Zsár, 1884 – Balatonfüred, 1941) Földbirtokos, politikus, író, a két vh. közötti szlovákiai magyar politika és közélet egyik kiemelkedő személyisége. Az államfordulatot követően az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt (Magyar Nemzeti Párt) alapítója és első elnöke volt. 1920-tól 1938-ig pártja prágai parlamenti képviselője volt. Az első bécsi döntés után a magyar országgyűlés behívott képviselője lett. A szlovákiai magyar evangélikusokat tömörítő Evangélikus Szövetség elnöke volt.

Szilassy Béla – (Budapest, 1881 – Peoria, USA) Földbirtokos, politikus. Egyik alapítója volt az Országos Magyar Kisgazda-, Földműves és Kisiparos Pártnak. 1922-ben a Dunáninenni Egyházkerület főgondnokává, 1928-ban az Egyetemes Konvent világi elnökévé választották meg. 1929-től 1935-ig az MNP, 1937–1938-ban pedig az EMP szenátora volt a prágai törvényhozásban. Az első bécsi döntés után a magyar parlament behívott képviselője, a Felvidéki Minisztérium államtitkára és az első csehszlovák földreform revízióját lebonyolító Felvidéki Földbirtokrendezési Ügyek kormánybiztosa lett. 1944 decemberében Németországba távozott, s Regensburgban telepedett le. 1950-ben az USA-ba költözött át, ahol haláláig a Magyar Felszabadító Bizottság egyik vezetőjeként tevékenykedett.

Tóth Kálmán – (Izsap, 1855. március 30. – Deáki, 1930. december 14.) 1855. március 30-án született Izsapon. Apja Tóth János tanító és jegyző, anyja Nyikos Johanna volt. Elemi iskoláit szülőföldjén apja irányítása mellett, középiskoláit Pozsonyban, a teológiát Budapesten végezte. 1878-1879 között Nagymegyerén, 1879-től 1883-ig Perbetén, majd Révkomáromban folytatott kápláni szolgálatot. Az 1884-ben Kaposváron tartott egyházkerületi közgyűlésen szentelték lelkésszé. 1885-től Felsőgelléren, 1894-től 1930-ig Deákiban szolgált. 1907–1923 között a Komáromi Református Egyházmegye esperesi tisztségét is betöltötte. Felesége Szentmártoni Ilona volt.

Vass József – (Sárvár, 1877. április 25. – Budapest, 1930. szeptember 8.) Kalocsai nagyprépost, egyetemi tanár, miniszter. Rómában végezte a teológiát. Plébános, később hittanár és újságíró. 1911-ben a Szent Imre Kollégium igazgatója. A Horthy-korszakban a pesti egyetemi teológiai karán volt tanár. Az 1920-as választáson a sárvári kerületben mandátumot szerzett. Tagja volt a fővárosi törvényhatósági bizottságnak is. 1920. augusztus 17-től 1921. április 14-ig közéleti, 1920. december 16-tól 1922. június 16-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter a Teleki-, és a Bethlen-kormányban. 1922. június 16-tól 1930. szeptember 8-ig népjóléti és munkaügyi miniszter. Egyházi, közírói és publicisztikai tevékenységet is folytatott. 1924. március 4-én lett a kalocsai székeskáptalan nagyprépostja s ezen állásánál fogva tagjává vált a felsőháznak. Érdemeiért 1925. augusztusában megkapta a Magyar érdemkereszt I. osztályát. Az 1925. decemberi képviselőválasztások idején már a keresztény gazdasági és szociális párt tagja volt.

Zoch, Samuel – (Cserov, 1882 – Pozsony, 1928) Püspök, politikus. 1918-előtt Mordorban volt evangélikus lelkész. Az 1918-ban megalakult Szlovák Nemzeti Tanács tagja, a Turócszentmártoni memorandum egyik megszövegezője volt. Csehszlovákia megalakulása után Pozsony és Pozsony vármegye zsupánjává nevezték ki. 1922-ben a szlovenszkói evangélikus egyház nyugati egyházkerületének püspökévé választották. 1925-től haláláig a prágai nemzetgyűlés képviselője volt.

VI. Névmutató

Agyagási Sándor 384, 539
Akucs Lajos → Akúcs Lajos
Akúcs Lajos 98, 104, 383, 539
Akúts Lajos → Akúcs Lajos
Apácai Csere János 506, 508
Arany János 450, 508
Bajusz János 197
Baksay Sándor 324, 449
Balassa Bálint 449, 508
Baláz, Ján 326, 331, 338, 339, 355, 362
Balázs, János → Baláz, Ján
Balogh Elemér 15, 17, 22, 24, 31, 32, 33, 57, 58, 59, 89, 96, 97, 98, 102, 103,
104, 108, 160, 240, 251, 276, 309, 315, 316, 330, 335, 543, 545
Balogh Sándor 545
Baltazár Dezső 37, 146, 147, 541, 545
Bálint József 181
Bándy Jenő 197
Beach, Sylvester Woodbridge 39
Beneš, Eduard 460
Beőthy Zsolt 450
Berecz 327
Bernáth Zoltán 324
Bertók Béla 15, 22, 53, 54, 202, 210, 226, 240, 241, 249, 253, 283, 294, 545
Bertók, Vojtech → Bertók Béla
Berzsényi Dániel 449, 508
Bessenyei György 508
Bethlen Gábor 85, 299, 438, 459
Bihary Kálmán 98
Bikfalvy Eugen 355
Biky Ferenc 57, 313
Bobek, Emil 201

Bocskay István 299, 438, 459, 505
Bodnár Michal 359
Boldizsár György 43, 199, 200, 201,
Bornemissza Elemér 95
Böhr, Josef 201
Böllmann, Georg 201
Bösörmény Mihály 355
Bunyan, Ján 347
Buza Zsolt 18, 19, 25, 26, 541
Buzi Márton 95
Csalány 341
Csekes Béla 371, 539
Csekey Dávid 121, 546
Csiky Gergely 450, 508
Csokonai Vitéz Mihály 449, 508
Csonthó Aranka 541
Csomár Zoltán 251, 253, 541
Czeglédy Sándor 77, 539
Czeglédy Emánuel 541
Czinke István → Pálóczi Czinke István
Czinke, Štefan → Pálóczi Czinke István
Dancsaházy Sándor 372
Daniš, Bedrich 355
Deák Ferenc 508
Deák Imre 541
Deési, Alexander 337
Dégenfeld József 37, 146, 147, 546
Dévai Bíró Mátyás 448
Diokleciánus 437
Dobó Jeník, Ján 360
Dobó, Michal 359
Dóci, Juraj 359
Dóci, Juraj ml. 359
Donó Árpád 171, 181

Dusza János 69, 93, 166, 335, 539
Dzurina, Michal 359
Egry František (Ferenc) 323
Egyed Vojtech (Béla) 338, 342
Elečko, Ján 360
Eötvös József 449, 450, 508
Erdélyi János 508
Erdélyi Pál 225
Eštók, Ján 359
Eštók, Pavel 359
Faludi Ferenc 449, 508
Fáy András 449, 450, 508
Ferenc, I. 459, 510
Ferenc József 459
Ferdinánd, II. 459
Filep Tamás Gusztáv 541
Finkei Ferenc → Finkey Ferenc
Finkey Ferenc 98, 104
Forray Béla 104
Földessy József 50, 259
Füßy Kálmán 201
Gaál Gyula 98
Gaál István 181
Gálffy Géza 98
Galo Vilmos 19, 27, 541
Gálszécsi István 134, 298, 505
Gárdonyi Géza 449
Gergely, I. 437, 505
Gergely, VII. 437, 505
Geroč, Andrej H. 359
Geroč, Pavel H. 359
Gombos Kálmán 98
Good, James Jacob 161
Greguss Ágost 450, 508

Gulyás József 542
Gusztáv Adolf 438
Gyalókay László 97, 98, 104, 225, 240, 425, 539
Gyalókay Ladislav → Gyalókay László
Gyöngyösi János 508
Győri Štefan (István) 338
Gyulai Pál 450, 508
Haeffler István 542
Halla, Ján 240
Haraszty Karol (Károly) 338
Harsányi Béla 16, 24, 542
Helmeczy Antal 131
Hodza, Milán 266
Horovčák, Michal 359
Horváth Mihály 450, 508
Hrešan, Michal 359
Hrešan, Pavel 359
Hunfalvy Pál 508
Hunyadi János 459
Hus János → Husz János
Husz János 437, 450 459, 461, 477, 505, 510,
Barnabáš Idrányi → Idrányi Barna
Idrányi Barna 17, 25, 95, 106, 121, 129, 190, 202, 240, 321, 223, 324, 336, 341,
355, 547
Idrányi Barnabás → Idrányi Barna
Idrányi Ferenc 547
Ince, III. 437, 505
Isaák Imre 251, 366
Izsák Imre → Isaák Imre
Jabloniczky János 201
Jakabfalvi Jenő 171
Jánoska György 175, 547
Jánoška, Juraj → Jánoska György
Jármy Vojtech (Béla) 321

Jasnicky 321
Jenčík, Ján 346
Jiskra János 459
Jókai Mór 449, 508
Jósika Miklós 449, 508
József, II. 197, 459, 505, 510
Jungwirth, Augustín 343
Kačkoš, Pavel 360
Kačmar, Juraj 359, 362
Kállay, Jozef 233, 252, 253, 257, 258, 259, 265, 266, 310, 549
Kállay József → Kállay, Jozef
Kallina, Othmar 201
Kalniczky Ján 338
Kálvin János 13, 164, 394, 438, 448, 477
Kaiser, Leonhart 201
Karafiáth Mária Zsuzsanna 559
Károly, I. 459
Károly, III. 459, 505, 510
Károlyi Gáspár → Károli Gáspár
Károli Gáspár 438, 505
Kásik Ilona 180
Kaszonyi Mihály 197
Katona Mihály 450, 508
Kaubek Mária 550
Kazinczy Ferenc 450, 508
Kemény 449, 450, 508
Keresztury Karol (Károly) 323
Kersék János 98, 104, 283
Király Peter 338
Kiss Albert 75
Kiss Jenő 104
Kiss, Ludevít 355
Kiss Ludovit (Lajos) 341
Kiss, Valentín 355

Kisfaludy Károly 449, 508
Kisfaludy Sándor 508
Knežo, Ján 359
Knežo, Juraj 359
Knirsch, Johann 201
Komáromy Lajos 283
Komensky, Ámos János 459
Komjáthy Gábor 95, 202, 287
Konkoly Thege Sándor 102, 104
Kopácsy István 505
Kossuth Lajos 508
Korláth Endre 53, 169, 201, 202, 285, 288, 294, 323, 548
Korláth, Ondrej → Korláth Endre
Korpa András 197
Kostraj, Pavel 338
Kostrej, Michal 359
Kostrej, Pavel 359
Kovács Alajos 128, 366, 474, 475 476, 477, 478, 479
Kovács Lajos 75
Kovács László 95, 202, 341
Kozár 341
Kölcsey Ferenc 449, 508
Könyves Štefan (István) 338, 340
Körmendy-Ékes Lajos 201
Körmendy István 130
Körössy Sámuel 341
Kövy Árpád 255
Kránitz Zsolt 542
Krocko, Ján 359
Křepek, Franz 201
Kudroč, Michal 359
Kunc, Ottokár 240
Lábas Zoltán 181
László, V. 459

Lelley Jenő 201
Lengyel Andrej (András) 324, 340
Lengyel István 164
Lengyel József 95, 355
Lévai Attila 542
Lipót, I. 459, 505, 510
Lipót, II. 119, 506
Liszy László 197
Locke, John 508
Lorántffy Zsuzsanna 438, 551
Ludwig, Karol 338
Lukács Gejza → Lukács Géza
Lukács Géza 38, 42, 43, 52, 89, 90, 95, 102, 121, 132, 152, 155, 156, 157, 191,
194, 240, 247, 253, 281, 304, 548
Luther Márton 437, 448, 477, 505
Luxemburg János 459
Madách Imre 450, 508
Magda Alexander → Magda Sándor
Magda Sándor 17, 25, 62, 324, 341, 356, 363, 364, 548
Magyar Mihály 196
Marcín, Ján 359
Mária Terézia 438, 459, 505, 510
Markovič, Ivan 256
Masaryk Tamás → Masaryk, Tomáš Garrigue
Masaryk, Tomáš Garrigue 42, 43, 89, 191, 350, 357, 460, 548
Matta, Michal ml. 359
Meczner Béla 550
Melanchton Fülöp 448
Méliusz Juhász Péter 438, 505
Mesko → Meskó Dezider (Dezső)
Meskó Dezider (Dezső) 341
Mertens Alfonz 355
Mertens Alfred 324, 355
Micheli Mária 545

Mihók, Andrej 359
Mikes Kelemen 508
Mikszáth Kálmán 449
Miller, Kenneth 162, 163
Minay István 95
Mohácsy János 98, 104, 202
Molnár Ferenc 283
Molnár József 95
Móritz Árpád → Móricz Árpád
Móricz Árpád 180, 171
Mórocz Mihály 98
Mórocza Lilla 551
Moural, Ján 240
Moyša, Ladislav 71
Müller, Václav 240, 251, 256, 286, 289, 294
Nagy Konstantin 437, 477
Nagy Gergely 505
Nagy József 131, 171, 181
Nagy Lajos 459
Nagy Leo 505
Nagy Zoltán 17, 24, 543
Nehézy Károly 19, 27, 64, 378, 381, 544
Nemes Koloman (Kálmán) 240
Németh István 29, 75
Németh János 381
Néró 437
Nyikos Johanna 553
Nitray Dezider (Nyitray Dezső) 338
Oláh Péter 340
Orbán, II. 505
Osvald Kálmán 104
Osváth György 181
Óváry Pál 95
Palkóci Ján 360

Pálóczi Czinke István 15, 17, 18, 22, 25, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 56, 58, 72, 74, 77, 79, 81, 82, 89, 90, 93, 95, 102, 118, 119, 121, 132, 137, 139, 144, 152, 155, 156, 157, 159, 160, 163, 168, 174, 177, 190, 191, 194, 195, 199, 211, 212, 213, 215, 216, 226, 230, 233, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 247, 249, 251, 253, 254, 271, 274, 304, 306, 308, 310, 311, 313, 319, 320, 321, 322, 542, 546, 549

Štefan Czinke → Pálóczi Czinke István

Palkovich Viktor 201

Pap József 366

Pataky Pál 95

Patay György 283, 300

Patay Károly 33, 34, 76, 102, 104, 108, 109, 117, 121, 122, 128, 130, 131, 202, 549

Patzel, Josef 201,

Pázmány Péter 438, 505, 508

Peleskey Sándor 202

Pestalozzi, Johann Heinrich 505

Péter, Michal → Péter Mihály

Péter Mihály 17, 25, 32, 33, 34, 35, 42, 50, 51, 54, 58, 59, 60, 95, 99, 105, 106, 107, 121, 122, 124, 131, 132, 136, 176, 177, 187, 190, 194, 202, 210, 216, 247, 248, 250, 262, 264, 283, 285, 288, 291, 293, 294, 295, 298, 302, 304, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 331, 333, 335, 336, 337, 338, 340, 341, 342, 343, 377, 533, 539, 540, 541, 549

Petersilka, Karl 201

Petőfi Sándor 449, 450, 508

Petrejčík, Ján 359

Pittinger, Franz 201

Podebrád György 459

Polchy István 202

Poničan, Pavel 240

Popély Gyula 19, 26, 543

Puntigán József 18, 25, 543

Rác 341

Radechovský, Bohumil 231, 232

Rákóczi Ferenc, II. 438
Rákóczi György, I. → Rákóczy György, I.
Rákóczy György, I. 85, 438, 459
Rašin, Alois 460
Révész Kálmán 14, 21, 28, 31, 32, 40, 68, 77, 82, 91, 93, 112, 117, 126, 146, 163,
164, 165, 166, 214, 215, 216, 230, 231, 232, 367, 549
Réz Dániel 550
Réz László 94, 95, 96, 120, 132, 139, 160, 283, 540, 550
Róbert Károly 459
Rousseau, Jean-Jacques 506
Röttel, Franz 201
Ruman, Ján 322
Ruszkay István 181
Sakál, Štefan (Szakal István) 338
Salamon Ferenc 366
Salamon Xavier Ferenc 55, 65, 307, 308, 384
Sándor Benő 104
Sárkány Lajos 72, 366, 543
Schälzky, Robert 201
Schmidt Imre 65, 104, 384, 550,
Schollich, Ernst 201
Schubert, Ottokar 201
Sedivy László 33, 63, 102, 104, 365, 368, 550
Šikra, Ján 360,
Siménfalvy Árpád 54, 287, 295, 366
Simánfalvi Árpád → Siménfalvy Árpád
Šimkovič, Ján 28, 30, 34, 35, 68, 69, 70, 81, 84, 91, 96, 118, 120, 126, 165, 551
Šimkovic János → Šimkovič, Ján
Šimkovics János → Šimkovič, Ján
Simm, Hugo 201
Simon Attila 9, 13, 20, 543
Simon Mihály 95
Sirny János 162, 163
Somogyi Alfréd 543

Soós Károly 225, 273, 480, 540
Vojtech Söröss → Sörös Béla
Sörös Béla 17, 18, 24, 25, 51, 53, 67, 98, 104, 131, 160, 202, 210, 247, 251, 253,
256, 258, 264, 272, 276, 285, 287, 288, 321, 322, 363, 533, 534, 537, 541, 551
Sörös Géza 551
Šprocha, Branislav 13, 20, 543
Šrobár, Vavro 28, 29, 33, 70, 72, 101, 164, 551
Štefánik 355
Štefánik, Milan Rastislav 460
Stépán László 283
Štunda, Štefan 16, 23, 28, 32, 33, 34, 37, 40, 44, 45, 46, 70, 72, 91, 92, 93, 99,
101, 105, 106, 120, 144, 146, 163, 165, 166, 213, 215, 230, 232, 240, 251, 256,
258, 368, 543, 552
Stunda István → Štunda, Štefan
Stunda, Štefan → Štunda, Štefan
Šutka, Štefan → Sutka Štefan (István)
Sutka Štefan (István) 324, 355
Süteó István 95, 121
Sabadoš, Andrej 360
Szabó Béla 366
Szabó György 76, 97, 98, 103
Szabó Lajos 15, 22, 543
Szalay László 95, 121, 283, 552
Szarvas 508
Szászfái András 197
Szenczi Molnár Albert 438
Szent-Iványi József 43, 199, 201
Szentiványi → Szent-Iványi József
Szentmártoni Ilona 553
Szécs György 197
Szécheny István 508
Szegedi Kis István 505
Szigligeti Ede 450, 508
Szilárd Marcell 366

Szillasy, Vojtech → Szilassy Béla
Szilássy, Vojtech → Szilassy Béla
Szilassy Béla 57, 98, 104, 121, 202, 210, 240, 251, 256, 257, 269, 309, 313, 335,
363, 552
Szinyei József 543,
Sylvester János 505
Slávik, Juraj 42, 54, 56, 188, 282, 292, 310, 328, 551
Szobonya Štefan (István) 340
Sommer, Eduárd 138
Souček, Josef 51, 271, 273, 551
Sztárai Mihály 505
Szűcs Ferenc 19, 27, 544
Szűcs Lajos 381
Svatopluk 459
Tatár Michal 359
Teleki Miklós 171
Teleky Miklós 181
Teodózius 437
Tinódi Lantos Sebestyén 508
Tišliar, Pavol 13, 20, 543
Toldy Ferenc 508
Tomašula, Ján → Tomašuľa, Ján
Tomašula János → Tomašuľa, Ján
Tomašuľa, Ján 61, 331, 338, 339, 343, 344, 355, 364
Tompá Mihály 449, 450, 508
Tornallyay Zoltán 56, 57, 202, 311, 313, 322, 323, 324
Tóth Béla 164
Tóth Ede 450, 508
Tóth Erzsébet 550
Tóth János 553
Tóth Kálmán 121, 553
Tóth Sándor 104
Tömösközi Ferenc 7, 9, 10, 12, 15, 16, 22, 23, 538, 541, 543, 544
Törkölly József 265

Thököly Imre 438
Thuránszky Ladislav (László) 325
Thuránszky Tihamér 283, 300
Tuba János 98, 104
Udvardy Gyula 98, 104
Václav, IV. 459
Vajthó Ludovit (Lajos) 341
Valentin, Vavro 240
Valovčík, Pavel 359
Vargha Sándor 104, 202
Vass Ádám 202
Vass József 37, 146, 147, 553
Végh István 128
Végh Kálmán 240, 251
Végh, Koloman → Végh Kálmán
Verbovský, Ján 359
Virágh Vojtech (Béla) 323
Virčík, Juraj 359
Vörösmarty Mihály 450, 508
Wald Péter 437
Wikleff János 437
Zierhut, Wolfgang 201
Zoch Samu → Zoch, Samuel
Zoch, Samuel 16, 24, 56, 75, 265, 266, 271, 272, 273, 274, 276, 281, 282, 290,
308, 553
Zoch Sámuel → Zoch, Samuel
Zoványi Jenő 540
Zrínyi Miklós 508
Zwingli, Ulrich (Ulrik) 438, 448, 477, 505

Univerzita J. Selyeho
Pedagogická fakulta
Bratislavská cesta 3322
SK - 945 01 Komárno
www.ujs.sk

Válogatott források a szlovákiai református egyház történetéhez (1918–1938)
Selected Sources to the History of the Reformed Church in Slovakia (1918–1938)

Szerkesztette és az előszót írta: Simon Attila, Tömösközi Ferenc
Edited by and preface written by Attila Simon and Ferenc Tömösközi

Angolra fordította / Anglický preklad / English translation: PaedDr. Zolczer Péter
Szerkesztő és nyelvi lektor / Redakcia a jazykovú korektúra / Edition and language
review by: Dr. habil. Vajda Barnabás, PhD.

Tlačová príprava / Nyomdai előkészítés: TAMM - Téglás Attila
Tlačiareň / Nyomda: GRAFIS MEDIA s.r.o.
Počet výtlačkov / Példányszám: 120
Vydavateľ / Kiadó: Univerzita J. Selyeho, Selye János Egyetem
Rok vydania / Kiadás éve: 2019
Prvé vydanie / Első kiadás

ISBN 978-80-8122-313-6